

૧૯૩૧-૩૨ માટે “દક્ષિણા ફેલો” તરીકે નીમાવાનું સહભાગ્ય મને પ્રાપ્ત થયું. ત્યારબાદ ૧૯૩૫ માં અર્ધભાગધી મુખ્ય વિષય તરીકે લઈ હું એમ. એ. થયો † એ સમયથી માંડીને આજ સુધી અર્ધભાગધીનો મારો પરિચય સતત રીતે ચાલતો આવે છે. સન ૧૯૩૩ માં મુખ્ય યુનીવર્સિટીમાં મેટ્રીકની પરીક્ષાનો સધળો એ અભ્યાસક્રમ બદલાતો હતો જેમાં ગ્રેડેસર અભ્યાસકરની સૂચનાથી જૈનોની કેટલીક સંસ્થાઓના પ્રયત્નથી અર્ધભાગધી ભાષાને મેટ્રીકના અભ્યાસક્રમમાં સ્થાન મળ્યું અને ઈ. સ. ૧૯૩૭ થી તે ભાષાને હાઇસ્કૂલમાં પણ યોગ્ય સ્થાન મળી ચુક્યું છે. આનંદની વાત છે કે આજે કૉલેજોમાં અને હાઇસ્કૂલોમાં અર્ધભાગધી અને પ્રાકૃત ભાષાનો અભ્યાસ સારા પ્રચારને પામ્યો છે. મુખ્ય યુનીવર્સિટી અને અન્ય યુનીવર્સિટીઓની કૉલેજોમાં તેને યોગ્ય સ્થાન મળી ચૂક્યું છે પરંતુ સુરતનો અપવાદ બાદ કરતાં ગુજરાતની હાઇસ્કૂલોમાં હજી અર્ધભાગધીનો પ્રચાર થયો નથી, ત્યારે ખાનદેશ, પુના, ઢાલ્હાપુર, બેલગામ વગેરે પ્રદેશોની હાઇસ્કૂલોમાં તે સારા પ્રચારને પામી છે. લાગવગવાળા જૈન ગૃહસ્થો અને સંસ્થાઓએ ગુજરાત અને મુખ્યની હાઇસ્કૂલોમાં પણ તેનો પુરતો પ્રચાર કરવા પ્રયત્ન કરવો ઘટે છે.

“પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠમાળા”નું પ્રકાશન તેમને એ દિશામાં મદદ રૂપ થઈ પડશે એ આશયે જ ઉપરોક્ત હુંક વિવેચન કરવાની અત્રે જરૂર જણાઈ છે. પ્રાકૃત અને અર્ધભાગધી ભાષાના મારા કૉલેજના અભ્યાસ દરમ્યાન મને પાઠ્ય પુસ્તકો અને વ્યાકરણની ખાસ અગવડ જણાઈ છે. એ અનુભવ ઉપરથી ગુજરાત કૉલેજમાં મારી ફેલોશીપ દરમ્યાન વિદ્યાર્થીઓને અર્ધભાગધી ભાષાનો અભ્યાસ કરવાનું

† ત્યારબાદ Ph.D. માટે પણ મારો અર્ધભાગધીનો વિષય લેવા ઇચ્છા હતી પરંતુ યુનીવર્સિટીમાં તેની જોગવાઈ નહિ હોવાથી Ph.D. માટે મેં સંસ્કૃતનો વિષય પસંદ કરેલો.

ગ્રોત્સાહન આપવા ઉપરાંત પાઠ્ય પુસ્તકો તૈયાર કરવાનું કામ ગ્રોફેસર અભ્યંકર તેમજ મેં શરૂ કરેલું અને ગ્રોફેસર અભ્યંકરે જનમા-
ણિક્ય (અથવા અનંતહસ) રચિત કુમ્ભાપુત્તચરિય- બહાર
પાડ્યા પછી મેં મુગ્ધ યુનીવર્સિટીના ચાર પાઠ્ય પુસ્તકો સિરી
સિરીવાલકલા ભા ૧-૨, વિવાગમ્ય અને નિરવાવલીયાઓ બહાર
પાડેલ છે. આ ઉપરાંત અંગ્રેજીમાં “Comparative Prakrit
Grammar” (તુલનાત્મક પ્રાકૃત વ્યાકરણ) પણ મેં બહાર પાડેલ
છે પુનાના ગ્રોફેસર ડો. પી. એલ. વૈષ અને અન્ય ગ્રોફેસરો અને
વિદ્વાનોએ પણ ખીજ પાઠ્ય પુસ્તકો સારી સંખ્યામાં બહાર પાડ્યાં
છે જેથી અર્ધભાગધીના વિદ્યાર્થીઓની પાઠ્યપુસ્તકોની ખોટ લગ-
ભગ પુરાઈ ચુકી છે પરંતુ પ્રાકૃત વ્યાકરણના અભ્યાસની ખોટ
મને સદાય સાક્ષી છે અને હજુ પણ સાક્ષી છે. જો કે કેટલાક
વિદ્વાનોએ એ દિશામાં યથાશક્તિ પ્રયત્ન આદરી પ્રાકૃતના શૂતકાળના
અભ્યાસીઓને ઉપકૃત કર્યાં છે, પરંતુ પ્રાકૃત વ્યાકરણનો સરળતાથી
પદ્ધતિસર સુંદર અભ્યાસ થાય તેવા એક સારા “પ્રાકૃત પાઠભાળા”
ના પુસ્તકની ખામી સદાયે મને જણાઈ છે. તેમાંય વળી અર્ધભાગધી
ખાવાને હાઈસ્કુલોમાં સ્થાન મળ્યા પછી ધોરણવાર પદ્ધતિસરના તેના
વ્યાકરણના અભ્યાસ માટે એક મનન પૂર્વકના પુસ્તકને તૈયાર કર-
વાની ખાસ જરૂર જણાતી હતી. આ ખામત ગ્રોફેસર અભ્યંકર
અને ગુજરાત કૉલેજના ગુજરાતીના સદ્ગત ગ્રોફેસર કેશવ હર્ષદ
કુવ સાથે મારે ચર્ચા થયેલી અને તેમની પાસેથી મેળવેલી સૂચનાઓ
સહિત આ “પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠભાળા”ના વિદ્વાન લેખક મુનિશી
પન્થાસ કસ્તૂરવિજયજી ગણી સાથે મારે વાતચીત થયેલી, અભ્યાસના
ઓળખે લીધે અને અનેક ખીજ વ્યવસાયોને અંગે મારાથી આવું
સુંદર પ્રકાશન થવું મુશ્કેલ હતું એટલે આવું કોઈ સારું પુસ્તક તૈયાર

• ત્યારબાદ તેઓશ્રીએ દશવૈકલિકસૂત્ર, વિંશતિવિંશતિકા વિગેરે પુસ્તકો
પણ પ્રગટ કરેલ છે.

થાય તો તે વિદ્યાર્થીઓ અને સમાજને અતિ ઉપયોગી નીવડશે એવી સૂચના મેં મુનિશ્રીને કરેલી. એ જ અરસામાં મુનીશ્રી પણ આતું જ કેઈ પુસ્તક તૈયાર કરવાની યોજનામાં હતા. સોનામાં સુગંધી ભળી, ભારી સઘળી સૂચનાઓ ધ્યાનમાં લઈ મુનિશ્રીએ એ કામ માથે લીધું અને તેમના છેલ્લા કેટલાક વર્ષોના સતત પરિશ્રમનું પરિણામ તે આ “પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠમાળા”.

લેખકના દુક પરિચયની અત્રે આવશ્યકતા જણાય છે. પંન્યાસ શ્રીકસ્તૂરવિજયજી પરમ પ્રતાપી વિખ્યાત જૈન આચાર્ય વિજય નેમિસૂરિદેવજીના પદ્માલંકાર શાંતસ્વભાવી આચાર્ય વિજય વિજ્ઞાનસૂરિદેવજીના શિષ્ય છે. મુનિશ્રી યશોભદ્ર વિજયજી અને મુનિશ્રી યુષ્કયંદ્રવિજયજી એમ તેઓના બે શિષ્ય છે. પ્રાકૃતનો તેઓશ્રીનો અભ્યાસ વિશાળ અને ઉંડો છે. પ્રથમ તેઓશ્રીએ “પ્રાકૃત રૂપમાળા”નું ઉપયોગી પુસ્તક ખૂબ પાડેલું છે. “પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠમાળા” એ તેમનું વ્યાકરણ વિષયનું બીજું પુસ્તક છે.

‘પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠમાળા’ માં સામાન્યતઃ પ્રાકૃત વ્યાકરણનો અભ્યાસ સરળ બનાવવા ઉપર જ મુનિશ્રીએ પોતાનું સઘળું ધ્યાન કેન્દ્રિત કરેલું છે અને તેના સુંદર પરિણામનો ખ્યાલ આ પુસ્તકનો અભ્યાસ જ આપશે. અર્ધભાગધી ભાષામાં (ખાસ કરીને આગમોની ભાષામાં) આવતાં આર્ષ રૂપો, દેશ્ય શબ્દો, સમાસ, સર્વનામોના સંપૂર્ણ રૂપો, સંખ્યાદર્શક, સંખ્યાપૂરક અને અપૂર્ણક શબ્દો વિગેરે વિષયોને લેખકે પુરતો ન્યાય આપી વિદ્યાર્થીઓને સુંદર અનુકૂળતા કરી આપી છે. ‘પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠમાળા’ની માથે પૂર્તિ રૂપે આપેલું “શ્રી પાઠમ્ ગણપત્તમાલા” વિશે પણ અત્રે બે શબ્દો લખવાની જરૂર છે. વિદ્યાર્થીઓને શિક્ષણ આપવાની નવી પદ્ધતિની જરૂરિયાતો ધ્યાનમાં રાખી તેની રચના કરવામાં આવી છે. વ્યાકરણનો અભ્યાસ

સાહિત્ય દ્વારા થાય તે વધુ ધ્વજીવા યોગ્ય અને આનંદદાયક છે એ સિદ્ધાંત અર્વાચીન શિક્ષણકારોએ અને યુનિવર્સિટીઓએ માન્ય રાખેલ છે. તે જ સિદ્ધાંતને અનુસરી હાલની મેટ્રીકની પરીક્ષાના શુભરાતી, સંસ્કૃત, અર્ધભાગધી વિગેરે અન્ય ભાષાઓના પાઠ્ય-પુસ્તકોમાંથી ઉપરિચિત થતા (As arising out of the text) વ્યાકરણનો અભ્યાસ મેટ્રીકની પરીક્ષા પાસ કરવા માટે પૂરતો ગણેલો છે. આનો અર્થ એમ નથી થતો કે વ્યાકરણનો પદ્ધતિસરનો સ્વતંત્ર અભ્યાસ જરૂરનો નથી અથવા નિરુપયોગી છે. ઉદ્યુત ઉપરોક્ત પદ્ધતિ માટે એવી ટીકા થતી સભળાય છે કે એ પદ્ધતિ સારી છે પરંતુ વ્યાકરણના પદ્ધતિસરના સ્વતંત્ર અભ્યાસ તરફ એ જે ઉપેક્ષા ફળવે છે તે તેની ખામી છે. વ્યાકરણના ઉડા અભ્યાસના અભાવે વિદ્યાર્થીનું ભાષાજ્ઞાન જોઈએ તેવું પરિપક્વ થઈ શકતું નથી. મેટ્રીકની પરીક્ષા પસાર કરી કૉલેજની ઉચ્ચ કેળવણી લેવા ઇચ્છતા વિદ્યાર્થીઓને વ્યાકરણના ઉડા અભ્યાસનો અભાવ ભાષાના ઉડા અને ઉચ્ચ પ્રકારનો અભ્યાસ કરવામાં અંતરાયરૂપ જણાય છે. આ વસ્તુ પણ યુનિવર્સિટીના ખ્યાલની બહાર નથી. આથી અગ્રેજી યોગ્યાથી છઠ્ઠા ધોરણ સુધી વ્યાકરણના પદ્ધતિસરના સ્વતંત્ર અભ્યાસની ગેઠવણ પણ કાયમ રાખેલી છે જેથી કૉલેજની ઉચ્ચ કેળવણી લેનાર વિદ્યાર્થીઓને આગળ જતાં કોઈ જાતની અડચણ વેઠવી ન પડે અને સાથે સાથે મેટ્રીક સુધી જ અભ્યાસ કરનાર વિદ્યાર્થીઓની અનુકુળતા પણ સચવાય. “પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠભાળા”ની રચનામાં પણ આ ધ્યેય માન્ય રાખેલ છે. વ્યાકરણના સ્વતંત્ર ઉડા અભ્યાસની અનુકુળતા સાથે સાહિત્ય દ્વારા પણ વિદ્યાર્થીઓને વ્યાકરણનું જ્ઞાન નવી પદ્ધતિ પ્રમાણે આનંદદાયી થઈ શકે તે માટે “પાઠ્ય-ગણપતજી ભાળા”ની રચના કરવામાં આવી છે. “પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠભાળા”માંથી પ્રાપ્ત કરેલ વ્યાકરણનું સ્વતંત્ર જ્ઞાન તેમાં આપેલા પાઠો દાખલા દર્શાવે રૂપે પૂરું પાડે છે. અન્ય રીતે કહીએ તો એક

વખત વ્યાકરણનો સ્વતંત્ર અભ્યાસ કયો પછી “પાઠ્ય ગ્રંથગણ” માળા” વિદ્યાર્થીને પાઠ્યપુસ્તકમાંથી ઉપસ્થિત થતા વ્યાકરણનો ફરીથી સાહિત્ય દ્વારા આધુનિક આનંદદાયક પદ્ધતિએ અભ્યાસ કરવાનો અનુભવ કરાવે છે, જે તેને મેટ્રીકની પરીક્ષા પાસ કરવામાં ઉપયોગી નીવડશે. સાથે સાથે વ્યાકરણનો સ્વતંત્ર અભ્યાસનું તેનું જ્ઞાન પણ તાજું અને આનંદદાયી થશે આ પ્રમાણે ડૉ. ભાણુદાસ કરની જુની અને આધુનિક નવી પદ્ધતિનો આ પુસ્તકમાં સુમેળ સાધવા બનતો પ્રયત્ન કર્યો છે જે અભ્યાસીઓને જરૂર આવકારદાયક થઈ પડશે.

‘ગ્રંથગણ’માં રચનામાં એક બીજું પણ ધ્યેય રહેલું છે. જુદી જુદી સદીઓમાં વપરાતી ભાષાનો પરિચય અને તેના તફાવત વિદ્યાર્થીઓના ખ્યાલમાં આવી શકે તે માટે બનતા મુખી તેના પાઠો સદીવાર ગોઠવવામાં આવ્યા છે. આ સૂચના મુનિશ્રીને મેં કરેલી અને તેઓ યથાશક્તિ તેને અનુસરી છે. કુલ સત્તર પાઠમાંથી પાઠ ૨ (શિષિકાવર્ણન), ૩ (ઇદ્રિયવિવેચનભાવના), ૫ (પુષ્કરિણીવર્ણન) અને ૧૬ માનો છેવટનો ભાગ (ગ્રંથગણસંહ્યા) તેમાં દાખલ કરવા મેં મુનિશ્રીને સૂચવેલું. તે પાઠો વર્ણનાત્મક, ભાવવાહી અને કાવ્યનિષ્ઠ હોઈ અભ્યાસીને વધુ રસપ્રદ અને આનંદદાયી થઈ પડશે. પાઠ ૧૬ માનો છેવટનો ભાગ દાંશનિષેધ (Prohibition) અંગેનો છે જે અભ્યાસની દાંશનિષેધ પ્રવૃત્તિને અંગે રસપ્રદ નીવડશે. મુનિશ્રીએ ખસંદ કરેલા અન્ય પાઠો મંગળમય કથાત્મક અને ઉપદેશાત્મક હોઈ તે પણ વિદ્યાર્થીઓને સારા વિચારો કેળવવા તરફ પ્રેરશે. ‘ગ્રંથ-

* આ પુસ્તક પ્રેસમાં છપાઈ હતું ત્યારે વિંશતિવિંશતિકા (જે આ. એ. ની પરીક્ષામાં પાઠ્યપુસ્તક તરીકે આવે છે.) વિ. અનેક પુસ્તકોના કર્તા-શ્રીહરિશંકરસૂરીની એક અગ્રગ્ર પ્રાકૃત કૃતિ “શાસ્ત્રતજિનસ્તવન” હાથ આવતાં અને તે મંગળમય હોઈ તેને આ પુસ્તકમાં “નિવેદન”ની પછી

પબ્લમાળા'ને અ તે તેમાં આવેલા કઠિન શબ્દોના અર્થ અને પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠમાળાને અ તે આપેલ સ ધિના નિયમોનું પરિશિષ્ટ અને શબ્દકોષ પણ વિદ્યાર્થીઓને ઘણા ઉપયોગી થઈ પડશે.

કુંકમાં વિદ્યાર્થીઓની આધુનિક શિક્ષણ પદ્ધતિની દરેક જરૂરીયાતો પુરી પાડવા માટે આ પુસ્તકમાં બનતો પ્રયત્ન કર્યો છે.

‘પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠમાળા’ અને ‘ગબ્બપબ્લમાળા’ પરત્વે આટલું લખીને આ પુસ્તકની આમુખ (Foreword)ના લેખક પ્રો. અમ્ય કરનો અને આભાર માનવો ઘટે છે. તેઓશ્રીનો નામ નિર્દેશ પૂર્વે કરેલો જ છે. યુનીવર્સિટી, કોલેજો અને હાઈસ્કૂલોમાં પ્રાકૃત અને અર્ધભાગધી ભાષાનો અભ્યાસ અને પ્રચાર તેઓશ્રીના પરિશ્રમ અને પ્રોત્સાહનને જ આભારી છે. એક જૈનેતર વિદ્યાને જૈન આગમોની ભાષા માટે જે પરિશ્રમ હિદાયેલો છે તે માટે જૈન કોમે તેમનો આભાર માનવો ઘટે છે તેમનો દાખલો લઈ લાગવગવાળા જૈન ગ્રંથસ્થો અને સંસ્થાઓએ શુભરાત અને મુખ્યની હાઈસ્કૂલોમાં અર્ધભાગધી ભાષા મુંદર પ્રચાર પામે તેવો પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે. પ. શ્રીકસ્તુરવિ-જયજીની માફક અન્ય મુનિરાજોએ પણ પ્રાકૃત અને અર્ધભાગધીના અભ્યાસની વધુ સરળતા માટે પ્રાચીન વિદ્વાનોના સારા સારા પુસ્તકોનું સંશોધન અને પ્રકાશન હાથ ધરવાની જરૂર છે જેથી ભવિષ્યમાં જૈનસંસ્કૃતિ સારા પ્રચાર અને ઉત્કર્ષને પામશે. ‘વિદ્વાનોનો આભાર વિદ્વાતાથી સારી રીતે માની શકાય છે’ એ ન્યાયે “પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠમાળા”ની આમુખ લખવાનું પ્રો. અમ્ય કરને આમ ત્રણ આપી

અને પન્યાસ સર્વવિજયમણિકૃત અન્ય અગ્રગઠ પ્રાકૃત કૃતિ વર્ધમાન-જિનસ્તવન (‘યમક’ બદ્ધ અને સરલ પણ ગદ્યાર્થવાહી) પુસ્તકના ઉવચ્ચા ભાગમાં જાણેલ છે વિદ્યાર્થીઓને આ પાઠોનો ‘ગબ્બપબ્લમાળા’માં સમાવેશ કરી આ બન્ને અપ્રસિદ્ધ કૃતિઓના અભ્યાસનો પણ લાભ લેવા લલામણ છે.

અમો તેમની વિદ્વાતાની કદર કરવાની આ તક લખએ છીએ. હર્ષની વાત છે કે તેઓશ્રીએ અમારી વિનંતિને માન આપી આ પુસ્તકની આશુખ લખી અમને આભારી કર્યા છે. આશા છે કે “પ્રાકૃતવિજ્ઞાન પાઠમાળા” પ્રાકૃત અને અર્ધભાગધીના અભ્યાસીઓને અતિ ઉપયોગી નીવડશે અને તેના વિદ્વાન લેખક પંન્યાસ શ્રી કસ્તૂરવિજયજી ગણીનો પરિશ્રમ ફળદાયી થશે.

અમદાવાદ } વાડીલાલ જીવાલાલ ચૌકશી, એમ. એ.
તા. ૪-૪-૪૦ } ભૂતપૂર્વ ફેલો, ગુજરાત કોલેજ,
અમદાવાદ.

Foreword.

It gives me much pleasure to recommend this handy volume of *Prakṛta Vijnānapathamāla*, so ably prepared by Pannyāsa Kasturvijayaḥ. It is a matter highly creditable to the Muni to have known the needs and tastes of the present day students of *Ardha-magadhi*, studying in the orthodox schools as well as in Arts Colleges. Pannyās Kasturvijayaḥ, is a learned monk, enjoying the privilege of being the pupil of Āchārya Vijaya Vijnan-sūri, one of the chief disciples of the well-known great Jain Āchārya Vijaya Nemisūrisvarḥ, and his deep knowledge and scholarship of the Āgama and Prakṛit Literature are well reflected in the present book.

The study of the present volume is expected to give a double advantage. Not only it introduces the student to the field of *Ardha-magadhi* Literature, but it makes him also familiar with the beautiful passages of the Āgama Literature. I have seen about a dozen elementary books of this type, but I am glad to note that the present book surpasses all these books in as much as it pre-

sents techniques of grammar in a very lucid and clear manner. The passages at the end styled Pâragajjapajjamâla are choice passages arranged in the order of chronology, and they are intended to create a genuine taste for Prakrit in the minds of the students.

The undersigned desires that the student world would take with pleasure to the study of the present volume and give encouragement to the author in making further attempts in this direction for the advancement of Ardha-magadhi study.

Gujarat College. }
March, 1940. }

K. V. Abhyankar,
Professor of Sanskrit
and Ardha-magadhi.

॥ ૩૪ ગર્હ નમ ॥

પ્રાસંગિક.

આ “ પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠમાળા ” હસ્તગત થતાં મતિમાન માનવીના મનમાં સ્વાભાવિક એવી જિજ્ઞાસા ઉદભવે કે—પ્રાકૃત એટલે શું ? તેનો સાહિત્યક્ષેત્રમાં કેટલો હિસ્સો ? ધતર ભાષા સાથે કેવો સંબંધ ? અને તેની કેટલી વિશિષ્ટતા ? ઇત્યાદિ આ બાબતમાં નિવેદન રૂપે પ્રસંગોચિત એ બોલ બોલીએ તો તે, સ્થાને જ લેખારો. પ્રાકૃત એટલે શું ?

પ્રકૃતિસિદ્ધ જે કોઈ વસ્તુ હોય તે સર્વ પ્રાકૃત કહેવાય છે. પ્રાકૃત શબ્દનો આલેખ વિસ્તૃત અર્થ હોવા છતાં, અહીં ભાષાપ્રકરણને અંગે ભાષાની સાથે સંબંધ ધરાવનાર પ્રાકૃતશબ્દ લેવાનો છે; માટે તેને નિયમિત અર્થના વર્ણુલમાં મુકવો પડશે. અર્થાત્—પ્રકૃતિસિદ્ધ જે ભાષા તે પ્રાકૃત કહેવાય. હવે પ્રકૃતિ એટલે શું ? એ જણાવવું બાકી રહે છે. આ વિષયમાં મહાપુરુષોને અનુભત અર્થ નીચે પ્રમાણે છે

કુનીયાના પ્રાણીમાત્રનો વ્યાકરણાદિથી સંસ્કાર નહિ પામેલો સહજ જે વચનવ્યાપાર તે પ્રકૃતિ કહેવાય છે. અર્થાત્—વ્યાકરણાદિના સંસ્કાર રહિત પ્રાણીનો જે સ્વાભાવિક વચન વ્યાપાર તે પ્રકૃતિ, તેમાં રહેલી અથવા તે જ જે ભાષા, તેનું નામ પ્રાકૃત કહેવાય. આનો અર્થ એવો નથી લેવાનો કે—વ્યાકરણાદિના સંસ્કાર રહિત પ્રાણીઓનો હરકોઈ વચનવ્યાપાર તે પ્રાકૃત કહેવાય; પરંતુ પ્રાકૃતભાષાના શબ્દો સંસ્કાર આપ્યા શિવાય પણ આબાલગોપાલ બોલી શકાય છે, તેમ સમજવાનું છે. જેમકે કોઈ બાળકને કહીએ કે ‘સચ્ચ-વદ’, એટલે તે તુરત તેમજ બોલી શકશે, તેને કદાચ ‘સત્ય વદ’ એમ કહેવા જઈશું તો પણ તે ‘સચ્ચ વદ’ એમ સહજ બોલી જશે.

- આ પ્રાકૃતની વ્યુત્પત્તિઓ, અનેક રીતે વિદ્વાનો કરી ગયા છે,

છતાં ઉપયુક્ત અર્થને તેઓ સહમત રહે છે. યદ્યપિ કોષ કોષ સ્થળે પ્રકૃતિનો અર્થ સંસ્કૃત કરેલ છે, છતાં પણ ઉપયુક્ત અર્થને તે બાધક નથી, કારણ કે તે તે સ્થળમા સંસ્કૃત પરથી પ્રાકૃત શીખવવાનું હોવાથી, તેવો અર્થ લેવાનો છે. અર્થાત્-સંસ્કૃતમાં અમુક અમુક પ્રકારનો ફેરફાર કરવાથી, એટલે કે સંસ્કાર ખેંચી લેવાથી પ્રાકૃતનો પ્રકાશ જોઈ શકાય છે.

પ્રાકૃતની વ્યુત્પત્તિઓ—કવિ રૂદ્રકૃત કાવ્યાલંકાર ઉપર શ્રી નભિસાધુવિરચિત ટિપ્પન (૫૪-૨૧૨)માં પ્રાકૃતની બે પ્રકારે વ્યુત્પત્તિ કરેલ છે. જુઓ, આ રજાં તે વચનો—

“સકલજગજ્જન્તૂનાં વ્યાકરણાદિભિરનાહ(દ્વિ)તસંસ્કારઃ સહજો વચનવ્યાપારઃ પ્રકૃતિઃ, તત્ર ભવં સૈવ વા પ્રાકૃતમ્ ।”
વ્યાકરણ વગેરેથી સંસ્કારને નહિં પામેલો, જગતના સકલ જન્તુઓનો જે સ્વાભાવિક વચનવ્યાપાર તે પ્રકૃતિ કહેવાય, અને આવા પ્રકારની પ્રકૃતિમાં જે હોય, તે પ્રાકૃત કહેવાય, અથવા તો તે પ્રકૃતિ પોતે જ પ્રાકૃત કહેવાય. આ પ્રાકૃતની એક પ્રકારની વ્યુત્પત્તિ થઈ. ખીજી આ પ્રભાણે—“આરિસવયણે સિદ્ધં દેવાણં અદ્ધમાગદ્વા વાણી-દ્વિત્યાદિ વચનાદ્વા પ્રાક્ પૂર્વં કૃતં પ્રાકૃતમ્” આર્ષવચનમાં સિદ્ધ દેવાની અર્ધભાગધી ભાષા હોય છે, વગેરે વચનને આધારે ‘પ્રાકૂતકૃત’ પ્રાક્-પૂર્વ કરેલુ હોય તે પ્રાકૃત કહેવાય છે.

પ્રાકૃતની, અન્ય એવી પણ વ્યુત્પત્તિઓ, મળે છે કે—

“પ્રકૃત્યા સ્વભાવેન સિદ્ધં પ્રાકૃતમ્, અથવા પ્રકૃતીનાં સાધારણજનાનામિદં પ્રાકૃતમ્” અર્થઃ—પ્રકૃતિથી-સ્વભાવથી સિદ્ધ જે હોય તે પ્રાકૃત કહેવાય છે, અથવા પ્રકૃતિ એટલે સાધારણ જન, સંબંધી-જે આ (ભાષા), તે પ્રાકૃત કહેવાય છે.

પ્રાકૃત સાહિત્યની બહુલતા.

પ્રાકૃતમાં જિભોગમ-જેનોનાં પરમપવિત્ર આગમો, જેવાં કે—

ઉત્તરાધ્યયનાદિ કાલિકશ્રુત, દશવૈકાલિક પ્રમુખ ઉત્કાલિકશ્રુત અને આચારાંગ આદિ અગાર અગ; જેની રચનામાં પણ પ્રાકૃત-ભાષાની પસંદગી કરવામાં આવી છે. આ પસંદગી પણ વિશેષ લાભની દૃષ્ટિએ યોગ્યએવી છે. જુઓ આગમોક્ત આપ્તવચન—

“મુત્તૂળ દિદ્ધિવાયં કાલિય-ઉક્કાલિયગસિદ્ધંતં ।

શ્રી-વાલવાયણત્થં પાદ્યમુદ્યં જિણવરેહિ ॥૧॥ ”

ભાવાર્થ.—શ્રીભતિ અને ક્ષુદ્ધકર્ગ, સહેલાઈથી વાચનાનો લાભ મેળવી શકે એવા મુદ્દાથી, કાલિક ઉત્કાલિક અને દૃષ્ટિવાદ-શિવાયના અંગ-રૂપ સિદ્ધાંતને જિનેશ્વરોએ પ્રાકૃતમાં કહેશે છે.

યદપિ, “અર્ધમાગદ્વાપ માસાપ માસતિ અરિહા” [ઔપપાતિકસૂત્ર - ૫૦૭૭] “અર્થે માસદ્ અરિહા સુત્તં ગંથંતિ ગણહરા નિડણં” [આવશ્યકસૂત્ર, પૃ. ૬૮]

“પોરાણમદ્ધમાગદ્ધ-માસાનિયય દ્વવદ્ સુત્તં” ઇત્યાદિ આગમવચનો હોવાથી જિનેશ્વરેવો અર્ધ-ભાગધી ભાષામાં આગમર્થ કહે છે, અને ગણધરો તેમાં શુ થે છે, છતાં પણ તેની પ્રાકૃતતા તો અબાધિત જ રહે છે. કારણ કે અર્ધ-ભાગધીભાષાને આર્પ-પ્રાકૃતમાં ગણવામાં આવી છે, જુઓ— કલિકાલસર્વશ્રીહિમચ્છરિ મહારાજનાં વચનો—

“અત્ત પ્ત્તસૌ પુંસિ માગધ્યામ્” (૮. ૪. ૨૮૭)

યદપિ ‘પોરાણમદ્ધ-માગદ્ધ-માસા-નિયયં દ્વવદ્ સુત્તમ્’ ઇત્યાદિનાર્પસ્ય અર્ધમાગધમાષાનિયતત્ત્વમાસ્નાયિ વૃદ્ધૈસ્તદપિ પ્રાયોડસ્યૈવ વિચાનાન્ન વક્ષ્યમાલક્ષણસ્ય ॥

ઉપર્યુક્ત વચનોથી સ્પષ્ટ થાય છે કે-અર્ધ-ભાગધી એ આર્પ-પ્રાકૃત છે. આર્પ એટલે ‘ઋષીણામિદમાર્પમ્’. એટલે કે-ઋષિઓ સંબધી-ગણધર વગેરે મહાપુરુષો સંબધી જે આ (વચનો) તે આર્પ કહેવાય છે.

પ્રાકૃતમાં જિનાગમના વિવેચક ઋષિ—જિનાગમ ઉપસ્થિતિયુક્ત ભાષ્ય-અને ચૂલ્લિ વગેરે વિવેચક ઋષિ-પણ પ્રાકૃતભાષામાં

રચાયેલા છે, જેનું જિનાગમના વિવેચક ગ્રંથોમાં અગ્રસ્થાન છે, એટલું જ નહિં કિતુ આગમગ્રંથ જેટલું મહત્વ તેને અપાયેલ છે.

પ્રાકૃતમાં વિવિધ જૈન ગ્રંથો-જૈનોના વિવિધ ગ્રંથોએ પ્રાકૃત-ક્ષેત્રમાં અનોખું સ્થાન મેળવ્યું છે. જેવા કે-પ્રકરણો, કુલકો, કથાનકો યા ચરિત્રગ્રંથો, પ્રકીર્ણકો-ગુદા ગુદા વિષયના સંગ્રહરૂપ ગ્રંથો, વૈદ્યક, અષ્ટાંગનિમિત્ત, જ્યોતિષ વગેરે.

જૈન દર્શનની શ્રુતસર્વસ્વમયી દ્વાદશાંગીના બીજકરૂપ જે ત્રણ વચનો, ત્રીતીર્થંકર દેવોએ લખિધવન્ત ગણુધર ભગવન્તોને સમર્પ્યા હતાં, અને જેનાથી ગુણુવન્ત ગણુધરોએ દ્વાદશાંગીની રચના કરી હતી, અને જે 'ત્રિપદી' નામથી જગતમાં ઓળખાય છે, તેની ભાષા પણ પ્રાકૃત જ પસંદ કરવામાં આવી છે જુઓ આ રહી તે ત્રિપદી "ઉચ્ચજ્ઞેહ વા, વિગમેહ વા, ધુવેહ વા."

વધારે શુ કહીએ, પ્રાકૃતભાષામાં ગણ અને પદમય એટલા બધા ગ્રંથો છે કે-જેની સૂચિ આપવા જઈએ તો, તેનું એક સ્વતંત્ર વિસ્તૃત પુસ્તક બની જાય, છતાં પણ તેનો આછો ખ્યાલ આવે, તે ખાતર કેટલાંક નામો આપવામાં આવે છે. જેવાં કે—
 મહાવીરચરિત્ર. (શ્રી ગુણુચંદ્ર ગણિકૃત, પદ્ય. ગ્રંથપ્રમાણ-૧૨૦૦૦)
 પદ્મચરિત્ર. (શ્રી વિમલસૂરિકૃત, " " ૧૦૦૦૦)
 સમરાધિવ્યકહા. (શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ગણ. " ")
 સુરસુંદરીચરિત્ર (શ્રી ધનેશ્વરસાધુકૃત. પદ્ય. " ૪૦૦૦)
 સુપાસનાહયરિત્ર (શ્રી લક્ષ્મણગણિકૃત. " " ૧૦૦૦૦)
 કુમારપાદ્યપ્રતિબોધ. (શ્રી સોમપ્રભાચાર્યકૃત. ગદ્યપ્રાયઃ " ૮૮૦૦)
 આ ઉપરાંત શ્રી સંઘદાસગણિકૃત ગદ્યમય વિસ્તીર્ણગ્રંથ 'વસુદેવહિંડી', કુમારપાદ્યચરિત્ર, સિરિસિરિવાલકહા'ઈત્યાદિ ઉપગ્રંથ અનેક જૈન પ્રાકૃત ગ્રંથો પ્રાકૃતભાષાની મહત્તા પ્રદર્શિત કરી રહ્યા છે.
 ૧. "જૈનેતર દાવ્યગ્રંથોમાં પ્રાકૃતનું સ્થાન—કવિવત્સલદાસઃ

કૃતા-ગાથાસમશતી, પ્રવરસેનકૃત-સેતુગ્રંથ (રાવણુવહો), વાક્યતિરાજ-
કૃત-ગણિડવહો તથા મહુમહાવિયય, ગજશેખરકૃત-કપૂરમ જરીસદ્ક,
આનન્દવર્ધનકૃતા-વિપમગાળલીલા, ભૂપણભટ્ટપુત્રકૃતા લીલાવતીકથા...
વગેરે જૈનેતર વિદ્વાનોના અનેક કાવ્યો પ્રાકૃતમાં અસ્તિત્વ ધરાવે છે.

પ્રાકૃતભાષાના વ્યાકરણ ગ્રંથો--

જૈન	અજૈન
ચંદ્રકૃત-પ્રાકૃતલક્ષણ.	પાણિનિકૃત-પ્રાકૃતલક્ષણ.
ત્રિવિક્રમદેવકૃત-પ્રાકૃતાનુશાસન.	વરરચિકૃત-પ્રાકૃત-પ્રકાશ
શ્રીહેમચંદ્રસુરિકૃત-પ્રાકૃત-આકરણ	હરિકેશકૃત-પ્રાકૃત-આકરણ
(આ વ્યાકરણ, ગુર્જરેશ્વર સિદ્ધ- રાજ જયસિંહની વિન તિથી કલિ- કાલસર્વજ શ્રીહેમચંદ્રસુરિ મહા- રાજે રચેલા 'સિદ્ધહેમચંદ્રાનુ- શાસન' નામના વ્યાકરણના આઠમા અધ્યાય તરીકે રચાયેલ છે. જેમાં પ્રાકૃત આદિ છ ભાષાનું વિજ્ઞાન કરાવ્યું છે)	માર્કડેયકૃત-પ્રાકૃતસર્વસ્વ કમદીશ્વરકૃત-સક્ષિપસાર પ્રાકૃત- વ્યાકરણ. લક્ષ્મીધરકૃત-પદ્મભાષાપાત્ર દ્રિકા.

વગેરે અનેક જૈન તેમજ અજૈન વ્યાકરણ ગ્રંથો પ્રાકૃતભાષાનું
વિજ્ઞાન મેળવવામાટે મોજુદ છે.

પ્રાકૃતકોશો--અતે શ્રાહ્મણ છતાં સમજણપૂર્વક જૈનધર્મ સ્વી-
કારનાર પરમાર્હત મહાકવિ ધનપાલવિરચિત 'પાઠિઅલગ્ની નામ-
માલા' તથા કલિકાલસર્વજ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યકૃત 'કેશી નામ-
માલા' વગેરે પ્રાકૃતશબ્દોનો સુદરજોષ આપવા માટે પ્રાકૃતકોષો પણ
અસ્તિત્વ ધરાવે છે.

● યદ્યપિ પાણિનિકૃત 'પ્રાકૃતલક્ષણ' હજી સુધી આપણને ઉપલબ્ધ
થયું નથી, છતાં પણ શ્રી મલયગિરિ મહારાજ, શ્રી દેવેન્દ્રસુરિ મહારાજ
તથા કેદારજી વગેરેના હથેલેઓ દ્વારા, તેમજ એક સમયનું અસ્તિત્વ મનાય છે.

પ્રાકૃતછંદોના પ્રથે—ગાયાત્રી, નંદિતાદ્ય, સઅંશૂહ, પ્રાકૃતપિંગલ, વિરહાંકકવિકૃત-(પ્રાકૃત) છંદોવિચિતિ-(જે ‘કધસિદ્ધ વિત્તભસિમુચ્યય’ એવા નામથી ઓળખાય છે), તથા શ્રી હેમચંદ્રા-ચાર્યકૃત છંદોલુપાસન-વગેરે.

ઉપર કરાવેલા દિગ્દર્શન ઉપરથી સમજી શકાશે કે પ્રાકૃત-સાહિત્યની કેટલી બહુવ્રતા છે.

**પ્રાકૃતમાંથી અન્યભાષાઓનો જન્મ
થા ઇતરભાષાએ પ્રાકૃતનો પરિણામ.**

જેમ એકજ વર્ણોનું જલ, સ્થાનભેદથી વિવિધભેદવાળું બને છે તેમ એકજ પ્રાકૃતભાષા સ્થાનભેદથી અને સંસ્કૃત આદિ વિવિધ ભાષાભેદને પામે છે. જુઓ શ્રી નમિસાધુનાં વચનો—

“મેઘનિર્મુક્તજલમિવૈકસ્વરૂપં તદેવ ચ દેશવિશેષાત્
સંસ્કારકરણાચ્ચ સમાસાદિનવિશેષં સત્ સંસ્કૃતાદ્યુત્તરવિમેદા-
નાપ્નોતિ । અતઃ યથા શાસ્ત્રકૃતા પ્રાકૃતમાદૌ નિર્દિષ્ટમ્, તદનુ
સંસ્કૃતાદીનિ । પાણિન્યાદિવ્યાકરણોદિતશબ્દલક્ષણેન સંસ્કરણાત્
સંસ્કૃતમુચ્યતે । તથા પ્રાકૃતમાપૈવ કિંચ્છિદ્વિશેષલક્ષણાન્માગ-
ધિકા મળ્યતે । તથા પ્રાકૃતમેવ કિંચ્છિદ્વિશેષાત્ પૈશાચિકમ્ ।
સુ (શૌ)રસેન્યપિ પ્રાકૃતમાપૈવ । તથા પ્રાકૃતમેવાપભ્રંશઃ ॥”

(કવિ રૂદ્રકૃત કાવ્યાલંકાર પર નમિસાધુકૃત ટિપ્પન પૃ. ૨૧૨)

બાવાર્થ—એક સ્વરૂપવાળા મેઘનિર્મુક્ત જળની જેમ, તે એક જ પ્રાકૃત, સ્થાન વિશેષ અને સંસ્કાર વિશેષથી વિશેષતા પામી, સંસ્કૃત આદિ ઉત્તર ભેદોને પામે છે. અર્થાત્ તેનું તે જ પ્રાકૃત, સંસ્કૃતાદિ સ્વરૂપ બની જાય છે. આટલા જ કારણથી, એટલે કે પ્રાકૃત એ સર્વનું મૂળ હોવાથી અંકાર રૂદ્રે વ્યાકરણની શરૂઆતમાં પ્રથમ પ્રાકૃત જ બતાવેલ છે. પાણિનિ વગેરેના વ્યાકરણમાં કહેલ જે

મૂત્રો, તેના સંસ્કાર આપવાથી, તે પ્રાકૃત સંસ્કૃત બની જાય છે. તે રીતે તે જ પ્રાકૃત, વિશેષ વિશેષ સંસ્કારો આપવાથી માગધી પૈશાચિકી સૌરશેની અને અપભ્રંશ થાય છે.

આ ગાથાતમાં કવિરાજ વાક્યપતિરાજ, ગઉડવહેા નામના પ્રાકૃત-કાવ્યમાં ખુસ્સે ચોકે ખુસ્સા દિલથી જણાવે છે કે—

“સયલાઓ દમં વાયા વિસંતિ પત્તો ય ણેતિ વાયાઓ ।
ળન્તિ સમુદ્દં ચિય ણેન્તિ સાયરાઓ ચ્ચિય જલાદં ॥”

ભાવાર્થ—સઘળાં પાણી જેમ સમુદ્રમાં પેસે છે અને સમુદ્ર-માંથી નીકળે છે, તેમ સઘળી વાણી (સકલ ભાષાઓ), પ્રાકૃતમાં પેસે છે અને પ્રાકૃતમાંથી નીકળે છે,

“યદ્ યોનિઃ કિલ સંસ્કૃતસ્ય” આ વચનો ઉચ્ચારી, કવિ રાજશેખર પણ જણાવે છે કે—હું ખાત્રીપૂર્વક કહું છું કે પ્રાકૃત એ સંસ્કૃતનું ઉત્પત્તિ સ્થાન છે.

કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજ જેવા પણ સ્વોપજ્ઞ કાવ્યાનુશાસનમાં જૈની વાણીની સ્તુતિ કરતાં જણાવે છે કે—

“સર્વભાષાપરિણતાં જૈનીં વાચમુપાસ્મહે” એટલે કે—સકલ-ભાષાઓમાં પરિણામ પામનારી જૈની વાણી (કે જે અર્ધ માગધી હોય છે અને આર્ષપ્રાકૃત કહેવાય છે તે)ની અમે ઉપાસના કરીએ છીએ.

ઉપર્યુક્ત પ્રમાણથી સિદ્ધ થાય છે કે—પ્રાકૃતભાષા એ સર્વ ભાષાઓનું મૂળ છે તથા તેજ પ્રાકૃત, સંસ્કાર વિશેષ પામવાથી સંસ્કૃત વગેરે અન્ય ભાષાઓ રૂપે પરિણમે છે.

પ્રાકૃતનિધાનમાં રહેલી અપૂર્વ ઝવેરાતો.

અકૃત્રિમતા—સ્વાદુતા—અકૃત્રિમસ્વાદુતા—સરલતા—કેમલતા—વલિ-
તા—મહિમામનોવદ્વલતા—રાજપ્રિયતા—સુક્રિસામરતા—લાટપ્રિયતા —

—મનોહરતા પ્રમુખ અપૂર્વ ઝવેરાતોનો ખજાનો કોઇ પણ હોય તો પ્રાકૃત ભાષા છે.

અકૃત્રિમતા=આકરણ વગેરેના સંસ્કારથી નિરપેક્ષ સ્વભાવસિદ્ધતા.

રવ્યદુતા=શ્રીતુર્વર્ગના કર્ણુયુગલમાં મધુરરસોત્પાદકતા

અકૃત્રિમરવ્યદુતા=પ્રકૃતિસિદ્ધ મધુરતા યા નૈસર્ગિક મધુર-રસપોષકતા.

આ વિષયને પુરવાર કરતાં આપ્તસુભાષિતો—

“અકૃત્રિમસ્વાદુપદાં, પરમાર્થાભિધાયિનીમ્ ।

સર્વભાષાપરિણતાં, જૈર્ની વાચમુપાસ્મહે ॥૧૧॥”

ભાવાર્થ:—કવિકાવ્ય સર્વજ્ઞ શ્રીહેમચંદ્રસુરિ મહારાજ, સ્વોપજ્ઞ કાવ્યાતુશાસનમાં શ્રી જિનવાણીની સ્તુતિ કરતાં બોલ્યા છે કે—અકૃત્રિમ=કૃત્રિમતાને નહિ પામેલ, સ્વાભાવિક, પદે પદે મધુરતાને ધારણ કરનારી, પરમ અર્થને પ્રતિપ્રાદન કરનારી અને સકલ ભાષાઓમાં પરિણામ પામેલી, એવી જોની વાણીની અમે ઉપાસના કરીએ છીએ.

યાયાવરીય કવિ રાજશેખર ગાકરાભાષણમાં પ્રાકૃતને પ્રકૃતિ મધુર તરીકે વર્ણવે છે—“ગિરઃ શ્રવ્યા દિવ્યા પ્રકૃતિમધુરાઃ પ્રાકૃત-ધુરઃ” સાંભળવા લાયક દિવ્ય અને પ્રકૃતિમધુર, એવી પ્રાકૃત આદિ વાણી છે.

મહાગળ કવિવત્સલહાલ, પ્રાકૃતકાવ્યના માધુર્ય માટે પોતાની ગાથાસપ્તશતીમાં જણાવે છે કે—

“અમયં પાદ્યકવ્વં પઢિહં સોહં ચ જે ન જાણન્તિ ।

કામસ્સ તત્તર્ત્તિ કુર્ણન્તિ તે કહ્ન ન લજ્જન્તિ ॥”

(ગાથા સપ્તશતી. ગા-૩)

ભાવાર્થ:—જેઓ અમૃત જેવા મધુર પ્રાકૃત કાવ્યને અણુતા યા સાંભળતા નથી અને કામતત્ત્વની ચિંતના કર્યા કરે છે, તેઓ લજ્જાને કેમ પામતા નથી ?

સરક્ષતા=પ્રાકૃતમાં રહેલ સુખોધતા-સુખપ્રાપ્તતા-આલાદિબોધ-કારિતા યા સુકરતા, કયા માનસને આકર્ષતી નથી ?

પ્રાકૃતની આલાદિબોધકારિતા માટે જુઓ વિદ્વદ્ધ સિદ્ધર્ષિગણિનાં સુભાષિતો—

“વાલાનામપિ સદ્બોધકારિણી કર્ણપેશલા ।

તથાપિ પ્રાકૃતા માષા, ન તેષામપિ માસતે ॥”

(ઉપમિતિભવઅપયકથા પીઠબધ-શ્લોક ૫૧).

ભાવાર્થ.—આળજીવોને પણ સુદર સદ્બોધ કરાવનારી અને કાનને રૂચે તેવી પ્રાકૃત ભાષા છે, છતાં પણ દુર્વિદ્યોને તે રૂચતી નથી.

હવે પ્રાકૃતની સુખોધતા માટે શ્રી મહેશ્વરસૂરિ મહારાજનાં પચ્ચનો નોંધો—

“સક્કયકવ્વસત્થં જેણ ન યાણંતિ મંદવુદ્ધિયા ।

સઘ્વાણવિ સુદ્ધચોહં તેણેમં પાહ્ય રથં ॥”

[પંચમી માહાત્મ્ય]

ભાવાર્થ.—શ્રી મહેશ્વરસૂરિ મહારાજ પચ્ચમી માહાત્મ્યની કથાને પ્રાકૃતમાં રચવાનો મુદ્દો જણાવતાં કહે છે કે—મંદ બુદ્ધિવાળા મનુષ્યો સંસ્કૃત કાવ્યના અર્થને જાણી શકતા નથી. અર્થાત્ અલ્પબુદ્ધિ જીવોને સંસ્કૃતમાં રચેલા કાવ્યોના અર્થો લગાડવા ધણા કઠીણ પડે છે અને પ્રાકૃતકાવ્યમાં તેવું નથી, માટે અલ્પમતિ સ્ત્રી બાલ અને બાલિકાદિ સર્વને પણ સુખેથી બોધ કરી શકે તેવું-સહેલાઈથી સમજાય તેવું આ પ્રાકૃત રચ્યું છે.

કોમલતા=પ્રાકૃતકાવ્યમાં રહેલી સુકોમળતા-મૃદુતાં કમલદલનુ ભાન કરાવે તેવી છે, યાયાવરીય કવિરાજશેખર, કરૂંરમંજરી સદૃશમાં પ્રાકૃતરચનાની સુકોમલતાના સબધમાં જણાવે છે કે—

“પરુસો સક્કઅવંઘો પાડઅવંઘોવિ હોદ સુડમારો ।

પુરિસાણં મહિલાણં જેત્તિયમિહતરં તેત્તિયમિમાણં ॥”

ભાવાર્થ:—સંસ્કૃતરચના ન્યારે કઠોર હોય છે, ત્યારે પ્રાકૃતરચના સુકુમાર ચાને કામળ હોય છે કઠોરતા અને સુકુમારતામાં નેટલું અંતર પુરૂષ અને સ્ત્રી વચ્ચેનું છે, તેટલું જ અંતર આ બે ભાષાના સંબંધમાં પણ સમજવું.

વળગલગ નામના પ્રાકૃત સુભાષિત સંગ્રહમાં એક કવિ તો ત્યાં સુધી જણાવે છે કે—

“પાદ્યકવ્વલ્લાવે પઢિવયણ સક્કપણ જો દેહી.

સો કુસુમસત્થરં પત્થરેણ અવુહો વિનાસેહી ॥૧॥”

ભાવાર્થ —પ્રાકૃતકાવ્યના ઉદ્ધાપ પ્રસંગે, જે કામ સંસ્કૃતથી પ્રત્યુત્તર આપે છે, તે મૂર્ખ ખરેખર કુસુમની કામળ સ્થાને પત્થરથી છુંદી નાખવા જેવું કૃત્ય કરે છે.

લાલિતતા=પ્રાકૃતમાં રહેલ લાલિત્ય-સૌંદર્ય કયા માનસને રંજિત નથી કરતું ?

“લલિય મહુરક્કરણ જુવહયણવલ્લહે સસિંગારે.

સંતે પાદ્યકવ્વે કો સક્કદ સક્કયં પઢિવં ? ॥”

(વળગલગ નામનો પ્રાકૃત પદ્યસંગ્રહ)

ભાવાર્થ:—લલિત, અક્ષરોના માધુર્યવાળું, યુવતિવર્ગને વહાલું તેમજ શૃંગારવાળું પ્રાકૃતકાવ્ય ન્યાં મોળુદ છે, ત્યાં સંસ્કૃત ભણવાની કોણુ ધમ્મ કરે ?

મહિલામનોવલ્લલતા=પ્રાકૃતમાં સ્ત્રીહૃદયની પ્રેમાળુતા રહેલી છે, જેને અંગે કવિનૌએ ‘જુવહૃયણવલ્લહ’ વિશેષણ વાપરી સ્પષ્ટ કરેલ છે કે—પ્રાચ. પ્રાકૃતકાવ્ય સ્ત્રી વર્ગને બહુ પ્રિય હોય છે. કવિરાજશેખર પણ જણાવે છે કે—

“यद् योनिः किल संस्कृतस्य सुदृशां जिह्वासु यन्मोदते”
એટલે, પ્રાકૃત એ સંસ્કૃતનું ઉત્પત્તિસ્થાન છે, અને સ્ત્રીઓની જિહ્વામાં

આનંદને પામે છે; તથા 'સ્ત્રીणां तु प्राकृतं प्रायः' એ વચન પણ મહિલા-મનોવલ્લભતા પ્રદર્શિત કરે છે.

રાજપ્રિયતા=સ્વતઃ વિચાર શ્રેણીવાળા રાજાઓનો પણ પ્રાકૃત ઉપર અસીમ પ્રેમ હતો. રાજકવિ યાયાવરીય-રાજશેખર, કાવ્ય-મીમાંસામા પ્રાકૃત તરફનો નૃપમાન્યતાને નીચે પ્રમાણે પ્રદર્શિત કરે છે-

"શ્રૂયते च स्वरसेनेषु कुविन्दो नाम राजा, तेन परुष-
सयोगाक्षरवर्जमन्तःपुर पवेति समानं पूर्वेण ।

[કાવ્યમીમાંસા પૃ. ૫૦]

શ્રૂયते च कुन्तलेषु सातवाहनो नाम राजा । तेन प्राकृत-
भाषात्मकमन्तःपुर पवेति समानं पूर्वेण ।

[કાવ્યમીમાંસા પૃ. ૫૦]

ભાવાર્થ-સંભળાય છે કે-સુરસેનદેશમાં કુવિન્દ નામનો રાજા હતો. તેણે પરુષાક્ષરો અને સયુક્તાક્ષરો શિવાયના અક્ષરોદ્વારા પોતાના અંતરમાં ભાવાનિયમ પ્રવર્તીવ્યા હતા.

વળી સંભળાય છે કે-કુંતલદેશમાં સાતવાહન નામનો રાજા થયો હતો. તેણે પોતાના અંતરમાં પ્રાકૃતભાષાત્મક નિયમ પ્રવર્તીવ્યા હતા.

દક્ષિણ મહારાષ્ટ્રના સાર્વભૌમ પ્રતાપી કવિવત્સલ હાલ મહા-રાજાએ, હાર તથા વેણીદંડ વગેરેના વર્ણનવાળી ચાર ગાથાઓને દશ કોડથી અને અન્ય ચાર ગાથાઓને નવ કોડથી, ગાથાસપ્તશતીમાં સંગ્રહીત કરી હતી.

કવિવત્સલ હાલથી ગુલુમાનને પામેલા શ્રી પાદલિપ્તસુરિ મહારાજે, રસિક મનોહર તેમજ વિસ્તારવાળી 'તરંગવત્સી' નામની જે કથા રચી હતી, તે કથા તે જ રાજાના રાજદરબારમાં વિદ્વાનોની મેદની સમક્ષ (વાંચી) સંભળાવી હતી, અને જેની અનેક મહાકવિઓએ સુકતકંઠે પ્રશંસા પણ કરી હતી.

અવરસેન નિમિત્તે રાજ્ય વિક્રમની આગ્રાથી 'સેતુબંધ' નામનું
પ્રાકૃત મહાકાવ્ય કાલિદાસે રચ્યું હતું.

રાજ્ય મહેન્દ્રપાલાદિના રાજ્યગુરુ કવિ રાજશેખરે 'પ્રાકૃતસદૃક'
આદિની રચના કરી હતી, અને રાજ્ય તરફથી સારા સન્માનને
પામ્યા હતા.

મહારાજ્ય ભોજદેવના સરસ્વતીકાંભરણમાં એવું સૂચન છે કે—
“કેઽમુવન્ નાઢ્યરાજસ્ય રાજ્યે પ્રાકૃતભાષિણઃ” એટલે—આઢ્ય-
રાજ્યના રાજ્યમાં કોણે કોણે પ્રાકૃત બોલનાર ન હતું? અર્થાત્ તેના
રાજ્યમાં પ્રાકૃતભાષાના બોલનારા ઘણા માનવો હતા.

મહારાજ્ય યશોવર્મા પાસે સ્થાપિત વાક્પતિરાજ્ય નામનો સામન્ત
હતો, જે કવિરાજની ખ્યાતિ પામ્યો હતો, તેણે પોતાના સ્વામીની
કીર્તિ રૂપ 'ગોડવહો' નામનું પ્રાકૃત મહાકાવ્ય રચ્યું હતું.

ઉપર્યુક્ત પ્રમાણો ઉપરથી સ્પષ્ટ સમજી શકાય તેમ છે કે—
પ્રાચીન કાળના રાજ્ય મહારાજ્યઓનો પ્રાકૃત ભાષા તરફ કેવો
પ્રેમ હતો.

સૂક્તિ સાગરતા=પ્રાકૃતભાષા, એ સૂક્તિઓનો અર્થાત્ સુભા-
ષિતોનો મહાસાગર છે આ બાબતમાં પ્રાચીન કવિઓએ પ્રકટ રીતે
ઉચ્ચાર્યું છે કે—

“મહારાષ્ટ્રાશ્રયાં ભાષાં, પ્રકૃષ્ટં પ્રાકૃતં વિદુઃ ।

સાગરઃ સૂક્તિ-રત્નાનાં, સેતુવન્ધાદિ યન્મયમ્ ॥

(કવિદંડીકૃત-કાવ્યાદર્શ).

ભાવાર્થ—મહારાષ્ટ્રના આશ્રયને પામેલી ભાષાને, વિદ્વાનો પ્રકૃષ્ટ
પ્રાકૃત કહે છે, કે જે સૂક્તિરૂપ-સુભાષિતો રૂપ રત્નોનો સાગર છે
અને જે પ્રાકૃતભાષામાં સેતુબંધ વગેરે કાવ્યો પણ રચાયા છે.

હાલપ્રિયતા—હાલદેશના લોકોનો પ્રાકૃતભાષા ઉપર અપૂર્વ પ્રેમ

હતો. જુઓ, આ વિષયને પ્રતિપાદન કરતાં યાયાવરીય કવિરાજશેખરનાં આશરાભાયણુસ્થ વચનો—

“યદ્ યોનિઃ કિલ સંસ્કૃતસ્ય સુદૃશાં, જિહ્વાસુ યન્મોદતે ।

યત્ર ઓત્રપથાવતારિણિ કટુ-મૌષાક્ષરાણાં રસઃ ॥

ગદ્યં ચૂર્ણપદં પદં રતિપતે-સ્તત્ પ્રાકૃતં યદ્વચ-

સ્તૌલ્હાટૌલ્હલિતાક્ષિ ! પશ્ય નુદતી દૃષ્ટેર્નિમેષવ્રતમ્ ॥”

[કવિરાજશેખરના બાલ રામાયણમાં (૧,૧૧; ૫૦ ૪૯)]

ભાવાર્થ—જે (પ્રાકૃત) સંસ્કૃતનું ઉત્પત્તિસ્થાન છે, જે સુંદર નયનવાળી સુંદરીઓની નિહવામાં હૃદય પામે છે, જે શ્રવણગોચર થતાં અન્ય ભાષાના અક્ષરોનો રસ કર્ણકંડુ લાગે છે, તેમજ ગદ્ય અને ચૂર્ણપદમય જે પ્રાકૃત રતિપતિનું સ્થાન છે, તેવા પ્રાકૃતને બોલનારા લાટદેશવાસી લોકોને, હે લલિત અંગોવાળી સુંદરી ! તું તારા અનિમેષ નયને નિહાળ.

આ બાબતમા પુનઃ તે જ યાયાવરીય કવિરાજશેખર, કાવ્યાદર્શમાં જણાવે છે કે—

“પઠન્તિ લટમં લાટાઃ, પ્રાકૃતં સંસ્કૃતદ્વિષઃ ।

જિહ્વા લલિતોલ્લાપ-લબ્ધસૌન્દર્યમુદ્રયા ॥”

ભાવાર્થ—સંસ્કૃતદ્વેષી લાટદેશવાસી લોકો, લલિતઉલ્લાપ કરવામાં ‘સૌન્દર્ય’ બિરૂદને પામેલી જીભવડે, સુંદર પ્રાકૃત બોલે છે.

આ ઉપરથી એ સિદ્ધ થાય છે કે, એક સમયે લાટદેશની વિશિષ્ટ ભાષા પ્રાકૃત જ હતી.

મનોહરતા—પ્રાકૃતકાવ્યની મનોહરતા યાને સુંદરતાને અંગે, પરશ્ચિના પ્રાકૃતપ્રકાશ પર પદ્યવૃત્તિ રચનાર વિદ્વાન જણાવે છે કે—

“અહો તત્ પ્રાકૃતં હારિ, પ્રિયાવક્ત્રેન્દુસુન્દરમ્ ।

સૂક્તયો યત્ર રાજન્તે સુધાનિઃપ્યન્દનિર્મરાઃ ॥

ભાવાર્થ:—અહો ! પ્રિયાના મુખરૂપ ચંદ્રના જેવું સુંદર તે પ્રાકૃત મનોહર છે એટલું જ નહિ કિંતુ તેમાં અમૃત જેવી રસભરપુર સ્ફુટિઓ શોભી રહી છે.

દિગ્દર્શનરૂપે ઉપર દર્શાવેલ ઝવેરાતો ઉપરથી સ્પષ્ટ સમજાય છે કે—પ્રાકૃત એ અપૂર્વ દિવ્ય ઝવેરાતોની અનોખી ખાણ છે.

પ્રાકૃતની મહત્તાનો ઉપસંહાર

ઉપર્યુક્ત પ્રમાણે ઉપરથી, સુચ વાચક મહાશય સમજી શક્યા હશે કે—સકલજનવલ્લભ, અકૃત્રિમ, પ્રકૃતિવત્સલ, સ્વાદુ તેમજ આ—બાલગોપાલ સુમોધકારિણી ભાષા કોઈ પણ હોય તો, પ્રાકૃતભાષા જ છે.

યદ્યપિ આપણા પરમપવિત્ર આર્પાવર્તની પ્રાચીનમા પ્રાચીન, બે ભાષાઓ છે. એક પ્રાકૃત અને બીજી સંસ્કૃત. આ બે ભાષાઓ ભારતવર્ષનું નિર્મળ નયનયુગળ છે બન્નેનો સાહિત્યક્ષેત્રમાં બહોળો ફાળો છે, છતાં પણ પ્રાચ્ય આર્પસંસ્કૃતિ સમજવા માટે જેટલી જરૂરત સંસ્કૃતની છે, તેટલીજ બધકે તેથી અધિક આવશ્યકતા, પ્રાચીન આર્પપ્રકૃતિ સમજવા માટે પ્રાકૃતની છે.

બાળક હોય કે બાગિકા હોય, સ્ત્રી હોય કે પુરૂષ હોય, રાજા હોય કે રંક હોય, મૂર્ખ હોય કે પઞ્જિત હોય, તમામ આલમને માનીતી વિશ્વવલ્લભ, તેમજ વિશાળ સમુદાય ઉપર ઉપકાર કરનારી ભાષા કોઈ પણ હોય, તો તે પ્રાકૃતભાષા છે.

પ્રાકૃત (ભાષા)ની ત્રિશિષ્ટતાઓ તથા ઉપયોગિતાનું દિગ્દર્શન કરી આવ્યા. હવે, આપણે પ્રસ્તુત “પ્રાકૃતવિજ્ઞાન પાઠમાળા”ની આવશ્યકતા તથા ઉપયોગિતા વગેરે વિચારીએ—

પ્રસ્તુત ગ્રંથની આવશ્યકતા

સમય પરિવર્તનશીલ હોવાથી, વ્યલા અમુક ગાળામાં, પ્રાકૃત-ભાષાનાં સાધનોની છિન્નહિન્ન દશાને અંગે, અર્થાત્ તથા પ્રકારની

સાધન-સામગ્રીના અભાવને લઇને, પ્રાકૃત (ભાષા)નું પઠન પાઠન બહુ મદ પડી ગયું હતું; અને સંસ્કૃત (ભાષા) માટેની સાધન સામગ્રીઓના સહભાવે સંસ્કૃતના પઠનપાઠને વિશ્વપર સારૂ સામ્રાજ્ય જમાવ્યું હતું.

પરંતુ હમણાં હમણાં સાધુવર્ગમાં તો શું / કિંતુ હાઇસ્કુલોમાં કોલેજોમાં સેકન્ડ લેવેલ (અપરભાષા) તરીકે પ્રાકૃતનું પઠનપાઠન સારા પ્રમાણમાં ચાલુ થયું છે, જેથી ગૃહસ્થવર્ગમાં પણ પ્રાકૃતનો સારો પ્રચાર થઈ રહ્યો છે, એ કંઈ ઓછા આનંદની વાત નથી. હવે આ પ્રચારને અધિકાધિક વધારવાની ખાતર, તેમજ વિદ્યાર્થી વર્ગને સરળતાથી બોધ થઈ શકે તેવી માર્ગોપદેશિકારૂપ અભિનવ પદ્ધતિથી એકાદ પુસ્તિકાની આવશ્યકતા તો હતીજ, તેમાં પરમપૂજ્ય પૂજ્યપાદ પરમોપકારી સમયજ્ઞ શ્રીમદ્ ગુરુગજ (વિજયવિજ્ઞાનસૂરી-શિરજી મહારાજ)શ્રીની પ્રેરણા થવાથી મેં તે કાર્ય હાથ ધર્યું અને તેઓશ્રીની અસીમ કૃપા-પ્રસાદરૂપ આ “પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠમાલા” તૈયાર થઈ તે માટે તેઓશ્રીનો સદા ઋણી છું. હવે આ “પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠમાલા” દ્વારા ભવ્ય આત્માઓ, પ્રાકૃત વિજ્ઞાનના અધિકાધિક પ્રેમાળુ બની, પ્રાકૃત ભાષાનો સરળતાથી બોધ પામી, તેનો બહોળો પ્રચાર કરે, કે જેથી મારો આ પ્રયાસ સફળ થાય એટલું ઈચ્છી, આ પ્રાસંગિક વક્તવ્ય સમાપ્ત કરું છું.

ધન્યવં પ્રસંગેન ॥ શુભં ભવતુ ॥

લે—પન્ન્યાસ કરતૂરવિજયગણિ

‘વિષય રજીસ્ટ’

- ૧ આ પાઠમાધાની અદર પ્રાકૃત-ધાતુઓ પ્રાકૃત-શબ્દો પ્રત્યયો અને તેનાં વિસ્તૃત રૂપો તેમજ ધાતુઓ અને શબ્દોની સાથે તેનાં સંસ્કૃતપર્યાયો પણ આપેલા છે.
- ૨ આર્ષ-પ્રાકૃતનો પણ અભ્યાસ થઈ શકે તેને માટે પ્રસંગે પ્રસંગે આર્ષ પ્રત્યયો અને રૂપો પણ મુકેલા છે.
- ૩ સંસ્કૃતના અભ્યાસીઓને સંસ્કૃતદ્વારા પ્રાકૃતનું જ્ઞાન થઈ શકે તેટલા માટે વર્ણુ વિકારના મુખ્ય નિયમો ટીપ્પણમાં લીધેલા છે, તેમજ છેવટે સધિ આદિના ક્રમપૂર્વક સર્વનિયમો આપવામાં આવેલા છે.
- ૪ કૃદ્-તોનો પાઠ અલગ કરવામાં આવ્યો છે, અને તેમાં આર્ષકૃદ્ તો પણ સાથે સૂચવેલાં છે.
- ૫ પ્રેરકભેદનાં રૂપો વિસ્તારથી દેખાડવામાં આવ્યાં છે.
- ૬ સમાસ, સર્વનામ, તથા સંખ્યાવાચક શબ્દોના અલગ અલગ પાઠો કરવામાં આવેલા-છે
- ૭ પ્રાકૃતવાક્યો પણ વિદ્યાર્થીઓની અનુકૂલતા ધ્યાનમાં રાખી, ઘણાખરા પ્રાકૃત સાહિત્યમાંથી જ લીધેલા છે.
- ૮ પાછળ શબ્દકોષ અવ્યયકોષ અને ધાતુકોષ પણ અલગ અલગ આપવામાં આવેલો છે.
- ૯ પ્રાકૃત ગદ્યપદ્યમાધામાં મૂત્રો અને પ્રાકૃતચરિત્રમાંથી સરલ ગદ્યપદ્ય લઈને મુકવામાં આવેલ છે તથા પાછળ કઠિણ શબ્દોનો અર્થ સંસ્કૃત પર્યાય સહિત મુકવામાં આવેલો છે.

श्री याकिनीमहत्तरार्धमसूनु-श्रीहरिभद्रसुरिविरचित-

श्रीशास्वतजिनस्तवः ।

नमिऊणं सव्वजिणे, सिद्धे सूरौ तहा उवज्झाए ।
साहूणं जुगपवरे, वुच्छं जिणकित्तणं तत्तो ॥१॥
चुलसीलक्खसहस्सा, सगनवइ तिवीस उड्डुलोगम्मि ।
कोडी य सत्त लक्खा, वावत्तरि भवणवासीसु ॥२॥
मेरुसु असिय जिणाला, वक्खारेसु असिय दस कुरुसु ।
वीसं गयदंतेसुं, जयंति तीसं कुलगिरीसु ॥३॥
वेयड्डेसु य सत्तरि-सयं च नंदीसरम्मि वावन्ना ।
इसुयार-माणुसुत्तर-कुंडल-रुयगेसु चउ चउरो ॥४॥
एवं सव्वग्गेण, चउसय अडवन्न तिरियलोगम्मि ।
विंतर जोइसमज्जे, जिणाण भवणा असंखिज्जा ॥५॥
अन्नाइं कित्तिमाइं, नग-नगर-पुरेसु गाम-गामेसु ।
विहिणा जिणभवणाइं, भत्तीए वंदिमो ताइं ॥६॥
इय जिणहराण नियरं, संखेवेणं मए समक्खायं ।
भावेण भणिजंतं, भवविरहं कुणइ भव्वाणं ॥७॥

અનુક્રમભણિકા

	વિષય	પૃષ્ઠ
૧	વર્ણવિજ્ઞાન.	૧
૨	પાઠ ૧ વર્તમાનકાલ પ્રથમપુરુષના પ્રત્યયો.	૨
" ૨	" બીજા "	૫
" ૩	" ત્રીજા "	૮
" ૪	ઉપયોગી સર્વનામ અને સંખ્યાવાચકના રૂપો.	૧૦
" ૫	સ્વરાંત ધાતુઓના રૂપો	૧૫
" ૬	જ-જ્ઞાના રૂપાખ્યાનો તથા ઉપસર્ગ. ...	૧૮
" ૭	અ કારાંત પુલ્લિંગ તથા નપુસકલિંગ નામો. પદમા વીયા વિભક્તિઓ.	૨૮
" ૮	તદ્ભા-ચડત્યો "	૩૫
" ૯	પંચમી-છટ્ટી "	૪૩
" ૧૦	સત્તમી અને સંવોદ્ધન તેમજ સંપૂર્ણ રૂપો.	૫૧
" ૧૧	ઇ કારાંત અને ઙ કારાંત પુલ્લિંગ તથા નપુસક નામો પદમા-વીયા અને તદ્ભા વિભક્તિઓ.	૬૧
" ૧૨	ચડત્યો-પંચમી અને છટ્ટી વિભક્તિઓ. ...	૬૭
" ૧૩	સત્તમી અને સંવોદ્ધન.	૭૩
" ૧૪	ભૂતકાલ.	૭૬
" ૧૫	અગ્રાર્થ અને વિધ્યર્થ.	૮૬
" ૧૬	આકારાંત અને હ્રસ્વ તથા દીર્ઘ ઇ-ઈકારાંત ઙ-ઙકારાંત ઐલિંગ નામો.	૯૫
" ૧૭	ભવિષ્યકાળ.	૧૦૯
" ૧૮	" અને ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ તેમજ ક્ર કારાંત પુલ્લિંગ તથા ઐલિંગ નામો.	૧૧૯
	૧૯ કર્મણિરૂપ અને ભાવેરૂપ.	૧૩૪

” ૨૦ કૃદંત.	૧૪૭
” ૨૧ વ્યજનાન્ત નામ અને તદ્વિત પ્રાચયો તથા શબ્દો.					૧૬૧
” ૨૨ પ્રેરકલેદ.	૧૮૧
” ૨૩ સમાસ.	૨૦૭
” ૨૪ સર્વનામના રૂપો.		૨૨૧
” ૨૫ સખ્યાવાચક શબ્દો	૨૩૬
શબ્દકોષ	૨૫૬
અભ્યયકોષ		૨૮૮
ધાતુકોષ	૨૯૨
ગુજરાતી પ્રાકૃત શબ્દકોષ		૩૦૫

પ્રાકૃતગદ્યપદ્યમાલાની અનુક્રમશીક્ષા

વિષય	પૃષ્ઠ
૧ પચનસુક્ષારમહામતો-ચત્તારિમ્ગલ ચત્તારિ લોગુત્તમા-ચત્તારિ સરણં	૧
૨ સીયાવળ્ળણ	૨
૩ હૃદયવિસયભાવણા	૩
૪ નિમ્મમો મિષ્ણુ ચરે	૪
૫ પુષ્પ્પરિણીવળ્ળણ	૪
૬ નમિપથ્વજ્જા	૫
૭ વચ્છક્કં	૬
૮ રાવળ્ણસ્સ પચ્છાયાવો	૧૦
૯ દયાવીરમેહ્નરિંદો	૧૨
૧૦ મહેસરદત્તકહા	૧૪
૧૧ ગામેયગોદાહરણ	૧૬
૧૨ સિસુવાલકહા	૧૮
૧૩ કમલામેલ્લ	૧૯
૧૪ શુદ્ધા તરુણા ય મંતિણો	૨૨
૧૫ વિળ્ળઓ સવ્વગુણા મૂલ	૨૩
૧૬ કુમારવાલમૂલાલ્લસ્સ જીવહિસાહ્વાઓ	૨૪
૧૭ પાદમસુમાસિમ-પજ્જાણિ	૨૬
પ્રાકૃતગદ્યપદ્યમાલામાં આવેલા કદિન શબ્દોના અર્થ	૩૫
પ્રાકૃતનિયમમાલા	૪૪

પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠમાલા ।

વર્ણ વિજ્ઞાન.

૧૨૫૨.

ઋસ્વ—ઁ, ઈ, ઊ,

દીર્ઘ—આ, ઈ, ઊ, ઇ, ઓ, ં અનુસ્વાર.

૨૨૫૩.

સ્થાન

ક વર્ણ ક્ષ ગ્ ઘ્ ઙ્ કં કઞ્

- ૧ પ્રાકૃતમાં 'ઋ' સ્વરનો વિકાર 'અ' થાય તેમજ કોઇ સ્થાને 'ઇ-ઉ' અને 'રિ' પણ થાય છે. જેમકે-ઘય (ઘૃતમ્) મઝો (મૃગ) કિવા (કૃણ) પુટ્ટો (સૃષ્ટ) રિહી (ઋદ્ધિ).
- ૨ 'લ' સ્વરનો વિકાર 'હલિ' થાય છે, કિલિન્નં (ક્લિન્નમ્) કિલિતં (ક્લિતમ્)
- ૩ 'ઐ' અને 'ઔ' નો વિકાર અનુક્રમે '૧' અને 'ઓ' થાય છે, તેમજ કોઇ સ્થાને 'અઈ' અને 'અઉ' પણ થાય છે. સેન્નં-સદન્નં (સૈન્યમ્) સેલુક્ક (સૈલોક્ક્યમ્) કોમુદે-પડલે (કૌમુદી-પૌર) કૈયવં-૧૦-કૌરવા (કૈતવમ્-અયિ-કૌરવા.) એવા કેટલાંએક શબ્દોમાં ૧૦-ઐ નો પ્રયોગ પણ આવે છે.
- ૪ વિસર્ગનો પ્રયોગ થતો નથી પણ 'અ' ની પછી વિસર્ગ હોય તો જ સહિત વિસર્ગનો 'ઓ' થાય છે.
સવ્વઝો (સર્વત્તઃ) પુરઝો (પુરત) જઝો (યત).
- ૫ 'ઢ-ઙ્' આ બે વર્ણનો સ્વતંત્ર પ્રાકૃતમાં આવતા નથી, પણ

ચ વર્ગ	ચ્ ચ્ ચ્ ચ્ ચ્	તાલબ્ય.
ટ ”	ટ્ ટ્ ટ્ ટ્ ટ્	મૂર્ધન્ય.
ત ”	ત્ થ્ દ્ ઘ્ ન્	દંત્ય.
પ ”	પ્ ફ્ વ્ સ્ મ્	ઓષ્ઠ્ય.
અર્ધસ્વર	}	ય્ તાલબ્ય
		રૂ મૂર્ધન્ય.
		લ્ દંત્ય
		વ્ દંતૌષ્ઠ્ય
ઉપાક્ષર	}	સ દંત્ય.
		હ ક ણ્ય.

સ્વવર્ગની સાથે સંયુક્ત આવે છે. સજ્ઞો (ચક્ષુ) લગ્નજ્ઞ (લાગ્નજ્ઞમ્)

૨ ‘શ’ અને ‘ષ’ નો સ થાય છે. વિસેતો (વિશેષ.) સો (શબ્દ)

૩ સ્વરરહિત કેવળ વ્યંજનનો પ્રયોગ થતો નથી. રાવ (રાજન) સરિયા (સરિત્) તમો (તમસ્)

૪ પ્રાકૃતમાં વિઞ્ઞતીય સંયુક્ત વ્યંજનો આવતા નથી પણ નિયમાનુસાર બેમાંથી એકનો લોપ થઈ સ્વભાવતીય સંયુક્ત વ્યંજન થાય છે. પક્ક (પક્ક) અચ્ચળ (અર્ચન) કટ્ટ (કટ્ટ) અર્ણવ (અર્ણવ) સુત્ત (સૂત્ર-સુત) સપ્ત (સર્પ) કચ્ચ (કાચ્ય) વગેરે.

અપવાદ—મ્હ-ળ્હ-લ્હ-ય્હ-ઝ આ સંયુક્ત વ્યંજનનો પ્રયોગ પ્રાકૃતમાં દેખાય છે. ગિમ્હ (ગ્રોપ્મ) પળ્હ (પ્રમ્મ) પલ્હાઓ (પ્રહાદ.) ગુય્હ (ગુહ્ય) ચંદ-ચંદ્ર (ચન્દ્ર) વગેરે.

પ્રાકૃતમાં સંયુક્ત વ્યંજનના ફેરફારો
નીચે પ્રમાણે થાય છે.

ક=ક-મુક્ત=મુક્
કય=ક-વાક્ય=વક
ક્ર=ક-ચક્ર=ચક
ક્ષ=ક્ષ-વિક્ષવ=વિક્રવ
કવ=ક-પક્ષ=પક્ષ
ત્ક=ક્ષ-ઉત્કળા=ઉક્કળા
ર્ક=ક-અર્ક=અર્ક
લ્ક=ક્ષ-ઉલ્કા=ઉક્કા
ક્ષ=ક્ષ-કુક્ષ=કુક્ષ
ક્ષ=ક્ષ-લક્ષ્મણ=લક્ષ્મણ
ક્ષ્ય=ક્ષ-વ્યાખ્યાન=વક્ષણ
ક્ષ્ય=ક્ષ-લક્ષ્ય=લક્ષ
ત્ક્ષ=ક્ષ-ઉત્ક્ષિપ્ત=ઉવિષ્ણત
ત્ક્ષ=ક્ષ-ઉત્ક્ષાત=ઉવક્ષાત
ક્ષ્ક=ક્ષ-નિષ્ક્રમણ=નિવક્ષમણ
સ્ક=ક્ષ-પ્રસ્કન્દન=પવક્ષદન
સ્વ=ક્ષ-પ્રસ્વલિત=પવક્ષલિત
મ=મ-નમ્ર=નમ્ર
મ્મ=મ-યુગ્મ=યુગ્મ
મ્ય=મ-યોગ્ય=યોગ્ય
મ્મ=મ-અમ્ર=અમ્ર
દ્મ=મ-સ્વદ્મ=સ્વમ્મ
દ્મ=મ-મુદ્મ=મુમ્મ
ર્મ=મ-વર્મ=વર્મ

લ્ગ=ગ-વલ્ગા=વગ
વ્ન=વ-વિવન=વિવન
વ્ર=વ-વ્યાવ્ર=વગ
વ્ષ=વ-ઉદ્ઘાટિત=ઉગ્ઘાટિત
ર્વ=વ-અર્વ=અર્વ
વ્ય=વ-અચ્યુત=અચ્યુત
ત્ય=ત-સત્ય=સત્ય
ત્વ=ત-ત્રાત્વા=ત્રાત્વા
થ્ય=ત-તથ્ય=તથ્ય
ર્વ=ત-અર્વના=અર્વના
ક્ષ=ક્ષ-દક્ષ=દક્ષ
ક્ષ્મ=ક્ષ-લક્ષ્મી=લક્ષ્મી
ક્ષ્મ=ક્ષ-કુક્ષ્મ=કુક્ષ્મ
ત્સ=ક્ષ-વત્સ=વત્સ
ત્સ્ય=ક્ષ-મત્સ્ય=મત્સ્ય
થ્ય=ક્ષ-મિથ્યા=મિથ્યા
પ્સ=ક્ષ-લિપ્સા=લિપ્સા
ચ્છ=ક્ષ-મૂચ્છા=મૂચ્છા
ચ્છ=ક્ષ-પચ્છાત=પચ્છાત
સ્ત=ક્ષ-વિસ્તીર્ણ=વિચ્છિન્ન
જ્ય=જ-અજ્ય=અજ્ય
હ્ય=જ-હ્યજા
ઞ્મ=જ-વજ્મ=વજ્મ
જ્વ=જ-પ્રજ્વલન=પ્રજ્વલન

ङ=ज्ज=सर्वङ्ग=सर्वज्ज
 य=ज्ज-अद्य=अज्ज
 वज=ज्ज-अज्ज=अज्ज
 म्य=ज्ज-शम्या=सज्ज
 र्य=ज्ज-आर्या=अज्जा
 र्ज=ज्ज-वर्जन=वज्जण
 र्ज=ज्ज-वर्ज्य=वज्ज
 व्य=ज्ज-मध्य=मज्ज
 व्य=ज्ज-युद्ध्या=युज्ज
 ह्य=ज्ज-बाह्या=वज्ज
 त=ह-पत्तन=पट्टण
 र्त=ह-नर्त्तकी=नट्टई
 छ=ह-कट्ट=कट्ट
 छ=ह-निष्ठुर=निष्ठुर
 र्थ=ह-अर्थ=अट्ट
 र्त=ह-गर्ता=गट्ट
 र्द=ह-विच्छर्द=विच्छट्ट
 क्य=ह-आक्य=अट्ट
 र्द=ह-कट्टि=रिट्टि
 र्ध=ह-वर्धमान=वट्टमाण
 ङ=ण-प्राङ्ग=पण्ण
 ण्य=ण-पुण्य=पुण्ण
 ण्व=ण-कण्व=कण्ण
 न्य=ण-अन्य=अण्ण
 न्व=ण-अन्वर्थ=अण्णत्थ
 म्म=ण-प्रद्युम्न=पज्जुण्ण
 र्ण=ण-वर्ण=वण्ण

ण्ण=ण-तीक्ष्ण=तिण्ह
 म्म=ण-प्रश्न=ण्ह
 ण्ण=ण-उष्ण=उण्ह
 र्म=ण-स्नाति=ण्हइ
 ण्ह=ण-पूर्वाह्ण=पुव्वण्ह
 ण्ह=ण-मध्याह्ण=मज्झण्ह
 क्त=त-भुक्त=भुत
 त्त=त-यत्त=जत
 त्त=त-आत्मा=अता
 त्त=त-पात्र=पत
 त्त=त-सत्त्व=सत्त
 त्त=त-प्राप्त=पत
 र्त=त-वार्ता=वता
 त्त=त-सिक्थ=सित्थ
 त्त=त-यत्त=जत्थ
 र्थ=त-अर्थ=अत्थ
 त्त=त-हस्त=हत्थ
 त्त=त-प्रस्थ=पत्थ
 द्द=ह-रुद्र=रुद्र
 द्द=ह-प्रद्वेष=पद्वेस
 द्द=ह-अद्द=अद्द
 र्द=ह-मर्दन=मद्दण
 र्ध=ह-दग्ध=दद्द
 ध्व=ह-अध्वन=अद्ध
 ध्व=ह-अधिध=अद्धि
 र्ध=ह-वर्धमान=वद्धमाण
 क्म=ह-रुक्मिणी=रुक्मिणी

त्प=त्प-उत्पल=उत्पल
 न्म=प-आत्मन्=अप्प
 प्य=प-प्राप्प=पाप
 प्र=प-वप्प=वाप
 प्ल=प-दिप्लव=विपव
 र्प=प-अर्पण=अपण
 त्प=त्प-अत्प=अप्प
 त्फ=फ-उत्फुल्ल=उफुल
 प्प=फ-पुप्प=पुफ
 त्फ=फ-निक्फल=निफल
 स्फ=फ-प्रस्फन्दन=पफदण
 स्फ=फ-प्रस्फोटित=पफोति
 द्दव=व्व-उद्दव=उव्वद
 व=व्व-निर्व्वल=निव्वल
 ,, ,, अर्बुद=अव्वुअ
 अ=व्व-अव्वद=अव्वम
 रम=व्व-प्रारमार=पव्वमार
 र्म=व्व-सम्मार=सव्वमार
 म्य=व्व-अभ्यास=अव्वमास
 अ=व्व-अभ्र=अव्वम
 र्म=व्व-गर्भ=गव्वम
 ह=व्व-जिह्वा=जिव्वमा
 न्म=म्म-जम्मन्=जम्म
 म्य=म्म-वाग्म्य=वम्म
 म=म्म-कर्मन्=कम्म
 ल्म=म्म-गुल्म=गुम्म
 द्दम=म्म-पद्म=पोम्म

स्म=म्ह-पक्कमन्=पम्ह
 धम=म्ह-प्रीप्प=गिम्ह
 स्म=म्ह-विस्मय=विम्हय
 ह्म=म्ह-ब्राह्मण=वम्हण
 ह्य=म्ह-गुह्य=गुम्ह
 र्य=ल्ल-पर्यस्त=पल्लय
 ल्ल=ल्ल-निर्लज्ज=निल्लज्ज
 ल्य=ल्ल-कल्याण=कल्लाण
 ल्व=ल्व-पल्लव=पल्लल
 ह=ल्ह-पह्लाद=पल्हाम
 ह्व=व्व-उद्धर्तन=उव्वट्टण
 र्व=व्व-उर्व्वी=उवी
 वय=व्व-कवय=वव्व
 व्र=व्व-प्रव्वज्या=पव्वज्जा
 र्प=स्स-ईर्पा=इस्सा
 रम=स्स-रदिम=रस्ति
 र्व=स्स-पइयति=पस्सइ
 ,, ,, लेह्या=लेस्सा
 अ=स्स-विश्राम=विस्साम
 श्व=स्स-ईश्वर=इस्सर
 व्य=स्स-शुष्यति=सुभसइ
 प्व=स्स-उप्वास=इस्सास
 र्य=स्स-कस्य=कस्स
 स=स्स-सहस्र=सहस्स
 स्व=स्स-वेजस्विन्=वेअस्सि

શબ્દની અંદર સ્વરની પછી અસંયુક્ત વ્યંજનોના

સામાન્ય ફેરફારો પ્રાયઃ નીચે પ્રમાણે થાય છે.

સં. પ્રા.

ક=લુક્-લોક=લોઝ
 ક=ગ-લોક=લોગ
 ક=ચ-વનક=કળચ
 ક્ષ=હ-મુક્ષ=મુહ
 ગ=લુક્-યોગ=જોઝ
 ગ=ચ-નગર=નયર
 ઘ=હ-મેઘ=મેહ
 ચ=લુક્-ગચો=સહૈ
 જ=લુક્-રાજીવ=રાઈવ
 જ=ચ-રજત=રચય
 ટ=ડ-નટ=નહ
 ઠ=ઢ-મઠ=મહ
 ઢ=લ-ક્રીડિતિ=કીલહ
 ત=લુક્-પતિ=પહ
 ત=ચ-પાત=પાય
 થ=હ-કથા=કહા
 દ=લુક્-વિદેશ=વિણસ
 દ=ચ-ગદા=ગયા
 ધ=હ-સાધુ=સાહુ

સં. પ્રા.

ન=ળ-ધન=ધળ
 આદિમા ન નો ણ નિઠ્ઠપે થાય.
 નર=નર }
 નર }
 પ=લુક્-પિપુ=પિર
 વ=પાપ=ગાવ
 ફ=મ-સફલ=સમલ
 ફ=હ-સફલ=સહલ
 ક=વ-સઘલ=સવલ
 મ=હ-સમા=સહા
 ય=લુક્-વિયોગ=વિઓગ
 આદિમાં ય નો જ થાય.
 ય=જ-યમ=જમ
 યાતિ=જાઢ
 ઢાપ ઢેકાણે ર નો લ.
 ર=લ-દરિદ્ર=દલિદ્દ
 વ=લુક્-કચિ=કહ
 વ=ચ-લાવણ્ય=લાવણ
 જ } =સ-શોષ=મેમ
 પ } શાબ્દ=પદ્

આ શબ્દનો અર્થ શોષ થાય છે.

સૂચના.

- ૧ આ 'પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠમાલા'માં આપેલા ધાતુઓનાં તથા શબ્દોના રૂપાખ્યાનો તથા તેના નિયમો કલિકાલ સર્વગ્ન ભગવાન શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્ય ત્રિચિત પ્રાકૃત (સિદ્ધહેમ વ્યાકરણના અષ્ટમ અધ્યાયરૂપ) વ્યાકરણના અનુસારે જાણવાં.
- ૨ સંસ્કૃતમાં જે દશ ગણો તેમાં પચ્ચર્મપદી-આત્મનેપદી અને ઉભયપદી ધાતુઓ તેના જુદા જુદા પ્રત્યયો આવે છે તેમ પ્રાકૃતમાં નથી.
- ૩ પ્રાકૃતમાં ૧ વર્તમાનકાળ, ૨ ભૂતકાળ, (તસ્તન-પરોક્ષ અદ્યતન ભૂતના સ્થાને) ૩ આગ્રાર્થ-ત્રિધ્યર્થ અને ૪ ભવિષ્યકાળ (તસ્તન ભવિષ્ય અને સામાન્ય ભવિષ્યના સ્થાને) તેમજ ૫ ક્રિયાતિપત્યર્થ એટલા કાળો વપરાય છે.
- ૪ પ્રાકૃતમાં દિવચનને 'ગદ્યે' જહુવચન વપરાય છે. ત્યારે તેનો પ્રયોગ કરવામાં આવે છે ત્યારે દ્વિત્વ અર્થ જણાવવાને માટે જહુવચનનાત નામની સાથે વિભક્ત્યંત 'દ્વિ' શબ્દનો પ્રયોગ થાય છે, જેમ દોષિણ પુરિસા ગચ્છન્તિ=એ પુરુષો જાય છે.
- ૫ પ્રાકૃતમાં ચતુર્થી વિભક્તિના સ્થાને છઠ્ઠી વિભક્તિ વપરાય છે, પણ તાદર્થ્ય (તેને માટે) માં સંસ્કૃતની જેમ ચતુર્થીનું એકવચન વપરાય છે. જેમ-આહારાય નયરં અહ્હ, (અહારાય નગરમગતિ)
- ૬ પ્રાકૃત ભાષામાં ધાતુઓ અને શબ્દો ત્રણ વિભાગમાં વહેંચાયેલા છે.
૧ દેશ્ય=મહારાષ્ટ્ર-વિદર્ભ-મગધ આદિદેશોમાં વપરાતી ભાષા.

† કલિકાલ સર્વગ્ન ભગવાન શ્રી હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરે દેશીનામ માલામાં દેશ્ય શબ્દોનો સંગ્રહ કરેલો છે.

२ तद्भव=संस्कृत उपरधी प्राकृत नियमानुसारे सिद्ध थयेन.

३ तत्सम=संस्कृत समान न होय ते.

देह्यधातु=फुम=हंकेव, अवयास=भेटवु, आक्षिपन करवुं.

फुमफुल्ल=उपाडवुं, पिप्पल=अकेवु, पड्यडवुं, वगेरे धातुओ,
तेमन आदेश धातुओ.

देह्यशब्द=अत्यग्न=भध्यती, चवल=योभा, यावल.
वयभां रहेन. खउर=अक्षुषित.

थह=आग्रय, स्थान. आहित्य=गयेक्षु.

लल्लक=भयंकर. विहिर=आडभयर. वगेरे शब्दो.

तद्भवधातु=कह् (कश्) पङ् (पत्) भम् (भ्रम्) वाह् (बाश्) हण्
(हन्) अप् (अर्प्) अचह् (अर्ह) वगेरे.

तद्भवशब्द=मयण (मदन) ओसढ (औषध) भक्त (भक्त) विण्डु
(विष्णु) पङ् (प्रभु) वगेरे.

तत्समधातु=भण्-चल्-वद्-वस्-हस्-लज्ज-रम् धत्यादी.

तत्समशब्द=सिद्ध-कमल-वुद्धि-माला-विमल-वीर वगेरे.

॥ ॐ नमः श्रीसिद्धचक्राय ॥

॥ परमगुरु-आचार्य-महाराज-श्रीमद्विजयनेमिसूरीश्वर-
भगवद्भ्यो नमः ॥

सूरिचक्रचक्रवर्त्ति-जगद्गुरु-शासनसम्राट्-महाराकाचार्य
श्रीविजयनेमिसूरीश्वरपट्टालङ्कार-परमपूज्य-परमो-
पकारि-पूज्यपाद-आचार्यमहाराजश्रीविजय-
विज्ञानसूरीश्वरविनेयाणु-पन्यासकस्तूर
विजयगणि -प्रणीता

॥ श्री प्राकृत विज्ञान पाठमाला ॥

दिव्यपद्मावो वीर्य, कलियाले जस्स अमियहरणाओ ।

सत्तफणंचिअसीसो स जयउ "सेरीसपासजिणो" ॥ १ ॥

पयडिअसमत्तभावं, भविअज्ञाणंघयारपयरहरं ।

सूरव्व जस्स नाणं, स पड्ढ वीरो कुणउ महं ॥ २ ॥

पक्काएस्स गणवइणो, गोयमएमुहा जयन्ति सुयनिहिणो ।

स चि हेमचंद्रसूरी, जाओ कलियालसव्वणू ॥ ३ ॥

सिरिविजयनेमिसूरी जुगप्पहाणो महं पसीपज्जा ।

जस्स सुद्धाविट्ठीए, असज्झकज्जाणि सिज्झन्ति ॥ ४ ॥

विज्ञानसूरीं सगुरुं च नच्चा, सुअं च सब्बणुपणीअतत्तं ।

पाईअविज्ञाणसुपाढमाळं रणमि हं सीससुहंकरुं ॥ ५ ॥

પાઠ ૧ લો.

વર્તમાનકાલ. [ક્રિયાપદ]

પહેલા પુરુષના એકવચન અને બહુવચનના પ્રત્યયો.

અકવચ

'વહુવચ

મિ (મિ) હુ.

મો, મુ, મ, (મસ્-મહે) અમે, અમે બે.

ધાતુઓ.

કઙ્ (કઙ્) કહેવું.
 જઙ્-જમ્ (જમ્) નમવું, નમસ્કાર
 કરવો.
 પઙ્ (પઙ્) પઙ્ગું, પતિત થવું
 પાઙ્ (પાઙ્-પઙ્) દેખવું,
 જોવું.
 પિઙ્-પિજ્ઞ (પા-પિઙ્) પીવું,
 પાન કરવું.
 પુઙ્ઙ્ (પુઙ્ઙ્) પુછવું.
 બોઙ્ (કઙ્) બોલવું.
 મઙ્ (મઙ્) ભણવું.
 ભમ્ (અમ્) ભમવું.

ઋઙ્-રોઙ્ (ઋઙ્) રીડવું, રૂઢન
 કરવું.
 ટઙ્ (ટઙ્-ઘઙ્) વધવું.
 ઢઙ્ઙ્ (નિ-સિઙ્) નિષેધ કરવો.
 રઙ્ઙિઙ્ (ચિ) એકઠું કરવું.
 જિઙ્ (જિ) છતવું.
 યુઙ્ (સુ) સુતિ કરવી.
 ધુઙ્ (ધૂ) ધુળવવું, ઘાસવું.
 પુઙ્ (પૂ) પવિત્ર કરવું.
 લુઙ્ (લૂ) લાપવું.
 સુઙ્ (સુ) સાભળવું.
 હુઙ્ (હુ) હોમ કરવો.

૧ પ્રાકૃતમાં દ્વિવચન હોતું નથી માટે તેને સ્થાને બહુવચન વપરાય છે. આ પ્રયોગ કરતી વખતે આગળ કહેવાતા હુ (દ્વિ) શબ્દની સાથે પ્રયોગ થાય છે. જેમ-અમ્હે દોણિ બોલ્લિમો.

૨ ચિ વિગેરે ધાતુઓને પ્રાકૃતમાં પુરુષબોધક પ્રત્યયોની પૂર્વે ણ ઉમેરાય છે. જેમ-ચિઙ્ઙ (ચિનોતિ) કોઇ ઠેકાણે આ ણ વિકસ્યે આવે છે. જેમ-જયઙ્ઙ, જિઙ્ઙ, (જયતિ)

- ૧ અંગનાન્ત ધાતુઓને પુરૂષ બોધક પ્રત્યયોની પૂર્વે “અ” પ્રત્યય લગાડવામાં આવે છે. ચોલ્લ-અ-મિ.
- ૨ પહેલા પુરૂષના મિ પ્રત્યયની પૂર્વે અ હોય તો તેનો આ વિકલ્પે થાય છે. ચોલ્લામિ, ચોલ્લમિ.
- ૩ મો, મુ, મ, પ્રત્યયોની પૂર્વે અ નો આ તથા ઇ વિકલ્પે થાય છે. ચોલ્લિમો, ચોલ્લામો, ચોલ્લમો.
- ૪ વર્તમાન કાળના ણ, સે પ્રત્યય સિવાય સર્વ પુરૂષબોધક પ્રત્યયો લગાડતા પૂર્વના અ નો ણ વિકલ્પે થાય છે.

ચોલ્લેમિ, ચોલ્લેમો, ચોલ્લેમુ, ચાલ્લેમ,
અથવા ચોલ્લામિ, ચોલ્લામુ, ઇત્યાદિ.

પહેલા પુરુષના રૂપો.

પ્રકચ્ચન.

ચદ્વચ્ચન.

મણામિ, મણમિ, મણેમિ. મણિમો, મણામો, મણમો, મણેમો,
મણિમુ, મણામુ, મણમુ, મણેમુ,
મણિમ, મણામ, મણમ, મણેમ.

પ્રાકૃત વાક્યો.

કહામિ ।	પિવેમો ।	કહિમુ ।	પુણિમ ।
સુણમિ ।	સુણામ ।	પાસામ ।	લુણેમિ ।
પહેમિ ।	પિવેમિ ।	પડમો ।	જિણામિ ।
પાસામિ ।	પુચ્છેમિ ।	પુચ્છેમુ ।	હુણેમ ।
ચિણેમો ।	હક્કામિ ।	મણેમિ ।	જયામ ।
	ધુણેમિ ।		પુણેમિ ।

શુભરાતી વાક્યો.

(હું) ભણું છું.

(હું) એકઠું કરું છું.

(અમે) ભટકીએ છીએ.

(અમે) નિષેધ કરીએ છીએ.

(હું) રૂઢન કરું છું.

(અમે) પડીએ છીએ.

(અમે) જીતીએ છીએ.

(હું) ભટકું છું.

(હું) સ્તુતિ કરું છું.

(હું) નમું છું.

(હું) હવાવું છું.

(હું) ખોલું છું.

(અમે) લાણીએ છીએ.

(અમે) સાંભળીએ છીએ.

(અમે) રૂઢન કરીએ છીએ.

(હું) પવિત્ર કરું છું.

(અમે) કાપીએ છીએ.

(હું) હોમ કરું છું.

(અમે) નમસ્કાર કરીએ છીએ.

પાઠ ૨ જો.

બીજા પુરૂષના એકવચન અને બહુવચનના પ્રત્યયો.

एकवचन.

बहुवचन.

બીજો પુરૂષ સિ. સે (સિમે) -નુ. હ, ઇત્યા, (યમ-ય), તમે બે, તમે.

धातुઓ.

કર્ (ક) કરવું	વોહ્ (મી) બીધું, લાય પામવું.
કિણ્ (કો) ખરીદવું.	ચુવ્-ચવ્ (ચ) બોલવું.
ગચ્છ્ (ગમ્-ગચ્છ) ગમન કરવું, જનું	વોહ્ (વોધ્) બોધ થવું, જાણવું.
ચલ્ (ચલ) ચાલવું	રવ્ (ર) સખ્દ કરવું, અવાજ કરવું.
જેમ્ } (મુજ્) જમવું	વંદ્ (વન્દ) વદન કરવું, નમવું.
મુંજ્ }	વસ્ (વમ્) વસવું, રહેવું
જાણ્ }	સુમર્ (સ્મ) મમગણ કરવું, સલાણીયું.
મુણ્ }	
ધુવ્ (ધૂ) ધુળાવવું, હલાવવું.	હસ્ (હમ્) હસવું.
નિજ્ઞર્ (જિ) જ્ઞપ પામવું	
પીઙ્ } (પીઙ) પીડવું, કુખ દેવું,	
પીલ્ }	

૧ સે ને ન પ્રત્યયો જે ધાતુને છેડે અ દોષ, નેને જ લગાડવામા આવે છે

એમકે-ચોહ્-અ=ચોહ્+સિ=ચોહ્સિ, ચોહ્સે.

૩ આર્ષમા વુદ્ના વેમિ, વેઝ, વિનિ, વુમ, વગેરે રૂપો થાય છે.

૪ આર્ષ પ્રાકૃતમા વન્દ ધાતુનું પ૦ પુ૦ ણ૦ વંદ એવું રૂપ ન રહેતું-
પેડે સિદ્ધ થાય છે એમ-કમમનિજ ન વન્-અર્ષાદેવ અને અજ્ઞપનાથને
હું વદન કરું છું.

૨ સ્વર પર છતાં પૂર્વના સ્વરનો પ્રાય લોપ થાય છે
 વોલ્-અ-હૃત્થા = વોલ્લિત્થા
 જિણ-હૃન્દો = જિણિન્દો

રૂપો.

પ્રકલ્પન

વહુલ્પન.

વી० પુ० મળસિ, મળેસિ, મળસે, મળહ, મળેહ,
 મળિત્થા, મળેહૃત્થા.

વાક્યો.

પુચ્છસિ ।	રવેમુ ।	હક્કસે ।	પાસસિ ।
પડસે ।	હણિત્થા ।	વોહસે ।	સુળેસિ ।
પિવેહ ।	પ્રવેહૃત્થા ।	પુળેસિ ।	રવેહ ।
ચલિત્થા ।	વંદેહૃત્થા ।	વોલ્લહ ।	ગચ્છિત્થા
વંદસે ।	નમસિ ।	લુળેહૃત્થા ।	પડિત્થા ।

૫ એકજ પદમાં બે સ્વરો સાથે આવે તો સંધિ થતી નથી.
 જેમ-હસહ, હસેહૃત્થા જેવાઓ, આ નિયમ કોઈ ઠેકાણે લાગુ પડતો
 નથી, અર્થાત્ એક પદમાં પણ સંધિ થાય છે જેમ-હોહિહ=હોહી,
 વિહસો-વીઓ.

પ્રાકૃતમાં ન્યાં સંધિ થાય છે, ત્યાં સમ્પ્રતના નિયમપ્રમાણે
 સંધિ ઠરવી, એટલે કે સમ્પ્રતીય સ્વર પછી સમ્પ્રતીય સ્વર આવે તો
 બંને સ્વરો મળી જઈ દીર્ઘસ્વર થાય છે, જેમ-અ કે આ પછી અ-આ=આ,
 ઙ કે ઙ પછી ઙ-ઙ=ઙ, ઙ કે ઙ પછી ઙ-ઙ=ઙ, વિસમ+આયવો=વિસમાયવો
 (વિપમાતપ) મુણિ+હસરો=મુણીમરો (મુનીમર-), સાહ+અઅય=સાહઅય
 (સ્વાદુઅય), તેમજ અ કે આ પછી હસ્વ કે દીર્ઘ ઙ કે ઙ આવે તો બે સ્વરોને
 બદલે પછીના સ્વરનો ગુણ મુકાય છે અ કે આ પછી ઙ-ઙ=ઙ, અ કે આ પછી
 ઙ-ઙ-ઓ, તિત્થ+હસરો તિત્થેસરો(તીર્થેશ્વર-), ગૂહ+અઅર=ગૂહોઅર (ગૂહોઅરમ-)

રુવસે ।	પિવેમિ ।	જાણિત્યા ।	પિવસે ।
નિજ્ઞરામિ ।	કરહ ।	દુણેસિ ।	પઢહ ।
પીઢિત્યા ।	ચિણેસિ ।	ચસિત્યા ।	ધુવેહ ।
ચલેસિ ।	જેમિત્યા ।	ધુણસિ ।	
મમસિ ।	સુણેહ ।	ધુણસે ।	

ગુજરાતી વાક્યો.

(૬) ભય પામે છે	(તમે) નિષેધ કરે છે	(૬) દક્ષાને છે.
(૬) કહે છે.	(૬) જીતે છે	(તમે) નાશ પામે છે.
(તમે) બે) હોય છે.	(તમે) ખરીદ કરે છે	(તમે) નમો છે.
(તમે) બોધ પામે છે	(૬) જાણે છે	(તમે) સાબળો છે.
(તમે) એકદુ કરે છે	(તમે) મૃતિ કરે છે	(૬) નાશ પામે છે.
(તમે) પવિત્ર કરે છે	(તમે) કપો છે	(૬) હોમ કરે છે.
(તમે) બે) કહે છે	(તમે) ભટકે છે	(૬) કપાતુ છું
(૬) ખરીદ કરે છે.	(તમે) જાણો છે.	(૬) અમરણ કરે છે.
(૬) હમે છે	(તમે) પુછો છે	(૬) શબ્દ કરે છે.
(તમે) અવલુ કરે છે.	(૬) કુખ દે છે.	(તમે) ભય પામે છે.
(૬) અવાજ કરે છું		(૬) નય છે.

પાઠ ૩ જો.

ત્રીભ પુરૂષના પ્રત્યયો

અકવચન.

હ, ય, ઈતિ-તે (તિ-તે) = તે

વહુવચન

ન્તિ, ન્તે, હ્રે, (ન્તિ-ન્તે) તેજે

ધાતુઓ.

આદર્ (આન્દ) આદર કરવો.

હચ્છ (હષ-હચ્છ) ધ્રુવ્યુ, ચાહવુ

કંઘ (કમ્પ) હલાવવુ, ધ્રુવ્યુ.

ચર્ (ચર્) ચાલવુ, ગતિ કરવી.

દેક્ષ્ (દૃષ્) દેખવુ, જોવુ.

જમ્ (જન્) ઉત્પન્ન થવુ.

નિંદ્ (નિન્દ્) નિંદવુ

ફાસ્ (સ્પૃશ્) સ્પર્શ કરવો,
આડકવુ.

વંઘ્ (વન્ધ્) બન્ધન કરવુ, બાંધવું.

વાહ્ (વાધ) પીડવુ, કનડવુ.

રમ્ (રમ્) રમવુ.

રંજ્ } (રજ્) રંગન કરવુ,
રજ્જ્ } પુશી કરવુ

વંચ્ (વચ્) ડગવુ, છેતરવું.

વચ્ચ્ (વચ્) જવુ.

વહ્ (શ્ત) પર્તવુ, હોવુ.

વંહ્ (વાન્હ્) વાહવુ, ધમ્મિજ

-વોસિર્ (ચિન્તત-સજ્) ત્યાગ
કરવો, છોડવુ.

સહ્ (સહ્) સહન કરવું

-સાહ્ (કથ્) કહેવુ.

સાહ્ (સાવ્) સાધવું, સિદ્ધ કરવું.

સન્નામ્ (આન્દ) આદર કરવો.

હળ્ (હન) હણવુ, મારવું.

લજ્ (લસ્જ્ લજ્) લાગળ-
પામવી, ધરમાવું.

૬ તિ-તે આ પ્રત્યયોના પ્રયોગો પ્રાચીન કથાઓ અને યૂર્ણો
આદિમાં ધણે સ્થળે વપરાયેલા છે.

૭ પદની અદર રહેલા ઙ્, જ્, ણ્, ન્ અને મ્ નો વિકલ્પે પૂર્વના
અક્ષર ઉપર અનુસ્વાર મુકાય છે. અનુસ્વાર ન થાય ત્યારે પછીના
વ્યંજનના વર્ગનો અનુનાસિક થાય છે જેમકે-હસંતિ, હનન્તિ (હસન્તિ)
પકો-પકો (પકઃ), સજ્ઞા-સજ્ઞા (સન્ધ્યા), સદો-સન્ધો (પન્ડ), ચદો-ચન્દો
(ચન્દ્ર), કપઙ્, કમ્પઙ્ (કમ્પતે).

ત્રીજા પુરૂષના રૂપો.

પ્રકૃવ૦

વહુવ૦

હસદ, હસેદ, હસપ.

હસન્તિ, હસન્તે, હસિરે, હસેન્તિ,
હસેન્તે, હસેદરે, હસેન્તે.

વાક્યો.

વસદ ।	વવદ ।	સહન્તે ।	વંચપ ।
દેવલેદ ।	વીહેદ ।	દેવલેન્તિ ।	કંપેદરે ।
કરદ ।	જેમેન્તે ।	વચ્ચિમો ।	જેમેદ ।
દૃષ્ટન્તિ ।	વંદપ ।	પાસન્તિ ।	લજ્જેન્તે ।
વોસિરેદ ।	વોલ્લેદ ।	વલેન્તિ ।	સન્નામિત્થા ।
હસિરે ।	વોહેદરે ।	મળપ ।	જન્મેદ ।
જાણન્તિ ।	સાહપ ।	વંછન્તિ ।	પિબેન્તિ ।
રંજદ ।	હળપ ।	વસેદરે ।	આદરેસિ ।
પીલિરે ।			પાસિરે ।

શુદ્ધશતી વાક્યો.

(ત) ચાલે છે.	(ત) આદર કરે છે.	(તમે) રહે છે.
(ત) સ્પર્શ કરે છે	(તમે) ચાલે છે.	(તમે) કનડે છે.
(ત) છે.	(તમે) ધુન્ધો છો.	(તમે) આધે છે.
(ત) જાય છે.	(ત) સાલણે છે.	(ત) પીડે છે.
(ત) ગમન કરે છે	(તમે) કપો છો.	(તમે) ખોલે છે.
(તમે) હમો છો.	(તમે) કરે છે.	(તમે) લપ પામે છે.
(તમે) નિદ્રે છે	(તમે) લક્ષ્મી પામે છો.	(ત) પુછે છે.
(ત) ખુશી કરે છે	(ત) દેખે છે.	(ત) સ્મરણ કરે છે.
(ત) કહે છે.	(ત) ખરદિ છે.	(ત) રહે છે.
		(તમે) ઉત્પન્ન થાય છે.

पाठ ४ थो.

सर्वनाम—

(उपयोगी शुभदादि सर्वनामना तैयार रूपे)

एकवचन.

बहुवचन.

प० पु०—हं, अहं, (अहम्) इ.	अम्ह, अम्हे, अम्हो (वयम्) अमे.
बी० पु०—तुं, तै, तुमं (त्वम्) ए.	तुम्मे, तुम्हे, तुम्हो, (यूयम्) तमे.
त्री० पु०—स, सो, (स) ते.	ते (ते) तेओ.

द्वि सभ्यावायक शाब्दना उपयोगी तैयार रूपे.

प्र० द्वि० वि० } बहुव० }	दुवे, दोणिण, दुणिण. वेणिण, विणिण, वो, वे (द्वि-द्वौ) मे.
-----------------------------	---

जाण् धातुना संपूर्ण रूपे.

	एकवचन०	बहुवचन०
प० पु०	जाणमि, जाणामि, जाणेमि०	जाणिमो, जाणामो, जाणमो, जाणेमो, जाणिमु, जाणामु, जाणमु, जाणेमु, जाणिम, जाणाम, जाणम, जाणेम.
बी० पु०	जाणसि, जाणेसि जाणसे.	जाणह, जाणेह, जाणित्था, जाणेइत्था.
त्री० पु०	जाणइ, जाणेइ, जाणय	जाणन्ति, जाणन्ते, जाणिरे, जाणेन्ति, जाणिन्ति, जाणेइरे.

ધાતુઓ.

અસ્ (અસ્) હોવું, થવું.
અપ્ (અપ્) અર્પણ કરવું,
ભેટ કરવું.
અલ્ (આમ્) બેસવું.
હજ્ (હજ્ઞ) ત્યાગ કરવો, છોડવું.
ચિદ્ } (સ્થા-તિદ્) ઉભા રહેવું
થક્ }
ચિન્ત્ (ચિન્ત્) ચિન્તન-
કરવું, વિચાર કરવો.
હ્રુક્ } (બ્રહ્)બ્રહ્ થવું, ચુકવું,
મુલ્ } પાડવું, ભૂલ કરવી.
ચોપ્પદ્ (બ્રહ્) ચોપાડવું,
બિગ્ધ કરવું.

વુજ્ઞ (વુજ્-વુજ્ઞ) ખોધ થવો,
જ્ઞાન મેળવવું, જાગવું,
સમજવું.
મુજ્ઞ (મુહ્-મુહ્) મુઝાવું, મોહ
પામવો, ઘેલા થવું.
રક્ષ (રક્ષ) રક્ષણ કરવું.
સલ્હ (સ્લાષ્) સ્લાધા કરવી,
પ્રશસા કરવી,
વખાણવું.
હ્રુ }
હ્ર્ } (મૂ-મ્) હોવું, થવું
મ્ }
રુસ્ (રુ) ક્રોધ કરવો,
રોષ કરવો.

૮ શબ્દની અદર વ્ય અને હા હોય તો જ્ઞ થાય છે, ને પ્રાર-
ભા હોય તો જ થાય છે

વુજ્ઞાઇ (વુજ્ઞયતિ)	સંજ્ઞા (સન્ધ્યા)	મુજ્ઞાઇ (મુજ્ઞયતિ)
સિજ્ઞાઇ (સિજ્ઞયતિ)	શ્વજો (શ્વજઃ)	નજ્ઞાઇ (નજ્ઞયતિ)
હુજ્ઞાઇ (હુજ્ઞયતે)		ગુજ્ઞ (ગુજ્ઞમ્)
શાયઇ (ધ્યાયતિ)		

વિશેષ-હ્ય નો રહ પશુ વિકલ્પે થાય છે જેમ—

ગુર્ય્ (ગુર્યમ્), સર્ય્ (સર્યમ્).

૯ ર્ વ્યંજિતે ધાતુઓનો સ્વર પ્રાકૃતમાં દીર્ઘ થાય છે. તેમજ
રુપ્ય આદિ સંસ્કૃતઅંગને પ્રાકૃત નિયમાનુસાર ચ નો લોપ
થવાથી રુસ્, રુસ્, હુસ્, હુસ્, સિસ્, સુસ્ આદિ ધાતુઓ
પશુ સિદ્ધ થાય છે જેમ—રુસઇ

ત્સ (હ્ર) સતોષ પામવો, પુશી થવું	પૂસ્ (પુષ) પોષણ કરવું.
દૂસ્ (હ્ર) દોષિત કરવું	સોસ્ (શિષ) કહેવું, બેઠ કરવો
	સૂસ્ (શુષ) સુધાવું, સુધાર્થ બજવું

વર્તમાન કાળમાં અસ્ ધાતુના રૂપો સર્વવચન અને સર્વ પુરૂષોમાં “અત્થિ” એવું થાય છે. વિશેષ સિ પ્રત્યયની સાથે સિ એવું રૂપ સિદ્ધ થાય છે, તથા મિ, મો, મ, પ્રત્યયોની સાથે મિહ, મ્હો, મ્હ, રૂપો થાય છે.

૧° અસ્ ધાતુના રૂપો.

પ્રકવ૦	વહુવ૦
પ૦ પુ૦ મિહ, અત્થિ.	મ્હો, મ્હ, અત્થિ.
વી૦ પુ૦ સિ, “	અત્થિ.
ત્રી૦ પુ૦ અત્થિ.	અત્થિ.

આર્ષપ્રાકૃતમાં અસ્ ધાતુના રૂપો.

પ્રકવચન.	વહુવચન.
પ૦ પુ૦ મિ, અંસિ.	મો.
વી૦ પુ૦ સિ.	હ.
ત્રી૦ પુ૦ અત્થિ.	સંતિ.

૧૦ અસ્ ધાતુના સંસ્કૃત તૈયાર રૂપો ને સંસ્કૃત નિયમાનુસાર કેટકાર ઝીને આ પ્રમાણે પણ રૂપો તૈયાર થાય છે, જેમકે—

સં૦ પ્રા૦	સં૦ પ્રા૦
અસ્મિ—અમ્હિ	અસ્તિ—અન્ધિ.
અસિ—અસિ.	સન્તિ—મતિ ઇત્યાદિ રૂપો થાય છે.

प्राकृत वाक्यो.

अहं वन्देमि ।	ते नमिरे ।	अम्हे वोळिमो ।
तुम्हे दोण्णि	अम्हे वन्दिमो ।	तुम्हे दु रुवेह ।
वट्ठित्था ।	तुज्जे वन्देइत्था ।	अम्हो फासामो ।
ते वोळ्हेन्ति ।	त वंसे ।	तुज्जे चुक्के इत्था ।
सो पडए ।	सो इच्छइ ।	ते दो फासेइरे ।
ते पिबिरे ।	अम्हे वीहेमु ।	ह करेमि ।
तुम्हे कहेइत्था ।	ते चरेन्ति ।	अम्हे दुवे रुसामी ।
तुम्हे वीहेह ।	तं चरसे ।	ते तूसंति ।
तुं भणेसि ।	अम्हे दो किणेइरे ।	अम्हे चिहेमु ।
स भणइ ।	हं म्हि ।	तुम्हे चरेह ।
११ अम्हो अत्थि ।	ते दुण्णि रक्खंति ।	तुम्हे पूसेह ।
अम्हे थक्किमु ।	तुम्हे वे अत्थि ।	
स सूसइ ।		

शुभशती वाक्ये।

तमे भोवो छे.	अमे भे रक्षयु	तमे भेसो छे।
अमे भोष्ठमे छीअे	करीअे छीअे.	तमे पडो छे।
ते पुछे छे	तमे आपो छे	अमे हसीये छीअे.
तमे भुशी थाअो छे.	अमे त्याग करीअे छीअे	तमेओ भरदि छे.
	तमे भे विचार करे छे।	

११ ए अने ओ पछी डोअ पयु स्वर आवे तो सधि थती
नथी आलक्खिमो एण्हि (आलक्खाम इदानीम्) नहुळिहणे आवयतीइ
(नखोल्लेखने आवण्णन्त्या)

હું જમ્યુ છુ.	હુ છે.	તમે બે છો.
તમે બે પીવો છો	તેઓ વખાણુ છે.	તે ચોપડે છે.
તમે નમસ્કાર કરો છો.	તમે ભટકો છો.	અમે ભોજન કરીએ
હું રહે છે.	તેઓ રોષ કરે છે.	હીએ.
અમે બે છીએ.	તેઓ નિદ્રે છે.	તમે આંધો છે.
હું ત્યાગ કરે છુ.	તમે બોધ પામે છો	હુ ક્ષય પામે છે.
તે દેખે છે.	તમે બે કનડો છો.	તેઓ બે કપે છે.
		હું પીડે છે.

પાઠ ૫ મો.

ધાતુઓ.

રા } (રા) ખાવું, જમવું
 રાય }
 ગા (ગૈ) ગાવું
 ગિલા (ગૈ) ઝાની પામવું,
 ખિન્ન થવું, કરમાવું.
 જા (જઞ) ઉત્પન્ન થવું.
 જા (યા) જવું, ગમન કરવું.
 જ્ઞા (જ્યૈ) ધ્યાન કરવું
 ઠા (ઠ્યા) ઉભા રહેવું.
 ણહા (ણા) સ્નાન કરવું, ન્હાવું.

૧૨ દા (દા) દાન આપવું, દેવું.
 ઘા (ઘા) ધારણ કરવું.
 મા (મા) દીપવું, પ્રકાશવું.
 પા (પા) પીવું, પાન કરવું.
 મિલા (મૈ) ઝાની પામવું,
 ખિન થવું, કરમાવું.
 હો (મૂ) હોવું, થવું.
 ૧૩ જો (જિ) છતવું, જ્ય પામવો.
 ઢે (ઢી) ઉડવું
 ને (ની) લપ્પવું, દોરવું.

૧૨ દા ધાતુને પુરુષબોધક પ્રત્યય લગાડતા અન્ત્ય આ નો કોઈ સ્થલે એ થાય છે, જેમકે—

દેદ્, દેન્તિ, દિત્તિ, દેસિ, દેમિ, દેસુ, ધૃત્યાદિ રૂપો પણ થાય છે.

૧૩ સસકૃતમાં જે ધાતુઓને અન્તે હ, ઝ, કે ઋ સ્વર હોય તો તે ધાતુના અન્ત્ય સ્વરનો હ નો એ, કોઈ કેકણે અર્, ઝ નો અર્ ઋ નો અર્. જેમકે—

હ નો એ	હ નો અર્	ઋ નો અર્
ને (ની)	ળહર્ (હ્)	કર્ (ક)
ઢે (ઢી)	ચર્ (ચ્)	ઘર્ (ઘ)
જે } (જિ)	રર્ (ર)	સર્ (સ)
જય્ }		

ચ્વ (ચુ) ચવવુ, પડવું.	તર્ (તૃ) તરવું.
ઘ્વ (ઘુ) ઘતાવુ	ઘર્ (ઘૃ) ધારવુ કરવુ
રઘ (રઃ) રખદ કરવો, અવાજ કરવો.	વર્ (ઝ-ઝૃ) વરવુ, પસદ કરવું.
સઘ (સઃ) જન્મ આવવો	સર્ (સઃ) સરકવુ, ખસવુ,
હઘ (હુ) હોમ કરવો	[જવું]
જર્ (જૃ) જીર્ણ થવુ, ધરડા થવુ	હર્ (હઃ) હરણ કરવુ, લપ-

૧. સ્વરાન્ત ધાતુઓને પુરૂષબોધક પ્રત્યયો લગાડતા પ્રત્યયોની પૂર્વે વિકલ્પે જ પ્રત્યય આગળ મુકવામાં આવે છે

હો ધાતુના રૂપો.

પ્રકવચન.	વહુવચન.
પ્ર૦ પુ૦ હોમિ	હોમો, હોમુ, હોમ.
વી૦ પુ૦ હોસિ	હોહ, હોહૃથા.
તી૦ પુ૦ હોદ	૧૪હોન્તિ, હોન્તે, હોદે.

અ પ્રત્યય આવવાથી “હોમ ” અંગના થતા રૂપો

પ્રકવચન.	વહુવચન.
પ્ર૦ પુ૦ હોમમિ,	હોમમો, હોમામો, હોદમો, હોપમો,
હોમામિ,	હોમમુ, હોમામુ, હોદમુ, હોપમુ,
હોપમિ.	હોમમ, હોમામ, હોદમ, હોપમ.

૧૪ સમુક્ત વ્યંજની પૂર્વે દીર્ઘસ્વર હોય તો પ્રયોગને અનુસારે પ્રાથમિક સ્વર થાય છે. જેમ—હોન્તિ=હુન્તિ, જાન્તિ=જાન્તિ, બોદ્ધેન્તિ=બોદ્ધેન્તિ.

વી० પુ० હોઅસિ, હોઅસે, હોપસિ.

હોઅહ, હોપહ,
હોસ્થા, હોપસ્થા.

તી० પુ० હોઅઇ, હોઅપ, હોપહ.

હોઅન્તિ, હોઅન્તે,
હોઇરે. હોપન્તિ,
હોપન્તે, હોપઇરે.

પ્રાકૃત વાક્યો.

અમ્હે દોણિ

તુમ્હે દુણિ

હં જરેમિ ।

ઠાપમો ।

જ્ઞાપસ્થા ।

અહં ગામિ ।

અમ્હો નેપમુ ।

તે હોઇરે ।

અમ્હે વે પ્હામ ।

હં ઠામિ ।

તે પાન્તિ ।

સો પ્હવેહ ।

અમ્હે હોપમો ।

તું જ્ઞાસિ ।

અમ્હ હવેમો ।

અમ્હે દુવે જ્ઞામુ ।

હં પ્હાઅમિ ।

તુમ્હે હરેહ ।

હં હોમિ ।

તુજ્હે ઠાપસ્થા ।

સ પ્હાપદ ।

હં પામિ ।

તુમ્હે વિણિ ને-

હં જામિ ।

અહં જ્ઞાપમિ ।

સ્થા ।

અમ્હે વરામો ।

સો હોહ ।

તું પાઅસે ।

અમ્હે વે જાપમો ।

તે ચવેઇરે ।

અમ્હે દો ગાહમુ ।

શુભશતી વાઙ્મો.

તેઓ એ ઉભા છે.

તે જાય છે.

અને એ પિયે

તું જાય છે

તે ગાય છે.

છિયે.

તેઓ એ ગાય છે.

હું કરમાઉ છું.

તેઓ એ હરે છે.

તેઓ એક પાને છે.

તે લઇ જાય છે.

તું જ્ઞાન કરે છે.

તે ઉભો રહે છે.

તેઓ એ જાય છે.

તમે એ પીવો છો.

શબ્દની અદર પશુ સમુક્તા વ્યજનની પહેલાંનો સ્વર હ્રસ્વ થાય છે. ઉદા०

અવ (આન્નમ)

જુળો (જૂર્ણઃ)

અસ્સ (આસ્ત્રમ)

નરિદો (નરેન્દ્ર)

તિથ (તૌર્થમ)

નીહપ્પલં (નીલોત્પલમ)

મુનિદો (મુનીદ્ર)

તું ખાય છે.	તમે સ્નાન કરે છે.	તમે સતાડો છો.
તેઓ આપે છે.	અમે આનિ પામિયે	અમે તરિયે છિયે.
અમે બે ધારણુ	છિયે.	તેઓ શબ્દ કરે છે.
કરિયે છિયે	તેઓ ધ્યાનધરે છે.	તે પ્રકાશે છે.
તમે બે આપો છો.	અમે બે પ્રકાશિયે	તમે ઊત્પન્ન થાઓ
અમે ચવિયે છિયે.	છિયે	છો.
તમે બે સરકો છો	તમે થાઓ છો	હુ ઉત્પન્ન થાઉ છું.
તુ થાય છે	તમે બે આનિ	
	પામો છો.	

પાઠ ૬ ઠો.

જ્ઞ-જ્ઞા ના રૂપાખ્યાનો.

૧. વર્તમાનકાળ ભવિષ્યકાળ, વિધ્યર્થ-આચાર્યમાં સર્વે ધાતુઓમાં સર્વ પુરૂષબોધક પ્રત્યયોને સ્થાને જ્ઞ અથવા જ્ઞા વિકલ્પે મુકાય છે, તેમજ જ્ઞ અથવા જ્ઞા પ્રત્યયોની પૂર્વે અ હોય તો અ નો ય થાય છે.

સર્વવચન } ૧૫ હસેજ્ઞ, હસેજ્ઞા,
અને સર્વપુરૂષમાં } હોજ્ઞ, હોજ્ઞા,

અથવા હસહ, હસેન્તિ ઇત્યાદિ, હોહ, હોન્તિ, ઇત્યાદિ.

૨. વર્તમાનકાળ, ભવિષ્યકાળ, વિધ્યર્થ અને આચાર્ય, આકાળમાં સ્વરાન્ત ધાતુઓમાં પુરૂષબોધક પ્રત્યયો લગાડતાં પહેલાં જ્ઞ અથવા જ્ઞા વિકલ્પે લાગે છે. ઉદા-હો+હ=હોજ્ઞહ, હોજ્ઞાહ.

૧૫ પૂર્વોક્ત નિયમ ૧૪ મા પ્રમાણે હ્રસ્વ સ્વર થાય ત્યારે હુજ્ઞ, હુજ્ઞા, હસિજ્ઞ, હસિજ્ઞા પણ થાય છે.

होज्ज-होज्जा अ'गना थतां इ'पो

एकवचन.

बहुवचन.

प० पु० होज्जमि, होज्जमो, होज्जामो, होज्जिमो, होज्जेमो,
होज्जामि, होज्जमु, होज्जामु, होज्जिमु, होज्जेमु,
होज्जेमि, होज्जम, होज्जाम, होज्जिम, होज्जेम,
होज्ज, होज्ज, होज्जा.
होज्जा.

बी० पु० होज्जसि, होज्जह, होज्जाह, होज्जेह,
होज्जसि, होज्जइत्था, होज्जाइत्था, होज्जेइत्था,
होज्जेसि, होज्जित्था, होज्ज, होज्जा.
होज्जसे,
होज्ज,
होज्जा.

त्री० पु० होज्जइ, होज्जन्ति, होज्जान्ति, होज्जेन्ति,
होज्जाइ, होज्जन्ते, होज्जान्ते, होज्जेन्ते,
होज्जेइ, होज्जइरे, होज्जाइरे, होज्जेइरे,
होज्जप, होज्जिरे, होज्ज, होज्जा.
होज्ज,
होज्जा

स्वरान्तधातुओने पुइपओधक् प्रत्ययोनी पूर्वे 'अ' प्रत्यय
आवे छे त्तारे थतां इ'पो.

होअ+ज्ज=होएज्ज, होअ+ज्जा=होएज्जा, .

હોપજ્જ^{૧૬} અને હોપજ્જા અંગના રૂપે.

પકવચન.

વહુવચન.

પ૦ પુ૦

હોપજ્જમિ,	હોપજ્જમો, હોપજ્જામો, હોપજ્જિમો, હોપજ્જેમો,
હોપજ્જામિ,	હોપજ્જમુ, હોપજ્જામુ, હોપજ્જિમુ, હોપજ્જેમુ,
હોપજ્જેમિ,	હોપજ્જમ, હોપજ્જામ, હોપજ્જિમ, હોપજ્જેમ,
હોપજ્જ,	હોપજ્જ, હોપજ્જા.
હોપજ્જા.	

વી૦ પુ૦

હોપજ્જસિ,	હોપજ્જહ, હોપજ્જાહ, હોપજ્જેહ,
હોપજ્જાસિ,	હોપજ્જિત્થા, હોપજ્જાહિત્થા, હોપજ્જેહિત્થા,
હોપજ્જેસિ,	હોપજ્જિત્થા, હોપજ્જ, હોપજ્જા.
હોપજ્જસે,	
હોપજ્જ,	
હોપજ્જા.	

તા૦ પુ૦

હોપજ્જહ,	હોપજ્જન્તિ, હોપજ્જાન્તિ, હોપજ્જેન્તિ,
હોપજ્જાહ,	હોપજ્જન્તે, હોપજ્જાન્તે, હોપજ્જેન્તે,
હોપજ્જેહ,	હોપજ્જહરે, હોપજ્જાહરે, હોપજ્જેહરે,
હોપજ્જણ.	હોપજ્જિરે, હોપજ્જ, હોપજ્જા.
હોપજ્જ,	
હોપજ્જા.	

૧૬ આ રૂપોનો ઉપયોગ પ્રાકૃતસાહિત્યમાં બહુ જ અલ્પ દેખાણે દેખવામાં આવે છે.

જીવ ધાતુના રૂપો.

સર્વવચન અને }
સર્વપુરુષમા } જીવેજ્જ, જીવેજ્જા,

જ્જ-જ્જા ન આવે ત્યારે હોમિ, હોમમિ, હોમમિ, હોમમિ
તેમજ જીવમિ, જીવમિ, જીવમિ ઇત્યાદિ પૂર્વની માફક રૂપો થાય છે.

ધાતુઓ.

અચ્ (અર્) પૂળવું	મેલ્ (મર્) મુકવું
ગરિહ્ (ગર્) નિદ્રવું	છહ્ (છર્) છોડવું
છજ્ (છર્) શોભવું, દીપવું	મુચ (મર્) મુકવું
અગ્ધ (અર્) રાજ્ (રર્) શોભવું, દીપવું	નસ્ (નર્) નાશ પામવું.
રેહ્ (રર્) નાશ પામવું.	નાચ્ (નાર્) નાચવું.
જુજ્ (જુર્) જુવું.	નચ્ (નર્) નાચવું.
હહ્ (હર્) બળવું, દાઝવું.	સિચ્ (સિર્) સિધવું, સિધવું.
તણ્ (તર્) પાથરવું, વિસ્તાર કરવું	સોહ્ (સોર્) રાધવું, પકાવવું.
ત્હ્ (તર્) પાથરવું, વિસ્તાર કરવું	પચ્ (પર્) પકાવવું.
	સિજ્ (સિર્) સિધવું, સિધવું.
	સહ્ (સર્) નાશ પામવું, સહવું.

પ્રાકૃત વાક્યો.

સો અચ્છેજ્જ ।	હં મિલાયજ્જામિ ।	અમ્હે જીવેજ્જ ।
સ પિવેજ્જ ।	તુમ્હે દો મિલાજ્જ- ઇત્યા ।	તું જાણજ્જસે ।
સો જુજ્જેજ્જા ।	તં ગરિહેસિ ।	તુજ્જે વે મિલાય- જ્જાઇત્યા ।

૧૭ શબ્દની આદિમાં ત્ય નો અ અને અંદર હોય તો જ થાય છે. પણ ચૈત્ય શબ્દમાં સનેા જ થતો નથી.

નચ્ (નર્) નાચવું	ચાગો (ત્યાગ)	સચ્ (સર્) સચવું
ચયહ્ (ચર્) ચયવું	પચ્ (પર્) પકાવવું	ચહ્ (ચર્) ચહવું

અમ્હે દો હોજામો ।	તુજ્જે છહેજ્જા ।	તું ગાજ્જેસિ ।
સ હુજ્જેજ્જા ।	સો પાપજ્જાહ ।	તુમ્હે નચ્ચેજ્જા ।
અમ્હે દુણિણ જ્ઞાપ- જ્ઞિમો ।	તુન્મે ઠાજ્જ ।	અહં છજ્જેજ્જા ।
તે દુવે નેપજ્જેહરે ।	અમ્હે બે મિલાજ્જેમુ ।	તે નસ્સેજ્જ ।
તુમ્હે નેપજ્જાહ ।	અહં કરેજ્જા ।	તુજ્જે પાપજ્જાહ ।
અમ્હે સોહેજ્જા ।	અહં ઠાજ્જેમિ ।	અમ્હે સહેજ્જા ।
	સો પાજ્જાહ ।	તુમ્હે દુવે ઢહેહ ।

૧. શુભશતી વાક્યો.

તે બે સિદ્ધ થાય છે.	તમે બે યુદ્ધ કરો છો.	તમે પ્રકાશો છો.
તે વિસ્તાર કરે છે.	તુ બોધ પામે છે.	તેઓ લઈ ગાય છે.
અને પુનઃ કરિયે છિયે.	તુ ઉભો રહે છે	તમે હરો છો.
તમે બે છાટો છો.	તમે ધ્યાન ધરો છો.	અને પિયે છિયે.
તમે ઉત્પન્ન થાઓ છો.	હું ઉત્પન્ન થઈ છું.	તેઓ ગાય છે.
તેઓ ખાય છે	તે આપે છે.	તે ધારણ કરે છે.
તું ખેદ પામે છે.	હું ચુકું છું.	તમે વિચાર કરો છો.
તુ શ્રવે છે.	તે જ્ઞાનિ પામે છે.	અને બે જ્ઞાનિ પા- મિયે છિયે.
	તમે ઉભા રહો છો.	

પ્રશ્નો

૧. પ્રાકૃતમાં સ્વરો અને વ્યંજનો કેટલા વપરાય છે ?
૨. ઋઠ્ઠ, લઠ્ઠ, ઘે, ઐ, આ સ્વરોના વિકારો કેવા થાય છે ?
૩. પ્રાકૃતમાં વિસર્ગનું શું થાય છે ?

૪ આ વાક્યો જ ને જા ના પ્રયોગપૂર્વક કરવા.

૪. 'હ્' અને 'ઝ્' નો પ્રયોગ ક્યા થાય ?
૫. 'મિ' અને 'મો' પ્રત્યયની પહેલા પૂર્વના 'અ' માં શો ફેરફાર થાય છે ?
૬. 'સે' અને 'ઘ' પ્રત્યય જોને ન લાગે તેવા કેટલાક ધાતુઓના રૂપો આપો.
૭. જાણિત્યા, ગચ્છેન્તિ, ગર્ચિછતિ, હસિરે, હુંતિ, હુજ્જ, જ્ઞંતિ, ગચ્છિજ્જ, ગચ્છેજ્જા, આ રૂપોની સાધનિકા કરો.
૮. 'અસ્' ધાતુના રૂપો જણાવો.
૯. વ્યજનાન્ત અને સ્વરાન્ત ધાતુઓનારૂપોની વિશેષતા બતાવો.
૧૦. પૂર્વના સ્વરનો લોપ ક્યારે થાય તે દષ્ટાન્ત સહિત જણાવો.
૧૧. 'જ્ઞ' અને 'જ્ઞા' ની પૂર્વના 'અ' નું શુ થાય ?
૧૨. સ્વરાન્ત અને વ્યજનાન્ત ધાતુઓમાં 'જ્ઞ' અને 'જ્ઞા' નો ઉપયોગ કેવી રીતે થાય છે, તે દષ્ટાન્ત સહિત જણાવો.
- ૧૩ 'ને' અને પુચ્છ્ઢ ધાતુના સંપૂર્ણ રૂપો જણાવો.

ઉપસર્ગો

(૧) ઉપસર્ગો ધાતુઓની પૂર્વે મુકવામા આવે છે, અને તેઓ ધાતુઓના મૂળ અર્થોમાં ફેરફાર કરી કોઈ ઠેકાણે વિશેષ અર્થ તથા કોઈ ઠેકાણે વિપરીત અર્થ અને કોઈ ઠેકાણે જુદો અર્થ બતાવે છે-

અહ- } (અતિ) હદ બહાર, અતિશય-અહકમહ-તે હદબહાર જાય
અતિ } છે, ઉલ્લંઘન કરે છે.

અહિ- } (અધિ) ઉપર, મેળવવું-અહિચિદ્વહ-તે ઉપર બેસે છે.
અધિ } અહિગચ્છહ-તે મેળવે છે.

અણુ (અનુ) પાછળ, સરખુ, જેવું-અણુકરેદ્=તે અનુકરણ કરે છે,
અણુગચ્છદ્=તે પાછળ જાય છે.

અભિ } (અભિ) તરફ, પાસે, સન્મુખ-અભિગચ્છદ્ તે સન્મુખ જાય
અદિ } છે, તરફ જાય છે.

અવ } (અવ) નીચે, દૂર, તિરસ્કાર-અવયરદ્ } =તે નીચે ઉતરે છે.
ઓ } ઓચરદ્ }
અવગુણેદ્=તે તિરસ્કાર કરે છે.

આ (આ) હદ અથવા મર્યાદાના અર્થે ઉલટાપણાના અર્થે-આગચ્છદ્=તે
આગે છે.

અવ } (અપ) વિપરીત, પાછું, ઉલટું-અવક્કમદ્ } તે પાછો ફરે છે.
અપ } ઓક્કમદ્ }
ઓ } અવસરદ્ } તે પાછો ખસે છે.
ઓસરદ્ }

૧૯૬ (ઉત્) ઉંચે, ઉપર-ઉગ્ગચ્છદ્=તે ઉપર જાય છે. ઉટ્ટાદ્=તે ઉઠે છે.

ઉવ } (ઉપ) પાસે-ઉવગચ્છદ્, ઓગચ્છદ્, ઝગચ્છદ્=તે પાસે
ઓ } જાય છે,
ઝ }

૧૬. ડ (અન્ય વ્યંજનનો લોપ થયેલ હોવાથી) ઉપસર્ગની પછી
જે વ્યંજન આવે તે પ્રાય. યેવડાય છે, જે વ્યંજન યેવડાય છે તે
વ્યંજન જો વર્ગના બીજો કે ત્રીજો અક્ષર હોય તો દ્વિત્વના પ્રથમ અક્ષરનો
અનુક્રમે તે વર્ગના બીજાનો પહેલો અને ત્રીજો મુકાય
છે, (ક્ષ નો ક્ષ, ઘ નો ગ્ઘ, છ નો ચ્છ, જ્ઞ નો જ્ઞ, ઢ નો ઢ્ઢ,
ઢ નો ઢ્ઢ, ટ્ય નો ત્ય, ટ્ઞ નો ટ્ઞ, પ્ષ નો પ્ષ, મ્મ નો મ્મ થાય છે. ઉદા.

ડ+ઠાદ્=ડઠાદ્-ડઠાદ્, નિન્નરેદ્=નિન્નરેદ્-નિન્નરેદ્, ડ+ધરદ્
=ડધરેદ્=ડધરદ્.

નિ } (નિ) નીચે, અદર-નિમજ્જહ, નુમજ્જહ=ને કુખે છે. નિવહ્મ=
તે નીચે પડે છે.

પરા } (પરા) પાછુ, ઉદ્ધટ્ટ-પરાજપહ=ને હારે છે. પરામવહ=તે
પરાન્થ પામે છે.

પરિ } (પરિ) વિશેષ, ફેરફાર થવો, ચારે બાબુ-પરિતૂસહ=તે વિશેષ
પલિ } ખુશી થાય છે.

પરિઅ(વ)દ્દેહ ફેરફાર થાય છે, પરાવર્તન થાય છે-પરિઅહ્મ
(પરિઅવતિ)=ચારે બાબુ ભટકે છે.

પહિ-પતિ } (પ્રતિ) સામુ, ઉદ્ધટ્ટ-પહિમાસેહ=ને સામુ બોલે છે.
પરિ-પહ } પહજાણેહ=તે પ્રતિજ્ઞા કરે છે.

પ (પ્ર) આગળ, પ્રકર્ષ-પજાપહ=તે આગળ જાય છે. પકાસેહ=તે
વિશેષ પ્રકાશે છે.

વિ (વિ) વિશેષે કરીને, નિષેધ, વિરોધાર્થે-વિકસેહ=તે વિકાસ
પામે છે. વિસિલિસેહ=તે વિયોગ પામે છે.

સં (સમ) સારી રીતે-સંગચ્છેહ=ને સારી રીતે મળે છે.

૨°નિર્ } (નિર્) નિશ્ચય, આધિક્ય નિષેધાર્થમા-નિગચ્છહ,
નિ } નિરુસરહ=ને બહાર નીકળે છે. નોસરહ=તે બહાર નીકળે
નો } છે-નિરિજિણેહ=તે નિશ્ચય છોડે છે નિર+હક્ક=નિરિ-
ક્કહેહ=તે દેખે છે, તે તપાસ કરે છે, તે નિરીક્ષણ કરે છે.

૨૦ નિર્-દુર્ આ ઉપસર્ગના રેફનો લોપ વિકલ્પે થાય છે, પણ
રેફની પછી સ્વર આવે તો લોપ થાય નહિ, બ્યારે રેફનો લોપ થાય
નહી ત્યારે પછીના વ્યંજનમાં રેફ મળી જઈ તે વ્યંજન બેવડાય છે. ઉદા०—

નિર્+સહો=નિસ્સહો, નીમહો નિસહો. નિર્+અન્તર=નિરંતરં.

નિર્+ણેહ=નિણેહ, દુર્+સહો=દુસ્સહો, દૂસહો, દુસહો.

૨૧ દુર્ } (દુર્) દુષ્ટ રીતે, દુ ખે કરી-દુસ્સહ-દુસહે-તે દુ ખે કરીને
 દુ } સહન કરે છે. દુર્+અવગાહે-દુર્વગાહે દુ:ખે કરીને
 દુ } પ્રવેશ કરે છે

ઉપસર્ગ સહિત ઉપયોગી ધાતુઓ.

પ-વિસ્ (પ્ર+વિશ્) પ્રવેશ કરવો.
 વિ-લ્સ (વિ+લ્સ) વિલાસ કરવો,
 મોજ કરવી.
 વિ-લ્પ (વિ+લ્પ) વિલાપ કરવો,
 રોવું.
 વિ-લ્વ (વિ+લ્) બનાવવું, કરવું,
 વિકુર્વવું.
 અહિ-જ્જ (અધિ+જ્ઞ) બાણવું, અ-
 બ્યાસ કરવો.
 વિ-હર્ (વિ+હ) વિહાર કરવો,
 આનંદ કરવો.
 પરા-વહ્ (પરા+વહ) ફેરફાર થવો,
 આવૃત્તિ કરવી.
 પ-હર્ (પ્ર+હ) પ્રહાર કરવો, મારવું.
 પરિ-હર્ (પરિ+હ) ત્યાગ કરવો.

નિ-ગ્હવ્ (નિ+ગ્હ) સતાડવું,
 છુપાવવું.
 અણુ-જાણ્ (અનુ+જ્ઞ) આજ્ઞા કરવી,
 આજ્ઞા આપવી.
 અણુ-સર્ (અનુ+સ) અનુસરવું.
 પ+આવ્=પાવ્ (પ્ર+આપ્) પામવું,
 મેળવવું.
 ઘાહર્ (વિ+આ+હ) ખોલવું, બોલાવવું.
 અહ-ચર્ (અતિ+ચર) અતિચાર લગા-
 ડવો.
 અહિ-લ્સ (અભિ+લ્ષ) =અભિ-
 લાષા કરવી, ધમ્મી કરવી.
 આ-ગચ્છ (આ+ગમ્-ગચ્છ) આવવું.
 આ-હર્ (આ+હ) આહાર કરવો.
 સ્-હર્ (સ+હ) સહાર કરવો.
 સ્+ગચ્છ (સ+ગમ્-ગચ્છ) મળવું.

પ્રાકૃત વાક્યો.

અમ્હે દુવે વિહરિજ્જા ।
 અમ્હો વે અહિજ્જામો ।
 અમ્હ અણુસરેજ્જ ।

અહં આગચ્છામિ ।
 તે દો વિલસિરે ।
 તુમ્હે સંગચ્છિત્થા ।

૨૧ દુર્+ઉત્તરં=દુસ્તરં. દુર્+લિઓ=દુક્ષિઓ-દુહિઓ, (દુ.ક્ષિતઃ)

પાઠ ૭ મો.

૨૨ પદ્મના અને વીચા-વિભક્તિઓ.

અકારાન્ત નામ.

પ્રત્યય.

પદ્યવચન.	વહુવચન.
અકારાન્ત— } પુલ્લિંગ	પ૦-ઓ [એ] ^{૨૩} વી૦-મ્ આ. આ, ઇ.
અકારાન્ત— } નપુલ્લિંગ	પ૦વી૦-મ્. હું, હૈં, જિ, [ક]

૧. અકારાન્ત પુલ્લિંગમાં પંચમીવિભક્તિ સિવાયના સ્વરાદિ પ્રત્યયો લગાડતાં પૂર્વના સ્વર લોપાય છે. જેમકે-જિણ+ઓ જિણો.

૨. પદાન્તમાં મ્ હોય તો સર્વ ઠેકાણે પૂર્વના અક્ષર ઉપર અનુસ્વાર મુકાય છે, તેમજ તે મ્ ની પછી સ્વર આવે તો પૂર્વના અક્ષર ઉપર અનુસ્વાર વિકલ્પે થાય છે જ્યારે અનુસ્વાર ન થાય ત્યારે મ્ માં પછીનો સ્વર મળી જાય છે. જેમકે-જિણમ્=જિણ, જિણમ્+અ-જિયં=જિણં અજિયં અથવા જિણમજિયં, ઉસમં અજિયં ચ વંદે અથવા ઉસમમજિયં ચ વંદે.

૩. નપુલ્લિંગના હું, હૈં, જિ, પ્રત્યયો લગાડતાં પૂર્વનો સ્વર દોષ થાય છે. ઉદા૦—ફલ+હું=ફલાહું, પવં ફલાહું=ફલાણિ.

૨૨. પ્રાકૃતભાષામાં સાત વિભક્તિઓ માટે પદ્મના (પ્રથમા) વીચા (દ્વિતીયા) તર્કયા (તૃતીયા) ચતુર્થી (ચતુર્થી) પચમી (પચમી) છઠ્ઠી (ષષ્ઠી) સપ્તમી (સપ્તમી) આ શબ્દો વપરાય છે.

૨૩. આ 'એ' પ્રત્યય તેમજ બીજા પશુ આવા કંઠિસમાં આપેલા પ્રત્યયો આર્ષમાંજ વપરાય છે. ઉદા૦—સમણે મયજ મહાવીરે.

૩૫૧.

પ૦ જિણો, જિણે.

ચૌ૦ જિણં.

પ૦ } નાણં.
ચૌ૦ }

જિણા.

જિણા. જિણે.

નાણાઈ, નાણાઈ, નાણાણિ.

૨૧૦૬. (પુસ્તિકા.)

પ્રા૦	સં૦	અર્થ.	પ્રા૦	સં૦	અર્થ.
આકરિય	}	(આચાર્ય) આચાર્ય	જણય (જનજ)	૪	આપ, પિતા.
આયરિય			જિણ (જિન)	૨૩.૬૫૬૬૬૬	જિન
આયવ (આતવ)		નડકા.			ભગવાન.
આસ (અશ્વ)		ધોડા.	તવ (તનુ)	૧૫.	
ઊવજ્ઞાય	}	(ઉપાધ્યાય) ઉપાધ્યાય	તિન્યયર (તીર્થર)	તીર્થર.	
ઊજ્ઞાય			દેવ (દેવ)	દેવ.	
ઓજ્ઞાય			દીવ (દીપ)	દીવો.	
ચોર (ચૌર)		ઘોડ.	પાવ (પાવ)	પાપી.	
જણ (જન)		જન માણસ.	પુત્ત (પુત્ર)	પુત્ર, દીકરો.	

૨૪. ૨૧૦૬ની અદ્દ ૨૧૨ની પછી અક્ષર્યુક્ત જે 'ક-ત-વ-જ-સ-દ-પ-ચ-વ' તે વ્યંજનોનો પ્રાકૃતમાં ધોષ થાય છે, પણ અવર્ણ્યથી પદ 'વ' આવે તો 'વ' થાય છે તેમજ અવર્ણ્યની પછી અવર્ણ્ય હોય તો 'જ' નો 'ચ' થાય છે, કાઈ દેકાણે 'ક' નો 'ગ' પણ થાય છે. ઉદાહરણ—

ક-લોજો (લોક) જ-ન રચયં (રજતમ) । પ-રિદ (તિપુઃ)
ગ-નજો (નગ.) ત-જઈ (ગતિ) ય-ન-વિજોજો (વિયોગઃ)
ચ-મઠં (ઞર્વા) દ-ગયા (ગદા) વ-લચગ (લવચ્ચમ)
પ નો વ-પાવો (પાપ) । ક નો ગ-સાવગો (શ્રાવક) લોગો (લોકઃ),

પુરિસ (પુરુષ) પુરૂષ.	મોર (મયૂર) મોર.
વાલ (વાલ) બાળક, છોકરો.	રહ (રય) રથ.
વુદ્ધ (વુધ) પડિત.	રામ (રામ) વિશેષ નામ.
મયણ (મદન) કામદેવ.	વચ્છ (વત્સ) વાછરડો, બાળક.
મય (મદ) અભિમાન, મદ.	વિયોગ ^{૨૫} (વિયોગ) વિયોગ.
માહણ } (બ્રાહ્મણ) બ્રાહ્મણ.	સમણ (શ્રમણ) સાધુ, શ્રમણ.
મ્હણ }	સીસ (શિષ્ય) શિષ્ય.
મુક્ત } (મૂર્ત) મૂર્ત, અજ્ઞાની.	
મુક્ત }	

શબ્દ. (નપુ સકલિંગ)

અન્ન (અન્ન) ભેદ, વાદળ.	નયર (નગર) નગર.
કમલ (કમલ) કમળ.	નાણ (જ્ઞાન) જ્ઞાન.
કલ્પાણ (કલ્યાણ) કલ્યાણ.	દાણ (દાન) ^{૨૬} દાન.
ઘર (ગૃહ) ઘર.	નચ્ચ (નૃત્ય) નૃત્ય.
જલ (જલ) જળ, પાણી.	નટ્ટ (નાટક) નાટ્ય.
જિણવિવ (જિનવિમ્બ) જીનેશ્વરની પ્રતિમા	

૨૫. વ્યંગન સહિત સ્વરમાંથી વ્યંગનનો લોપ થવાથી શેષ સ્વરની પૂર્વના સ્વર સાથે સધિ થતી નથી. આ નિયમ કોઈ ઢેકાણે લાગુ પડે છે એટલે સધિ થાય છે. જેમકે-નિસાઓ (નિજાચર.), રચણ-ઓ (રજનિચર.) પચાવડે (પ્રજાપતિ.) કુમઓ-કુમારો, (કુંભકાર) મુઝરિસો-મૂરિસો (સુપુરુષ.) હોહઓ, હોહારો (હોહકાર)

૨૬. શબ્દની અન્ત સ્વરની પછી અસંયુક્ત 'ન' તો 'જ' થાય છે, તેમજ આદિમાં 'ન' હોય તો વિકલ્પે 'જ' થાય છે. ઉદા. —

દાણ (દાનમ્) | નાણ } (જ્ઞાનમ્) | નરો } (નરઃ)
 ઘણ (ઘનમ્) | ણાણ }

નેત્ત ^{૨૭} (નેત્ર) આંખ, નેત્ર	મુદ્ધ (મુલ) મોઢું.
વણ્ણ (વર્ણ) પાદકું	ચયય (ચત્ત) રૂપું. ચાંદી.
પુત્થય } (પુત્તક) પુસ્તક	વત્થ (વત્ર) કપડું.
પૌત્થય }	સિવ (શિવ) કંથ્યાણુ, મગગ, મોક્ષ.
ફુલ્લ (ફુલ્લ) ફુલ	સુદ્ધ (સુલ) સુખ
મૂસણ (મૂણ) આભૂષણ, ધરેણુ	

સર્વનામ.

ત ^{૨૮} (તત્) તે	ઇમ (ઇદમ્) આ.
જ ^{૨૯} (યત્) જે.	સન્ન (સર્વ) સર્વ, બધું.
ક (કિમ્) કોણ.	અન્ય (અન્ય) બીજું.
યમ્-યત (એતન્) આ.	

‘ત’ અને ‘યમ્’ નું પુલ્લિંગમાં પ્રથમાનું એકવચન અનુક્રમે સ, સો અને યસ-યસો રૂપ થાય છે.

સકલ સર્વનામોનું પ્રથમાનું બહુવચન ય પ્રત્યય લગાડવાથી થાય. જેમ સન્ને, કે, યણ, ધત્યાદિ.

૨૭. નેત્ત શબ્દ અને તેના અર્થવાળા શબ્દો પુલ્લિંગમાં પણ વિકૃત્તે વપરાય છે ઉ૦ નેત્તા-નેત્તાડ, નયણ-નયણાડ.

૨૮ પ્રાકૃતમાં અન્ત્ય બ્યબોનો લોપ થાય છે, ઉદા૦—

તાવ (તાવન્),	જાવ (યાવન્),	જગ }	અપ્પ (આત્મન્)
જસો (યમ્),	તમો (તમન્),	જય } (જગન્)	કમ્મ (કર્મન્)

૨૯ શબ્દની આત્મિયા હોય તે જ થાય છે, તથા ઉપસર્ગની પછી ય આવે તો કોઈ ઠેકાણે જ થાય છે, ઉદા૦—

જસો (યશન્) જમો (યમઃ). જાહ (યાતિ), સંજમો-સજોગો (સયમઃ-સયોગઃ) ;

‘ક’ શબ્દનું નપુંસકલિંગમાં પ્ર૦ ઘ૦ અને દ્વિ૦ ઘ૦ માં ‘કિં’ એવું રૂપ થાય છે.

ખાકીના સર્વ અકારાન્ત સર્વનામના પુસ્ત્તિંગ અને નપુંસકલિંગના રૂપો અકારાન્ત પુસ્ત્તિંગ અને નપુંસકલિંગ જેવાજ થાય છે, કેટલાક રૂપોમા વિશેષતા છે તે આગળ પાઠમા કહેવામાં આવશે.

અવ્યય.

અજ્ઞ (અથ) આજ.

વિ, પિ (અપિ) પણ.

ચ, ૩૦ ઘ, અ (ચ) અને

ન (ન) નહી.

અવ્યય—સર્વલિંગ, સર્વવચન અને સર્વવિભક્તિમાં સમાન રહે છે.

ધાતુઓ.

વરિસ્ (વૃષ્) ૩૧ વરસવું.
કરિસ્ (કૃષ્) ખેડવું, ખેચવું
આકર્ષણ કરવું.

દરિસ્ (દૃશ્) દેખવું
ઘરિસ્ (ઘૃષ્) સામા થવું.
મરિસ્ (મૃશ્) વિચારવું.
ગિણ્ (ગ્રહ્) ગ્રહણ કરવું.

ઉવ-દિસ્ (ઉપ+દિશ્) ઉપદેશ
આપવો
નમંસ્ (નમસ) નમસ્કાર કરવો.
પ-મજ્ઞ (પ્ર+મૃજ્) સંભાળના
કરવી, સાફ કરવું.
પ-યાસ્ (પ્ર+યાશ્) પ્રકાશવું.
મરિસ્ (મૃષ્) સહન કરવું.
હરિસ્ (હૃષ્) હર્ષ થવો.

૩૦ જે શબ્દો છુટા પાડવાના હોય ત્યારે દરેક શબ્દોને અતેઅથવા સર્વ શબ્દોને અન્તે આ અવ્યયનો પ્રયોગ થાય છે ઉદા૦—ફલં ચ પુષ્પં ચ વૃક્ષં ચ ગિણ્હ, અથવા ફલ પુષ્પ વૃક્ષં ચ ગિણ્હ.

૩૧ વૃષાદિ ધાતુઓના ઋનો ઝરિ થાય છે. (વર્ષતિ)

ગુજરાતી વાક્યો

મૂખાંચો મુકાય છે.
 જ્ઞાન પ્રકાશે છે.
 કમળો શાભે છે
 બે નેત્રો જુએ છે.
 શિષ્યો જ્ઞાન ભણે છે.
 બે ઝાડ પડે છે.
 ઘોડાઓ જલ પીએ છે.
 દેવો તીર્થ કરાને નમે છે.
 રામ પુસ્તકને અડકે છે
 બે બાળક ધરણી લપ્ત જાય છે
 ઉપાધ્યાય જ્ઞાનનો ઉપદેશ કરે છે.
 ધન વધે છે.
 પડિત પુસ્તકોને ચાહે છે અને
 મૂખાંચો રૂપાને ધ્રુષ્ટિ છે

તે સિદ્ધ થાય છે
 પડિત મોક્ષને મેળવે છે.
 મૂખાંચો લજ્જા પામતા નથી.
 વિયોગ માણસોને દુઃખ દે છે.
 સાધુઓ તપ કરે છે.
 બાળક વસ્ત્રને બેચે છે.
 અમે સૂત્રનો વિચાર કરીએ છીએ.
 પુત્રો પિતાને નમસ્કાર કરે છે.
 પાણી મુકાય છે
 બાળક પાણી પીએ છે
 રામ પાપીને મારે છે.
 પડિતો રક્ષણ કરે છે
 બાળકો ભય પામે છે
 અભિમાન લોકોને પીડે છે

પાઠ ૮ મો.

તદ્વા અને ચતુર્થી-વિભક્તિઓ.

પ્રત્યય.

૧. એકવચન.		૨. બહુવચન.	
પુલ્લિંગ	{ ત૦ ણ, ણં. ચ૦ ચ, ડ૩ [આપ]	હિ, હિં, હિં	
નપુંસકલિંગ		{ અકારાન્ત નપુંસક નામોના રૂપો પહેલી બે વિભક્તિ સિવાય બાકીની બધી વિભક્તિઓમાં અકારાન્ત પુલ્લિંગ નામોના જેવા જ થાય છે.	

૧. તૃતીયાના એકવચન અને બહુવચનના તથા સપ્તમી વિભક્તિના બહુવચનના પ્રત્યયો લગાડતાં પૂર્વના અ નો ણ થાય છે.

ઉદા૦—જિણ+ર્ણ=જિણેર્ણ, જિણેર્ણ.

જિણ+હિ=જિણેહિ, જિણેહિં, જિણેહિં

૨ ચતુર્થીના ચ પ્રત્યય લગાડતા પૂર્વના અ દીર્ઘ થાય છે.

ઉદા૦—જિણ+ચ=જિણાય.

જિણ (જિન)

ત૦ જિણેર્ણ, જિણેર્ણ.

જિણેહિ, જિણેહિં, જિણેહિં.

ચ૦ જિણાય, જિણાય

૩૩. ચ પ્રત્યય ચતુર્થીના એકવચનમાં તાદર્થ્ય (તે માટે, વાસ્તે, સાદ્) તેવા અર્થમાં વિકલ્પે મુકાય છે, તે સિવાય એકવચનમાં અને બહુવચનમાં છટ્ટી વિભક્તિના પ્રત્યયો મુકાય છે. (પ્રાકૃતમાં ચતુર્થી વિભક્તિને સ્થાને છટ્ટી વિભક્તિ મુકાય છે) વહ (વચ) શબ્દને ચતુર્થીના એકવચનમાં આજ પ્રત્યય વિકલ્પે લાગે છે ઉદા૦—વહાહ, વહાય.

નાળ. (જ્ઞાન)

ત૦ નાળેળં, નાળેળ.

નાળેહિ, નાળેહિં, નાળેહિં.

ચ૦ નાળાય, નાળાય

• શબ્દો

અવમાળ (અપમાન) અપમાન,

તિરસ્કાર

અલોગ (અલોક) અલોક.

આચાર (આચાર) આચાર

ઉજ્જમ (ઉચ્ચમ) ઉચ્ચમ, મહેનત.

ઉવપસ (ઉપદેશ) ઉપદેશ

કુઢાર (કુઝાર) કુઢારો.

કોહ^{૩૪} (કોવ) કોધ ગુસ્સો,

૩૪. શબ્દની અદર સ્વરની પછી અસ યુક્ત બે સ્વ-ઘ-ચ-ઘ અને
મ નો હ થાય છે, તેમજ ટ નો ઢ, ઠ નો ઢ, ડ નો લ, પ નો વ, ફ નો
મ તથા હ, વ નો વ પ્રાય થાય છે, અને જ-પ નો સ થાય છે.

'સ'-મુહ (મુક્તમ)

'ઙ'-મેહો (મેવ.)

'થ'-નાહો (નાય)

'ધ'-સાહૂ (સાહુ)

'મ'-સહા (સમા)

'ટ'-ઘટો (ઘટ)

'ઠ'-મટો (મટ)

'ડ'-ગરુલો (ગરુડ.)

'પ'-ઉવમા (ઉપમા)

'ફ'-મમરી-મહરી (મફરી)

'વ'-મવલો (મવલ.)

'જ' } મેનો (ઝંપ)

'પ' } વિમેસો (વિગેપ)

ધાતુમાં-કહ્ (કચ્) બોહ્ (બોચ્) સોહ્ (સોમ્)

પીહ્ (પીઝ્) અહ્ (અઝ્) લહ્ (લમ્) લિહ્ (લિપ્).

ચંદ્ર (ચન્દ્ર) ચન્દ્ર		વહિર (વધિર) વહેર.
જિણેસર } (જિનેશ્વર) છનેશ્વર		વંમણ (વામણ) વામણ્ય
જિર્ણેસર }		ભાવ (ભાવ) ભાવ.
જમ્મ ^{૩૫} (જન્મન) જન્મ		મનોરહ (મનોરથ) મનોરથ.
દેહ પુ ન (સમ) શરીર.		મહિવાલ (મહિપાલ) ગામ
ધમ્મ (યમ) ધર્મ, દર્શન.		મિગ } (મગ) દરણ્ય
નાય (ન્યાય) ન્યાય, નીતિ.		મલ }
નરિંદ ^{૩૬} } (નરેન્દ્ર) ગામ		મુહર (મુન્નર) વાચાલ.
નરિન્દ }		મુક્કલ } (મોલ) મોલ
નિરય } (નરક) નારડી, નરક		મોક્કલ }
નરય }		

૩૫ શબ્દની અદર ન્મ હોય તો મ્મ થાય અને ન્મ નો મ્મ વિદ્યે થાય છે.

જમ્મો (જન્મન) | જુમ્મ } (જુમ્મમ્) | તિમ્મ } (તિમ્મમ્)
વમ્મહો (મન્મથ) | જુમા }

૩૬ શબ્દની અદર રહેલ અનુસ્વારનો વર્ગીયવ્યંજન પર છતાં તે વર્ગનો અનુનાસિક વિદ્યે થાય છે.

‘હ’-અગારો-અજારો (અજાર)		‘ચ’-કચુઓ-કન્ચુઓ (કચ્ચુક)
‘ઢ’-સઘો-સઢ્યો (સઢ્યઃ)		‘ળ’-દહો-દળ્હો (દળ્હ)
‘ઘ’-સલો-સઘ્ઘ (ઘઘ્ઘ)		‘ન’-ચદો-ચન્દો (ચન્દ)
		‘મ’-કપહ-કમ્પહ (કમ્પતે)

મેહ (મેષ) વાદળુ.
 રોસ (રોષ) ક્રોધ.
 લોગ (લોક) લોક.
 વહ (વધ) વધ
 વમ્મહ (મન્મથ) કામદેવ
 વાહ (વ્યાધ) શીકારી
 વિણય (વિનય) વિનય, વિવેક.
 વીયરાગ (વીતરાગ) રાગરહિત.
 સંઘ (સઘ) સઘ, સમુદાય,
 શ્રમણાદિ ચતુર્વિધ સઘ.
 સજ્જણ (સજ્જન) સારો માણસ.

સઢ (ગઠ) ધુન્ધો.
 સયાયાર (સદાચાર) ઉત્તમ-
 આચાર, પવિત્ર આચારણુ.
 સહાવ (સ્વભાવ) સ્વભાવ, પ્રકૃતિ.
 સર (શર) આણુ.
 સગ્ગ (સ્વર્ગ) સ્વર્ગ, દેવલોક.
 સાવગ (શ્રાવક) શ્રાવક
 સિદ્ધ (સિદ્ધ) સિદ્ધભગવાન,
 સિદ્ધ પુરુષ
 હત્થ (હસ્ત) હાથ

નપુસકલિંગ.

ઓસઢ (ઔષધ) ઔષધ, દવા.
 કજ્જ (કાર્ય) કામ, કાળ.
 કટ્ટ (કાષ્ટ) લાઠકું.
 ગયણ (ગગન) આકાશ.
 તત્ત (તત્ત્વ) રહસ્ય, પરમાર્થ.
 તલાય (તલાગ) તલાવ, જલાશય.
 તિત્થ } (તીર્થ)તીર્થ, પવિત્રસ્થાન.
 તૂહ }
 થોત્ત (સ્તોત્ર) સ્તોત્ર

દુક્ક } (દુઃક) દુઃખ.
 દુહ }
 દુરિય (દુરિત) પાપ
 નચ્ચ (નૃત્ય) નાચ
 પંકઝ (પદ્મજ) કમલ
 પાવ (પાપ) પાપ
 પુણ્ણ (પુણ્ય) પુણ્ય, ધર્મ, પવિત્ર
 પુર્પ } (પુષ્પ) ફૂલ.
 વક્ક (વાક્ય) વાક્ય

૩૭. શબ્દની અંદર સ્પ અને છ નો પ્ફ થાય છે અને આદિમાં હોય તો ફ થાય છે

‘પ્પ’-પુષ્પ (પુષ્પમ)
 ‘પ્પ’-નિષ્પાવો (નિષ્પાપ.)
 ‘સ્પ’-વિહપ્પદ્ધ (વૃહસ્પતિ.)

‘સ્પ’-પ્રાસો (સ્પર્શ)
 ‘સ્પ’-પદ્ધન (સ્પન્દનમ્)
 ‘સ્પ’-પ્પદ્ધા (સ્પર્ધા)

રજ્ઞ (રાજ્ય) રાત્ન	સીલ (શીલ) શીલ, ઉત્તમ-
સત્થ (શાસ્ત્ર) શાસ્ત્ર, આગમ	આચરણ.

૩૮ વિશેષણ.

અપ્પકેર (આત્મીય) પોતાનું	સહલ } (સપલ) દૃશવાળું.
અણેગ (અનંક) એકથી વધારે.	સમલ }
પગ-પઅ } (અન) એક.	ફરસ (પરપ) કંઠ્ય, કંઠશ
પક-પક્ક }	રહિઅ (રહિત) રહિત, વર્જિત
પરમ (નમ.) ઉત્કૃષ્ટ, શ્રેષ્ઠ	

અવ્યય.

અપિ-અવિ (અપિ) પણ.	ળાઈ } (ન) નહી
અહિ (અમિ) તરફ, પાસે	અળ }
કયા (કન) ક્યારે	પઈ (પ્રતિ) તરફ, પાસે.

૩૮ વિશેષણને વિશેષનીજ જાતિવચન અને વિભક્તિ લાગે છે

૩૯ નિપેધ બતાવવાને માટે બ્યંજનથી શરૂ થતા શબ્દના આર-ભમા 'અ' અને સ્વરથી શરૂ થતા શબ્દના આરભમાં 'અળ' મુકાય છે.

ન લોગો-અલોગો (અલોક)	ન આયારો=અળાયારો (અનાચાર)
ન સચ્ચ-અસચ્ચ (અસત્યમ્)	ન ઇગો=અળેગો (અનેક)

૪૦ અપિ કે અવિ અવ્યય કોઈ પણ પદની પછી આવ્યા હોય તો તેના આદિનો જ વિકલ્પ લેવાપાય છે, ઉદાહરણ—

ત અપિ-તપિ (તદપિ)	કેળવિ }
કિં અપિ-કિંપિ (કિમપિ)	કેળ અવિ }

ત્યારે લેખ ન થાય ત્યારે વિકલ્પે સધિ થાય છે

તમવિ (તદપિ)	કિમવિ (કિમપિ)	કેળાવિ (કેનાપિ)
		દેવા અવિ-દેવાવિ (દેવા અપિ).

૪૧ વિના (ત્રિમા) સિવાય, રહિત.
 સવ્વત્થ^{૪૨} }
 સવ્વહિ } (સ્વત્ર) બધે ઠેકાણે.
 સવ્વહ

સહ (સમ) સાથે.

ધાતુઓ.

અદ્ } (અદ) અટન કરવું,
 અદ્ } ભટકવું
 આદ્ (અર્) કિમત કરવી,
 આદર કરવો.
 ક્ષિદ્ (ક્ષિપ્) ફેંકવું.
 જય્ (યત) ચલ કરવો.
 છિદ્ (છિન્દ) છેદવું:

પીણ (પ્રીણ) ખુશ કરવું.
 પેક્ષ્ }
 પિક્ષ્ } (પ્રેક્ષ્) જોવું
 ધાવ્ }
 ધાવ્ } (ધાવ્) દોડવું.
 ધા }
 લહ્ (લમ્) મેળવવું.
 સોહ્ (ગોમ્) શોભવું.

૪૧. વિના અવ્યયના યોગમાં ખીણ ત્રીણ અને પાંચમી વિભક્તિ મુકાય છે, તેમજ સહ અવ્યય અને તે અર્થવાળી ખીણ અવ્યયો જે નામની સાથે જોડાય છે, તે નામ ત્રીણ વિભક્તિ મુકાય છે

ઉ૦ ધમ્મ વિના સુહ ન લહેજ્જ. નાળેજ સહ સમણા સોહતે.

૪૨. જે અવ્યયને અન્તે ત્ર હોય તેને બદલે હિ-હન્થ, આવે છે.

જહિ, જહ, જન્થ (યત્ર) | કહિ, કહ, કત્થ (કુત્ર)
 તહિ, તહ, તત્થ (તત્ર) | અજહિ, અજહ, અજન્થ (અન્યત્ર)

प्राकृत वाक्यो.

जा पगं जाणेइ सो सव्वं
जाणइ,
जो सव्वं जाणण सो पगं
जाणेइ ।
बुहा बुहे पिकवन्ति किं
मुरक्खो ।
णाइं करेमि रोसं ।
धणं दाणेण सहलं होइ ।
समणा मोक्खमाय जणन्ते ।
बहिरो किमयि न सुणेइ ।
समणा नाणेण तवेण सीलेण
य छज्जन्ते ।
सायगो अज्ज पंकणहिं जिणे
अच्चेज्ज ।
जणो कुट्टारेण कट्ठाइं छिंदइ ।
पावो बहाइ जणं धाणइ ।
आयरिआ सीसेहिं सह
विहरेइरे ।
उज्जमेण सिज्जति कज्जाणि
न मणोरहेहिं ।

रोगां ओसद्वेण नस्संते ।
सीसा आट्टरिण विणण्ण
वंदिरे ।
सज्जणा कयाइ अप्पकेरं
सहावं न छट्ठिरे ।
बाहो मिगे सरेहिं पहरेइ ।
सीलेण मोहण देहो, नवि
भूसणेहिं ।
धणेण रहिओ जणो सद्यथ
अवमाणं पावेज्ज ।
बुहो फरुसेहिं वक्केहिं कं पि
न पीलेइ ।
भावेण सव्वे सिद्धे नमिमो ।
वीयरगा नाणेण लोगमलोगं
च मुणेइरे ।
संगो तित्थं अडइ ।
आयारो परमो धम्मो, आयारो
परमो तवो ।
आयारो परमं नाणं आयारेण
न होइ किं ॥

ગુજરાતી વાક્યો

કામ માણસને દુઃખ આપે છે.
 ચંદ્રવડે આકાશ શોભે છે.
 જન્મવડે પ્રાણાણુ થતો નથી, પણ
 આચાર વડે થાય છે.
 લોભ માણસને પીડે છે.
 રાજાઓ ન્યાય વડે રાજ્ય કરે છે.
 પાપવડે મનુષ્ય નરકમાં જાય છે
 અને ધર્મ વડે સ્વર્ગમાં જાય છે
 મોર વાદળા વડે ખુશ થાય છે
 તમે બે વૃત્તની સાથે ગાયન કરો છો.
 બે હાથ વડે તમે પુણ્યો ગૃહણ
 કરો છો.
 સાધુ જ્ઞાનવિના સુખ મેળવતા
 નથી
 અમે સ્તોત્રોવડે જીનેશ્વરની સ્તુતિ
 કરીએ છીએ.
 હુઓ સંજ્ઞાનોને નિંદે છે.

ઉપાધ્યાય મૂત્રોનો ઉપદેશ કરે છે.
 મૂર્ખ દીવા વડે વજ્રો બાળે છે.
 અમે પુણ્યો વડે જીન બિંધની
 પૂજા કરીએ છીએ
 માણસ ધર્મવડે સર્વઠેકાણે સુખ
 પામે છે.
 પડિત પણ મૂર્ખાઓને ખુશ
 કરી શકતા નથી.
 સાધુઓ કામ ક્રોધ અને લોભને
 જીતે છે.
 વીર શત્રો ફેંકે છે.
 અમે બે સંઘની સાથે તીર્થ
 તરફ જઈએ છીએ.
 વાચાલ માણસ કાંઈ પણ કરી
 શકતો નથી.
 જે તત્ત્વો જાણે છે તે પડિત છે.

पाठ ९ मो.

પંચમી અને છઠ્ઠી વિભાજિતો.

અક્ષરોન્ત નામ

प्रत्यय

एक व०

✱

बहु वः

અક્ષરના પુલિંગ

पं० चो, ओ उ. (तो-तु)
हि, हिन्तो (लुक्)

तो, ओ, उ (तो-तु)
हि हिन्तो, सुन्तो,
एहि, एहिन्तो, एसुन्तो

६० रु०.

ण, णं.

અક્ષરાન્ત નૃપસક—પુસ્તિંગ પ્રમાણે.

- ૧, ત્તો અને ષક્રગદિ પ્રત્યયો વિના પચમી વિભક્તિના સર્વે પ્રત્યયો લગાડના પૂર્વના અ નો આ થાય છે, જેમકે-દેવ+ઓ= દેવાઓ, દેવ+હિન્તો=દેવાહિન્તો, દેવ+ત્તો=દેવત્તો.
- ૨ ષક્રગદિ પ્રત્યયોની પૂર્વે અ નો લોપ થાય છે, જેમકે-દેવ+ ણહિ=દેવંહિ
- ૩ પદ્ધી વિભક્તિના અહુવચનના પ્રત્યયો લગાડતાં પૂર્વના અ, ઇ, ઊ, દીર્ઘ થાય છે, જેમકે-દેવ+ર્ણ=દેવાર્ણ.

તો-તુ આપ્તયવાળા પત્રમીનારૂપો વસુદેવહિણિ આદિ
પ્રાકૃતકથાઓમાં તેમજ મૂત્રોની ચૂર્ણિઆદિમાં બહુજ વપરાયેલા છે.

જિણ. (જિન)

પં૦ જિણત્તો, જિણાઓ, જિણાડ, જિણત્તો, જિણાઓ,
 જિણાહિ, જિણાહિન્તો, જિણા. જિણાડ, જિણાહિ,
 જિણાહિન્તો, જિણાસુન્તો,
 જિણેહિ, જિણેહિન્તો,
 જિણેસુન્તો,
 છ૦ જિણસ્સ. જિણાણ, જિણાણ.

નાણ. (જ્ઞાન)

પં૦ નાણત્તો, નાણાઓ. નાણાડ, નાણત્તો, નાણાઓ નાણાડ,
 નાણાહિ, નાણાહિન્તો, નાણા. નાણાહિ, નાણાહિન્તો,
 નાણાસુન્તો, નાણેહિ,
 નાણેહિન્તો, નાણેસુન્તો.
 છ૦ નાણસ્સ. નાણાણ, નાણાણ.

શબ્દો (પુદ્ધિ'ગ)

અજીવ (અજીવ) અશુભ, જડ.	આણંદ (આનન્દ) વિશેષ નામ.
અદ્ધ } (અર્થ) ધન, વસ્તુ,	છપ્પઅ ^{૪૩} (પદ્પદ) ભમરો.
અત્થ } કારણ, પદાર્થ, અર્થ.	જીવ (જીવ) શુભ.

૪૩. સંયુક્ત વ્યંજનનો પ્રથમ અક્ષર જે ક-ગ-ઙ-ઙ-ત-દ-
 પ-ચ-જ-ઘ-ઘ-સ્ અને ઋ-ૠ-ૠ હોય તો લોપ થાય છે, લોપ
 અથા પછી શેષ વ્યંજન તેમજ સંયુક્ત વ્યંજનને સ્થાને આદેશ-
 ભૂત વ્યંજન શબ્દની આદિમાં ન હોય તો દિત્વ થાય છે, (દિત્વ
 શબ્દ વ્યંજન વર્ગીય ખીલે કે ચોથો અક્ષર હોય તો દિત્વના પહેલા
 વ્યંજનને સ્થાને અનુક્રમે વર્ગનો પહેલો ને ત્રીજો મુકાય છે (નિ. ૧૯ મો
 ભુઓ) અપવાદ-દીર્ઘસ્વર તથા અનુસ્વાર પછી શેષવ્યંજન તથા

નાય (ન્યાય) નીનિ.	મંદર (મન્દર) મેઢ પર્વત.
નેહ (સ્નેહ) ન્નેહ, પ્રેમ પ્રીનિ.	મણૂસ (મણુય) માણુસ.
પવ્વય (પર્વત) પર્વત	મુર્ણિટ (મુર્ણિટ) આચાર્ય,
પચ્છાવાય (પચ્છાતાપ) અનુતાપ.	મુનિવ.
પળાપો.	વગ્ધ (વ્યાગ્ર) વાધ
મગ્ગ (માગ) મ્ગો માર્ગ.	વગ્ગ (વગ) સમૂહ વર્ગ.

આદેસામૃત વ્યવન દ્વિત્વ થાય નહી તેમજ ર-ર પાથુ દ્વિત્વ થના નથી.
ઉદા.—

'ક'—મુખ (મુક્તમ)	'પ'—નિદ્ધુરો (નિદ્ધુર.)
'ગ'—દુદ્ધં (દુગ્ધમ)	'મ'—નેહો (સ્નેહઃ)
'ટ'—દાપાઓ (પદ્પદ)	'*ક'—દુક્ત (દુઃક્તમ)
'ઢ'—સ્વગો (સ્વઃ)	'*પ'—અન્તપાઓ (અન્તઃપાત).
'તે'—રપલ (રપલમ)	દીર્ઘસ્વર—પામો (સ્પર્શ.)
'દ્'—મોગારો (મુદગર.)	અનુસ્વાર—મજા (મન્ઝા).
'પ્'—સુનો (સુત)	'ર'—વમ્હચેર (વ્રાહ્મચર્યમ)
'જ'—નિચ્ચલો (નિચ્ચલ)	'હ'—વિહલો (વિહલ)

૪૪ સયુક્ત વ્યવનને અતે મ્-ન્-ય-લ-વ્-વ્-ર હોય તથા સયુક્ત વ્યવનનો પહેલો વ્યવન લ-વ્-વ્-ર હોય તો લોપ થાય છે. (ત્યાં બને વ્યવનનો લોપ થનો હોય ત્યાં પ્રયોગને અનુસારે બેમાથી એકનો લોપ કરવો જોએકે—કવ્વ (કાવ્યમ), પવ્વ (પક્વમ), મવ્હ-લ્લ્હં (લક્ષ્મ), દાર-વાર (દ્વારમ)

વિનાસ (વિનાશ) નાશ
સંપ્પાસ^{૪૫} (સસ્પર્ગ) સ્પર્શ,
અડકવું.

સહ (ગઢ) શબ્દ.
સપ્ (સર્પ) સાપ.
સંતોસ (સતોષ) સતોષ

‘મ’-સરો (સ્મરઃ)
‘ન’-નગો (નમ)
‘ધ’-ઘાહો (બ્યાવ)
‘લ’-સળ્હં (ચ્છ્લ્હમ્)
‘લ’-વક્કલ (વલ્કલમ્)

‘વ’-પક્ક (પવ્વમ્)
‘વ’-સહો (શબ્દ.)
‘ર’-ચક્ક (ચક્રમ્)
‘ર’-અકો (અર્ક.)
‘ર’-ઝગો (ઝર્ગ)

૪૫. ય-ર-ઝ-શ-વ્-સ્ એ વ્યજનો શ, પ, સ ની સાથે પૂર્વે
કે પછી જોડાયેલા હોય તો તે વ્યજનોનો પૂર્વોક્ત નિયમાનુસારે લોપ
થયે છતે શેષ રહેલા જ, ષ, સ દ્વિત્વ થતા નથી પરંતુ તેની પૂર્વનો
સ્વર દીર્ઘ કરવામાં પથ્ય આવે છે. જેમકે—

‘ઇય’-આવાસય } (આવશ્યકમ્)
આવસ્સય }
,, નાસઙ } (નદ્યન્તિ)
નસ્સઙ }
‘શ્ર’-ત્રીસામો } (વિશ્રામ.)
વિસ્સમો }
‘શ્’-સપાસો (સસ્પર્ગ)
‘શ્વ’-આસો } (અશ્વ)
અસ્તો }
‘શ્વ’-વોસસઙ } (વિશ્વસિતિ)
વિસ્સસઙ }
‘ઞ્શ’-મણાસિણ } (મનસિણ)
મણસ્સિણ }

‘પ્ય’-સીસો } (ઙિપ્ય.)
સિસ્મો }
‘ર્ધ’-કાસઓ } (કર્પક)
કત્સઓ }
‘ઘ’-વીસુ (વિષ્વક્)
‘પ્ય’-નીસિત્તો } (નિપ્પિત્ત.)
નિસ્સિત્તો }
‘સ્ય’-સામ } (અસ્યમ)
સસ્મં }
‘સ્વ’-વિકાસરો } (વિકસ્વરઃ)
વિકસ્મરો }
‘સ્વ’-નીમહો } (નિસ્વહઃ)
નિસ્સહો }

नपुंसकलिङ्ग.

अज्झयण (अध्ययन) अध्ययन

आवासय } (आवश्यक)
आवस्सय }

अवश्य करवानु नित्यकर्म,

धर्मानुष्ठान

उप्पल (उत्पल) कर्मण.

कम्म (कर्मन्) काम, कर्म,
ज्ञानावरणीयआदि कर्म

कव्व (काव्य) काव्य

चरण (चरण) चारिण

चरित्त (चरित्र) चरित्र, वृत्तांत

दंसण (दर्शन) दक्ष, ज्ञेय, स-
म्बद्धदर्शन, भत, धर्म-
शास्त्र.

वइव (वैव) वैव, भाग्य, अदृष्ट

हुद्ध (हुव्) हुध.

घन्न (घन्य) घान्य, अनाज.

फल (फल) फल

मूल (सम) भूणकारण, आदि-
कारण.

वयण (वचन) वचन.

सूत्त (सूत्र) सूत्र

सम्मत्त (सम्यक्त्व) सत्यतत्त्व
उपर श्रद्धाश्रयणी,
सम्बद्धदर्शन

सोक्ख (सौख्य) सुख.

हियअ } (हृद्य) हृद्य, मन
हिय }

हरण (सम.) हरण करवु, लभ
जवु.

विशेषण.

अणावाह (अनावाच) पीडा रहित

गुरुअ } (गुरुक) मोह, धल्ल,
गरुअ } लारे

दीण (दीन) गरीय

नग्ग (नम) नम, वल्ल रहित

निच्चल (निश्चल) स्थिर, अच्यण,
दंड

निट्ठुर (निष्ठुर) धातुकी, निर्दय.

पक्क (पक्व) पाकेधुं

पयासग (प्रकाशक) प्रकाश करना.

महुर (मधुर) मधुर, मुदर.

मूढ (मूढ) मोह पाभेधु, भूषण,
अज्ञानी.

वराय (वराक) गरीय, दीन.

विविह (विविध) अनेक प्रकारे,
गडुविध, जुदी जुदी गतनु.

विरुद्ध (सम) विपरीत, प्रतिद्वंद्व

सुत्त (सुप्त) सुतेध

અવ્યય

અર્થ (અર્થ) ધાતુ, વધારે, અતિશય.	પુણ, પુણા, } (પુનર) વળી, ફરીથી. પુણાઈ
કાસહ (કસ્યચિત્) કોઈકનું.	મિચ્છા (મિચ્છા) ફેગટ, અસત્ય.
જહ } (યથા) જે પ્રમાણે, જેમ	વ-વા (વા) વા અથવા કે
જહા } જેથી રીતે.	સર્દિ (સાર્ધમ્) સાથે
તહ } (તથા) તે પ્રમાણે, તેમ	સંપદ (સમ્પ્રતિ) હમણાં, હાલ.
તહા } (તથા) તે પ્રમાણે, તેમ	સવ્વયા (સર્વદા) હ મેશા, સદા.
ધિ (ધિક્) ધિક્, ધિક્કારવચન	સહ-સયા (સદા) સદા, હ મેશા.
ધિદિ (ધિક્ધિક્) ,, ,,	સુદ્ધ (સુદ્ધ) સારી રીતે, સાફ.
નમો ૪૭ (નમસ્) નમસ્કાર, નમન.	

ધાતુ.

અહકમ્ (અતિ+કમ્) ઉક્ષંધન કરવું, હદ બહાર જવું.	ઘવચ્છાણ (વ્યાચ્છાણય) વ્યાખ્યાન. કરવું, રૂપ સમજાવવું.
અવેક્ષ્ } (અપેક્ષ) અપેક્ષા	વીસલ્ } (વિ+શલ્) વિશ્વાસ
અવિચ્છ } કરવી, ગરબ રાખવી	વિસ્સલ્ } કરવો, ભરોસો કરવો.
ચમ્ (ક્ષમ્) ક્ષમા કરવી, માફી માગવી, સહન કરવું	ચિક્ષિણ } (વિ+ક્ષી) વેચવું.
હર (ત્રય) ત્રાસ પામવું, કરવું.	ચિક્ષે }
નિસ્સર } (નિસ્સર્) નીકળવું.	ચિદ્ધ } (અર્જ) મેળવવું, ઉપા-
નીહર } નીકળવું.	અજ્જ } જન કરવું, પેદા કરવું.
પરિક્ષ્ } (પરીક્ષ) પરીક્ષા કરવી,	સહહ (શ્રદ્ધ+વા) શ્રદ્ધા કરવી
પરિચ્છ } તપાસ કરવી	સમાચર (સમાચર) કરવું, આ-
૪૮ રુચ્ } (રુચ્) મુગ્ધવું,	ચરણ કરવું
રોચ્ } પસંદ પડવું	

૪૭. નમો આ અવ્યયના યોગમાં છઠ્ઠી વિભક્તિ મુકાય છે.

ઉદા. — નમો જિણાણ (નમો જિનેમ્ય).

૪૮. આ ધાતુના યોગમાં જેને પસંદ પડવું હોય તે શબ્દને છઠ્ઠી વિભક્તિ આવે છે. ઉદા. — વાલાણ મુગ્ધ રુચ્વહ

प्राकृत वाक्यो ।

नमो सिद्धाणं ।
 नमो उवज्झायाणं ।
 समणा सव्वयच्चिय आवा-
 सयं कम्मं समायरंति ।
 जह छप्पया उप्पलाणं रसं
 पिविरे ताई च न पीलंति
 तह समणा संति ।
 जो खमइ सो धम्मं सुट्ठु-
 आराहेइ ।
 बुद्धो नरिवस्स संतोसाय
 कव्वाइं रपइ ।
 अईव नेहो दुहस्स मूलमत्थि ।
 धम्मस्स फलमिच्छंति धम्मं
 नेच्छंति मणूसा ।
 समणो सावगाणं जिणांवाणं
 चरित्तं वक्खाणेइ ।
 बालो सप्पस्स दंसणेण डरइ
 किं पुण संफासेण ।
 मुणिंदो सीसाण सुत्ताणमट्ठ-
 सुवपसइ ।
 नाणं तत्ताणं पयासगं होइ ।
 धम्मो कासइ न रोणइ ।
 निट्ठुरो पावेहिंदो धम्मं वछइ ।

आणंदो सावगो दंसणत्तो न
 कया चलइ ।
 पवथाणं मंदरो निश्चलो अत्थि ।
 सो पमाया सुत्तं पुत्त पहरेइ ।
 अट्ठाण गामाओ गाममंडंति
 वंमणा ।
 तस्स वच्छस्स पक्काइं
 फलाणि अईव महुराणि संति ।
 धम्मिओ सइ दीणाणं जणाणं
 धन्नाइ देइ ।
 जस्स धम्मो व अट्ठो अत्थि
 तं नरं सव्वे अविधिखरे ।
 सो नग्गो भमइ, जणेहिंदो वि
 न लज्जप ।
 धम्मो सुद्धाणं मूलं, दप्पो मूलं
 विणासस्स ।
 विधि मूढा जीवा, क्कणंति
 गुरुप मणोरहे विविहे ।
 न उ जाणंति वराया, झायइ
 दइव्वं किमवि अन्नं ॥१॥
 विणया णाण णाणाओ, दंसणं
 दंसणेहि चरणं च ।
 चरणाहिंदो मुक्खो, मोक्खे
 सोक्खं अणावाहं ॥२॥

શુભરાતી વાક્યો.

સભજન પુરો પાપીઓનો
 વિશ્વાસ રાખતા નથી.
 સિંહના શબ્દ વડે મનુષ્યોનાં
 હૃદય કેપે છે.
 સાધુઓનો સસુદામ જિનેશ્વરની
 સાથે મેક્ષમાં જાય છે.
 શૂન્યાં આરિત્રની શ્રદ્ધા રાખતા
 નથી.
 જીવો અને અજીવોને પ્રકાશ
 કરનારું શું છે ?
 જે આરિત્રની શ્રદ્ધા કરે છે, તે
 ભાવથી આવક છે
 તે ઘેરથી નીકળે છે અને સાધુ
 થાય છે.
 પશ્ચાતાપથી પાપો નાશ પામે છે.
 શિષ્યો ઉપાધ્યાયની પાસે અધ્ય-
 યનો ભણે છે.
 જે ન્યાય માર્ગનું ઉદ્ધવન કરે છે,

તે દુઃખ પામે છે.
 રાજા કાવ્યોવડે પંડિતોની પરીક્ષા
 કરે છે.
 વાઘથી માણસ ભય પામે છે.
 સઘ ધર્મવિરુદ્ધ સહન કરતો નથી.
 ધર્મીજન પાપોથી કરે છે.
 કોષનું ધન હરવું તે પાપ છે.
 જેઓ જીનેશ્વરનું વચન ઉદ્ધવન
 કરે છે તેઓ સુખ પામતા નથી.
 તું વિનયથી સારી રીતે શોભે છે.
 તેને ધિક્કાર પડે કે તે બધાને
 નિંદે છે.
 તે ધાન્ય વેચે છે અને ધણું દ્રવ્ય
 કમાય છે
 તું તેને ફાગટ નીંદે છે
 શિષ્યો હંમેશાં સૂત્રોના અધ્યય-
 નોની આદરિત્તિ કરે છે
 જાળકોને દુધ પસંદ પડે છે

પાઠ ૧૦ મો

સત્તમી વિભક્તિ તથા સંવોહન.

પ્રસય.

एकवचन.

बहुवचन.

અકારાન્ત } સં० ય, મિ [સિ]
પુલ્લિંગ } સં० ઓ, આ, [પિ]

સુ, સું.
આ.

અકારાન્ત નપુસક-પુલ્લિંગ પ્રમાણે.

૧. સિ પ્રસય લગાડતા પૂર્વના અક્ષર ઉપર અનુસ્વાર યુકાય છે, જેમકે—સમર્ણસિ (શ્રમણે) ઘર્ણસિ (ગૃહે)
૨. નપુસકલિંગના સંબોધનના એકવચનમાં મૂલરૂપ જ થાય છે. તેમજ બહુવચન પણ પ્રથમાના તે તે રૂપ જેવું જ થાય છે.

जिण (जिन)

સં० જિણે, જિણમિ, જિણંસિ. જિણેસુ, જિણેસું.
સં० હે જિણ, જિણો, જિણા, જિણે. જિણા.

नाण (ज्ञान)

સં० નાણે, નાણમિ, નાણંસિ. નાણેસુ, નાણેસું.
સં० હે નાણ. નાણાં, નાણાં, નાણાણિ.

સર્વનામના રૂપો વિસ્તારથી આગળ પાઠમાં દેહેવામાં આવશે પણ જે રૂપોમાં વિશેષ ફેરફાર નથી. તે રૂપો અત્રે આપવામાં આવે છે. સર્વનામ શબ્દોના રૂપો અને પ્રત્યયો અકારાન્ત પુલ્લિંગ અને નપુસકલિંગના જેવા છે. પણ પ્રથમાના બહુવચનમાં ય પ્રત્યય અને સપ્તમીના એકવચનમાં સ્સિ, મિ, ત્થ, હિં, સિ પ્રત્યયો લગાડાય છે તથા ષથીના બહુવચનમાં ષસિ પ્રત્યય વિકલ્પે લગાડાય છે.

અપવાદ—इम (इदम्) ને षष (षतद्) સર્વનામને સપ્તમીના એકવચનનો હિં પ્રત્યય લાગતો નથી, ઉત્તર-પ્રાચીન-

सव्वे, छ० व०—सव्वेसिं, सव्वाण, सव्वाणं, स० प० सव्वस्सिं, सव्वम्मि, सव्वत्थ, सव्वहिं, सव्वंसिं.

अकारान्त पुष्टि'ग "देव" श०६ना ३पे।

एकवचन.

बहुवचन.

प०	देवो, देवे.	देवा.
बी०	देवं, देवे.	देवे, देवा.
त०	देवेणं, देवेण.	देवेहि, देवेहिं, देवेहि.
च०	देवाय, देवाय, देवस्स,	देवाण, देवाणं
पं०	देवत्तो, देवाओ, देवाड, देवाहि, देवाहिन्तो, देवा.	देवत्तो, देवाओ, देवाड, देवाहि, देवाहिन्तो, देवा- सुन्तो, देवेहि, देवेहिन्तो देवेसुन्तो.
छ०	देवस्स.	देवाण, देवाणं.
स०	देवे, देवम्मि, देवंसिं.	देवेसु, देवेसु
सं०	हे देव, देवो, देवा, देवे.	देवा

अकारान्त पुष्टि'ग "सव्व" श०६ना ३पे।

एकवचन.

बहुवचन

प०	सव्वो, सव्वे.	सव्वे.
बी०	सव्वं.	सव्वे, सव्वा.
त०	सव्वेणं, सव्वेणं.	सव्वेहि, सव्वेहिं, सव्वेहि.
च०	सव्वाय, सव्वाय, सव्वस्स.	सव्वेसिं, सव्वाण, सव्वाणं.
पं०	सव्वत्तो, सव्वाओ, सव्वाड, सव्वाहि, सव्वाहिन्तो, सव्वा.	सव्वत्तो, सव्वाओ, सव्वाड, सव्वाहि, सव्वाहिन्तो, सव्वासुन्तो, सव्वेहि, सव्वेहिन्तो, सव्वेसुन्तो.

	एकवचन	बहुवचन.
छ०	सव्वस्स.	सव्वेसि, सव्वाण, सव्वाणं
स०	सव्वस्सि, सव्वम्मि, सव्व-	सव्वेसु, सव्वेसुं
	त्थ, सव्वहिं, सव्वंसि.	
सं०	हे सव्व, सव्वो, सव्वो,	सव्वे.
	सव्वे.	

नपुंसकलिङ्ग. वण (वन)

	एकवचन.	बहुवचन.
प० } वणं.	वणाहं, वणाहं, वणाणि,	
वी० }		
	तृतीया विभेरे पुष्टिग प्रभाषे.	
सं०	वण.	वणाहं, वणाहं, वणाणि.
	सव्व (सर्व)	
प० } सव्वं.	सव्वाहं, सव्वाहं, सव्वाणि.	
वी० }		

तृतीयादि पुष्टिग प्रभाषे.

पुष्टिङ्ग. त (तद्) शब्दना ३पे।

	एकवचन	बहुवचन.
प०	स, सो, से	ते.
वी०	तं	ते, ता
त०	तेण, तेण	तेहि, तेहिं, तेहिं.
च०	ताए, तस्स.	तेसि, ताण, ताणं.
पं०	तत्तो, ताओ, ताउ,	तत्तो, ताओ, ताउ, ताहि,
	ताहिन्तो, ता	ताहिन्तो तासुन्तो, तेहि,
		तेहिन्तो, तेसुन्तो.
छ०	तस्स	तेसि, ताण, ताणं

स० तस्मिन्, तस्मिन्, तत्, तेसु, तेसु.
तस्मिन्, तस्मिन्.

पञ्च-पञ्च (पञ्च)

एकवचन

बहुवचन.

प० एत, एतो, एते.

एत

वी० एतं

एत, एता.

त० एतं, एतान्.

एतेहि-हिं-हि.

होषं 'त' शब्द प्रभाषे

स० एतस्मिन्, एतस्मिन्,
एतत्, एतसि

एतसु, एतसुं.

नपुंसकलिंग.

प०

ब०

प० } तं. ताहं, ताहं,
वी० } ताणि.

आङीना पुङ्गिग प्रभाषे

प० } एतं. एताहं, एताहं,
वी० } एताणि

आङीना पुङ्गिग प्रभाषे.

ज (यत्)

प० जो, जे. जे.

वी० जं. जे, जा.

आङीना 'त' शब्द प्रभाषे

प० } जं. जाह, जाहं,
वी० } जाणि

आङीना पुङ्गिग प्रभाषे

क (किम्)

प० को, के. के.

प०

ब०

वी० कं. के, का.
आङीना 'त' शब्द प्रभाषे.

प० } किं काहं, काहं,
वी० } काणि

आङीना पुङ्गिग प्रभाषे

इम (इदम्)

प० इमो, इमे. इमे.

वी० इमं. इमे, इमा.

आङीना 'त' शब्द प्रभाषे.

स० इमस्मिन्, इमेसु,
इमस्मिन् इमेसुं.

इमत्, इमसि.

प० } इमं. इमाहं, इमाहं,
वी० } इमाणि.

आङीना पुङ्गिग प्रभाषे.

શબ્દ-(પુદ્લિંગ.)

અણત્ય } (અનર્થ) નુકશાન, હાનિ
અણદ્વ }
આદિચ્ચ (આદિત્ય) ચર્ચ.
ઈન્દિયચોર (ઈન્દ્રિયચોર) ઇન્દ્રિય
રૂપી ચોર.
ઉચ્છાદ (ઉત્પાદ) ઉત્પાદ, આનંદ.
કાઠસ્તગ (કાથોત્સર્ગ) કાયાનો
લાગ.
* સ્તંધ (સ્કન્ધ) ખમો.
** ક્ષમાસમણ (ક્ષમાશ્રમણ) સાધુ,
ક્ષમાપ્રધાન મુનિ
ગુણ (ગુણ) ગુણ.
જક્ષ (યક્ષ) યક્ષ.
પદ્ધિમ (પંડિત) પંડિત

પરોવચાર (પરોપકાર) પરોપકાર.
પચ્ચૂસ } (પ્રત્યૂષ) પ્રાતઃકાળ.
પચ્ચૂદ્ધ }
પજ્જાય (પર્વાય) પર્વાય રૂપાન્તર.
પાણાદવાય (પ્રાણાતિપાત) શ્વ-
હિસા.
પાઠસ (પ્રાવૃષ) વર્ષાશુભ, ચોમાસુ.
મવ (સમ) ભવ, સંસાર.
માર (સમ) માર, મોળો.
મણ (મનસ્) મન.
મચ્છર (મત્તર) ધૂધ્યાં, દેવ.
મચ્ચંક } (મૃગાદ્) ચન્દ.
મિચ્ચંક }
મમ (મદ) મદ, અભિમાન.

૪૯. સંજ્ઞાવાચી શબ્દની અંદર 'ક્ક' અને 'સ્ક' નો વલ્લ થાય
અને આદિમાં હોય તો લ્લ થાય છે

'ક્ક'—પોક્કર (પુક્કરમ્) 'સ્ક'—અવલ્લંદો (અવલ્લન્દ)

„ નિક્કલ્લ (નિક્કમ્) „ લ્લંધો (સ્કન્ધઃ)

૫૦ શબ્દની અંદર લ્લ નો વલ્લ અને કોષ્ઠ ઠેકાણે ચ્લ-જ્જ
પણ થાય છે અને આદિમાં હોય તો લ્લ-ચ્લ-જ્જ થાય છે.

લ્લો (લ્લય)

લ્લોર } (લ્લોરમ્)
લ્લોર }
લ્લોર } (લ્લોરમ્)

રિચ્લો } (રિચ્લમ્)

રિચ્લો }
સરિચ્લો (સરિચ્લમ્)

લ્લોળ } (લ્લોળમ્)

લ્લોળ }
લ્લોળ } (લ્લોળમ્)

લ્લોળ (લ્લોળ)

૫૧ રિચ્છ } (ઋક્ષ) રીછ.	વિચાર (વિચાર) વિચાર.
રિક્ષ } (૧૨) રેક્ષ (વૈય) વૈદ.	
વિસય (વિપય) ધન્દિયોના શબ્દો- દિ વિપયો.	સર (શર) શર, પરાક્રમી.

શબ્દ-(નપુંસકલિંગ.)

અર્ચણ (અર્ચન) પૂજન, પૂજવું.	ચરણધન (ચરણધન) ચારિત્રધર્મી
અર્ચ્છર (આર્ચ્ય) વિરમય, અમ- તકાર.	ધન.
ઉજ્જાણ (ઉચ્ચાન) બગીચો, ઉદ્યાન.	જ્ઞાણ (જ્ઞાન) જ્ઞાન.
કર્ણ (કર્ણ) કામકોળ.	નક્ષત્ર (નક્ષત્ર) નક્ષત્ર.
ઘર (ગૃહ) ઘર.	મંસ } (માસ) માંસ
ચરત્ } (ચૈત્ય) જીવનદિર, જીવ	માસ }
ચેદન } મૃત	મલ્લ (મલ) મેલ, દાંડ, મહિર.

૫૧. શબ્દની આદિમાં (વ્યંજન પછી) 'ઋ' હોય તો 'જ' થાય છે, તેમજ આદિમાં કેવલ 'ઋ' હોય તો 'રિ' થાય, કૃપાદિ શબ્દમાં 'ઋ' નો 'ર' અને ઋતુ આદિ શબ્દોમાં 'ઋ' નો 'ર' થાય છે, તથા દશના 'ર' નો 'રિ' થાય અને ઋણ-ઋજુ-ઋણમ-ઋતુ-ઋષિ આ શબ્દોમાં 'ઋ' નો 'રિ' વિકલ્પે થાય અને કૃષમના 'ર' નો 'ર' વિકલ્પ થાય છે ઉદાહરણ—

ષયં (કૃતમ)	હિયયં (હૃદયમ)	રિણં-અણં (ઋણમ)
કયં (કૃતમ)	પુટ્ટો (સ્પૃષ્ટ.)	ઉસહો-વસહો (વૃષમ.)
રિચ્છો (ઋક્ષ)	ઉર્જ-રિઠ (ઋતુ)	રિસહો } (ઋષમઃ)
રિચ્છી (ઋદિ.)	સરિસો (સદશ)	ઉસહો }
કિવા (કૃપા)		

૫૨. શબ્દની અન્દર વ, ય, ર્ થોય તો 'જ' થાય અને આદિમાં હોય તો 'જ' થાય છે.

વ-મજ્જ (મલમ)	વ-મજ્જા (માર્ગ)	વ-પજ્જાઓ (પર્યાય)
વ-વજ્જો (વૈય)	વ-કજ્જ (કર્મ)	વ-જોઅ (જોતલે)
વ-સજ્જા (સપ્ત)		

^{૫૩}વચ્છલ્લ (વાત્સલ્ય) પ્રેમપણુ,
વાત્સલ્યના.

વક્ષાણ (વ્યાખ્યાન) વખાણુ.

વુહત્તણ (વૃદ્ધત્વ) વૃદ્ધપણુ.

સચ્ચ (સત્ય) સાચુ, યથાર્થવચન.

વિશેષણ.

અદિશ્ચ (અધિક) ધણુ, આત્યન્ત
હજ્જય (ઉચ્ચત) તત્પર.

કિચ્ચ (કન્ય) કાર્ય, કર્તવ્ય.

ક્ષીણ } (ક્ષીણ) છણુ, દૂર્બલ,
ક્ષીણ }
ક્ષીણ }

જારિસ (સાદશ) જેવુ, જેવા પ્રકારનું

તારિસ (સાદશ) તેવુ, તેવા પ્રકારનું.

થિશ્ચ (સ્થિત) રહેલું, સ્થિર થયેલું

નિષ્કારણ (નિષ્કારણ) પ્રયોજન
રહિત.

નિમ્મલયર (નિર્મલતર) અતિશય
નિર્મળ.

નિચ્ચ (નિત્ય) અવિનશ્વર, શાશ્વત.

પયાસયર (પ્રકાશકર) પ્રકાશ
કરનાર.

સાહજ } (સાહાય્ય) મદદ, સહા
સાહેજ્જ } યતા.

સામાદય (સામાયિક) સામાયિક.

સુવર્ણ (સુવર્ણ) સોનું

સિહર (શિખર) શિખર.

પચ્છ (પચ્ચ) હિતકારી વસ્તુ.

પસત્ત (પ્રસક્ત) પ્રસક્ત, આસક્ત.

મદ્દરામહમ્મત્ત (મદિરામદોન્મત્ત)

મદિરાના મદથી હિન્મત્ત.

વચ્છલ (વત્સલ) રાગવાલો, રનેહી.

^{૫૪}વિષ્મલ } (વિહ્વલ) વિદ્વંસ,
વિહ્વલ } મુઝાયેલ.

હુંઠિશ્ચ (હળિઠત) છીનવી લેવું,
હુટી લેવું.

સારિચ્છ } (સદક્ષ) સરખું.

રુક્ક } (રુણ) રોગી.
રુગ્ગ }

સોદ્દણ (શોભન) સુદર.

સાહમ્મિશ્ચ (સાધર્મિક) સમાન
ધર્મવાળો.

૫૩. હંરવ રવરની પછી વ્ય-ચ-ત્સ-પ્સ આવે તો ચ્છ થાય છે.

ઉદા. —

પચ્છ (પચ્ચમ)

મિચ્છા (મિચ્ચા)

અચ્છેર (આચ્ચર્યમ)

પચ્છ (પચ્ચાત)

વચ્છાહો (વત્સાહ)

મંવચ્છો (મંવત્સર)

લિચ્છ (લિસતિ)

જુવચ્છ (જુવપ્સતિ)

૫૪ શબ્દની અન્દર હ નો વ્મ વિકલ્પે થાય છે જિચ્મા } (જિહ્વા)
જીહ્વા }

अन्यथ.

अवस्सं (अवदयं) न३२, न३३.

अत्थ } (अत्र) अर्था.
पत्थ }मिव, पिव, विव } (इव) न३३,
व्व, व, विव, इव } प३३, अ३३.णह, वेध चिध } (एव) न३३,
च्च, चिध, च } निश्चयाध३३.
च्चेध, एव }

इह (सम) अ३३या.

इय, चि, ति, इह (इति) आ
प्रभाषे, ओम.

अयो (अत) ओ क३३युथी, ओथी.

जत्थ, जहि, जह (यत्र) न३३.

तत्थ, तहि, तह (तत्र) त्या.

कत्थ, कहि, कह- (कुत्र) क३३
पच्छा (पश्चात्) प३३.दिवा } (दिवा) द्वि३३.
दिवा }

धातुयो.

उववज्ज (उप-पद्य) छि३३न थवु.

आणे (आमनी) व३३ न३३, व३३वु.

कुज्ज (कुच-कुच्य) क३३ध क३३वो.

खल् (खल) र३३वु, अ३३क३३वु.

पसस् (प्र+अंस) प्र३३स३३ क३३वो.

मुज् (मुञ्ज) आ३३वु.

उवमुज् (उप+मुञ्ज) भो३३वु.

मज्ज } (माद्य) भ३३ क३३वो.

मच्च }

विज्ज (विद्य) व३३वु, थवु.

उवसम् (उपसम) श३३न्त थवु.

परिचय् } (परित्यज्) त्या३३ क३३वु

परिचय् }

प्राकृत वाक्यो.

हे खमासमणा ? इं मत्थपण
वंदामि ।सव्वेसुं धम्मेषु जत्थ पाणाइ-
वाओ न विज्जइ सो धम्मो
सोहणो होइ ।जक्खो समणाणं साहज्जं कुणेइ ।
बुद्धसणे वि सूदाणं नराण ।

विसया नोउवसन्ते ।

पच्छूसे सो उज्जाणो जाइ,
तत्थ यिआइं पुप्फाइं जिणि-
दाणमच्चणाय धरं आणेइ ।
समणा वेइएसु निच्चं वच्चिरे
देवे य वंदंति ।

देवा वि तं नमसंति जस्स

ધમ્મે સયામણો ।
મિચ્છા તં પુત્તાણં ^{૫૫}કુજ્ઞસિ ।
જો ઘણસ્સ મયણ મજ્જઈ સો
મવમહઈ ।
પાવાણં કરમાણં સયાપ ટામિ
કાહસ્સગ્ગં ।
મંજ્ઞમિ મંસમ્મિ ચ પસત્તા
મણૂસા નિરયં વચ્ચન્તિ
નક્કલ્લાણં મિશંકો જોથઈ ।
પરોવયારો પુણ્ણાય, પાવાય
મન્નસ્સ પીલણં, ઇય નાણં
જસ્સ દિપ્પ સો ધમ્મિથો ^{૫૬}ત્તિ ।

જીવા પાવેદ્દિ કજ્જેદ્દિ નિર-
યંસિ ડવવજ્જરે ।
ચંદેસુ ^{૫૭}નિમ્મલયરા આરુચ્ચેસુ
અ અહિયં પયાસયરા તિત્થ-
યરા હુંતિ ।
સ્વમાસમણા સવ્વયા નાણમ્મિ
તવંસિ જ્ઞાણેય ડજ્જયા સંતિ ।
જારિસો જણો હોઈ તસ્સ
મિત્તો વિ તારિસો વિજ્ઞઈ ।
જો પચ્છં ન મુંજઈ, તસ્સ
વેજ્જો કિં કુણઈ ।
^{૫૮}અમ્હેત્થ પુણ્ણાણ પાવાણં ચ
કમ્માણ ફલં ડવમુંજિમો ।

૫૫. જેઓની ઉપર ક્રોધ-દ્રોહ ઇત્યાદિ કરવામાં આવે તેની
છટ્ટી વિભક્તિ મુકાય છે

૫૬. વાક્યની આદિમાં “ઈતિ”ને બદલે જ્યાં મુકાય છે તેમ
“ઈય નાણંજસ્સ દિયપ્પ”, કોઈ ઠેકાણે ‘ઈઈ’ પણ આવે છે પદાન્તે
સ્વરની પછી ‘ઈતિ’ને બદલે ‘તિ’ મુકાય છે, પણ પદાન્તે સ્વર ન
હોય તો ‘તિ’ મુકાય છે. ઉદાહરણ—

તહસિ (તથેતિ)

જુત્તંતિ (યુક્તમિતિ)

પિયોતિ (મિયઈતિ)

કિતિ (કિમિતિ)

૫૭. પંચમી વિભક્તિને સ્થાને કોઈ ઠેકાણે સપ્તમી વિભક્તિ
પણ આવે છે ઉદાહરણ—અંતેહરે રમિલં આગમો રયા (અન્ત પુરાદ્ રન્ત્વા-
ડગત રયા)

૫૮. સર્વનામ કે અવ્યયની પછી સર્વનામ કે અવ્યય આવે
તો પછીના સર્વનામ કે અવ્યયના આદિ સ્વરનો પ્રાય લોપ થાય છે

અમ્હે+અત્ય=અમ્હેત્ય (વયમત્ર) ।

જઈ+અહ=જઈહ (યદહમ્)

અજ્જ+અત્ય=અજ્જત્ય (અચાત્ર) ।

સો+હમો=નોમો (નોડગમ્)

નચ્છદ્ ગાયદ્ પદ્મસદ્, પળમદ્
પરિચંચદ્ વત્થં પિ ।
ત્સદ્ રુસદ્ નિકારણં પિ મદ્-
રામહમ્મત્તો ॥૧॥

સચ્ચિય સૂરો સો'ચેવ, પંહિઓ
તં પસંસિમો નિચ્ચં ।
હંદિયચોરેહિં સયા, ન લુંઠિઅં
જસ્સ ચરણ ઘણં ॥૨॥

શુભરાતી વાક્યો.

શુભોમાં દ્વેષ અનર્થને માટે
થાય છે.
સુવર્ણનો પર્ચાય આશુષણ છે.
મદિરના શિખરઉપર મોર
નાચે છે.
આનંદઆવક સમ્યક્ત્વમાં
નિશ્ચલ છે.
માણસ પાપનુ ફળ જુએ છે
તો પણ ધર્મ કરી શકતો નથી
એથી બીજુ શુ આશ્ચર્ય.
ખાળક પ્રભાતમાં પિતાને નમે
છે અને પછી પોતાનું અધ્ય-
યન કરે છે.
વેદજ્ઞ માણસને કાર્યમાં ઉત્સાહ
હોતો નથી.
બા બાગમાં ઝાડો ઉપર સુંદર
ફળો છે.

વૃદ્ધપણમાં શરીર જીર્ણ થાય છે.
જે પથ્યનુ સેવન કરે છે તે
માંદો પડતો નથી.
આચાર્યો તીર્થકર્તા સમાન છે.
સાધર્મિકોનુ વાતસલ્ય આલોકમા
ધર્મ અને પરલોકમાં મોક્ષ
આપે છે.
મેઘ પર્વત ઉપર વરસે છે.
સાધુ વ્યાખ્યાનમાં જીનેશ્વરોના
ચરિત્ર કહે છે.
હુ માર્ગમાં રીંછ જોઈ છું
હે મૂર્ખ! તુ ગરીબોને શા માટે
પીડે છે.
તુ કુર્જનોના વચનો ઉપર
વિશ્વાસ રાખે છે એથી દુઃખ
પામે છે.

પાઠ ૧૧ મો.

હકારાન્ત અને ડકારાન્ત પુલ્લિંગ તથા નપુસકલિંગ નામો,
પદમા, વીમા અને તર્જમા વિભક્તિઓ.

પ્રત્યય

પ્રકવચન

વહુવચન.

હકારાન્ત—	પ૦—૦	અડ, અઓ, જો, ફે.
પુલ્લિંગ	વી૦—મ્	જો, ફે.
	ત૦—ણા.	હિ, હિં, હિં.

- હકારાન્ત નામોના પ્રત્યયો પણ હકારાન્ત નામોના જેવાં જ છે પણ પ્રથમા અને દ્વિતીયાના અહુવચનમાં ફે પ્રત્યયને અદ્ધે ડ પ્રત્યય લાગે તથા પ્રથમાના અહુવચનમાં અવો પ્રત્યય પણ લગાડાય છે
- પ્રથમાનુ એકવચન, તૃતીયાનુ અહુવચન અને સ્ત્રો, જો. સિવાય પચમીના એકવચન અને અહુવચનના પ્રત્યયો તેમજ પષ્ટી અને સપ્તમીના અહુવચનના પ્રત્યયો પર છતાં પૂર્વના ફ-ડ (ફે, ડ) નીર્ધ થાય છે પ્ર૦ પ૦ મુળી, ગુરુ.
- પ્રથમા-દ્વિતીયા અને સંબોધનના અહુવચનમાં જો સિવાય પ્રત્યયો લગાડતા પૂર્વના સ્વર શોધાય છે ઉદા—

પ૦ ઘ૦—ગિરિ+અડ=ગિરડ,	માણુ+અવો=માણવો
પ૦ ઘ૦—ગિરિ+અઓ=ગિરઓ	માણુ+અડ=માણડ.
પ૦ ઘ૦—ગિરિ+ફે=ગિરી	માણુ+ઙ=માણૂ.
વી૦ ઘ૦—ગિરિ+ફે=ગિરી,	માણુ+ઙ=માણૂ

- હકારાન્ત અને ડકારાન્ત નપુસકલિંગના પ્રથમા અને દ્વિતીયાના પ્રત્યયો અકારાન્ત નપુસકલિંગ જેવાં છે, અને તૃતીયા વિભક્તિથી હકારાન્ત અને ડકારાન્ત પુલ્લિંગ જેવાં છે

મુણિ (મુનિ)

પ્રકવચન.

વહુવચન.

પ૦ મુણી.

મુણઓ, મુણડ, મુણી, મુણિણો.

બી૦ મુણિ

મુણી, મુણિણો.

ત૦ મુણિણા.

મુણીહિ, મુણીહિં, મુણીહિં.

સાહુ (સાધુ)

પ૦ સાહુ.

સાહુઓ, સાહુડ, સાહુ, સાહુણો.

બી૦ સાહું.

સાહુ, સાહુણો.

ત૦ સાહુણા.

સાહુહિ, સાહુહિં, સાહુહિં.

દહિ-નપુ'સકલિંગ (દધિ)

પ્રકવચન

વહુવચન.

પ૦ }
બી૦ }

ડહિં

દહીં, દહીં, દહીં.

ત૦

દહિણા

દહીહિ, દહીહિં, દહીહિં.

મહુ-નપુ'સકલિંગ (મધુ)

પ૦ }
બી૦ }

મહું.

મહું, મહું, મહું.

ત૦

મહુણા.

મહીહિ, મહીહિં, મહીહિં.

૧. આર્ષપ્રાકૃતમાં પ્ર૦ અને દ્વિ૦ બહુવચનમાં આવે પ્રત્યયનો પ્રયોગ પણ દેખાય છે. જેમ ગુરુ+અવે-ગુરવે તેમજ વહવે-સાહવે વગેરે.

ઉદા૦-તાવય તત્વારણે ગિદ્ધો દટ્ટણ સાહવે સહસા ॥ इति पञ्च-मन्त्रिण (તેટલામાં તે જગલમાં ગિધ પક્ષીએ સાધુઓને જોઈને જલદી.)

૨ સંસ્કૃતમાં સિદ્ધ પ્રયોગ ઉપરથી દહિ-મહુ (દધિ-મધુ) વગેરે પણ થાય છે, કોઈ કોઈએ દહિં, મહું, ઇત્યાદિ પ્રયોગ પણ આવે છે.

શબ્દ-પુલ્લિંગ.

ઇન્દુ (ઇન્દુ) યન્દ.	મિલ્લુ (મિલ્લુ) સાધુ.
કવ્ } (કવિ) કવિ.	મંતિ (મંત્રિન) મત્રી.
કવિ }	મુણિ (મુનિ) મુનિ.
ગુરુ (ગુરુ) ગુર, વડીલ.	વાહિ (વ્યાધિ) રોગ, પીડા.
જઈ (યતિ) યતિ, સાધુ.	રિસિ (ક્રષિ) રૂપી
।જોગિ (યોગિન) યોગી.	સૂરિ (સૂરિન) આચાર્ય.
નિવઈ (વૃપતિ) રાખ.	સાહુ (સાધુ) સાધુ, મોક્ષમાર્ગ
વધુ (વન્ધુ) બાધુ, મિત્ર.	સાધનાર.
પાણિ (પ્રાણિન) પ્રાણી, જીવ.	

શબ્દ-નપુંસકલિંગ.

મહુ (મધુ) મધ.	અંસુ (અશુ) આંસુ.
વારિ (સમ) જલ.	વહિ (વયિ) દહી.

વિશેષણ.

અહિણુ (અભિજ) કુશલ,	સન્નવણુ (મર્વજ) સર્વ જાણનાર,
પડિત	સર્વજ્ઞભગવાન
કચણુ (કૃતજ) ઉપકારને જાણનાર.	

। કન અન્ત નામવાળા શબ્દોનો છેવટનો વ્યંજન ન્ નો સોપ થવાથી તેના રૂપો ફકારાન્ત નામની માફક થાય છે

પદ. શબ્દની અંદર ન્ અને જ નો ણ કે જ થાય છે અને આદિમા ન કે ણ થાય છે.

પજ્જુન્નો } (પ્રયુક્ત)	વિજ્ઞાનં } (વિજ્ઞાનમ્)	નાણ } (જ્ઞાનમ્)
પજ્જુણ્નો }	વિજ્ઞાણં }	નાણં }

અપવાદ-જ્ઞ (જ્ઞ-જ્ઞ) ના જ્ નો વિકલ્પે સોપ પછુ થાય છે.

પજ્જા } (પ્રજા)	અજ્જા } (આજા)	મણોજ્જં } (મનોજ્ઞમ્)
પણ્ણા }	અણ્ણા }	મણોણં }

અકારાન્ત શબ્દ.

અરિહ-હંત } અર્હત) પૂજ્ય,
અરુહ-હંત } તીર્થકર.
અરહ-હંત }
અમ્હારિસ વિ. (અસ્માદશ)
અમારા જેવા.
અજિણ વિ. (અજીર્ણ) અજીર્ણ,
અપચો.
અમિશ } ન (અમૃત) અમૃત.
અમય }
આપસ પુ. (આદેશ) કુકમ, આગા.
ઈસર પુ. (ઈશ્વર) ઈશ્વર.
કમ } વિ. (કૃત) કરેલું.
કહ }
કાયવ્વ વિ. (કર્તવ્ય) કરવા લાયક.
તિત્થુદ્ધાર પુ. (તીર્થોદ્ધાર) તીર્થનો
ઉદ્ધાર.
દિત વિ. (દદત) આપતો.
ધન્ન વિ. (ધન્ય) ધન્ય, પ્રશંસા
કરવા લાયક.

મજ્ઞ ન. (મધ્ય) વચમાં, આન્તરે,
અંદર.
પમામ પુ. (પ્રમાદ) પ્રમાદ, ભૂલી
જવું.
પદાવગ વિ. (પ્રમાવક) પ્રમાવના
કરનાર, ઉત્તતિ કરનાર.
પાલગ વિ. (પાલક) પાલન કર-
નાર.
પડિકમણ ન. (પ્રતિક્રમણ) આવ-
સ્થક કૃત્ય, ક્રિયાવિશેષ.
ચમ્હચેર }
ચમ્હચરિશ } ન. (બ્રહ્મચર્ય) બ્રહ્મ-
ચર્ય.
ચમ્હચેર }
મોયણ ન. (મોજન) ભોજન.
મંત પું. ન. (મન્ત્ર) મન્ત્ર, વિચાર,
શુભ વાત.
મણોજ્જ } (મનોજ્ઞ) સુદર.
મણોણ }

અમિજ આદિ શબ્દોમાં જ નો જ્ઞ થાય છે ત્યારે અન્ત્ય જ નો
ઝ થાય છે. અહિજ્ઞ (અમિજ) કયજ્ઞ (કૃતજ્ઞ) ત્યારે જ્ઞ ન થાય
ત્યારે ઉપર કહેલ નિયમ પ્રમાણે જ નો લોપ થઈ અહિજ્જ (અમિજ)
સવજ (સર્વજ) ઇત્યાદિ થાય છે. અમિજ આદિ શબ્દ હોવાથી પ્રાજ
વિગેરે શબ્દોમાં અન્ત્ય ‘અ’ નો ઝ થાય નહીં. ઉદાહરણો, પજ્જો (પ્રાજ)

૬૦. શબ્દની અન્દર સ્મ. ષ્મ. સ્મ. જ્ઞ નો મ્હ થાય છે. તેમજ
પક્ષ શબ્દના હ્રિમ નો પણ મ્હ થાય છે. કેમ કે કાણે જ્ઞ નો મ્મ
પણ થાય છે. ઉદાહરણ—

पञ्जुण पु. (प्रबुद्ध) कामदेव,
कृष्णतो पुत्र.
मित्त पु. न. (मित्र) सभा, मित्र,
दोस्त.
रणण } न. (अरण्य) जंगल,
अरणण } वन, अरण्य.

विम्वअ पु. (विस्मय) आश्चर्य.
विरहिम वि (विरहित) रहित,
शून्य, विरहवाण.
संसग्ग पु. (संसर्ग) संग, सम्बन्ध.
सासण न. (शासन) आगम,
शास्त्र, शिक्षा, आज्ञा,
शासन.

अव्यय.

अड्डणा (अड्डना) डमरु, डाल.
कह् } (कथम्) केम, केवी रीते.
कह् }

तओ (तत्) तयार पछी, ते कार-
शुथी.
सद्धि (सार्द्धम्) साथे.

घातुओ.

अव-गण् (अव-गण्) अवगणुना
करवी, अपमान करवु
चह् } (आमरोह्) गहवु,
आ-रोह् } आरोहणु करवु.
आ-हह् }
चक्ख् (आ-त्वाद) स्वाद खेवे।
पाह् (पाह्) पावन करवु.
फाल् } (पाटय्) धावु, नीरवुं.
फाह् }

मंत् (मन्त्र) विचार करवे।
नि-मंत् (नि-मन्त्र) निमन्त्रणु
करवुं.
वीसर } (वि-स्स) भूली जवुं.
वीस्सर }
वण्ण (वर्ण) वभाणुवुं, वणुं
करवुं.
सेव् (सम.) सेवा करवी.

‘इम’ कम्हार (कस्मीर)
‘प्प’ गिम्ह (ग्रीष्म)
‘स्म’ विम्हयो (विस्मय)
‘ह्म’ वम्हा (ब्रह्मा)
वम्हणो } (ब्राह्मण)
वम्मणो }

‘ह्म’ वम्हचेर } (ब्रह्मचर्यम्)
वम्मचेर }
‘स्म’ पम्हं (पञ्चम)
डोड डेडाखे म्हा थो नथी.
रस्सी (रस्मि)
मरो (स्मर)

प्राकृत वाक्यो

अरिहंता सव्वणघो भवन्ति ।
कयण्णुणा सह संसग्गो सह
कायव्वो ।

छप्पया महुं चक्खेज्जा ।
सूरओ जिण्हिदस्स सासणस्स
पहावगा संति ।

शुरुणो विसाणं सुत्ताणमइमु-
वदिसंति ।

अहिण्णू सत्थाणमत्थेसु न
मुज्झन्ति ।

जइणो मणोज्जेसु उज्जाणेसु
झाणं समायरन्ति ।

साहवो नत्तेसुं विम्हयं न
पावेइरे ।

सूरी साहहिं सह आवासयाहं
कम्माइं कुणइ ।

साहुणो पमाभा सुत्ताणि वीस-
रेज्ज ।

मूणी धम्मस्स तत्ताइं सूरिं
पुच्छंति ।

साह् गुरुहिं सह गामाओ
गामं विहरंते ।

कइणो नरिंदस्स गुणे वण्णेइरे ।

दुक्खेसु सहेज्जं जे कुणंति ते
वंधवो अत्थि ।

तुं अंसूणि किं मुंचसि ।

अज्जिण्णे ओसढं वारि ।

मोयणस्स मज्झम्मि वारि अ-
मयं ।

सूत्तस्स मग्गेण चरेज्ज मि-
क्खू ।

पज्जुण्णो जणे डहइ ।

निवइं मंतीहिं सद्धिं रज्जस्स
मंतं मंतेइ ।

निवइणो मण्णेण्णेहिं कव्वेहिं
तूसंति ।

धन्नाणं चेव गुरुणो आपसं
दिंति ।

धम्मो वंधू अ मित्तो अ, धम्मो
अ परमो गुरु ।

नराणं पाल्लगां धम्मो, धम्मो
रक्खइ पाणिणो ॥१॥

दाणेण विणा न साह्, न हुंति
साहहिं विरहिं अ तित्थं ।

दाणं दंतेण तओ, तित्थुद्दारो
कओ होइ ॥२॥

ગુજરાતિ વાક્યો.

મુનિઓ શાસ્ત્રોમાં પંડિત હોય છે.
તમે સાધુઓની સાથે હંમેશાં
પ્રતિક્રમણ કરો છો.

હું મધનો ત્યાગ કરૂં છું.
યોગીઓ વનમાં રહે છે અને
કામને છોડે છે.

મુનિઓ ઉત્કૃષ્ટ અહમ્યર્થ પામે છે.
પડિતો વ્યાધિઓથી મુઝાતા નથી.
વૈદ્ય વ્યાધિઓને દૂર કરે છે.
હું સ્તોત્રોત્તરે સર્વજ્ઞ ભગવાનની
સ્તુતિ કરૂં છું.

તારાઓની મધ્યમાં ચન્દ્ર શોભે છે.
રાજાઓ હુઆઓને દંડ કરે છે,

અને સૂજ્જનોનું પાલન કરે છે.
મધ ભમરાઓને ગમે છે.

તે હંમેશાં પ્રભાતમાં ઉઠાનમાં
જાય છે અને આચાર્યો તથા
સાધુઓને વંદન કરે છે.
સાધુઓ કોઈ વખત પણ પાપમાં
પ્રવૃત્તિ કરતા નથી.

ઋષિ મન્ત્રવડે આકાશમાં ઉડે છે.
મેધ પાણી છાંટે છે.
દિવસે ચન્દ્ર શોભતા નથી.
ગાલક દહી ખાય છે.

ગુરૂ અમારા સરખા પાપીઓનો
પણ ઉદ્ધાર કરે છે.

પાઠ ૧૨ મો

(આલ્પ) દ્વકારાન્ત, ઉકારાન્ત પુલ્લિંગ તથા નપુ સકલિંગ નામો.

ચતુર્થી, પંચમી અને છઠ્ઠી વિભક્તિઓ.

પ્રત્યય.

પ્રકવચન.

વહુવચન.

ચ૦ જો, સ્સ.
પ૦ જો, ત્તો, ઓ, ડં, હિન્તો.
છ૦ જો, સ્સ.

જ, જં.
ત્તો, ઓ, ડ, હિન્તો, સુન્તો.
જ, જં.

મુણિ, (મુનિ)

ચ૦ મુણિણો, મુણિસ્સ.	મુણીણ, મુણીણં.
પ૦ મુણિણો, મુણિત્તો, મુણીઓ,	મુણિત્તો, મુણીઓ, મુણીડ,
મુણીડ, મુણીહિન્તો.	મુણીહિન્તો, મુણીસુન્તો.
છ૦ મુણિણો, મુણિસ્સ.	મુણીણ, મુણીણં.

સાહુ, (સાધુ)

ચ૦ સાહુણો, સાહુસ્સ.	સાહુણ. સાહુણં.
પ૦ સાહુણો સાહુત્તો સાહુઓ,	સાહુત્તો, સાહુઓ, સાહુડ,
સાહુડ સાહુહિન્તો.	સાહુહિન્તો સાહુસુન્તો.
છ૦ સાહુણો, સાહુસ્સ.	સાહુણ, સાહુણં.

દહિ, (દધિ)

ચ૦ દહિણો, દહિસ્સ.	દહીણ, દહીણં.
પ૦ દહિણો, દહિત્તો,	દહિણો, દહિત્તો, દહીઓ, દહીડ,
દહીઓ, દહીડ	દહીહિન્તો, દહીસુન્તો.
દહીહિન્તો.	
છ૦ દહિણો, દહિસ્સ	દહીણ, દહીણં.

મહુ, (મધુ)

ચ૦ મહુણો, મહુસ્સ.	મહુણ, મહુણં.
પ૦ મહુણો, મહુત્તો, મહુઓ,	મહુણો, મહુત્તો, મહુઓ, મહુડ,
મહુડ, મહુહિન્તો.	મહુહિન્તો, મહુસુન્તો.
છ૦ મહુણો, મહુસ્સ.	મહુણ, મહુણં

અપુથીનુ એકવચન સ્વરૂપ ઉપરથી-મુણયે, (મુનયે) સાહવે
(સાધવે) તેમજ વારિણે (વારિણે) મહુણે, (મધુણે) ઈત્યાદિ
પશુ થાય છે.

શબ્દો.

અં(ઈ)માર } પુ. (અક્ષર)અંમારો
અં(ઈ)માલ }

અણ્ણાણિ વિ (અજ્ઞાનિન) અજ્ઞાની,
મૂર્ખ

અવરણ્હ પુ (અપરાહ) દિવ-
સનો પાછત્રો પ્રહર

અવરાહ પુ. (અપરાધ) યુનો વાંક.

અચ્છિ પુ. ન (અક્ષિ) આખ
ઉત્તર ન. (સમ) ઉતર, જવાબ.

કણ્હ } પુ. (કૃણ) વામુદેવ.
કિણ્હ }

કવિ પુ (કપિ) વાંદરો.

કામસમ વિ. (સમ) કામસમાન

કોવસમ વિ (કોપમમ) ક્રોધની
સમાન

કેવલિ પુ. (કેવલિન્) કેવળજાની,
સર્વરૂ.

ગણિ પુ. (ગણિન્) ગણધર, ગણી.

ગોયમ પુ. (ગૌતમ) શ્રી મહાવીર
સ્વામીના પ્રથમ ગણધર.

ચંદ્ણ ન. (ચન્દન) ચંદન.

જરાગહિય વિ. (જરાગૃહીત) જરા

થી ગ્રહણ કરામેલ, જરાવ્યાપ્ત.

જંતુ પુ. (જન્તુ) પ્રાણી, જીવ.

જીવાડ પુ ન (જીવાતુ) જીવન,
ઔપધ.

જુદ્ધ ન. (યુદ્ધ) યુદ્ધ.

ઝુણિ પુ (ઘ્ણિ) શબ્દ.

તરુ પુ. (ગમ.) ઝાડ

તિવ્હ } વિ (તિઘ્ણ) તીથુ.
તિણ્હ }

નમ્મોક્કાર } પુ (નમસ્કર)

નમ્મુકાર } નમન, પ્રણામ.

જેમિ પુ (સમ) ગાવીસમા જિને-
શ્વરનું નામ.

૧૧. જે શબ્દોમા ક્ષ-ણ-જ-હ-હ-ક્ષ હોય તો તેનો 'જ્ઞ' થાય
છે, તેમજ સૂક્ષ્મ શબ્દનો 'ક્ષ્મ'નો પણ જ્ઞ થાય છે અને હ નો જ્ઞ
થાય છે.

‘જ્ઞ’-જ્ઞહો (પ્રજ્ઞ)

‘જ્ઞ’-જિણ્હ (જિણ્ણ)

‘જ્ઞ’-જોણ્હ (જ્યોત્સ્ના)

‘જ્ઞ’-જ્ઞહા (સ્નાતિ)

‘જ્ઞ’-જજ્ઞ (જહજુ)

‘હ’-પુવ્વજ્ઞહો (પૂર્વાજ્ઞ.)

‘ક્ષ્મ’-સજ્ઞ (સૂક્ષ્મ)

‘હ’-પલ્લહો (પ્રહાદઃ)

આલ્હાઓ (આહાદ)

‘ક્ષ્મ’-સજ્ઞ (સૂક્ષ્મ)

નિમેસ પુ (નિમેષ) પલકારો.
 પ્રર વિ. (સમ) અન્ય, શ્રેષ્ઠ, ખીજો.
 પરાભવ પુ (પરાભવ) પરાભવ.
 પયાસ પુ (પ્રક્ષવા) પ્રકાશ
 પસાય પુ. (પ્રસાદ) મહેરબાની,
 કૃપા, દયા.
 પહુ પુ. (પ્રસુ) પ્રશુ, સ્વામી.
 પુવ્વણ્હ પુ. (પૂર્વાણ્હ) દિવસનો
 પહેલો ભાગ.
 પણ્હ પુ (પ્રશ્ન) પ્રશ્ન, સવાલ.
 પુજ્જ વિ (પૂજ્ય) પૂજવા યોગ્ય.
 વહુ } વિ (વહુ) ધણુ, વધારે.
 વહુઅ }
 મગવંત } વિ. (મગવત્) ઐશ્વ-
 મયવંત } ર્થવાળુ, ભગવાન.
 મવ્વ વિ. (મવ્ય) ભવ્ય જીવ,
 યોગ્ય, સુદર.
 માણુ પુ. (માણુ) સૂર્ય.
 મચ્ચુ પુ. (મચ્ચુ) મરણ, મોત.
 મજ્જણ્હ પુ. (મજ્જાહ) દિવસનો
 મધ્ય ભાગ.

મંદ વિ (સમ.) ધીમુ, આળસુ,
 થોડું.
 મહુર વિ. (મહુર) મીષ્ટ, સાર.
 મન્નુ પુ. (મન્નુ) ક્રોધ.
 મોહસમ વિ. (સમ.) મોહ સમાન,
 અસાન સરખું.
 રત્ત વિ. (રક્ત) રંગેલુ, રાતું, આ-
 સક્ત.
 રિડ પુ. (રિપુ) શત્રુ.
 લહુ } વિ. (લહુ) ટુચ્છ, નાનું,
 લહુઅ } નિસ્સાર.
 વણ્હ પુ. (વહિ) અગ્નિ.
 વાહિ પુ. (વ્યાધિ) પીડા, દુઃખ.
 વિણ્હ પુ. (વિણ્) વાસુદેવનું નામ.
 સંતિ પુ. (શાન્તિ) સોળભા તીર્થ-
 કરતું નામ.
 સમીવ વિ. (સમીપ) પાસે, નજીક.
 સત્તુ પુ. (શત્રુ) શત્રુ.
 સિસુ પુ (શિશુ) બાલક.
 સિંઘ } પુ. (સિંહ) સીંહ.
 સીહ }
 હૃતિય પુ (હસ્તિય) હાથી.

૬૨. શબ્દની અંદર સ્ત હોય તો ત્વ થાય છે, અને આદિમાં
 સ્ત હોય તો થ થાય છે

હૃત્યો (હસ્ત)

યોતં (સ્તોત્રમ્)

નાતિય (નાસ્તિ)

શુદં (સ્તુતિઃ)

અપવાદ-સમસ્ત અને સ્તમ્બ શબ્દમાં સ્ત નો ત્વ કે થ થતો
 નથી. સમતો (સમસ્ત.) તમ્વો (સ્તમ્બ)

अन्यथ.

अन्नह } (अन्यथा) वीपरीत, अन्नहा } उश्च	वाहि } (वाहिर) अल्लः वाहिर }
किंतु (किन्तु) पथु नत्थि (नास्ति) नथी.	मणयं } मणियं } (मनाक्) अत्थ, थे। मणा }

धातुओ

गण् (गण्) गथुवुं	अव-गण् (अव+गण्) अवगणुना करवी, तिरस्कार करवो.
------------------	---

प्राकृत वाक्यो.

सच्चण्णुणं अरिहंताणं भग-
घंताणं इक्को वि नमोक्कारो
भवं छिद्दइ ।
जरगहिआ जंतुणो तं नत्थि
जं पराभवं न पावति ।
आणंदो संतिस्स चेइय नच्चं
फरेज्जा ।
पच्चूसे भाणुणो पयासो रत्तो
इवइ ।
नमो पुज्जाणं केवलीणं गुरुणं च ।
पंडिआ मच्चुणो णेव वीहंति ।
तुम्हे गुरुओ विणा सुत्तस्स

अट्ठाई न लहेइ ।
जंतूणं जीवाउ वारिमत्थि ।
रणे सिंघाणं^{६३} हत्थीणं च
जुध्वं होइ ।
केवलो महुरेणं झुणिणा पाणीणं
धम्ममुवप्सइ ।
सूरिणो अवराहेण साहणं
कुज्झंति ।
अन्नाणिणो केवल्लिणो धयणं
अवगणंति ।
निवईहिन्तो कवओ बहु धणं
लहेइरे ।

६३. अनुस्वार-नी पथी ह आवे तो हनो च विरुद्धे थाय छे.
भिघो-सीहो (सिंह) सघरो-महुरो (महार) कौठ डेकाण्णे अनुस्वार
न होय तो पथु हनो च थाय छे दाघो (दाह)

અમ્હે પહુણો પસાપણ જીવામો ।
 જહ્ણો મણયં પિ કાસહ મન્નું
 ન કુણિજ્જા ।
 અંગારાણં કજ્જેણ ચંદણસ્સ
 તરું કો હહેદ્ ।
 મચ્ચુસ્સ સો પમાર્થો જં જીવો
 જિયદ્દ નિમેસપિ ।
 ગિમ્હસ્સ મજ્જણ્હે માણુસ્સ
 તાવો અઈવ તિલ્લો હોદ્

પુવ્વણ્હે અવરણ્હે થ મંદો હોદ્ ।
 ગોયમાથો ગણિણો પળ્હાણ-
 મુત્તરામવજાણિમો ।
 ગુરુસ્સ વિણપણ મુરુલ્લો વિ
 પંઢિમો હોદ્ ।
 નત્થિ કામસમો વાહી, નત્થિ
 મોહસમો રિઝ ।
 નત્થિ કામસમો વળ્હિ, નત્થિ
 નાળા પરં સુદ્દં ॥૧॥

ગુજરાતી વાક્યો.

શિષ્યો! ગુરુઓને પ્રશ્ન પુછે છે.
 અમે સર્વજ્ઞ ભગવાન પાસેથી ધર્મ
 સાંભળીએ છીએ.
 અજ્ઞાનીઓથી પડિતો ભય પામે છે.
 હું હ મેશાં પુષ્પોથી શાન્તિ(શન)ને
 પૂજી છું.
 તે તીક્ષ્ણ શસ્ત્રવડે શત્રુને હણે છે.
 શાન્તિ (શનેશ્વર)ના ધ્યાનથી
 ઠંડ્યાણ થાય છે
 પ્રમાદ પ્રાણીનો પરમ શત્રુ છે.
 પણ વીર પુરૂષો તેને છોડે છે.
 કેવલીના વચનો અન્યથા હોતા
 નથી.
 કૃષ્ણ નેત્રિ (શનેશ્વર) પાસેથી
 સમ્યક્ત્વ પામે છે.
 ભમરો મધને માટે ભમે છે.

લડવૈઓ! રાજની પાસે દ્રવ્યની
 આશા રાખે છે.
 સિંહના શબ્દથી માણસોનું હૃદય
 કંપે છે.
 ચન્દ્રનો પ્રકાશ ચિત્તને આનંદ
 ઉપજાવે છે.
 વાંદરાઓ ઝાડના પાકાં ફળ
 ખાય છે.
 અમે ગુરુ પાસે ધર્મ સાંભળીએ
 છીએ.
 માણસો વ્યાધિઓથી બહુજ
 સુઝાય છે.
 બાળકોને પ્રભુનું પૂજન ગમે છે.
 સિંહો હાથીઓને શૂંડે છે.
 આંખને સુદર થું છે ?
 હાથીઓથી સિંહો ડરતા નથી.

પાઠ ૧૩ મો.

(આહુ) ઇકારાન્ત, ઉકારાન્ત પુલ્લિંગ તથા નપુસકલિંગ નામો.

સત્તમી વિભક્તિ તથા સંવોહણ.

પ્રત્યય.

પદ્યવચન.

વહુવચન.

સ૦-મ્મિ [સિ]

સુ, સું

સં૦-૦

પ્રથમા પ્રમાણે

સંબોધનના એકવચનમાં અન્ય ૨૫૨ વિકલ્પે દીર્ઘ થાય છે

મુણિ, (મુનિ)

સ૦ મુણિમ્મિ, મુણિસિ

મુણીસુ, મુણીસું.

સં૦ હે મુણી, મુણિ.

મુણઓ, મુણડ, મુણી, મુણિણો.

સાહુ, (સાધુ)

સ૦ સાહુમ્મિ, સાહુસિ.

સાહુસુ, સાહુસું.

સં૦ હે સાહુ, સાહુ.

સાહુઓ, સાહુઓ, સાહુડ,

સાહુ, સાહુણો.

નપુસકલિંગના સંબોધન એકવચનમાં મૂલ્ય-૩૫૦ થાય છે, તેમજ બહુવચન પ્રથમાના તે તે ૩૫ જેવાં જ છે.

દહિ (દધિ)

સ૦ દહિમ્મિ, દહિસિ

દહીસુ, દહીસું.

સં૦ હે દહિ.

દહીરં, દહીરં, દહીણિ.

મહુ (મધુ).

સ૦ મહુમ્મિ, મહુસિ.

મહુસુ, મહુસું.

સં૦ હે મહુ.

મહુરં, મહુરં, મહુણિ.

અદસ્ શબ્દને પ્રાકૃતમાં 'અમુ' આદેશ થાય છે પછી તેના ૩૫૦ ઉકારાન્ત નામની પેઠે થાય છે.

અમુ (અદસ) પુલ્લિંગ.

પ૦ અમૂ. અમવો, અમઓ, અમડ, અમૂ, અમુણો.
 વી૦ અમું અમૂ, અમુણો
 બાકીનાં રૂપો 'સાહુ' ની પ્રમાણે.

(નપુંસકલિંગ)

પ૦ } અમું. અમૂં, અમૂં, અમૂળિ.
 વી૦ }

શેષ રૂપો પુલ્લિંગ જેવાં થાય છે.

સંપૂર્ણ રૂપો.

નેમિ (પુલ્લિંગ)

પ૦ નેમી. નેમઓ, નેમડ, નેમી, નેમિણો.
 વી૦ નેમિં. નેમી, નેમિણો
 ત૦ નેમિણા નેમીહિ, નેમીહિં, નેમીહિં.
 ઘ૦ નેમિણો, નેમિસ્સ. નેમીણ, નેમીણં.
 પ૦ નેમિણો, નેમિત્તો, નેમીઓ, નેમિત્તો, નેમીઓ, નેમીડ, નેમિ-
 નેમીડ, નેમીહિન્તો હિન્તો, નેમીહુન્તો.
 છ૦ નેમિણો, નેમિસ્સ. નેમીણ, નેમીણં.
 સ૦ નેમિમ્મિ, નેમિસિ નેમીહુ, નેમીહું.
 સં૦ હે નેમી, નેમિ. નેમઓ, નેમડ, નેમી, નેમિણાં.

ગુરુ.

પ૦ ગુરૂ. ગુરવો, ગુરઓ, ગુરડ, ગુરૂ,
 ગુરુણો
 વી૦ ગુરું. ગુરૂ, ગુરુણો.
 ત૦ ગુરુણા ગુરૂહિ, ગુરૂહિં, ગુરૂહિં.

च० गुरुणो, गुरुस्स.	गुरुण, गुरुणं
प० गुरुणो, गुरुत्तो, गुरुओ, गुरुत्तो गुरुओ, गुरुउ, गुरु-	
गुरुउ, गुरुह्दिन्तो	ह्दिन्तो, गुरुसुन्तो.
छ० गुरुणो, गुरुस्स.	गुरुण, गुरुणं.
स० गुरुम्मि, गुरुंसि	गुरुसु, गुरुसुं

वारि (नपुंसकलिङ्ग)

प० वी० वारि.	वारीइं वारीइं वारीणि
आक्षीनां ३५ 'निमि' प्रभाषे	
सं० हे वारि,	हे वारीइं, वारीइं, वारीणि.
	अंसु, (अश्रु)

प० } अंसुं.	अंसुइ, अंसुइं, अंसुणि
वी० }	

आक्षीनां ३५ 'गुरु' प्रभाषे.

सं० अंसु.	अंसुइं, अंसुइं, अंसुणि.
-----------	-------------------------

शब्दो.

अइसय पु (अतिशय) अतिशय, धलु.	आसन्न वि (आसन्न) समीप, पासेनु, नञ्जक.
अग्नि पु. (अग्नि) अग्नि.	इंद पु. (इन्द्र) धन्व
असार वि (सम.) सार विना-नु, असार.	उत्तम } वि. (उत्तम) अण्ड, उत्तिम } सुद्धर.
असुर पु. (सम) असुर, राक्षस.	कल्ल न. (कल्य) काक्षे, गध, काक्षे.
असुरिंद पु. (असुरेन्द्र) राक्षसोना स्वामी	कंठ पु (कण्ठ) गरदन, गणुं.
अचंचत्त वि. (अत्यन्त) वधारे धलु.	किवण वि. (कृपण) कर्कर्य, बोली.
	खण पु. (क्षण) समय, क्षण- विशेष, क्षण.

ગરુલ પુ. (ગરુડ) પક્ષિરાજ.

ગુણિ વિ. (ગુણિન) ગુણુવાળો.

ચક્ષુ પુ. ન. (ચક્ષુઃ) આંખ, નેત્ર.

જીવિન ન. (જીવિત) જીવન,
જીવતર.

જિઅલોમ-ગ (જીવલોક) દ્વ-
નીયા, સંસાર.

દ્રવ્ય વિ. (દ્રવ્ય) ધન, દ્રવ્ય,
સ પતિ.

દિગ્ધ } વિ. (દીર્ઘ) દીર્ઘ, લાંબુ.
દીર્ઘ }
દીર્ઘર }

દિવસ } પુ. ન. (દિવસ) દિવસ.
દિવસ }
દિવસ }

દોષ પુ. (દોષ) દુર્ગુણ.

પક્ષિ પુ. (પક્ષિન) પક્ષી.

પમાય } પુ. ન. (પ્રમાત) પરાદ,
પહાય } પ્રાતઃકાળ.

પરમપય ન. (પરમપદ) ઉત્તમ
સ્થાન, મોક્ષ.

પાય પુ. (પાત) પડવું.

પાણિ પુ. (પાણિ) હાથ.

પુલ્લ } વિ. (પૂર્વ) પહેલું, અગા-
પુરિમ } ઉત્તમ.

મચ્છ પુ. (મત્સ્ય) માંછલું.

મત્સ્ય પુ. ન. (મસ્તક) માથું.

મહુસ્સવ } પુ. (મહોત્સવ) મોટો
મહુસ્સવ } ઉત્સવ.
મહોત્સવ }
મહોત્સવ }

મહાવીર પુ. (મહાવીર) યોદ્ધાસભા
તીર્થંકરનું નામ.

મેરુ પુ. (મેરુ) મેરૂ પર્વત.

રક્ષણ (રક્ષણ) રક્ષણ કરવું.

રહસ્ય વિ. (રહસ્ય) ગુપ્ત, ગુહ્ય,
અજ્ઞાત

વજ્ર } પુ. ન. (વજ્ર) વજ્ર, હીરો,
વહર } ધર્મનું શસ્ત્ર.

વજ્રપાણિ પુ. (વજ્રપાણિ) ધર્મ.

વર વિ. (સમ.) શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ.

વિજ્ઞતિ પુ. (વિદ્યાર્થીન) વિદ્યા-
નો અર્થી, વિદ્યાર્થી.

વિન્ન પુ. (વિન્ન) વિન્નિયમ
પર્વત.

વિજ્ઞાણ ન. (વિજ્ઞાણ) સદ્બોધ,
કળા, જ્ઞાન.

વૈરગ્ય ન. (વૈરાગ્ય) વૈરાગી.

વિસયવિસ પુ. ન. (વિષયવિષય)
વિષય રૂપી ઝેર.

સક્ક પુ. (શક) ધર્મ.

સ્વરૂપ ન. (સ્વરૂપ) સ્વરૂપ.

સત્ત્વજય પુ. (સત્ત્વજય) સિદ્ધાચાર
તીર્થ.

સિદ્ધગિરિ પુ. (સિદ્ધગિરિ) સિદ્ધા-
ચાર પર્વત, સિદ્ધગિરિ.

હાર પુ. (હાર) માળા, હાર.

अव्यय.

अन्नहि } अन्नह } (अन्यत्र) पीने ठेकाणे. अन्नत्थ }	पर्णिह, एत्ताहे } इयाणि(णि) } (इदानीम्) दाणि दाणि } क्षल, क्षभण्ण. दाणी }
पक्कसि, पक्कसिअं } (एकदा) अेक पक्कइथा पगया } द्विपसे, क्षेअ वभत्त. }	सम्मं (सम्यग्) सारी रीते. नउण, नउणाह् } (न पुनः) नउणा } क्षरीथी नहि.

धातुओ.

चय-त्तर } (जक्) शक्तिमान सक्क् } भवु.	परि-ह्वा } (परि+धा) धारणु- परि-घा } करवु, पड़ेरवुं.
चय् (त्यज्) त्याग करेवा जग्ग } (जाय्) गगवु. जागर् }	वुक्क् (गर्ज्) गर्जना करेवा, गगवुं.
ढिक्क् (गर्ज्) अण्णइनु गगवु.	विराय् (वि+राज्) शोभवु.

प्राकृत वाक्यो.

जोहा सत्तसु सत्थाणि मेळिन्ति । विज्जत्थिणो पभाप पुव्वंचिअ जगन्ति । सीसा गुरुम्मि वच्छला ह्वन्ति । पुक्खिणो तरुसुं वसन्ति । मुणिसि परमं नाणमत्थि । जओ द्वरी पाणिम्मि वज्जं थरेइ तओ लोआ तं वज्ज- पाणित्ति वयन्ति । सव्वण्णुणा जिणिदेण समो	न अन्नो देवो । सिद्धगिरिणा समं न अन्नं तित्थं । मेरुम्मि असुरा असुरिंदा देवा देविंदा य पड्डुणो महावीरस्स जम्मस्स महोस्सवं कुणन्ति । पक्खीसु के उत्तमा संति । अग्गिसि पाओ वरं, न उण सीलेण विरहियाणं जीविअं । साहणं सच्चं सीलं तवो य भूसणमत्थि ।
---	--

મૂઢા પાણિણો ઇમસ્સ અસાર-
સ્સ સંસારસ્સ સરૂવં ન
જાણિજ્ઞ ।

જં કલ્લે કાયવ્વં તં અજ્ઞ-
ચ્ચિઅ કાયવ્વં ।

અમૂસું તરુસુ કવવો વસંતિ
હે સિસુ તં દહિંસિં વહું આસ-
તો સિ ।

સાહવો પરોવયારાય નયરાઓ
નયરંસિ વિહરેદ્દરે ।

વસહો વસહં પાસેદ ઠિક્કા અ ।

જણેસુ સાહુ ઉત્તમા અત્થિ ।

હત્થીડ વિદ્ધમ્મિ વસંતિ ।

હે સિસુ તું સમ્મં અજ્ઞયણં
ન અદિજ્ઞેસિ ।

અન્નાણીસું સુત્તાણં રહસ્સં ન
ચિદ્ધુદ્ધ ।

ગિમ્હે વિઘ્ધા દિવસા હુવિરે ।

સિસુ તં જણપ વચ્છલોસિ ।

જો વોસે વયદ સો સવ્વત્થ

તરદ્ધ ।

ગુણીસું ચેઅ ગુણિણો રજ્જંતિ
નાગુણીસુ ।

સવ્વેસુ । પાણીસું તિત્થયરા
ઉત્તિમા સંતિ ।

જં પહ્ણં રોપદ્ધ તં ચેવ કુણંતિ
સેવગા નિચ્ચં ।

સચ્ચં સુઅપિ સીલં, વિદ્ધાણં
તદ્ધ તવંપિ વેરગ્ગં ।

વચ્ચદ્ધ સ્સણેણ સવ્વં, વિસયવિ-
સેણ જઈણંપિ ॥૧॥

જહ જહ વોસો વિરમદ્ધ, જહ
ઠ્ઠિવિસપદ્ધિ દોદ્ધ વેરગ્ગં ।

તદ્ધ તદ્ધ વિ નાયવ્વં આસલ્લં
ચિઅ પરમપયં ॥૨॥

ધન્નો સો જિઅલોપ, ગુરવા
નિવસંતિ જસ્સ દિઅયંમિ ।

ધન્નાણવિ સો ધન્નો, ગુરુણ
દિઅપ વસદ્ધ જોઝ ॥૩॥

શુભરાત્રી વાક્યો.

બાળકે કંઠમાં હારો ધારણ કરે છે.

ધન્ન દેવોને તીર્થકરના અતિશયો

કહે છે.

તે મધમાં ઘણો આસક્ત છે.

૧. આવા વાક્યોમાં છટ્ટી કે સાતમી વિભક્તિ મુકાય છે.

૨. 'પ' અર્થમાં રથાને તૃતીયા વિભક્તિ પણ થાય છે. ચોરેણ વીદ્ધ
(ચોરદ્ધ વિમેતિ)

સર્વજ્ઞમાં જે ગુણો હોય છે તે
ગુણો ખીળઓમાં હોતા નથી
તે પર્વતમાં બધા ગુરૂ રહે છે
ત્યાં હું રહું છું.
ગુરૂઓનો વિનય કરવાથી વિદ્વા-
ર્થીઓમાં જ્ઞાન વધે છે.
જેમ પશુઓમાં સિંહ, પક્ષિઓમાં
ગરૂડ, માણસોમાં રાજા, અને
દેવોમાં ઈન્દ્ર ઉત્તમ છે, તેમ સર્વ
ધર્મમાં જીવોનું રક્ષણ ઉત્તમ છે.
પક્ષિઓમાં ઉત્તમ પક્ષિ કોણ છે ?
આ પાણીમાં ધણા માછલાં છે.
હમણાં હું શત્રુઓની સાથે લડું છું.
પ્રાણીઓને જીવાડનાર ધર્મ છે.

પર્વતોમાં મેરૂ ઉત્તમ છે.
પડિતો અજાનીઓનો વિશ્વાસ
કરતા નથી.
માણસ તળાવમાં જળ ભરે છે.
હે બાળકો તમે કયા જાતો છો ?
અમે સિદ્ધાયળ જાતો છીએ.
સરોવરના પાણીમાં કમળો છે.
સાધુઓ શત્રુથી ભય પામતા નથી.
ભિક્ષુ કૃપણ પાસેથી દ્રવ્ય માગે છે.
બાળક ચંદ્રના દર્શનથી નેત્રમાં
સુખ મેળવે છે.
સાધુઓને શત્રુનો ભય હોતો
નથી.
મુનિઓને ગૌતમ ગણધર ઉપર
અત્યંત રાગ છે.

પાઠ ૧૪ મો

ભૂતકાળ.

વ્યજનાન્ત ધાતુઓને સર્વવચન અને સર્વ પુરૂષમાં 'ફૈઝ'
પ્રત્યય લાગે છે, અને સ્વરાન્ત ધાતુઓને 'સો, હી, હીઝ', પ્રત્યયો
લાગે છે.

સર્વ વચન } — 'ફૈઝ'.
સર્વ પુરૂષ }

ઉદા. — હસ+ફૈઝ=હસોઝ

કર્=કરીઝ

પહ્=પહીઝ

વંદ્=વંદીઝ

વોહ્=વોહોઝ

સર્વવચન } — સી, હી, હીઝ
સર્વપુરુષ }

હો+સી=હોસી, ને+સી=નેસી.
હો+હી=હોહી, ને+હી=નેહી,
હો+હીઝ=હોહીઝ. ને+હીઝ=નેહીઝ.

સ્વરાન્ત ધાતુઓને પ્રત્યયોની પૂર્વે 'અ' આવે ત્યારે.

નેઅ+સી=નેઅસી,
નેઅ+હી=નેઅહી,
નેઅ+હીઝ=નેઅહીઝ.

આર્ષ પ્રાકૃતમાં ભૂતકાલમાં એકવચનમાં 'હૃત્યા' (ત્યા) પ્રત્યય લાગે છે અને બહુવચનમાં 'ઈંસુ' (અંસુ) પ્રત્યય લાગે છે.

(આ પ્રત્યયોનો પ્રયોગી પ્રયોગને અનુસારે કરવો)

કહ્+હૃત્યા=કહિત્યા, કહ્+ઈંસુ=કહિંસુ

एकवचन.

बहुवचन.

हस्-हसित्या.

हसिंसु, हसंसु.

जिण्-जिणित्या

जिणिंसु,

बोह्-बोहित्या.

बोहिंसु,

ने-नेत्या

नेंसु, नेइंसु.

हो } - होत्या, हवित्या,
हव् }

हविंसु

मिला-मिलाइत्या.

मिलाइंसु.

उवे [उप+इ] उवेइत्या, उवेत्या.

उवेंसુ, उवेइंसु.

જેમકે:—રાયગિહે નયરે સેણિયા નામ રાયા હોત્યા.

આર્ષ પ્રાકૃતમાં ક્રુ ધાતુની જગ્યાએ 'કા' બને છે.

* આ પ્રત્યયનો સ્વર કોઈ સ્થળે હ્રસ્વ પશુ થાય છે.

अस्	सर्ववयन सर्वपुश्य	} कासी, काही, काहीअ
अस्	सर्ववयन सर्वपुश्य	} आसि, अहेसि

संस्कृत सिद्ध प्रयोग उपरधी यतां आर्ष ३५०.

अव्ववी (अव्ववीत्)	ती० ए०
अकासी } अकासि }	(अकापीत्) , ,
अवोच (अवोचत्)	, ,
अभू(ह) (अभूत्)	, ,
आसी (आसीत्)	, ,
आसिमो } आसिमु }	(आस्म) ए० व०
अदक्खु (अद्राक्षुः)	ती० व०

शुद्धे.

अच्वंत वि. (अत्यन्त) गडु, धणु.	कैसरि पु. (किसरिन) मिळ
अभयकुमार पु. (मम.) श्रेष्ठिके रागनो पुत्र	गणहर पु. (गणधर) गणधर, गण्णी.
अमर पु (सम.) अमर, देव.	घट पु. (घट) धडो.
उसह } पु. (कृपम) प्रथम उसम } पु. (वृपम) शुनेश्व-	जइणधम्म पु (जैनधर्म) शुनेश्व- नो धर्म.
रतु नाम छे	जय पु (य) गय, शत.
करुणालुअ वि. (करुणयुत) दयायी प्यास.	जिणिह } पु. (जिनेन्द्र) शुनेन्द्र, जिणंद } तीर्थङ्ग.
काल पु. (सम.) समय, वपत	जाल न. (सम) जल, पाश
	इंसणमेत्त } न (दर्शनमात्र) जेधा दसणमत्त } मात्रयी.

દત્ત } વિ (દત્ત) આપેલું.

દાહિણિલ્લ } વિ. (દક્ષિણાત્ય)
દક્ષિણિલ્લ } દક્ષિણ દિશાનું.

દુર્જન પુ. (દુર્જન) દુર્બલ, દુષ્ટ.

દુહિય } વિ. (દુ હિત) ખીડિત,
દુષ્કિય } દુઃખી.

દેવવંદન ન. (દેવવન્દન) દેવવં-
દન, શ્રીનેશ્વરને નમનક્રિયા.

દેસ પુ. (દેશ) દેશ.

ધમ } પુ. (ધ્વજ) ધ્વજ, ધન.
ધમ } પુ. (ધ્વજ) ધ્વજ, ધન.

ધર્મિષ્ઠ વિ (ધર્મિષ્ઠ) ધર્મપરા-
યણ, ધર્મવાળો.

નરવદ પુ. (નરપતિ) રાજા.

નય પુ. (નય) નય, નીતિ.

નામ ન. (નામન) નામ સંજ્ઞા

નિષ્કુર વિ (નિષ્કુર) નિષ્કુર પુરુષ,
ધાતકી.

પદમ વિ. (પ્રથમ) પ્રથમ, આશ

પદન ન. (પટન) બણુવું.

પવન પુ. (પવન) પવન, વાયુ.

પરક્રમ } પુ. ન. (પરાક્રમ) શક્તિ.
પરાક્રમ } સામર્થ્ય, બળ.

પદિય પુ. (પદિક) મુસાફર.

પારેવય } પુ. (પારાપત) પારેવો.
પારાવય }

પાવાસુ } વિ. (પ્રવામિન) મુસા-
પવાસુ } ફર, વટેમાથું.
પવાસિ }

રાયગિહ ન. (રાજગૃહ) રાજગૃહ-
નગર.

રાવણ પુ. (રાવણ) વિશેષનામ.

વીસામ } પુ. (વિશ્રામ) વિશ્રાન્તિ,
વિસ્સમ } વિરામ.

વેયાવચ્ચ } ન. (વૈયાવચ્ચ) સેવા,
વેયાવહિય } શુશ્રુષા.

વરિસ } પુ. ન. (વર્ષ) વરસાદ,
વાસ } મેધ, ભારતાદિક્ષેત્ર,
સંવત્સર, સાલ.

સરવ પુ. (ગરવ) શરદાપુ.

સસંક પુ. (ગંગાદ્) ચન્દ્ર.

૬૪. શબ્દની અન્દર 'જ' નો 'ઢ' થાય છે અને આદિમાં 'જ' નો
'ઠ' થાય છે.

પુટ્ટો (સૃષ્ટ) કટ્ટ (કષ્ટ) અણિટ્ટ (અનિષ્ટમ)

સટ્ટ-ઠટ્ટ-સંદટ્ટ આ શબ્દમાં 'જ' નો 'ઢ' થતો નથી.

ઉદા-ઉટ્ટો (સટ્ટ:) ડટ્ટ (ઠટ્ટ) સંદટ્ટો (સંદટ્ટ)

૬૫. સરવ (ગરવ) પાવમ (પ્રાવૃષ) તરણિ (સ) એ શબ્દો પુલ્લિ-
ગમાં વપરાય છે.

संजम पु. (मंयम) स यम, यारिन्,
पापथी निरति.

सडिअ वि. (गडित) सडेधु,
संसारचक्र न. (संसारचक्र)
संसारइपी यक.

सद्ध पु. (श्रद्ध) श्रावके, श्रद्धाणु.
साड वि. (स्वादु) मधुर, स्वाद-
वाणु.

सीयाळ पु. (शीतकाल) शीयाणे,
शीत ऋतु.

सेणिअ (श्रेणिक) भगध देशन,
राननु नाम.

सोत्त पु. (धोत्र) कर्ण. कान.

हालिअ पु. (हालिक) भेडुत,

हेट्ट न. (अधम्) नीये

अव्यय.

अणंतखुत्तो (अनंतकृत्वस्) गडु-
वा, अनंतवार.

अत्थ } (अत्र) अर्द्धात्मा,
पत्थ }

अहवा } (अथवा) वा अथवा के.
अहव }

उ (तु) पथु, तो पथु, निश्चया-
थभा

जइ (यदि) जे.

पुरा (पुरस्) पडेकां.

सहसा (सहसा) ओकम्भ.

धातुभो.

कुण (कृ) करवु.

पढ (पठ) भणवुं.

रय (रव्) रयवु, गोडवु.

वा-गड् (व्याप्तकृ) कडेवु, भोडवु,
प्रतिपादन करवु.

सवस् (व्यवसो) प्रयत्न करवे,
व्यवसाय करवे.

वी-सम् } (वि+अम्) विश्रान्ति
विस्सम् } भेवी.

प्राकृत वाक्यो ।

गोयमो गणहरो पडुं महावीरं
धम्मस्स अधम्मस्स य फलं
पुच्छीअ ।

पच्चूसे साहुणो पुरिमं देव-

वंदणं समायरीअ, पच्छा य
सत्थाणि पढीअ ।

रायगिहे नयरे सेणिओ नाम
नरवई होत्था, तस्स पुत्तो

अभयकुमारो नाम आसि, सो
य विज्ञाणे अईच पंडिओ
हुचीअ ।

गिम्हे काले विसमेण आयवेण
हालिओ दुक्खिओ होसी ।
अज्ज अ कुंभारो बह्व घडे
कासी ।

सरए ससंको जणस्स हिए
आणंदं काहीअ ।

सीयाले मयंकस्स पयासो
सीयलो अहेसि ।

वालो जणयस्स बिओएण
हुद्धिओ अभू ।

नेहेण सो अच्चंतं दुक्खं
पावीअ ।

तित्थयराणं उसहो पढमो
होत्था ।

नाणेण दंसणेण संजमेण
तवेण य साहवो सोहिंसु ।

ते जिणिंदं अदक्खु, दंसण-
मेत्तेण य सम्मत्तं चरित्तं च
लहीअ ।

जो जारिसं ववसेज्ज फलंपि
सो तारिसं लहेज्ज ।

निद्धुरो जणो सुत्ते वि जणे
खग्गेण पहरीअ ।

धम्मो धम्मिदुं पुरिसं सगं
नेसी ।

नरिंदो वेसस्स जएण तुसोअ ।
पक्खी उज्जाणे तरुसुं महुरं
सहं कुणीअ ।

स अबोच तुं अधम्मं काही,
तेण दुहं लहीअ ।

पुरा अम्हे दुवे वंधुणो आ-
सिमो ।

अम्हो मग्गे साळणि फलाह
जेमीअ ।

स अपढणेण सुक्खो होत्था ।
स तह नरिंदं सेवित्था जहा
बहुं दव्वं तस्स होही ।

पारेवओ सडिअं धन्नं कया
वि न खाएज्जा ।

केसरी अज्ज उज्जाणे वसीअ
इअ सो अब्बवी ।

गणहरा सुत्ताणि रइंसु ।
जिणीसरो अटुं चागरित्था ।
वंमचेरेण वंभणा जाएसी ।

सोत्तं सुएणं न हि कुण्डलेण, दाणेण पाणी न य भूसणेण ।

देहो सहेइ करुणाजुआणं परोवयारेण न चंदणेण ॥

ગુજરાતી વાક્યો.

અમૃત પીધુ પણ અમર ન થયો.
પરાક્રમ વડે શત્રુઓને હત્યા.
મુસાફરોએ ઝાડ નીચે વિશ્રાન્તિ
લીધી.
રામ ગુરના આદેશને અનુસર્યો
તેથી સુખી થયો છે.
મુસાફરે ખેડુતને રસ્તો પુછ્યો.
દક્ષિણ દિશાનો પવન વરસાદ
લાવ્યો.
સગજન દુર્જનની ભળમા પડ્યો.
તેણે પ્રાણના નાશે પણ અદત્તનું
ગ્રહણ કર્યું નહીં.
જેન ધર્મમાં જેવું તત્વોનું જ્ઞાન
જેવું તેવું બીજામાં ન જોયું.
સુખ ને દુઃખ આ સસાર ચક્રમાં
અનતવાર 'જીવે ભોગવ્યાં છે
તેમાં આશ્ચર્ય શું.
તે પાપમાંથી બચાવ્યો તેથી તારા
જેવો બીજો ઉત્તમ કોણ હોય.
રાવણે નીતિને હિલ્લ ધન કરી તેથી

તે મૃત્યુ પામ્યો.
પંડિતો મૃત્યુથી ભય પામ્યા નહીં.
શિષ્યોએ ગુરુ પાસેથી જ્ઞાન
ગ્રહણ કર્યું.
ધણા ભવ્ય જીવોએ તીર્થંકરની
પૂજા વડે નિરા સુખ મેળવ્યું.
તમે જે પ્રભાતમાં ક્યાં રહ્યા.
અમે આ નગરમાં રહિયે છિયે
અને પ્રભુ મહાવીરની પાસે
ધર્મ પામ્યા.
અહીંયા ધર્મ તેજ ધન અને
સુખનું કારણ છે.
તેઓમાં જ્ઞાન હતું તેથી તેઓને
પૂજ્યા.
તું ગુરની વૈયાવચ્ચથી એકદમ
હોંશીયાર થયો.
તે નગર બહાર ગયો ને રીછાનું
ચુદ્ધ જોયું.
મદિરની ધ્વજા ઉપર મેં મોર
જોયો.

પાઠ ૧૫ મો

આશાર્થ અને વિધ્યર્થ

પ્રત્યય.

આશાર્થ અને વિધ્યર્થના એકેજ પ્રત્યયો છે.

એકવચન.

બહુવચન.

પ૦ પુ૦ મુ.

મો.

બી૦ પુ૦ હિ, સુ, રજ્જસુ,

હ.

રજ્જહિ, રજ્જે, (લુક્)

ત્રી૦ પુ૦ ડ, તુ, [૧]

ન્તુ.

૧. આ પ્રત્યયો લગાડતાં પહેલાં અ હોય તો, 'અ' નો 'વ' વિક્ષેપ થાય છે. જાણ+અ+મુ=જાણેમુ-જાણમુ.

૨. રજ્જસુ, રજ્જહિ, રજ્જે, (લુક્) આ પ્રત્યયો અકારાન્ત અંગવાળા ધાતુઓને જ લાગે છે.

૩. આપે પ્રાકૃતમાં બી૦ પુ૦ પ૦ માં રજ્જસિ, રજ્જાસિ, રજ્જાહિ, પ્રત્યયો પણ લગાડવામાં આવે છે. જેમકે-ગચ્છ+અ+રજ્જસિ=ગચ્છેરજ્જસિ, ગચ્છેરજ્જસિ, એ પ્રમાણે ગચ્છેરજ્જાસિ, ગચ્છેરજ્જાસિ, ગચ્છેરજ્જાહિ. ધત્યાદિ રૂપો થાય છે.

૪. 'હિ' પ્રત્યય લગાડતાં પૂર્વનો સ્વર દીર્ઘ પણ થાય છે. જેમકે-ગચ્છ+હિ=ગચ્છાહિ, પદ+હિ=પદાહિ.

૫. 'હ' પ્રત્યય લાગતાં જ્ઞ આગમ વિક્ષેપે યુકાય છે. ઉદા० ગચ્છેરજ્જાહ, અથવા ગચ્છેહ.

स्वरान्त धातुभेदे पणु विङ्गो 'अ' प्रत्यय द्वाग्रीने तथा छङा पाङ्गमां ज्ज, ज्जा. नियमे ध्यानमां राप्पी विध्यर्थ आग्रा-र्थना इपो उरवा.

हस्

एकवचन.

बहुवचन.

प० पु० हसिमु, हसामु,
हसमु, हसेमु.

हसिमो, हसामो, हसमो,
हसेमो

वी० पु० हसाहि, हसेहि
हससु, हसेसु, हसिज्जसु
हसेज्जमु, हसिज्जहि.

हसह, हसेह.

हसेज्जहि, हसिज्जे, हसेज्जे,
हस, हसे.

[आर्पमां-हसिज्जसि, हसे-
ज्जसि, हसिज्जासि, हसे-
ज्जासि, हसिज्जाहि, हसे-
ज्जाहि, हसाहि]

[हसिज्जाह, हसेज्जाह]

त्री० पु० हसउ, हसेउ, हसए
हसे.

हसन्तु, हसेन्तु, हसिन्तु.

सर्वपुरुष } हसेज्ज, हसेज्जा, हसिज्ज, हसिज्जा.
सर्वव०-

ने. (नी.)

एकवचन.

बहुवचन.

प० पु० नेमु.

नेमो.

वी० पु० नेहि, नेसु.

नेह. [नेज्जाह]

[नेइज्जसि, नेइज्जासि,
नेइज्जाहि]

त्री० पु० नेउ, नेए

नेन्तु. निन्तु.

अ प्रत्यय आवे त्तारे ने+अ=नेअ, अंगना ३५०.

एक व०

बहु व०

प० पु० नेइसु, नेआसु, नेअसु, नेइमो, नेआमो, नेअमो,
नेपसु, नेपमो.

बी० पु० नेअहि, नेएहि, नेअसु, नेअह, नेपह, [नेइज्जाह,
नेपसु, नेइज्जसु, नेपज्जसु, नेपज्जाह]
नेइज्जहि, नेपज्जहि, नेइज्जे,
नेपज्जे, नेअ.

[नेइज्जसि, नेपज्जसि, नेइ-
ज्जासि, नेपज्जासि, नेइज्जाहि,
नेपज्जाहि, नेआहि].

त्री० पु० नेअउ, नेपउ, नेअण, नेअन्तु, नेणन्तु, नेइन्तु,

पु३५ बोधक प्रत्यय पडेलीं ज्जनेज्जा भुकाय त्तारे, नेज्ज अने
नेज्जा अंगना ३५०.

एक व०

बहु व०

प० पु० नेज्जसु, नेज्जासु, नेज्जमो, नेज्जामो, नेज्जिमो,
नेज्जिसु, नेज्जेसु, नेज्ज, नेज्जा. नेज्जेमो, नेज्ज, नेज्जा.

बी० पु० नेज्जहि, नेज्जाहि, नेज्जह, नेज्जाह, नेज्जेह,
नेज्जेहि. नेज्ज, नेज्जा.

नेज्जसु, नेज्जासु, नेज्जेसु, [नेज्जिज्जाह, नेज्जेज्जाह].

नेज्जिज्जसु, नेज्जेज्जसु,

नेज्जिज्जहि, नेज्जेज्जहि,

नेज्जिज्जे, नेज्जेज्जे, नेज्ज,

नेज्जा.

[नेज्जिज्जसि, नेज्जेज्जसि,

नेज्जिज्जासि, नेज्जेज्जासि,

નેજ્જિજ્જાહિ, નેજ્જેજ્જાહિ,
નેજ્જાહિ.]

ત્રી० પુ० નેજ્જઝ, નેજ્જાઝ, નેજ્જન્તુ, નેજ્જાન્તુ, નેજ્જિન્તુ,
નેજ્જેઝ, નેજ્જણ નેજ્જે, નેજ્જેન્તુ, નેજ્જ, નેજ્જા.
નેજ્જ, નેજ્જા.

સ્વરાન્ત ધાતુને જ્ઞ-જ્ઞા ની પહેલા અકાર આવે છે ત્યારે
નેપજ્જ-નેપજ્જા અંગના ૩૫

પક વ૦

વહુ વ૦

પ૦પુ૦ નેપજ્જમુ, નેપજ્જામુ. નેપજ્જમો, નેપજ્જામો, નેપ-
નેપજ્જિમુ, નેપજ્જેમુ, જ્જિમો, નેપજ્જેમો, નેપજ્જ,
નેપજ્જ, નેપજ્જા. નેપજ્જા.

એ પ્રમાણે બીજા અને ત્રીજા પુરૂપના રૂપો કરી લેવા.

વિધ્યર્થમાં 'જ્ઞ' અંગવાદા ધાતુને સર્વવચન અને સર્વ
પુરૂપોમાં 'ઈ' પ્રત્યય પણ લગાડાય છે. જેમ કે—

સર્વવ૦ (હોજ્જ+ઈ=હોજ્જઈ, હોપજ્જ+ઈ=હોપજ્જઈ.
સર્વપુ૦ (હોજ્જા+ઈ=હોજ્જાઈ, હોપજ્જા+ઈ=હોપજ્જાઈ,
હસેજ્જ+ઈ=હસેજ્જઈ,
હસેજ્જા+ઈ=હસેજ્જાઈ.

સંસ્કૃતના તેજાર આનાર્થ અને વિધ્યર્થના ૩૫ ઉપરથી પ્રાકૃત
નિયમાનુસાર ફેરફાર થઈ રૂપો પણ વપરાય છે જેમકે—

સમાચરે (સમાચરેત્) ત્રી० એ०	અત્યુ (અત્યુ) ત્રી० એ०
ચરે (ચરેત્) ત્રી० એ०	વજ્જણ (વર્જયેત્) ત્રી० એ०
પહે (પહેત્) ત્રી० એ०	લમે (લમેત્) ત્રી० એ०
સિયા (સ્યાત્) ત્રી० એ०	વૂહિ (વૂહિ) વી० એ०
સંતુ (સન્તુ) ત્રી० વ૦	વૂયા (મૂયાત્) ત્રી० એ०
કુજ્જા (કુર્જાત્) ત્રી० એ०	નિવારણ (નિવારયેત્) ત્રી० એ०

આરાધ્ય અને વિધ્યર્થે તે આરા, આશા, પ્રાર્થના, આશીર્વાદ, ચોખ્ખતા, ઉપદેશ, શક્તિતા, સંભવ, ધર્મ, ધૃત્યાદિમાં વપરાય છે.

શબ્દો.

અપુઘ્વ } વિ. (અપૂર્વે) અદ્વિતીય,
અઽવ્વ } નવુ.
અમયરસ પુ. (અમૃતરસ) સુધા-
રસ, અમૃતનો રસ
અવજ્ઞાપન ન. (અવધ્યાન) કુધ્યાન,
કુષ્ટ ચિતવવું.
હજ્જોગ પુ. (હયોગ) પ્રયાન,
ઉદ્ધમ.
જલ વિ. (સમ) કુર્બન, અધમ,
મનુષ્ય.
ગઘ્વ પુ. (ગર્વ) માન, અભિમાન.
ગર્વિષ વિ. (ગર્વિત) અભિમાની,
ગર્વિષ્ટ,
ગુણ પુ. ન. (સ) શુભ
ગોવિસાળ ન. (ગોવિષાળ) ગાયનું
સિંગડું.
ઘણ પુ. (ઘન) મેઘ, વાદળ.

ચિંતણ ન (સમ) વિચારવું
જઙ્ઘ વિ. (જૈન) જન સંબંધી,
જનેશ્વરનો ભક્ત, જન ધર્મી
જલણ પુ. (જ્વલન) અગ્નિ.
જોઘ્વણ ન. (ચૌવન) તારક, જુવાની.
નાયપુત્ત } પુ. (જાતપુત્ર) ભગ
નાયહત્ત } વાન મહાવીરનું નામ.
નિષ પુ. (નિષ) રાખ.
પક્ષ પુ. (પક્ષ) પખવાડીયુ,
અર્થે માસ.
પદ પુ. ન (પદ) વિભક્તિ
અતવાળો શબ્દ, પદ, શબ્દ
સચ્છ
પાય પુ. (પાદ) પગ, શ્લોકોને
ચોથો પાં

૬૬. શબ્દની આદિમાં 'ઝૌ' હોય તો 'જો' થાય છે, તેમજ
'ઘૌર' આદિ શબ્દમાં 'ઝૌ' નો 'ઝર' થાય છે.
જોઘ્વણ (ચૌવનમ્) | કોસંવી (કૌઝામ્વી) પઠરિયં (પૌરુષમ્)
કોસિઓ (કૌશિક) | પઠરા (પૌરા) મરણં (મૌનમ્)
ઘૌરવ શબ્દમાં 'ઝૌ' નો 'ઝા' અને 'ઝર' થાય છે
ઘારવં, ઘરવં (ઘૌરવમ્)
(પૌર વગેરે શબ્દો પ્રાકૃત આકરણથી બન્યા છેવા.)

પાયહ } પુ. (પ્રકટ) પ્રકટ,
પયહ } પ્રુક્ષુ.

પરલોચદ્વિઅ વિ. (પરલોકહિત)
પરલોચકમાં હિત કરનાર.

પિય વિ. (પ્રિય) પ્રિય, વહાલું.
પુ. પતિ, ધણી, સ્વામી.

મુસાવાય } પુ (મુલાવાદ) અ-
મૂસાવાય } સત્ય ભાષણ, જુહુ.
મોસાવાય } બોલવું.

મખ્ખ } પુ. ન. (મસ્ખ) રાખ.
મસ્સ }

વાવાર પુ. (વ્યાપાર) વ્યાપાર,
વ્યવસાય.

વાગરણ } ન. (વ્યાકરણ) વ્યાકરણ
વાયરણ } શાસ્ત્ર, ઉપદેશ, વિશેષ
વારણ } કથન, ઉત્તર.

વિમાણ પુ ન. (વિમાન) વિમાન,
વિદ્યાધર અને દેવતુ વાહન.

વિરોહ પુ. (વિરોધ) વિરુદ્ધતા.

વિહવ પુ. (વિમવ) સમૃદ્ધિ, ઐ-
શ્વર્ય.

વિહવિ વિ. (વિમવિન) સમૃદ્ધિ-
વાળો.

વિસ પુ. ન (વિષ) વિપ, ઝેર.

વિજ્ઞાહર પુ. (વિદ્યાધર) વિદ્યાધર,
વિદ્યાવાળો.

વેસવણ } પુ. (વૈશ્રવણ)
વેસમણ } કુબેર.

સમાયરણ ન. (સમાચરણ) આચ-
રણ કરવું.

સિલોગદ્ધ પુ. ન. (શ્લોકર્થ) શ્લોક-
કનો અર્થો ભાગ.

અન્યથ.

ચિરં (સ) દીર્ઘકાળ સુધી.
નામ (સ) વાક્યાલંકાર, પાદપૂર્તિ,
સંભાવનાર્થમાં, આમ તથ્યાર્થે.

નવરિ }
નવર } (કેવલ) કેવળ, ફક્ત.
નવરં }

માઈ } (મા) નિષેધાર્થમાં, નકાર.
મા }

સિચ્ચિલં હે. ક. (સિચ્ચિતુમ્)
ભણવાને.

૬૭. શબ્દની આદિમાં 'એ' નો 'એ' થાય છે, તેમજ દૈત્યાદિ
શબ્દોમાં 'એ' નો 'અઈ' થાય છે.

સેલા (શૈલા)	ઘરાવણો (ઘરાવણ)	વહાસો (વૈદ્યાઃ)
સેન્નં (સૈન્યમ્)	દહ્ચ્વો (દૈત્ય)	સહર (સ્વૈરમ્)
તેલકં (તૈલન્યમ્)	અહસરિઅં (ઐશ્વર્યમ્)	ચહતં (ચૈત્યમ્)

ઘાતુઓ.

ઋરિઢ્ (ઋઈ) ધાયક થવું, પુળ કરવી, યોગ્ય થવું
 હજ્જમ્ (હયમ્) ઉદ્ધમ કરવો, પ્રયત્ન કરવો.
 હવજ્જ (હત્ત+યજ) ઉત્પન્ન થવું.
 આ-દિસ્ (આ+દિશ) આદેશ કરવો, દરખાવવું.
 નિજ્જર્ (નિર્+જૂ=જર) ક્ષય કરવો, કર્મનો ક્ષય કરવો, નાશ કરવું.

પવટ્ટ (પ્ર+વૃત્=વર્ત) પ્રવર્તવું, પ્રવૃત્તિ કરવી
 પમજ્જ (પ્ર+મદ્) પ્રમાદ કરવો, ભુલવું.
 મજ્જ (મસ્જ) ભુજવું, ગાળવું.
 મર્ (મૃ) મરવું.
 વિ-રમ્ (વિ+મ્) વિરમવું, અટકવું.

પ્રાકૃત વાક્યો.

તુમ્હે પત્થ ચિટ્ટેહ, ધીરં જિણં
 અમ્હે અચ્ચેમુ ।
 સચ્ચં વોલિજ્જા । ધમ્મં સમા-
 ચરે ।
 હજ્જમેણ વિણા ધણં ન લહેમુ ।
 સુત્તસ્સ મગ્ગેણ ચરેજ્જ મિક્ખુ ।
 જો ગુરુકુલે નિચ્ચં વસેજ્જ,
 સો સિક્ખણં અરિહેહ ।
 મુસાવાયં ન વપ્પજ્જસિ ।

તું નયં ન ચયિજ્જે ।
 જહ તુમ્હે વિજ્જત્થિણો અત્થિ,
 તથા સુહં વપ્પહ પઢણે ચ
 હજ્જમહ ।
 અહં દુધ્ધં પાસી, તુમ્હે વિ
 પિવેહ ।
 તુમ્મે સાહ્ણં સમીવં હિયાઈ
 વયણાઈ સુણિજ્જાહ, અહંપિ
 સુણામુ ।

૬૮. શબ્દની અદર 'ઈ' સંયુક્ત વ્યવર્તન હોય તો અન્ય 'હ' ની પૂર્વે 'ક' મુકાય છે. ઉદા-અરિહંતો (અર્હન્) ગરિહા (ગર્હો).

૬૯. શબ્દની અદર 'ત્તિ' નો 'ટ્ટ' થાય છે. ઉદા-

પયટ્ટ (પ્રવર્તિત) સંવટ્ટિયં (સંવર્તિતમ્) નટ્ટઓ (નર્તક) કેવટ્ટો (કિર્તી)

અપવાદ-વર્ત આદિ શબ્દમાં 'ત્તિ' નો ટ્ટ થતો નથી. કુતો (વૂર્ત.) કિત્તો (કીર્તિ)

भवाओ विरत्ताणं पुरिसाणं
गिहे वासो किं रोपज्जा ।
सेइणं सासणं चिरं सेयउ ।
आइरिआ दीहं कालं जिणितु ।
नायपुत्तो तित्थं पवट्ठेउ ।
तुं अकज्जं न कुणेज्जसु, सच्चं
च वड्जजहि ।

शुरूणं विणण्ण वेयावड्ढिण
य नाणं पढे ।

अत्थुच्चिअ परिवड्ढउ, जेण
गुणा पायडा हुंति ।

जइ सिवं इच्छेह, तया कामे-
हिन्तो विरमेज्ज ।

सज्जणे तुम्हे मा निन्देह ।

पाणीणं अप्पकेरं नाणं दंसणं
अरित्तं च अत्थि, न अन्नं
किं पि, तओ तेहि चिय
संसारा पारं वच्चेह ।

सठेसु माइं वीससेज्जइ ।

सज्जणेहिं सद्धिं विरोहं
फया त्रि न कुज्जा.

हे ईसर? अम्हारिसे पावे
जणे रक्ख रक्खेहि ।

पाणिवहो धम्माय न सिया ।

कासइ न वीससे ।

सच्चं पियं च परोलोयहिंयं
च वणज्ज नरा ॥

होज्जा जले वि जलणो,
होज्जा खीरं पि गोविसाणाओ ।

अमयरसो वि विसाओ, न य
पाणिवहा हवइ धम्मो ॥१॥

वरिसंतु ग्रणा मा वा, मरंतु
रिउणो अहं निवो होज्जा ।

सो जिणउ परो भज्जउ, एवं
चित्तणमवज्झाणं ॥२॥

गुणिणो गुणेहिं विहवेहि, वि-
हविणो होंतु गव्विआ नाम ।

दोसेहि नवरि गव्वो, खलाण
मग्गो च्चिअ अउच्चो ॥३॥

जइवि दिवसेण पर्यं, धरेह
पक्खेण वा सिलोगद्धं ।

उज्जोगं मा मुंचह जइ इच्छह
सिक्खिउं नाणं ॥४॥

कुणउ तवं पालउ, संजमं पढउ
सयलसत्थाइ ।

जाव न आयइ जीवो, ताव
न मुक्खो जिणो भणइ ॥५॥

ગુજરાતી વાક્યો.

પ્રભાતમાં સ્તોત્રો વડે પ્રભુની
સ્તુતિ કરવી જોઈએ, અને
પછી અધ્યયન ભણવું જોઈએ.
વ્યાપારની જેમ માણસે હંમેશા
ધર્મમાં પણ ઉલ્લસ કરવો જોઈએ.
વિદ્યાધરો વિમાનો વડે ગમન કરો.
ધન્દ્રે કુખેરને હુકમ કર્યો (કે) ગાત
પુત્રને ઘેર દ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરો.
તમે ધર્મ વડે જીવો ? અને સ-
ત્યથી સુખી થાઓ.

ગુરૂનો આદેશ ઉલ્લંઘન ન કરવો
જોઈએ.

હે આળક તુ કેગટ રાખમાં લી
નાખ નહીં.

તમારે ઉપાધ્યાયની પાસે વ્યાકરણ
શીખવું જોઈએ.

જીવાનીમાં ધર્મ કરવો જોઈએ.

કરવા લાયક કામમાં પ્રમાદ ન
કરવો જોઈએ.

સાધુઓએ દિવસેજ વિહાર કરવો

જોઈએ.

તું મિથ્યા કોપને ન કર, હિતને
સાંભળ.

તમે પંડિત છો માટે તત્વોનો
વિચાર કરો.

લોભને સંતોષ વડે નિદા કર.

સર્વતીર્થોમાં શત્રુંજય તીર્થ ઉત્તમ
છે, માટે ત્યાં તુ જા, કલ્યાણ
કર ? અને પાપોનો ક્ષય કર.

સંતોષમાં જેવું સુખ છે તેવું
સુખ ખીજમાં નથી માટે સંતો-
ષને ધારણ કરવો જોઈએ.

જીવ વૃદ્ધપણમાં ધર્મ ક્રવોને
સમર્થ થતો નથી.

સાર પાકેલું અનાજ ખાવું જોઈએ.

દરરોજ જીનેશ્વરનું દર્શન અને

ગુરૂનો ઉપદેશ સાંભળવો જોઈએ.

જે સસારમાંથી તારનાર છે, તે
ધર્મરત્નની નીંદા ન કર.

પાઠ ૧૬ મો.

આકારાન્ત અને હ્રસ્વ તથા દીર્ઘ ઇ-ઈકારાન્ત,
ઉ-ઊકારાન્ત સ્ત્રીલિંગ નામો.

પ્રત્યય.

પદ્ધતિ	વહુવત્
પ૦ ં.	ડ, ઓ,
ધી૦ મ્.	ડ, ઓ,
ત૦ અ, આ, ઇ, ય.	હિ હિં, હિં.
ચ૦ હૃ૦ અ, આ, ઇ, ય.	ળ, ણં
પં૦ } અ, આ, ઇ, ય. } સ્ત્રી, ઓ, ડ, હિન્તો	સ્ત્રી, ઓ, ડ, હિન્તો, સુન્તો.
સ૦ અ, આ, ઇ, ય.	ળ, ણં
સં૦ ં.	ડ, ઓ.

૧ મ્ અને સ્ત્રી પ્રત્યયોની પહેલાં દીર્ઘઅંતર હોય તો હ્રસ્વ થાય છે જેમકે—

માલા+મ્=માલં, નર્ડ+મ્=નર્ડં, વહ+મ્=વહું.

૨ તૃતીયા, ચતુર્થી, પચમી, પટ્ટી અને સપ્તમી વિભક્તિનો જે 'આ' પ્રત્યય છે તે આકારાન્ત સ્ત્રીલિંગનામોને લાગતો નથી. જેમકે—

માલાઅ, માલાઇ, માલાય

૩ 'મ્' અને 'સ્ત્રી' સિવાય સર્વે વિભક્તિના પ્રત્યયોની પૂર્વે હ્રસ્વ સ્વર હોય તો દીર્ઘ થાય છે. જેમકે—

પ૦ વ૦ મહ+ઓ=મહૌઓ, મહૌડ, મહૌ

પ૦ ય મહૌઅ, મહૌઆ, મહૌઇ, મહૌય

મહૌસ્ત્રી, મહૌઓ, મહૌડ, મહૌહિન્તો.

૪ દીર્ઘ ફંકારાન્ત સ્ત્રીલિંગ નામોમાં પ્રથમા વિભક્તિના એકવચનમાં તથા પ્રથમા અને દ્વિતીયાના બહુવચનમાં 'આ' પ્રત્યય પણ લગાડવામાં આવે છે. જેમકે—

પ૦ પ૦ નહ, નહંઆ,

પ૦ વ૦ } નહંઓ, નહંડ, નહંઆ, નહં.
વી૦ વ૦ }

૫ જે નામો મૂળથી આકારાન્ત છે તેના સંબોધન એકવચનમાં અન્ત્ય 'આ' નો 'પ' વિકલ્પે થાય છે. જેમકે—હે માલે, હે માલા. તેમજ હ્રસ્વ ફંકારાન્ત અને હ્રસ્વ ઉકારાન્ત નામોના સંબોધનના એકવચનમાં વિકલ્પે તેઓનો સ્વર દીર્ઘ થાય છે. જેમ—હે મહં, મહ, હે ઘેણૂ, ઘેણુ. અને દીર્ઘ ફંકારાન્ત-ઉકારાન્ત નામોનાં સંબોધન એકવચનમાં અન્ત્ય 'ઈ-ઝ' હ્રસ્વ થાય છે. જેમ—હે નહ, હે વહુ.

રમા.

પકવ૦

વહુવ૦

પ૦ રમા.

રમાઓ, રમાડ, રમા.

વી૦ રમં.

રમાઓ, રમાડ, રમા.

ત૦ રમાઅ, રમાઈ, રમાપ.

રમાહિ, રમાહિં, રમાહિં

ચ૦છ૦ રમાઅ, રમાઈ, રમાપ. રમાણ, રમાણં

પ૦ રમાઅ, રમાઈ, રમાપ
રમત્તો, રમાઓ, રમાડ,
રમાહિન્તો.

રમત્તો, રમાઓ, રમાડ, રમા-
હિન્તો, રમાસુન્તો.

સ૦ રમાઅ, રમાઈ, રમાપ.

રમાસુ, રમાસું.

સં૦ હે રમે, રમા.

રમાઓ, રમાડ, રમા.

प० बुद्धी. बुद्धीओ, बुद्धीउ, बुद्धी.
 बी० बुद्धि बुद्धीओ, बुद्धीउ, बुद्धी.
 त० बुद्धीअ, बुद्धीआ, बुद्धीइ, बुद्धीहि, बुद्धीहिं, बुद्धीहिं.
 बुद्धीए.

च-छ० बुद्धीअ, बुद्धीआ, बुद्धीइ, बुद्धीण, बुद्धीणं.
 बुद्धीए.

पं० बुद्धीअ, बुद्धीआ, बुद्धीइ, बुद्धित्तो, बुद्धीओ, बुद्धीउ, बु-
 बुद्धीए, बुद्धित्तो, बुद्धीओ, डीहिन्तो, बुद्धीसुन्तो.
 बुद्धीउ, बुद्धीहिन्तो.

स० बुद्धीअ, बुद्धीआ, बुद्धीइ, बुद्धीसु, बुद्धीसुं.
 बुद्धीए.

सं० हे बुद्धि, बुद्धी. बुद्धीओ, बुद्धीउ, बुद्धी.

घेणु (घेजु)

पकव०

बहुव०

प० घेणू. घेणूओ, घेणूउ, घेणू.
 बी० घेणुं. घेणूओ, घेणूउ, घेणू.
 त० घेणूअ, घेणूआ, घेणूइ, घेणूहि, घेणूहिं, घेणूहिं.
 घेणूए.

च-छ० घेणूअ, घेणूआ, घेणूइ, घेणूण, घेणूणं.
 घेणूए.

पं० घेणूअ, घेणूआ, घेणूइ, घेणुत्तो, घेणूओ, घेणूउ, घेणू-
 घेणूए, घेणुत्तो, घेणूओ, हिन्तो, घेणूसुन्तो
 घेणूउ, घेणूहिन्तो.

स० घेणूअ, घेणूआ, घेणूइ, घेणूए. घेणूसु, घेणूसुं,

सं० हे घेणू, घेणु. घेणूओ, घेणूउ, घेणू.

इत्थी (स्त्री)

एकव०

बहुव०

प० इत्थी, इत्थीआ.

इत्थीओ, इत्थीउ, इत्थी,
इत्थीआ.

बी० इत्थि.

इत्थीओ, इत्थीउ, इत्थी,
इत्थीआ.त० इत्थीअ, इत्थीआ, इत्थीइ, इत्थीहि, इत्थीहिँ, इत्थीहिँ.
इत्थीए.च-छ० इत्थीअ, इत्थीआ,
इत्थीइ, इत्थीए.

इत्थीण, इत्थीणं

पं० इत्थीअ, इत्थीआ, इत्थीइ, इत्थिचो, इत्थीओ, इत्थीउ,
इत्थीण, इत्थिचो, इत्थीओ, इत्थीहिन्तो, इत्थीसुन्तो
इत्थीउ, इत्थीहिन्तो.स० इत्थीअ, इत्थीआ, इत्थीइ, इत्थीसु, इत्थीसुं.
इत्थीण.

सं० इत्थि.

इत्थीओ, इत्थीउ, इत्थी,
इत्थीआ.

सासू (श्वश्रू)

एकव०

बहुव०

प० सासू.

सासूओ, सासूउ, सासू.

बी० सासुं.

सासूओ, सासूउ, सासू

त० सासूअ, सासूआ, सासूइ, सासूहि, सासूहिँ, सासूहिँ.
सासूए.च-छ० सासूअ, सासूआ, सासूइ, सासूण, सासूणं
सासूए.

पं० सासूअ, सासूआ, सासूइ, सासुचो, सासूओ, सासूउ,

સાસુપ, સાસુતો, સાસુઓ, સાસુહિન્તો, સાસુસુન્તો.
સાસુડ, સાસુહિન્તો.

સં૦ સાસુઅ, સાસુઆ, સાસુઇ, સાસુહ, સાસુહું.
સાસુળ.

સં૦ હે સાસુ. સાસુઓ, સાસુડ, સાસુ.

સર્વનામના ઋલિંગ શબ્દો.

તા (તત્)	હમા (હમ્)
જા (યત્)	સઘ્વા (સર્વા)
કા (કિમ્)	અજ્ઞા (અન્યા)
જ્ઞા-યતા (જ્ઞાત)	

આ સર્વનામના ઋલિંગ ઉપો આકાગન્ત ઋલિંગ નામના જેવા થાય છે.

વિશેષ —તા અને જ્ઞા નુ પ૦ પ૦ રૂપક્રમથી સા અને જ્ઞા થાય છે તેમજ તા નો તી, જા નો જી, કા નો કી, જ્ઞા નો ઘૈ, હમા નો હમો, આ પ્રમાણે શબ્દો ગળી રૂકાગન્ત ઋલિંગના જેવાં રૂપો પણ વિકસે થાય છે પણ તો, જી અને કી, ના પ્રથમા અને દ્વિતીયાના એકવચનમાં અને છઠ્ઠીના બહુવચનમાં રૂપો થતા નથી [આ ઉપો આગળ સર્વનામના પાઠમાં વિસ્તારથી આપવામાં આવશે] સૂક્ષેપથી આ પ્રમાણે—

સઘ્વા (સર્વા)

एकव०

बहुव०

પ૦ સઘ્વા.

સઘ્વાઓ. સઘ્વાડ, સઘ્વા.

વીઠે સઘ્વં

સઘ્વાઓ, સઘ્વાડ સઘ્વા.

ન૦ સઘ્વાઅ, સઘ્વાઇ, સઘ્વાળ સઘ્વાહિ, સઘ્વાહિં, સઘ્વાહિં.

આરીના રૂપો 'રમા' પ્રમાણે

તા-તી (તદ્)

एकव०

बहुव०

પ૦ સા.

તાઓ, તાડ, તા, તીઓ,
તીડ, તી, તીઆ.

બી૦ તં.

તાઓ, તાડ, તા, તીઓ
તીડ, તી, તીઆ.ત૦ તાઞ, તાઙ, તાપ, તીઞ,
તીઞા, તીઙ, તીપ.તાહિ, તાહિં, તાહિં,
તીહિ, તીહિં, તીહિં.ચ-છ૦ તાઞ, તાઙ, તાપ,
તીઞ, તીઞા, તીઙ, તીપ

તાળં, તાળ

આકીનાં રૂપો 'રમા' અને 'રમ્યી' પ્રમાણે.

जा-जी (यत्)

एकव०

बहुव०

પ૦ જા.

જાઓ, જાડ, જા,
જીઓ, જીડ, જી, જીઆ.

બી૦ જં.

જાઓ, જાડ, જા, જીઓ,
જીડ, જી, જીઆત૦ જાઞ, જાઙ, જાપ,
જીઞ, જીઞા, જીઙ, જીપજાહિ, જાહિં, જાહિં,
જીહિ, જીહિં, જીહિં.ચ-છ૦ જાઞ, જાઙ, જાપ,
જીઞ, જીઞા, જીઙ, જીપ.

જાળં, જાળ

આકીનાં રૂપો 'તા-તી' પ્રમાણે.

का-की (किम्)

પ૦ કા.

કાઓ, કાડ, કા,
કીઓ, કીડ, કી, કીઆ.

एकव०

बहुव०

वी० कं.

काओ, काउ, का,
कीओ, कीउ, की, कीआ.

त० काअ, काइ, काए, कीअ,
कीजा, कीइ, कीए

काहि, काहिँ, काहिं,
कीहि, कीहिँ, कीहिं.

च-छ० काअ, काइ, काए,
कीअ, कीआ, कीइ, कीए.

काणं, काण

आधीनां श्पो 'ता-ती' प्रभाषे.

एआ-एई (एतद्)

एकव०

बहुव०

प० एसा.

एआओ, एआउ, एआ,
एईओ, एईउ, एई, एईआ.

य० एअं, एइं.

एआओ, एआउ, एआ,
एईओ, एईउ, एई, एईआ.

त० एआअ, एआइ, एआए,
एईअ, एईआ, एईइ, एईए

एआहि, एआहिँ, एआहिं,
एईहि, एईहिँ, एईहिं

च-छ० एआअ, एआइ, एआए,
एईअ, एईआ, एईइ, एईए.

एआणं, एआण, एईणं,
एईण.

आधीनां श्पो 'ता-ती' प्रभाषे

इमा-इमी (इद्म्)

प० इमा, इमी, इमीआ

इमाओ, इमाउ, इमा,
इमीओ, इमीउ, इमी, इमीआ

वी० इमं, इमिं

इमाओ, इमाउ, इमा,
इमीओ, इमीउ, इमी, इमीआ.

પકવ૦

બહુવ૦

ત૦ હમાઅ, હમાહ, હમાપ, હ-
મીઅ, હમીઆ, હમીહ, હમીપ.
હમીહિ, હમીહિં, હમીહિ.
અ-હૃ૦ હમાઅ, હમાહ, હમાપ,
હમીઅ, હમીઆ, હમીહ,
હમીપ.
હમીહિ, હમીહિં, હમીહિ.
હમાણ, હમાણં, હમીણ,
હમીણં.

ગાઠીનાં રૂપો 'તા-તી' પ્રભાષે.

શબ્દો (સીલિંબ).

અવરા (અપરા) પશ્ચિમદિશ.
અસાયા (અસાતા) દુ અ, પીડા.
આણા (આજ્ઞા) આદેશ, હુકમ.
આવયા (આપદ-યા) આપદા, પીડા.
હદિ } (શ્રદ્ધિ) વૈભવ, ઐશ્વર્ય,
રિદિ } સમૃદ્ધિ.
હત્થી } (જી) સ્ત્રી, નારી.
તી }
ઉત્તરા (સમ) ઉત્તરદિશા.
કલા (સમ.) કલા.
કહા (કથા) કથા, વાર્તા.
કામચેણુ (કમચેણુ) કામચેણુ ગાય.
કિચા (ક્રયા) દયા.
કોસા (કોટ્યા) વેશ્યાનુ નામ.
ગંગા (સમ.) ગંગા નદી.
હુહા (હુષ) હુધા-હુષ
હુહા (હુષ) અમૃત.
હાહી } (હાયા) આતપનો અભાવ
હાયા } પ્રતિગિષ્ણ, યાયા.

જહણા (ચમ્પા) નદીનું નામ.
જિન્મા } (જિહ્વા) જીભ.
જીહા }
જોળહા (જ્યોત્સ્ના) ચન્દ્રપ્રકાશ.
તિળહા (તુળા) રત્નકા, વાળ,
પિપાસા,
થુદ (સુતિ) સત્તવ, અશુદ્ધીર્તન.
દયા (સમ.) દયા, અનુકંપા, કરુણા.
દાહા (દંચ્છા) દાહ.
દાહિણા (દક્ષિણ) દક્ષિણદિશા.
દિસા (દિશ્-દિશા) પૂર્વદિશા.
દોવઈ (દ્રોણી) પાંડવોની ભાયાં
ચિદ (ચુતિ) ધીરજ, ધૈર્ય.
નારી (સમ.) સ્ત્રી.
નીદ (નીતિ) ન્યાય, ઉચિત વ્યવહાર.
નિસા (નિગ્ધા) રાત્રિ.
પહણા (પ્રતિજ્ઞા) પ્રતિજ્ઞા.
પણા (પ્રજ્ઞા) શુદ્ધિ.
પવિત્રયા (પવિત્રતા) પવિત્રપણું.

પટ્ટિમા (પ્રતિમા) પ્રતિમા, ચૂર્તિ.
પ્રતિગિમ્.

પિચ્છી (પૃથ્વી) પૃથ્વી, ભૂમિ.

પુદવી } (પૃથિવી) પૃથ્વી

પુદવી }

પુવ્વા (પૂર્વા) પૂર્વ દિશા

વહ્નિણી } (મગિની) બહેન

મહ્નિણી }

વાહ્વા (વાહુ) હાથ, ભુજ.

વુદ્ધિ (વુદ્ધિ) બુદ્ધિ.

મજ્જા (માર્ગ) માર્ગ, સ્ત્રી.

મજ્જાયા (મર્ગદા) વ્યવસ્થા,

સીમા, હદ.

મટ્ટિઆ (મૃત્તિકા) માટી

મહાસર્ગ (મહાસતી) પરમશીલ-

વતી સ્ત્રી.

રુપિણી (રુક્મિણી) કૃષ્ણની સ્ત્રી
લચ્છી (લક્ષ્મી) લક્ષ્મી.

વણસ્સહ } (વનસ્પતે) વનસ્પતિ.
વણપ્પહ }

વત્તા (વાર્તા) વાર્તા, કથા.

વરિસા } (વર્ષ) ચોમાસું.

વાસા }

વસહિ } (વસતિ) સ્થાન, આશ્રય.

વસહ }

વહ્ (વહ) નારી, પુત્રની સ્ત્રી.

વિયણા } (વેદના) દુઃખ, પીડા.

વેયણા }

વિજ્જા (વિદ્યા) વિદ્યા, શાસ્ત્રગ્ન.

હુદ્ધિ (હુદ્ધિ) હૃદ્ધિ, ચક્તી

વેસા (વેચ્યા) વેચ્યા.

સજ્ઞા (સંજ્ઞા) ચેષ્ટા, ગ્ન

૭૦ હમ અને કમ નો ખ થાય છે. જેમ-કુપ્પલં (કુહમલમ્) રુપિણી (રુક્મિણી)

૭૧ શબ્દની અન્દર 'હ' કે 'વ' સ યુક્ત વ્યજન હોય તો સ યુક્તાના અન્ત્ય વ્યજન જે 'જા-ય' તેની પૂર્વે 'હ' આગમ વિકસ્યે મુકાય છે તેમજ તત્ત, વજ્જ, શબ્દમાં પણ સ યુક્ત અન્ત્ય અક્ષરની પૂર્વે 'હ' આગમ વિકસ્યે આવે છે ઉદા—

આયરિયો } (આદર્શ)

આયંસો }

દરિસણ } (દર્શનમ્)

દંસણ }

વરિયં } (વર્ષમ્)

વામ }

વરિસા, વામા (વર્ષો)

તવિચ, તત્ત (તત્તમ્)

વહ, વજ્જ (વજ્જમ્)

સરસ્વર્દી (સરસ્વતી) વાણી દેવી.
 સમાદિ (સમાધિ) ચિત્તની સ્વ-
 સ્થિતી, મનની શાંતિ.
 સાયા (જાતા) મુખ.
 સાસુ (શ્વશ્રુ) સાસુ.
 સુણ્હા }
 સુસા } (સ્ત્રી) પુત્રવધુ.
 ણ્હુસા }

સિરી^૨ (શ્રી) લક્ષ્મી.
 સુહા (સુધા) અમૃત.
 સેના (સેના) સેના, સૈન્ય, લશ્કર.
 સેવા (સમ.) સેવા, ચાકરી, ભક્તિ.
 હિરી (હી) લગ્ન, શરમ.

અત્ય પુ. (અસ્ત) અસ્તાચ્છ પર્વત
 અત્ય ન. (અસ્ત) અન્તર્ધાન, મૃત્યુ.
 અતુલ } વિ. (અતુલ્ય) અસા-
 અતુલ } ધારણ.
 આગાસ પુ. ન. (આકાશ) આકાશ,
 આદાર પુ (આધાર) આધાર,
 આલંબન, આશ્રય.
 હદગ } ન. (હદય) જલ.
 દગ }
 કુમાર } પુ. (કુમાર) કુમાર.
 કુમર }
 કિણ્હ વિ. (કૃણ) સ્થાપ વધુ-
 વાળું, કાળું.
 ગિહાસત્ત વિ (ગૃહાસત્ત) ધરમાં
 આસક્ત.
 જાય વિ (જાત) ઉત્પન્ન થયેલું.

જીવિયંત પુ. (જીવિતાન્ત) પ્રાણુનો
 નાશ.
 ણાયવ્વ વિ. (જ્ઞાતવ્ય) જાણવા
 યોગ્ય.
 દદ વિ. (દદ) મળ્યું, નિશ્ચય,
 સમર્થ.
 દવ્વલુદ્ધ વિ (દ્રવ્યલુદ્ધ) દ્રવ્યમાં
 લેખી.
 દાહિણપાસ ન (દક્ષિણપાર્શ્વ)
 જમણી તરફ.
 દુજ્જોહણ પુ. (દુર્યોધન) નામ છે.
 દેવાલય ન. (દેવાલય) દેવનું
 મંદિર.
 નિય વિ (નિજ) પોતાનું
 પડણ વિ. (પ્રણુ) હોશીયાર.

૭૨ શ્રી, હી, કસ્તૂર, ક્રિયા આ શબ્દોમાં સંયુક્ત અન્યથાક્ષરની
 પૂર્વે ૬ મુકાય છે. જેમકે—

સિરી (શ્રી)
 હિરી (હી)

કસિણો (કસ્તૂર)
 કિરિયા (ક્રિયા)

પંઢવ પુ. (પાઢવ) પાંડવો, પાંડુના
પુત્રો.

પજ્જુણ પુ. (પ્રજુન્ન) કૃષ્ણનો પુત્ર.

પઢાવ પુ. (પ્રમાવ) પ્રભાવ, શક્તિ,
સામર્થ્ય.

પત્થિથ વિ (પ્રાર્થિત) પ્રાર્થના
કરાયેલ.

વાહુ પુ (સમ) હાથ, ભુજ.

માંસમોહ વિ. (માસમોજિન્) માસ
ખાનાર.

માણિ વિ (માનિન્) અભિમાની
રક્ષસ પુ. (રાક્ષસ) રાક્ષસ.

વસીહૂમ વિ. (વસીમૂત) વસ
થયેલ.

વામ વિ. (સમ) ડાબુ, પ્રતિકૂલ.

વિક્કમ પુ. (વિક્કમ) વિક્કમરાગ.

વિવામ પુ (વિવાદ) ચર્ચા,

વાગ્યુદ્ધ.

વિસાલ વિ. (વિગાલ) મોડું

વિસેસ પુ. ન. (વિશેષ) વિશેષ,
પ્રકાર, ભેદ.

સપ્પ પુ. (સર્પ) સર્પ.

સમાણ વિ. (સમાન) સદૃશ, દુલ્લ,
સરખું.

સમીહિથ વિ (સમીહિત) ઇષ્ટ,
વાંછિત.

સવળ ન. (શ્રવળ) સાંભળવું.

સાર વિ. (યમ.) શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ.

સુક્ક વિ. (શુક્ક) શુદ્ધ, શુદ્ધ
વસ્તુવાળું, ધોળું.

સિમિ(વિ)ળ } પુ (સ્રવ્ણ) સ્વપ્ન.

સુમિ(વિ)ળ }

હેમચંદ (હેમચન્દ્ર) શ્રીહેમચંદ્ર-
સરિથ.

અન્યથા.

હ } (હ) સમુચ્ચય, અવધારણુ,
તુ } નિશ્ચય, કિન્તુ, પ્રશંસા,
પાદપૂર્તિ

હવરિ-રિ } (હવરિ) ઉર્ધ્વ, ઉપર.

અવરિ-રિ }
હમ (પદ્ય) હુ બે. એ અર્થમાં
અન્યથા છે.

જમો } (યત) જેનાથી, જે
જદો } કારણથી, જે તરફથી.
જતો }

પામો } (પ્રાપ્ત) ધણુ કરીને,
પાપણ-જાં, } કદાચ.
પાયસા }

મુસા }
મૂસા } (મૃગ) અસત્ય, ખોટું.
મોસા }

૭૩. સસ્કૃતમાં 'તસ્' પ્રત્યય આવે છે તેને સ્થાને 'તો-દો'
વિકલ્પે આવે છે, બ્યારે તો-દો ન થાય ત્યારે અકારથી પર વિસર્ગ

ઘાતુઓ.

આહવ્ (આ+રમ્) થર કરવું.	ગંઠ્ (ગ્રન્થ) ગુંથવું, રચવું,
આહઘ્ (આ+ગ્રા) મુધવું	ગંથ્ } બનાવવું.
આ-રાહ્ (આ+રાઘ્) આરાધના કરવી, ઉપાસના કરવી	જણ્ (જનય) ઉત્પન્ન કરવું, પેદા કરવું.
હદે (હદ+ઇ) ઉદય પામવું.	જઙ્ (ઝર) ઝરવું, ટપકવું.
હદાહ્ (આ+હિદ્) છીનવી લેવું.	પલોદ્ (પ્ર+હર) હેલવું, આ-ભેલવું.
હવિવ્ (હદ+વિજ્) ઉદ્દેગ કરવો, ખિન્ન થવું.	પહુષ્ (પ્ર+શ્) સમર્થ થવું.
હઠ્ } (હત+સ્થા) ઉઠવું.	પારં-ગચ્છ્ (પાર+ગચ્છ્) પાર પામવું.
હઠ્ }	વહ્ (સ) વહેવું, લઇ જવું.
પ (હ) જવું.	વસીકર્ } (વચી+ક) વશ કરવું.
કુપ્ (કૃપ-કૃપ્ય) ક્રોધ કરવો.	વસીકુળ્ }
ગિજ્ (ગૃધ-ગૃપ્ય) આસક્ત થવું.	હિસ્ (હિસ) હિંસા કરવી.
	હુહ્ (મૃજ) વાળવું, સાફ કરવું, માંજવું.

પ્રાકૃત વાક્યો

જસ્સ જમો આહ્મો હદેહ, સા	મિં ય દાહિના દિસા, હત્તરા
તસ્સ હોહ પુવ્વા દિસા, જત્તો	હ વામેણ ।
અ અત્થમેહ સા હ અવરા	કિવાપ વિળા કો ધમ્મો ।
દિસા નાયન્વા, દાહિણપાસ	પંચવાળ સેળાહ દુજ્જોહ્ણસ્સ

આવે તો વિસર્ગનો પૂર્વનો સ્વર અને વ્યંજન સહિત 'ઓ' થાય છે. જેમકે—

જત્તો, જદો, જમો (યત)	અજત્તો, અજદો, અજમો (અન્યત)
કત્તો, કદો, કમો (કૃત.)	પુરમો (પુરત.)
તત્તો, તદો, તમો (તત.)	મગ્ગમો (માર્ગત)
સવ્વત્તો, સવ્વદો, સવ્વમો (સર્વદા)	

સેનાપ સહ જુઝઙ્ઘં દ્વોત્થા,
તસ્મિ જુઝ્ઘે પંડવાણં જયો
આસિ ।

કોસા વૈસા સન્વાસુ કલાસુ
નિઙ્ઘા, નન્દસ્મિ ડ વિસે-
સેણ કુસલા ।

સન્વા કલા ધમ્મકલા જપ્પહ,
સન્વા કહ્વા ધમ્મકહ્વાજિણેહ ।

જસ્સ જીહ્વા વસીહ્વાસો
પરમો પુરિસો ।

નારીઓ ચન્દ્રસ્સ જોણ્દ્વાપ
રમેન્તિ ।

છુહાપ સમાણા વેયણા નત્થિ ।
પંડવાણં મજ્જા દોવર્હં સન્વાસુ
દ્વત્થીસું ઉત્તિમા મહાસર્હં
અહેસિ ।

વણસ્સર્હં પિ સન્ના અત્થિ
તઓ દગં મદ્દિઆપ રસં ચ
આહરેજ્જા ।

સન્નજ્ઞા પદ્ધણ્ણાદ્ધિતો કહં પિ

ન ચલન્તિ ।

દ્વત્થીઓ સન્નજ્ઞાદ્ધિન્તો ઉદ્ધન્તિ,
આવાસયાહં ચ કિચ્ચાહં
કુણન્તિ ।

સાસુણ્ણહસાપ ઉવરિ, વહ્હુહ
ય સાસુથ અવરિ, અર્હવ પીર્હં
અત્થિ ।

દિવહો નિસં, નિસો ય દિણં
અણુસરેહ ।

જણા રિદ્ધીપ ગવ્વિદ્ધા પાપણ
હવંતિ ।

જોબ્બણં અસારં, લક્કહીવિ અ-
સારા, સંસારો અસારો, તઓ
ધમ્મસ્મિ મર્હં દ્ધં કુજ્જા ।

થી પગયા બાહાપ મારં નેહીઅ ।
કામે સત્તાઓ દ્વત્થીઓ કુલં
સીલં ચ ન રક્ખન્તિ ।

ડઅ થીણં સરુવં, સંસારા ય
ડવ્વિવેસુ ।

જો સંઘસ્સ આણં અદ્ધકમેહ,
સો સિક્ખવં અરિહેહ ।

. જે નામ વિશેષણ હોય તેનું ઋતિગ કરવું હોય તો અન્સ
આ કે જે લગાડવાથી થાય છે, પણ અકારાન્ત વિશેષણ નામોનું ઋતિગ
પ્રાય. આ લગાડવાથી થાય છે. કોઈ સ્થળે જે પણ લાગે છે. જેમકે-
પિય-પિયા, પિઆ (પ્રિયા)
નિચ-નિચ્ચા, (નિત્યા)
વણ્ણ-વણ્ણા, (વણ્ણમા)
મરિસ-સરિસા, સરિસી (સદ્ગી)

તારિસ-તારિસા, તારિસી (તાદશી)

હસમાણ-હસમાણા (હસમાના)

હસમાણી (હસન્તી)

જડેનાય ઉદગં કિપ્પ, ગંગાઝ
 થ દગં સુષ્કમત્થિ ।
 હૈમચંદો સરસ્ત્વદેવિ આપ-
 હીય ।
 સાસ્ત્ર યદ્દુષ્ણં વેવાલપ ગમણાય
 કહેર ।
 જો હિરિં નોદં ઘોદં ચ ધરેર,
 સો સિરિં લહેર ।
 અદિળો લાદાય વિસં ક્ષરેર ।
 તિળ્લા આગાસેણ સમા વિ-
 સાલા ।
 તવસ્ત્વ છાદીપ થીઓ ગાળં

કાહીય ।

વિક્રમો નિવો પિચ્છીય સુદ્ધ
 પાલ્લો આસિ ।

કુમારો સન્વાસુ કલાસુ પદુ-
 વ્પહ ।

પદ્મણો મહાવીરસ્ત્વ અતુલ્લાય
 સેવાપ ગોયમો ગણહરો સંસારં
 તરીય ।

ચક્ષાઓ તાઓ યાલ્લિભાઠ,
 જાહિં સુમિળે થિ ન પરિયઓ
 અજો પુરિસો ।

પુજરાતી વાક્યો.

વડીલોની મર્ખાદા ઉલધની નહિ.
 ચોરે આશ્વત્થની લક્ષ્મી છીનવી
 લીધી.
 પુત્રની વહુ સાસુના સર્વ કામો
 વિનયથી કરે છે
 ભારે માણસની ઋદ્ધિ નાશ પામે
 છે ત્યારે તેની સાથે શુદ્ધિ અને
 ધીરજ પેશુ નાશ પામે છે.
 ધર્માર્જન ધનની વૃદ્ધિમાં ધર્મનો
 ત્યાગ કરતો નથી.
 સરસ્વતી અને લક્ષ્મી(શ્રી) ના
 વિવાદમાં કોણુ જીતે?
 માણસ વેદનામાં બહુજ મુઝાય છે.
 સર્વ જીવો મુખને (શાના) ધ્રુજે

છે, અને કુખને (અશાતા)
 ધ્રુજતા નથી.

ઉત્તમ પુરુષ જે કાર્યનો આરભ
 કરે છે, તેને જરૂર પાર પામે છે.

હિનાજામાં સર્વ પશુઓ ઝાડોની
 છાયામાં વિશ્રાન્તિ લે છે.

દક્ષિણ દિશામાં ચોરો ગયા.

સર્વ ઠેકાણે સુખીઓને મુ-
 અને કુ.ખીઓને કુ-ખ હોય

હુ અનેશ્વરોની પ્રતિમાઓને સ્તુ-
 તિઓ વડે સ્તુતિ કરે છુ.

સર્વો જીવ વડે દુધ પીવે છે.

ઋગ્વી. બામમાં વિહરે છે, અને
 પુ.ખો સુધે છે.

તે તીર્થંકરોની વાર્તાઓ વડે બોધ
પામ્યો.

પૂર્વે પૃથ્વી ઉપર ઘણા રાક્ષસો
હતા.

દુર્જનની જાળમાં અમૃત છે પણ
હૃદયમાં વિષ છે.

મે બહેનોને ઘણું ધન આપ્યું
કૃષ્ણની સ્ત્રી રૂકિમણીનો પુત્ર

પ્રસુત છે
સામ્ર વહુઓ ઉપર કોપ કરે છે

ચોખાસામાં મુનીઓ એકજ વસ-
તીમાં રહે છે.

રાત્રિમાં સ્ત્રીઓ ચન્દ્રના પ્રકાશમાં
નાચે છે

પ્રભુની સેવા વડે અને કૃપાથી
કલ્યાણ થાય છે.

સાધુઓ પ્રાણાન્તે પણ અસત્ય
બોલતા નથી.

બાળક શયનમાં લોટે છે
સ્ત્રી, લતા અને પંડિતો આશ્રય

વિના શોભતા નથી

પાઠ ૧૭ મો

ભવિષ્યકાળ.

પ્રત્યય

ષકવ૦

પ૦ પુ૦ સ્સં, સ્સામિ
હામિ, હિમિ

ચી૦ પુ૦ હિસિ, હિસે
ત્રી૦ પુ૦ હિહ, હિષ

માર્ગ પ્રાકૃતમાં બીજા અને ત્રીજાપુરુષમાં નીચે આપેલા
પ્રત્યયોનો પણ પ્રયોગ કરી શકાય છે

વહુવ૦

સ્સામો, હામો, હિમો,
સ્સામુ હામુ, હિમુ,
સ્સામ હામ હિમ,
હિસ્સા. હિત્થા

હિત્થા, હિહ
હિન્તિ, હિરે

પકવ૦

વહુવ૦

વી૦ પુ૦ સ્સસિ, સ્સસે.

સ્સહ.

ત્રી૦ પુ૦ સ્સહ, સ્સપ.

સ્સન્તિ, સ્સન્તે.

આ પ્રત્યયો લગાડતા પૂર્વના 'અ'નો 'હ' અથવા 'પ' થાય છે.

'હસ' ધાતુઓના રૂપો.

પકવ૦

વહુવ૦

પ૦ પુ૦ હસિસ્સં, હસેસ્સં,
હસિસ્સામિ, હસે-
સ્સામિ, હસિહામિ,
હસેહામિ, હસિહિમિ,
હસેહિમિ.

હસિસ્સામો, હસિહામો, હસિ-
હિમો, હસિસ્સામુ, હસિહામુ,
હસિહિમુ, હસિસ્સામ, હસિ-
હામ, હસિહિમ, હસિહિસ્તા,
હસિહિત્થા હસેસ્સામો, હસે-
હામો. હસેહિમો, હસેસ્સામુ,
હસેહામુ, હસેહિમુ, હસેસ્સામ,
હસેહામ, હસેહિમ, હસેહિસ્તા,
હસેહિત્થા.

વી૦ પુ૦ હસિહિસિ, હસિહિસે,
હસેહિસિ, હસેહિસે,
હસિસ્સસિ, હસિ-
સ્સસે, હસેસ્સસિ,
હસેસ્સસે.

હસિહિત્થા, હસિહિહ હસે-
હિત્થા, હસેહિહ, હસિસ્સહ,
હસેસ્સહ

ત્રી૦ પુ૦ હસિહિહ, હસિહિપ
હસેહિહ, હસેહિપ
હસિસ્સહ હસિસ્સપ,
હસેસ્સહ, હસેસ્સપ.

હસિહિન્તિ. હસિહિન્તે, હસિ-
હિરે હસેહિન્તિ, હસેહિન્તે
હસેહિરે, હસિસ્સન્તિ, હસિ-
સ્સન્તે, હસેસ્સન્તિ હસે-
સ્સન્તે.

હજ્જ, હજ્જા આવે ત્યારે

સર્વધૃં } હસેહજ્જ, હસેહજ્જા,
સર્વપું } હસિહજ્જ, હસિહજ્જા,

ને ધાતુના રૂપો.

અકચૃં

બહુવૃં

પૃં પુૃં નેહસં, નેહસામિ
નેહામિ, નેહિમિ.

નેહસામો નેહામો, નેહિમો,
નેહસામુ, નેહામુ, નેહિમુ,
નેહસામ, નેહામ, નેહિમ,
નેહિહસા, નેહિહિથા.

વીૃં પુૃં નેહિસિ, નેહિસે,
નેહસસિ, નેહસસે

નેહિહિથા, નેહિહિ,
નેહસહ

ત્રીૃં પુૃં નેહિહિ, નેહિહિ,
નેહસહ, નેહસહ

નેહિહિન્તિ, નેહિહિન્તે, નેહિહિરે,
નેહસન્તિ, નેહસન્તે.

પ્રત્યયોની પૂર્વે 'અ' આગળ આવે ત્યારે

નેઅ અંગના રૂપો.

પૃં પુૃં ધૃં નેહસં, નેહસામિ, નેહામિ, નેહિમિ, નેહસં,
નેહસામિ. નેહામિ, નેહિમિ

આ પ્રમાણે સર્વપુરુષ અને સર્વવચનમા રૂપાખ્યાનો કરી લેવા.

પ્રત્યયોની પૂર્વે અને રથાને હજ્જ, હજ્જા આવે ત્યારે

નેહજ્જ-નેહજ્જા ના રૂપો.

પૃં પુૃં ધૃં નેહજ્જસં, નેહજ્જસામિ, નેહજ્જામિ, નેહજ્જામિ,
નેહજ્જહિમિ નેહજ્જાહિમિ, નેહજ્જ, નેહજ્જા વગેરે
રૂપો થાય છે

નેહજ્જ-નેહજ્જા અંગના રૂપો.

પ૦ પુ૦ ચ૦ નેણ્જ્જસ્સં, નેણ્જ્જસ્સામિ, તેણ્જ્જહામિ, નેણ્જ્જાહામિ, નેણ્જ્જહિમિ, નેણ્જ્જાહિમિ, નેણ્જ્જ, નેણ્જ્જા વગેરે ૩૫૦ થાય છે

કર્-આ ધાતુનો ભવિષ્યકાળમાં કા આદેશ વિકલ્પે થાય છે
કા આદેશ થાય ત્યારે પ્રથમ પુરૂષના એકવચનમાં કાહં એવું ૩૫ વિકલ્પે થાય છે, તેજ પ્રભાણે દા ધાતુનું ૫થુ દાહં એવું ૩૫ વિકલ્પે થાય છે

કા (ઠ)

एकव०

बहुव०

પ૦ પુ૦ કાહં, કાસ્સં
કાસ્સામિ. કાહામિ,
કાહિમિ.

કાસ્સામો-મુ-મ, કાહામો-મુ-મ, કાહિમો-મુ-મ, કાહિ-સ્સા, કાહિત્થા

ત્રી૦ પુ૦ કાહિસિ-સે

કાહિત્થા, કાહિહ

ત્રી૦ પુ૦ કાહિહ-પ, કાહી.

કાહિન્તિ-ન્તે, કાહિરે.

કર્ (ઠ)

પ૦ પુ૦ કરિસ્સં, કરિસ્સામિ,
કરેસ્સં, કરેસ્સામિ.

કરિહામિ, કરિહિમિ, કરે-હામિ, કરેહિમિ, વગેરે ૩૫૦

'હસ્' ની બાથુવા.

दा.

एकव०

बहुव०

પ૦ પુ૦ દાહ, દાસ્સં,
દાસ્સામિ, દાહામિ,
દાહિમિ.

દાસ્સામો-મુ-મ, દાહામો-મુ-મ, દાહિમો-મુ-મ, દાહિ-સ્સા, દાહિત્થા

ત્રી૦ પુ૦ દાહિસિ-સે,

દાહિત્થા, દાહિહ,

દાસ્સસિ-સે.

દાસ્સહ

પ્રકવ૦

વહુવ૦

જો૦ પુ૦ દાહિદ્-પ, દાહી,
દાસ્સદ્-પ

દાહિન્તિ-ન્તે-દાહિરે
દાસ્સન્તિ-ન્તે

પ૦ પુ૦ એકવચનમાં 'હિસ્સં' પ્રત્યય પણ લાગે છે.

હસિહિસ્સં, નેહિસ્સં, કરિહિસ્સં, હોહિસ્સં.

મવિષ્યકાલ-આવતો કાળ એટલે જે ક્રિયા થવાની છે તે
દેખાડે છે જેમકે-

રામો ગામં ગમિહ્વ-રામ ગામમાં જશે.

અજ્ઞ નયરં ગચ્છિસ્સં-આજે હું નગરમાં જઈશ

(શ્રીલિંગ) શબ્દો.

અશ્વણા (અર્ચના) પૂજા.

અશ્વા (અર્ચો) પૂજા, સત્કાર

અવળણા (અવજા) અપમાન,
તિરસ્કાર

કજ્ઞા (કન્યા) કન્યા.

ક્ષમા (ક્ષમા) ક્રોધનો અભાવ,
શાન્તિ, માણી.

શંતિ (શાન્તિ) ક્રોધનો અભાવ,
શાન્તિ, ક્ષમા

ગરિહ્વા (ગર્હી) પાપની નિર્દા
કરવી તે.

ચવેહા-હા } (ચપેટ) થાપડ,
ચમેહા-હા } તમાચો

ચિંતા (ચિન્તા) ચિન્તા, વિચાર.

જીવદયા (યમ) હવેની દયા.

જીવહિંસા (યમ) હવે વધ,
હવેનો નાશ કરવો તે.

દિક્ષા (દિક્ષા) દિક્ષા, પ્રવ્રજ્યા,
સંન્યાસ.

દેસવિરટ (દેશવિરતિ) દેશથી
પાપોનો ત્યાગ.

ધેણુ (ધેણુ) ગાય.

નર્દ (નર્દી) નદી.

નાવા (નો) નૌકા, વહાણ

નિદા (યમ) નિદા.

પયા (પ્રજા) પ્રજા, સતતિ.

પાઠસાલા (પાઠશાળા) પાઠશાળા.

પોહ (પ્રીતિ) પ્રેમ.

પૂર્ણિમા (પૂર્ણિમા) પૂનમ,
પ્રણિમા.

બોહિ (બોધિ) શુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિ.
મંત્રિ (મંત્રિક) ભક્તિ, સેવા,
ચાકરી.

મદ્ધ (મતિ) શુદ્ધિ.

મન્નિલા } (મન્નિકા) માંખી.
મન્નિલા }

માલા (માલ) માળા.

માયા (સમ) માયા, કપટ, છળ.

રત્તિ } (રાત્રિ) રાત્રી.
રાદ્ધ }

રિદ્ધ } (ઋદ્ધ) વસંતોદિ ઋતુ.
રિદ્ધ }

વણિયા } (વણિતા) બે.
વિલયા }

વીણા (સમ) વીણા, તે નામનુ
વાદ્ય.

સલાહા (શ્લઘા) વખાણ, પ્રશંસા.

સંકલા (શુદ્ધલા) સાંકળ, ખેડી.

સમિદ્ધિ } (સમૃદ્ધિ) આપાદિ,
સામિદ્ધિ } ચઢતી.

સવ્વિરિદ્ધ (સર્વવિરિતિ) સર્વ
પાપવ્યાપારનો ત્યાગ

સાદા (ગાદા) ઝાડની શાખા,
ડાળી.

આગમત્થ પુ. ન. (આગમર્થ)
સૂત્રાર્થ, આગમનો અર્થ.

આલાવ પુ. (આલપ) સૂત્રનો
આલાવો.

આસણ ન. (આસન) બેસવાની
વસ્તુ.

અગ્ગ વિ. (અગ્ર) તીવ્ર, પ્રથમ.

અજ્ઞયંત પુ. (અજ્ઞયન્ત) ગિર-
નાર પર્વત.

કલિ પુ. (સમ) કળિયુગ, કલહ,
ઝડો.

કુંદુંબિ વિ. (કુંદુંબિવ) કુંદુંબ

વાળો, શુદ્ધસ્થ.

ગાણ ન. (ગાન) ગાણ, ગીત.

ગોવાલ પુ. (ગોપાલ) ગોવાળ

ગીયત્થ } પુ. (ગીતાર્થ) સાધુની
ગીયદ્ધ } સમાચારી જાણનાર
સાધુ.

ચચ્ચર ન. (ચત્તર) ચૌદું, બજાર.

ચાદ વિ. (ત્યાગિવ) દાની.

જદિલ પુ. (જટિલ) તાપસ,
જટાધારી.

તાવસ પુ. (તાપસ) તાપસ,
યોગી.

स्थिर वि. (स्थिर) निश्चय, स्थिर,
द्वय } न. (द्वय) द्वय, धन,
द्वय } संपत्ति
दुहि वि. (दुहि) दुहि
घणि वि. (घणि) धनवाणि.
पविट्ट वि. (प्रविष्ट) प्रवेश करेक्ष
पारद्धि पु (पारद्धि) पारद्धि,
शीकरी
भय न (भय) भय, भीति, त्रास.
मिच्छ पु (मृत्त्य) नोकर, कर्मकर.
मक्कड पु (मर्कट) भांडकु.
मोग्ग^{७४} पु (मुद्गर) भोगर.
वाणिज्ज न (वाणिज्य) वेपार,
व्यापार.
वावारि वि. (व्यापारि) व्यापारी
वियाररहि वि (विकाररहित)
विकार रहित.
लोद्धय वि (लुब्धक) क्षोभी,

धम्पट, पु. शीकरी.
लोह पु. (लोम) क्षोभ, तृष्ण।
सत्थ पु. (सार्थ) सार्थ, भुसाङ्क-
रेनो समुदाय
समय पु (मम) क्षाण, वधत्,
अवसर
सग्ग पु न (स्वर्ग) देवानु स्थान,
देवक्षेत्र
समोसरण } (समवसरण) सभ-
समवसरण } वसरण.
साण पु (श्वर) कुतरे।
सिरिवद्धमाण पु (धीवर्धमान)
योवीशभा शुनेश्वर, श्रीमहावीर.
सर पु. न. (सग्ग) सरोवर.
सरोय न. (सरोज) कभण.
सुद्धि वि (सुखिन्) शुभवाणि।
सुमिणतुल्ल वि. (स्वप्नतुल्य)
स्वप्न सुमान.

७४ संयुक्ता व्यञ्जननी प्रवे 'ड' नो ओ थाय अने इ नो ए
दिक्खे थाय छे

पोक्खर (पुक्करम्)

वेण्ह विण्ह (विष्णु)

पोत्थञ्ज (पुस्तक)

वम्मेल्ल, वम्मिल्ल (वम्मिलम्)

मोण्टं (मुण्डम्)

पेण्डं, पिण्डं (पिण्डम्)

क्षोभ स्थाने 'ए' धतो पण् नथी.

चिन्ता (चिन्ता)

अव्यय.

अदुव }
अदुवा } (अथवा) वा, डे अथवा.
अदु }

णु } (उ) वितर्क, अश्र, डेणु,
नु } पश्चात्ताप.

कप } (कृते) भाटे, निमित्त,
कपण-णं } क्षीधि.

तो (तदा) सारे, ते वधते.

पय (प्रगे) प्रभातभां.

पुरओ (पुरतस्) आगण.

घातुओ

गल् (गल्) गणी नपुं, सडपु,
नाश पाभपु, सभाभ अर्ध नपुं,
अरपुं.

णिमज्ज }
णुमज्ज } (निमज्ज) डुणपुं.

डुह् (डुह्) डोहपु.

मच्च (मन-मन्य) भानपु, विचारपु.

मग्ग् (मार्गय) शोधपु, भांगपुं.

बुक्क } (मष्) भानपुं शुभपुं,
भस् } भसपु.

लिह् (लिह्) यादपु.

प्राकृत वाक्यो

अज्ज साहवो नयराओ विह-
रिस्सन्ति ।

गोवाला पय घेणूओ दोहि-
हिन्ति ।

अहं सीसाणमुवपसं करिस्सं ।
मक्खिमा महुं लेहिस्सइ ।

पारद्धिणो अरण्णे वच्चिहिन्ते,
तहिं च वीणाप मुणिणाहरि
णीओ वसीकरिस्सन्ते, प-
च्छा य ताओ हिंसिहिरे ।

तुं रण्णे जाज्जाहिसे, तथा
सिधो चवेडाप पहेरेहिप ।

लोद्धओ मोगरेण जणे
इणीअ ।

तुम्हे गुरु भत्तीप सेवेह्, ठाणं
किवाप कल्लाणं भविस्सइ ।

कन्नाओ अज्ज पडुणो पुरओ
नच्चिस्सन्ति, गाणं च का-
हिन्ति ।

उज्जाणे अज्ज जाइस्सामो,
तत्थ य सरंसि जायाह सरो-
याणि जिणिंदाणं अच्चणाप
गिणिहहिस्सा ।

अज्ज अहं तत्ताणं चिंताप

रत्ति नेस्सं ।

तं कज्जं काहिसि तो दव्वं
दाहं ।

कलिम्मि नरिदा धम्मेण पयं
न पालिहिरे ।

जइ सो दुज्जणो होही, तथा
परस्स निदाप तूसेहिइ ।

पुत्ताणं सलाहं न काहं ।

तीप मालाप सप्पो अत्थि,
जइ मालं फासिहिसे तथा
सो डहिस्सइ ।

कल्ले पुण्णिमाप मयंको अईव
विरागहिइ ।

विज्जत्थिणो अज्झयणाय पाठ-
सालं जाज्जाहिरे ।

अहुणा अम्हे पवयणस्स आ-
लावे गणिहित्था ।

अम्हे वाणिज्जेण धणिणो
होइहिमो, तुम्हे नाणेण
पंडिया होस्सह ।

धम्मेण नरा सगं सिवं वा
लहिस्सन्ति ।

अज्ज समोसरणे सिखिद्व-
माणो जिणिदो देसणं काही,

तत्थ य यहुणो भव्वा योहिं
अदुव देसविरइं अदुवा
सव्वविरइं च गिण्हेहिरे ।

जइ तुम्हे सुत्ताणि भणेज्जा
तया गीयट्ठा होज्जाहित्था ।
कल्लम्मि धम्मं काहामिन्ति
सुविणतुल्लमि जियलोप को
णु मन्नेइ ।

जिणधम्माओ अन्नह सम्मं
जीवदयं न पासेस्सह ।

कलिम्मि पविट्ठे मुणीणं आग-
मत्था गलिहिन्ति ।

आयरिआ वि सीसाणं सम्मं
सुअं न दाहिति ॥

नरवइणो कुंडुंविणा सह
जुज्झिस्सन्ति ।

जे जिणपडिमं, सिद्धालयं वा
पूइस्सन्ति ताण घरं थिरं
होही ।

नवि अत्थि नवि होही,
पाण्ण तिहुवणम्मि सो जीवो ।

जो जुव्वणमणुपत्तो,
वियाररहिओ सया होइ ॥ १॥

~ ओइ पदना पणु अर्थ वचन सूचि थाय छे, नेभइ—

काइइ—कहा, होहिइ—होही, दाहिइ—दाही.

ગુજરાતિ વાક્યો.

તુ પાપોની નિદા કરીશ તો
 સુખી થઈશ.
 અમે નાવમાં ખેસીશુ અને સરો-
 વરમાં કીડા કરીશું.
 અમે સ્વામિને માટે માળા
 ગુથીશુ.
 તે લોભી છે માટે બ્રાહ્મણોને ધન
 આપશે નહિ
 સ્વપ્નમાં ચન્દ્રે મુખમાં પ્રવેશ કર્યો
 તેથી તુ રાજ્ય પામીશ.
 બોધિને માટે અમે જીનેશ્વરના
 ચરિત્ર સાંભળીશુ.
 ગિરનારમાં ધણી વનસ્પતીઓ
 છે જ્યારે હું ત્યાં જઈશ ત્યારે
 જોઈશ
 તે ત્યાગી છે માટે ગરીબોને
 દાન આપશે.
 તે તાપસ છે માટે દુઝોનો
 આહાર કરશે.
 તુ ક્ષમા ધારણ કરીશ તો
 દુર્જન શુ કરશે ?
 વસત ઋતુમાં નગરના લોકો
 ઉદ્યાનમાં ફરવા જશે, તે વખતે
 તે કન્યા સખીઓ સાથે જરૂર

આવશે.
 વનમાં તાપસ ઉત્તર તપ કરે છે,
 અને તપના પ્રભાવથી ઇન્દ્રની
 રિદ્ધિ મેળવશે.
 તુ વડીલોની સેવા કરીશ તો
 સુખી થઈશ.
 તમે સાર્થની સાથે વિહાર કરશે
 તો જંગલમાં ભય થશે નહિ.
 હું સસારના હું ખોથી બીહુ છું,
 માટે દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ.
 તુ જીવ હિંસા ન કરે, નહીતર
 હું ખી થઈશ.
 ક્રોધ પ્રીતિને હણે છે, અને માયા
 મિત્રોને હણે છે, અને માન
 વિનયનો નાશ કરે છે, અને
 શોભ સર્વ ગુણોનો નાશ કરે
 છે માટે તેઓનો ત્યાગ કરીશુ.
 ચોરો દક્ષિણદિશામાં ગયા છે,
 પણ તેની જરૂર તપાસ કરીશ.
 તુ સરોવરમાં જઈશ તો જરૂર
 કુબીશ.
 તે કુતરો ભસશે, પણ કરડશે નહીં.
 જીવદયા સમાન ધર્મ નથી, અને
 જીવહિંસા સમાન અધર્મ નથી.

પાઠ ૧૮ મો

આહુ ભવિષ્યકાળ અને ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ.

‘સોચ્છ’ વિગેરે ધાતુઓના રૂપાખ્યાનો.

સં० પ્રા० આદેશ

શ્ચ=સોચ્છ સાંભળવું.

ગમ્=ગચ્છ જવું.

ઋદ્=રોચ્છ રોવું.

વિદ્=વેચ્છ બણવું.

દૃશ્=દચ્છ જોવું.

સં० પ્રા० આદેશ

મુચ્=મોચ્છ મુકવું, ઊડવું.

વચ્=વોચ્છ બોલવું.

છિદ્=છેચ્છ છેદવું.

મિદ્=મેચ્છ ભેદવું.

મુજ્=મોચ્છ ખાવું.

‘સોચ્છ’ વિગેરે ૬૪ ધાતુઓ ભવિષ્યકાળમાં વપરાય છે. અને તેના રૂપાખ્યાનો કરતી વખતે ભવિષ્યકાળનાં પ્રસયમાંના હિ નો શોષ વિકલ્પે થાય છે, તેમજ પ્રથમ પુરુષ એકવચનનું રૂપ આ ધાતુઓને અન્તે અતુરત્વાર મુકવાથી પણ વિકલ્પે સિદ્ધ થાય છે.

ગચ્છ નાં રૂપો

एकव०

प०पु० गच्छं.

गच्छस्सं, गच्छेस्सं.

गच्छस्सामि, गच्छेस्सामि,

गच्छहामि, गच्छेहामि

बहुव०

गच्छिस्सामो, गच्छिहामो,
गच्छिमो, गच्छिहिमो.

गच्छिस्सामु, गच्छिहामु,
गच्छिमु गच्छिहिमु.

गच्छिस्साम, गच्छिहाम,
गच्छिम, गच्छिहिम.

गच्छिहिस्सा, गच्छिहित्था

एक व०

बहु व०

गच्छिमि, गच्छिहिमि,
गच्छेमि, गच्छेहिमि.

પ થાય ત્યારે ગચ્છેસ્સામો વિગેરે
રૂપો થાય છે.

वी०पु० गच्छिसि, गच्छिहिसि, गच्छित्था, गच्छिहित्था,
गच्छिसे, गच्छिहिसे गच्छिह, गच्छिहिह,
गच्छेसि गच्छेहिसि, गच्छेत्था गच्छेहित्था, गच्छेह,
गच्छेसे गच्छेहिसे. गच्छेहिह.

ब्री०पु० गच्छिह, गच्छिहिह, गच्छिन्ति, गच्छिहिन्ति,
गच्छिप, गच्छिहिप, गच्छिन्ते, गच्छिहिन्ते,
गच्छेह, गच्छेहिह, गच्छिरे, गच्छिहिरे, गच्छे-
गच्छेप, गच्छेहिप न्ति, गच्छेहिन्ति, गच्छेन्ते
गच्छेहिन्ते, गच्छेरे गच्छेहिरे.

જ-જ્ઞા, પ્રસયો આવે ત્યારે થતા રૂપો-

गच्छिज्ज, गच्छिज्जा

प०पु० गच्छिजिस्सं, गच्छि- गच्छिजिस्सामो-मु-म,
जिस्सामि, गच्छिजि- गच्छिजिहामो-मु-म,
हामि, गच्छिजिहिमि. गच्छिजिहिमो-मु-म,
गच्छिजिहिस्सा,
गच्छिजिहित्था

वी०पु० गच्छिजिहिसि-से. गच्छिजिहित्था,
गच्छिजिहिह

ब्री०पु० गच्छिजिहिह-प. गच्छिजिहिन्ति-न्ते,
गच्छिजिहिरे.

સર્વપુ० }
સર્વવ० }

गच्छिज्ज, गच्छिज्जा.

ક્રિયાતિપત્યર્થ.

પ્રત્યય.

સર્વવચન } હજ્જ, હજ્જા, ન્તો, - માણો.
સર્વપુરુષ

હસ.

સર્વવચન } હસેહજ્જ, હસેહજ્જા, હસન્તો, હસમાણો
સર્વપુરુષ

હો.

સર્વવચન } હોહજ્જ, હોહજ્જા, હોન્તો, હોમાણો.
સર્વપુરુષ

હોમ.

સર્વવચન } હોપહજ્જ, હોપહજ્જા હોમન્તો, હોમમાણો.
સર્વપુરુષ

આર્પમાં ન્તે, અને માણે પ્રસય પણ લાગે છે, જેમકે—

હસન્તે, હસમાણે, હોન્તે, હોમાણે.

ક્રિયાતિપત્યર્થ—આ ભૂતકાળ અને ભવિષ્યકાળ એમ બે કાળ દેખાડે છે, બ્યારે ભૂતકાળ દેખાડે છે ત્યારે ક્રિયા નથી બની તેવો ભાવ બતાવે છે. જેમકે—

જહ સો વિહજ્જં મણન્તો તયા હુહિઓ ન હોન્તો । (જે તે વિદ્યાને ભણ્યો હોત તો હું ખી થાત નહીં. અથવા તે વિદ્યાને ભણશે તો હું ખી થશે નહીં.)

ઋકારાન્ત નામ,

પ્રાકૃતમાં 'ઋ'સ્વરનો પ્રયોગ થતો નથી તેથી ઋકારાન્ત જે શબ્દો છે તેમાં અમુક ફેરફાર થઈ નીચે પ્રમાણે રૂપો થાય છે.

- કોઈ ઠેકાણે ન્ત-માણ પ્રત્યય પણ આવે છે, તેથી હસન્ત, હસમાણ, હોન્ત, હોમાણ પણ રૂપો થાય છે.

- ૧ સંસ્કૃતમાં જે શબ્દો ઋકારાન્ત છે, તેમાં જે શબ્દો સંબંધ વાચી છે તેના અન્ત્ય 'ઋ'નો 'અર્' થાય છે, અને જે શબ્દો વિશેષણ છે તેના અન્ત્ય 'ઋ'નો 'આર' થાય છે, પછી અન્ત્ય ઋકારાન્ત હોવાથી તેના રૂપો પુલ્લિંગ અને નપુસકલિંગમાં ઋકારાન્ત પુલ્લિંગ અને ઋકારાન્ત નપુસકલિંગ જેવા થાય છે. જેમકે—
- સંબંધવાચી નામ—પિઅર (પિતૃ) જામાઅર (જામાતૃ)
વિશેષણ નામ—કત્તાર (કર્તૃ) દાચાર (દાતૃ)
- ૨ પ્રથમા અને દ્વિતીયાના એકવચન સિવાય સર્વ વિભક્તિમાં ઋકારાન્ત શબ્દના અન્ત્ય 'ઋ'નો 'ડ' પણ થાય છે. જેમ પિડ (પિતૃ) કત્તુ (કર્તૃ) દાડ (દાતૃ), અન્ત્ય અંગ ઙકારાન્ત હોવાથી તેના રૂપો ઙકારાન્ત પુલ્લિંગ અને નપુસકલિંગ જેવા થાય છે. તેથી પિઅર, પિડ (પિતૃ) કત્તાર, કત્તુ (કર્તૃ) દાચાર, દાડ (દાતૃ) ઇત્યાદિ શબ્દ ગણી રૂપો કરવા.
- ૩ પુલ્લિંગમાં પ્રથમાનુ એકવચન 'ઋ'નો 'આ' કરવાથી પણ વિકલ્પે થાય છે. જેમકે—પિઆ (પિતા) કત્તા (કર્તા) દાયા (દાતા)
- ૪ સંબંધવાચી ઋકારાન્ત શબ્દોનું સંબોધન એકવચનનુ રૂપ અન્ત્ય 'ઋ'નો 'અ'ને 'અરં' કરવાથી, અને વિશેષણવાચક ઋકારાન્ત શબ્દોનો 'ઋ'નો 'અ' કરવાથી વિકલ્પે થાય છે; જેમકે—હે પિઅ ? હે પિઅરં ? (પિતૃ)

હે કત્ત ? (કર્તૃ)

હે દાચ ? (દાતૃ)

પુલ્લિંગ તથા વિશેષણ શબ્દો.

કત્તાર } વિ. (કર્તૃ) કરનાર

જામાઅર } પુ (જામાતૃ) જામાઈ, જામાના.

દાયાર } દાડ }	વિ. (દાનૃ) દેનાર, દાના.
પિઅર } પિડ }	પુ. (પિનૃ) પિના, આપ.
માયર } માડ }	પુ. (મનૃ) માપ, માના
મત્તાર } મત્તુ }	ત્રિ. (મનૃ) મનાતી, બરનાર, બરપુ પાપામુ કરનાર

અકાશન્ત પુલ્લિંગ

પિઅર, પિડ, (પિલ) શબ્દ.

પદ્યવૃ

વદ્યવૃ

પ૦ પિઆ, પિઅરો	પિઅરા, પિઅરો. પિઅરો.
ચી૦ પિઅરં	પિઅરે. પિઅરા, પિઅર, પિઅરો.
ત૦ પિઅરેણ-ણં, પિઅરણા	પિઅરેહિ-હિં-હિં. પિઅરહિ-હિં-હિં.
જ-જ૦ પિઅરસ્સ પિઅરો,	પિઅરણ-ણ, પિઅરણ-ણં.
પિઅરસ્સ.	
પ૦-પિઅરત્તો, પિઅરાઓ,	પિઅરત્તો, પિઅરાઓ, પિઅરાડ,
પિઅરાડ, પિઅરાહિ, પિઅ-	પિઅરાહિ, પિઅરેહિ, પિઅરા-
રાહિન્તા, પિઅરા, પિઅરો,	હિન્તો, પિઅરેહિન્તો, પિઅરા
પિઅત્તો, પિઅરો, પિઅરડ.	મુન્તો, પિઅરેસુન્તો, પિઅત્તો,
પિઅરહિન્તો.	પિઅરો, પિઅરડ, પિઅરહિન્તો,
	પિઅરસુન્તો.

આપમાં છઠી વિભક્તિના એક વચનમાં 'અ' પ્રસાય પછી લાગે છે. જેમ પિઅર, માઅર, ઇત્યાદિ.

एकव०

बहुव०

स० पिअरे, पिअरम्मि, पिअ- पिअरेसु-सुं, पिऊसु-सुं.
रंसि, पिउम्मि, पिउंसि.

सं० हे पिअ, पिअरं, पिअर, पिअरा, पिअवो, पिअओ.
पिअरो पिअउ, पिऊ, पिउणो

कत्तार-कत्तु (कर्त्तृ) १।७६.

एकव०

बहुव०

प० कत्ता, कत्तारो.

कत्तारा, कत्तवो, कत्तओ,
कत्तउ, कत्तू, कत्तुणो.

वी० कत्तारं.

कत्तारे, कत्तारा, कत्तू, कत्तुणो.

त० कत्तारेण-णं, कत्तुणा

कत्तारेहि-हिँ-हिं, कत्तूहि-
हिँ-हिं.

अ० } कत्तारस्स, कत्तुणो,
उ० } कत्तुस्स.

कत्ताराण-णं, कत्तूण-णं.

पं० कत्तारत्तो, कत्ताराओ,
कत्ताराउ, कत्ताराहि, कत्ता-
राह्मिन्तो, कत्तारा, कत्तुणो,
कत्तुत्तो कत्तूओ, कत्तूउ,
कत्तूहिन्तो

कत्तारत्तो, कत्ताराओ, कत्ताराउ,
कत्ताराहि, कत्तारेहि, कत्तारा-
हिन्तो, कत्तारेहिन्तो, कत्ता-
रासुन्तो, कत्तारेसुन्तो, कत्तुत्तो,
कत्तूओ, कत्तूउ, कत्तूहिन्तो,
कत्तूसुन्तो

स० कत्तारे, कत्तारम्मि, कत्ता-
रंसि, कत्तुम्मि, कत्तुंसि.

कत्तारेसु-सुं, कत्तुसु-सुं

सं० हे कत्त, कत्तार, कत्तारो.

कत्तारा, कत्तवो, कत्तओ,
कत्तउ, कत्तू, कत्तुणो.

કત્તાર-કત્તુ કક્કારાન્ત નપુસકલિંગ ગજ્ઞ.

एकव०

बहुव०

પ૦ } કતારં.
ત્રી૦ }

કત્તારાઈ, કત્તારાઈ, કત્તારાણિ,
કત્તૂઈ, કત્તૂઈ, કત્તૂણિ

સં૦ હે કત્ત, કત્તાર.

કત્તારાઈ, કત્તારાઈ, કત્તારાણિ,
કત્તૂઈ, કત્તૂઈ, કત્તૂણિ

આકીનાં ૩૫ પુલ્લિંગ પ્રમાણે.

दायाग, दाउ (दातु) गज्ज्ञ.

एकव०

बहुव०

પ૦ } દાયારં
ત્રી૦ }

દાયારાઈ, દાયારાઈ, દાયારાણિ,
દાઝઈ, દાઝઈ, દાઝણિ

સં૦ હે દાય દાયાર.

દાયારાઈ, દાયારાઈ, દાયારાણિ,
દાઝઈ, દાઝઈ, દાઝણિ

આકીનાં ૩૫ કત્તાર, કત્તુ પ્રમાણે.

૧ કક્કારાન્ત ત્રીવિગમા મંગલ્યવાતી ગજ્ઞે આવે છે તે ગજ્ઞેના
રૂપે નીચે પ્રમાણે કેન્દ્રાઃ યદ પ્રાકૃતમાં રૂપે થાય છે

दुहिआ }
धुआ } (दुहितृ) दीकरी. पुत्री.
धीआ }

नणंदा (ननान्द) गज्ज्ञ.

पिउसिआ }
पिउच्छा } (पितृगम) डोम. आपनी गडेन

माउसिआ }
माउच्छा } (मातृगम) भाक्षी, भानी येन.

*માઅરા }
 માઆ } (માતૃ) માતા, મા.
 માડ }
 સસા } (સ્વસ) બહેન.
 સુસા }

૨ આ શબ્દોના રૂપો આકારાન્ત હોવાથી આકારાન્ત સ્ત્રીલિંગ નામોનાં જેવાંજ થાય છે, અને 'માડ' શબ્દના રૂપો હકારાન્ત સ્ત્રીલિંગ નામ જેવાં થાય છે, પણ પ્રથમા અને દ્વિતીયાના એકવચનમાં 'માડ' શબ્દનો પ્રયોગ થતો નથી.

૩ આ સ્ત્રીલિંગ શબ્દોમૂળથી આકારાન્ત નહીં હોવાથી સંભોધન એકવચનમાં જે માઆ, માઅરા, જે સસા એ પ્રમાણે થાય છે

માઆ-માઅરા-માડ શબ્દોના રૂપો.

પદ્યવં

વધુવં

પ૦ માઆ.

માઆઓ, માઆડ, માઆ.

માઅરા

માઅરાઓ, માઅરાડ, માઅરા,

ધ૦ માઅં, માઅરં

માઝાઓ, માઝડ માઝ.

ત૦ માઆઅ, માઆઈ, માઆપ,

માઆદિ-દિ-દિ-દિ.

માઅરાઅ, માઅરાઈ,

માઅરાદિ-દિ-દિ-દિ.

માઅરાપ,

માઝાઅ માઝાઆ, માઝા,

માઝદિ-દિ-દિ-દિ.

માઝપ.

. માતૃ શબ્દનો કોઈ સ્થળે 'માઝ' એવો શબ્દ સિદ્ધ થઈ શકે
 હકારાન્ત સ્ત્રીલિંગ જેવા પણ રૂપો થાય છે જેમકે—

પ૦ વ૦ } માર્દાઓ, માર્દાડ, માર્દા. છ૦ વ૦ માર્દાંગ, માર્દાળ, ધૃત્યાદિ.
 વી૦ વ૦ }

एकव०

एकव०

च-छ० माआअ, माआइ, माआण,
माअराअ, माअराइ, माअराण,
माऊअ, माऊआ, माऊण,
माऊइ, माऊण.

माआण-णं,
माअराण-णं,
माऊण-णं,

प० माआअ, माआइ, माआण, माअत्तो, माआओ-उ-हिन्तो-
माअत्तो, माआओ-उ-मुन्तो,
हिन्तो, माअराअ, माअ-
राइ, माअराण,
माअरत्तो, माअराओ-उ-
हिन्तो, माअराओ-उ-हिन्तो-
माऊअ, माऊआ, माऊइ, माउत्तो, माऊओ-उ-हिन्तो-
माऊण, माउत्तो माऊओ-
उ-हिन्तो. -

माअत्तो, माआओ-उ-हिन्तो-
मुन्तो,
माअरत्तो, माअराओ-उ-हिन्तो-
मुन्तो
माउत्तो, माऊओ-उ-हिन्तो-
मुन्तो.

स० माआअ, माआइ, माआण, माआगु-सुं
माअराअ, माअराइ, माअरागु-सुं,
माअराण
माऊअ, माऊआ, माऊइ, माऊसु-सुं
माऊण.

माआगु-सुं
माअरागु-सुं,
माऊसु-सुं

सं० हे माआ,
हे माअरा.

माआओ, माआउ, माआ,
माअराओ, माअराउ, माअरा,
माऊओ, माऊउ, माऊ

ससा (स्वसु) श०६न। ३५।

प० ससा.
वी० ससं.

ससाओ, ससाउ, ससा.
ससाओ, ससाउ, ससा.

एकव०

बहुव०

त० ससाअ, ससाइ, ससाए
च-छ० ससाअ, ससाइ,
ससाए

ससाहि-हिँ-हि
ससाण-णं

पं० ससाअ, ससाइ, ससाए.
ससत्तो-ससाओ, ससाउ,
ससाहिन्तो

ससत्तो, ससाओ, ससाउ,
ससाहिन्तो, ससामुन्तो.

स० ससाअ, ससाइ, ससाए.
सं० हे ससा

ससामु-सुं.
ससाओ, ससाउ, ससा.

शब्दे.

अक्क पु. (अर्क) सूर्य.

अग्ग न. (अग्र) आगण, शिपर.

अशोगचन्द्र पु. (अशोकचन्द्र)

श्रेष्ठिकना पुत्रनु नाम, पीणु
नाम श्रेष्ठिक.

अहिमन्नु } पु. (अभिमन्नु) नाम
अहिमञ्जु } छे, अणुनो
अहिमञ्जु } पुत्र.

आयारंग न (आचारण) आया-
रंग सूर, पार अजोभां
पडेक्षु अग.

आसम पु. (आश्रम) आश्रम,
तापसनु स्थान.

परिस वि. (ईदृश) ओवु, ओवी
रीतनु.

कडरव पु. (कौरव) कुडराणना
व रण, कौरवो.

कत्तार } वि. (कर्तृ) करनार.
कत्तु }

चीवदण न. (चैत्यवन्दन) चैत्य-
वडन.

जत्ता ली (यात्रा) यात्रा, तीर्थ-
यात्रा.

चोउज न. (चोद्य) आश्चर्य, प्रश्न.
जाया ली (सम) ली.

जामायर } पु (जामातृ) जमाध.
जामाउ }

जीवाइ पु. (जीवादि) श्व-
अश्व आदि नवतत्त्वो.

जायार } वि. (जातृ) जालुनाग.
जाउ }

जेय वि. (जेय) जालुना लायक
तत्त्वज्ञा ली. (तत्त्ववार्ता) तत्त्वोनी
वात.

तेसला स्त्री. (त्रिगुणा) प्रभु
भक्षणीनी माता.
तत्तनाण न (नन्वान) छादि
नत्वेनृ ज्ञान

थोक्क }
थोव } वि (मोक्क) अक्ष थोड
थेव }

दायार } वि. (दाय) दातार,
दाड } आपना

दुहिमा }
धूआ } स्त्री. (दुहिन्) दीकरी,
धीमा } पुत्री.

देवान्दा स्त्री. (सम) नाम, भक्ष-
वीर प्रभुनी माता.

नणंदा स्त्री. (नानन्द) नण्ड
निष्फल वि (निष्फल) निर्गुण,
इण गदित

नेमित्तिथ वि. (नेमित्तिक) निभि-
तथाओ न्णुनार.

परिमाण न (सम) मान, भाप.

पडिचया } स्त्री. (प्रतिपन्) अक्षम
पाडिचया } तिथि, पडेव.

परप्पर } वि. (परस्पर) अक्ष
परोप्पर } अक्षाने, अक्षो-
परुप्पर } अन्य

परदार न. पु. (सम) परेन्नी

पहिअ पु. (पान्य-पथिक) मुसाकर.

पिअर } पुं. (पितृ) पिता
पिड }

पिडसिआ } स्त्री. (पितृवम्) डेहा
पिडच्छा }

पिवासा स्त्री (पिषामा) गुपा.
नरम.

वंधण न (वंधन) भेटी, अटकाव.
आंधवुं.

भट्ट वि (अष्ट) अष्ट. पतित.

भमंत वि (भ्रमन्) अभतो.

भत्तार } वि. (भर्तृ) स्वाभि पनि,
भत्तु } पोपणु करनार.

भाल न. (सम) ललाट.

भायर } पु. (भ्रातृ) भाई, अंधु.
भाड }

भयहिअ न. (भ्रतहित) अवेने।
उपकार.

माआ }
माअरा } स्त्री. (मातृ) मासी,
माड } आना, भा.
माइ }

माहप्प पु न (माहान्य) भक्षिभा,
भोटार्थ, प्रभाव.

माडसिआ } स्त्री (मातृवत्)
माडच्छा } मासी.

मोसिअ वि (मिश्रित) मिश्रण
डरेक्षु. भण्डुं.

रअ वि. (गन्त) आसक्त

ललाड } न. (ललाट) भाव,
णडाल } ललाट, डपाण.

लक्ष्मण न. (लक्षण) लक्ष्मण
 लक्ष्मण पु. (लक्ष्मण) रामनो
 भाष्ट्र धक्ष्मण.
 लेह पु. (लेख) लेख, लप्ताण.
 वत्तार } वि. (वक्तृ) वक्ता,
 वत्तु } भोक्षनार.
 वासुदेव वि. (वासुदेव) वासुदेव.
 धायार } वि. (धातृ) धारणु कर-
 धाड } नार, विधाता, पाल-
 नार, प्रह्ला.

विवसि श्री. (विपत्ति) दुःख.
 वीतराग वि. (वीतराग) राग
 रहित.
 विरूप वि. (विरूप) कष्टरूप, दुःख
 सत } पु. न. (गत) सोनी-
 सय } सप्या.
 सकम्म पु. न. (स्वकर्म) पोतानु
 कर्म.

सगास न. (मकान) समीप,
 पासो.
 सेत्तुंजी } श्री. (शत्रुञ्जयी)
 सित्तुंजी } नदीनु नाम छे.
 सरण न. (शरण) शरण, आश्रय.
 सयसहस्स पु. न. (शतसहस्र)
 दाण-सो वार कण.
 सच्चवध पु. (सत्यवद) सत्य
 भोक्षनार, सत्यवादी.

सरोरुह न. (सम) कभण
 सुसा श्री. (स्वस) भडेन.
 सिद्धत्थ पु. (सिद्धार्थ) सिद्धार्थ
 राग, भगवान भक्षावीरना
 पितानु नाम.
 सोहा श्री. (सोभा) शोभा, दीप्ति.
 सीस पु. न. (शीर्ष) भस्त्रक, भायु.
 हरअ } पु. (हृद) अरो, तणाव,
 द्रह } मोटु सरोवर.

अव्यय.

अन-अंतो (अन्तर) अदर,
 वयभां
 अम्मो (ठ) आश्रय.
 अहो (सम) विरभय, आश्रय, शोक.
 किर }
 इर } (किल) निश्चय, स'भा-
 हिर } वना, सशय
 किल }

अडित्ति }
 अडित्ति } (अटिति) अशदी, शीघ्र
 अत्ति }
 तहि (तत्र) त्या
 तहवि (तथापि) तोपणु.
 सणिवं (अनेम) धीमे धीमे.

घातुओ.

अली (आ-ली) आश्रय करवे।
 आश्रि गन करवुं, प्रवेश करवे।
 कंखु } (काङ्खु) आहवुं. वांछवु.
 मह }
 घोह (पा) पीवुं.
 निगिणह (निग्रह) पडवु. अट-
 डववुं, शिक्षा करवी

निवड (निपट) पडवु.
 पलोह } (पर्यम्) डे करवुं. डेथी
 पलहत्य } डेवुं.
 पउस्स } (प्र+द्विप्) डेप करवे।
 पउस् }
 रुंम } (रुव) डे करवुं
 रुंघ }

प्राकृत वाक्यो ।

हं वच्छाणं पण्णाणि छच्छं ।
 अम्हे साहुणो सगासे तत्ताडं
 सोच्छिस्सामो ।
 जइ माआ जत्ताप गच्छिइ
 ता वच्छो दुहिआ य रो-
 च्छिहिइ ।
 अम्हे किर सच्चं वोच्छि-
 स्सामो ।
 सवणू अत्ति सिबं गच्छिहिरे ।
 हं सत्तुजयं गच्छिस्सं, नहिं
 गिरिस्म सोहं दच्छं, नह
 सेत्तुंजीण नईण ण्हाहिस्सं,
 पच्छा य तित्थयराणं पडि-
 माओ चन्दणेण पुप्फेहिं च
 अब्बिहिमि, गिरिणो य मह-
 ण्णं सोच्छिमि, पावाइं च
 कम्माइं छेच्छिहिमि, जीविअं

च सहलं करिस्सं ।
 जइ असोगचंदो नरिंदो दि-
 सासु परिमाणं कुणंतो ता
 निरय नेव निवडन्तो ।
 सो आयारंगं भणेज्जा ता
 गीअथो होन्तो ।
 जइ ह सन्तुं निगिणहन्तो,
 तथा एरिस्सं दुहं अहुणा कि
 लहमाणो ? ।
 जइ धम्मस्स फलं हविज्ज
 तथा परल्लोगे सुहं लहेज्जा ।
 साहम्मिआणं वच्छलं सइ
 कुज्जात्ति वीयरगस्स आणा ।
 तीसला देयी देवाणंदा य
 माहणी पडुणो महावीरस्स
 माऊओ आसि ।

सिरिवद्धमाणस्स पिआ सिद्ध-
त्थो नरिंदो होत्था ।

पुव्वण्हे अक्कस्स तावो थोवो,
मज्झण्हे य अईव तिक्खो, अ-
वरण्हे अ थोक्को अइथेवो वा ।

सकम्मेहिं इह संसारे भम-
ताणं जन्तूणं सरणं माआ
पिआ माअरा सुसा धूआ
अ न हवन्ति, पक्को एव
धरमो सरणं ।

जो वाहिंरं पासेइ, सो मूढो,
अंतो पासेइ सो पंडिओ
जेओ ।

पिउणो ससा पिउसिअ त्ति,
तह माऊए य ससा माउ-
सिआ इइ कहेइ ।

नणंदा भाउस्स जायाए सि-
णिज्झइ ।

धूआ माअरं पिअरं च
सिलेसइ ।

रामस्स वासुदेवस्स य पिअ-
रम्मि माऊसुं अ परामत्ती
अत्थि ।

सासू जामाऊणं पडिबयाए

पाहुडं दाहन्ति ।

जो नारी भत्तारम्मि पउस्सेइ
सा सुहं न पावेइ ।

कुलवालियाणं भत्तवो चैव
देवा ।

माआ धूआणं पुत्ताणं च
वहु घणं अप्पेइ ।

जे नरा भत्तूणमाप्पे न वट्ट-
न्ते ते दुहिणो हवन्ति ।

आवयासु जे सहेज्जा हुंति ते
च भाउणो ।

धूआए माआए च पक्कपरं
अईव नेहो अत्थि ।

सासूणं जामाउणो अईव पिआ
हवन्ति ।

अहं माअराए य पिउणा य
भायरेहिं च ससाहिं च
सह सिद्धगिरिस्स जत्ताए
जाएज्जा ।

दायरारणं मज्झे कण्णो निवो
पढमो होत्था ।

रामस्स भाया लक्खणो नि
एण चक्केण रावणस्स सीसं
छिन्दीअ ।

सत्तेसु जायते सूरौ, सहस्तेसु य पंडिओ ।

वत्ता सयसहस्तेसु, दाया जायति वा न वा ॥

इदियाणं जय सूरौ, धम्मं चरंति पंडितो ।
वत्ता सच्चवओ होइ; दाया भूयहिण रओ ॥

ગુજરાતી વાક્યો.

જો તેણે ઝેરવાળું લોજન ખાધું
હોત તો તે મૃત્યુ પામત.
તમે છતેશ્વરના ચરિત્રો સાંભળશો
તો જરૂર ધર્મ પામશો.
અભિમન્યુ જીવ્યો હોત તો કૌર-
વાની બધી સેનાને છતી લેત.
તમે તત્વોને જાણશો તો સત્ય
ભાગને શોધશો.
જો તમે બધનમાંથી છોડશો તો
હું સત્ય કહીશ.
રાવણે પરત્વીનો ત્યાગ કર્યો હોત
તો તે મૃત્યુ પામત નહી.
જાણનાર પાસેથી તેણે તત્વજ્ઞાન
મેળવ્યું.
હું તદ્વાવમાંથી કમળો લઈશ,
અને માતા અને એનને આપીશ.
માતા અને પિતાની સાથે છતા-
લયમા જઈશ, અને ચૈત્યવદન
કરીશ
લક્ષ્મણના ભાઈ રામે દીક્ષા લીધી
અને મોક્ષમા ગયા
વડુને નબળું ઉપર ઘણો રહે છે.

ગરીબોને પાળનાર થોડા જ
હોય છે.
વિધાતાના લેખને કાઢપણુ ઉલ-
ધન કરતું નથી
કુરૂષા બાળકો ઉપર પણ માતાનાં
ધણેજ રહેલ હોય છે
જેમ બહેરાની આગળ ગાયન
નકામુ છે તેમ મૂર્ખ પુરૂષની
આગળ તત્વવાર્તા નકામી છે.
દિવસે દિવસે બધા પ્રાણીઓ
મરણ પામે છે, તોપણ અ-
જાનીઓ અમે મરવાના નથી
એમ માને છે, તેથી બીજું શું
આશ્ચર્ય હોય.
નિમિત્તિઆએ તેના કપાળમાં
સારા લક્ષણો જોયા અને કહ્યું
(કે) તું રાજા થઈશ.
તે વેશ્યામા આસક્ત થયો ન
હોત તો ધર્મથી પનિત થાત
નહી
મૂર્ખ પણ ધીમે ધીમે ઉલ્લભ
કન્વાથી દોશિયા થાય છે.

પાઠ ૧૧ મો

*કર્મણિ રૂપ અને ભાવે રૂપ.

ધાતુઓના કર્મણિ કે ભાવે રૂપો કરવા હોય ત્યારે વર્તમાન-કાળ, ભવિષ્યકાળ, વિધિય અને આત્માર્થ મા ધાતુઓને, 'ઈઅ' (ઈય) અને 'હજ્જ' પ્રત્યયો લગાડી તે તૈયાર થયેલા અંગને તે તે કાળના પુરૂષ ભોધક પ્રત્યયો લગાડવાથી થાય છે. અને ભવિષ્યકાળ, ક્રિયાતિપત્યર્થ વિગેરેના કર્મણિ અને ભાવે રૂપો કર્તારિ જેવાળ થાય છે.

કર્મણિ-ભાવે-અંગ

હસ્+ઈઅ=હસીઅ,	હો+ઈઅ=હોઈઅ,
હસ્+હજ્જ=હસિહજ્જ,	હો+હજ્જ=હોહજ્જ,
પદ્+ઈઅ=પદીઅ,	ને+ઈઅ=નેઈઅ,
પદ્+હજ્જ=પદિહજ્જ,	ને+હજ્જ=નેહજ્જ,
વોલ્લ્+ઈઅ=વોલ્લીઅ,	ઠા+ઈઅ=ઠાઈઅ,
વોલ્લ્+હજ્જ=વોલ્લિહજ્જ,	ઠા+હજ્જ=ઠાહજ્જ,
કંપ્+ઈઅ=કંપીઅ,	જ્ઞા+ઈઅ=જ્ઞાઈઅ,
કંપ્+હજ્જ=કંપિહજ્જ.	જ્ઞા+હજ્જ=જ્ઞાહજ્જ,
દેક્ષ્+ઈઅ=દેક્ષીઅ,	પદ્+ઈઅ=પદાઈઅ,
દેક્ષ્+હજ્જ=દેક્ષિહજ્જ,	પદ્+હજ્જ=પદાહજ્જ,

* જો ધાતુ સકર્મક હોય તો તેના કર્મણિ પ્રયોગ થાય, અને અકર્મક (કર્મરહિત) હોય તો ભાવેપ્રયોગ થાય છે. (લભ્ પામવી, હિમા રહેવું, હોવું, ભગવું, વધવું, છૂવું થવું, ભય પામવું, છવવું, મરવું, મૃતું, પ્રકાશવું, અને રમવું, એ અર્થવાળા ધાતુઓ અકર્મક બાણવા, એ સિવાય બીજા અર્થવાળા ધાતુઓ સકર્મક બાણવા,

આ પ્રમાણે તથા અગ કસી પુરુષોધિક પ્રત્યયા ત્રણાઃત્રયાઃ
કર્મણિ ને ભાવે રૂપો થાય છે

પદ્વીઅ, પદ્વિજ્ઞ (પદ) ના રૂપો.

વર્તમાનકાળ.

પ્રકચ૦

વદુવ૦

પ૦ પુ૦ પદ્વીઅમિ,
પદ્વીઆમિ,
પદ્વિજ્ઞમિ,
પદ્વિજ્ઞામિ

પદ્વીઅમો-મુ-મ,
પદ્વીઆમો-મુ-મ,
પદ્વીજ્ઞમો-મુ-મ,
પદ્વિજ્ઞમો-મુ-મ,
પદ્વિજ્ઞામો-મુ-મ,
પદ્વિજ્ઞિમો-મુ-મ

વી૦ પુ૦ પદ્વીઅસિ, પદ્વીઅસે,
પદ્વિજ્ઞસિ. પદ્વિજ્ઞસે.

પદ્વીઅત્યા, પદ્વીઅહ,
પદ્વિજ્ઞિત્યા, પદ્વિજ્ઞહ

ત્રી૦ પુ૦ પદ્વીઅઈ, પદ્વીઅય,
પદ્વિજ્ઞઈ, પદ્વિજ્ઞય

પદ્વીઅન્તિ-ન્તે, પદ્વીઈરે,
પદ્વિજ્ઞન્તિ-ન્તે, પદ્વિજ્ઞિરે.

કર્મણિપ્રયોગમાં કર્તા ત્રીણ વિભક્તિમાં મુકાય છે અને કર્મ પ્રથમા-
વિભક્તિમાં આવે છે, તેમજ કર્મને આધારે ક્રિયાપદ મુકાય છે
જેમકે-કર્તારિ-કુમારે વડ કુળદ, કર્મણિમા કુમારેણ વડે કુળાઅદ,
(કુમાર વડે થડો કુળય છે) રામો જિણે અચ્છેદ-રામેણ જિણા અન્નિ
જ્ઞંતિ, (રામ વડે અન્નધરો પૂજય છે) અને ભાવેપ્રયોગમાં કર્તા
ત્રીણ વિભક્તિમાં આવે છે, અને કર્મ હોતુ નહી તેથી ક્રિયાપદ
ત્રીજા પુરુષ એકવચનમાં મુકાય છે. જેમકે—

વાલો જગદ-ગ્રાણેણ જગિગ્જહ (આળાડો વડે જગાય છે).

તન્દ્યા ગ્મંતિ-તન્દ્યેહિ ગમિજહ (ગાળાડો વડે ગમાય છે).

પુરૂષભોધક પ્રત્યયોની પહેલા અ નો પ થાય ત્યારે, પઢીપડ,
પઢિજેહ, પઢીપન્તિ, પઢીપન્તે, પઢીપડરે, પઢિજ્જેન્તિ, પઢિ-
જ્જેન્તે, પઢિજ્જેહરે, ઇત્યાદિ રૂપો પણ થાય છે.

જ્ઞ જ્ઞા પ્રત્યયો આવે ત્યારે.

સર્વવચન૦ } પઢીપજ્ઞ, પઢીપજ્ઞા,
સર્વપુરૂષભાં } પઢિજ્જેજ્ઞ, પઢિજ્જેજ્ઞા.

હિન્તન ભૂત.

સર્વપુરૂષ૦ } પઢીઅસી, પઢીઅહી, પઢીઅહીઅ.
સર્વવચનભાં } પઢિજ્જસી, પઢિજ્જહી, પઢિજ્જહીઅ.

આપ્તમા પઢીહત્થા, પઢિજ્જિત્થા, પઢીહંસુ, પઢિજ્જિંસુ
ઇત્યાદિ પણ થાય છે.

પરોક્ષભૂત- } કર્તારિ પ્રભાણે—પઢીઅ થાય છે.
અદ્યતનભૂતભાં }

વિધિ-આશાર્થ.

एकव०

बहुव०

પ૦ પુ૦ પઢીઅમુ-આમુ-હમુ-અમુ,
પઢિજ્જમુ-જ્ઞામુ-જ્જિમુ-
જ્જેમુ

પઢીઅમો-આમો-હમો-અમો,
પઢિજ્જમો-જ્ઞામો-જ્જિમો
-જ્જેમો.

વી૦ પુ૦ પઢીઅહિ-અહિ-અસુ-
પસુ, પઢીહજ્જસુ, પઢી-
પજ્જસુ, પઢીહજ્જહિ,
પઢીપજ્જહિ, પઢીહજ્જે,
પઢીપજ્જે, પઢીઅ

પઢીઅહ, પઢીપહ,
[પઢીહજ્જાહ, પઢીપજ્જાહ]
પઢિજ્જહ, પઢિજ્જેહ,
[પઢિજ્જિજ્જાહ, પઢિજ્જે-
જ્જાહ આપ્તમા]

[પઢીહજ્જસિ, પઢીપજ્જસિ,
પઢીહજ્જાસિ, પઢીપજ્જાસિ,

પઢીજ્જાહિ, પઢિયજ્જાહિ,
પઢીઆહિ આપમા]

(એ પ્રમાણે પઢિજ્જ અગના પણ બાણવાં)

ત્રીંપું પઢીઅઠ, પઢીઅઠ, પઢીઅન્તુ, પઢીઅન્તુ,
પઢિજ્જઠ, પઢિજ્જેઠ, પઢિજ્જન્તુ, પઢિજ્જેન્તુ.

સર્વવચન } પઢીઅજ્જ-જ્જા, પઢીઅજ્જઠ, પઢીઅજ્જાઠ,
સર્વપુરુષ } પઢિજ્જેજ્જ-જ્જા, પઢિજ્જેજ્જઠ, પઢીજ્જેજ્જાઠ.

ભવિષ્યકાળ

ત્રીંપું ૫૦ } +પઢિહિ, પઢેહિ, પઢિસ્સહ.
પઢિહિ, પઢેહિ, પઢિસ્સહ.

આ પ્રમાણે સર્વ રૂપો કર્તારિ પ્રમાણે બાણવા.

ક્રિયાપતિપત્તિ

સર્વવચન | પઢન્તો, પઢમાણો, પઢેજ્જ, પઢેજ્જા.
સર્વપુરુષ | કર્તારિ પ્રમાણે.

હો-હોઈઅ, હોઈજ્જ.

વર્તમાનકાળ.

ત્રીંપું ૫૦ હોઈઅઠ, હોઈજ્જઠ, હોઈઅઠ, હોઈજ્જેઠ,

એ પ્રમાણે સર્વ રૂપો લઘુ લેવા

સર્વવચન } હોઈઅજ્જ, હોઈઅજ્જા, હોઈઅજ્જેજ્જ,
સર્વપુરુષ } હોઈઅજ્જેજ્જા.

+ ભવિષ્યકાળમાં પણ કાઠ અથવા કૈવ-કૈવ નો પ્રયોગ દેખાય

છે. તેથી પઢીઅહિ-અ પઢીઅહિઠ-અ, પઢિઅજ્જહિ-અ, પઢિઅજ્જેહિ-અ,
પઢિઅહિજ્જ-જ્જા, પઢીઅહિજ્જ-જ્જા, પઢિઅજ્જહિજ્જ-જ્જા, પઢિઅજ્જેહિજ્જ-જ્જા,
ઈત્યાદિ રૂપો પણ આવે છે.

ભૂતકાળ.

સર્વવચન } હોઈઅસી, હોઈઅહી, હોઈઅહીઅ,
 સર્વપુરુષ } હોઈજ્જસી, હોઈજ્જહી, હોઈજ્જહીઅ.

આર્પમાં—હોઈત્યા, હોઈજ્જિત્યા, હોઈઈસુ, હોઈજ્જિસુ.

પરોક્ષભૂત સર્વપુરુષમાં } હોસી, હોહી, હોહીઅ.
 અદ્યતનભૂતમાં સર્વવચનમાં }

આર્પમાં—હોત્યા, હર્વિસુ. કર્તારિ પ્રમાણે.

વિધિ-આજ્ઞાર્થ.

ત્રીંપુંબં હોઈઅડ, હોઈઅડ, હોઈજ્જડ, હોઈજ્જેડ વગેરે.

સર્વપું } હોઈઅજ્જ, હોઈઅજ્જા, હોઈઅજ્જેજ્જ, હોઈ-
 સર્વવચન } જ્જેજ્જા, હોઈઅજ્જહ, હોઈઅજ્જાહ, હોઈ-
 જ્જેજ્જહ, હોઈજ્જેજ્જાહ.

ભવિષ્યકાળ.

ત્રીંપુંબં *હોહિહ, હોહિપ, ધસાદિ કર્તારિ પ્રમાણે.

ક્રિયાતિપત્તિ.

સર્વપુરુષ } હોજ્જ, હોજ્જા, હોન્તો, હોમાણો.
 સર્વવચન } કર્તારિ પ્રમાણે.

કર્મણિ ને ભાવે માંજ વપરાતા ધાતુઓ.

કર્તારિ કર્મણિ

પાસ વીસ (દશ) દેખવું.

વચ્ચ વુચ્ચ (વચ્) બોલવું.

૨. હોઈઈહિહ, હોઈઈહિહ, હોઈજ્જિહિહ, હોઈજ્જેહિહ, હોઈઈહિજ-જ્જા
 હોઈઈહિજ્જ-જ્જા, હોઈજ્જિહિજ્જ-જ્જા હોઈજ્જેહિજ્જ-જ્જા ઇત્યાદિ પ્રયોગ
 પણ પડ્યાયા ચન્દ્રિકામાં દેખાય છે.

ચિણ્	ચિવ્વ } (ચિ) એકહુ કરવું.
	ચિમ્મ }
જિણ્	જિવ્વ (જિ) જીતવું.
સુણ્	સુવ્વ (સુ) સાંભળવું.
હુણ્	હુવ્વ (હુ) હોમ કરવો.
થુણ્	થુવ્વ (થુ) સ્તુતિ કરવી.
લુણ્	લુવ્વ (લુ) કાપવું.
પુણ્	પુવ્વ (પૂ) પવિત્ર કરવું
ધુણ્	ધુવ્વ (ધૂ) હલાવવું, કંપાવવું
હ્મણ્	હમ્મ (હમ્) હણવું, નાશ કરવું.
જ્મણ્	જમ્મ (જમ્) ખોદવું.
હુહ્	હુમ્મ (હુહ્) દોહવું
લિહ્	લિમ્મ (લિહ્) ચાટવું.
વહ્	વુમ્મ (વહ્) વહન કરવું.
રંઘ્	રુમ્મ (રુઘ્) રોકવું.
હહ્	હજ્ઞ (હહ્) દાઝવું, બાળવું.
ઘંઘ્	ઘજ્ઞ (ઘઘ્) બાંધવું.
સં-રંઘ્	સરુજ્ઞ (સં+રુઘ્) રોકવું.
અણુ-રંઘ્	અણુરુજ્ઞ (અણુ+રુઘ્) આગા માનવી, અનુસરવું, નાળે થવું.
ઊવ-રંઘ્	ઊવરુજ્ઞ (ઊવ+રુઘ્) ચાટકાવવું.
ગમ્	ગમ્મ (ગમ્) જવું.
હસ્	હસ્સ (હસ્) હસવું
મણ્	મણ્ણ (મણ્) બોલવું, લણવું.
હુવ્	હુવ્વ (હુવ્) સ્પર્શ કરવો.
રવ્	રુવ્વ (રુવ્) રોકવું.

લહ્	લઘ્	(લઘ્) મેળવવું
કહ્	કઠ્	(કઠ્) કહેવું.
મુંજ્	મુજ્જ	(મુજ્) ખાવું.
હર્	હીર્	(હ) હરણ કરવું, લઇ જવું.
કર્	કીર્	(ક) કરવું.
તર્	તીર્	(ત) તરવું.
જર્	જીર્	(જ) જીવું થવું.
વિદ્વ્ }	વિટ્	(વિર્જ) પેદા કરવું, કમાવું
અજ્જ્ }		
જાણ્	જાણ્ }	(જા) જાણવું
	જજ્જ્ }	
વાહર્	વાહિષ્	(વિ+આ+હ) બોલવું, બોલાવવું.
આદ્વ્	આદપ્	(આ+અર્) શરૂ કરવું, આરંભ કરવો.
સિણિજ્ઞ	સિપ્	(સિદ્ધ) રનેહ કરવો.
સિન્	સિપ્	(સિન્-સિન્) છાંટવું, સિંચવું.
ગહ્-ગિણ્	ગેપ્	(ગ્રહ) ગ્રહણ કરવું.
છિવ્	છિપ્	(સ્પૃશ્) સ્પર્શ કરવો.

‘ચિવ્’ થી માંડીને ‘છિપ્’ સુધીનાં ધાતુઓ કર્મણિ ને ભાવ પ્રયોગમાં વિકલ્પે વપરાય છે જ્યારે તેઓનો પ્રયોગ થાય છે ત્યારે કર્મણિ ભાવેના પ્રત્યયો લગાડ્યા સિવાય લાગવાજ તે તે કાળના પુરુષોધક પ્રત્યયો લગાડાય છે, અને ઘૈસ ને જુલ્લ ધાતુને આ પ્રમાણ નિત્ય થાય છે અને તે વર્તમાનકાલ-સૂચક અને વિધિ-આજ્ઞાત્માના વપરાય છે. જ્યારે ચિવ્. જિવ્, વજેરે ધાતુઓનો પ્રયોગ ન કરવો હોય ત્યારે ચિન્-જિન્ વજેરે મૂળ ધાતુઓને કર્મણિ ભાવે પ્રત્યય લગાડી અગ તૈયાર કરી તેને કાળના પુરુષોધક પ્રત્યયો લગાડવાથી પણ રૂપો થાય છે. જેમકે—

थुणीअइ, थुणीअउ, थुणीअसी- थुणिहिइ, थुव्वेज्ज-ज्जा,
ही-हीअ थुणन्तो-
माणो,
थुणिज्जइ, थुणिज्जउ, थुणिज्जसी- थुणेज्ज-ज्जा
ही-हीअ.

शुभे.

अउज्झा } श्री. (अयोध्या) नग- केरिस्सी श्री. (कीदृशी) देवा प्र-
अमोज्झा } रीनु नाम. कारनी.
अप्य वि. (अल्प) थोइ.
अकाल पु. (सम) अउण, सभय-
विना. गंजिअ न. (गुञ्जित) भणुगणुइ
गुरुअ वि. (गुरु) वडीअ, भोइ,
शुइ.
असम्भ पि. (असम्भ) भराअ, चिंघ } न. (चिह्न) चिन्ह,
सम्भ नदी. चिण्ह } आंअ
आणाल पु. (आलान) आथीने डिअ वि. (स्थित) उभु रडेअ.
आंधवानो भूटो, अधन. तारा श्री. (सम) नक्षत्र, तारा.
इणं सर्व. (इणम्) 'इम' शुभन्तु जंत न. (गन्त्र) न न, सुयो.
प्रथमानुं ओइवयन. आ. शेर वि. (स्थविर) वृद्ध, वृद्ध
इयर वि. (इतर) अन्म. भील्लु. देव साधु.
दीन. देवी म्त्री. (गम) देवी, उतन
उरुअ } वि (उत्तक) उन्नत, श्री, पद्मगामी
उरुअअ } उयुं. दयालु वि (गम) दयावाणो
उवयार पु. (उपकार) उपकार, दुआर } न (द्वार) द्वारानो.
आइर, सेवा. दार }
कयग्घ वि. (कृतज्ज) उपकारने वार }
नदी भाननार, निभउइराम. घवल वि. (गम) संके. श्वेन,
किअंत (कियत्) केइअ. धोणुं.

ધુત્ત વિ. (શૂત) ડગ. છેતરનાર.
 નદ્દયલ ન. (નમસ્તલ) આકાશ તથા,
 નિમ્મલ વિ. (નિર્મલ) સ્વચ્છ.
 નીર્સદ પુ (નિર્વચ્ચ) ઝૂનુ
 ઝૂનુ, ઝૂણું, ગળું
 નાયમગ્ગ પુ (ન્યાયમાર્ગ) નીનિ-
 માર્ગ.
 પઓગ પુ (પયોગ) પ્રયોગ
 સાધન
 પચ્ચક્ક વિ. (પ્રત્યક્ષ) સાક્ષાત્,
 દેખીતું, ખુદ્દુ. આંખ આગળનું.
 પરિસા સ્ત્રી. (પર્યદ) સભા.
 પરિસ્સર પુ (સમ) સમીપ
 મય ન (સમ) શીઝ, ધારતી.
 બીનિ.
 મદ્દ } વિ. (મદ્ર) કલ્યાણ કુ-
 મદ્ર } નાર સુખી, માયાળુ.
 વદાથુ, ન કલ્યાણ મુખ
 મુયગ પુ. (મુજગ) સપ.
 મડણ } ન (મૌન) મૌન.
 મોણ }
 મારુઝ પુ (માલત) પવન, વાયુ.

રહ્હ } વિ. (રૌઠ) દાંડણુ. ભય-
 રોહ } કર. ભીષણ.
 રુક્ક પુ. ન. (રૂક્ષ) ઝાડ.
 રાહુ પુ (સમ) ગદુ ઝડ.
 વસણ ન (વ્યવન) કપ્પ, દુઃખ.
 વીમ્મત્થ વિ. (વિશ્વત્ત) વિશ્વાસ-
 વાળું.
 વિદ્ધિ પુ. (વિધિ) પ્રકાર. નર્સીય.
 કર્તવ્ય આનું.
 સજ્ઞાય પુ (સ્વાચ્ચાય) શાન્ત
 પદન. આવૃત્તિ કરવી.
 સદ્દા } (અદા) ધર્મરાગ, સ્વદા.
 સદ્દા } વિશ્વાસ
 સમણોવામગ-ય પુ. (અમણોવા-
 મક) શ્રાવક, સાધુઓનો ઉપાસક
 મહા સ્ત્રી (મહા) સભા.
 સીયલ વિ. (સીતલ) શીત સ્વ-
 શવાળું, થડ.
 સુરહિ વિ (સુરમિ) મુંગધ-
 વાળું. ન મુંગધ.
 સુઝ પુ (સુત) પુત્ર.
 મસાણ } ન (અમગાન) મસાણ
 સુસાણ } અશાનભૂમિ.

૭૫. શબ્દમાં 'ક' સમુદ્ધા વ્યવન હોય તો ક ના ર નો શોધ
 વિકલ્પે થાય છે. જેમકે—

વન્દો. વંદો, (વન્દ) મહો, મઝો, (મઝ.)
 રહો, હો, (હ) મસુહો, મસુદો (મસુદ)

સામાસિક શબ્દો.

અન્નુક્તરૂપ (અન્યોન્યરૂપ) ૫૨- ૨૫૨ ૨૫૩૫વાળું.	મચ્છવહગાદ (મત્સ્યવધકવિ) માછીમાર વિગેરે.
ઇન્દ્રિયવર્ગ (ઇન્દ્રિયવર્ગ) ઇન્દ્રિ- ઓનો સમુદાય	વિવિદ્ધચરિત્ત (વિવિધચરિત્ર) તરેહ તરેહના ચરિત્રો.
જોયણપરિમંડલ (યોજનપરિમંડ- લ) ગોળાકાર યોજન પ્રમાણ.	સસિરવિ (શશિરવિ) ચન્દ્ર ને સૂર્ય
નયસહસ્ત (નયસહસ્ત) હજારો નીતિ.	સિહરપરંપરા (શિખરપરંપરા) શીખરોની પરંપરા.
મિચ્છગુણ (મૃત્યુગુણ) નોકરોના ગુણો.	સુયણદુઝ્જગવિસેસ (સુજન- ર્જનવિશેષ) સળંગનું દુઝ્જનની વિશેષતા.
મહિલામણ (મહિલામનસ્) સ્ત્રી- ઓનું મન.	

અન્યથ.

કેળદ્ધ (કેનચિત્) કોઈવડે.	સર્વ તરફ.
જહસત્તિ (યથાશક્તિ) શક્તિ- મુજબ	સક્તવં (સાધાત) પ્રત્યક્ષ.
સબ્બઓ (સર્વત) સર્વતરફ.	હુ } (સહ) નિશ્ચય, વિતરક, સ- હુ } ભાવના, વિરમણ એ અર્થમાં અવ્યય છે.
સમંતા (સમન્તાત્) ચારે બાળુ,	

ઘાતુઓ.

અવ-મજ્ઞ (અવ+મજ્ઞ) 'અવજા કરવી, અપમાન કરવું.	પમ્હસ્ (વિ+સ્મૃ) ભૂલવું, વિરમ- રણ થવું.
અવ-લંઘ્ (અવ+લઘ્) આશ્રય કેવો.	દમ્ (દમ્) નિગ્રહ કરવો, દમવું.
અવ-યર્ (અવ+કૃ) ઉપકાર કરવો.	સં-પ-મજ્ઞ (સં+પ્ર+મજ્ઞ) સાક કરવું, નિર્મળ કરવું.
અવ-કથ્ (અવ+કથ્) બોલવું.	

કો કસ્સ પત્થ જણઓ, કા માયા વંઘવો ય કો કસ્સ ।

કીરંતિ સક્કમેહિં જીવા અન્નુધરુવેહિં ॥૩॥

સન્વસ્સ ઉવયરિજ્જહ, ન પમ્હસિજ્જહ પરસ્સ ઉવયારો ।

વિહલં અવલંબિજ્જહ, ઉવપ્પસો પસ વિહસાણં ॥૪॥

રિહણો ન વીસસિજ્જહ કયા વિ વંચિજ્જહ ન વીસત્યો ।

ન કયગ્ધેહિં હવિજ્જહ, પ્પસો નાણસ્સ નીસંદો ॥૫॥

ઘન્નિજ્જહ મિચ્છગુણો, નય ઘન્નિજ્જહ સુધસ્સ પચ્ચક્કલે ।

મહિલાઓ નો મયા વિ હુ, ન નસ્સપ્પ જેણ માહપ્પ ॥૬॥

જીવદયાહ રમિજ્જહ, હિંદિયવમ્મો દમિજ્જહ સયાવિ ।

સચ્ચં ચેવ ચ્ચવિજ્જહ, ધમ્મસ્સ રહસ્સમિણમેવ ॥૭॥

દીસહ વિવિહ્ચરિત્તં, જાણિજ્જહ સુયણદુજ્જણ વિસંસો ।

ધુત્તેહિં ન વંચિજ્જહ, હિંહિજ્જહ તેણ પુહવીપ ॥૮॥

શુભરાતી વાક્યો.

લક્ષમણુ'વડે શત્રુનુ માયુ' કપાયુ.

આવકો વડે શુર્યોના વચનો

સધાય છે. (સદ્દહ)

શ્રદ્ધા વડે ઉપાધ્યાય પાસેથી જ્ઞાન

મેળવાય છે.

ચોગીયો વડે સ્મશાનમાં મન્ત્રોનુ

ધ્યાન ધરાય છે (જ્ઞા)

બારણે નટશેકો વડે ન્યાય છે.

પ્રભાતે રાત્રની આરાતુ અપ-

માન કરવું નહીં.

ચોરના કપાળમાં અગ્નિવડે ચિન્હ

કરાય છે.

પહેલા કોઈ જળમાં અને વનસ્પ-

તિમાં શ્રવ માનતા ન હતા પણ

હાલમાં યન્ત્રના પ્રયોગથી સાક્ષાત્

તેમાં શ્રવો દેખાય છે.

રાત્રના પુરૂષો વડે ચોર પકડાયો,

અને ફંડાયો.

જે ધન ન્યાય રસ્તેથી પેદા કરાય

છે, તે કદિપણ નાશ પામતુ નથી.

રાત્રિમાં યુનિઓ વડે સ્વાધ્યાય

કરાશે.

શિષ્યોએ હંમેશા આચાર્યની

સેવા કરવી જોઈએ.

હું દુષ્કર્મો વડે મુકાઈ છું.

તમે મોહવડે મુકાતા નથી.

તુ શત્રુ વડે જીતાયો.

તમે ધર્મ વડે રક્ષણ કરાઓ છો

જો હમેશા ધર્મ સંભળાય, દાન

અપાય, શીળ ધારણ કરાય

ગુરુઓ વન્દાય, વિધિવડે જીને

શ્વરની પ્રતિમાઓ પૂજાય,

અને તત્ત્વોની શ્રદ્ધા કરાય,

તો આ સંસાર તરાય.

થોડો પણ ઉપકાર કરાય તો

પરશોકમાં મુખી થવાશે.

બાળકવડે પિતાની આજ્ઞા મનાઇ.

ઉત્તમ પુરુષોવડે જે કાર્ય શરૂ

કરાય છે તેનો તે જરૂર પાર

પામે છે.

પાઠ ૨૦ મો

કૃદંત

૧ ધાતુના અગને 'અ' કે 'ત' પ્રત્યય લગાડવાથી કર્મણિભૂત-
કૃદંત થાય છે.

આ પ્રત્યય લગાડતા પહેલાં 'અ' નો 'હ' થાય, તેમજ
આ કૃદંત વિશેષણ થાય છે, તેથી તેનું સ્ત્રીલિંગ કરવું હોય
તો 'આ' લગાડવાથી થાય છે.

પું

સ્ત્રીં

નપું

સુણ+અ=સુણિઓ } (ધૃત) સુણિઆ } (ધૃતા) સુણિઅં } (ધૃતમ્)
સુણ+અ=સુણિતો } સુણિતા } (ધૃતા) સુણિતં } (ધૃતમ્)

ઉદાં રામેણ દેસણા સુણિઆ=ગમ વડે દેશના સંભળાઇ.

જ્ઞા+અ=જ્ઞાઅં-જ્ઞાનં (ધ્યાતમ્) ધ્યાન કરાયેલું.

હસ+અ=હસિઅં-હસિતં (હસિતમ્) હસાયું.

જ્ઞામ+અ=જ્ઞામિઅં-જ્ઞામિતં (ધ્યાતમ્) ધ્યાન કરાયેલું

તેમજ સંસ્કૃત કૃદન્ત ઉપરથી પ્રાકૃત નિયમાનુસાર ફેરફાર થઇને પણ કૃદન્તો તૈયાર થાય છે. જેમકે—

ઉકિટ્ટ (ઉત્કૃષ્ટ) શ્રેષ્ઠ.

કર્કં } (કૃતમ્) કરેલું.

કથં } (કૃતમ્) કરેલું.

ગયં (ગતમ્) ગયેલું.

ચત્તં (ત્યક્તમ્) ત્યાગ કરાયેલું.

દિદ્ધ (દૃષ્ટમ્) જોયેલું.

ધન્યં (ખસ્તં) નાશપામેલું, પડેલું.

નયં (નતમ્) નમેલ, નમ્ર.

નિવ્વુથો (નિર્વૃત્ત.) શાન્ત થયેલો.

પણ્ણત્તં (પ્રજ્ઞપ્તમ્) પ્રતિપાદન-

કરેલું, કહેલું.

મિદ્ધં (મૃષ્ટમ્) મધુર, સાફ, સ્વચ્છ.

સંવુથો (સંવૃત્ત) ઢાંકેલું, સંતાડેલું.

સિદ્ધં (સૃષ્ટમ્) ત્યાગ કરાયેલું,

મુકેલું, છુટું.

સુયં (શ્રુતમ્) સાંભળેલું.

હયં (હૃતમ્) હણાયેલું.

હિયં (હૃતમ્) હરણ કરાયેલું.

વદ્ધં (વૃત્તમ્) બનેલું, થયેલું.

હેત્વર્થ કૃદન્ત.

૨ ધાતુઓના અંગને 'હં-તું' પ્રત્યયો લગાડવાથી હેત્વર્થ કૃદન્ત થાય છે. આ પ્રસય લગાડવાથી પૂર્વે 'અ' હોય તો 'અ'નો 'હ' કે 'ય' થાય છે. તેમજ આર્પમાં 'ત્તય' ને 'ત્તું' પ્રત્યય પણ લાગે છે. ઉદા—

સુણ+હં=સુણિહં-સુણેહં.

સુણ+તું=સુણિતું, સુણેતું.

સુણ+ત્તય=સુણિત્તય, સુણેત્તય.

સુણ+ત્તું=સુણિત્તું, સુણેત્તું

(શ્રોતુમ્) સાંભળવાને.

હસ+હં=હસિહં, હસેહં.

હસ+તું=હસિતું, હસેતું.

હસ+ત્તય=હસિત્તય, હસેત્તય

હસ+ત્તું=હસિત્તું, હસેત્તું.

(હસિતુમ્) હસવાને.

જ્ઞાઅ+હં=જ્ઞાઅહં, જ્ઞાઅહં

જ્ઞાઅ+તું=જ્ઞાઅતું, જ્ઞાઅતું

જ્ઞાઅ+ત્તય=જ્ઞાઅત્તય, જ્ઞાઅત્તય

જ્ઞાઅ+ત્તું=જ્ઞાઅત્તું, જ્ઞાઅત્તું

જ્ઞા+હં=જ્ઞાહં

જ્ઞા+તું=જ્ઞાતું

(વ્યાતુમ્) ધ્યાન કરવાને.

ચય=ચઇડં, ચણડં, ચઇસપ, ચપસપ, ચઇતું, ચણતું. (ત્યક્તુમ્)
ત્યાગ કરવાને.
કર=કરિડં, કરેડં, કરિસપ, કરેસપ, કરિતું, કરેતું (કર્તુમ્)
કરવાને.

અનિયમિત ઉપયોગી હેતુર્થ કૃદન્તો.

ઘેતું (ઘ્રીતુમ્) ગ્રહણ કરવાને.	મોતું (મોક્તુમ્) મુકવાને.
ઘોતું (ઘક્તુમ્) ઘોલવાને.	વટુંટું (વ્રણ્ટુમ્) બોવાને.
રોતું (રોદિતુમ્) રોવાને.	કાડં (કર્તુમ્) કરવાને.
મોતું (મોક્તુમ્) ખાવાને.	

સંખન્ધક જૂતકૃદન્ત.

૩ ધાતુના અગને તું, ડં, અ, તૂળ, ડૂળ, તુઆળ, ડઆળ પ્રત્યયો લગાડવાથી સંખન્ધક જૂત કૃદન્ત થાય છે. આ પ્રત્યયો લગાડતા પૂર્વના 'અ' નો 'ઈ' કે 'ય' થાય છે, અને આર્ધમાં ત્તા, ત્તાળં, ત્તુ, અને ઇય, પ્રત્યય પણ લાગે છે.

હસ+તું=હસિતું, હસેતું
હસ+ડં=હસિડં, હસેડં
હસ+અ=હસિઅ, હસેઅ
હસ+તૂળ=હસિતૂળ, હસેતૂળ
હસ+ડૂળ=હસિડૂળ, હસેડૂળ
હસ+તુઆળ=હસિતુઆળ, હસે-
તુઆળ
હસ+ડઆળ=હસિડઆળ, હસે-
ડઆળ
હસ+ત્તા=હસિત્તા, હસેત્તા
હસ+ત્તાળ=હસિત્તાળ, હસેત્તાળ

હસ+તુ=હસિતુ, હસેતુ
હસ+ઇય=હસિય
(હસિત્વા) હસીને.
જ્ઞામ+તું=જ્ઞાઈતું, જ્ઞાપતું
જ્ઞામ+ડં=જ્ઞાઈડં, જ્ઞાપડં
જ્ઞામ+અ=જ્ઞાઈઅ, જ્ઞાપઅ
જ્ઞામ+તૂળ=જ્ઞાઈતૂળ, જ્ઞાપતૂળ
જ્ઞામ+ડૂળ=જ્ઞાઈડૂળ, જ્ઞાપડૂળ
જ્ઞામ+તુઆળ=જ્ઞાઈતુઆળે,
જ્ઞાપતુઆળ

જ્ઞાઅ+અઆણ=જ્ઞાઅઆણ,

જ્ઞાઅઆણ

જ્ઞાઅ+આ=જ્ઞાઅઆ, જ્ઞાઅઆ

જ્ઞાઅ+આણ=જ્ઞાઅઆણ, જ્ઞાઅ-

આણ

જ્ઞાઅ+આ=જ્ઞાઅઆ, જ્ઞાઅઆ

જ્ઞાઅ+આ=જ્ઞાઅઆ

(ધ્યાત્વા) ધ્યાન કરીને.

જ્ઞા=જ્ઞાતું, જ્ઞાઅં. જ્ઞાઅ, જ્ઞાતૂણ, જ્ઞાઅણ, જ્ઞાઅઆણ, જ્ઞાઅઆણ.

જ્ઞાઅ (ધ્યાત્વા) ધ્યાન કરીને.

અનિયમિત સંબંધક ભૂત કૃદન્તો.

ચેતૂણ, ચેતુ આણ (ગૃહીત્વા) પ્રહણ
કરીને.

ચોતૂણ, ચોતુઆણ (ઉક્ત્વા) કહીને

રોતૂણ, રોતુઆણ (રુદિત્વા) રોધીને

મોતૂણ, મોતુઆણ (મુક્ત્વા)

ખાધીને

મોતૂણ, મોતુઆણ (મુક્ત્વા)

મુકીને

દટૂણ, દટુઆણ (દષ્ટ્વા) બેધીને

કાઢણ } કાઢઆણ (કૃત્વા)

કાઢણ } કરીને

ગતૂણ, ગંતુઆણ (ગત્વા) જાધીને

ઉઠાણ, ઉઠાઆ (ઉત્થામ) ઉઠીને

ગચ્છા^{જ્ઞ} (ગત્વા) જાધીને

જાચ્છા (જ્ઞાત્વા) જાણીને

બુજ્ઞા (બુદ્ધ્વા) બોધ પામીને

મોચ્છા (મુક્ત્વા) ખાધીને

મોચ્છા (મુક્ત્વા) મુકીને

મચ્છા (મત્વા) વિચારીને

વંદિત્તા (વંદિત્વા) વાદીને

સુચ્છા-સોચ્છા (શ્રુત્વા) સાંભળીને.

સુચ્છા (સુત્ત્વા) સૂધીને

સાહટ્ટ (સંહત્વ) સમેટીને, સંકેપીને.

આ સંબંધક ભૂતકૃદન્તના પ્રત્યયો સખન્ધિ જે'ણ' તેનો અનુ-
સ્વાર સહિત પણ પ્રયોગ થાય છે. જેમ-૭૬. શકની અંદર ત્વ નો વ, વ્વ નો વ્વ, દ્વ નો જ્વ અને વ્વ નો
જ્જ પ્રયોગને અનુસારે થાય છે.

કિચ્છા (કૃત્વા) પિચ્છી (પૃથ્વી) વિજ્જં (વિદ્વાન) બુજ્ઞા (બુદ્ધ્વા)

તૂણં, ઝૂણં, તુઘાણં, ડઘાણં=હસિતૂણં, હસિઝૂણં, હસિતુઘાણં, હસિડઘાણં, વગેરે પણ થાય છે.

વર્તમાન કૃદંત.

૪ વર્તમાન કૃદન્ત ધાતુઓનું કરતુ હોય તો તેનાર થયેલા ધાતુઓના કર્તરિઆંગને 'ન્ત-માણ' પ્રત્યયો પુલ્લિંગ અને નપુંસક-લિંગમાં લાગે છે, અને ઔલિંગમાં ફેન્તીન્તા-માણો-માણા પ્રત્યયો લગાડાય છે. આ પ્રત્યયો લગાડતા પૂર્વે 'અ' હોય તો 'અ' નો 'વ' વિકલ્પે થાય છે, જેમ—

પુ०

હસન્ત=હસન્તો, હસેન્તો } (હસન્-હસમાનઃ) હસતો
હસ+માણ=હસમાણો, હસેમાણો, }

નપુ०

હસન્તં, હસેન્તં } (હસન્-હસમાનમ્) હસતું
હસમાણં, હસેમાણં }

સ્ત્રી०

હસ+ફે=હસફે, હસેફે
હસ+ન્તી=હસન્તી, હસેન્તી
હસ+ન્તી=હસન્તા, હસેન્તા.
હસ+માણી=હસમાણી, હસેમાણી.
હસ+માણા=હસમાણા, હસેમાણા. } (હસન્તી-હસમાના) હસતી

પુ०

હોઅ-હોઅન્તો
,, હોઅન્તો

નપુ०

હોઅન્તં
હોઅન્તં

સ્ત્રી०

હોઅફે, હોઅફે
હોઅન્તી, હોઅન્તી, હોઅન્તા,
હોઅન્તા
,, હોઅમાણો હોઅમાણી, હોઅમાણી.
,, હોઅમાણો હોઅમાણા, હોઅમાણા.

હો-હોન્તો	હોન્તં	હોઈ
૧. હુન્તો	હુન્તં	હોન્તી, હુન્તી, હોન્તા, હુન્તા.
૨. હોમાણો,	હોમાણં	હોમાણી, હોમાણા
(મવન્-મવમાન) થતો	(મવત્-મવમાનં) થતું.	(મવન્તી-મવમાના) થતી.

કર્મણિ વર્તમાન કૃદંત.

૫ ધાતુનું કર્મણિ વર્તમાન કૃદન્ત કરવું હોય તો ધાતુના કર્મણિ અંગે આજ પ્રત્યયો લગાડવાથી કર્મણિ વર્તમાન કૃદંત થાય છે.

પુ૦	ત૦	ઋ૦
હસિજ્જ=હસિજ્જન્તો	હસિજ્જન્ત	હસિજ્જઈ.
,, હસિજ્જમાણો	હસિજ્જમાણં	હસિજ્જન્તી, હસિજ્જન્તા, હસિજ્જમાણી, હસિજ્જમાણા.
હસીઅ=હસીઅન્તો	હસીઅન્તં	હસીઅઈ.
,, હસીઅમાણો	હસીઅમાણં	હસીઅન્તી, હસીઅન્તા, હસીઅમાણી, હસીઅમાણા
(હસ્યમાન) હસાતો.	(હસ્યમાનમ્) હસાતું.	(હસ્યમાના) હસાતી.

પુ૦	તપુ૦	ઋ૦
દીસ-દીસન્તો	દીસન્ત	દીસઈ
દીસમાણો	દીસમાણં	દીસન્તી, દીસન્તા, દીસમાણી, દીસમાણા.
(દસ્યમાન) દેખાતો.	(દસ્યમાનમ્) દેખાતું	(દસ્યમાના) દેખાતી.

ભવિષ્ય કૃદંત.

૬ ધાતુને 'હસ્સ' પ્રત્યય લગાડી વર્તમાન કૃદન્તના પ્રત્યયો લગાડવાથી ભવિષ્ય કૃદન્ત થાય છે.

जिण+इस्स=जिणिस्सन्तो } (जेध्यन्-जेध्यमाण.)
जिणिस्समाणो } अततो ह्से.

जिणिस्सन्तं } (जेण्यत्-जेण्यमाणम्)
 जिणिस्समाणं } अतएु ढरी.

जिणिस्सई, जिणिस्सन्तो, जिणिस्समाणा) (जेप्यन्ती-जेप्यमाणा)
जिणिस्सन्ता, जिणिस्समाणा ७तती ७शे.

૭ ધાતુને તત્ત્વ, અઘ્વ, અણીઅ (અણીય) અને અણિજ્ઞ પ્રત્યયો।
લગાડવાથી વિધ્યર્થ કર્મણિ કૃદન્ત થાય છે. તેમજ 'તત્ત્વ'
અને 'અઘ્વ' પ્રત્યય લગાડતા પૂર્વે 'અ' હોય તો 'અ' નો
'ક' કે 'પ' થાય છે. જેમ—

बोद्-बोद्भिअव्वं, बोद्देअव्वं, बोद्दणीअं } (बोद्भव्यम्-बोधनीयम्)
 बोद्दितव्वं, बोद्देतव्वं बोद्दणिज्जं } गणुवा ६५४ छे.

आभ-आइअव्वं, शापअव्वं, झाअणीअं
 झाभ-आइतव्वं, झापतव्वं, झाअणिज्जं
 भा=आअव्वं झाणीअं,
 झा आतव्वं झाणिज्जं

(धातव्यम्-व्यानीयम्]
 ध्यान करवां लायक.

कायव्वं (कर्तव्यम्) करवा लायक. घेत्तव्वं (गृहीतव्यम्) ग्रहणु कर- वा लायक. दह्वं (द्रष्टव्यम्) देखवा लायक, नेवा लायक	मोत्तव्वं (भोक्तव्यम्) भोगववा लायक, भावालायक. मोत्तव्वं (भोक्तव्यम्) मुक्कवालायक. रोत्तव्वं (रोदितव्यम्) रोवालायक. हंतव्वं (हन्तव्यम्) हणुवालायक.
---	---

* પ્રાકૃત રૂપમાત્રામાં તૈયાર કૃદ-તોનું કોષ્ટક આપેલું છે વધુ અગામ્યે ત્યાંથી કર્મણિબૃતકૃદત આદિ કૃદ-તો જ્ઞેય થેવા.

૮ મૂળધાતુઓને 'હ્ર' પ્રત્યય લગાડવાથી કર્તૃસૂચક કૃદન્ત બને છે.

હસ=હસિરો (હસનશીલ)	રોવિરા } (રુદનશીલ) રૂદન
હસનાર.	રોવિરી } કરનારી.
હસિરા } (હસનશીલ) હસનારી.	રોવિરં (રુદનશીલમ્) રૂદન કરનાર
હસિરી }	મમ=મમિરો (અમણશીલઃ)
હસિરં (હસનશીલમ્) હસનાર.	ભમનારો.
રોહ=રોવિરો (રુદનશીલઃ) રૂદન	મમિરા } (અમણશીલ) ભમ-
કરનારો	મમિરી } નારી,
	મમિરં (અમણશીલમ્) ભમનાર.

એ પ્રમાણે લજ્જિરો=લજ્જનવાળો, જમ્પિરો=એકનાર, વૈવિરો=કંપનાર, નમિરો=નમ્ર, ગવ્વિરો=ગર્વિષ્ટ વગેરે કરી લેવા.

૯ કર્તૃસૂચક કૃદન્તો સિદ્ધ સરકૃત ઉપરથી પણ થાય છે.

પાયગો } (પાચક) પકાવનાર.	લોહ્યારો } (લોહકાર.) હુહાર.
પાયઓ }	લોહ્યારો }
દાયગો } (દાયક.) આપનાર.	કત્તા (ક્ત્તા) કરનાર.
દાયઆ }	મત્તા } મર્તી પોષણ કરનાર.
જાયગો } (યાચકઃ) માગનાર.	મટ્ટા }
જાયઓ }	ગંતા (ગન્તા) જનાર.
કુંભારો } (કુમ્ભકાર) કુંભાર.	સુવર્ણશારો } (સુવર્ણકારઃ) સોની.
કુંભારો }	સુવર્ણગારો }

૧૦ આ કૃદન્તોમાં હેતુવર્થ કૃદન્ત અને સંબંધક ભૂતકૃદન્તને અન્યથ તરીકે માનવા અને બીજા કૃદન્તોને વિશેષણ તરીકે માનવા.

અનિયમિત ઉપયોગી કેટલાએક કર્મણિ ભૂત કૃદન્તો.

આદત્તો } (આરબ્બ) શરૂ	અપ્પુણ્ણો (આક્રાન્ત) કુપિત,
આરબ્બો }	કરાયેત્ત. દયાયેત્ત.

વિદ્યુત્તં (અર્જિતમ્) પેદા કરેલું.
 વોલીળો (અતિક્રાન્ત) ઉધધન
 કરાયેલ.
 વોસદ્દો (વિકસિતઃ) વિકાસ પામેલ.
 સક્કો } (ક્ષત્તઃ) સમર્થ.
 સત્તો }

સુત્તો (સુપ્તઃ) સુતેલો.
 સિલિદ્દો (સિલ્પઃ) ભેટલ.
 સણિદ્દં }
 સિણિદ્દં } (સિન્ધમ્) માયાણું.
 નિદ્દં }

શબ્દો.

અશ્વય પુ. (અસ્યય) વિનાશ,
 મરણ, વિપરીત આચરણ.
 અગ્નિ પુ (અગ્નિ) અગ્નિ.
 અમરી સ્ત્રી. (અમરી) દેવી.
 અલંકિચ વિ. (અલંકૃત)
 શૌભિત.
 આગમ પુ (આગમ) શાસ્ત્ર,
 સિદ્ધાન્ત.
 આયદ્ સ્ત્રી. (આયતિ) ભવિષ્યકાળ,
 ભાવિ.
 આલોચના સ્ત્રી. (આલોચના)
 પ્રાયશ્ચિત્ત માટે દોષો કરેલા,
 દેખાડવું, બતાવવું.
 આદિ પુ. સ્ત્રી. (આદિ) માનસિક
 પીડા.
 અમ્મન્ત વિ. (અમ્મન્ત) મત્ત, ગાંડો.
 અધાય પુ (અપાય) ઉપાય.
 કાયા સ્ત્રી. (સમ) દેહ.
 કુમારચ્છન ન. (કુમારન્વ) કુમાર-
 પાણુ.

ચરમ } વિ. (સમ) છેલ્લું.
 ચરિમ }
 જંબૂકુમાર પુ (સમ) નામ છે.
 જામ પુ. (યામ) પ્રહર
 જીવલોગ પુ. (જીવલોક) કુનીયા,
 જગત્.
 વ્યવલિંગ ન. (વ્યવલિંગ) મુનિનો
 વેષ, આશ્રવેષ.
 ઘણવંત વિ. (ઘનવત્) ઘનવાળો.
 જ્ઞાણિ વિ. (જ્ઞાનિ) જ્ઞાનવાળો.
 નિદ્દા સ્ત્રી (નિદ્રા) નિદ્રા.
 નિમમ પુ. (નિયમ) નિશ્ચય, લી-
 ઘેલી પ્રતિજ્ઞા.
 પહિયાર પુ. પ્રતિકાર) આવતી
 વસ્તુને રોકવું, રોકનો ઉદ્ધાન,
 બદલો.
 પન્થક્કલાણ ન. (પ્રત્યાખ્યાન)
 પ્રત્યાખ્યાન.
 પરિક્ષણ ન. (પરીક્ષણ) પરીક્ષા
 કરવી.

परिणीत वि. (परिणीत) परस्वेद्य,
परिचक्ष वि. (परिचक्ष) त्याग
परिचक्ष } करायेद्य.

पसु पु. (पशु) पशु.

पाण पु. न. ब. (प्राण) धन्व्यादि
दश प्राण्य.

पाहुड न. (प्रासृत) भेट, उपहार.
पीडा } स्त्री. (पीडा) पीडा, ३ ण
पीडा }

पिअसही स्त्री. (प्रियसखी) प्रेम
पान सप्ती.

पोरस } न. (पौरस) पुरिषत्त्व,
पोरस } पुरिषार्थ.

मुक्कत्थि वि. (मोक्षार्थि) मो-
क्षनो अर्थी.

रमणी स्त्री (सम) स्त्री, सुन्दर
स्त्री.

लग वि. (लग्न) स अन्ध पामेक्षुं,
लागेक्षु.

सामासिक शब्दो.

अजसघोषणा (अजसघोषणा)
अपनशनी घोषणा.

कालसप्प (कालसर्प) कालरूपी
सर्प.

जीवदयामय (सम) उपदयाश्च.

वत्थु च. (वस्तु) पदार्थ, मीन
वयणिज्ज वि. (वचनीय) निन्द्या
वायक

वायस पु. (म) कागडो.

वियक्खण वि. (विचक्षण) होंशि-
यार, कुशल.

संवेग पु. (संवेग) भवथी वैराग्य
थवे.

सत्ति स्त्री. (शक्ति) शक्ति,
सामर्थ्य.

समत्थ वि. (समर्थ) समर्थ.

साविगा } स्त्री (आविक्क)
साविआ } आविक्क

सिद्धि स्त्री. (स) मोक्ष.

सुह न. (शुभ) भंगण, कल्याण्य.

सोग पु. (शोक) शोक.

सुविज्ज पु. (सुवैद्य-सुविद्यः) सारो
वैद्य, सारी विद्यावाणो.

अव्यय.

नृण-नृणं (नृणम्) निश्चय, विचार, कारण्य.

धातुभो.

आलोय् (आ+लोकृ) टेषु,	पेच्छ् (प्र+इक्ष्) लोषु.
तपास्यु.	वज्ज् (वृज्-वर्ज्) त्याग करेवो.
उवज्ज् (उत्+पद्य) उत्पन्न भवु	हिङ् (हिण्) भभुवुं, यावु.
खंड् (खण्) तोषु, कंडा करवा.	

प्राकृत वाक्यो

पाणाणमच्चय वि जीवेहि अक-
रणिज्जं न कायव्वं, करणीअं
च कज्जं न मोत्तव्वं ।
धम्मं कुणमाणस्स सहला जंति
राईओ ।
जेण इमा पुहवी हिंदिरुण दिट्ठा
सो नरो नूणं वत्थूणं परि-
क्खणे वियक्खणो होइ ।
एगो जायइ जीवो, एगो मरि-
ऊण तइ उवज्जेइ ।
एगो भमइ संसारे, एगोच्चिय
पावइ सिद्धि ॥१॥
कालसण्णेण खाइज्जन्ती काया
केण धरिज्जइ, नत्थि तत्थ
को वि उवाओ ।
सव्वे जीवा जीविउं इच्छन्ति,
न मरित्तए, तओ जीवा न
हंतव्वा ।
परस्स पीडा न कायव्वा, इइ

जेण न जाणिअं तेण पढि-
आए विज्जाए किं ।
मुक्खत्थीहि जीवद्यामओ ध-
म्मो करेअव्वो ।
नाणेण चिय नज्जइ, करणिज्जं
तइ य वज्जणिज्जं च ।
नाणी जाणइ कारुं, कज्जम-
कज्जं च वज्जेउं ॥२॥
जं जेण पावियव्वं सुहमसुहं
वा जीवलोयम्मि ।
तं पाविज्जइ नियमा पडियारो
नत्थि एयस्स ॥३॥
जम्मंतीए सोगो, वहुतीए य
वहए चिंता ।
परिणीआए दंडो, जुवइपिआ
दुक्खिओ निव्वं ॥४॥
जं चिय खमइ समत्थो, धण-
वंतो जं न गव्विरो होइ ।

જં ચ સુવિજ્જો નમિરો, “તેસુ
તેસુ અલંકિયા પુહવી ॥૫॥
કા સત્તી તીપ તસ્સ પુરઓ
ઠાઇં ।

લજ્જા ચત્તા સીલં ચ સંઢિમં,
અજસઘોપણા ઢિણ્ણા ।

જસ્સ કપ પિઅસહિ ? સો
ચેમ જણો અજણો જાઓ ॥૬॥

પરિચ્ચઇય પોરુસં, અપાસિઝ્ઞ
નિયયકુલં, અગણિઝ્ઞ વય-
ળીમં, અણાલોઇઝ્ઞ આયદં,
પરિચ્ચસં તેણ દન્વલિઙ્ગં ।

જં જિણેહિં પઞ્ચતં તમેવ સચ્ચં
ઇમ વુદ્ધી જસ્સ મણે નિચ્ચલં
તસ્સ સમ્મતં ।

ઘોરો ઘણિણો ઘણં દ્ઢરિત્તપ
ઘરે પવિસસી ।

પચ્ચૂસે જિણે અચ્ચિય, ગુરુ-
ય વંદિતા, પચ્ચક્કણાં ચ
કરિત્તુ પચ્છા ય મોયણં કુજ્જા।
ગુરુણા ધમ્મં કુણમોણાણં
સાવગાણં, સમાયરંતીણં ચ
સાવિઆણં ઉવપસો ઢિણ્ણો ।

પિઠણા સિક્કીઅમાણો પુત્તો
સિલ્લિજ્જન્તી ય પુત્તી ગુણે
લહેજ્જ ।

જત્થ રમણીણ રુઘં, રમણિજ્ઞં
પેચ્છિઝ્ઞ અમરીઓ લજ્જં-
તીઓ વ્વ ચિંતાઇ કહ વિ
નિદં ન પાવંતિ ॥૭॥

ગાયંતા સજ્ઞાયં, આયંતા ઘ-
મ્મજ્ઞાણમકલંકં ।

જાણંતા મુણિયવ્વ, મુણિણો
આવસ્સપ લગ્ગા ॥૮॥

શુજરાતી વાક્યો.

જ બુદ્ધમારે કુમારપણ્યામા પોતાની
સર્વ ઋદ્ધિ (ચય) ત્યાગ કરીને
ચારિત્ર લીધું. (ગિણ્હ).

હ શાઓ ભણવાને (અહિજ્જ)
શરપાસે જઈ ધું,

ગુરુ, પ્રમાદ કરતા (પમજ્ઞ)
સાધુને ભણવાને માટે (પઢ)
કહે છે.

રાત્રિના પહેલા પ્રહરમાં સુષ્ટ
(સુષ્ટ) અને છેલા પ્રહરમાં

૭૮ વૃત્તીયા વિભક્તિને સ્થાને ઓછ સ્થાને સપ્તમી વિભક્તિ
પણ થાય છે.

નળીને (જમ્) કરાતો (કીર્) અભ્યાસ સ્થિર થાય છે,
 મનુષ્યોમાં સોની, પક્ષિઓમાં કાગડો, અને પશુઓમાં શિયાળ લુચ્ચ હોય છે.
 પાઠશાળામાં અધ્યયન કરતી (કુળ) કન્યાઓને તમે ધન્યામ આપો.
 માણસોની આધિ હરવાને (હર્) શાસ્ત્રોનું શ્રવણ સિવાય બીજી કોઈ ઉપાય નથી.
 અગ્નિવડે બદલી (હર્) સ્ત્રીનું તેણે રક્ષણ કર્યું (રક્ષ્).
 રામવડે કહેવાતી (કહ) વાર્તા સાંભળીને (સુળ) વૈરાગ્ય પામ્યો.
 તે પાપોની આશોચના લેવા (ગિળ્) શુશની પાસે જતાં (વચ્) લગ્ન પામે છે.

તે સમાધિપૂર્વક મૃત્યુ પામીને (પાવ્) સ્વર્ગમાં દેવ થયો.
 રોતા (રુવ્) બાળકને તુ પીડ નહીં.
 હસતો બાળક બધાને પ્રીય લાગે છે.
 અહણ કરવા લાયકને (ગહ્-ગિળ્) અહણ કર, સામ કરવા લાયકને (ચય્) ત્યાગ કર, બાળવા લાયક (જાળ્) ભાવોને તું બાળ.
 ગાંડા માણસે પોતાનું વસ્ત્ર અગ્નિમાં નાખ્યું (હિવ્), અને તે બળી ગયું (હહ્).
 સાધુઓની સેવા વડે તેના દિવસો ગયા. (વોલીળ)
 જીવોનો વધ કરતો અને માંસનું બક્ષણ કરતો (મક્ષ્) મનુષ્ય, રાક્ષસ કહેવાય છે.

પાઠ ૨૧ મો.

વ્યંજનાન્ત નામ.

- ૧ પ્રાકૃતમાં અન્ત્ય વ્યંજનોનો લોપ થાય છે, પણ કેટલાએક શબ્દોમાં વિશેષતા છે. જેમાં અન્ત્ય વ્યંજનોનો લોપ થાય છે તેના રૂપો પૂર્વે આપેલા અકારાન્ત-ફકારાન્ત-વકારાન્ત પુલ્લિંગ અને નપુસકલિંગ નામોની માફક બાણી લેવા. જસો ^૧(યજસ્), તમો (તમસ્), ચક્ષુ (ચક્ષુષ), જમ્મો (જન્મન્) ઘણી (ઘનિન્), દત્થી (હસ્તિન્), ઇત્યાદિ.

૭૯. 'જ્' અન્તવાલા નામો અને 'ન' અન્તવાલા નામો પુલ્લિંગમાંજ વપરાય છે, પણ દામ (દામન્) સિર (શિરસ્) નહ (નમસ્) શબ્દોનો પ્રયોગ નપુસકલિંગમાં જ થાય છે.

૫૦ ૫૦

રો (રસ્) વક્ષસ્થલ.
જસો (યજસ્) યજ.
તમો (તમસ્) અંધકાર.
સેઓ (સેજસ્) તેજ.
પચો (પયસ્) દુધ, જલ.
તવો (તપસ્) તપ.

૫૦ ૫૦

જમ્મો (જન્મન્) જન્મ.
નમ્મો (નર્મન્) હાંસી, કીડા.
મમ્મો (મર્મન્) મર્મ, રહસ્ય.
દામં (દામન્) માલા.
શિર (શિરસ્) માથું.
નહં (નમસ્) આકાશ.

વિશેષ—કેઈ કેટલાં નપુસકલિંગમાં પણ પ્રયોગ દેખાય છે તેથી—

સેયં (સેયસ્) કંથ્યાણ.
વયં (વયસ્) ઉંમર.
હ્રમણ (હ્રમનસ્) સારામન,
ઉદાર ચિત્ત.

મમ્મં (મર્મન્) કંથ્યાણ.
ચમ્મં (ચર્મન્) ચામડું.

ને શબ્દોમાં અન્ય વ્યંજનનો લોપ થતો નથી તેમાં નીચે પ્રમાણે ફેરફાર થાય છે—

- ૨ વિદ્યુત્ શબ્દ વિના વ્યંજનાન્ત ઐલિંગ શબ્દોમાં અન્ય વ્યંજનનો 'આ' કે 'યા' થાય છે.

સરિઆ-યા	સ્રી. (સરિત્)	નદી.
પાલિવઆ-યા	" (પ્રતિપદ્)	ઐકમ, પડવો.
પલિવઆ-યા		
આવઆ-યા	" (આપત્)	દુઃખ, આપદા.
સંપઆ-યા	" (સમ્પત્)	લક્ષ્મી.
વિજ્ઞુ	" (વિદ્યુત્)	વીજળી.

- ૩ વ્યંજનાન્ત ઐલિંગમાં અન્ય 'ર' નો 'રા' થાય છે, તેમજ ક્ષુ નો 'ક્ષુ' નો 'હા', દિગ્ નો 'શ્' નો 'સા', કકુસ નો 'મ્' નો 'દા' થાય છે, અને અપ્સરસ્ શબ્દના 'સ્' નો 'સા' વિકલ્પે થાય છે.

ગિરા સ્રી. (ગિર) વાણી.	દિસા સ્રી. (દિશ) દિશા.
પુરા " (પર) નગરી.	કહહો " (કકુમ) કિશા.
ધુરા " (ધર) ધુસરી, અગ્ર.	અચ્છરસા, (અપ્સરસ્) અપ્સરા,
હુહા " (હુષ) શુખ.	અચ્છરા } દેવયોની વિશેષ.

૪. શરદ્ આદિ શબ્દોમાં અન્ય વ્યંજનનો 'અ' થાય, પ્રાવૃષ્ ના અન્ય 'ષ્' નો 'સ' થાય છે; તેમજ આયુષ્ શબ્દના અન્ય 'ષ્' નો 'સ' અને ઘનુષ્ શબ્દના 'ષ્' નો 'હ' વિકલ્પે થાય છે. 'શરદ્' અને 'પ્રાવૃષ્' શબ્દના રૂપો પુલિંગમાં વપરાય છે.

પ. ૦ ૧૦	આવસો-સં } પુ. ન. (આયુષ્)
સરઓ પુ. (શરદ્) શરદઃપુ.	આઝ-હે } આવરદા, આયુ.
મિસઓ પુ. (મિષજ્) વૈદ્ય.	ઘણુહં } પુ. ન. (ઘનુષ્) ધનુષ્,
પાવસો પુ. (પ્રાવૃષ્) વર્ષાઃપુ.	ઘણૂ } કામકુ.

૫. પુલ્લિંગમાં અન્ અન્તવાળા ને નામો છે તેના 'અન્' નો 'આળ' વિક્ષેપે થાય છે, જ્યારે 'આળ' ન થાય ત્યારે 'ન્' નો શોષ થાય છે તેથી આ પ્રમાણે તૈયાર શબ્દો થાય છે

અદ્ધ-અદ્ધાણ પુ. (અધ્ધન્) માર્ગ સ્તો.	પૂસ-પૂસાણ પુ. (પૂપન્) સૂર્ય. વમ્હ-વમ્હાણ પુ. (વમ્હન્) બ્રહ્મા.
અપ્પ-અપ્પાણ પુ. (આત્મન્) આત્મા.	મહવ-મહવાણ પુ. (મધવન્) ઈન્દ્ર.
ઉચ્છ-ઉચ્છાણ પુ. (ઉચ્ચન્) વૃષભ, બળદ.	મુદ્ધ-મુદ્ધાણ પુ. (મૂર્ધન્) મન્ત્રક, માયુ.
ગાવ-ગાવાણ પુ. (ગાવન્) પત્થર.	રાય-રાયાણ પુ (રાજન્) રાજા. સ-સાણ પુ (જન્) કુતરો.
જુવ-જુવાણ પુ. (જુવન્) જીવાન.	સુકર્મ } વિ (સુકર્મન્) સારા સુકર્માણ } કર્મવાળો.
તંક્ષ-તંક્ષાણ } પુ. (તક્ષન્) તચ્છ-તચ્છાણ } સુતાર.	

૬. આ શબ્દોના રૂપો અકારાન્ત હોવાથી, અકારાન્ત પુલ્લિંગ જેવા રૂપો થાય છે, પણ મૂળ શબ્દો 'અદ્ધ-અપ્પ' આદિના રૂપોમાં કેટલીએક વિશેષતા છે, તે નીચે પ્રમાણે છે.

પ્રથમાના એકવચનમાં આ પ્રત્યય, પ્રથમા અને દ્વિતીયાના બહુવચનમાં તેમજ ચતુર્થી, પંચમી અને ષઠીના એકવચનમાં જો પ્રત્યય અને તૃતીયાના એકવચનમાં જા પ્રત્યય, તેમજ દ્વિતીયાના એકવચનમાં અને ચતુર્થી ને છઠીના બહુવચનમાં 'જ્ઞ' પ્રત્યય, આટલા પ્રત્યયો વધારે લગાડવામાં આવે છે, તેમજ ચતુર્થી અને છઠી વિભક્તિ સિવાય 'જ્ઞો' પ્રત્યય લગાડતા પૂર્વનો સ્વર દીર્ઘ થાય છે.

* પણાપા ચન્દિકામાં છઠીના એકવચનમાં પણ 'જ્ઞો' પ્રત્યયની પૂર્વે દીર્ઘ સ્વર કરેલ છે તેથી વમ્હાણો, અપ્પાણો, રાયાણો વગેરે પણ થાય છે.

ઉપરના નિયમથી આ પ્રમાણે પ્રત્યયો તૈયાર થાય છે.

પ્રકવ૦	વહુવ૦	વસ્થ (વ્રહ્મન)	
પ૦ આ	ળો	વસ્થા	વસ્થાળો
ત્રી૦ રૂણં	ળો	વસ્થિણં	„
ત૦ ણા	૦	વસ્થાના	૦
જ-છ૦ ણો	રૂણં	વસ્થાનો	વસ્થિણં
પં૦ ણો	૦	વસ્થાણો	૦
સ ૦	૦	૦	૦
ર્લ ૦	૦	૦	૦

અન્ છેડાવાળાં નામોમાં આટલાં રૂપો અધિક થાય છે
બાકીનાં 'દેવ' પ્રમાણે.

વસ્થ-વસ્થાણ શબ્દના સંપૂર્ણ રૂપો.

પ્રકવ૦	વહુવ૦
પ૦ વસ્થો, વસ્થાણો, વસ્થા.	વસ્થા, વસ્થાણા, વસ્થાળો.
ત્રી૦ વસ્થં, વસ્થાણં, વસ્થિણં.	વસ્થે, વસ્થા, વસ્થાણે, વ- સ્થાણા, વસ્થાણો
ત૦ વસ્થેણ-ણં, વસ્થાણેણ-ણં. વસ્થાના.	વસ્થેહિ-હિ-હિં-હિ, વસ્થાણેહિ હિં-હિ.
જ૦ વસ્થાય, વસ્થસ્સ, વસ્થાણાય, વસ્થાણસ્સ, વસ્થાણો.	વસ્થાણં, વસ્થાણ, વસ્થાણાણં, વસ્થાણાણ, વસ્થિણં.
પં૦ વસ્થત્તો, વસ્થાભો-ઉ-હિ- હિન્તો, વસ્થા, વસ્થાણો, વસ્થાણત્તો, વસ્થાણાભો- ઉ-હિ-હિન્તો, વસ્થાણા	વસ્થત્તો, વસ્થાભો-ઉ-હિ, વસ્થેહિ, વસ્થાહિન્તો, વસ્થે- હિન્તો, વસ્થાણત્તો, વસ્થે- હિન્તો, વસ્થાણત્તો, વસ્થા

છ૦ વમ્હસ્સં, વમ્હણો,
વમ્હાણસ્સ,
જ્ઞ૦ વમ્હે, વમ્હસ્મિ,
વમ્હાણે, વમ્હાણસ્મિ
સં૦ હે વમ્હં, વમ્હો, વમ્હા,
હે વમ્હાણ, વમ્હાણો,
વમ્હાણા.

ણાઓ, વમ્હાણાડ, વમ્હા-
ણાહિ, વમ્હાણેહિ, વમ્હાણા-
હિન્તો, વમ્હાણેહિન્તો, વ-
મ્હાણાસુન્તો, વમ્હાણેસુન્તો.
વમ્હાણં, વમ્હાણં, વમ્હિણં,
વમ્હાણાણં, વમ્હાણાણ.
વમ્હેસું, વમ્હેસુ,
વમ્હાણેસું, વમ્હાણેસુ.
હે વમ્હા, વમ્હાણા,
વમ્હાણો.

આ પ્રમાણે સર્વે 'અન્' છેડાવાળાં નામોના રૂપો બહુવાં
પણ કેવળ 'અપ્' ને 'રાયં' શબ્દના રૂપોમાં વિશેષતા છે.

૭. અપ્પ શબ્દને તૃતીયાના એકવચનમાં 'જિઆ-જહઆ,' એ બે
પ્રત્યયો વધારે લગાડવામાં આવે છે તેથી તુ૦ પ૦ વચનમાં
અપ્પજિઆ, અપ્પજહઆ, એ બે રૂપો વધારે બહુવાં. આટલીના
અપ્પ ને અપ્પાણ શબ્દના રૂપો વમ્હ અને વમ્હાણ શબ્દની
માફકે બહુવાં.

અપ્પ-અપ્પાણ (આત્મન્)

પ૦ અપ્પો, અપ્પાણો, અપ્પા.
વી૦ અપ્પં, અપ્પાણં,
અપ્પિણં
ત૦ અપ્પેણ-ણં,
અપ્પાણેણ-ણં, અપ્પણા,
અપ્પજિઆ, અપ્પજહઆ
જ૦ અપ્પાય, અપ્પસ્સ,

અપ્પા, અપ્પાણા, અપ્પાણો.
અપ્પે, અપ્પા, અપ્પાણે,
અપ્પાણા.
અપ્પેહિ-હિં-હિં,
અપ્પાણેહિ-હિં-હિં.
અપ્પાણં, અપ્પાણ,

અપ્પાણાય, અપ્પાણસ્સ, અપ્પણો.	અપ્પાણાણં, અપ્પાણાણ, અપ્પિણં.
પં૦ અપ્પત્તો, અપ્પાઓ-ઉ- હિન્તો, અપ્પા, અપ્પાણત્તો, અપ્પાણાઓ- ઉ-હિ-હિન્તો, અપ્પાણા, અપ્પાણો.	અપ્પત્તો, અપ્પાઓ-ઉ-હિ, અપ્પેહિ, અપ્પાહિન્તો, અપ્પેહિન્તો, અપ્પાસુન્તો, અપ્પેસુન્તો, અપ્પાણત્તો, અપ્પાણાઓ, અપ્પાણાઉ-હિ-હિન્તો-સુન્તો. અપ્પાણેહિ-હિન્તો-સુન્તો.
હૃ૦ અપ્પસ્સ, અપ્પાણસ્સ, અપ્પણો.	અપ્પાણં, અપ્પાણ, અપ્પાણાણં, અપ્પાણાણ, અપ્પિણં.
સ૦ અપ્પે, અપ્પમ્મિ, અપ્પાણે, અપ્પાણમ્મિ.	અપ્પેસું, અપ્પેસુ, અપ્પાણેસું, અપ્પાણેસુ.
સં૦ હે અપ્પ, અપ્પો અપ્પા, હે અપ્પાણ, અપ્પાણો, હે અપ્પાણા	અપ્પા, અપ્પાણા, અપ્પાણો.
૮. રાય (રાજન) શબ્દના રૂપોમાં વિશેષતા આ પ્રમાણે છે.	

(૧) જો. જા, મ્મિ, આ ત્રણ પ્રત્યયો લગાડતાં પૂર્વના જનો વિકલ્પે રૂ થાય છે, રાહજો, રાહજા, રાહમ્મિ, 'રૂ' ન થાય ત્યારે-રાયાજો, રાયજા, રાયમ્મિ.

(૨) દ્વિતીયાના એકવચનમાં અને પછીના બહુવચનમાં પ્રત્યય સહિત 'રાય' શબ્દના 'ય' નો 'રૂણ', આદેશ વિકલ્પે થાય છે.

ત્રિ૦ ય૦ રાહજં અથવા રાયં.

હૃ૦ જ૦ રાહજં અથવા રાયાણં.

- (૩) તૃતીયા, પંચમી ને ષષ્ઠીના ઐકવચનમાં 'જા-જો' પ્રસ-
યની પૂર્વે રાય શબ્દના 'ઝાય' નો 'ઝણ' વિકલ્પે થાય છે.

તુ૦ ઇ૦ રણ્ણા, અથવા રાહ્ણા, રાયણા.

પં૦ ઇ૦ રણ્ણો, અથવા રાહ્ણો, રાયાણાં

હ્ર૦ ઇ૦ રણ્ણો, અથવા રાહ્ણો, રાયણો.

- (૪) તૃતીયા, ચતુર્થી, પંચમી, ષષ્ઠી અને સપ્તમીના ઐકવચ-
નમાં પ્રત્યયોની પૂર્વે 'રાય' શબ્દના 'ય' નો વિકલ્પે
દીર્ઘ 'ઈ' થાય છે.

તુ૦ ઇ૦ રાઈહિ અથવા રાપહિ.

ઘ૦ ઇ૦ } રાઈણં અથવા રાહ્ણં, રાયાણં.
હ્ર૦ ઇ૦ }

પં૦ ઇ૦ રાઈઓ, રાઈસુન્તો અથવા રાયાઓ,
રાયાસુન્તો.

સ૦ ઇ૦ રાઈસું અથવા રાપસું.

રાય-રાયાણ શબ્દના રૂપો.

ષકવ૦

બહુવ૦

પ૦ રાયો, રાયાણો, રાયા.

રાયા, રાયાણા, રાહ્ણો, રાયાણો.

વી૦ રાયં, રાયાણં, રાહ્ણં,

રાપ, રાયા, રાયાણે, રાયાણા,
રાહ્ણો, રાયાણો.

ત૦ રાપ્ણં-જ, રાયાણેજ-જ,
રણ્ણા, રાહ્ણા, રાયણા.

રાપહિ-હિં-હિં, રાયાણેહિ-હિં-
હિં, રાઈહિ, રાઈહિં, રાઈહિં.

ઘ૦ રાયાય, રાયસ્સ, રાયા-
ણાય, રાયાણસ્સ, રણ્ણો,
રાહ્ણો, રાયણો

રાયાણં-જ, રાયાણાણં-જ,
રાહ્ણં, રાઈણં-જ.

પકવ૦

અહુવ૦

પ૦ રાયત્તો, રાયાઓ, રાયાડ- રાયત્તો, રાયાઓ-ડ-હિ, રાપહિ.
 હિ-હિન્તો, રાયા, રાયા- રાયાહિન્તો, રાપહિન્તો, રાયા-
 ણત્તો, રાયાણાઓ, રાયા- સુન્તો, રાપસુન્તો, રાયાણત્તો,
 ણાડ-હિ-હિન્તો, રાયાણા, રાયાણાઓ-ડ-હિ-હિન્તો-સુન્તો,
 રણ્ણો, રાઇણો, રાયાણો, રાયાણેહિ-હિન્તો-સુન્તો. *રાઇત્તો,
 રાઈઓ-ડ-હિન્તો-સુન્તો.

હૃ૦ રાયસ્સ, રાયાણસ્સ, રા- રાયાણં, રાયાણ, રાયાણાણં-જ,
 ણ્ણો, રાઇણો, રાયણો. રાઇણં, રાઈણં-જ.

સ૦ રાય, રાયમ્મિ, રાયાણે, રાપસું, રાપસું, રાયાણેસું-સુ,
 રાયાણમ્મિ, રાઇમ્મિ. રાઈસું-સુ.

સં૦ હે રાય, રાયો, રાયાણ, હે રાયા, રાયાણો, રાઇણો,
 રાયાણો, રાયાં, [રાયં] રાયાણો,

નપુ'સકલિંગ.

‘અન્’ છેડાવાળાં નામોનાં નપુસકલિંગમાં રૂપો ‘વણ’ નેવાં
 થાય છે અને જે નામો વિશેષણ છે તેના તૃતીયાથી માંડીને રૂપો
 પુલિંગ નેવાં થાય છે.

સમ્મ (શર્મન્)

પ૦ વી૦ સમ્મં.

સમ્માઈ, સમ્માઈ, સમ્માણિ

શેષ રૂપો ‘વણ’ પ્રમાણે.

દામ (દામન્)

પ૦ વી૦ દામં.

દામાઈ, દામાઈ, દામાણિ.

શેષ રૂપો ‘વણ’ પ્રમાણે.

- જુઓ નિયમ ૧૪ માંનું ટીપ્પણ

સુકર્મ, સુકર્માણ (સુકર્મન)

પ્રકવ૦

વહુવ૦

૫૦ વી૦ સુકર્મ,
સુકર્માણ.

સુકર્માઈ, સુકર્માઈ, સુક-
ર્માણિ, સુકર્માણાઈ, સુક-
ર્માણાઈ સુકર્માણાણિ.

પાકીનાં રૂપો 'વસ્ત્ર, વસ્ત્રાણ' પ્રમાણે.

૬ મત્, વત અને અત્ અન્તવાળા શબ્દોના રૂપો અત્ય
'અત્' નો 'અન્ત' કરવાથી અકારાન્ત શબ્દોના જેવાં બ થાય છે.
મગવંતો (મગવાન્) પૂર્વ, હિરિમંતો (હીમાન્) લગ્નવાળો.
ઘણવંતો (ઘનવાન્) ધનવાળો. મવંતો (મવાન્) આપ.
સિરિમંતો (શ્રીમાન્) શક્તિવાળો. કિયંતો (કિયાન્) ક્રેડલાં.
મવિસ્સંતો (મવિષ્યન્) થતો. અરિહંતો (અર્હન્) અરિહંત.

આર્ષ પ્રાકૃતમાં પ્રથમાનાં એકવચનમાં મયર્વં (મંગવાન્),
મમ્મં (મતિમાન્), ઘણવં (ઘનવાન્), સિરિમં (શ્રીમાન્), અરિહં
(અર્હન્) ઇત્યાદિ પ્રયોગ પણ દેખાય છે.

૫૦ વ૦ મગવંતો (મગવન્ત.), મવન્તો (મવન્ત.),
૬-૫૦ મગવયા-તાં (મગવતા), મવયા-તા (મવતા);
૭-૫૦ મગવંઓ-તો (મગવત) મવઓ-તો (મવત:)

આ પ્રમાણે સંસ્કૃત ઉપરથી સિદ્ધ પ્રયોગ પણ આર્ષમાં
દેખાય છે.

સ અન્તવાલા નામે.

૧૦ જસ (યજસ) આદિ શબ્દોના રૂપો પણ અકારાન્ત શબ્દોના
જેવાં બ થાય છે. જેમ-જસો (યજાઃ) તમો (તમ) નહં (નમઃ)

જસ (યજસ)

૫૦ જસો.

જસા.

વી૦ જસં.

જસે, જસા.

ત૦ જસેણ-જં.

જસેહિ-હિં-હિં.

આકીનાં રૂપો 'દેવ' પ્રમાણે.

સુજસ (સુયશ્વસ)

૫૦ સુજસો.

સુજસા.

વી૦ સુજર્સ.

સુજસે, સુજસા.

ત૦ સુજસેણ-જં.

સુજસેહિ-હિં-હિં,

આકીનાં રૂપો 'દેવ' પ્રમાણે.

આર્ષર્માં વપરાતા શાન્ત શબ્દોના તેમજ
બીજા વિશેષ રૂપો.

ત૦ ૫૦

સુ-૫૦

જસ=જશ.

જસસા (યશસા)

જસસો (યશસઃ)

મણ=મન.

મણસા (મનસા)

મણસો (મનસઃ)

વય=વચન.

વયસા (વચસા)

વયસો (વચસઃ)

સિર=મસ્તક

સિરસા (શિરસા)

સિરસો (શિરસઃ)

તેય=તેજ.

તેયસા (તેજસા)

તેયસો (તેજસઃ)

તવ=તપ.

તવસા (તપસા)

તવસો (તપસઃ)

તમ=અધકાર, રાહ.

તમસા (તમસા)

તમસો (તમસઃ)

ચક્ષુ=ચક્ષુ.

ચક્ષુસા (ચક્ષુષા)

ચક્ષુસો (ચક્ષુષઃ)

કાય=દેહ.

કાયસા (કાયેન)

કાયસો (કાયસ્ય)

જોગ=યોગ.

જોગસા (યોગેન)

સ૦ ૫૦

બલ=બળ.

બલસા (બલેન)

મણસિ (મનસિ).

કર્મ=કર્મ-ક્રિયા.

કર્મુણા (કર્મણા)

ધર્મ=ધર્મ.

ધર્મુણા (ધર્મેણ)

આ પ્રમાણે સિદ્ધ પ્રયોગો પણ આર્ષ પ્રાકૃતમાં દેખાય છે.
જેમકે—તમસા ગણિયો વિ સૂરો વિક્રમં કિં વિમુચ્ચદ્=રાહ
વડે ગ્રહણ કરાયેલો સૂર્ય પણ શું પરાક્રમને ત્યાગ કરે છે?

ઉપયોગી તદ્વિતપ્રત્યયો તથા શબ્દો.

- ૧૧ સંસ્કૃતમાં જે વત્, મત્ પ્રત્યયો આવે છે તે જ અર્થમાં પ્રાકૃતમાં આલુ, ફલ્લ, ઉલ્લ, આલ, વન્ત, મન્ત, ઇત્ત, ફર અને મળ, પ્રત્યયો આવે છે.

નેહો અસ્સ અત્થિ ત્તિ નેહાલુ (સ્નેહવાન્)
જહા અસ્સ અત્થિ ત્તિ જહાલો (જટાવાન્)

પ૦ પ૦

આલુ-નેહાલુ (સ્નેહવાન્) સ્નેહવાળો.

વયાલુ (વયાવાન્) કયાવાળો.

ફૈસાલુ (ફૈર્માવાન્) ધર્મીવાળો.

ફલ્લ-છાફલ્લો (છાયાવાન્) છાયાવાળો.

સોહિલ્લો (શોમાવાન્) શોભાવાળો.

ઉલ્લ-વિઆફલ્લો (વિકારવાન્) વિકારવાળો.

મંસુલો (મસૂવાન્) કાઢીવાળો.

આલ-સહાલો (શબ્દવાન્) શબ્દવાળો.

જહાલો (જટાવાન્) જટાવાળો,

રસાલો (રસાવાન્) રસવાળો.

વન્ત-ધળવન્તો (ધનવાન્) ધનવાળો.

મત્તિવન્તો (મત્તિમાન્) મક્તિવાળો.

મન્ત-હણુમન્તો (હણુમાન્) હંતુમાન.

સિરિમન્તો (શ્રીમાન્) શ્રીમન્ત, લક્ષ્મીવાળો.

ફત્તો-કવ્વફત્તો (કવ્યવાન્) કાવ્યવાળો.

ફર-ગવ્વિરો (ગર્વવાન્) ગર્વવાળો.

મળ-ધળમળો (ધનવાન્) ધનવાળો.

- ૧૨ ભાવમાં 'ત્ત-ફમા-ત્તળ' એ પ્રત્યયો લાગે છે.

- પીણત્તં, પીણિમા, પીણત્તણં (પીનત્વં) પુષ્ટપણુ.
 પુષ્કત્તં, પુષ્કિમા, પુષ્કત્તણં (પુષ્પત્વં) પુષ્પપણુ.
- ૧૩ મવ- (થયેલ) એ અર્થમાં 'ઇલ્લ-ઉલ્લ' પ્રત્યયો આવે છે.
 ઇલ્લ-ગામિલ્લો (ગ્રામે મવ) ગ્રામમાં ઉત્પન્ન થયેલ.
 ,, પુરિલ્લા, (પુરે મવા) નગરમાં ઉત્પન્ન થયેલ.
 ઉલ્લ-અપ્પુલ્લં (આત્મનિ મવમ્) આત્મામાં થયેલ.
- ૧૪ સ્વાર્થમાં- 'ઇલ્લ-ઉલ્લ-અ' એ ત્રણ પ્રત્યયો આવે છે.
 ઇલ્લ-પલ્લવિલ્લો (પલ્લવક) પાંદડું.
 ઉલ્લ-પિડલ્લો (પિતૃક) પિતા.
 ઉલ્લ-મુહુલ્લમ્ (મુલ્લકમ્) મોઢું.
 અ-ચન્દઓ (ચન્દ્રક) ચંદ્ર.
 દુહિઅઓ (દુઃશ્રિતક) દુઃખી.
 વહુઅં (વહુકમ્) ધણું.
- ૧૫ વત્ત (જેવુ-જેમ) એ અર્થમાં વ્વ પ્રત્યય આવે છે અને
 'મયદ્' પ્રત્યયના અર્થમાં મહઅ પ્રત્યય વિકલ્પે આવે છે.
 મહુરવ્વ (મથુરાવત્) મથુરાના જેવા.
 વિસમહઓ } (વિષમયઃ) વિષ ૩૫.
 વિસમઓ }
 જ્ઞાણમહઓ } (જ્ઞાનમયઃ) જ્ઞાન સ્વરૂપ.
 જ્ઞાણમઓ }
- ૧૬ 'જેવું' એવો અર્થ બતાવવામાં સર્વનામોને રિસ (દશ-દશ)
 પ્રત્યય લાગે છે. આ પ્રત્યય લગાડતા પૂર્વના અને આ થાય
 છે, તેમજ ઇમ નો પ અને ક (કિમ્) નો કે થાય છે.
- જારિસો (ચાદશઃ) જેવો. પરિસો (ઈદશ) આવો, આના જેવો.
 તારિસો (તાદશઃ) તેના જેવો. કરિસો (કીદશ) કેવો, કેના જેવો.
 પયારિસો (પતાદશ) આના જેવો. અમ્હારિસો (અસ્માદશઃ) અમારા જેવો.

પક્કસિ	}	(એકદા) એક વખતે.
પક્કસિઅં		
પક્કડયા		
અવરિલ્લો		(અપરિ) ઉપરનું વસ્ત્ર.
મુમયા	}	(મૂ) ભમર, ભથુટી, ભવાં.
મમયા		
મીસાલિઅં	}	(મિશ્રકં) મિશ્ર, ભેશું.
મીસં		
વિજ્જુલા	}	(વિશુત) વીજળી.
વિજ્જૂ		
પત્તલં	}	(પત્રમ્) પત્ર, પાંદડું. પથું.
પત્તં		
પીવલં	}	(પીતમ્) પીણું.
પીઅલં		
પીઅં		
અંધલો	}	(અન્ધક.) આંધળો.
અંધો		

દેશ્યપ્રાકૃતમાં વપરાતા ઉપયોગી શબ્દો.

ગોળો (ગૌ:) બેલ, વૃષભ.	વહિન્દા (વહિર્ષા) મૈથુન, બહાર.
*ગાવી (ગૌ) ગાય.	કત્યહ (કવચિત્) ક્યાં.
બહલ્લો (વલીવર્દ) બેલ-ખળદ.	મુવ્વહહ (અર્ણવહતિ) તે ધારણ કરે છે.
આઝ (આપ:) જલ.	છિછિ } (ચિક્ષિક્) ધિક્ ધિક્
વિડસગો (વ્યુત્સર્ગ:) ત્યાગ.	
વોસિરણં (વ્યુત્સર્જનમ્) ત્યાગ કરવું.	ચિરત્થુ (ધિગત્થુ) ધિક્કાર પડે.

* ગો શબ્દના સ્ત્રીલિંગી અંગે ગાવી, ગાઈ, ગોળી, ગડ થાય છે, ગાવી-ગાઈ અને ગોળી ના રૂપો ફત્વી પ્રમાણે, તેમજ 'ગડ' ના રૂપો 'વિણુ' પ્રમાણે સમજવાં.

મધોળો (મધવાન) ધન્ડ.

અકાળ.

સવિસ્ત્રળો (સાક્ષી) સાક્ષી.

લજ્જાલુહણી (લજ્જાવતી) લજ્જા-

જન્મણં (જન્મ) જન્મ.

વાળી, લજ્જામણી.

આસીસા (આસી) આસીર્વાદ

પક્કલો (પક્કલ.) સમર્થ.

વહુયરં (વૃહત્તર) વહુ મોટું.

હિંહિહ (પુંચલી) અસતી, કુલટા

ચુદ્ધઓ (કુલ્લક) નાનો સાધુ.

ત્રી.

અત્યકમ્ (અત્યઙ્કમ્) અત્યંત, અત્યંત.

૧૮

આકારાન્ત પુર્ણિગ.

ગોવા (ગોપા) ગોવાલ.

પ૦ ગોવા

ગોવા

વી૦ ગોવાં

ગોવા

ત૦ ગોવાણ-ગં

ગોવાહિ, ગોવાહિં, ગોવાહિં.

ચ-હ૦ ગોવસ્ત

ગોવાણં, ગોવાણ

પ૦ ગોવત્તો, ગોવાઓ-ઉ

ગોવત્તો, ગોવાઓ-ઉ, ગોવા-

ગોવાહિન્તો

સુન્તો

સ૦ ગોવમ્મિ

ગોવાસું, ગોવાસુ

સં૦ હે ગોવા ?

હે ગોવા ?

આ પ્રમાણે સોમવા (સોમપા) વગેરે આકારાન્ત નામોના રૂપો સમજવા.

૧૯ ગામણી-ચલપૂ વિગેરે દીર્ઘ ઈકારાન્ત-ઉકારાન્ત શબ્દોના રૂપો તેઓના સ્વર દ્વય થઈ દ્વય ઈકારાન્ત-ઉકારાન્ત પુર્ણિગ નેવાળ રૂપો થાય છે, માત્ર સંબોધનમાં તેઓના સ્વર નિત્ય દ્વય થાય છે.

પ૦ ગામણી

ગામણઓ, ગામણઉ, ગામણી, ગામણિણો.

પ૦ ચલપૂ.

ચલપવો, ચલપઓ, ચલપઉ, ચલપૂ, ચલપુણો.

સં૦ હે ગામણિ. ગામણઓ, ગામણડ, ગામણી, ગામણિણો.

સં૦ હે ચલપુ. ચલપવો, ચલપઓ, ચલપડ, ચલપૂ, ચલપુણો.

શેષ રૂપેા મુનિ, સાહુ પ્રભાણે.

શબ્દો.

અંગણ ન. (સ) આંગણું, ચોક.
અભિમૂઝ વિ. (અભિમૂઝ) પરા-
શૂત, પરાજિત.

અવચ્ચ ન. (અપત્ય) પુત્ર.

આસિણ પુ. (આશ્વિન) આસો
માસ.

છળ પુ. (છળ) ઉત્સવ.

ચવલ વિ. (ચપલ) અચળ, અ-
સ્થિર.

ચત્તારિ દિ. ન. (ચત્તારિ) ચાર.

જય } ન. (જગત્) જગત્, દુનિયા,
જગ } સસાર.

જિહ્વિદિશ વિ. (જિતેન્દ્રિય) જેણે
ધન્દ્રિયો છતેલી છે તે.

તણુ સ્ત્રી. (તણુ) શરીર

દાર પુ. ન. (દાર) સ્ત્રી, મહિલા.

દીનત્તણ ન. (દીનત્વ) ગરીબપણું.

નક્ક પુ. (દે) નાક, નાસિકા.

નિજ્જરા સ્ત્રી. (નિર્જરા) કર્મક્ષય.

નિદ્ય વિ. (નિર્દય) દયારહિત.

નિહસ પુ. (નિકષ) કસોટીનો
પત્થર.

પરિહા સ્ત્રી. (પરિહા) ખાધ.

પહાર પુ. (પ્રહાર) પ્રહાર.

મય } વિ (મૃત) મરી ગયેલ.
મુમ }

મંગલ ન. (મન્નલ) મંગળ, શુભ.

મંદલ ન. (મન્ડલ) ગોળાકાર,
ચક્રાકાર.

સુણ્દ }
સુણ્દ } વિ. (સૂક્ષ્મ) સૂક્ષ્મ, ખારીક.
સુહુમ }

સીયા સ્ત્રી. (સીતા) રામની પત્ની.

હેમ ન. (હિમન્) સુવર્ણ, સોનું.

સામાસિક શબ્દો.

ઉચ્છાદિસર્તિ (ઉત્સાદિશર્તિ) ઉ-
ત્સાહ અને શક્તિને.

જલપૂરીકઓ (જલપૂરીકૃત.) જ
લથી ભરી દેવો.

ચતુર્ગમ્યવે (ચતુર્ગતિમ્યવે) ચાર
ગતિરૂપ સંસારમાં.

નિયવંત્રસાયાણુરુવં (નિજવ્યવસા-
યાણુરુવં) પોતાના વ્યવસાયના
સમાન.

નિઅસીલબલેણ (નિજસીલબલેણ)
પોતાના શીયળના બળથી.

अव्यय.

जाव } (यावत्) त्वां सुधी.
जो }

ताव } (तावत्) त्वां सुधी.
ता }

धातुओ.

तुइ } (अट्) तुट्बुं.
तुट्द }

निवट्द } (नि+वृत्-वर्त्) पाछा
निअट्द } ३२बु

प-वज्ज (प्र+पथ) स्वीकार करवो.

वि-वाह् (वि+वाहय) विवाह करवो.

संघ (स+घा) सांधबु, ओड्बुं,
सधी करवी, याहबु.

सोह (शोधय) शुद्ध करबुं, शोधबुं.

स्य (सचय) सुयना करवी.

आरब्ध-सं. भू. कृ. (आरभ्य) आ-
रंभीने, शइ करीने.

प्राकृत वाक्यो ।

वेविदेहिं अच्चिअं सिरिमहावीरं सिरसा मणसा वयसा वंदे ।
महासईप सीयाप अप्पाणं सोहन्तीप निअसीलवलेण अग्गी
जलपूरीकओ ।

गुरुया अप्पणो गुणे अप्पणा कयाइ न वण्णन्ति ।
नराणं सुहं वा तुहं वा को कुणइ ? अप्पणच्चिय कयाइं इम्माइं
समयस्मि परिणमंति ।

जइ उ तुम्हे अप्पणो रिद्धि इच्छह तो निच्चंपि जिणेसरं
आप्पहह ।

जो कोहेण अमिभूओ जीवे हणेह, सो इह जम्मे परम्मि य ज-
म्मणे वि अप्पाणो वहाइ होइ ।

नायपुत्तो भयवं महावीरो सिद्धत्थस्स रण्णो अवच्चं होत्था ।
अरिहता मंगलं कुज्जा । अरिहंते सरणं पवज्जामि ।

गयणे अच्छरसाणं नच्चं दीसन्ति ।

भिसया तणुस्स वाही अवणेन्ति, लोगोत्तमा य भगवंता सु-

रिणो य मणसो आहिणो हरन्ति ।

सरप इत्थीओ घराणं अंगणे अच्छरसाउव्व गाणं कुणन्ति
नच्चन्ति अ ।

मुणओ पाउसे एगाय वसहीए चिहुन्ति ।

जए दयालवो जणा बहुआ न हवन्ति ।

कलिम्म सिरिमन्ता लोगा पायेण गव्विरा निहया य संति ।

दीणतणे वि जो उवरयेइ सो धम्मवंतो जाणेअव्वो ।

गामिल्लाणं तत्ताई न रोपन्ति ।

पुरिल्ला लोगा तत्ताणं नाणे कुसला संति ।

दुहिअप्पसु नरेसु सइ दयं कुज्जा ।

धणवंताणं पि लच्छी पाउसस्स विज्जुव्व चवला नायव्वा ।

इमं भोयणं विसमइयं अत्थि तओ मा खापइ ।

राइक्कं दव्वं पयाय हिआय होइअव्वं ।

जीवाणं अप्पणयं नाणं दंसण चरित्तं च अत्थि, अन्नं सव्वमणिच्चं

तत्तो ताणिविय सेविज्जाइ ।

जे निरत्थयं पाणिवहं कुणन्ति ताणं धिरत्थु ।

गावीणं दुद्धं बालकार्णं सोहणन्ति ।

तं परिसेहि कम्मेहि अप्पं निरप माइ पक्खिवसु ।

दुज्जणाणं गिराप अमयमत्थि हियए उ विसं ।

पावा अप्पणो द्विअं पि न पिच्छन्ति न सुणन्ति य ।

जो सीलवंतो जिइदिओ य होइ तस्स तेओ जसो य धिई य
वहुन्ते ।

नहस्स सोद्दा चंदो, सरोयाइ सरस्स य, तवसो उवसमो य,

मुहस्स य चक्खू नक्को अ ।

राइणा वुत्तं भयवं ? वेसासु मणं कयावि न करिस्सं ।

अप्पस्स इव सव्वेसु पाणीसुं जो पासइ सच्चिय पासइ ।

जीवाणं अजीवाणं च सण्हं सरूवं जित्थियं जारिस्सं च जिणि-

દસ્સ પવયણે અતિથિ, તેત્તિલં તારિસં ચ સરુવં ન અન્નહ દંસણે ।

પવં જીવંતાણં, કાલેણ કયાદ હોદ સંપત્તી ।

જીવાણં મયાણં પુણ, કત્તો દીહંમિ સંસારે ॥૧॥

પાણેસુ ધરન્તેસુ ય, નિયમા ઇચ્છાહસત્તિમમુયન્તો ।

પાવેદ ફલં પુરિસો, નિયવવસાયાણુરુવં તુ ॥૨॥

દારં ચ વિવાહતો, મમમાણો મંડલાદં ચત્તારિ ।

સુપદ અપ્પણો તદ્દ, વહ્દ ચઝગદ્દમવે મમણં ॥૩॥

ગુજરાતી વાક્યો.

પ્રભાતમાં ગોવાળો (ગોવા) ગાયોને (ગાવી) દોઢે છે.

સારા કર્મવાળા છવો (સુક્ષ્મ) શુભ કૃત્યો કરીને પરલોકમાં સુખી થાય છે.

હે ભગવન્ ! આપ (ભગવન્ત-મઘન્ત) આ અસાર સસારમાંથી અમારા જેવા દુઃખીઓનો ઉદ્ધાર કરો.

શત્રુઓથી પ્રભુ રક્ષણ કરવાને રાજ (રાય) ના પુરુષોએ નગરની બહાર ખાધ (પરિહા) કરી.

પત્થર જેવા (ગાવ) હૃદયવાદાં (હિયયવંત) આ માણસો બળદોને (ઉચ્છ-વદ્ધ) બહુ પીડે છે.

માણસો અધારામાં (તમ) ચક્ષુ (ચક્ષુ) વડે જોવાને 'સમર્થ' થતાં નથી.

લોકો આસો માસમાં એકમથી (પાઠિવયા) આગ્રહીને પૂર્ણિમા સુધી મહોત્સવ કરે છે.

વિદ્વાન્ માણસો પોતાના (અપ્પ) શુભ વડે સર્વ ઠેકાણે પૂજ્ય છે.

સોની કસોટી હિપ્ત સોનાની પરીક્ષા કરે છે.

સારો વૈદ્ય પણ તુટેલ આયુષને (આડ-આડસ) સાધવાને (સંધ) સમર્થ (પક્કલ) થતો નથી.

તમારા સરખા (તુમ્હારિસ) સ્નેહવાદા (નિહાલુ) પુરુષોએ અમારા

સરખા (અમ્હારિસ) ગરીબ ઉપર પ્રીતિ કરવી જોઈએ.

સર્વ ધન્દો તીર્થકરોના જન્મ (જન્મ) વખતે મેરૂ પર્વત ઉપર તીર્થ-
કરોને લઈ જઈ જન્મ મહોત્સવ કરે છે.

માણુઓએ સંપત્તિ (સંપત્તિ) માં ગર્વિષ્ઠ (ગર્વિષ્ઠ) ન થવું અને
દુઃખમાં (આવયા) મુઝાવું નહીં.

જીવ પોતાના જ (અપ્પાણ) કર્મ વડે સુખ અને દુઃખ પામે છે,
બીજો આપે છે, તે મિથ્યા છે.

ગુરુઓના આશીર્વાદો (આસીસા) વડે કલ્યાણ જ થાય છે, તેથી
તેઓની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવું નહીં.

તપશ્ચર્યા (તપ) વડે કર્મોની નિર્જરા થાય છે, અને ક્રોધ વડે કર્મો
બંધાય છે.

શાસ્ત્ર બળેલા મૂખો ધણા હોય છે, પણ છે આચારગ્રાહી (આચાર-
સ્વંત) છે, તેજ પંડિત કહેવાય છે.

બંધુએ રાજાને (રાય) કહ્યું કે તું રાજ્યનો ત્યાગ કર, અને અહીંયા
ભ્રમો ન રહે.

સારી રીતે ખાલન કરાવું રાજ્ય રાજાને (રાય) ધણું ધન અને
કીર્તિ આપે છે.

વૃદ્ધપણમાં (વૃદ્ધત્તણ) શરીરની સુન્દરતા (સુંદરત્તણ) નાશ પામે છે.
પારકાનાં (પારકેર) દુઃખ સાંભળીને મહાત્માઓનું (મહાત્મા) મન
દયાવાળું થાય છે (દયાલુ).

પાઠ ૨૨ મો

ત્રેરક લેઢ.

૧. ધાતુઓના ત્રેરક રૂપો મૂળ ધાતુને અ, ઘ, આઘ, આવે એ પ્રત્યયો લગાડી અંગ તૈયાર કરી તે તે કાળના પુરુષબોધક પ્રત્યયો લગાડવાથી થાય છે.
૨. ધાતુમાં ઉપાન્ત્ય 'અ' હોય તો 'અ' કે 'ઘ' પ્રત્યય લગાડતાં 'અ' નો 'આ' થાય છે. જેમકે—

હસ+અ=હાસ+હ=હાસહ	}	તે હસાવે છે.
હસ+ઘ=હાસે+હ=હાસેહ.		
હસ+આઘ=હસાઘ+હ=હસાઘહ.		
હસ+આવે=હસાવે+હ=હસાવેહ		
ને+અ=નેઅ+હ=નેઅહ.	}	તે લેવડાવે છે.
ને+ઘ=નેઘ+હ=નેઘહ.		
ને+આઘ=નેઆઘ+હ=નેઆઘહ.		
ને+આવે=નેઆવે+હ=નેઆવેહ		

૩. મૂળ ધાતુઓમાં ઉપાન્ત્ય 'હ' કે 'ઝ' હોય તો પ્રાય. 'હ' નો 'ઘ' અને 'ઝ' નો 'ઝો' થાય છે. જેમકે—

રિય્+રેય=રેયહ,	તુલ્+તોલ=તોલહ,
તુહ્+ચોહ=ચોહહ,	તુહ્+તોહ=તોહહ,

૪. જે ધાતુમાં આદિ સ્વર ગુરૂ હોય તો તેને ઉપરના પ્રત્યયો તથા 'અવિ' પ્રત્યય પણ લાગે છે. ચોછવિ-તોસવિ.
૫. 'આવે' પ્રત્યય પર છતાં 'અ' નો 'આ' કેઈ ઠેકાણે થાય છે. જેમકે—કારાવેહ.
૬. મમ્ ધાતુનું ત્રેરક અંગ 'મમાહ' પણ વિકસ્યે થાય છે.

भूल धातु.

प्रेरक अंग.

पड्—पाड,	पाडे,	पडाव,	पडावे.	
कर्—कार,	कारे,	कराव,	करावे.	
हस्—हास,	हासे,	हसाव,	हसावे.	
जाण्—जाण,	जाणे,	जाणाव,	जाणावे,	जाणवि.
बोल्ह्—बोल्ह,	बोल्हे,	बोल्हाव,	बोल्हावे,	बोल्हवि.
भम्—भाम,	भासे,	भमाव,	भमावे,	भमाड.
ने—नेअ,	नेए,	नेआव,	नेआवे,	नेअवि.
हो—होअ,	होए,	होआव,	होआवे,	होअवि.
बुद्—बोह,	बोहे,	बोहाव,	बोहावे,	बाहवि.

आ प्रमाणे धातुओतुं प्रेरक अंग तैयार करी तेने ते ते कानना
पुश्पभोधक प्रत्यये लगादी पूर्वनी भाङ्क इथे साधी बेवां.

पतमानकाणनां इथे.

कर्—कार, कारे, कराव, करावे.

एकव०

बहुव०

प० पु० कार—कारामि, कारमि, कारिमो, कारामो, कारमो,
कारेमि.

कारे—कारेमि.

कारेमो.

कराव—करावामि, कराव-
मि, करावेमि.

कराविमो, करावामो,
करावमो, करावेमो.

करावे—करावेमि.

करावेमो (मु—म पर उतां
पशु अशु बेवा.)

बो० पु० कार—कारसि, कारेसि.
कारे—कारेसि.

कारह, कारेह.
कारेह.

पकय०

बहुध०

कराय-करायसि, कागवेसि.
करावे-करावेसि.

करायद्, करावेद्
करावेद्.

(अ० अभा० से प० ७१।)

कार-
कारे-
कराय-
करावे-

कारित्था, कारेइत्था.
कारेइत्था.
करायित्था, करावेइत्था.
करावेइत्था.

ती०पु० कार-कारद्, कारेइ.

कारन्ति, कारेन्ति.

कारे-कारेइ

कारेन्ति.

कराय-करायद्, करावेइ

करायन्ति, करावेन्ति.

करावे-करावेइ.

करावेन्ति (अ० अभा० से 'न्ते'

('प' प० ७१।)

प० ७१।)

कार-
कारे-
कराय-
करावे-

कारिरे, कारेइरे.
कारेइरे.
करायिरे, करावेइरे.
करावेइरे.

ज-जा आरे १५३.

अ० ५३५ } कारेज्, कारेजा
अ० ५३५ } करावेज्, करावेजा.

पुनः ३५३.

अ० ५३५ } कारमी, कारदी, कारदी०.
अ० ५३५ } कारेमी, कारेदी, कारेदी०.
अ० ५३५ } कराममी, करामदी, करामदी०.
अ० ५३५ } करामेमी, करामेदी, करामेदी०.

एकव०	बहुव०
आर्षभां कारित्था,	कारिंसु,
कारेइत्था.	कारेइंसु
करावित्था.	कराविंसु.
करावेइत्था.	करावेइंसु.

विध्यर्थ आशार्थ.

एकव०	बहुव०
प०पु० कार-कारिमु, कारामु,	कारिमो, कारामो, कारमो,
कारमु, कारेमु.	कारेमो.
कारे-कारेमु.	कारेमो.
कराव-कराविमु, करावामु,	कराविमो, करावामो,
करावमु, करावेमु.	करावमो, करावेमो.
करावे-करावेमु.	करावेमो.
वी०पु०-कार-कारहि, कारेहि.	कारह, कारेह.
कारसु, कारेसु.	
कारिज्जसु, कारेज्जसु,	
कारिज्जहि, कारेज्जहि.	
कारिज्जे, कारेज्जे, कार,	
आर्षभां—[कारिज्जसि, कारेज्जसि,	[कारिज्जाह,
कारिज्जासि, कारेज्जासि,	कारेज्जाह]
कारिज्जाहि, कारेज्जाहि,	
काराहि]	
कारे-कारेहि, कारेसु.	कारेह
कराव-करावहि, करावेहि,	करावह, करावेह
करावसु, करावेसु,	
कराविज्जसु, करावेज्जसु.	

कराविज्जहि, करावेज्जहि,
कराविज्जे, करावेज्जे,
कराव.

आर्षभां—[कराविज्जसि, करावेज्जसि, [कराविज्जाह,
कराविज्जासि, करावेज्जासि, करावेज्जाह.]
कराविज्जाहि, करावेज्जाहि,
करावाहि.]

करावे-करावेसु-करावेहि	करावेह.
ती०पु० कार-कारउ, कारेउ.	कारन्तु, कारेन्तु.
कारे-कारेउ.	कारेन्तु.
कराव-करावउ, करावेउ.	करावन्तु
करावे-करावेउ, [कारण]	करावेन्तु
सर्वपु० } कारेज्ज, कारेज्जा, कारेज्जइ, कारेज्जाइ,	
सर्वध० } कारावेज्ज, कारावेज्जा, कारावेज्जइ, कारावेज्जाइ.	

अविध्यकाण.

प-पु-कार-कारिस्सं, कारेस्सं,	कारिस्सामो, कारेस्सामो,
कारिस्सामि, कारेस्सामि	कारिहामो, कारेहामो.
कारिहामि, कारेहामि	कारिहिमो, कारेहिमो,
	कारिहिस्सा, कारेहिस्सा.
कारिहिमि, कारेहिमि.	कारिहित्था, कारेहित्था.
कारे-कारेस्सं, कारेस्सामि,	कारेस्सामो, कारेहामो,
कारेहामि, कारेहिमि.	कारेहिमो, कारेहिस्सा,
	कारेहित्था
कराव-कराविस्सं, करावेस्सं,	कराविस्सामो, करावेस्सामो,
कराविस्सामि, करावे-	कराविहामो, करावेहामो,

स्सामि, कराविहामि, कराविहिमो, करावेहिमो,
 करावेहामि कराविहिस्सा, करावेहिस्सा.
 कराविहिमि, करावेहिमि. कराविहित्था, करावेहित्था.
 करावे-करावेस्सं, करावेस्सामि, करावेस्सामो, करावेहामो,
 करावेहिमो.

करावेहामि, करावेहिमि. करावेहिस्सा-करावेहित्था. *
 (अे प्रभाषे मु-म ५२ ७तां)

वी०पु-कार-कारिहिसि, कारे- कारिहिह, कारेहिह, कारि-
 हिसि. कारिस्ससि, कारे- हित्था, कारेहित्था,
 स्ससि. कारिस्सह, कारेस्सह.
 कारे-कारेहिसि-कारेस्ससि कारेहिह, कारेहित्था, कारेस्सह.
 कराव-कराविहिसि, कराविहिह, करावेहिह,
 करावेहिसि, कराविहित्था, करावेहित्था
 कराविस्ससि, कराविस्सह,
 करावेस्ससि. करावेस्सह

करावे-करावेहिसि, करावेहिह, करावेहित्था,
 करावेस्ससि. करावेस्सह.
 (अे प्रभाषे से
 ५२ ७तां)

ती०पु-कार-कारिहिह, कारिहन्ति, कारेहन्ति,
 कारेहिह, कारिस्सन्ति, कारेस्सन्ति.
 कारिस्सह, कारेस्सह.
 कारे-कारेहिह, कारेस्सह कारेहन्ति, कारेस्सन्ति.
 कराव-कराविहिह, कराविहन्ति, करावेहिन्ति,
 करावेहिह, कराविस्सन्ति,
 कराविस्सह, करावेस्सन्ति.
 करावेस्सह.

कदाचै - कदाचैऽहम्.
कदाचैऽहम्.

कलशविधिः, कलशविधयः.

(2) 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853

२००० } गणेश, वांछना
 २००१ } कर्मभोग, कर्मभोगा

14-00000-00000

$$\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$$

४५५ ४५५५५ ५५५, ५५५५५, ५५५५५, ५५५५५
 ५५५ ५५५५५-५५५ ५५५५५ ५५५५५
 ५५५५ ५५५५५५ ५५५ ५५५५५५, ५५५५५५,
 ५५५५५५

कदा। कदापि न। कदापिना, कदापिनाना।
 नि-निध, निध, नि-नाय, निनाय, निनाय, निनाय।

ସର୍ବ ଆମେକୀୟ.

१०५०५. हांभमि, हांभामि, हांभमि, हांभमि, हांभामि,
हांभामि, हांभमि, हांभमि, हांभमि.

23-27 24 1 2

होगा-अभि, होग-आभि, होभावे-अभि, होभावे-आभि,
होचमि-अभि, होचमि-आभि, होपाज-अभि, होपा-
ज-आभि, होचमि-अभि, होचमि-आभि.

4. 7. 2. 2.

होमयी-हो-होम,
 होमयी-हो-होम,
 होमययी-हो होम,
 होमययी हो-होम,
 होमययी-हो-होम

एक०	बहु०
आर्ध्भां होइत्था,	होइंसु,
होपइत्था,	होपइंसु,
होआवित्था,	होआविंसु,
होआवेइत्था,	होआवेइंसु,
होअविइत्था,	होअविइंसु.

(विध्यर्थ-आर्ध्भां.)

प० पु० प० होअमु, होआमु, होइमु, होपमु, होपमु,
होआवमु, होआवामु, होआविमु, होआवेमु,
होआवेमु, होअविमु.

ज्ज-ज्जा आवे त्थारे.

होपज्जमु, होपज्जामु, होपज्जिमु, होपज्जेमु, होआ-
वेज्जमु, होआवेज्जामु, होआवेज्जिमु, होआवेज्जेमु,
होअविज्जमु, होअविज्जामु, होअविज्जिमु, होअ-
विज्जेमु.

सर्व० पु० } होपज्ज-ज्जा, होआवेज्ज-ज्जा, होअविज्ज-ज्जा,
सर्व० प० } होपज्जइ, होपज्जाइ, होआवेज्जइ, होआवे-
ज्जाइ, होअविज्जइ, होअविज्जाइ.

अविध्यकाण.

प० पु० प० होइस्सं, होपस्सं, होइस्सामि, होपस्सामि.

होअ } होइहामि, होपहामि, होइहिमि, होपहिमि.
होप }

होआव } होआविस्सं, होआवेस्सं, होआविस्सामि, होआवे-
होआवे } स्सामि, होआविहामि, होआवेहामि, होआविहिमि,
होआवेहिमि,

होअवि-होअविस्सं, होअविस्सामि, होअविहामि, होअविहिमि.

ज-ज्ञा आवे त्पारे.

होपज्ज } होपज्जस्सं, होपज्जस्सामि, होपज्जहामि,
होपज्जा } होपज्जाहामि, होपज्जहिमि, होपज्जाहिमि
होपज्ज, होपज्जा.

होआवेज्ज } होआवेज्जस्सं, होआवेज्जस्सामि, होआवेज्जहामि,
होआवेज्जा } होआवेज्जाहामि, होआवेज्जहिमि, होआवेज्जाहिमि,
होआवेज्ज-ज्जा.

होअविज्ज } होअविज्जस्सं, होअविज्जस्सामि, होअविज्जहामि,
होअविज्जा } होअविज्जाहामि, होअविज्जहिमि, होअविज्जा-
हिमि, होअविज्ज-ज्जा

क्रियातिपत्यर्थ.

सर्व० १० } होपज्ज-ज्जा, होआवेज्ज-ज्जा, होअवि-
सर्व० ५० } ज्ज-ज्जा, होअन्तो, होपन्तो, होआवन्तो,
होआवेन्तो, होअविन्ता, होअमाणो,
होपमाणे, होआवमाणो, होआवेमाणो,
होअविमाणो.

पत-३।	शू-३।	वि-आ।	भ-३।	क्रि-५.
पड्-पाडइ	पाडसी	पाडउ	पाडिहिइ	पाडन्तो
पाडेइ	पाडेसी	पाडेउ	पाडेहिइ	पाडेन्तो
पडावइ	पडावसी	पडावउ	पडाविहिइ	पडावन्तो.
पडावेइ	पडावेसी	पडावेउ	पडावेहिइ	पडावेन्ता.
हस्-हासइ	हाससी	हासउ	हासिहिइ	हासन्तो
हासेइ	हासेसी	हासेउ	हासेहिइ	हासेन्तो
हसावइ	हसावसी	हसावउ	हसाविहिइ	हसावन्तो
हसावेइ	हसावेसी	हसावेउ	हसावेहिइ	हसावेन्तो.
बोल्-बोल्इ	बोल्सी	बोल्उ	बोल्हिइ	बोल्न्तो.
बोलेइ	बोलेसी	बोलेउ	बोलेहिइ	बोलेन्तो

વોલ્લાવ	વોલ્લાવસી	વોલ્લાવડ	વોલ્લાવિહિ	વોલ્લાવન્તો
વોલ્લાવે	વોલ્લાવેસી	વોલ્લાવેડ	વોલ્લાવેહિ	વોલ્લાવેન્તો
વોલ્લવિ	વોલ્લવિસી	વોલ્લવિડ	વોલ્લવિહિ	વોલ્લવિન્તો
મમ્-મામ	મામસી	મામડ	મામિહિ	મામન્તો
મામે	મામેસી	મામેડ	મામેહિ	મામેન્તો
મમાવ	મમાવસી	મમાવડ	મમાવિહિ	મમાવન્તો
મમાવે	મમાવેસી	મમાવેડ	મમાવેહિ	મમાવેન્તો
મમાડ	મમાડસી	મમાડડ	મમાડિહિ	મમાડન્તો
ને—નેઅ	નેઅસી	નેઅડ,	નેઅહિ,	નેઅન્તો
નેપ	નેપસી	નેપડ	નેપહિ	નેપન્તો
નેઆવ	નેઆવસી	નેઆવડ	નેઆવિહિ	નેઆવન્તો
નેઆવે	નેઆવેસી	નેઆવેડ	નેઆવેહિ	નેઆવેન્તો
નેઅવિ	નેઅવિસી	નેઅવિડ	નેઅવિહિ	નેઅવિન્તો

ધાતુઓનું પ્રેરક હેતુચક્રક્રુદન્ત, સંબન્ધક્રુદન્ત, વર્તમાન-ક્રુદન્ત, ભવિષ્યક્રુદન્ત, અને વિધ્યર્થકર્મણિક્રુદન્ત કરવું હોય તો પ્રેરક અંગને પૂર્વે કહેલા ક્રુદન્તોના પ્રત્યયો લગાડવાથી થાય છે, અને કર્મણિ ભૂતક્રુદન્ત કરવું હોય તો મૂળ ધાતુને 'આવિ' પ્રત્યય લગાડી ભૂતક્રુદન્તના પ્રત્યયો લગાડવાથી થાય છે, અથવા ઉપાન્ત્ય 'અ' નો 'આ' કરી ભૂતક્રુદન્તનો પ્રત્યય લગાડવાથી પણ થાય છે. જેમ—

હસ્+આવિ+અ=હસાવિઅં } હસાવાયેલું, હસાવેલું.
 હસ્+અ=હસિઅં.
 કર્+આવિ+અ=કરાવિઅં } કરાવાયું, કરાવ્યું.
 કર્+અ=કારિઅં

હે-ક્રુ.	સં-શ્રુ.	વ-ક્રુ.	ભ-ક્રુ.
કાર—કારિઅં	કારિઅં	કારન્તો	કારિસ્સન્તો
કારે—કારેઅં	કારેઅં	કારેન્તો	કારેસ્સન્તો
કરાવ—કરાવિઅં	કરાવિઅં	કરાવન્તો	કરાવિસ્સન્તો

करावे-करावेउं	करावेउं	करावेन्तो	करावेइस्सन्तो
कार—कारित्तप	कारिअ	कारमामो	कारिस्समाणो
कारे—कारेत्तप	कारेअ	कारमाणो	कारेइस्समाणो
कराव-करावित्तप	कराविअ	करावमाणो	कराविस्समाणो
करावे-करावेत्तप	करावेअ	करावेमाणो	करावेइस्समाणो
कार—कारित्तुं	कारिऊण	कारई-न्ती-न्ता-माणी-भाणा	
कारे—कारेत्तुं	कारऊण	कारेई ” ” ” ”	
कराव-करावित्तुं	कराविऊण	करावई ” ” ” ”	
करावे-करावेत्तुं	करावेऊण	करावेई ” ” ” ”	
कार—	कारिडआण		
कारे—	कारेडआण		
कराव—	कराविडआण		
करावे—	करावेडआण		
कार—	कारित्तु		
कारे—	कारेत्तु		
कराव—	करावित्तु		
करावे—	करावेत्तु		
कार—	कारित्ता-णं		
कारे—	कारेत्ता-णं		
कराव—	करावित्ता-णं		
करावे	करावेत्ता-णं		

विध्यर्थं ढर्भाषि कृदंता.

कारियच्चं, कारेयच्चं, करावियच्चं, करावेयच्चं,
 कारणीअं, कारेअणीअ, कराविअणीअं, करावेअणीअं,
 कारणिज्जं, कारेअणिज्जं, कराविअणिज्जं, करावेअणिज्जं,
 आ प्रभाषे सर्वं धातुआणुं त्रेकं अजं तैयारं कुरी कृदन्तो
 सभञ्ज्वां.

પ્રેરક કર્મણિ અને ભાવે રૂપો.

- ૧ ધાતુઓનો પ્રેરક કર્મણિ કે ભાવે પ્રયોગ કરવો હોય તો અ-
 ઘ-આવ-આવે એ પ્રત્યયોને સ્થાને પ્રેરક સૂચક *આવિ
 પ્રત્યય લગાડવો અને તે તૈયાર થયેલાં અંગને પૂર્વે કહેલ કર્તારિ
 કર્મણિની જેમ ફ્રંચ-ફ્રજ્જ પ્રત્યયો લગાડીને તે તે કાળના પુરુષ
 બોધક પ્રત્યયો લગાડવાથી પ્રેરક કર્મણિ ભાવે રૂપો થાય છે.

તેમજ બીજી રીતે પણ પ્રેરક સૂચક કોઇ પણ પ્રત્યય લગાડ્યા
 વિના ઉપાન્ત્ય 'અ' હોય તો 'આ' કરી 'ફ્રંચ-ફ્રજ્જ' પ્રત્યય લગાડ-
 વાથી પ્રેરકકર્મણિ-ભાવેરૂપો થાય છે.

કર્+આવિ=કરાવિ+ફ્રંચ=કરાવીઅ
 કર્+આવિ=કરાવિ+ફ્રજ્જ કરાવિજ્જ
 કર-કાર્+ફ્રંચ=કારીઅ
 કર્-કાર્+ફ્રજ્જ=કારિજ્જ
 જાણ્+આવિ=જાણાવિ+ફ્રંચ=જાણાવીઅ
 જાણ્+આવિ=જાણાવિ+ફ્રજ્જ=જાણાવિજ્જ
 જાણ્+ફ્રંચ=જાણીઅ
 જાણ+ફ્રજ્જ=જાણિજ્જ
 હો+આવિ=હોઆવિ+ફ્રંચ=હોઆવીઅ
 હો+આવિ=હોઆવિ+ફ્રજ્જ=હોઆવિજ્જ
 હો+ફ્રંચ=હોઈઅ
 હો+ફ્રજ્જ=હોઈજ્જ.

આ પ્રમાણે અંગ તૈયાર કરી તે તે કાળના પુરુષબોધક પ્રત્યય
 લગાડી રૂપો સાધી લેવા

* આવિ પ્રત્યય લગાડતાં પૂર્વના અ નો આ પણ કોઇ સ્થળે
 થાય છે. હાસાવીઅ

हस्-हसावीअ, हसाविज्ज, हासोअ, हासिज्ज-अङ्गना ३५।

एकव०

वर्तमानकाण.

बहुव०

प०पु० हसावीअमि, हसावी- हसावीअमो, हसावीआमो,
आमि, हसावीअमि हसावीइमो, हसावीअमो.
हसाविज्जमि, हसा- हसाविज्जमो, हसाविज्जामो,
विज्जामि हसाविज्जेमि. हसाविज्जिमो, हसाविज्जेमो
हासीअमि, हासी- हासीअमो, हासीआमो,
आमि, हासीअमि, हा- हासीइमो, हासीअमो,
सिज्जमि, हासिज्जामि, हासिज्जमो, हासिज्जामो,
हासिज्जेमि. हासिज्जिमो, हासिज्जेमो.

(अे प्रभाषे-‘मु-म’ ५२ अती)

घो० पु० हसावीअसि हसावीइत्था, हसावीअह,
हसाविज्जसि, हसाविज्जित्था, हसाविज्जह,
हासीअसि हासीइत्था, हासीअह,
हासिज्जसि हासिज्जित्था, हासिज्जह,
(अे प्रभाषे-‘से’ ५२ अती)

ती०पु० हसावीअइ हसावीअन्ति-न्ते, हसावीइरे,
हसाविज्जइ हसाविज्जन्ति-न्ते, हसाविज्जिरे,
हासीअइ हासीअन्ति-न्ते, हासीइरे,
हासिज्जइ हासिज्जन्ति-न्ते, हासिज्जिरे,
(अे प्रभाषे-‘ए’ ५२ अती)

सर्व०पु० } हसावीअज्ज-ज्जा, हसाविज्जेज्ज-ज्जा,
सर्व०व० } हासीअज्ज-ज्जा, हासिज्जेज्ज-ज्जा,

श्रुतकाण.

सर्व०पु० } हसावीअसी-ही-हीअ, हसाविज्जसी-ही-हीअ
सर्व०व० } हासीअसी-ही-हीअ, हासिज्जसी-ही-हीअ,
विधि-आज्ञार्थ.

प०पु० हसावीअमु, हसा- हसावीअमो, हसावीआमो,
वीआमु, हसावीइमु, हसावीइमो, हसावीअमा,

एकव०

बहुव०

हसावीपमु, हसावि- हसाविज्जमो, हसाविज्जामो,
ज्जमु, हसाविज्जामु, हसाविज्जिमो, हसाविज्जेमो
हसाविज्जिमु, हसा-
विज्जेमु.

हासीअमु, हासीआमु, हासीअमो, हासीआमो,
हासीइमु, हासीपमु, हासीइमो, हासीपमो,
हसिज्जमु, हासिज्जा- हासिज्जमो, हासिज्जामो,
मु, हासिज्जिमु, हा- हासिज्जिमो, हासिज्जेमो
सिज्जेमु

धी० पु० हसावीअहि, हसावी- हसावीअह, हसावीपह,
पहि, हसावीअसु, हसाविज्जह, हसाविज्जेह,
हसावीपसु, हसावी- हासीअह, हासीपह,
इज्जसु, हसावीपज्जसु, हासिज्जह, हासिज्जेह.
हसावीइज्जहि, हसा-
वीपज्जहि, हसावीइज्जे
हसावीपज्जे, हसावीअ.

(आ प्रभाषे-हसाविज्ज-हासीअ-हासिज्ज
अंगना पणु इपो करी देवां)

ती० पु० हसावीअउ, हसावी- हसावीअन्तु, हसावीपन्तु,
पउ, हसाविज्जउ, हसाविज्जन्तु, हसाविज्जेन्तु,
हसाविज्जेउ, हासी- हासीअन्तु, हासीपन्तु,
अउ, हासीपउ, हासि- हासिज्जन्तु, हासिजेन्तु.
ज्जउ, हासिज्जेउ

सर्व० १० } हसावीपज्ज-ज्जा, हसावीपज्जइ,
सर्व० ५० } हसाविज्जेज्ज-ज्जा, हसाविज्जेज्जइ,
हासीपज्ज-ज्जा, हासीपज्जइ,
हासिज्जेज्ज-ज्जा, हासिज्जेज्जइ

*ભવિષ્યકાળ.

હસાવિ-હાસ.

અકષ્ઠ

વહુવ

પ૦પુ૦ હસાવિસ્સં, હસાવિ- હસાવિસ્સામો, હસાવિહામો,
સ્સામિ, હસાવિહામિ, હસાવિહિમો, હસાવિહિસ્સા,
હસાવિહિમિ, હાસિસ્સં હસાવિહિત્થા, હાસિસ્સામો,
હાસેસ્સં હાસિસ્સામિ, હાસેસ્સામો હાસિહામો,
હાસેસ્સામિ, હાસિ- હાસેહામો, હાસિહિમો, હાસે-
હામિ, હાસેહામિ, હિમો, હાસિહિસ્સા, હાસેહિસ્સા
હાસિહિમિ, હાસેહિમિ હાસિહિત્થા હાસેહિત્થા.

(એ પ્રમાણે-‘મુ-મ’ ૫૨ છતાં)

બી૦પુ૦ હસાવિહિસિ, હસા- હસાવિહિહ, હસાવિસ્સહ,
વિસ્સસિ, હાસિહિસિ હસાવિહિત્થા, હાસિહિહ,
હાસેહિસિ હાસિસ્સ- હાસેહિહ, હાસિસ્સહ,
સિ, હાસેસ્સસિ, હાસેસ્સહ, હાસિહિત્થા,
(એ પ્રમાણે-‘સે’ ૫૨ છતાં) હાસેહિત્થા.

ત્રી૦પુ૦ હસાવિહિહ, હસાવિ- હસાવિહિન્તિ હસાવિસ્સન્તિ,
હિપ, હસાવિસ્સહ, હાસિહિન્તિ, હાસેહિન્તિ,
હસાવિસ્સપ, હાસિહિહ, હાસિસ્સન્તિ, હાસેસ્સન્તિ,
હાસિહિપ, હાસેહિહ, (એ પ્રમાણે-‘ન્તે-હરે’ ૫૨ છતાં)
હાસેહિપ, હાસિસ્સહ,
હાસિસ્સપ, હાસેસ્સહ,
હાસેસ્સપ.

સર્વપ૦ } હસાવિજ્જ-જ્જા,
સર્વપુ૦ } હાસેજ્જ-જ્જા.

* ભવિષ્યકાળ અને ક્રિયાતિપત્યર્થમાં ‘કિજ-હિજ્જ’ પ્રત્યયો લાગતા નથી. માટે ‘કિજ-હિજ્જ’ પ્રત્યય લગાવ્યા વિના લાગલા જ પુરૂષભેદક પ્રત્યયો લગાડાય છે.

डियातिपत्यर्थः.

सर्व० } हसाविन्तो, हसाविमाणा, हसाविज्ज-हसाविज्जा,
 सर्व० } हासन्तो, हासमाणो, हासेज्ज हासेज्जा.

अंग- वर्त-३।०

श्रु-३।०

करावीअ-करावीअइ,

करावीअसी,

कराविज्ज-कराविज्जइ,

कराविज्जसी,

कारीअ-कारीअइ,

कारीअसी,

कारिज्ज-कारिज्जइ,

कारिज्जसी,

पडावीअ-पडावीअइ,

पडावीअसी,

पडाविज्ज-पडाविज्जइ,

पडाविज्जसी,

पाडीअ-पाडीअइ,

पाडीअसी,

पाडिज्ज-पाडिज्जइ,

पाडिज्जसी,

होआवीअ-होआवीअइ.

होआवीअसी,

होआविज्ज-होआविज्जइ,

होआविज्जसी,

होईअ-होईअइ,

होईअसी,

होइज्ज-होइज्जइ,

होइज्जसी,

(इश) दीसावि-दीसाविइ,

दीसाविसी,

दीस-दीसइ,

दीससी

(अह)-घेप्पावि-घेप्पाविइ,

घेप्पाविसी,

घेप्प-घेप्पइ,

घेप्पसी,

गहावीअ-गहावीअइ,

गहावीअसी,

गहाविज्ज-गहाविज्जइ,

गहाविज्जसी,

गाहीअ-गाहीअइ,

गाहीअसी,

गाहिज्ज-गाहिज्जइ,

गाहिज्जसी,

= दीस वगेरे धातुओने भाटे पृष्ठ १४० भुं शुओ.

वि-२१०	२१-३१०	क्रि-५०
करावीभउ,	कराविहिइ, } कराविस्सइ }	कराविन्तो, कराविमाणो, कराविज्ज-ज्जा
कराविज्जउ	"	"
कारीभउ,	कारिहिइ } कारिस्सइ }	कारन्तो, कारमाणो कारेज्ज-ज्जा
कारिज्जउ,	"	"
पडावीभउ,	पडाविहिइ } पडाविस्सइ }	पडाविन्तो, पडाविमाणो, पडाविज्ज-ज्जा.
पडाविज्जउ,	"	"
पाडोभउ,	पाडिहिइ } पाडिस्सइ }	पाडन्तो, पाडमाणो पाडेज्ज-ज्जा
पाडिज्जउ,	"	"
होआवीभउ,	होआविहिइ } होआविस्सइ }	होआविन्तो, होआविमाणो, होआविज्ज-ज्जा
होआविज्जउ,	"	"
होईभउ,	होहिइ, होस्सइ,	होन्तो, होमाणो, होज्ज-ज्जा.
होइज्जउ	" "	" "
दीसाविउ	"	"
दीसउ,	"	"
घेप्पाविउ,	घेप्पाविहिइ } घेप्पाविस्सइ }	घेप्पाविन्तो-माणो. घेप्पाविज्ज-ज्जा,
घेप्पउ,	घेप्पिहिइ घेप्पिस्सइ	घेप्पन्तो-माणो, घेप्पेज्ज-ज्जा.
गहावीभउ,	गहाविहिइ, } गहाविस्सइ }	गहाविन्तो-माणो गहाविज्ज-ज्जा.
गहाविज्जउ	"	"
गाहीभउ,	गाहिहिइ } गाहिस्सइ }	गाहन्तो-माणो गाहेज्ज-ज्जा.
गाहिज्जउ,	"	"

ત્રેરક કર્મણિ વર્તમાનકૃદન્ત.

ત્રેરક કર્મણિ અંગને વર્તમાનકૃદન્તના પ્રત્યયો લગાડવાથી ત્રેરક કર્મણિ વર્તમાનકૃદન્ત થાય છે.

પુંલિંગ

સ્ત્રીલિંગ

કરાવીઅ-કરાવીઅન્તો-માણો	કરાવીઅઈ-ન્તી-ન્તા-માણી-માણા
કરાવિજ્ઞ-કરાવિજ્ઞન્તો-માણો.	કરાવિજ્ઞઈ „ „ „ „
કારીઅ-કારીઅન્તો-માણો	કારીઅઈ- „ „ „ „
કારિજ્ઞ-કારિજ્ઞન્તો-માણો.	કારિજ્ઞઈ- „ „ „ „

ત્રેરકની વાક્ય રચના.

૧ ત્રેરકની વાક્ય રચનામાં મૂલ ક્રિયાનો કર્તા બીજી વિભક્તિ કે ત્રીજી વિભક્તિમાં મૂકાય છે. જેમ સીસો ગંથં રપદ્, તે ગુરુ પેરણં કરેદ્દત્તિ ગુરુ સીસં સીસેણ વા ગંથં રયાવેદ્ (શ્રદ્ધિશિષ્યની પાસે ગ્રંથ રચાવે છે.)

૨ અપવાદ-અકર્મક ધાતુઓની વાક્ય રચનામાં તેમજ શબ્દકર્મક ધાતુઓ, ગતિ, જ્ઞાન, ભોજન, અર્થવાણા ધાતુઓ અને દેવસ-પાસ વિગેરે ધાતુઓ તેની ત્રેરક વાક્ય રચનામાં મૂલક્રિયાનો કર્તા બીજી વિભક્તિમાં પ્રાયઃ મુકાય છે જેમ—

કર્તારિ— ત્રેરક—

બાલો જગદ્= પિઆ, વાલ જગાવેદ્-અકર્મક.

સમણો સિદ્ધન્તં પઢેદ્= સૂરી સમણં સિદ્ધન્તં પઢાવેદ્-શબ્દકર્મક.

સમણા વિહરન્તિ= આયરિઓ સમણે વિહરાવેદ્-ગતિ-અર્થ.

સાવગો તત્તાઈં જાણેદ્= ગુરુ સાવગં તત્તાઈં જાણાવેદ્-જ્ઞાનાર્થ.

પુત્તો આહરેદ્= પિઆ પુત્તં આહારેદ્-ભોજનાર્થ.

વચ્છો જિણપઢિમં દેવસવેદ્= જણઓ વચ્છં જિણપઢિમં દેવસવિદ્

બીજી પ્રક્રિયા.

સંસ્કૃતમાં જેમ ઉચ્છાદ્યક આદિ અન્ય પ્રક્રિયાઓ છે. તેમ પ્રાકૃતમાં નથી પણ કેટલાએક પ્રક્રિયાના રૂપો આર્પ પ્રાકૃતમાં દેખવામાં આવે છે તે પૂર્વે કહેલા વર્ણ વિકારના નિયમાનુસાર ફેરફાર થઈ સિદ્ધ થાય છે જેમકે—

સનન્ત-સં૦ પ્રા૦

જુગુપ્સતે=જુગુચ્છઈ } નિન્દા કરે છે જુગુચ્છિમ-શૂ. કૃ.
જુગુચ્છઈ } ધૃષ્ટા કરે છે જુગુચ્છમાણ-વ. કૃ.

પિપાસતિ=પિવાસઈ=પિવાની ઇચ્છા કરે છે પિવાસિમ-શૂ. કૃ.
બુબુક્ષતિ=બુબુક્ષઈ=ખાવાની ઇચ્છા કરે છે. બુબુક્ષિમ-શૂ. કૃ.
લિપ્સતિ=લિચ્છઈ=મેળવવાને ઇચ્છે છે.

શુશ્રૂપતે=શુસ્સૃસઈ=સેવા કરે છે. શુસ્સૃસંત, શુસ્સૃસ-
સાંભળવાને ઇચ્છે છે. માણ-વ. કૃ.

ચિકિત્સતિ=ચિદ્દૃષ્ઠઈ=દેવા કરે છે.

તિતિક્ષતે=તિતિક્ષઈ=સહન કરે છે. તિતિક્ષમાણ, તિદ્-
ક્ષમાણ-વ. કૃ.

યદ્યન્ત-લાલપ્યતે=લાલપ્પઈ=સપથપ કરે છે. લાલપ્પમાણ-વ. કૃ.

ચંક્રમ્યતે=ચંક્રમ્મઈ=ઘડી ચાલે છે. ચંક્રમંત, ચંક્ર-
મ્માણ-વ. કૃ.

ચક્રલુગન્ત-ચક્રક્રમોતિ=ચંક્રમઈ=વાર વાર ચાલે છે. ચંક્રમંત,
ચંક્રમાણ-વ. કૃ.

ચંક્રમિડં-કે. કૃ.

ચંક્રમિયવ્વ-વિ. કૃ.

ચંક્રમિમ-શૂ. કૃ.

નામધાતુ (દમદમાયતે) દમદમાઈ } આડ'અડ કરે છે.
દમદમામઈ }

(ગુરુકાથતે) ગુરુઆદ } ગુરુની જેમ આચરણ કરે છે.
ગુરુઆદહ

(લોહિતાથતે) લોહિઆદ } લાલ થાય છે.
લોહિઆદહ

(અમરાથતે) અમરાદ } અમરની જેમ આચરણ
અમરાદહ } કરે છે.

શબ્દો.

અણમણ }
અણણ } વિ. (અન્યોન્ય)
અણુણ } ૫૨૨૫૨.
અણોણ }

અણજ્ઞ } વિ (અનાર્ય) આર્ય
અણારિય } નહી તે.

આરાદ્ધના સ્ત્રી. (આરાધના) ઉપા-
સના, સેવના.

કવટ ન. (કપટ) કપટ, માયા.

કણિટ્ઠ વિ. (કનિષ્ઠ) લઘુભ્રાતા,
સર્વથી નાનુ, લઘુ.

કટ્ટ ન. (કષ્ટ) કુંખ, પીડા,
વિ. કુંખકારી.

કન્નગા સ્ત્રી. (કન્યકા) કન્યા.

કુમરપાલ } પુ. (કુમારપાલ)
કુમારપાલ } કુમારપાલ રાજા.

કેવલ ન. (સમ) કેવળજ્ઞાન.
સ્વસર (દે) રાગ વિશેષ, ખરબચું,
ખસ.

સ્થલિમ વિ. (સ્થલિત) પડેલું,
ભૂલેલું. ન. અપરાધ, ભૂલ.

ગદ સ્ત્રી. (ગતિ) આધાર, દેવાદિ
ચાર ગતિ.

ગેહ ન. (સમ) ધર, મકાન.

“ચોરિય ન. (ચૌર્ય) ચોરી.

જલોચર ન. (જલોદર) જલોદર.

જાવજ્જીવ } ન. (યાવજ્જીવ) જીવન
જાજીવ } ૫૪૦૦.

જોગ્ય વિ. (યોગ્ય) યોગ્ય, લાયક.

જુત્ત વિ (યુક્ત) ઉચિત, યોગ્ય,
મલેલું.

૮૦ સ્યાદ-મવ્ય-ચૈત્ય તેમજ ચૌર્ય અને તેના જેવા સમાન શબ્દોમાં

સંયુક્ત જે ‘ય’ વ્યંજન તેની પૂર્વે હ મુકાય છે.

સિયા (સ્યાદ)	ચેદ્યં (ચૈત્યમ્)	ચેરિયં (ચૈર્યમ્)
સિયાવાઓ (સ્યાદ્વાદઃ)	ચોરિય (ચૌર્યમ્)	ચીરિયં (ચીર્યમ્)
મવિઓ (મવ્યં)		

તિમિર ન. (સમ) આંખનો રોગ,
અન્ધકાર, અરાન.

દેવ-વ } પુ. ન (દેવ) દેવ,
દેવ-વ } ભાગ્ય, અદૃષ્ટ.

નવ (સમ) પ્ર. દ્વિ વ. નવ સંખ્યા.

નટ્ય પુ. (નર્તક) નટ.

નિર્ગુણ વિ. (નિર્ગુણ) શુદ્ધરહિત.

પદ્ધત્ત્રી. (પ્રતિષ્ઠા) પ્રતિષ્ઠા,
કીર્તિ, આદર.

પયત્થ પુ (પદાર્થ) પદાર્થ, વસ્તુ,
પદનો અર્થ.

પદ્ધિન ન. (પ્રતિદિન) દરરોજ,
સદા.

પાસ ન. (પાર્શ્વ) સમીપ, પાસે.

પાવકમ્મ ન. (પાપકર્મ) પાપકર્મ.

વંધન ન. (વન્ધન) બન્ધન.

મવિચ } વિ. (મવ્ય) યોગ્ય શુવ.
મવ્વ }

મગ્ધ પુ. (મુગ્ધ) મુગ્ધ.

મૂગ } વિ (મૂક) મૂકો.

મૂઝ }

રયણ પુ. ન. (રત્ન) રત્નો.

વેહુજ્જ }
વેહુરિચ } પુ. ન. (વૈદ્ય) વૈદ્ય-
વેહુલિચ } રત્ન.

સદંદય વિ. (સ-દંદ્રક) ધનં
સહિત.

સંપદનરિદ પુ. (સમ્પ્રતિનરેન્દ્ર)
સપ્રતિ રાજ.

સયલ વિ (સકલ) પૃથ્વિ, સર્વ.

સમગોવાસય પુ. (શ્રમણોપાસક)
શ્રાવક.

સરુવ ન. (સ્વરૂપ) સ્વરૂપ.

સમ્માવ પુ. (સદ્માવ) સારો ભાવ,
સત્તા, વિદ્યમાન.

સરણત્ત ન. (ગરણત્વ) શરણપાણી.

સપ્પાણ વિ. (સપ્રાણ) પ્રાણી
સહિત.

સાસય વિ. (શાશ્વત) નિત્ય, અવિ-
નશ્વર.

સિદ્ધરાય પુ. (સિદ્ધરાજ) રાજાનું
નામ છે.

સિદ્ધહેમ ન. (સમ) વ્યાકરણનું
નામ છે.

સૂલ પુ ન. (શૂલ) શૂલ, શૂલનો
વ્યાધી.

સામાસિક શબ્દો

જીવાજીવાહ (જીવાજીવાદિ) શુવ-

અશુવ આદિ નવ પદાર્થો.

પાયયકવ્વ (પ્રાકૃતકાવ્ય) પ્રાકૃત
કાવ્ય.

પાણિગણ (પ્રાણિગણ) શુવોનો
સમુદાય.

મળવલ્લહ (મનોવલ્લભ) મનને પ્રિય.

મરણમય (સમ) મરણનો ભય.

વસુદેવપુત્ર (વસુદેવપુત્ર) વસુદેવનો

પુત્ર.

દુસમસમય } (દુઃષમસમય) દુ.પ-
દુસ્સમસમય } મકાલ

ઘણહરણ (ધનહરણ) ધનનું હરણ

કરવું.

સન્વાયર (સર્વાદર) સર્વ આદર
પૂર્વક.

સકુહંબય (સકુદમ્બક) 'કુદુંબ' સ-
હિત.

અવ્યય

અહો (સમ) શોક, આશ્ચર્ય, પ્રશંસા,
આમ-ત્રણાદિ અર્થે.

અલાદિ } (દે. અલમ્) નિવારણ,
અલં } નિષેધ, પૂર્ણ, અસ.

પુણરુત્તં (દે) વારંવાર.

સયં (સ્વયમ્) પોતે, પોતાની મેળે.

સવ્વહા (સર્વથા) સર્વ પ્રકારે.

હંતૂણ સં. શૂ. (હત્વા) હણીને.

ઘાતુઓ.

અણુ-સાસ (અણુ+સાસ) શિખામણ
આપવી, ઉપદેશ આપવો, આજ્ઞા
આપવી.

અર્પ } (અર્પય) અર્પણ કરવું,
પંણામ } ભેટ કરવું.

અન્મસ્ (અમિ+અસ્) અભ્યાસ
કરવો, શીખવું.

અમિનિક્ષમ્ (અમિ+નિક્ષમ્)
સંયમને માટે ધેરથી નીકળવું.

અમ્મૂલ (અદ્+મૂલ) મળથી ઉખે-
ડવું.

અલ્લાલ } (અદ્+નામય) હુંચું કે
ઉન્નામ } રવું, ઉપર ફેરવવું.

જવ } (આપય) વીતાવવું, શરી-
જાવ } રવું પાલન કરવું.

જંપ } (જલ્પ) બોલવું, કહેવું.

જમ્પ }
ઠવ્ (સ્થાપય) સ્થાપન કરવું.

ઠક્ક } (છાદય) ઢાંકવું, આ-
છાય } આક્રમ કરવું.

વાવ }
વંસ્ } (દર્શય) દેખાડવું,
દક્ષવ } બતાવવું.

દરિસ્ }
દૂમ્ (દ-દાવય) દુખ આપવું,
સંતાપ ઉપજાવવો.

નાસવ }
પલાવ } (નાશય) નાશ કરવો,
નાસ } ભગાડવું.
નિમ્માણ } (નિર+મા) બનાવવું,
નિમ્મવ } રચવું.
નિમ્મ }

निस्सार	(निर+सार) पादार्	हराववो.
नीसार	निक्षाययुं.	केह (स्फोट) विनाश करवो.
पट्टव	(प्र+स्थापय) मोक्षयुं,	मुंज (मुज) भोजन करयुं.
पट्टाव	प्रस्थान करयुं, आरंभ करवो.	माण (मानय) सम्मान करवो, आह्व करवो.
पसम	(प्र+शमय) शान्ति करपी.	रोमन्य } (रोमन्यय) वागोपयुं.
पज्जुवास्	(पजि+उप+भास) सेवा भक्ति करपी.	वग्गाल् }
परिचित्	(परि+चिन्तय) चिन्तन करयुं, विचार करवो.	विणास् (वि+नाशय) विनाश करवो.
पभाह	(प्र+भावय) प्रभावना करपी.	वेह } (वेह) पीटयुं, क्षये करयुं.
पत्तिभाय	(प्रति+आयय) विश्वास	परिबाल् }
		सिह (सृष्ट) आदयुं, दण्डयुं.
		सुह (सृष्ट) भुषी करयुं.

प्राकृत वाक्यो ।

पायकम्मं नेव कुज्जा न कारयेज्जा ।

पाययकच्चं लोप कस्स द्विययं न मुदावेह ।

चलवंता पंढिआ य जे के वि नरा संति ते वि मट्ठिलाय अंगु-
लीहि नद्याविजान्ति ।

आंघेलोमि केडेभि सोसत्स वेयणं, मुणावेमि यदिरं, अयणेमि
तिमिरं, पणासेमि दासरं, उम्मूलेमि चाहिं. पसमेमि
मूले. नासेमि जलोयरं च ॥

माहणं वंसणंपि हि नियमा दुग्गियं पणासेह ।

रण्णा सुवण्णगारे चादगायिल्लण भयणो मउट्ठमि यदराहं वेदु-
ज्जाह न्यणाणि य न्यायीअसी ।

संपदन्नरिंद्रेण सयन्त्राय पिच्छीण जिणैसगणं वेहभां कगाविभारं ।

समणोवासगो पइद्वाप महोच्छवे सव्वे साहम्मिय भुंजावेसी ।
जइ पिआ पुत्ते सम्मं पढावंतो ता वहत्तणे सो किं एवंविहं
दुहं लहेज्जा ?

खमियव्वं खमावियव्वं उवसमियव्वं उवसमावियव्वं, जो उव-
समइ तस्स अत्थि आराहणा, जो न उवसमइ तस्स
नत्थि आराहणा, तओ अप्पणा चेव उवसमियव्वं ।

एरिसा कण्णगा परस्स दाऊण अप्पणो गेहाओ किं निस्सारि-
ज्जइ ? सव्वहा न जुत्तमेयं ।

अहा कट्ठं कट्ठं वसुदेवपुत्तो होऊण सयलजणाणं भणवल्लहं
कणिट्ठं भायरं विणासेहामि ।

हेमचंदसूरिणो पासे देवाणं सरूवं मुणिऊण हं सव्वत्थ वि ति-
त्थयराणं मंदिराहं कराविस्सामि त्ति पइण्णं कुमारवाळ-
नरिंदो कासी ।

सो पइदिणं अब्भसंतो जिणधम्मं, पज्जुवासंतो मुणिजणं, परि-
चिन्तन्तो जीवाजीवाइणो नव पयत्थे, रक्खन्तो रक्खा-
वित्तो य पाणिगणं, बहुमाणन्तो साहम्मिय जणे, सव्वा-
थरेण पभावंतो जिणसासणं कालं गमेइ ।

पँसो रज्जस्स जोगो ता झत्ति रज्जे ठविज्जउ, अलाहि निग्गु-
णेहिँ अन्नेहिँ ।

गिहं जहा को वि न जाणइ तहा पवेसेमि नीसारेमि य ।

जो सावज्जे पसत्तो सयंपि अतरंतो कहं तारए अन्नं ।

गुरुणा पुणरुत्तं अणुसासिओ वि न कुप्पेज्जा ।

पक्कस्स चेव दुक्खं, मारिज्जंतस्स होइ खणमेकं ।

जावज्जीवं सकुडुंबयस्स पुरिसस्स घणहरणे ॥१॥

दूसमसमय वि इ हेमसूरिणो निस्सुणिऊण वयणाहं ।

सव्वजणो जीवदयं कराविओ कुमारवालेण ॥२॥

રોધન્તિ ચવાચન્તિ ચ, અલિયં જંપન્તિ પત્તિયાવેન્તિ ।
 કવહેણ ચ ત્વંતિ ચિસં, મરન્તિ ન ચ જંતિ સગ્ભાવં ॥૩॥
 મરણમયમ્મિ ઉવગપ દેવા વિ સહ્વયા ન તારેન્તિ ।
 ધમ્મો તાણં સરણં ગહન્તિ ચિત્તેહિ સરણસં ॥૪॥
 હંત્તુણ પરપ્પાણે અપ્પાણં જો ફેરહ સપ્પાણં ।
 અપ્પાણં દ્વિવસાણં કપ્પણ ણાસેહ અપ્પાણં ॥૫॥

શુભરાતી વાક્યો.

- ૧ પિતાએ ઉપાધ્યાયની પામે પુત્રાને તત્ત્વોનું જ્ઞાન પ્રદાનું કરાવરાખ્યું. (ગિણ્ઠ)
- ૨ સિદ્ધગને દેવમયન્દ્રમુદિતની પામે આકરમ્ આપ્યું (મય) તેથી તેનું નામ 'મિદ્ધદેવ' એ પ્રમાણે સ્થાપન કરાયું. (ઠઘ)
- ૩ સારા શિષ્યો શુદ્ધોને પોતાની ભૂલો પ્રમાણાવે છે (સુણ) અને સંભળાવીને પછી તેઓ ખમાવે છે. (સમ્)
- ૪ જે પુત્રકોનો વિનાશ કરે છે (ચિ-નાસ) તે પશ્ચોક્ષમાં મુગાં, આંધળા અને બહેગાં થાય છે.
- ૫ આચાર્ય શિષ્યોને રાત્રિના છેલ્લા પ્રદર્શમાં ઉદારીને (ઉદ્) હંમેશાં સ્વાધ્યાય કરાવે છે.
- ૬ નટે રાગને અને સ્વનાના સોકોને ભરત રાગનું નાટક દેખાડ્યું (દાવ-દક્ષગ) અને ને દેખાડતાં નટે દેવજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું.
- ૭ પિતા પુત્રોને વિજ્ઞાન શુદ્ધપ્રાપ્તિથી શિખામનું અપાવે છે (સણુ-સામ્)
- ૮ ગમ્મના શુદ્ધિશાળી મન્ત્રીએ પોતાની શુદ્ધિવટ નમર નમ્મ આવતા શત્રુઓનો નાશ કરાવ્યો. (નાસવ)
- ૯ ગમ્મએ ઉપાધ્યાયને ગાદારીને (વોલ્) કહ્યું કે તમે ગમ્મપુત્રોને નીનિગાન્ત્ર અને આકરમ્પુત્રાન્ત્ર બાળ્યો.

- ૧૦ રામે તે વખતે તેને ઝેર ખવડાવ્યું હોત (મક્ષ્) તો તે જરૂર મરત.
- ૧૧ માતાએ નાના બાલકોને ભય પમાડવા ન જોઈએ (વીહ)
- ૧૨ તીર્થંકરો ભવ્યજીવોને સંસારના બંધનમાંથી છોડાવી (મુચ્)
- શાશ્વત સુખ અપાવે છે. (અપ્પ)
- ૧૩ જેઓ વડે ચોરી કરાઈ તેઓને રાજાએ શિક્ષા કરાવી (વંહ)
- ૧૪ કુમારે ઘેરથી નીકળીને (અભિનિવૃત્તમ્) સર્વનો ત્યાગ કરીને
- હિવાનમાં આચાર્ય પાસે સંયમ ગ્રહણ કર્યું અને ધણી કુમારોને
- ગ્રહણ કરાવ્યું. (ગિણ્હ)
- ૧૫ સંજનમાં રહેલા સાધુ પુરૂષો સુખપૂર્વક દિવસો વીતાવે
- છે. (જાવ)
- ૧૬ જે બાઈઓને અને મિત્રોને પરસ્પર લડાવી મારે છે (જુજ્ઞ)
- અને વખતે માણસ પાસે પોતાનું માથું પણ કપાવે છે (હિહ્)
- તે અદૃષ્ટ જ છે.
- ૧૭ પુત્રી થયેલી રાણીએ ચોરને પોતાના મકાનમાં લઈ જઈ
- સાફ ભોજન કરાવ્યું, ત્યાર પછી વસ્ત્રો અને આભૂષણો
- આપીને તેને રજા આપી.
- ૧૮ ઘાતપુત્ર સમવસરણુમાં બેસીને જન્મ અને મરણનું કારણ
- મનુષ્યો અને દેવોને સમજાવે છે. (જાણ્-વોહ)
- ૧૯ સાધુ પુરૂષો કહે છે કે પાપકર્મો જીવોને હંમેશાં સંસારચક્રમાં
- બંધાડે છે. (મમાહ)
- ૨૦ સર્વ ધર્મોનો ત્યાગ કરી એક વીતરાગ દેવને તું ભજ, તે જ
- સર્વ પાપોથી (તને) મુકાવશે. (મુચ)

પાઠ ૨૩ મો

સમાસ

સમાસ—બિન બિન અર્થવાદા શબ્દો ભેગા થઇને એક અર્થને જણાવનાર છે. ૫૬.

પ્રાકૃતમાં સમાસ પ્રકરણ સંસ્કૃતની માફક જણી લેવું.

જેમ સંસ્કૃતમાં ૬-૬-તત્પુરુષ-કર્મધારય-બહુવ્રીહી-દ્વિગુ-અવ્યયથી ભાવ અને એક શેષ એમ સાત પ્રકારે સમાસો આવે છે તે જ પ્રમાણે પ્રાકૃતમાં પણ સમજવું જેમકે—

^૧વંદે ય ^૨વહુલ્લીહી, ^૩કમ્મઘાહયપ ^૪વિગુયપ ચેવ ।

^૫તપ્પુરિસે ^૬અવ્વર્હમાવે, ^૭પગસેસે ય સત્તમે ॥

૧ વંદ (વન્દ) સમાસ

૧. એક મૂળ નામ બીજા એક અથવા અનેક નામો સાથે સમાસ થાય અથવા તો ધણા નામો એક એક સાથે જોડી મોટો સમાસ પણ કરી શકાય છે, (આ બધા નામો મુખ્ય હોય છે. એટલે એકજ ક્રિયાના કરનારા હોય છે.)

આ સમાસ કરવા માટે અ, ય, અને કોઈ ટેકાણે જ અવ્યયનો પ્રયોગ કરવામાં આવે છે.

૨. ૬-૬ સમાસ બહુવચનમાં વપરાય છે. અને છેલ્લા નામની ભૂતિ આખા સમાસને લાગે છે. ઉદા—

અજિઓ અ સંતી અ=અજિઅસંતિણો જપન્તુ

(અજિતશાન્તી જયતઃ)

ઉસહો અ વીરો અ=ઉસહવીરા જિણિંદા સંતિ.

(ઋષમવીરૌ જિનેન્દ્રૌ સ્તઃ)

દેવા ય દાણવા ય ગંધન્વા ય=દેવદાણવગંધન્વા જિણમચ્ચન્તિ.

(દેવદાણવગન્ધર્વા જિનમર્ચન્તિ)

દેવા ય દેવીઓ અ=દેવદેવીઓ વંદિરે (દેવદેવ્યો વન્દન્તે)
પત્તં ચ પુષ્પં ચ ફલં ચ=પત્તપુષ્પફલાણિ ગિણ્હન્તિ (પત્રપુ-
ષ્પફલાણિ ગૃહ્ણન્તિ)

સાસુ અ વહ્ અ=સાસુવહ્ઓ ગચ્છન્તિ (શ્વશૂરવહ્ઓ ગચ્છન્ત.)

૩ આ ૬૬ સમાસ જ્યારે સમૂહ બતાવતો હોય કે જ્યારે તે સમૂહનો એકજ સંકીર્ણ વિચાર બતાવતો હોય ત્યારે સમા-
હાર ૬૬ સમાસ થાય છે. આ સમાસ એક વચનમાં અને પ્રાયઃ નપુસકલિંગમાં થાય છે.

(આ સમાસનો પ્રયોગ પ્રાકૃતમાં બહુજ અલ્પ દેખાય છે.) જેમ

રાગો અ દોસો અ મોહો અ ઇપ્પસિ સમાહારો=રાગદોસ-
મયમોહં, તેણ રાગદોસમયમોહેણ વજ્જિમં જિણં નમમિ
(રાગદ્વેષમયમોહેન વર્જિતં જિનં નમમિ)

નાણં ચ દસણં ચ ચરિત્તં ચ ઇપ્પસિ સમાહારો=નાણદંસ-
ણચરિત્તં, તેણ નાણદંસણચરિત્તેણ ભવં તરહ (જ્ઞાનદર્શનચારિ-
ત્તેણ ભવં તરતિ)

તવો અ સંજમો અ ઇપ્પસિ સમાહારો=તવસંજમં તમ્મિ
તવસંજમે અજિમં (તપઃસંયમેઽજિતમ્)

૨ તત્પુરિસ (તત્પુરુષ) સમાસ.

૧ પ્રથમા સિવાયની છ વિભક્તિવાળા પૂર્વ પદોનો ઉત્તર પદ સાથે સમાસ થાય છે. આ સમાસમાં ઉત્તર પદ પ્રધાન હોય છે.

તત્પુરુષ આ.

સં.

દ્વિતીયા—મહં પત્તો=મહપત્તો (મદ્રપ્રાપ્તઃ)

સિવં ગમ્મો=સિવગમ્મો (શિવગતઃ)

તૃતીયા—સાહુહિં વંદિઓ=સાહુવંદિઓ (સાધુવન્દિતઃ)

જિણેણ સરિસો=જિણસરિસો (જિનસદૃશઃ)

અતુથી—કલસાય સુવર્ણ=કલસસુવર્ણ (કલસસુવર્ણમ્)	
માફલાય કમં=મોક્ષત્થ નાણં (મોક્ષાર્થં દાનમ્)	
પંચમી—દસણાઓ મટ્ટો=દંસણમટ્ટો (દર્શનમટ્ટઃ)	
અન્નાણાઓ મયં=અન્નાણમયં (અદાનમયમ્)	
પદ્મી—જિણાણં કંદો=જિણેન્દ્રો } જિણિન્દો }	(જિણેન્દ્રઃ)
વિબુહાણં અહિવો=વિબુહાહિવો ^{૬૧} (વિબુહાધિપ)	
વઢ્ઢુ મુદ્દં=વઢ્ઢુમુદ્દં ^{૬૨}	(વધુમુદ્દમ્)

૮૧. પ્રાકૃતમાં એ પદોની સંધિ વિદ્યુત્થે થાય છે. (નિયમ પ. મો. જુઓ.)

ઉદા.૦—જિણ+અહિવો=જિણાહિવો, જિણાહિવો (જિણાધિપ.)

જિણ+કંમરો=જિણેમરો, જિણિમરો (જિણેશ્વર)

કવિ+કંમરો=કવીમરો, કવિકંમરો (કવીશ્વર)

સાહુ+ઉવસ્મઓ=સાહુવસ્મઓ, સાહુવસ્મઓ (સાધુપાધવ.)

અપવાદ—‘ક’ અને ‘ડ’ વર્ણ પદ્મી વિભતીય સ્વર આવે તો સંધી થતી નથી, તેમજ ‘ઁ’ અને ‘ઓ’ પદ્મી ક્રાદ પાત્ર સ્વર આવે તો સંધિ થાય નહીં.

ઉદા.૦—પંદામિ+અજ્જવટરં=પદામિ અજ્જવટર (વન્દે અર્ચવક્ત્રમ્)

મંતિ+ઉવાઓ=પંતિઉવાઓ (પાન્ત્યુગણ)

દણુ+દદ=દણુદદ (દનુજેન્દ્ર)

મંજમે+અગ્ગિય=મંજમે અગ્ગિયં (મંજમેડજિતમ્)

દેવો+અનુગે ગ=દેવો અનુગે ચ (દેવોડનુગ)

૮૨. સમાસમાં સ્વરનાનુ પ્રત્ય અને દીર્ઘ વિધાન એટલે પ્રત્ય સ્વરનો દીર્ઘ સ્વર અને દીર્ઘ સ્વરનો ક્રત્ય સ્વર પ્રયોગને અનુસારે થાય છે.

ઉદા.૦. પ્રત્યનો દીર્ઘ—સનત્રીમા (સમત્રિશતિ)

સમ્ભી-જિણેસુ ઉત્તમો=જિણોત્તમો, જિણુત્તમો (જિનોત્તમઃ)

નાણમ્મિ ડજ્જઓ=નાણોજ્જઓ, નાણુજ્જઓ (જ્ઞાનોદયતઃ)

કલાસુ કુસલો=કલાકુસલો (કલાકુશલઃ)

નચ્ચ તત્પુરુષઃ

નિષધ વાયક અબ્બય 'અ' અથવા 'અણ' નો નામ સાથે સમાસ થાય છે.

શબ્દની આદિમાં વ્યંજન હોય તો 'અ' અને સ્વર હોય તો 'અણ' મુકાય છે. નેમકે.—

ન દેવો=અદેવો (અદેવઃ) ન અવજ્જં=અણવજ્જમ્ (અનવદ્યમ્)

ન વિરદ્દં=અવિરદ્દં (અવિરતિઃ), ન આચારો=અણાચારો (અનાચારઃ)

૩ કર્મધારય.

વિશેષણુ આદિ પૂર્વપદનો વિશેષ્યાદિ હિતર પદ સાથે સમાસ થાય છે.

આ સમાસમાં ધણે ભાગે બંને પદો સરખી વિભક્તિમાં વપરાય છે, તેથી આ સમાસ સમાનાધિકરણુ જ હોય છે.

વિશેષણુપૂર્વપદ-રત્તો અ પસો ઘઢો=રત્તઘઢો (રક્તઘટઃ)

સુંદરા ય પસા પઢિમા=સુંદરપઢિમા (સુન્દરપ્રતિમા)

પરમ ચ્ચ અ પયં ચ્ચ=પરમપયં (પરમપદમ્)

અંતાવેદં (અન્તર્વેદિ)

પરિહરં } (પતિગ્રહમ્)

વેલ્લવણં } (વેણુવનમ્)

દીર્ધનો હરવ-જલેણબહં-જલેણાબહં (ચમુનાતટમ્)

ગોરિહરં-ગોરીહરં (ગૌરીગ્રહમ્)

નદિસોત્ત-નદિસોત્તં (નદીશ્રોતઃ)

વહુમુહં-વહુમુહં (વહુમુલ્લમ્)

વિશેષણૌભયપદ-રત્તો અ ણસ સેઓ ચ=રત્તસેઓ આસો
(રત્તશ્વેતોઽશ્વઃ)

સીઅ ચ તં ઉણ્ઠં ચ=સીઉણ્ઠં જલં
(શીતોષ્ણ જલમ્)

વિશેષ્યપૂર્વપદ-વીરો અ एसो जिणिंदो=(વીરજિનેન્દ્રઃ)

ઉપમાનપૂર્વપદ-ચંદો इव आणणं=ચંદાણ (ચન્દ્રાનનમ્)

ઉપમાનોત્તરપદ-મુહં ચંદોन्व=મુલ્લચંદો (મુલ્લચન્દ્રઃ)

जिणा चंदुव्व जिणचंदो (જિનચન્દ્રઃ)

અવધારણુપૂર્વપદ-अज्ञाणं चेअ तिमिरं=અજ્ઞાણતિમિરં
(अज्ञानतिमिरम्)

नाणं चेअ घणं=નાણઘણં (જ્ઞાનઘનમ્)

पयमेव पडमं=પયપડમ (પદ્મપદ્મમ્)

४ दिग् (द्विग्) समास.

કર્મધાગ્ય સમાસનો પહેલો અવયવ સંખ્યાદર્શક હોય તો દ્વિગ્ય સમાસ થાય છે, અને તે સમૂહ સૂચક છે માટે એકવચનમાં અને નપુસકલિંગમાં થાય છે અને અન્તે અ હોય તો કોઈ કોઈ ઠેકાણે દીર્ઘ 'ई' થાય છે પછી તેના રૂપો દીર્ઘ ईकारान्न स्त्रीदिग्ग नाम्नां ज्ञेयां થાય છે.

तिण्हं लांवाणं समाहारोत्ति=તિલોઅં, તિલોई (त्रिलोकम्,
त्रिलोकी)

नवण्हं तत्ताणं समाहारोत्ति=નવતત્તમ્ (नवतत्त्वम्)

चउण्हं कसायाणं समाहारोत्ति=ચડકસાયં (चतुःकपायम्)
चउकसायं

५ बहुव्रीही (बहुव्रीही) समास.

૧ જે પદોનો સમાસ કર્યો હોય તેથી અન્ય પદની પ્રધાનતા આ સમાસમાં હોય છે. તેથી આ સામાસિક પદ બીજા નામનુ

વિશેષણ થાય છે, તથા વિભક્તિ, વચન અને લિંગ, વિશેષણ પ્રમાણે થાય છે. તેમજ તે સમાસ બે સ્ત્રીલિંગનું વિશેષણ હોય તો અન્ત્ય અ નો આ અથવા ફ પ્રયોગને અનુસારે થાય છે. ઉદા०

કમલાણના નારી (કમલાનના નારી)

ચંદ્રમુદ્દી=કન્ના (ચન્દ્રમુલ્લો-કન્યા)

૨ આ સમાસ બે અથવા ઘણા સમાનાધિકરણ (સમાન વિભક્તિ) વાળા પદોનો થાય છે.

૩ ઠાઈ ઠેકાણે સમાન વિભક્તિ ન હોય ત્યાં પણ આ સમાસ થાય છે, તેને વ્યધિકરણ ગણવીહિ કહેવાય છે.

૪ આ સમાસનો વિગ્રહ કરતાં પ્રથમા સિવાયની સર્વ વિભક્તિનો પ્રયોગ થાય છે.

દ્વિતીયા-પત્તં નાણં જં સો=પત્તનાણો મુની (પ્રાત્તજ્ઞાનો મુનિઃ)

તૃતીયા-જિઓ કામો જેણ સો=જિતકામો થૂલમદ્દો (જિતકામઃ
સ્થૂલમદ્રઃ)

જિઓ અરિગણો જેણ સો=જિઆરિગણો અજિઓ
(જિતારિગણોઽજિનઃ)

પંચમી-નટ્ટં દંસણં જત્તો સો=નટ્ટદંસણો મુણી (નટ્ટદર્શનો મુનિઃ)

૫મી-સેઅં અવરં જાણં તે=સેઅંવરા મુણિણો (શ્વેતામ્બરાઃ મુનયઃ)

દિણ્ણાહં વયાહ જેસિં તે=દિણ્ણવયા સાહવો (દત્તવ્રતાઃ
સાધવઃ)

સપ્તમી-વીરા નરા જમ્મિ સો=વીરનરો ગામો (વીરનરો ગ્રામઃ)

કુદ્ધો સીહો જાય સા=કુદ્ધસીહા ગુહા

(કુદ્ધસિંહા ગુહા)

વ્યધિકરણગણવીહિ-ચકં હત્યે જસ્સ સો=ચકહત્યો મરહો

(ચક્રહસ્તો મરતઃ)

વિશેષણપૂર્વપદ-નીલો કંઠો જસ્સ સો=નોલકંઠો મોરો
(નોલકળ્ઠો મયૂરઃ)

ઉપમાનપૂર્વપદ-ચન્દ્રો શ્વ મુહં જાપ સા=ચંદ્રમુહી કન્ના
(ચન્દ્રમુહી કન્યા)

અવધારણપૂર્વપદ-ચરણે ચેથ ઘણં જાણં તે=ચરણધના સાહવો
(ચરણધનાઃ સાધવઃ)

બહુપદ-ધુઓ સવ્વો કિલેસો જસ્સ સો=ધુઅસવ્વકિલેસો
જિણો (ધુતસર્વક્લેશો જિનઃ)

નિષેધાર્થ અધ્યય અ કે અળ નો તથા વિ-ન્ આદિ ઉપ-
સર્ગનો તેમજ સ કે સહ અધ્યયનો નામ સાથે સમાસ વિશેષણ
તરીકે વપરાય તો પણ બહુગ્રીહી સમાસ થાય છે.

અ-નત્થિ પુત્તો જસ્સ સો=અપુત્તો (અપુત્રઃ)

નત્થિ નાહો જસ્સ સો=અણાહો (અનાથઃ)

અળ-નત્થિ ડજ્જમો જસ્સ સો=અણુજ્જમો પુરિસો (અનુદ્યમઃ
પુરુષઃ)

નત્થિ અવજ્જં જસ્સ સો=અળવજ્જો મુળી

(અનવદ્યો મુનિઃ)

નિન્-નિગ્ગથા દયા જસ્સ સો=નિદ્દયો જળો (નિર્દયો જનઃ)

નિગ્ગથો આહારો જીપ સા=નિરાહારા કન્ના (નિરાહારા
કન્યા)

વિ-વિગયં રૂવં જત્તો સો=વિરૂવો જળો (વિરૂપો જનઃ)

વિગથો રસો જત્તો તં=વિરસં ભોયણં (વિરસં ભોજનમ્)

સહ-સીસેહિં સહ આહરિઓ વિહરેદ સો=સસીસો આહરિઓ
સ) વિહરેદ (સશિષ્ય આચાર્યો વિહરતિ)

પુત્તેહિં સહ પિઆ ગચ્છદ્દ સ=સપુત્તો પિઆ ગચ્છદ્દ

(સપુત્રઃ પિતા ગચ્છતિ)

૬ અવ્વર્ઘ્વાભાવ (અવ્યયીભાવ) સમાસ.

નામની સાથે અવ્યય લેડવાથી અવ્યયીભાવસમાસ થાય છે, આ સમાસ એકવચનમાં અને નપુસકલિંગમાં થાય છે, અન્તે દીર્ઘ સ્વર હોય તો હ્રસ્વ થાય છે.

ઉવ-સિદ્ધગિરિણો સમીવંતિ=ઉવસિદ્ધગિરિ (ઉપસિદ્ધગિરિ)

સિદ્ધગિરિની પાસે.

અણુ-જિણસ્સ પચ્છા દ્વ=અણુજિણં (અણુજિનમ્) જીનની પાછળ.

જહ્-સત્તિ અણદ્ધમિઅ-ત્તિ=જહ્સત્તિ (યથાશક્તિ) શક્તિ મુળ્ય.

વિહિં અણદ્ધમિઅ-ત્તિ જહ્વિહિં (યથાવિધિ) વિધિ મુળ્ય.

અહિ[અધિ]-અપ્પમ્મિ [આત્મનિ] દ્વ=અહ્મણ્ણં (અધ્યાત્મમ્)

આત્માને વિષે.

પહ્-નયરં નયરં તિ પહ્નયરં (પ્રતિનગરમ્) દરેક નગરમાં.

વિણં વિણ તિ પહ્વિણં (પ્રતિવિનમ્) હ મેશા.

વિણે વિણે ત્તિ પહ્વિણં (પ્રતિવિનમ્) દરેકે.

૭ પકસેસ (પકશેષ) સમાસ.

૨૧૩૫ સંબંધી.

જિણો અ જિણો અ જિણો અ ત્તિ=જિણા વન્દીઅન્તિ (જિના વન્દન્તે)

નેત્તં ચ નેત્તં ચ નેત્તં ચ ત્તિ=નેત્તાઈ પાસન્તિ (નેત્રાણિ પદ્ધન્તિ)

વિરૂપ સંબંધી.

માઆ ય પિઆ ય ત્તિ=પિણો, પિરૂણં પાપસુ પહિઓ (પિત્રોઃ પાપેષુ પતિતઃ)

સાસુ અ સસુરો અ ત્તિ=સસુરા, સસુરાણં પાપ નમદ્ધ (શ્વશુરાણં પાદાન્ નમતિ)

આ પ્રમાણે સંક્ષેપથી અહિયા સમાસો બોધને માટે આપ્યા છે. વાસ્તવિક રીતે તો સંસ્કૃતના નિયમાનુસાર જ પ્રાકૃતમાં સમાસો

થાય છે. શ્રીમદ્ હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજીએ પણ પોતાના આદેશ અધ્યાયમાં (૮-૧-૧) સૂત્રમાં સમાસ પ્રકરણને માટે સંસ્કૃતની પેઠે જ ભલામણ કરેલી છે માટે વિદ્યાર્થીઓએ સંસ્કૃતના નિયમો ધ્યાનમાં રાખી સમાસો કરવા.

શબ્દો.

અંજળ ન. (અન્જન) અન્જન,
કાન્જળ, આંખમાં આન્જલુ,
સુરમેા.

અણંત વિ. (અનન્ત) અનન્ત,
અપરિમિત

અગાર ન. (સમ.) ધર.

અગલા લી. (અર્ગલા) બાધન, દર-
વાજનો અડગરો, ભોગળ, બેડી.

અમ્મતથળા લી (અમ્યર્થના) પ્રાર્થ-
ના, આદર, સતકાર.

અઢવિ લી. (અટવી) જગલ,
અઢવી વન, અરણ્ય.

અરદ લી (અરતિ) અપ્રીતિ, સુખ-
નો અભાવ.

અરુણ પુ. (સમ.) સૂર્યનો સારથિ,
સૂર્ય, સધ્યારાગ

અમયમૂઝ વિ. (અમૃતમૂઝ) અમૃત
રૂપ થયેલ, અમૃત સમાન

અવવાય પુ. (અપવાદ) નિદા,
અપવાદ.

અસળ ન. (અગ્ન) બોજન, ખાવું,

આડલ વિ. (આકુલ) વ્યાકુલ

વ્યાપ્ત, દુખિત.

આગય વિ (આગત) આવેલું.

આયત્ત વિ (સમ) આધીન,
સ્વાધીન.

આરંભ પુ (સમ.) આરંભ, શુરવણ.

ઈસ્સરિયો ન (ઈશ્વર્ય) વૈભવ,
ઈસરિયો પ્રભુતા

ઉચ્ચિય વિ (ઉચિત) યોગ્ય, લાયક

પરાવળ પુ. (પેરાવળ) ધન્દ્રનો
હાથી.

ઓદ પુ (ઓષ) સમૂહ

કરળ ન (સમ) કરલું, ધન્ધિય.

કલત્ત પુ. ન. (કલત્ર) સ્ત્રી, ભાયાં.

કિનર પુ (સમ) દેવવિશેષ, વ્યન્તર
દેવની જાતિ.

કુગદ લી. (કુળતિ) ખરાબગતિ

કુલ પુ. ન. (સમ.) વંશ.

ગંભીર વિ. (સમ.) ગંભીર, ઉડું.

ગળ પુ (સમ.) સમુદાય

ગય પુ (ગજ) હાથી.

ગરિદ્ધ વિ (ગરિષ્ઠ) સૌથી મોટું.

ચલળ પુ. (ચરણ) પગ, પાદ.

चक्रवाय पु. (चक्रवाक) पक्षिवि-
शेष.

जोग पु. (योग) व्यापार, योग.

तवोवण न. (तपोवन) आश्रम.

तिलअ } पु (तिलक) तिलक,
तिलग } यांद्धो.

तिअस पु. (त्रिदश) देव.

दाणव पु. (दानव) असुर, दैत्य.

दुकर वि. (दुष्कर) दुःखे करीने
करी शक्य तेवुं.

देसय वि. (देवाक) देवाउनार,
उपदेशक.

नव वि. (सम.) नवुं.

निवास वि. (सम.) स्थान, वास.

निव्वुइ ली. (निर्वृत्ति) भोक्ष, चितनी
स्वरस्यता, शान्ति.

नियाण न. (निदान) नियाणु,
कारण, हेतु.

नेउर } न. (नूपुर) पगनु आभ-
निउर } रण विशेष, नूपुर, अंजर.
नूउर }

पंजर न. (सम.) पांजर.

पच्चोणी ली. (दे.) सन्मुख आववु

पडिवक्क पु. (प्रतिपक्ष) शत्रु.

परिसा ली. (परिषद्) सभा,
परिषद्.

बंधव पु. (बंधव) भन्धु, मित्र.

वंमयारि वि. (व्रमचरिन्) धृष्ट-
यर्थ पालन करनार.

बल न. (सम.) शक्ति, सामर्थ्य.

बलिहो वि. (बलिष्ठ) सर्वथी यण-
वान.

बाला ली. (सम.) कुमारी, छोकरी,
गुवान ली.

भावि वि. (भाविन्) भावि, थनाइ

महिला ली. (सम.) ली, नारी.

मत्त वि. (सम) मदयुक्ता उन्मत्त.

रवि पु. (सम.) सूर्य.

रुव पु. न. (रूप) देहकान्ति, सुह-
रता, आकृति.

ललिय वि. (ललित) सुहर, मनोहर.

लुख वि. (लुब्ध) बोधुप, आसक्त

वय पु. न. (व्रत) व्रत, नियम.

वचसाय (व्यवसाय) व्यापार, कार्य,
उद्यम

वाया ली. (वाच्) वाणी, वाया.

वाणी ली. (सम.) वाणी, वचन

विरल वि. (सम.) अल्प, थोडु,
दुर्लभ.

विहुर वि. (विधुर) दुःखी, व्याकुल.

विवेअ } पु. (विवेक) विवेक,
विवेग } सत्सासत्यनो निर्णय.

विहूण } वि. (विहीन) वञ्छित,
विहीण } रहित.

બુદ્ધિ બી. (વૃદ્ધિ) વૃદ્ધિ, વર્ષા
સંસાર પુ (સમ.) સંસાર. ચાર
ગતિરૂપ.
સંગમ પુ (સમ.) મળવું, પ્રાપ્તિ
સત્ત ન. (સત્ત્વ) જાળ, પરાક્રમ.
સમાવહિત વિ. (સમાપતિત) સ-મુખ
આવીને પડેલું.

સયણ પુ. (સ્વજન) જ્ઞાતિવર્ગ.
સામન્ન વિ. (નામાન્ય) સાધારણ.
સાવય પુ. (ધાવય) શિકારી પશુ,
હિંસક જાનવર.
સિણેહ પુ. (સ્નેહ) સ્નેહ, પ્રેમ.
સોમ પુ. (સમ.) ચંદ્ર.

અન્યયો.

અહ (અય) અનન્તર, મગલ,
પ્રશ્ન, અધિકાર, આરભ, સમુ
ચ્ચય, અથવા.

સલ્લુ (લલ્લ) નિશ્ચય, અવધારણ
અર્થમાં.
હઠ્ઠાય નં. મૂ. (હઠ્ઠાય) હઠિને.

ધાતુઓ

અમ્બુદ્ધર (અમ્બુદ્+વર) ઉદ્ધાર
કરવો.
અવે (અપ+ક) દૂર થવું, ચાકી
જવું
હવે (હપ+ક) પાસે જવું
ચક્કમ્ (અપ્) ભમવું.
જોય્ (જશ્) દેખવું, જોવું.
જવ્ (જપ્) જવું.
નિભિવજ્જ (નિર+ભિદ્+વિષ) નિવેદ
પામવો, વિરક્ત થવું

પત્ય્ } (પ્રાર્થય) પ્રાર્થના કરવી
પચ્છ }
પરિવ્વશ્ (પરિ+વ્રજ્) દીક્ષા લેવી.
પૂર્ (પૂરય) ભરવું, પૂરણ કરવું.
માવ્ (માવય) વાસિત કરવું,
ચિંતન કરવું.
વિસીવ્ (વિ+મીદ્) ખેદ કરવો.
સવ્ (ગપ્) શાપ દેવો.
સિદ્ધિન્ (શિથિલય) શિથિલ
કરવું, હીન કરવું.

પ્રાકૃત વાક્યો.

સાહવો મળસા વિ ન પત્યન્તિ વહુજીવાહલં જલારંમં ॥
સંતિસૂરા અરહંતા, તવસૂરા અણગારા । દાણસૂરે વેસમણે,
જુહસૂરે વાસુદેવે ।

ते सत्तिमंता पुरिसा, जे अब्भत्थणावच्छला समावडियकज्जा
न गणेइ आयइं, अब्भुद्धरेन्ति दीणयं, पूरेन्ति परमणो-
रहे, रक्खन्ति सरणागयं ।

जे निहुज्जणाइं तवोवणाइं सेवन्ति ते जणा सुधन्ना ॥

अहो णु खलु नत्थि दुक्करं सिणेइस्स, सिणेहो नाम मूलं सब्ब-
दुक्खाणं, निवासो अविवेयस्स, अगगला निब्बुईय, वंधवो
कुगइवासस्स, पडिक्खो कुसलजोगाणं, देसथो संसारा-
डवीय, वच्छलो असच्चववसायस्स, एएण अमिभूमा
पाणिणो न गणेन्ति आयइं, न जोयन्ति कालोइअं, न
सेवन्ति धम्मं, न पेच्छन्ति परमत्थं, महालोहपंजरगया
विय केसरिणो समत्था विसीयन्ति त्ति ॥

अम्हे पच्चोणिं गन्तूण पिऊणं चलणेसु पडिआइं ।

अह निण्णासिअतिमिरो विओगविहुराण चक्कवायाण संगम-
करणेकरसो वियंमिओ अरुणकिरणोहो ।

पुत्ता ! तुम्हे वि संजमे नियमे य उज्जमं करिज्जाइ अमयभू-
एण य जिणवयणेण अप्पाणं भाविज्जाइ ।

देवदाणवगन्धवा, जक्खरक्खसकिन्नरा ।

घम्हयारिं नमंसन्ति, दुक्करं जे करन्ति तं ॥१॥

विरला जाणन्ति गुणे, विरला जाणन्ति ललियकव्वाइं ।

सामन्नधणा विरला, परदुक्खे दुक्खिआ विरला ॥२॥

गलइ थलं उच्छाहो, अवेइ सिढिलेइ सयलवावारे ।

नासइ सत्तं अरई, विवड्डए असणरहिअस्स ॥३॥

सोमगुणेहिं पावइ न तं^१ नवसरयससी,

तेअगुणेहिं पावइ न तं नव सरयरवी ।

रुवगुणेहिं पावइ न तं तिअसगणवई,

सारगुणेहिं पावइ न तं^२ धरणिधरवई ॥४॥

- ૪ સંસારના દુઃખો જોઈને તે સંસારથી નિર્વેદ પામે છે.
૫. તે બાલાએ હાથરૂપી કમળ વડે રાખના કપાળે તિલક કર્યું.
૬. કરેલું છે નિયાણું જેણે એવા તેઓને યોધિની પ્રાપ્તિ કર્યાંથી હોય ?
૭. તીર્થંકર ગંહરી વાણી વડે સમવસરણમાં દેવ-દાનન અને મનુષ્યોની પર્પદામાં દેશના આપે છે અને તે સાંભળી ભવ્ય જીવો દર્શન-જ્ઞાન અને આરિત્ર ગ્રહણ કરે છે અને આહાર રહિત એવું મોક્ષ પદ મેળવે છે.
૮. પુષ્પો છે હાથમાં જેઓના તેવી નગરની કન્યાઓએ માણુ-સોમાં ઉત્તમ એવા રાજ ઉપર પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી.
૯. ત્રણે જીવનમાં સર્વ જીવો કરતાં તીર્થંકરો અનન્ત રૂપવાળા હોય છે.
૧૦. જેઓની પાસે સંયમ રૂપી ધન છે તેવા સાધુઓને પરલોકનો ભય નથી.
૧૧. સિદ્ધ ભગવતોને આહાર-દેહ-આયુષ અને કર્મ નથી તેથી જ તે અનન્ત મુખવાળા છે.
૧૨. જે વિધિ પ્રમાણે મંત્રાનુ આરાધન કરે છે, તે જરૂર ફળ પામે છે.
૧૩. શક્તિ ઉદ્ધિંધન કર્યા વિના અહિંસા-સંયમ-અને તપરૂપ ધર્મમાં ઉદ્ધમ કરે છે, તે સંસારરૂપી સમુદ્રથી તરી જાય છે.
૧૪. અજ્ઞાન રૂપી અન્ધકારથી અંધ થયેલાઓને જ્ઞાન તે જ ઉત્તમ અંજન છે.
૧૫. જે કુમારપાત્ર પહેલાં સિદ્ધરાજની બીકથી ભયભરો હતો તે પાછળથી હેમચંદ્રસૂરિજીની મહત્વથી ભયમાંથી મુક્ત થઈને રાજ્ય પામ્યો.

૧૬. જેઓની પાસે ઘણું ધન છે અને આ ચર્વતની હપર મુન્દર છનાલથો બધાવીને લોકોને સતોષીને જેણે માટી કીર્તિ મેળવી છે તે આ વસ્તુપાલ અને તેજપાલ મહામન્ત્રી છે.

પાઠ ૨૪ મો.

પૂર્વ પાઠમાં સંક્ષેપથી સર્વનામોના રૂપો આપ્યાં હતાં. અહીંયાં આ પાઠમાં રૂપોમાં જે વિશેષતા થાય છે તે સહિત સર્વરૂપો આપવામાં આવે છે.

સર્વનામોના રૂપો ત્રણે લિંગમાં થાય છે.

અમુ (અદસ્) શબ્દ સિવાય બધા સર્વનામો અકારાન્ત છે અને તેથી તેના સામાન્ય રૂપો અકારાન્ત નામોના જેવા બળુવા, અને અમુ (અદસ્) શબ્દ ઉકારાન્ત હોવાથી તેના સામાન્ય રૂપો ઉકારાન્ત નામોના રૂપો જેવા બળુવા.

અમ્હ (અસ્મદ્) તુમ્હ (યુષ્મદ્) શબ્દોનો રૂપો ત્રણે લિંગમાં સમાન થાય છે.

- ૧ પુલિંગમાં પ્રથમાના બહુવચનમાં 'વ' પ્રત્યય લાગે છે અને પછીના બહુવચનમાં 'વસિ' પ્રત્યય વિકલ્પે લાગે છે.
- ૨ 'વસિ' પ્રત્યય લગાડતાં પૂર્વે અ કે આ લોપાય છે.
- ૨ સપ્તમીના એકવચનમાં સ્સિ, સ્મિ, ત્થ, એ ત્રણ પ્રત્યયો લાગે છે. 'વ્વ' અને 'હ્મ' સિવાય સકળ સર્વનામોને હિં પ્રત્યય પણ લાગે છે

અકારાન્ત પુલ્લિંગ સવ્વ (સર્વ) શબ્દ.

પકવ૦

વહુવ૦

પ૦ સવ્વો, સવ્વે.

સવ્વે.

વી૦ સવ્વં.

સવ્વે, સવ્વા.

ત૦ સવ્વેણ, સવ્વેણં.

સવ્વેહિ, સવ્વહિં, સવ્વહિં.

ચ૦ સવ્વાય, સવ્વસ્સ, સવ્વાપ.

સવ્વેસિં, સવ્વાણં, સવ્વાણ.

પ૦ સવ્વત્તો, સવ્વાઓ, સવ્વાહ,

સવ્વત્તો, સવ્વાઓ, સવ્વાહ,

સવ્વાહિ, સવ્વાહિન્તો,

સવ્વાહિ, સવ્વાહિન્તો, સવ્વા-

સવ્વા

સુન્તો, સવ્વેહિ, સવ્વેહિન્તો,

સવ્વેસુન્તો.

હૃ૦ સવ્વસ્સ.

સવ્વેસિં, સવ્વાણં, સવ્વાણ

સ૦ સવ્વસિં, સવ્વમ્મિ, સ-

સવ્વેસું, સવ્વેસુ.

વ્વત્થ, સવ્વહિં, સવ્વંસિ.

સં૦ હે સવ્વ, સવ્વો, સવ્વા, સવ્વે.

સવ્વે.

એ પ્રમાણે વીસ, વિસ્સ (વિશ્વ) ઉહ-ઉમ (ઉમ) ઉહય-
ઉમય (ઉમય) અન્ન (અન્ય) અન્નયર (અન્યતર) હયર (હતર)
કયર (કતર) કયમ (કતમ) સમ (સમ) પુવ્વ (પૂર્વ) અવર (અપર)
દાહિણ-વક્કિણ (દક્ષિણ) ઉત્તર (ઉત્તર) સુવ (સ્વ) આદિ સર્વ.
નામેના રૂપો બાણવા.

વિશેષ ઉમ-ઉહ ના રૂપો બહુવચનમાં થાય છે અને છટ્ટીના
બહુવચનમાં ઉમણહં, ઉમણહ, ઉહણહં, ઉહણહ થાય છે બીજા રૂપો
સમાન જ છે.

સર્વનામના ત્રીલિંગ રૂપો.

આકારાન્ત ત્રીલિંગ સર્વનામનાં રૂપો આકારાન્ત ત્રીલિંગ
નામેનાં જેવાં જ થાય છે.

વિશેષ-છઠ્ઠી વિભક્તિના અદ્વયનમાં 'ઈસિ' પ્રત્યય પણ પ્રયો-
ગને અનુસારે લાગે છે અને આર્ષમાં 'સિ' પ્રત્યય પણ લાગે છે.

આકારાન્ત સ્ત્રીલિંગ સર્વા (સર્વા) શબ્દ.

૫૦૦

૫૦૦

૫૦ સર્વા

સર્વાઓ, સર્વાડ, સર્વા.

૫૦ સર્વં.

" "

૫૦ સર્વામ, સર્વાઈ, સર્વાપ

સર્વાહિ, સર્વાહિં, સર્વાહિં.

૫૦ સર્વે, સર્વાણ, સર્વાણં,

સર્વાસિં.

૫૦ " "

સર્વત્તો, સર્વાઓ, સર્વાડ,
સર્વાહિન્તો.

સર્વત્તો, સર્વાઓ, સર્વાડ,
સર્વાહિન્તો, સર્વાસુન્તો.

૫૦ સર્વામ, સર્વાઈ, સર્વાપ

સર્વાસુ, સર્વાસું.

૫૦ હે સર્વે, સર્વા

સર્વા.

આકારાન્ત નપુસકલિંગ સર્વ (સર્વ) શબ્દ.

૫૦૦ સર્વં.

સર્વાઈ, સર્વાઈં, સર્વાણિ.

૫૦ હે સર્વ

સર્વાઈ, સર્વાઈં, સર્વાણિ.

આકારાન્ત ૩૫ પુલ્લિંગ પ્રમાણે.

ત-ળ (તદ્) પઞ-પત (પતદ્) જ (યત) ક. (કિમ્)
ઇમ (ઇદમ્) અમુ (અદસ્) અમ્હ (અસ્મદ્) તુમ્હ (યુષ્મદ્)
શબ્દના રૂપો.

ત-ળ (તદ્) શબ્દના ત્રણે લિંગના રૂપો.
પુલ્લિંગ.

૫૦૦

૫૦૦

૫૦ સ, સો, સે

તે, જે.

૫૦ ત, ણં

તે, તા, જે, ણા.

ત૦ તેજ, તેજા, તિજા, જેજં, જેજ, જિજા.	તેહિ, તેહિં, તેહિં, જેહિ, જેહિં, જેહિં.
ચ-છ૦ તાસ, તસ્સ, સે, જસ્સ.	તાસ, તેસિ, તાજં, તાજ, સિ, જેસિ, જાજં, જાજ.
પં૦ તો, તમ્હા, તત્તો, તાઓ, તાડ, તાહિ, તાહિન્તો જા, જત્તો, જાઓ, જાડ, જાહિ, જાહિન્તો, જા.	તત્તો, તાઓ, તાડ, તાહિ, તાહિન્તો, તાસુન્તો, તેહિ, તેહિન્તો, તેસુન્તો, જત્તો, જાઓ, જાડ, જાહિ, જાહિન્તો, જાસુન્તો, જેહિ, જેહિન્તો, જેસુન્તો.
સ૦ તસ્સિ, તમ્મિ, તત્થ, તદ્દિ, તંસિ, જસ્સિ, જમ્મિ, જત્થ જાહિ, જંસિ તાહે* તાલા, તદ્દમા.	તેસુ, તેસું, જેસુ, જેસું.

તા, તી, જા, જી, જીલિજ્ઞ

પ૦ વ૦

વ૦ વ૦

પ૦ સા	તાઓ, તાડ, તા. તીઆ, તીઓ, તીડ, તી.
વી૦ તં.	તાઓ, તાડ, તા, તીઆ, તીઓ, તીડ, તી.
ત૦ તાઅ, તાહ, તાપ, તીઅ, તીઆ, તીહ, તીપ	તાહિ, તાહિં, તાહિં, તીહિ, તીહિં, તીહિં
ચ-છ૦ તિસ્સા, તીસે, તાસ, સે, તાઅ, તાહ, તાપ, તીઅ, તીઆ, તીહ, તીપ.	તેસિ, તાજ, તાજં, સિ, તાસ, તાસિ,

* તાહે આદિ ત્રણે રૂપે તે વખતે એવા અર્થમાં વપરાય છે.

પં તામ, તાહ, તાપ, તો, તત્તો, તામો, તાહ, તાહિન્તો,
તમ્હા, તત્તો, તામો તાહ, તામુન્તો, તિત્તો, તીમો, તીહ,
તાહિન્તો, તીમ, તીઆ, તીહ, તીહિન્તો, તીસુન્તો.
તીપ, તિત્તો, તીમો, તીહ,
તીહિન્તો.

સં તામ, તાહ, તાપ, તાસુ, તાસું,
તીમ, તીઆ, તીહ, તીપ. તીસુ, તીસું.
જા-જી ના પથુ આ પ્રમાણે બથુવાં.

નપુ'સકલિંગ.

પં વ૦	વ૦ વ૦
પ-ધી૦ } તં.	તાહં, તાહં, તાણિ,
} ણ	જાહ, જાહં, જાણિ

આકીનાં રૂપે પુલ્લિંગ પ્રમાણે.
જ (યત્) પુલ્લિંગ.

પં વ૦	વ૦ વ૦
પં જો, જે.	જે.
ધી૦ જં.	જે, જા.
ત૦ જેણ, જેણ, જિણા.	જેહિ, જેહિં, જેહિં.
વ-હ૦ જાસ, જસ્સ.	જેસિ, જાણં, જાણ.
પં જમ્હા, જત્તો, જામો, જાહ,	જત્તો, જામો, જાહ, જાહિ,
જાહિ, જાહિન્તો, જા	જાહિન્તો, જાસુન્તો, જેહિ,
	જેહિન્તો, જેસુન્તો.

સં જર્સિસ, જર્મિસ, જત્થ, જેસુ, જેસું.

જહિં, જંસિ.

*જાહે, જાહા, જહ્યા

જાહે આદિ ત્રણે રૂપે બ્યારે, જે વખતે તેવા અર્થને
વપરિય છે.

શ્રીલિંગ *જા-જી (યત્)

પ૦ જા.	જાથો, જાડ, જા,
	જીથા, જીથો, જીડ, જી.
બી૦ જં.	જાથો, જાડ, જા,
	જીથા, જીથો, જીડ. જી.
ત૦ જાથ, જાદ, જાપ	જાદિ, જાદિ, જાદિં
જીથ, જીથા, જીદ, જીપ,	જીદિ, જીદિ, જીદિં.
ચ-છ જિસ્સા, જીસે,	જેસિં, જાણં, જાણ, જાસિં
જાથ, જાદ, જાપ,	
જીથ, જીથા, જીદ, જીપ.	
પં૦ જાથ, જાદ, જાપ, જમ્હા,	જત્તો, જાથો, જાડ, જાદિન્તો,
જત્તો, જાથો, જાડ,	જાસુન્તો, જિત્તો, જીથો, જીડ,
જાદિન્તો, જીથ, જીથા,	જીદિન્તો, જીસુન્તો.
જીદ, જીપ, જિત્તો, જીથો,	
જીડ, જીદિન્તો.	
સ૦ જાથ, જાદ, જાપ,	જાસુ, જાસું
જીથ, જીથા, જીદ, જીપ.	જીસુ, જીસું.
નપુંસક લિંગ.	
પ૦બી૦ જં.	જાદં, જાદૈં, જાણિ.
આઠીનાં ૩૫ પુલ્લિંગ પ્રભાથે.	
ક (કિમ્) પુલ્લિંગ.	
પ૦વ૦	બ૦વ૦
પ૦ કો, કે.	કે.
બી૦ કં	કે, કા

* તા નો તી, જા નો જી, કા નો કી, આ નો દૈ અને
 આ નો આ પથુ વિકલ્પે થાય છે. પૃ. ૬૯ મું શુઓ.

त० केणं, केण, किणा.	केहि, केहिँ, केहिं.
च-छ० कास, कस्स,	कास, केसिं, काणं, काण,
प० क्रिणो, कोस, कम्हा,	कत्तो, काओ, काउ, काहि,
कत्तो, काओ, काउ, काहि,	काहिन्तो, कासुन्तो, केहि,
काहिन्तो, का	केहिन्तो, केसुन्तो.
स० कस्सि, कस्मि, कत्थ,	केसु, केसुं.
कहिं, कसि,	
*काहे, काला, कइथा.	

का, की (किम्) श्रीदि०ग.

प० का.	काओ काउ, का,
	कीआ, कीओ, कीउ, की,
वी० कं.	काओ, काउ, का,
	कीआ, कीओ, कीउ, की,
त० काअ, काइ, काए,	काहि, काहिँ, काहिं
कीअ, कीआ, कीइ, कीए	कोहि, कीहिँ, कोहिं
च० } किस्सा, कीसे. कास,	केसिं, काण, काणं, कासिं,
छ० } काअ, काइ, काए,	कास,
कीअ, कीआ, कीइ, कीए.	
प० काअ, काइ, काए, कम्हा,	कत्तो, काओ, काउ, काहिन्ता,
कत्तो, काओ, काउ,	कासुन्तो कित्तो, कीओ, कीउ,
काहिन्तो, कीअ, कीआ,	कोहिन्तो कीसुन्तो,
कीइ, कीए कित्तो, कीओ,	
कीउ, कीहिन्तो	
स० काअ, काइ, काए,	कासु, कासुं.
कीअ, कीआ, कीइ. कीए	कीसु, कीसुं.

* काहे आदि त्रये उपो द्वारे अथवा द्वये वपते तेन
अर्थभां वपराय छे.

क (किम्) नपुंसकलिङ्ग.

प-बी० किं.

काहं, काहँ, काणि.

आक्षीनां इपो पुक्षिङ्ग प्रभाषे.

एअ, एत, (एतद्) पुलिङ्ग

एकव०

बहुव०

प० एस, एतो, एसे,
इणं, इणमो.

एए

बी० एअं.

एए, एआ.

त० एएण, एएणं, एएणा

एएहि, एएहिँ, एएहिं.

च० } एअस्स, से.
छ० }

एएसि, एआण, एआणं, सिं.

पं० एत्तो, एत्ताहे, एअत्तो,
एआओ, एआउ, एआहि,
एआहिन्तो, एआ.

एअत्तो, एआओ, एआउ,
एआहि, एआहिन्तो, एआसुन्तो,
एएहि, एएहिन्तो, एएसुन्तो.

ल० अयम्मि, इअम्मि, एअस्सि,
एअम्मि, एत्थ, एअंसि.

एएसु, एएसुं.

एआ, एई (एतद्) श्रीलिङ्ग.

प० एस, एसा, इणं, इणमो,
एई, एईआ

एआओ, एआउ, एआ,
एईआ, एईओ, एईउ, एई.

बी० एअं, एई.

७५२ प्रभाषे.

त० एआअ, एआइ, एआए,
एईअ, एईआ, एईइ, एईए.

एआहि, एआहिँ, एआहिं,
एईहि, एईहिँ, एईहिं.

च० } एआअ, एआइ, एआए,
छ० } से, एईअ, एईआ, एईइ,
एईए.

एआण, एआणं, सिं, एएसि,
एआसि, एईण एईणं.

प० पआअ, पआइ, पआप, पअत्तो, पआओ, पआउ,
पअत्तो, पआओ, पआउ, पआहिन्तो, पआसुन्तो. पइत्तो,
पआहिन्तो, पईअ, पईआ, पईओ, पईउ, पईहिन्तो,
पईइ, पईए, पईत्तो, पईओ, पईसुन्तो.
पईउ, पईहिन्तो.

स० पआअ, पआइ, पआप, पआसु, पआसुं, पईसु, पईसुं.
पईअ, पईआ, पईइ, पईए.

पअ (पतद्) नपुंसकलिङ्ग.

प० पअं, एस, इणं, इणमो, पआइं, पआइँ, पआणि.

धी० पअं.

आडीनां ३५ पुलिङ्ग प्रभाषे

इम, (इदम्) पुलिङ्ग.

प० अयं, इमो, इमे.

इमे.

बो० इमं, इणं, णं

इमे, इमा, णे, णा.

त० इमेणं, इमेण, इमिणा णेणं,
णेण.

इमेहि, इमेहिँ, इमेहिं, णेहि,
णेहिँ, णेहि, पहि, पहिँ पहि.

च० } इमस्स, से, अस्स.
छ० }

इमेसि, इमाणं, इमाण, सि.

प० इमत्तो, इमाओ, इमाउ, इमाहिन्तो, इमा

इमत्तो, इमाओ, इमाउ, इमाहि,
इमाहिन्तो, इमासुन्तो, इमेहि,
इमेहिन्तो, इमेसुन्तो

स० इमस्सि, इमम्मि, अस्सि,
इह, इमंसि.

इमेसुं, इमेसु, एसु, एसुं.

इमा, इमी (इदम्) स्त्रीलिङ्ग

प० इमा, इमिआ, इमी, इमाओ, इमाउ, इमा, इमीआ,
इमीआ इमीओ, इमीउ, इमी, [इमे].

वो० इमं, इमिं, इणं, णं.

त० इमाअ, इमाइ, इमाए, इमाहि, इमाहिँ, इमाहिं,
इमीअ, इमीआ, इमीइ, इमीहि, इमीहिँ, इमीहिं,
इमीए, णाअ, णाइ, णाए. णाहि, णाहिँ, णाहिं,
आहि, आहिँ, आहिं.

च० } इमाअ, इमाइ, इमाए, इमाण, इमाणं, इमीण, इमीणं,
छ० } इमीअ, इमीआ, इमीइ, सिं, इमेसिं, इमासिं..
इमीए, से. [इमीसे].

पं० इमाअ, इमाइ, इमाए, इमत्तो, इमाओ, इमाउ,
इमत्तो, इमाओ, इमाउ, इमाहिन्तो, इमासुन्तो; इमिन्तो,
इमाहिन्तो, इमीअ, इमीआ, इमीओ, इमीउ, इमीहिन्तो,
इमीइ, इमीए, इमिन्तो, इमीसुन्तो.
इमीओ, इमीउ, इमीहिन्तो.

स० इमाअ, इमाइ, इमाए. इमासु. इमासुं,
इमीअ, इमीआ, इमीइ, इमीसु, इमीसुं,
इमीए. आसु, आसुं.

इम (इदम्) नपुंसकलिङ्ग.

प० वो० इदं, इणमो इणं, इमाइं, इमाहें, इमाणि.

आडीना इय पुद्भिग प्रभावे.

अमु (अदस्) आ, ते, पेक्षुं, पुद्भिङ्ग.

प० अह, अमू. अमवो, अमओ, अमउ, अमू,
अमुणो.

वो० अमुं. अमू, अमुणो.

त० अमुणा. अमूहि, अमूहिं, अमूहिँ

च० } अमुणो, अमुस्स. अमूर्णं, अमूण.

छ० }

प० अमुणो, अमुत्तो, अमूओ, अमुत्तो, अमूओ, अमूउ,
अमूउ, अमूहिन्तो. अमूहिन्तो, अमूसुन्तो.
स० अयम्मि, इअम्मि, अमूसु, अमूसुं.
अमुम्मि, अमुंसि

श्रीलिङ्ग.

प० अह, अमू अमूओ, अमूउ, अमू.
बी० अमुं. " " "
त० अमूअ, अमूआ, अमूइ, अमूहि, अमूहिं अमूहिं.
अमूप.
च० } अमूअ, अमूआ, अमूइ, अमूणं, अमूण.
छ० } अमूप
प० अमूअ, अमूआ, अमूइ,
अमूप,
अमुत्तो, अमूओ, अमूउ, अमुत्तो, अमूओ, अमूउ,
अमूहिन्तो. अमूहिन्तो अमूसुन्तो.
स० अमूअ, अमूआ, अमूइ, अमूसु, अमूसुं.
अमूप.

नपुंसकलिङ्ग

प० अह, अमुं. अमूई, अमूई, अमूणि.
बी० अमुं. " " "

आक्षीनां इप पुष्टिग प्रभाषे.

*अम्ह, (अस्मद्) हुं. (त्रये लिङ्गमां सभान इपो थाय छे)

प० हं, अहं, अहयं, मि, अम्ह, अम्हे, अम्हो, मो, घयं,
अमिम, अमिह मे.

* तुम्ह-अम्ह शब्दना विशेष इपो 'प्राकृतरूपमाला' भांथी
नेध वेवां.

વી૦ મં, મમં, મિમં, ણં, અમ્હ, અમ્હે, અમ્હો, અમ્હ, જે
મમ્હ.

ત૦ મમપ, મમાઇ, મહ, મપ, અમ્હેદિ, અમ્હાદિ, અમ્હ,
મયાઇ, જે, મિ, મે, [મયા,] અમ્હે

ચ-છ૦ મે, મહ, મમ, મહ, જે, જો, મજ્ઞ, અમ્હ, અમ્હં,
મહં, મજ્ઞ, મજ્ઞં, અમ્હ, અમ્હે, અમ્હો, અમ્હાણ, મમાણ,
અમ્હં મહાણ, મજ્ઞાણ, અમ્હાણં,
મમાણં, મહાણં, મજ્ઞાણં

પ૦ મહત્તો, મદ્દઓ-ઉ- મમત્તો, મમાઓ-ઉ-દિ-દિન્તો-
દિન્તો, સુન્તો,
મમત્તો, મમાઓ-ઉ-દિ- મમેદિ-દિન્તો-સુન્તો,
દિન્તો, મહત્તો, મહાઓ-ઉ-દિ- અમ્હત્તો, અમ્હાઓ-ઉ-દિ-
દિન્તો, દિન્તો-સુન્તો,
મજ્ઞતો, મજ્ઞાઓ-ઉ-દિ- અમ્હેદિ, અમ્હેદિન્તો,
દિન્તો. અમ્હેસુન્તો

સ૦ મિ, મહ, મમાઇ, મપ, મે, અમ્હસ્સિ-મ્મિ, અમ્હંસિ, અમ્હસુ-સું, અમ્હેસુ-સું,
મમસ્સિ-મ્મિ, મમંસિ, મમસુ-સું, મમેસુ-સું,
મહસ્સિ-મ્મિ, મહંસિ, મહસુ-સું, મહેસુ-સું,
મજ્ઞસ્સિ-મ્મિ, મજ્ઞંસિ, મજ્ઞસુ-સું, મજ્ઞેસુ-સું,
અમ્હે, મમે, મહે, મજ્ઞે, અમ્હાસુ-સું.
[મમ્હિ]

તુમ્હ (યુષ્મદ્) તું. (ત્રણે લિંગમાં સમાન રૂપો થાય છે)

પ૦ તં, તું, તુવં. તુમં. મે, ॥તુમ્મે, તુજ્ઞ, તુમ્હ.

॥ યુષ્મદ્-શબ્દના રૂપોમાં આવેલા 'ન્મ' નો મ્હ અને જ્ઞ વિકલ્પે થાય છે તુમ્મે, તુમ્હે, તુજ્ઞો ધર્યાદિ.

वी० तं, तुं, तुवं, तुमं, तुमे, वो, तुम्मे, तुम्हे, तुज्जे, भे.
त० भे, ते, तइ, तप, तुमइ, मे, तुम्मेहिं, उज्जेहिं, उम्हेहिं,
तुमप, तुमे, तुमाइ, तुम्हेहिं, तुज्जेहिं.

च० } तइ, ते तुम्ह, तुह, तुह, तु, वो, भे, तुब्भ, तुब्भं.
छ० } तुम, तुय, तुमे, तुमो, तुम्माण-णं, तुवाण-णं,
तुमाइ, तुब्भ, तुम्ह, तुज्ज. तुमाण-णं, तुहाण-णं,
उम्हाण-णं, तुम्हाण-णं,
तुज्जाण-णं, तुम्ह, तुज्ज

पं० तइत्तो, तईओ-उ-हिन्तो. तुब्भत्तो, तुम्भाओ-उ-हि-
हिन्तो-सुन्तो.

तुवत्तो, तुवाओ-उ-हि- तुम्मेहि-हिन्तो-सुन्तो
हिन्तो, तुवा

तुमत्तो-तुमाओ-उ-हि- तुय्दत्तो-तुय्दाओ-उ-हि-हिन्तो-
हिन्तो, तुमा सुन्तो.

तुहत्तो, तुहाओ-उ-हि- तुय्हेहि-हिन्तो-सुन्तो,
हिन्तो, तुहा.

तुब्भत्तो, तुम्भाओ-उ-हि- तुम्हत्तो, तुम्हाओ-उ-हि-हिन्तो
हिन्तो, तुम्भा. -सुन्तो.

तुम्हेहि-हिन्तो-सुन्तो.

स० तुमे, तुमप, तइ, तप, तुसु-सुं
तुम्मि.

तुवम्मि, तुवस्सिं, तुवंसि, तुवसु-सुं, तुवेसु-सुं.

तुमम्मि, तुमस्सि, तुमसि, तुमसु-सुं, तुमेसु-सुं.

तुहम्मि, तुहस्सि, तुहांस, तुहसु-सुं, तुहेसु-सुं.

तुब्भम्मि, तुब्भस्सि, तुब्भसु-सुं, तुम्मेसु-सुं.

तुब्भंसि

તુમ્હમ્મિ, તુમ્હસ્સિ,
તુમ્હંસિ.

તુમ્હસુ-સું, તુમ્હેસુ-સું,
તુમ્માસુ-સું.

શબ્દો.

અણુગ્રહ પુ. (અણુગ્રહ) ઉપકાર
કરવો, કૃપા કરવી.
ઉવજ્જિઅ વિ. (ઉપાર્જિત) ઉપા-
જન કરેલું.
ઉવહિ પુ. સ્ત્રી. (ઉપધિ) માયા,
ઉપકરણ, સાધન.
જણહણ પુ. (જનાર્દન) વાસુદેવનું
નામ.
જરાકુમાર પુ. (સમ.) વસુદેવ રા-
ખનો પુત્ર, વાસુદેવનો મોટો
ભાઈ.
જરાદેવી સ્ત્રી. (સમ.) વસુદેવની
સ્ત્રી.
જાયવ પુ. (યાદવ) યદુવંશીય.
જેટ્ટ વિ. (જેષ્ઠ) મોટો, વૃદ્ધ.
તિવિહ વિ. (ત્રિવિધ) ત્રણ પ્રકારે
(મન વચન કાયા વડે)
દિદ્ધિ સ્ત્રી. (દષ્ટિ) દષ્ટિ, નજર.

દૂર ન. (સ) દૂર, છેડું, આધે.
દોરિઆ સ્ત્રી. (દે. દવરિકા) રસ્સી,
દોરી.
નિબદ્ધ વિ. (સમ.) બંધાયેલ.
નિબ્બંધ પુ. (નિર્વંધ) આગ્રહ.
પણામ પુ. (પ્રણામ) નમસ્કાર.
પરંપરા સ્ત્રી (પરમ્પરા) પરંપરા,
અનુક્રમ.
પુહુવી સ્ત્રી (પૃથ્વી) પૃથ્વી, ભૂમિ.
વાહિર વિ. (વાહ્ય) બહારનું
મૂલ પુ. ન. (મૂલ) જન્મ, પ્રાણી.
મોગ પુ. (સમ.) શબ્દાદિ વિષય,
ખાલુ તે.
મહપ્પ પુ. (મહાત્મન) મહાત્મા,
ચોગી.
મિત્તી સ્ત્રી. (મૈત્રી) મિત્રતા, દોસ્તી.
ચિવરિઅ વિ. (વિપરીત) ઉલટું,
ચિવરીઅ) પ્રતિકુલ.
ચિહલિઅ વિ. (ચિહલિત) મુઝાયેલ.

૮૩. અંતે 'વિ' સંયુક્ત હોય એવા સ્ત્રીલિંગ નામોમાં 'વી' ની
પૂર્વે 'ઉ' મુકાય છે. ઉદા०

તણવી (તન્વી)
લહુવી (લહ્વી)
પુહુવી (પૃથ્વી)

મહવી (મહ્વી)
ગહવી (ગુર્વી)

વિસાથ પુ (વિપાદ) ખેદ, શોક.

વેર } ન. (વૈર) શત્રુતા.
વહર }

વુત્ત વિ. (વૃક્ત) ઢહેલું.

સંજુઘ વિ. (મયુત) યુક્ત, સહિત.

સંજોગ પુ. (મંયોગ) સમ્બંધ,
મેલાપ.

સજ્જ વિ. (સજ્જ) તૈયાર

સહી સ્ત્રી. (સહી) સખી, બેન-
પણી, સહીયરી

સામિ પુ. (સ્વામિ) સ્વામિ,
નાયક, અધિપતિ.

સેસ વિ. (શેષ) બાકી.

અવ્યય.

અહ } (અવિ) સભાવનાર્થમાં,
દે } આમ ત્રણ સૂચક.

હહરા } (હતરયા) અન્યથા, અન્ય
હહરહા } રીતે.

ઈંહી (ઈંવત) અદ્ય, થેડું.

પક્કસરિઅં (દે) શીઘ્ર, જલદી,
સપ્રતિ, હમથ્યા.

જવર } (દે) કેવળ, ફક્ત,
જવરં } અનન્તર.

થુ (દે) નિન્દા સૂચક.

વહુસો (વહુઝઃ) અનેકવાર.

મોરઝહા } (મુઝા) મુઝા, વ્યર્થ,
મુઝા }

વીસું (વિવ્વજ) ચારે તરફ, ચોમેર.

હહિ } (હા-થિજ) ખેદ સૂચક,
હહી } અનુતાપ.

ઘાતુઓ.

આહક્ષ્ (આ+અક્ષ) ઢહેવું, હિપ-
દેશ આપવો.

અકકમ્ (આ+કમ્) દયાવધું,
આક્રમણ કરવું.

અણુમવ્ (અનુ+મવ્) અનુભવ
કરવો, જાણવું.

આસાસ્ (આ+આસ) શાન્તિ આ-
પવી, આશ્વાસન દેવો.

આરંમ્ }
આઢવ્ } (આ+રમ્) શરૂ કરવું.
આરમ્ }

અઈ } (ગમ્) જવું.
ળી }

હિહ્ } (સ્ટ્રિજ) રપર્થ કરવો.
હિહ્ }

જીહ્ (જિજ્ઞ) લગભગ પામવી.

झडू (शद) शडु, पडुं, अ५८
भारवी

निअच्छ
पुलोअ }
पुलअ } (दृश्) लेवुं.
निअ }

निस्सस् } (निश्+श्स्) निश्वास
नीस्स } देवे।

पमाथ (प्र+माद्) प्रमाद करेवे,
शुधवुं.

मास् (माप्) मेधवुं.

विकके (वि+क्री) वेथवु.

संपज्ज (सम्+पद्-पद्य) प्राप्
करवुं.

सोअ } (शुच्-शोच्) शोऽ करेवे।
सोच् }

प्राकृत वाक्यो ।

सन्नेसिं गुणाणं चम्हचेरं उत्तममत्थि ।

गुरवो सया अम्ह रक्खन्तु ।

कण्हेण भयवं पुच्छिओ सामि ? कत्तो मे मरणं भविस्सइ,
सामिणा कहियं, जो एस 'ते जेह-भाया' वसुदेवपुत्तो
जरादेवीप जाओ जराकुमारो नाम, इमाओ ते मच्चू,
तओ जायवाण जराकुमारे सविसाया सोपण निवडिआ
दिट्ठी, चित्तिअं इमिणा अहो ? कट्ठं अहं वासुदेवपुत्तो
होऊण सयलजणमिट्ठं कणिट्ठं भायरं विणासेहामित्ति,
तओ आपुच्छिऊण जादवजणं जणहणरक्खणत्थं गओ
वणवासं जराकुमारो ।

हे वीरजिणेशर ! तह कणसु अम्ह पसायं जह न संसारे अम्हे
निवडिमो ।

चिट्ठउ दूरे भन्तो, तुज्झ पणामो वि बहुफलो होइ ।

न मं मोत्तुं अन्नो उच्चिओ इमीण, ता मुंच पयं जुद्धसज्जो वा
होहि ।

साहूहिं वुत्तं जइ ते अइनिब्बंघो, तो संघसहिंण अम्हे मेरुम्मि
नेऊण चेइयाइ वंदावेह, तीण (देवीण) भणियं तुम्हे वो
जणे अहं देवे तत्थ वंदावेमि ॥

किं मे कट्ठं, किं च मे किञ्चसेसं, किं च सक्कणिज्जं न समा-
यसमिच्चि पच्छुहे सया द्वापयव्वं ।

जं जेण जया जत्थ, जारिसं कम्मं सुहमसुहं उवज्जियं ।
तं तेण तया तत्थ, तारिसं कम्मं दोरियनियद्धव्व संपज्जइ ॥

तुं कुण धम्मं, जेण सुहं सोच्चिय चित्तेइ तुह सव्वं ।

खामेमि सव्वजीवे, सव्वे जीवा खमंतु मे ।

मिच्ची मे सव्वभूपसु, वेरं मज्झ न केणइ ॥१॥

सव्वस्स समणसंघस्स, भगवओ अंजलि करिअ सीसे ।

सव्वं खमावइत्ता खमामि सव्वस्स अहुर्यं पि ॥२॥

जीसे खित्ते साह, दंसणनाणेहिं चरणसहिण्हिं ।

साहंति मुक्खमग्गं, सा देवी हरउ दुरिआइं ॥३॥

हसउ अ रमउ अ तुह सहिजणो, हसामु अ रमामु अ अहंपि ।

हससु अ रमसु अ तंपि, इअ भणिही मह पिओ इण्हि ॥४॥

सामाइयमि उ कप, समणो इव सावओ हवइ जम्हा ।

पयण कारणेणं, बहुसो सामाइयं कुज्जा ॥५॥

जइ मे डुज्ज पमाओ, इमस्स देहस्सिमाइ रयणीप ।

आहारमुवहिदेहं सव्वं तिविहेण वोसिरिअं ॥६॥

पणो हं नत्थि मे कोइ, नाहमन्नस्स कस्सइ ।

एवं अदीणमणसो, अप्पाणमणुसासइ ॥७॥

* क (किम्) सर्वनाम्ना रूपाने 'चि, इ, ई' (चित्) अने 'पि-वि' (अपि) प्रत्यय लगावार्थी प्रश्नार्थ जतो रक्षीने अनिश्चयार्थ थाय छे.

कस्सइ, कसइ (कस्यचित्) डोअनु.	केणइ (केनचित्) डोअ वडे,
कस्सवि, कसवि (कस्यापि) डोअनु पथु,	केणवि (केनापि) डोअ पथु वडे,
केइ, केई (केचित्) डोअउ,	कचि (कच्चित्) डोअने,
केवि (केअपि) डोअ पथु,	कंपि (कमपि) डोअने पथु.

एगो मे सासओ अप्पा, नाणदंसणसंजुओ ।

सेला मे बाहिरा मावा, सब्बे संजोगलक्खणा ॥८॥

संजोगमूला जीवेण, पत्ता दुक्खपरंपरा ।

तम्हा संजोगसंबंधं, सब्बं तिविहेण वोसिरिअं ॥९॥

अरिहंतो मह देवो, जावज्जीवं सुसाहुणो गुरुणो ।

जिणपच्चत्तं तत्तं, इअ सम्मत्तं मए गहिअं ॥१०॥

ગુજરાતી વાક્યો.

- ૧ દેવો! અને અમુરોના સમુદાયથી વંદાયેલા એવા જીનેશ્વરો અમારૂં રક્ષણ કરે.
- ૨ જે મુઝાયેલાને શાન્તિ આપે છે. દુઃખમાં પડેલાનો ઉદ્ધાર કરે છે, શરણે આવેલાનું રક્ષણ કરે છે, તે તે પુરૂષો વડે પૃથ્વી અલંકૃત છે.
- ૩ અહિંસા સંજન અને તપ એ ધર્મ જેઓના હૃદયમાં હોય છે તેઓને દેવો પણ નમસ્કાર કરે છે.
- ૪ જે મનુષ્ય ધર્મનો લાગ કરીને કેવલ કામ અને લોભોને સેવે છે તેઓ કોષ્ઠપણ કાળમાં સુખ પામી શકતા નથી.
- ૫ સર્વ મંગલોમાં પહેલું મંગળ કયું છે ?
- ૬ હે ભગવન્ ! ધર્મનો ઉપદેશ આપવાથી તમોએ મારી ઉપર અનુગ્રહ કર્યો છે.
- ૭ તમારે સ્વામિની આત્મામાં રહેવું તેમાજ તમારૂં કલ્યાણ છે.
- ૮ જ્યારે પુણ્યનો નાશ થાય છે ત્યારે સર્વ વિપરીત થાય છે.
- ૯ હે પ્રભો ! તમારા ચરણનું શરણ લઈને કયો મનુષ્ય સંસાર તરશે નહીં ?
- ૧૦ આ લોકમાં જે શુભ કે અશુભ કર્મ કર્યું છે તે જ પરલોકમાં સાથે આવે છે, તેથી તું શુભકર્મનો સમય કર.
- ૧૧ આ સંસારમાં કોનું જીવન સફળ છે ?

- ૧૨ જે જીવે છતે સજ્જનો અને મુનિઓ જીવતાં હોય અને જે હંમેશા પરોપકારી હોય તેઓનું (જીવન સફળ છે.)
- ૧૩ આ માફ છે અને આ તાફ છે, એ પ્રમાણે હલકા મનવાળાને હોય છે, અને મહાત્માઓને તો આખું જગત પોતાનું જ છે.
- ૧૪ તું કહે છે કે આ ચોપડી મારી છે અને તારો મિત્ર કહે છે કે આ ચોપડી મારી છે તો તમારામાં સાચું કાણુ ?
- ૧૫ આ છોકરાઓને અને પેલી છોકરીઓને તે માણસે બધા ક્ષેત્રે આપી દીધા.
- ૧૬ રાજ્ય એકદમ બોલી ઉઠ્યો કે પેલા માણસે કાણુ છે, ક્યાંથી આવે છે અને મારી પાસે તેઓને શું કામ છે ?

પાઠ ૨૫ મો

સંખ્યાદર્શક શબ્દો.

૧ પગ-પગ } (૧) એક	૬ છ (પપ્) છ
પગ-દક } (૨) બે	૭ સત્ત (સત્ત) સાત
૨ લો } (૩) ત્રણ	૮ અઠ્ઠ (અઠ્ઠ) આઠ
૩ તિ (ત્રિ) ત્રણ	૯ નવ (નવ) નવ
૪ ચત્ત (ચતુર) ચાર	૧૦ દસ } (દશ) દશ
૫ પંચ (પચ્ચ) પાંચ	દશ }

૪ આપના 'પંચ' નો પચ્ચ, 'અઠ્ઠ' નો અઠ્ઠ, 'અઠ્ઠારહ' નો અઠ્ઠાર પચ્ચ થાય છે.

૧૧ યગારહ } (એકદશ) અગીયાર	૧૫ યણારસ } (પંચદશ) ૫૬૨
યગાદસ }	યણારહ }
૧૨ ડુવાલસ } (દ્વાદશ) બાર	૧૬ સોલસ } (ષોઢગ) સોળ
વારહ }	સોલહ }
વારસ }	૧૭ સત્તરસ } (સપ્તદશ) સત્તર
૧૩ તેરહ } (ત્રયોદશ) તેર	સત્તરહ }
તેરસ }	૧૮ અઢારહ } (અષ્ટદશ) અઢાર.
૧૪ ચોદહ } (ચતુર્દશ) ચોઢ	અઢારસ }
ચોદસ }	
ચહહહ }	
ચહહસ }	

યગ, યમ, યક્ષ, હક્ષ શબ્દના રૂપો ત્રણે લિંગમાં વપરાય છે. અને તેના રૂપો 'સન્વ' શબ્દના રૂપો જેવાં જ થાય છે, અને 'દો' શબ્દથી માંડીને અઢારસ સુધીના સંખ્યાવાચક શબ્દોના રૂપો બહુવચનમાં આવે છે, તેમજ ત્રણે લિંગમાં સમાન જ થાય છે. અઢારસ સુધીના સંખ્યાવાચક શબ્દોમાં પછીના બહુવચનમાં વહ અને વહં પ્રત્યય લાગે છે.

પુલ્લિંગ.

ય૦ યગો, યગે. યગે	
વી૦ યગં	યગો, યગા
ચ૦ } યગસ્સ	યગણં, યગણહ, યગેસિં.
છ૦ }	

બાકીના રૂપો 'સન્વ' જેવા.

૮૪. સંખ્યાવાચક શબ્દમાં યસ યુક્ત 'દ' નો 'ર' થાય છે અને દશના 'શ' નો 'હ' વિકલ્પે થાય છે

એઆરહ } (એકાદશ)	તેરહ } (ત્રયોદશ)
એઆરસ }	તેરસ }

સ્રીલિંગ.

પ૦	પગા	પગાઓ, પગાડ, પગા.
વી૦	પગં	" " "
ચ૦	પગાઅ	પગાસિં, પગોસિં
છ૦	પગાહ	પગણ્હ, પગણ્હ.
	પગાપ	

બાકીના રૂપો 'સવ્વા' નેવા.

નપુસકલિંગ.

પ૦	પગં	પગાઈ, પગાઈ
વી૦		પગાણિ

બાકીના રૂપો 'સવ્વ' નેવા.

દો-વે (દિ) ત્રણે લિંગમાં

તિ (ત્રિ) ત્રણે લિંગમાં

પ૦	દુવે, દોણિ, દુણિ,
વી૦	વેણિ, વિણિ, દો, વે.

પ૦	તિણિ [તઓ]
વી૦	

ત૦ દોહિ, વોહિ, દોહિ,
વેહિ, વેહિ, વેહિ

ત૦ તીહિ, તીહિ, તીહિ.

ચ૦	દોણ્હ, દોણ્હ, દુણ્હ, દુણ્હ,
છ૦	વેણ્હ, વેણ્હ, વિણ્હ, વિણ્હ.

ચ૦	તિણ્હ, તિણ્હ.
છ૦	

પ૦ દુત્તો, દોઓ, દોડ,
દોહિન્તો, દોસુન્તો,
વિત્તો, વેઓ, વેડ, વેહિન્તો,
વેસુન્તો

પ૦ તિત્તો, તીઓ, તોડ,
તીહિન્તો, તોસુન્તો.

સ૦ દોસુ, દોસું, વેસુ, વેસું.
ચડ (ચતુર્)

સ૦ તીસુ, તીસું.
પંચ (પચ્ચન)

પ૦	ચતારો, ચડરો,
વી૦	ચતારિ.

પ૦	પંચ
વી૦	પંચ

ત૦ ચઝહિ, ચઝહિં, ચઝહિં. ત૦ ડપંચહિ, પંચહિં, પંચહિ
ચઝહિ, ચઝહિં, ચઝહિં.

ચ૦ } ચઝણહં, ચઝણહ.
છ૦ }

ચ૦ } પંચણહં, પંચણહ.
છ૦ }

પં૦ ચઝત્તો, ચઝઓ, ચઝઝ,
ચઝહિન્તો, ચઝસુન્તો,
ચઝઓ, ચઝઝ,
ચઝહિન્તો, ચઝસુન્તો.

પં૦ પંચત્તો, પંચાઓ, પંચાઝ,
પંચાહિન્તો, પંચાસુન્તો

સ૦ ચઝસુ, ચઝસું,
ચઝસુ, ચઝસું.

સ૦ પંચસુ, પંચસું

છ (ષણ્)

સત્ત (સત્તન્)

પ૦ } છ
વી૦ }

સત્ત

ત૦ છહિ, છહિં, છહિં.

સત્તહિ, સત્તહિં, સત્તહિં

ચ૦ } છણહં, છણહ,
છ }

સત્તણહં, સત્તણહ.

પં૦ છત્તો, છાઓ, છાઝ,
છાહિન્તો, છાસુન્તો

સત્તત્તો, સત્તાઓ, સત્તાઝ,
સત્તાહિન્તો, સત્તાસુન્તો.

સ૦ છસુ, છસું

સત્તસુ, સત્તસું.

અટ્ટ (અટ્ટન્)

નવ (નવન્)

પ૦ } અટ્ટ
વી૦ }

નવ

ત૦ અટ્ટહિ, અટ્ટહિં, અટ્ટહિં,

નવહિ, નવહિં, નવહિં.

ડ પંચેહિ-હિં-હિં, સત્તેહિ-હિં-હિં ધ્યાદિ રૂપે। પણ જોવામાં આવે છે.

ચ૦ } અટ્ટહં, અટ્ટહં.
છ૦ }

નવણં, નવણં

પ૦ અટ્ટતો, અટ્ટાઓ, અટ્ટાડ,
અટ્ટાહિન્તો, અટ્ટાસુન્તો

નવતો, નવાઓ, નવાડ,
નવાહિન્તો, નવાસુન્તો

સ૦ અટ્ટસુ, અટ્ટસું

નવસુ, નવસું.

આ પ્રમાણે દહ, દસ આદિથી અટ્ટારસ ગુધીનાં રૂપો બાણવા.

કહ (કતિ) = કેટલાં, તેના રૂપો બહુવચનમાં થાય છે.

પ૦ } કઈ
વી૦ }

ત૦ કઈહિ, કઈહિં, કઈહિં

ચ૦ } કહણં, કહણં.
છ૦ }

પ૦ કહતો, કહઓ, કહડ, કહહિન્તો, કહસુન્તો

સ૦ કહસુ, કહસું

૧૯ પગૂણવીસા- (પગૂણવિગતિ)
ઓગણિસ

૨૦ વોસા (વિગતિ) વીસ

૨૧ પગવીસા } (પગવિગતિ)
પગવોસા } એવીસ
૨૨ વાવીસા } (વાવિગતિ) આવીસ

૨૩ તેવીસા (તેવોવિગતિ) તેવીસ

૨૪ ચડવીસા } (ચડવિગતિ)
ચોવીસા } એવીસ

૨૫ પળવીસા (પળવિગતિ) પળીસ

૨૬ છઠ્ઠીસા (છઠ્ઠવિગતિ)
છઠ્ઠીસ

આમાં અન્ય 'ક' નો 'ક' પણ થાય છે. તેથી પગૂણસ, વીસ, વાવીસ, ચડવીસ, પળવીસ, છઠ્ઠીસ, પગૂણસ, વીસ, વીસ, તેતીસ, છતીસ, અટ્ટતીસ-અટ્ટતીસ, પગૂણસ-પગૂણસ, વીસ, વીસ, છતીસ-છતીસ, અટ્ટતીસ-અટ્ટતીસ, પગૂણસ-પગૂણસ, પગૂણસ-પગૂણસ, અટ્ટતીસ-અટ્ટતીસ-અટ્ટતીસ, વગેરે ૬૫૫ છે. આના રૂપો પુરિષ અને નપુમ્સવિગતિમાં પણ દેખાય છે.

२७ सत्तावीसा	(सप्तविंशति) सत्तावीस	४१ पगचत्तालीसा	(एकचत्वारिंशत्) अंकेता- णीस
२८ अट्ठावीसा	(अष्टविंशति) अट्ठावीस	पक्कचत्तालीसा	
अड्ढवीसा	अड्ढावीस	इक्कचत्तालीसा	
२९ पगूणतीसा	(एकोनविंशत्) अउणतीसा	इगयाला	
३० तीसा (त्रिंशत्)	त्रीस	४२ वायालीसा	(द्वाचत्वारिंशत्) भेताणीस
३१ पगतीसा	(एकत्रिंशत्) पक्कतीसा	वायाला	
इक्कतीसा	अेअत्रीस	वेयालीसा	
३२ वत्तीसा (द्वात्रिंशत्)	अत्रीस	वेचत्तालीसा	
३३ तेतीसा	(त्रयस्त्रिंशत्) तित्तीसा	वेआला	
३४ चउत्तीसा	(चतुस्त्रिंशत्) चोत्तीसा	दुचत्तालीसा	
३५ पणतीसा	(पञ्चत्रिंशत्) पात्रीस	४३ तिचत्तालीसा	(त्रिचत्वारिंशत्) तेता- णीस
३६ छत्तीसा (पदत्रिंशत्)	अत्रीस	तेआलीसा	
३७ सत्ततीसा	(सप्तत्रिंशत्) साअत्रीस	तेआला	
३८ अट्ठतीसा	(अष्टत्रिंशत्) अड्ढतीसा	४४ चउचत्तालीसा	(चतुश्चत्वारिंशत्) युभाणीस
आअत्रीस		चोयालीसा	
३९ पगूणचत्तालीसा	(एकोनचत्वारिंशत्) आगणु याणीस	चउयालीसा	
४० चत्तालीसा	(चत्वारिंशत्) याणीस	चउआला	
		४५ पणचत्तालीसा	(पञ्चचत्वारिंशत्) पणयालीसा
		पणयालीसा	
		पणयाला	
		४६ छचत्तालीसा	(षट्चत्वारिंशत्) छेता- णीस
		छायालीसा	
		छायाला	
		४७ सत्तचत्तालीसा	(सप्तचत्वारिंशत्) सअ- ताणीस
		सत्तयालीसा	
		सगयाला	
		४८ अट्ठचत्तालीसा	(अष्टचत्वारिंशत्) अअ- ताणीस
		अड्यालीसा	
		अडयाला	

४६	पगूणपण्णासा	(एकोनपण्णासा)
	अडणपण्णा	अडणपण्णा
५०	पण्णासा	(पञ्चाशत्) पण्णासा
५१	पगपण्णासा	(एकपञ्चाशत्) पगपण्णासा
५२	दुप्पण्णासा	(द्विपञ्चाशत्) दुप्पण्णासा
५३	तिपण्णासा	(त्रिपञ्चाशत्) तिपण्णासा
५४	चउपण्णासा	(चतुष्पञ्चाशत्) चउपण्णासा
५५	पंचावण्णा	(पञ्चपञ्चाशत्) पंचावण्णा
५६	छण्णपण्णासा	(षट्पञ्चाशत्) छण्णपण्णासा
५७	सत्तपण्णासा	(सप्तपञ्चाशत्) सत्तपण्णासा
५८	अट्ठावण्णा	(अष्टपञ्चाशत्) अट्ठावण्णा
५९	पगूणसट्ठि	(एकोनपण्णासा) पगूणसट्ठि
	अडणसट्ठि	अडणसट्ठि
६०	सट्ठि (षष्टि)	सा
६१	पगसट्ठि	(एकषष्टि) पगसट्ठि
६२	वासट्ठि	(द्विषष्टि) वासट्ठि
६३	तेसट्ठि	(त्रिषष्टि) तेसट्ठि
६४	चउसट्ठि	(चतुष्षष्टि) चउसट्ठि
६५	पणसट्ठि	(पंचषष्टि) पणसट्ठि
६६	छासट्ठि	(षट्षष्टि) छासट्ठि
६७	सत्तसट्ठि	(सप्तषष्टि) सत्तसट्ठि
६८	अट्ठसट्ठि	(अष्टषष्टि) अट्ठसट्ठि
६९	पगूणसत्तरि	(एकोनसप्तति) पगूणसत्तरि
	अडणसत्तरि	अडणसत्तरि
७०	सत्तरि	(सप्तति) सत्तरि

* ण्न नो न्न थवाथी एगूणपन्नासा, पन्नासा, एगावन्ना, वावन्ना
 तेवन्ना यगेरे भसु आय छे.

૭૧ પગસત્તરિ* } (એકસપ્તતિ) પક્કસત્તરિ } ધકાતેર દ્વકસત્તરિ }	૮૩ તેસીદ } (ત્ર્યશીતિ) ત્રાસી તેશાસીદ }
૭૨ વાવત્તરિ } વિસત્તરિ } (દ્વિસપ્તતિ) બોતેર વાદ્વત્તરિ } વિદ્વત્તરિ }	૮૪ ચડરાસીદ } (ત્રતુરગીતિ) ચોરાસીદ } ચોરાશી ચુલસી }
૭૩ તિસત્તરિ } (ત્રિસપ્તતિ) તોતેર તેવત્તરિ } તિદ્વત્તરિ }	૮૫ પળસીદ } (પન્ચાશીતિ) પંચાસીદ } ૫ ત્રાસી
૭૪ જડસત્તરિ } (ચતુ.સપ્તતિ) જોવત્તરિ } ચૂબોતેર જોસત્તરિ }	૮૬ છાસીદ (પદ્મગીતિ) છાસી ૮૭ સત્તાસીદ (સપ્તાશીતિ) સત્તાસી
૭૫ પળસત્તરિ } (પન્ચસપ્તતિ) પંચદ્વત્તરિ } ૫ ત્રોતેર	૮૮ અદ્ધાસીદ (અઘ્રાશીતિ) અઘ્રાસી
૭૬ છસત્તરિ } (ષટ્સપ્તતિ) છોતેર છસ્સયરિ }	૮૯ નવાસીદ (નવાશીતિ) નેવાસી પગૂળનવદ્ } (એકોનવતિ) પગૂળણડદ્ } નેવાસી.
૭૭ સત્તસત્તરિ } (સપ્તસપ્તતિ) સત્તદ્વત્તરિ } સત્રોતેર	૯૦ નવદ્ } (નવતિ) નેવુ નડદ્ }
૭૮ અદ્ધસત્તરિ } (અઘ્રસપ્તતિ) અદ્ધદ્વત્તરિ } અઘ્રોતેર	૯૧ પગળવદ્ } પક્કળવદ્ } (એકનવતિ) દ્વકળવદ્ } એકાણું દ્વકળણડદ્ }
૭૯ પગૂળાસોદ (એકોનાશીતિ) અગણ્યાએસી	૯૨ વાળડદ્ } (દ્વિનવતિ) વાણુ વાળવદ્ }
૮૦ અસોદ (અશીતિ) એસી	૯૩ તેળવદ્ } (ત્રિનવતિ) ત્રાણુ તિળડદ્ }
૮૧ પગાસીદ } (એકશીતિ) પક્કાસીદ } એકાસી દ્વકાસીદ }	૯૪ ચડળવદ્ } (ચતુર્નવતિ) જોળવદ્ } ચોરાણુ
૮૨ વાસીદ (અશીતિ) ત્રાસી	

* આર્પમાં 'સત્તરિ' ને બદલે 'હત્તરિ' પણ આવે છે.

૯૫ પંચાણવહ } (પંચનવતિ) પંચાણવહ } ૫ ચાણુ પણાણવહ }	૯૮ અઢાણવહ } અઢાણવહ } (અષ્ટનવતિ) અઢણવહ } અઢાણુ અઢણવહ }
૯૬ છણવહ } (પણવતિ) છન્નુ છણવહ }	
૯૭ સત્તાણવહ } (સત્તનવતિ) સત્તાણવહ } સત્તાણુ સત્તાણવહ }	૯૯ નવણવહ } (નવનવતિ) નવણવહ } નવાણુ

પગૂણવીસા થી નવણવહ શબ્દોમાં જેઓ આકારાન્ત છે તેમનાં રૂપો 'રમા'ની જેવા થાય છે અને જે શબ્દો ફકારાન્ત છે તેમનાં રૂપો 'વુદ્ધિ' ની જેવાં બાળવા.

પગૂણસય ન. (एकोनशत) નવાણું સય ન (શત) સો	નવસય ન. (नवगत) નવસો સહસ્સ ન. (सहस्र) હજાર
દુસય } વિસય } ન (द्विशत) બસો	દસસહસ્સ } ન. (दशसहस्र) દહસહસ્સ } દશહજાર
દો સયાઈ } તિસય } ન. (त्रिशत) તિણિણ સયાઈ } ત્રણસો	અયુત } ન (अयुत) દશહજાર અજુઝ }
ચહસય } ન. (चतु गत) ચત્તારિસયાઈ } ચારસો	સયસહસ્સ ન (गतसहस्र), લાખ
પંચસય } ન. (पञ्चशत) પણસય } પાંચસો	લક્ષ ન. (लक्ष) લાખ દસલક્ષ ન. (दशलक्ष) દશ લાખ
હંસય ન. (पट्गत) હસો	કોડિ જી. (कोटि) એક કરોડ દસકોડિ જી. (दशकोटि) દશ કરોડ
સત્તસય ન (सप्तगत) સાતસો	સયકોડિ જી. (गतकोटि) એક કરોડ
અઢસય } ન. (अष्टशत) આઠસો અઢસય }	

૧. સય, સહસ્સ અને લક્ષ એ શબ્દો પ્રયોગને અનુસારે પ્રુક્ષિગમાં પણ વપરાય છે.

સહસ્સકોટિ સ્ત્રી. (સહસ્રકોટિ)

હજાર કરોડ

લક્ષ્મકોટિ સ્ત્રી. (લક્ષ્મકોટિ) લાખ કરોડ

કોટાકોટિ સ્ત્રી. (કોટકોટિ)

કોડાકોડી, કરોડને કરોડવડે
ગુણવાથી જે સંખ્યા આવે તે.

પલિઓવમ પુ. ન. (પલ્યોપમ) પલ્યોપમ, સમય પ્રમાણુ વિશેષ.

સાગરોવમ પુ ન. (સાગરોપમ) સાગરોપમ, સમય પ્રમાણુ વિશેષ.

દશ કોડાકોડી પલ્યોપમ પ્રમાણુ કાલવિશેષ.

અપૂર્ણાંક શબ્દો

પાય પુ. (પાદ) ચોથો ભાગ, પા.

અર્ધ } પુ. ન. (અર્ધ) અર્ધ, અર્ધ
અર્ધ } ભાગ.પામોળ } વિ. (પાદોળ) પોણું,
પાડળ } પા ઓણું.
પોળ }સવાય વિ. (સપાદ) સવા, પા
સહિત.સદ્ધ } વિ. (સાર્ધ) દોઢ, અર્ધ
સદ્ધ } સહિત.

દિવદ્ધ વિ. (દ્વિપાર્ધ) દોઢ.

અદ્ધતદ્ધય }
અદ્ધાદ્ધય } વિ (અર્ધતૃતીય) અઢી,
અદ્ધાદ્ધય }અદ્ધુદ્ધ } વિ. (અર્ધચતુર્થ) સાડા
અદ્ધુદ્ધ } ત્રણ.અદ્ધપંચમ વિ. (અર્ધપચ્ચમ) સાડા
ચાર.

અદ્ધછદ્ધ વિ. (અર્ધષષ્ઠ) સાડાપાંચ.

અદ્ધસપ્તમ વિ. (અર્ધસપ્તમ) સાડાછ

અદ્ધદ્ધમ વિ. (અર્ધાષ્ટમ) સાડા
સાત.અદ્ધનવમ વિ. (અર્ધનવમ) સાડા
આઠ.અદ્ધદશમ વિ. (અર્ધદશમ) સાડા
નવ.

સંખ્યાવાચક શબ્દોની પહેલાં સવાય-સદ્ધ-સદ્ધ-પામોળ-

પાડળ-પોળ શબ્દ મૂકવાથી પણ અપૂર્ણાંક શબ્દો સિદ્ધ થાય છે.

સવાયપંચ-અ વિ. (સપાદપચ્ચ-ક)
સવાપાંચ.

સદ્ધપંચ-અ વિ. (સાર્ધપચ્ચ-ક)

સાડાપાંચ.
પામોળપંચ-અ } વિ. (પાદોળ-
પાડળપંચ-અ } પચ્ચ-ક)
પોળપચ્ચ-અ } પોણાપાંચ.

સંખ્યાપૂરક શબ્દો.

પદમ-પદમિલ્લ, (પ્રથમ) ૧મું વીઝ-તુદય-તુદ્ગ્જ-વિદય-
દોષ (દ્વિતીય) ૨મું તીઝ-તદય-તત્ત્વ-તિદ્ગ્જ-તિદય (તૃતીય)
૩મું ચડત્ય-ચોત્ય (ચતુર્થ) ૪મું પંચમ (પન્નમ) ૫મું છટ્ટ
(પષ્ટ) ૬મું સત્તમ (સત્તમ) ૭મું અટ્ટમ (અષ્ટમ) ૮મું નવમ(નવમ)
૯મું દસમ-દ્વદશમ (દશમ) ૧૦મું.

પ્રકારસ વગેરે સંખ્યાવાચક નામો ઉપરથી સંખ્યાપૂરક શબ્દો
પ્રયોગને અનુસારે 'અ-મ-યમ-ઇમ' પ્રત્યય લગાડવાથી થાય છે, અ
પ્રત્યય લગાડતા પૂર્વેનો સ્વર લોપાય છે તેમજ સંસ્કૃત સિદ્ધ પ્રયોગ
ઉપરથી પણ પ્રાકૃત નિયમાનુસાર ફેરફાર થઈ વપરાય છે.

પ્રકારસ-પ્રકારસમ (૧૧મું) વારસ-મ (૧૨મું) તૈરસ-મ (૧૩મું)
ચડદસ-મ (૧૪મું) પન્નરસમ પંચદસ-મ (૧૫મું) સોલસ-મ
(૧૬મું) સત્તરસ-મ (૧૭મું) અટ્ટારસ-મ (૧૮મું) પગૂણવીસદમ
(૧૯મું) વીસદમ (૨૦મું) પ્રકકવીસદમ (૨૧મું) વાવીસદમ (૨૨મું)
તેવીસ-દમ (૨૩મું) ચડવીસદમ (૨૪મું) પંચવીસદમ (૨૫મું)
છઞ્વીસદમ (૨૬મું) સત્તાવીસદમ (૨૭મું) અટ્ટાવીસદમ (૨૮મું)
પગૂણતીસ-દમ (૨૯મું) તીસદમ (૩૦મું) પ્રકકતીસ-મ-દમ
(૩૧મું) વત્તીસદમ (૩૨મું) તેત્તીસદમ (૩૩મું) ચડતીસદમ (૩૪મું)
પંચતીસદમ (૩૫મું) છત્તીસદમ (૩૬મું) સત્તતીસદમ (૩૭મું)
અટ્ટતીસદમ (૩૮મું) પગૂણચત્તાલ-પગૂણચાલીસ (૩૯મું) ચત્તાલ-
ચાલીસ-મ-ચત્તાલીસમ (૪૦મું) પગચત્તાલ (૪૧મું) વાચાલી-
સદમ (૪૨મું) તેયાલીસ-દમ (૪૩મું) ચડચત્તાલીસ (૪૪મું)
પળયાલ (૪૫મું) છાયાલીસ (૪૬મું) સત્તચત્તાલ (૪૭મું) અટ્ટ-
ચત્તાલ (૪૮મું) પગૂણપન્નાસ (૪૯મું) પન્નાસ-મ-દમ (૫૦મું)
પગાવન્ન-મ-પગપન્નાસદમ (૫૧મું) વાવન્ન-ળ (૫૨મું) તિપંચા-
સદમ (૫૩મું) ચડપળ્ળદમ-ચડપન્નાસદમ (૫૪મું) પંચાવન્ન (૫૫મું)

છપ્પઅ (૫૧મું) સત્તાવન્ન-ળ (૫૭મું) અટ્ટાવન્ન-ળ (૫૮મું)
 પગૂણસટ્ઠ (૫૯મું) સટ્ઠિમ-સટ્ઠિઅમ (૬૦મું) પગસટ્ઠ (૬૧મું)
 વાસટ્ઠ (૬૨મું) તિસટ્ઠ (૬૩મું) ચડસટ્ઠિમ-ચડસટ્ઠ (૬૪મું) પચ-
 સટ્ઠ (૬૫મું) છાસટ્ઠ (૬૬મું) સત્તસટ્ઠ (૬૭મું) અડસટ્ઠ-અડસટ્ઠિમ
 (૬૮મું) પગૂણસત્તર (૬૯મું) સત્તર-સત્તરિઅમ (૭૦મું) પગસત્તર
 (૭૧મું) વાવત્તર (૭૨મું) તિહત્તર (૭૩મું) ચડહત્તર (૭૪મું)
 પંચહત્તર (૭૫મું) છહત્તર (૭૬મું) સત્તહત્તર (૭૭મું) અટ્ટહત્તર
 (૭૮મું) પગૂણાસીય-પગૂણાસીયમ (૭૯મું) અસીઈમ (૮૦મું) પગા-
 સીઈમ (૮૧મું) વાસીઈમ (૮૨મું) તેયાસીઈમ (૮૩મું) ચડરાસીઈમ
 (૮૪મું) પંચાસીઈમ (૮૫મું) છાસીઈમ (૮૬મું) સત્તાસીઈમ (૮૭મું)
 અટ્ટાસીય (૮૮મું) પગૂણનડય (૮૯મું) નડઈય-નવઈયમ (૯૦મું)
 પક્કાણડય-પક્કાણવય (૯૧મું) વાણડય (૯૨મું) તેણડય
 (૯૩મું) ચડણડય (૯૪મું) પંચાણડય (૯૫મું) છન્નડય (૯૬મું)
 સત્તાણડય (૯૭મું) અટ્ટાણડય (૯૮મું) નવણડય-નવનડય-
 નવણવઈમ (૯૯મું) સયયમ (૧૦૦મું)

એ પ્રમાણે પક્કુત્તરસય-પક્કોત્તરસય, દુરુત્તરસય-
 તિહત્તરસય વગેરે સંખ્યા ઉપરથી સંખ્યાપૂરક શબ્દો પશુ કરી શ્વેવા.

‘પદમ’ થી ‘તિહય’ સુધીનાં સંખ્યાપૂરકોનું સ્ત્રીલિંગ ‘આ’
 લગાડવાથી થાય છે, બાકીના સંખ્યાપૂરક શબ્દોનું સ્ત્રીલિંગ પ્રાયઃ
 અન્ય અનો ફેરવાથી થાય છે.

એમ-પદમા-વીયા-વિહમા-તીયા-તહયા-ચડત્થો-દસમી,
 પક્કારસી-ચડહસી-ચડહસમી-સત્તાવીસી-સત્તાવીસમી-તીસ-
 ઈમી-ચાલીસમી-પગસટ્ઠી-વાવત્તરો-પગાસીઈમી છબ્બહઈ વિગેરે
 સંખ્યાપૂરક શબ્દો વિશેષણ હોવાથી તેના રૂપો પુલિંગમાં ‘દેવ’
 પ્રમાણે અને સ્ત્રીલિંગમાં ‘રમા’ અને ‘હત્થો’ પ્રમાણે-સમજવાં.

સંખ્યાવાચક શબ્દો ઉપરથી આદૃતિદર્શક ક્રિયાવિશેષણો ‘હુત્’

(કૃત્વસ્) પ્રત્યય લગાડવાથી થાય છે. તેમજ આર્ષમાં 'કલ્પુત્તો-
સ્તુતો' પ્રત્યય પણ લગાડાય છે. પણ નુ સહ અથવા સહં પણ
થાય, તેમજ દ્વિ નો દુ, ત્રિ નો તિ, ચતુર નો ચઙ થાય છે.

સહ-સહં પગહુત્તં (સકૃત્) એકવાર.

દુ-દોઞ્ચં દુક્લુત્તો (દ્વિ.) બેવાર.

તિ-તઞ્ચં તિક્લુત્તો (ત્રિ.) ત્રણવાર.

ચઙ ચઙક્લુત્તો (ચતુ.) ચારવાર.

પંચહુત્તં પંચક્લુત્તો(પંચકૃત્વઃ) પાંચવાર.

સયહુત્તં સયક્લુત્તો (શતકૃત્વ) સોવાર.

સહસ્સહુત્તં સહસ્સક્લુત્તો (સહસ્રકૃત્વઃ) હજારવાર.

અણંતહુત્તં અણંતક્લુત્તો અણંતસ્તુતો (અનન્તકૃત્વ) અનંતીવાર.

પ્રકાર અર્થમાં હા (ધા) અને વિહ (વિધ) પ્રત્યય લગા-
ડાય છે.

પગહા અ. (૧કથા) પગવિહ વિ. (૧કવિધ) એક પ્રકારે.

દુહા અ. (દ્વિધા) દુવિહ વિ. (દ્વિવિધ) બે પ્રકારે.

તિહા અ. (ત્રિધા) તિવિહ વિ. (ત્રિવિધ) ત્રણ પ્રકારે.

ચઙહા } અ. (ચતુર્ધા) ચઙવિહ } વિ. (ચતુર્વિધ) ચાર પ્રકારે.
ચઙઙા } ચઙવિહ

અઙહા અ. (અષ્ટધા) અઙવિહ વિ. (અષ્ટવિધ) આઠ પ્રકારે.

દસહા અ. (દશધા) દસવિહ વિ. (દશવિધ) દશ પ્રકારે.

વહુહા અ. (વદુધા) વહુવિહ વિ. (વદુવિધ) અનેક પ્રકારે.

સયહા અ. (શતધા) સયવિહ વિ. (શતવિધ) સો પ્રકારે.

સહસ્સહા અ. (સહસ્રધા) સહસ્સવિહ વિ. (સહસ્રવિધ) હજાર પ્રકારે.

નાણાવિહ વિ. (નાનાવિધ) શુદ્ધાશુદ્ધા પ્રકારે.

શબ્દો

અદ્વસય પુ. (અતિશય) અતિશય,
મહિમા, પ્રભાવ.

અંગ ન. (અંગ) આચારાંગાદિ
બાર અંગ, શરીર, શરીરાવયવ.

અંબ પુ. (આમ્ર) આંખાનું ઝાડ,
ન. આમ્રફલ.

અજ્ઞાય પુ. (અજ્ઞાય) અન્યનો
અમુક ભાગ.

અણિય ન. (અનીક) સૈન્ય,
લશ્કર.

અણુબોગદાર ન. (અણુબોગદાર)
સૂત્રવિશેષ.

અર્ધમાગધી સ્ત્રી. (અર્ધમાગધી)
અર્ધમાગધી ભાષા.

અમાવાસા } સ્ત્રી. (અમાવાસ્યા)
અમાવસ્તા }
અમાવસ.

અરિહ* પુ. (અર્હન) તીર્થંકર.

અહિયગર વિ. (અહિતકર) અહિત
કરનાર.

આદ પુ. (આદિ) પ્રથમ, વગેરે,
પ્રધાન.

આડહ ન. (આયુષ) શસ્ત્ર.

આસાચણા સ્ત્રી. (આસાતના) વિપ-

રીત વર્તન, અપમાન.
અવંગ પુ. ન. (અપાંગ) અંગના
અર્થને વિસ્તાર કરનાર સૂત્ર.
ઓહિ પુ. સ્ત્રી. (અવધિ) મર્યાદા,
હદ, ત્રીભું જ્ઞાન, (અતીન્દ્રિય
રૂપી પદાર્થોને જાણવાનાં જ્ઞાન)
કર્ત્તિમ પુ. (કાર્તિક) કાર્તિકમાસ.
કવલ પુ. (કવલ) કોળીઓ, માસ.
કુચ્છિ પુ. સ્ત્રી. (કુક્ષિ) ઉદર,
પેડ.

કુરુ પુ. વ. (સ) દેશનું નામ છે.
કોસલિય વિ. (કૌશલિક) કુશલા-
અથોધ્યા નગરીમાં ઉત્પન્ન
થયેલ.

ક્ષંડ પુ. ન. (ક્ષણ્ડ) કકડો, પૃથ્વીનો
અમુક ભાગ.

ગુણદ્વાણ ન. (ગુણસ્થાન) મિથ્યા-
દષ્ટિ આદિ ચૌદ ગુણસ્થાનક.

ચંપક પુ. (ચમ્પક) ચંપાનું ઝાડ,
ચક્ત પુ. (ચૈત્ર) ચૈત્રમાસ.

ચક્કવહિ પુ. (ચક્કવર્તિન) ચક્ર-
વર્તી, છ ખંડનો અધિપતિ.
છેયગંથ પુ. (છેદગ્રન્થ) નિશીથાદિ
છ સૂત્ર.

* અરિહ શબ્દનું પં. ૬૦ નું ૩૫ અરિહ એવું પણ થાય છે.

જંબૂદીવ પુ. (જમ્બૂદ્વીપ) દ્વીપનું
નામ છે.

જળવય પુ. (જનપદ) દેશ, જન-
સ્થાન.

જેઠ્ઠ } વિ. (જ્યેષ્ઠ) મહાન, સર્વથી
જિઠ્ઠ } મોટું, શ્રેષ્ઠ.

માસા સ્ત્રી. (માપા) ભાષા, વાક્ય,
વચન, વાણી.

મહ્ત } વિ. (મહત્) મોટું, વૃદ્ધ,
મહંત } શ્રેષ્ઠ, વિસ્તીર્ણ.

તિહિ પુ સ્ત્રી. (તિથિ) તિથિ, દિન.

નંદિસુત્ત ન. (નન્દિસૂત્ર) સૂત્રનું
નામ છે, જેની અંદર પાંચ
ગાનોનું સ્વરૂપ છે.

નિગમ પુ. (નિગમ) વ્યાપારવાળું
સ્થાન, વ્યાપારીઓનો સમુદાય.

નિહિ ત્રિ. (નિધિ) ખજાનો, ભં-
ડાર, ચક્રવર્તિ રાજાની સંપત્તિ
વિશેષ.

નિવ્વાણ ન (નિર્વાણ) મોક્ષ.

પદ્મ-ગ ન. (પ્રકીર્ણ-ક) સૂત્ર-
વિશેષ, વિ વિખેરેલું.

પલ્લવસાણ ન. (પર્લવસાન) અન્ત,
અવસાન, છેડે.

પયંગ પુ. (પતંગ) પતંગીયુ

પાદ્ય વિ. (પ્રાકૃત) સ્વાભાવિક,
નીચ, પામર, મૂલ, ન. પ્રાકૃત

ભાષા

પૂરય } વિ. (પૂરક) પૂરણ
પૂરગ } કરનાર.

પુવ્વ વિ. (પૂર્વ) કાલવિશેષ, ૭૦
લાખ ૫૬ હજાર વર્ષોનો એક
પૂર્વ.

મંત વિ. (મગવત્-મદન્ત-મ્રાજત્
-મવાન્ત-મયાન્ત) ભગવાન-અ-

શ્વર્ધવાન, કલ્યાણકારક, દેહી-
ખમાન, સસાર અને સકલ
ભયોના અંત કરનાર.

મગવર્હ સ્ત્રી. (મગવતી) ભગવતી
સૂત્ર, પાત્રમુ અંગ.

મરહ પુ. (મરત) ભરતક્ષેત્ર, શ્રીઋ-
પદદેવના પ્રથમ પુત્ર.

મારહ ન. (મારત) ભરતક્ષેત્ર.

મસલ પુ. (અમર) અમર.

મસ્સંતયા સ્ત્રી. (મસ્માન્તતા) રાખ-
પણાને પામલું, બળીને ભરમ
થયું.

મિક્ષાયરિય વિ. (મિક્ષાન્તરક)
મિક્ષાયર.

મોગ પુ. ન. (મોગ) મનોહ
શબ્દાદિ વિષયો.

મળપલ્લવ પુ. (મન.પર્લવ) ચતુર્થ
ગાન (શીળના મનના ભાવોને
જણાવનાર ગાન)

મૂલસુત્ર ન. (મૂલસૂત્ર) સૂત્રવિશેષ.
 હમ ન. (સ્ત) શબ્દ, અવાજ.
 લોગંતિય પુ. (લોકાન્તિક) દેવ
 વિશેષ.
 લોગવાલ (લોકપાલ) ધન્વનો
 લોગપાલ દિગ્પાલ.
 લિંચ પુ. (લિંચ) લીંચડાનુ ઝાડ.
 લાયણા લી. (લાચના) લાચના,
 લારિયર પુ. (લારિચર) જલચર,
 મત્સ્ય.
 લાસહર પુ. (લર્વધર) પર્વત વિ-
 શેષ.
 લિણટ્ટ વિ. (લિનટ્ટ) નાશ પામેલ.

લિણિદ્દિ વિ (લિનિદિદ્દિ) વિશેષ
 કરી કહેવાયેલ
 લિયાર પુ. (લિકાર) લિકાર.
 લડણ પુ. (લકુલ) પક્ષી.
 લિપ્પ ન. (લિપ્) હુમર, ચિત્રકલા
 વગેરે કલા.
 લંતિણ ક. મ. (લન્તીર્ણ) પાર
 પામેલા, તરી ગયેલા
 લંચ્છરિંચ વિ. (સાવત્સરિક)
 સંવત્સર સંબંધિ, વાર્ષિક.
 લિથિણાડર ન. (લિસ્તિનાપુર) નગ-
 રનું નામ છે.
 લય પુ. (લમ) ધોડો.

ઘાતુઓ

ઝઙ્ઘાય (ઝંતિ+ઘાત) ઝવહિસા
 કરવી.
 ઝમિ-સિન્ઙ્ (ઝમિ+સિન્ઙ્)
 અભિષેક કરવો.
 પસવ્ (પ્ર+સ) જન્મ આપવો,

ઉત્પન્ન કરવું.
 પંયા (પ્ર+જનવ્) પ્રસવ કરવો,
 જન્મ આપવો.
 ઝણુયા (ઝણુ+યા) અનુસરવું.
 વિહે (વિ+ધા) કરવું, બનાવવું.

પ્રાકૃત વાક્યો.

ઝઙ્ઘામો ઝઙ્ઘં સમણાણં સુત્તસ્સ ઘાયણં દેહ ।
 પંચ પાંડવા સિદ્ધગિરિમ્મિ નિવ્વાણં પાવીમ ।
 કામો કોહો લોહો મોહો મયો મચ્છરો ય છ લિયારા જીવાણ-
 મહિયગરા ।

अस्सि उज्जागे पणवीसा अंवा, छत्तोसा य लिंवा, एगासीई
केलीओ, सहसद्वी चंपआ अत्थि ।

नहे सत्तण्हं रिसीणं सत्त तारा दीसन्ति ।

समोसरणे भयवं महावीरो देवदाणवमणुअपरिसाय चळ्हिं
मुहेहि अढमागहोए भासाए घम्ममाइक्खइ ।

तोसला देवी चइत्तमासस्स सुक्कपक्खे तेरसीए तिहीए
महावीरं पुत्तं पयाही ।

दसहिं दसहिं सयं होइ, दसहिं सपहिं सहस्सं
दसहिं सहस्सेहिं अजुयं, दसहिं अजुपहिं लक्खं च ।

उत्तमे अरिहा कोसलिय पढमराया पढमभिक्षायारिय पढम-
तिथयरे वीसं पुव्वसयसहस्साइं कुमारवासे वसिंत्ता,
तेवड्ढिं पुव्वसयसहस्साइं रज्जमणुपालेमाणे लेहाइयाओ
सडणदअपज्जवसाणाओ वावत्तरिं कलाओ चोवड्ढिं महि-
लागुणे सिप्पाणमेगसय एए तिन्नि पयाहिपट्ठाए उवदि-
सइ, उवदिसिन्ता पुत्तसयं रज्जसण अभिसिचइ, ततो
पच्छा लोगंतिपहिं देवेहिं संवोहिण संवच्छरियं दाणं
दाऊण परिद्वइओ ।

जिणमण एगादस अंगाणि, वारस उचंगाणि, छ छेयगंया,
दस पइन्नगाइं, चत्तारि मूलसुत्ताइं, नंदिसुत्तअणुओगदाराइं
च दोण्णिन्ति पणयालीसा आगमा संति ।

क्षेत्रे क्षेत्रां कश्चिदं पन्नत्तं, गोयमा । नाणं पंचविहं पन्नत्तं,
छवे। ने प्र मङ्गनाणं सुअनाणं ओहिनाणं मणपल्लवनाणं
सिक्खुनी प्रणिं च ।

१५५ ला, सत्त य अणियाइ तिण्णि परिसाओ ।

वज्जं च महाउहं तस्स (सक्कस्स) ॥१॥

બત્તીસં કિર કવલા, આદારો કુચ્છિપૂરઓ મણિઓ ।

પુરિસસ્સ મહિલાય, અઢાવીસં મુણેયઢ્વા ॥૨॥

અઢાવીસં લક્ષ્મી, અઢયાલીસં તદ્દ સદ્દસાઈ ।

સઢ્વેસિં જિણાણં જઈણં માણં વિણિદ્દિઢ્વં ॥૩॥

પદમે ન પદિધા વિજ્જા, વિદ્દેપ નજ્જિઅં ઘણં ।

તદ્દેપ ન તવો તત્તો, ચડત્થે કિં ચ કરિસ્સણ ॥૪॥

સત્તો સદ્દે દ્વરિણો, ફાસે નાગો રસે ય વારિયરો ।

કિવણપયંગો રૂવે, મસલો ગંધેણ વિણઢ્વો ॥૫॥

પંચસુ સત્તા પંચ, વિણઢ્વા જત્થા ગદ્દિઅપરમઢ્વા ।

પગો પંચસુ સત્તો, પજાદ્દ મસ્સંતયં મૂઢ્વો ॥૬॥

*કુરુજણવયદ્દત્થિણાંરત્તરીસરો પદમં,

તઓ મદ્દાચક્કવદ્દિમોપ, મદ્દપ્પહાવો ।

જો યાવત્તરિપુરવરસદ્દસસવરનગરનિગમજણવયવર્ધ,

બત્તીસારાયવરસદ્દસાણુયાયમગ્ગો ॥

ચડવસવરરયણનવમદ્દાનિદ્દિ-ચડસદ્દિસદ્દસ-

પવરજુવર્ધેણ સુંદરવર્ધ

જુલસીદ્દયગયરદ્દસયસદ્દસસામો,

છન્નવદ્દગામકોડીસામો આસી જો મારદ્દંમિ મયવં ॥ વિદ્દઓ ॥૭॥

તં સંતિ સંતિકરં, સંતિણં સઢ્વમયા ।

સંતિં થુણામિ જિણં સંતિં વિદ્દેહ મે ॥ રાસાનંદિયં ॥ યુગ્મમ્ ॥૮॥

ગુજરાતી વાક્યો.

૧ તે એકવીસ વર્ષ આરિત્ર પાલી સમાધિપૂર્વક થયે
આરમાં દેવલોકમાં દેવ થયે।

૨ આ એ સ્તુતિઓ 'શાન્તિનાથ' ભગવાનની ।

૩ વેદ્દઓ (વેદ્દક.) રાસાનંદિયં (રાસાનન્દિત યારા જીવાણ-
વિશેષના નામ છે.

- ૨ ભગવાન મહાવીર આસો માસની અમાવાસ્યાની રાત્રિમાં આડે કર્મોનો ક્ષય કરી મોક્ષે ગયા ત્યાં પછી પ્રભાતમાં કાર્તિક માસની એકમે ગૌતમસ્વામીને કેવલજ્ઞાન થયું તેથી આ એ દિવસો જગતમાં શ્રેષ્ઠ મનાય છે.
- ૩ જૈનો ૭ દિવસો, આઠ કર્મો, છવ્વિ વિગેરે નવ તત્વો, દશ યનિ ધર્મ અને ચૌદ ગુણસ્થાનકો માને છે.
- ૪ શ્રાવકોએ જીનાવયોની ચોગણી આશાતનાઓ અને ગુરુઓની તેત્રીસ આશાતનાઓ વર્જવી બોધ્યો.
- ૫ જે ભરતક્ષેત્રના ત્રણ ખંડ જીતે તે વાસુદેવ થાય અને જે ૭ ખંડ જીતે તે ચક્રવર્તી થાય છે.
- ૬ તીર્થંકરોના ચાર અતિશયો જન્મથી હોય છે તેમજ કર્મલ-યથી અગીઆર અતિશયો અને દેવો વડે કરાયેલ ઓગણીસ અતિશયો એમ ચોત્રીસ અતિશયોથી વિરાજીત તીર્થંકરો હોય છે.
- ૭ સર્વ અંગ અને ઉપાંગ વગેરે સૂત્રોમા પાંચમુ ભગવતી અંગ શ્રેષ્ઠ અને સર્વથી મોટું છે.
- ૮ ચોસઃ ધર્મો મેરૂપર્વત ઉપર તીર્થંકરનો જન્મમહોત્સવ કરે છે.
- ૯ સિદ્ધ ભગવતો આડે કર્મોથી રહિત હોય છે.
- ૧૦ કુમારપાત્ર રાજાએ અઠાર દેશોમાં જીવદયા પદાવી હતી
- ૧ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીએ સિદ્ધહેમવ્યાકરણના આઠમા અધ્યાયમાં પ્રાકૃત વ્યાકરણ રચ્યું
- ૨ આ જંજીરીપમાં ૭ વર્ષધન પર્વનો અને ભરત વગેરે સાત ક્ષેત્રો છે.
- ૩ જીવો બે પ્રકારે, ગનિ ચાર પ્રકારે, ત્રણ પાંચ પ્રકારે અને સિદ્ધિની પ્રતિમા બાર પ્રકારે છે.

- ૧૪ આ પરિતે આ વ્યાકરણના આઠ અધ્યાયો બનાવ્યા છે અને દરેક અધ્યાયના ચાર ચાર પાદો છે, તેનાં હું પાંચ અધ્યાયો અને છઠ્ઠા અધ્યાયના બે પાદો ભણ્યો છું.
- ૧૫ તે યક્ષને બે મુખ છે અને ચાર હાથ છે તેમાં એક હાથમાં શંખ છે, બીજા હાથમાં ગદા છે, ત્રીજા હાથમાં ચક્ર અને ચોથા હાથમાં ત્રાણુ છે.

પ્રાકૃત વિજ્ઞાનપાઠમાળામાં આવેલા શબ્દો, અર્થો અને ધાતુઓનો સામાન્યકોષ.

અ

અદસય પુ. (અતિશય) અતિશય.

અદિમા, પ્રભાવ.

અદઅ } ન. (અયુત) દસ દસ.

અજુઅ } સખ્યાવિશેષ.

અડજ્ઞા ત્રી. (અવોદ્ય) અયોધ્યા
નગરી.

અંગ ન. (નમ) અવયવ. આચા-
રાંગાદિ ચાર અંગ

અંગણ ન. (સમ) આંગણ, ચોક.

અંગાર-લ } પુ (અક્ષર) અંગારા
અંગાર-લ } કોલસો.

અગુર્લા ત્રી. (અગુર્લા) આંગળી

અંજળ ન. (અંજન) કાળળ, આંખમાં
આંજવાનો મુરમો.

અંધ ત્રિ (અન્ય) આંધળો.

અંબ પુ (આમ્ર) આમ્રવૃક્ષ ન.
આમ્રકળ

અક્ક પુ. (અક) મૂર્ધ.

અકાલ પુ. (અકાલ) અસમય,
સમય વિના.

અગ્ગ ન (અગ્ર) આગળ, શિખર.

અગ્ગલા ત્રી. (અગ્ગલા) હગ્ગાનનો
અગ્ગે, બોગળ, ખેડી.

અગાર ન (નમ) ઘર.

અગિ પુ. (અગ્નિ) અગ્નિ.

અચ્ચ ન. (અર્ચન) પૂજા, પૂજાર્થ

અચ્ચણા ત્રી. (અર્ચના) પૂજા,

અચ્ચત્થ વિ (અન્યર્થ) અતિશય,
પુષ્ટળ.

અચ્ચંત વિ. (અત્યન્ત) ધણ,
પુષ્ટળ.

અચ્ચય પુ. (અન્યય) વિનાશ, વિપ-
રીત આચરણ.

અચ્ચા ત્રી. (અર્ચા) પૂજા, સત્કાર.

અન્નિલ પુ. ન. (અન્નિ) આંખ.

અન્નેર ન (આશ્વર્ય) વિરમય,
ચમત્કાર.

અજિણ ન. (અર્જી) અપચો.

અજીવ પુ (સમ) અણવ

અજ્ઞયણ ન. (અચ્ચયન) અધ્યયન

અજ્ઞાય પુ. (અચ્ચા) પ્રાંથનો

અમુક ભાગ, અધિકારવિશેષ

અદ્દ-ત્થ પુ. (અર્થ) ધન, વસ્તુ,

પદાર્થ, ભાવાર્થ. વિષય, કારણ.
અઢવિ-ઘી છી (અઢવિ) અટવી,
જંગલ, અગ્ન્ય.

અણંત વિ. (અનન્ત) અનન, અપ-
રિમિત.

અણત્થ-ટ્ટ પુ. (અનર્થ) ગુફથાન,
હાનિ.

અણાવાહ વિ. (અનાવાધ) પીડા
રહિત.

અણ્ણાણિ ત્રિ (અજ્ઞાતિન્) અજાની,
મૂર્ખ.

અણિય ન. (અનીક) સૈન્ય, લશ્કર

અણેગ ત્રિ. (અનેક) અનેક, એકથી
વધારે

અણુગ્ગહ પુ. (અણુમહ) ઉપકાર
કરવે, કૃપા કરવી.

અણંતસ્ખુત્તો અ. (અનન્તકૃત્વમ્)
અનંતીવાગ.

અત્થ પુ. (અસ્ત) અસ્તાયણ પર્વત.

અત્થ ન. (અસ્ત) મૃત્યુ, અન્તર્ધાન.

અપુવ્વ } વિ. (અપર્વ) અદ્વિતીય,
અહવ્વ } નપુ.

અતુલ્લ } વિ. (અતુલ્ય) અસા-
અહલ્લ } ધારણ

અહમમાગહી છી. (અકમાગવી) અર્ધ
ભાગધી ભાષા.

અપ્પ વિ. (અલ્પ) થોડું.

અપ્પકેર વિ. (આત્મીય) પોતાનું
અવ્મ ન. (અન્ન) મેદ્ય, વાદળ.

અવ્મત્થણા છી. (અમ્યર્થના) પ્રા-
ર્થના આદર, સત્કાર.

અમિ(મ)અ ન (અમૃત) અમૃત.

અમિમૂલ વિ. (અમિમૃત) પરા-
શૂત, પરાશૂત

અમાવાસા } છી. (અમાવાસ્યા) અ-
અમાવસ્સા } ભાવારથ, અભાવસ

અમર પુ. (સમ) દેવ.

અમરી છી. (સમ) દેવી.

અચલ પુ. (અચલ) પર્વત. વિ.
સ્થિર નિશ્ચલ.

અરણ્ણ } ન. (અરણ્ય) વન,
રણ્ણ } જંગલ.

અરહ છી. (અરતિ) અપ્રીતિ.
સુખનો અભાવ, ગ્લાની.

અરિહ-હંત }
અરુહ-હંત } પુ. (અર્હત) તીર્થંકર,
અરહ-હંત } વિ. પૂજ્ય

અરુણ પુ (સમ) સંધ્યારાગ, સૂર્ય,
સૂર્યનો સારથી.

અલિય ન. (અલીક) અસલવચન

અલોગ પુ. (અલોક) અલોક.

અલંકિય વિ (અલંકૃત) શોભિત.

અવચ્ચ ન. (અપત્ય) પુત્ર

અવજ્ઞાણ ન. (અપચ્ચાન) કુધ્યાન,

દુષ્ટ ચિન્હ

અવળા સ્ત્રી. (અવળા) અપમાન,
તિરસ્કાર.

અવમાણ પુ. (અપમાન) અપમાન,
તિરસ્કાર.

અવવાય પ. (અપવાદ) નિંદા,
અપવાદ.

અવરણ પુ. (અપરાધ) દિવસનો
પાલકો પ્રહર.

અવરા સ્ત્રી. (અવરા) પશ્ચિમદિશા

અવરાહ પુ. (અવગણ) શુનો, તાંક

અસળ ન. (અસળ) બોજન,
ખાવું તે.

અસન્ન મિ. (અનન્ય) ખગળ,
મુખ્ય નર્તી.

અસાયા સ્ત્રી. (અગાતા) પીડા દુઃખ

અસાર વિ. (મમ) માગે વિનાનું.

અસુર પુ. (મમ) અમુર.

અસુરિંદ્ર પુ. (અસુરેન્દ્ર) અસુરોનો
કર્તા.

અદિઅ વિ. (અધિક) ધણ, વધારે.

અદિહ્નુ } વિ. (અભિજ્ઞ) નિપુણ,
અદિજ્ઞ }

પડિન

અહિલાસ (અભિલાષ) અનુગમન,
ધરમ.

આ.

આદ પુ. (આદિ) પ્રથમ, વગેરે,
પ્રધાન, પૂર્વ.

આદિચ્ચ પુ. (આદિચ્ચ) મૂર્ધ.

આડલ વિ. (આકુર) વ્યાકુલ,
વ્યામ, દુઃખી.

આડહ ન. (આવુધ) શસ્ત્ર.

આપસ પુ. (અપેક્ષ) હુકમ, આજ્ઞા.

આગમ પુ. (મમ) શાસ્ત્ર, સિદ્ધાન્ત.

આગય વિ. (આગમ) આવેશ.

આગાસ પુ ન. (આકાશ) આકાશ

આળા સ્ત્રી. (આજ્ઞા) આદેશ, હુકમ

આળાલ પુ. (આલ્લાન) દાસીને

આધવાનો ખુટો.

આયક સ્ત્રી. (આયતિ) ભાવિકાળ.

આયત્ત વિ. (મમ) આધીન

આયવ પુ. (આતપ) આતપ, તડકો.

આચાર પુ. (આચાર) આચાર.

આચારિક પુ. (આચાર્ય) આચાર્ય.

આચારંગ ન. (આચારાન્ત) ધાર

અગમ પડેલું અંગ.

આરંભ પુ. (આરમ્મ) આરંભ,

શરૂઆત, શરૂવધ.

આલાવ પુ. (આલાપ) મુત્રનો

આધાવો.

આલોચના સ્ત્રી. (આલોચના) દેખા-

ડવું, પ્રકટ કરવું, મુકી દેવો

કહેવા
 આવયા ક્ષી. (આપદ-દા) આપદા,
 પીડા.
 આવાસય } ન. (આવશ્યક) નિલ-
 આવસ્સય } કેમ, ધર્મોત્પાદન
 આસ પુ. (અશ્વ) ધોડો.
 આસણ ન. (આસન) ખેસવાનુ
 આસન, સ્થાન.
 આસન્ન વિ. (સમ) સમીપ રહેલ.
 આસન્ન ન. (સમ) સમીપ, નજીક.
 આસમ પુ. (આશ્રમ) આશ્રમ.
 આસાયણા ક્ષી. (આગાતના) વિપ-
 રીત વર્તન, અપમાન.
 આસિણ પુ. (આશ્વન) આસોખાસ
 આહાર પુ. (આચાર) આધાર,
 આશ્રમન, આશ્રય.
 આહિ પુ. ક્ષી. (આધિ) માનસિક
 પીડા.

ઈ

ઈંદુ પુ. (ઇન્દ્ર) ધન્ડ.
 ઈંદિય ન. (ઇન્દ્રિય) સ્પર્શનેન્દ્ર-
 યાદિ પાંચ ઇન્દ્રિય. (ત્રયા-
 રસના-નાક-આંખ-કાન)
 ઇંદુ પુ. (ઇન્દુ) ચન્ડ.
 ઇક્ષુ પુ. (ઇક્ષુ) શેરડી.
 ઇહિ } ક્ષી. (ક્રોધિ) વૈભવ, ઐ-
 રિહિ } શ્વર્ગ, સમૃદ્ધિ.

ઇત્યો } ક્ષી. (ક્ષી.) સ્ત્રી, નારી.
 ત્યો }

ઇયર વિ. (ઇતર) અન્ય, બીજો,
 દીન

ઈસ્સરિઅ } ન. (ઈશ્વર્ય) વૈભવ,
 ઈસરિઅ } પ્રભુતા.

ઈ

ઈસર પુ. (ઈશ્વર) ઇશ્વર, પ્રભુ.

ઉ

ઉગા વિ. (ઉગ્ર) તીવ્ર, અપખ.

ઉચિઅ વિ. (ઉચિત) યોગ્ય,
 લાયક.

ઉચ્ચ-અ વિ. (ઉચ્ચ-ક) ઉન્નત,
 ઉચ્ચ.

ઉચ્છાહ પુ. (ઉત્સાહ) ઉત્સાહ,
 શક્તિ.

ઉજ્જઅ વિ. (ઉજ્જત) તત્પર.

ઉજ્જમ પુ. (ઉજ્જમ) ઉદ્ધમ,
 મહેનત.

ઉજ્જયંત (ઉજ્જયન્ત) ગિરનાર
 પર્વત.

ઉજ્જાણ (ઉજ્જાણ) ઉદ્ધાન, બગીચો.

ઉજ્જોગ પુ. (ઉજ્જોગ) પ્રયત્ન,
 ઉદ્ધમ, હુન્નર.

ઉત્ત(ત્તિ)મ વિ. (સમ) શ્રેષ્ઠ.

ઉત્તર ન. (સમ) ઉત્તર, જગત્પા.

ઉત્તરા ક્ષી. (સમ) ઉત્તર દિશા.

उदग } न. (उदक) पाणी, जल.
दग }

उत्पल न. (उत्पल) कृष्ण.

उन्मत्त वि. (उन्मत्त) भक्त, गाडे.

उपगम पु. (उपदेज) उपदेज.

उपजिभ वि. (उपाजिभ) पेन
केशु.

उपज्झाय } पु. (उपाज्झाय) उपा-
ज्झाय } ध्याय, पाठक, भ-
ओज्झाय } ध्यावना.

उपयार पु (उपयार) उपयार,
आर, सेवा.

उपस्सय (उपाश्रय) उपाश्रय,
जल भाषुओनु निवासस्थान

उपाय पु. (उपाय) उपाय.

उपहि पु. मी (उपधि) भाषा,
उपधाय, साधन.

उपंग पु. न. (उपाङ्ग) अङ्गना
अर्थने विस्तार कर्ना भूत,
भूतविशेष

उत्सह } पु. (कृष्म-उत्सह) प्रथम
उत्सह } उत्सहनु नाभ

ए.

एरिसि वि. (डिहण) ओवु, ओर्वा
रीननु, आया प्रकरनु.

एरावण पु (एरावण) धन्वना
दायी

ओ.

ओसद न. (ओषध) औषध.

ओह पु. (ओष) सभुदाय

ओहि } पु. मी. (अवधि) भयादा,
अवहि } ८६, श्रीगु गान
(३५) पदाथेने गायाना
अनीन्द्रिय गान.)

क

कम } वि. (कन) केशु.
कड }

कड } पु. (कवि) कवी.
कवि }

कडरव पु (कौरव) कुडदेशभां
उत्पन्न थयेन. कौरव

कडहा मी (कडम्) दिशा

कंठ पु. (कण्ठ) गण्डन, गणु.

कज्ज न (काये) काम, काम.

कट्ट न. (काट) काटु.

कट्ट न. (कट) दुःख, कट्ट.

कण्ह } पु. (कण्ण) वासुदेव.
किण्ह }

कणिट्ट वि. (कनिट्ट) नानु. पु.
नानो भाष.

कर्त्तिय पु. (कर्त्तिक) कर्त्तिकभास.

कथा (कन्या) कन्या.

कज्जगा मी. (कज्जक) कन्या.

कम्म पु. न. (कर्मन्) काम, कर्म,
शानावरणीयादि अष्टकर्म.

कमल न. (कमल) कभण.

कयग्घ वि. (कृतघ्न) निभकडराभ.

कयण्णु वि. (कृतज्ञ) कृतज्ञ, उप-
कारने लण्णुनार, निभकडलाव.

कयली } स्त्री. (कदली) डेव.
केली }

करण न. (सम) धट्ठिय, डरवु,
डेपु.

कल्ल न. (कल्य) कावे, गधिकावे,
आवती कावे.

कलत्त पु. न. (कलत्र) स्त्री, भार्या

कला स्त्री. (सम) डवा

कल्लाण न. (कल्याण) डल्याणु,
शुभ.

कलि पु (सम) डलियुग, डण्णो,
डडड.

कव्व न (कव्य) डाम्भ.

कवड पु. न. (कपट) डपट,
डगाध.

कवल पु. (सम) डोधीयो, आस.

कवि पु. (कपि) वांढरे

कहा स्त्री. (कथा) डथा, वार्ता.

काउस्सग्ग पु. (कयोत्सर्ग) ड-
यानो त्याग, डडिसग्ग.

काम पु. (सम) डम्भ.

कामधेणु स्त्री. (कामधेनु) डभ-
धेनु गाय.

कायव्व वि. (कर्तव्य) डरवालायड.

काया स्त्री. (कथा) डेड

काल पु. (सम) डण, सभय,
वभत.

किनर पु. (सम) डिनर, डेव
विशेष.

किव्व न. (कृत्य) डाम.

किण्ह वि. (कृष्ण) ड्याभ वल्लु-
वाणु, डणु.

किअंत वि. (कियत्त) डेटलु.

किचण वि. (कृष्ण) डडध, डोली.

किवा स्त्री. (कृपा) डया.

कुंभआर } पु. (कुम्भकार)
कुंभार } डुभार.

कुच्छि पु. स्त्री. (कुक्षि) डडर,
पेट.

कुगड (कुगति) अशुभ गति,
(नरकतिर्यग्गति)

कुडुंवि वि. (कुडुम्बिन्) डुडुं-
वाणो, गृहस्थ.

कुडार पु. (कुमार) डुडाडो.

कुमार } पु. (कुमार) डुभार.
कुमार }

कुमारत्तण न (कुमारत्व) डुभार-
पल्लु.

કુરુ પુ. વ. (સમ) દેશનું નામ છે
કુલ પુ. ન. (મમ) કુલ, વંશ.
કેરિસી સ્ત્રી. (કીદગી) કેવલ
પ્રકારની.

કેવલ ન. (કેવલ) કેવલજ્ઞાન.
કેવલિ પુ (કેવલિન્) કેવળી,
કેવળજ્ઞાની, સર્વજ્ઞ
કેસરિ પુ. (કેસરિન્) સિદ્ધ
કોસા સ્ત્રી (કોડ્યા) વેસ્થાનુ
નામ.

કોસલિઅ વિ (કૌશલિક) અ-
યોધ્યામા ઉત્પન્ન થયેલ.
કોહ પુ. (કોષ) કોષ.

સુ

સુંદ પુ. ન (સમ) કંકડો, પૃથ્વી-
નો અમુક ભાગ
સુંતિ સ્ત્રી (ક્ષાન્તિ) ક્ષાન્તિ, ક્ષમા,
ઉપશમ, સહનશીલતા.

સુંધ પુ (સ્તુન્ધ) ખભો.
સુગ પુ. (સુદ્ગ) તરવાર.
સુણ પુ. (ક્ષણ) ક્ષણ, કાળ-
વિશેષ.

સુમા સ્ત્રી. (ક્ષમા) ક્ષમા, ક્રોધનો
અભાવ, શાન્તિ, ધીરજ, પૃથ્વી.
સુમાસમણ પુ. (ક્ષમાશ્રમણ) સાધુ,
ક્ષમાપ્રધાન મુનિ.

સુલ વિ. (સમ) કુષ્ટ, અધમ,
દુર્બળ.
સુલિઅ ન (સ્વલિત) અપરાધ,
યુનો.

સુસર પુ ન (ટેન્કસર) રોગ-
વિશેષ, ખરબચું, ખસ.

સુણ } વિ. (ક્ષીણ) ક્ષય પામેલ,
ક્ષીણ } કાલ, શુભ,
ક્ષીણ } દુર્બલ.

સુર } ન. (ક્ષીર) દૂધ
સુર }

સુચ્ચ ન. (ક્ષેત્ર) ક્ષેત્ર, ખેતર

ગ

ગદ સ્ત્રી. (ગતિ) ગતિ, આધાર,
દેવાદિ ચાર ગતિ

ગગા સ્ત્રી. (સમ) નદીનું નામ
ગંભીર વિ. (સમ) ગંભીર, ઉડું.

ગગણ ન. (ગગન) આકાશ.

ગણ પુ (સમ) સમુદાય

ગણહર પુ (ગણવર) ગણુધર, ગણી.

ગણિ પુ. (ગણિન્) ગણુધર, ગણી.

ગવ્વ પુ. (ગર્વ) માન, અભિમાન

ગવ્વિઅ વિ. (ગર્વિત) અભિમાની,
ગર્વિષ્ટ

ગય પુ (યજ) હાથી

ગરુલ પુ. (ગરુડ) પક્ષિરાજ,
ગરુડપક્ષી.

ગરિષ્ઠ વિ. (ગરિષ્ઠ) ધણુ મોટું.

ગરિહા સ્ત્રી. (ગર્હા) નિદા.

ગહ્વીઝ } વિ. (ગૃહીત) ગ્રહણુ
ગહ્વિઝ } કરાયેલ.

ગાણ ન. (ગાન) ગાણુ, ગીત

ગામ પુ. (ગ્રામ) ગામ.

ગિમ્હ પુ. (ગ્રીષ્મ) ગ્રીષ્મઋતુ

ગીયત્થ-ટ્ટ પુ. (ગીતાર્થ) સામા-
ચારી જાણનાર સાધુ.

ગુંજિઝ ન. (ગુન્જિત) ગણુમણીટ

ગુણ પુ (સમ) ગુણુ.

ગુણદ્વાણ ન. (ગુણસ્થાન) ગુણોનું
સ્થાન, મિથ્યાદ્રષ્ટિ આદિ ચૌદ
ગુણસ્થાન.

ગુણિ વિ. (ગુણિન) ગુણુવાળો.

ગુરુ પુ (સમ) ગુરુ, વડિલ

ગુરુઝ } વિ (ગુરુક) મોટું, ધણું,
ગરુઝ } ભારે

ગુરુયા સ્ત્રી. (ગુરુતા) મોટાઇ.

ગેહ ન. (સમ) ધર

ગૌયમ પુ. (ગૌતમ) શ્રી મહાવીર
સ્વામિના આદ્ય ગણુધર

ગોવિસાણ ન. (ગોવિપાણ) ગાયનું
શિંગડું

ગોવાલ પુ. (ગોપાલ) ગોવાલ

ઘ

ઘટ પુ. (ઘટ) ઘડો

ઘણ પુ. (ઘન) મેધ, વાદળ

ઘય ન. (ઘટ) ઘી.

ઘર ન. (ગૃહ) ધર

ચ

ચઢત્ત પુ. (ચૈત્ર) ચૈત્રમાસ

ચંપઝ પુ. (ચમ્પક) ચ પાનું ઝાડ.

ચંદ પુ (ચન્દ્ર) ચન્દ્ર.

ચંદણ ન. (ચન્દન) ચન્દન

ચક્કવટ્ટિ પુ. (ચક્રવર્તિન) ચક્ર-
વર્તી, છ ખડનો અધિપતિ

ચક્કલુ પુ. ન (ચક્ક) આંખ, નેત્ર.

ચક્કવાય પુ. (ચક્કવાક) પક્ષિવિશેષ

ચત્તર ન (ચત્તર) ચૌડું, ખજાર.

ચર(રિ)મ વિ. (સમ) છેલ્લું

ચરણ ન. (ચરણ) ચારિત્ર

ચરિત્ત ન. (ચરિત્ર) ચરિત્ર,
આચરણુ

ચરિત્ત ન. (ચારિત્ર) સ યમ, મત,
વિરતિ, સદ્વૃત્તિ.

ચલણ પુ (ચરણ) પાદ, પગ

ચવલ વિ. (ચપલ) ચ ચલ, અસ્થિર

ચવેડા-લા } સ્ત્રી. (ચપેટા) ઘખડ,
ચમેડા-લા } તમાચો

ચાદ વિ. (ત્યાગિન) દાની.

ચિઆ સ્ત્રી. (ચિતા) ચિતા, ચેહ.

ચિંતા સ્ત્રી. (ચિન્તા) ચિન્તા, વિચાર
ચિંતણ ન. (ચિન્તન) વિચારણુ.

ચિંધ } ન (ચિહ) ચિન્હ, લાંછન,
ચિળ્હ } નિશાની, ઝાંધ.

ચોવંદણ ન (ચૈલ્યવન્દન) ચૈલોને
નમરકાર.

ચોજ્ઞ ન (ચોઘ) આશ્ચર્ય, પ્રશ્ન.

ચેહ્મ } ન. (ચૈત્ય) વ્યન્તરાયતન,
ચેહ્ત } ઇનાશય, પ્રતિભા

ચોરિય ન. (ચૌર્ય) ચોરી.

ચોર પુ. (ચૌર) ચોર.

છ

છળ પુ. (છળ) ઉત્સવ.

છળપથ પુ. (ષટ્પદ) ભ્રમર

છાયા સ્ત્રી. (છાયા) છાયા, કાન્તિ,
પ્રતિબિમ્બ, આતપનો અભાવ

છાઘી (છાયા) છાયા, આતપનો
અભાવ.

છેયગંથ પુ (છેદ્યગંથ) નિશીથાદિ
૭ સૂત્ર

છુહા સ્ત્રી. (છુધા) છુધા, ભુખ.

છુહા સ્ત્રી. (સુધા) અમૃત.

જ

જદ પુ. (યતિ) યતિ, સાધુ

જહ્ણ વિ. (જૈન) જન સન્ધિ,
જૈન, જનભક્ત.

જહ્ણધમ્મ પુ. (જૈનધર્મ) જિનેશ્વ-
રનો ધર્મ

જઝૈણા સ્ત્રી. (યમુના) નદીનું નામ.

જંત ન (યજ્ઞ) યજ્ઞ, જન્ત્ર, સયો.

જંતુ પુ (જન્તુ) પ્રાણી, જીવ.

જંવૂદીવ પુ. (જમ્બૂદ્વીપ) દ્વીપનુ
નામ છે.

જક્ષ્ણ પુ. (યક્ષ) યક્ષ

જઢિલ પુ. (જટિલ) તાપસ, જ-
ટાધારી

જળ (જન) જન, માણસ.

જળહ્ણ પુ. (જનાર્દન) વાસુદેવનું
નામ

જળય પુ. (જનક) પિતા, પાપ.

જળચય પુ. (જનપદ) દેશ, જન-
સ્થાન.

જત્તા સ્ત્રી (યાત્રા) યાત્રા, તીર્થ-
યાત્રા.

જમ્મ પુ. (જન્મન) જન્મ

જય પુ. (સમ) જય, જીત.

જય } ન. (જગત) જગત, દુનીયા
જગ }

સ સાર.

જલ ન. (સમ) જળ, પાણી.

જલણ (જ્વલન) અગ્નિ.

જલોયર ન (જલોદર) જલોદર.

જામ પુ. (યામ) પ્રહર.

જામાયર } પુ (જામાતૃ) જામાઈ
જામાડ }

જાય વિ. (જાત) ઉત્પન્ન થયેલ.

જાયવ પુ (યાદવ) યદુવંશીય.

જાયા સ્ત્રી. (સમ) સ્ત્રી.

જાવજીવ } ન. (યાવજીવ)

જાજીવ } જીવન પર્યંત.

જારિસ વિ. (યાદગ) જેવું, જેવા
પ્રકારનું.

જાલ ન. (સમ) જાળ, પાશ

જિઅલોગ પુ. (જીવલોક) કુનીયા.

જિઈંદિય વિ. (જિવેન્દ્રિય) જીતેન્દ્રિય.

જિણ પુ. (જિન) જીન, રાગદ્રેષ
રહિત.

જિણવિંચ ન. (જિનવિમ્બ) જીન
પ્રતિમા

જિણંદ } (જિનેન્દ્ર) જીનેન્દ્ર,
જિણંદ } તીર્થંકર

જિણેસર } પુ. (જિનેશ્વર) જીનેશ્વર

જિણીસર } ભગવાન, તીર્થંકર

જિભ્મા } સ્ત્રી (જિહ્વા) જીભ.

જોહા }

જોવ પુ (સમ) જીવ.

જીવદયા સ્ત્રી (સમ) જીવદયા.

જીવચંત પુ (જીવિતાન્ત) પ્રાણ-
નો નાશ.

જીવલોગ પુ. (જીવલોક) કુનીયા,

જગત.

જીવહિંસા સ્ત્રી. (જીવહિંસા) જી-
વોનો વધ.

જીવાદ પુ (જીવાદિ) જીવ,
અજીવ વગેરે નવ તત્વ.

જીવાડ પુ. ન. (જીવાતૃ) જીવા-
ડનાર ઔષધ, અન્ન, જીવન.

જીવિચ ન. (જીવિત) જીવન,
જીવતર.

જુદ્ધ ન. (યુદ્ધ) યુધ, લડાઈ.

જુત્ત વિ. (યુક્ત) ઉચિત, યોગ્ય,
ભેડેલું

જેદ્ધ વિ. (જ્યેષ્ઠ) મોડું, વૃદ્ધ.

જોગ વિ. (યોગ્ય) યોગ્ય, લાયક.

જોગ પુ (યોગ) વ્યાપાર, યોગ.

જોગિ (યોગિન) ભોગી

જોળદા (જયોત્સ્ના) ચન્દ્રનો
પ્રકાશ

જોવ્વણ ન. (યૌવન) તારૂણ્ય,
જુવાની.

જોહ પુ. (યોવ) યોદ્ધો.

ઙ

ઙ્ઞાણ ન. (ધ્યાન) ધ્યાન.

ઙ્ઞુણિ પુ (ધ્વનિ) શબ્દ

ઠ

ઠિથ વિ. (સ્થિત) ઉભું રહેલું.

ण

णायव्व वि. (ज्ञातव्य) ज्ञायुवा
शेअ

णायार } वि. (ज्ञातृ) ज्ञायुनार.
णाल }

णेय वि. (ज्ञेय) ज्ञायुवाधायक.

त

तणु जी. (तनु) शरीर.

तत्त न (तत्त्व) तत्त्व, रहस्य,
परमार्थ.

तरु पु (सम) आऽ

तलाय न. (तलाग) तलाव.

तव पु. (तपस्) तप.

तवोवण न. (तपोवन) आश्रम.

तारग वि. (तारक) तारनार.

तारा जी. (न) नक्षत्र, तारा.

ताव पु. (ताप) ताप, स ताप,
पीडा

तावस पु (तापम) तापस्य,
शेगी.

तारिस वि (तादृज) तेवु. तेवा
प्रकारवु.

तिअस पु. (त्रिदश) द्वे.

तिक्ख } वि. (तीक्ष्ण) तीक्ष्ण.
तिण्ह }

तिहुअण न. (त्रिमुवन) त्र्युक्षोऽ.

तिण्हा जी. (तृणा) स्पृहा, वाछा,

पिपासा

तित्थ } न. (तीर्थ) तीर्थ, पवित्र
तृह } स्थान

तित्थयर पु (तीर्थकर) तीर्थक.

तिमिर न. (मम) आंभने रोग,
अन्धकार, अज्ञान.

तिलअ-ग पु. (तिलक) तिखक,

तिव्व वि (तीव्र) तीक्ष्ण, गरम,
भयंकर.

तिविह वि (त्रिविध) त्रय
प्रकारे.

तिद्धि पु जी. (तिथि) तिथि,
दिवस

थ

थिअ वि. (स्थित) उभु रक्ष
रक्षु

थिर वि (स्थिर) निश्चय.

थुइ जी (स्तुति) शेय, स्तुति,
स्तव.

थुण } पु. (स्तेन) चोर.
थेण }

थेर वि (स्वविर) वृद्ध, वृद्ध
जैन साधु.

थोक } वि (स्तोक) अष्टप,
थोव } शेडु
थेव }

थोत्त न. (स्तोत्र) स्तोत्र.

દ

દૈવ-ઘ્વ } ન. (દૈવ) દૈવ, ભાગ્ય,
દેવ-ઘ્વ } અદૃષ્ટ.

દંસણ ન (દર્શન) ચક્ષુ, જોવું,
સમ્યક્દર્શન, મત, સામાન્ય
ગાન, ધર્મશાસ્ત્ર.

દઢ વિ. (દઢ) મજબુત, નિશ્ચલ
દત્ત } વિ. (દત્ત) આપેલું.
દિણ્ણ }

દયા જી. (સમ) અનુકંપા,
કરૂણા.

દયાલુ વિ. (સમ) દયાવાન.

દ્વ્ય } ન. (દ્વ્ય) દ્રવ્ય, સંપત્તિ.
દ્વિષ્મ }

દાણ ન. (દાન) દાન

દાણવ પુ. (દાનવ) અસુર, દૈત્ય.

દાર પુ. ન. (દાર) સ્ત્રી, મહિલા.

દાઢા (દંધ્ર) દાઢા.

દાહિણિલ્લ } વિ. (દાક્ષિણાત્ય)
દક્ષિણિલ્લ } દક્ષિણ દિશાનુ.

દાહિણા } જી. (દક્ષિણા) દક્ષિણ
દક્ષિણા } દિશા

દિક્ષા (દીક્ષા) દીક્ષા, સંયમ,
(પાપવ્યાપારના ત્યાગરૂપ)

દિઘ્વ } વિ. (દીર્ઘ) દીર્ઘ, લાંબુ
દીઘ્વ }
દીઘર }

દિદ્ધિ જી. (દૃષ્ટિ) દર્શન, આખ,
નજર

દિવસ } પુ. ન. (દિવસ) દિન,
દિવહ } દિવસ

દિસા જી. (દિન્-શા) પૂર્વાદિ
દિશા.

દીળ વિ. (દીન) ગરીબ.

દીળત્તણ ન. (દીનત્વ) ગરીબાઈ

દીવ પુ (દીપ) દીવો.

દુધાર }
દાર } ન. (દ્વાર) દરવાજો.
વાર }

દુક્ષ્વ } ન. (દુ.શ્વ) દુ.ખ.
દુહ્વ }

દુક્કર વિ. (દુક્કર) દુ ખે કરીને
કરી શકાય તે, કષ્ટસાધ્ય

દુઝ્ઞણ પુ. (દુર્જન) દુર્જન, દુષ્ટ
પુરૂષ.

દુઝ્ઞોહણ પુ. (દુર્યોધન) નામ છે.

દુઝ્ઞ ન (દુઘ્ઞ) દુધ.

દુરિય ન. (દુરિત) પાપ

દુહિ } વિ. (દુ.ચિત્ત) દુ ખી.
દુચિત્ત }

દુહિત્ત } વિ (દુ.ચિત્ત)
દુચિત્તમ } પીડિત, દુ ખી.

દુહિત્ત }
ધૂઆ } જી. (દુહિત્ત) દીકરી.
ઘોઝા }

दूर न. (सम) दूर.

देव पु. (सम) देव

देवालय पु न. (मम) देवतु
भक्षि.

देवी स्त्री. (सम) देवी, उत्तम
स्त्री.

देसव वि. (देसक) देसाडना.

देसणा स्त्री. (देसना) देशना,
उपदेश.

देह पु. न. (सम) शरीर

देसविरह स्त्री. (देसविरति) देशथी
पापव्यापारनो त्याग

दोरिआ स्त्री. (दे डवरिका) रस्सी
दोरी.

दोवई स्त्री (दोपदी) पांडवोनी
भार्या

दोस पु. (दोप) दोप, दुर्गुण,
अपराध, पाप.

द्रह पु. (हद) दह, हद, मोड़
सरोवर

ध

धय } पु. (च्चज) धन, धन.
झय }

धण न. (धन) धन द्रव्य

धणवंत वि. (धनवान्) धनवाणो.

धणि वि. (धनिन्) धनवाणो.

घन्न न. (घान्य) धान्य.
अनाज.

घन्न वि. (घन्य) धन्य. प्रशंसा
योग्य.

घम्म पु (वर्म) धर्म, धर्म.

घम्मिह वि. (घर्मिह) अनि-
शय धार्मिक.

घवल वि (सम) सदैव, श्वेन

घिह स्त्री. (घृति) धीरज, धैर्य.

घुत्त वि (घूर्त) दृग, छेतरना.

घेणु स्त्री (घेनु) गाय.

न

नई स्त्री. (नदी) नदी.

नंदिसुत्त न. (नन्दिमूत्र) आ
नाभयुं सूत्र छे

नक पु. (दि) नाक, नाशिक.

नक्खत्त न. (नक्षत्र) नक्षत्र,
तारो.

नच्च न. (चृत्य) चृत्य, नाय

नग्ग वि (नग्ग) नग्ग, वस्त्र
रहित

नमोक्कार } पु (नमस्कार) नमन,
नमुक्कार } प्रणाम

नट्टय पु. (नर्तक) नट.

नय पु. (नय) नय, नीति.

नयर न (नगर) नगर.

नरय { पु. (नरक) नारकी,
 निरय { नरकस्थान.
 नरिंद पु. (नरेन्द्र) राज.
 नरवइ पु. (नरपति) राज.
 नहयल पु न. (नमस्तल) आ-
 काशतल.
 नाणि वि. (जानि) ज्ञानवाणे.
 नाण न. (ज्ञान) ज्ञान.
 नाम न. (नामन्) नाम, संज्ञा.
 नाय पु. (न्याय) न्याय, नीति.
 नायउत्त पु. (जातपुत्र) श्री भट्टा-
 वीरस्वामिनुं नाम.
 नारी स्त्री. (सम) स्त्री.
 नावा स्त्री (नौ) नौका, डोडी.
 निमम पु (नियम) निश्चय,
 क्षीधेक्षी प्रतिज्ञा.
 निगम पु. (निगम) व्यापारवाङ्म-
 स्थान, व्यापारीभोने समुदाय.
 नीइ स्त्री. (नीति) न्याय, छियिन
 व्यवहार
 निंदा स्त्री (सम) निंदा.
 निष्कारण वि. (निष्कारण) का-
 रण रहित, अहेतुक, कार-
 णविना.
 निग्गुण वि. (निर्गुण) गुणरहित.
 निच्च वि. (नित्य) अविनश्यत्,
 शाश्वत.

निच्चल वि. (निश्चल) स्थिर, अ-
 यत्न, दृढ.
 निज्जरा स्त्री. (निर्जरा) कर्मनो-
 क्षय.
 निट्ठुर वि. (निष्ठुर) निष्ठुर,
 निर्दय, पदप.
 निद्दा स्त्री. (निद्रा) निद्रा.
 निद्वय वि. (निर्द्वय) द्व्यारहित.
 निवद्ध वि. (सम) अधायेष्ट.
 निव्वंध पु. (निर्वन्ध) आग्रह.
 निष्फल वि (निष्फल) कथरहित,
 निरर्थक.
 निम्मल वि. (निर्मल) स्वच्छ.
 निमेस पु. (निमेष) पक्षकारे,
 गटक.
 निय वि. (निज) पोतानुं.
 नियाण न (निदान) नियाणुं,
 कारण, हेतु.
 निच पु. (चप) राज.
 निवइ पु. (चपति) राज.
 निव्वाण न. (निर्वाण) मोक्ष.
 निव्वुइ स्त्री. (निर्वृति) मोक्ष,
 चित्तनी स्वस्थता
 निवास पु. (सम) रक्षेष्टाणु,
 आश्रय.
 निसा स्त्री. (निशा) रात्री.
 नोसंद पु. (नि स्यन्द) असुं
 अरण्य, गणवुं ते.

निहस पु. (निकष) इसेटी
 नेउर } न. (नूपुर) पगनुं आ-
 निउर } भरथु, नूपुर.
 नेत्त पु न (नेत्र) नेत्र, आंभ.
 नेमिच्चि वि (नैमित्तिक) निमित्त
 शांभ लभुनार.
 नेह पु. (स्नेह) स्नेह, राग.
 निहि त्रि. (निधि) भलनो, भंअर,
 अकेवती^१ रागनी संपत्ति विशेष.
 पइट्टा बी. (प्रतिष्ठा) प्रतिष्ठा,
 डीति^२, आहर
 पइण्णा बी. (प्रतिज्ञा) प्रतिज्ञा.
 पइदिण न (प्रतिदिन) हररेण,
 सहा.
 पइन्न-ग न. (प्रकीर्ण-क) सूत्र
 विशेष, वि विभेरेक्ष.
 पउण वि. (प्रगुण) होंशीयार.
 पओग पु. (प्रयोग) प्रयोग, ७७-
 व्यापार
 पंकम न (पङ्कज) कभल.
 पंजर न. (सम) पांजर.
 पंडव पु (पाण्डव) पांडु रागना
 पुत्रो, पांडवे.
 पडिअ पु. (पण्डित) पंडित.
 पक्क वि (पक्व) पांडेक्ष.
 पक्ख पु. (पक्ष) पभवाडीयु, अर्धो
 भास.

पक्खि पु. (पक्षिन्) पक्षी.
 पच्चक्ख वि (प्रत्यक्ष) साक्षात्,
 द्वेपीतुं, आंभ आगणनु.
 पच्चक्खण न. (प्रत्याख्यान)
 त्याग करवानी प्रतिज्ञा, निधम.
 पच्चूस-ह पु (प्रत्युष) प्रभातकाव.
 पच्चोणी बी. (दे) सन्धुभ
 आववु.
 पच्छायाव पु. (पश्चात्ताप) अनु-
 ताप, पस्तावे.
 पच्छ वि (पथ्य) क्षितिकारी वस्तु.
 पज्जवसाण न. (पर्यवसान) अत,
 अवसान, छेडा.
 पज्जाय पु (पर्याय) पर्याय, इपान्तर.
 पज्जुण पु (प्रबुद्ध) कामदेव,
 विष्णुनो पुत्र.
 पढम वि (प्रथम) प्रथम, आद्य.
 पढण न. (पठन) लभुवु
 पडिक्कमण न. (प्रतिक्रमण) प्रति-
 कभलु, आवश्यक क्रिया, यापथी
 पाछा इवु.
 पडिमा बी. (प्रतिमा) भर्ति, प्रति-
 शिंथ.
 पडियार पु (प्रतिकार) धडाण
 अक्षो.
 पडिवक्ख पु. (प्रतिपक्ष) शत्रु.

पड्विया } बी. (प्रतिपद)
 पाड्विया } पड्वी.
 पणाम पु. (प्रणाम) नमस्कार.
 पणन न. (पर्ण) पाँडु.
 पण्णा बी. (प्रजा) शुद्धि.
 पण्ह पु. (प्रश्न) प्रश्न, सवाल.
 पत्थिअ वि. (प्रार्थित) याचना
 करायेल.
 पभा(ह्वा)य पु. न. (प्रभात) प्रभात.
 पमाय पु. (प्रमाण) प्रमाद, भुलवुं,
 भुलवुं.
 पय पु. न. (पद) पद, शब्दसमूह.
 विभक्ति अंतवाणुं पद
 पयत्थ पु. (पदार्थ) पदार्थ, शब्दनो
 अर्थ.
 पया बी. (प्रजा) प्रजा, संतान.
 पयास पु. (प्रकाश) प्रकाश.
 पयासग वि. (प्रकाशक) प्रकाश
 करनार.
 पयंग पु. (पतङ्ग) पतंगीयु.
 पर वि. (सम) अन्य, श्रेष्ठ.
 परंपरा बी. (परम्परा) परम्परा,
 अनुक्रम, श्रृंखला.
 परम वि. (सम) उत्कृष्ट, श्रेष्ठ.
 परक्रम पु. न. (पराक्रम) गल,
 शक्ति, सामर्थ्य.
 परद्वारा बी. (परद्वारा) पर बी.

परप्पर } वि. (परपर) ओक-
 परप्पर } भीमाने, अन्ये।
 परोप्पर } अन्य.
 परमपय न. (परमपद) मोक्ष,
 उत्कृष्ट पद.
 पराभव पु. (सम) पराभव, क्षारी
 नवु.
 परिक्षण न. (परीक्षण) परीक्षा
 करवी.
 परिचत्त } वि. (परित्यक्त) त्याग
 परिचत्त } करायेल.
 परिणीअ वि. (परिणीत) परलुप्त.
 परिमाण न. (सम) भान, भाष.
 परिसर पु. (सम) समीप.
 परिस्ता (पर्यट-परिपद) सभा.
 परिहा बी. (परिहा) भाष.
 परोवयार पु. (परोपकार) परने
 उपकार.
 पवण पु. (पवन) पवन, वायु.
 पवयण न. (प्रवचन) आगम,
 सिद्धांत
 पवासि-सु वि. (प्रवासिन) सु-
 साक्षर.
 पव्वय पु. (पर्वत) पर्वत.
 पविट्ट वि. (प्रविष्ट) प्रवेश करेल.
 पविच्छया बी. (पवित्रता) पवि-
 त्रपणु.

પસત્ત પુ. (પસત્ત) પ્રસક્ત, આ-
સક્ત.

પસાય પુ. (પ્રસાદ) મહેરઆની,
દયા, કૃપા

પસુ પુ. (પસુ) પશુ.

પહાર પુ. (પ્રહાર) પ્રહાર.

પહાવ પુ. (પ્રમાવ) પ્રભાવ, શક્તિ,
સામર્થ્ય.

પહાવગ વિ. (પ્રમાવક) પ્રભાવક,
પ્રભાવના કરનાર, ઉન્નતિ કર-
નાર.

પહિઅ પુ (પયિક) મુસાફર.

પહુ પુ. (પ્રમુ) પ્રમુ, સ્વામી.

પાઈઅ } વિ. (પ્રાકૃત) પ્રાકૃત ભાષા,
પાગય } સ્વાભાવિક, નીચ,
સાધારણ.

પાડસ પુ (પ્રાટપ) વર્ષાકાળ,
ચોમાસુ.

પાઠસાલા સ્ત્રી. (પાઠશાળા) પાઠ-
શાળા.

પાળ પુ. ન. (પ્રાળ) ધર્મિય વિગેરે
દશ પ્રાણો.

(પાંચ ધન્દિય-ત્રણ બન્ન-ધા-
સોઅવાસ-આશુ)

પાળાઈવાય પુ. (પ્રાણાતિપાત) અવ-
હિંસા, પ્રાણોનો નાશ

પાણિ પુ. (પ્રાણિન્) અવ, પ્રાણી.

પાણિ પુ. (મમ) હાથ

પાણિય ન. (પાનીય) જલ.

પાણિવહ પુ. (પ્રાણિવહ) અવવહ.

પાય પુ (પાદ) પગ, પાદ, સ્થો-
કનો ચોથો ભાગ

પાય પુ. (પાત) પડવુ.

પા(પ)યહ વિ. (પ્રકટ) પ્રકટ, ખુલ્લુ.

પારહિ પુ (પારવિ) પારધિ,
શીકારી.

પારેઅ } પુ (પારપત) પારેવાં.
પારાઅ }

પાલગ વિ (પાલક) પાલનાર.

પાવ વિ. (પાપ) નીચ, પાપી, ન.
પાપકર્મ.

પાસ ન (પાર્થ) સમીપ, પાસે.

પાહુડ ન. (પ્રામુત) ઉપહાર, ભેટ.

પિન્છી } સ્ત્રી. (પૃષ્ઠી) પૃથ્વી,
પુહુચી } ભૂમિ.

પિય વિ. (પ્રિય) પ્રિય, વહાલુ,
પુ પતિ, ધણી, સ્વામી

પિવાસા સ્ત્રી. (પિપાસા) તરસ, તૃપા

પીઈ સ્ત્રી (પ્રીતિ) પ્રેમ.

પોડા-લા (મમ) પીડા, દુઃખ.

પુજ્જ વિ. (પૂજ્ય) પૂજવા યોગ્ય.

પુહવો } સ્ત્રી. (પૃથિવી) પૃથ્વી,
પુહવી } ભૂમિ.

પુણ ન. (પુણ્ય) પુણ્ય, કર્મ,
શુભકર્મ. વિ પવિત્ર

पुत्त पु (पुत्र) पुत्र.
 पुत्थय } पु. न (पुस्तक) पुस्तक.
 पोत्थय }
 पुप्फन (पुष्प) पुष्प.
 पुरिस पु. (पुरुष) पुरुष.
 पुव्व } वि. (पूर्व) पहले, अगा-
 पुरिम } ठिनुं, आद्य.
 पुव्व वि. (पूर्व) ७० लाख पई
 हज्जर वर्षेनो अेक पूर्व, काण
 विशेष
 पुच्चा बी. (पूर्वा) पूर्व दिशा.
 पुव्वण्ह पु. (पूर्वाण्ह) द्विसतेनो
 पूर्व भाग.
 पुण्णिमा बी. (पूर्णिमा) पुनम.
 पूरअ वि. (पूरक) पूरणु करनार.
 पोम्म } न. (पद्म) कमल.
 पडम }
 पोरुस } न (पौरुष) पुरुषार्थ,
 पोरिस } पुरुषत्व.

फ

फरुस वि. (परुष) कठिन, कर्कश.
 फल न (सम) क्षण.
 फास पु. (स्पर्श) स्पर्श.
 फुल्ल न. (सम) पुष्प, कुल.

ब

बंधण न. (बन्धन) जेडी, अटकाव,
 बांधवु.

बंधव पु (बान्धव) अंधु, मित्र.
 बंधु पु. (सम) बांधव, मित्र.
 बंभयारि वि. (ब्रह्मचारि) ब्रह्म-
 चर्य पावनार.

बंभचेर } न. (ब्रह्मचर्य)
 बम्हचरिअ } ब्रह्मचर्य.
 बम्हचेर }

बल न. (सम) शक्ति, सामर्थ्य.
 बलिट्ट वि. (बलिष्ठ) सर्वथी अ-
 लवान्.

बहिणी } बी (भगिनी) भुङ्गेन.
 भइणी }

बहिर वि. (बधिर) अडेक.

बहु-अ वि. (बहु-क) धणु, वधारे.

बाल पु. (सम) आक्षक.

बाला बी. (सम) कुमारी, छोकरी,
 ग्नुवान बी.

बाहा बी. (बाहु) हाथ, भुज.

बाहिर वि. (बाह्य) अक्षरतु.

बाहु पु. (सम) हाथ, भुज.

बिब न. (सम) भिन्न, अतिभा.

बुद्धि बी. (सम) बुद्धि.

बुह पु. (बुध) पडित.

बोढि बी. (बोधि) शुद्ध धर्मनी
 प्राप्ति.

म

मंत वि. (भगवत्-भदन्त-भ्राजत्-

મવાન્ત-મયાન્ત) ભગવાન્-ઐશ્વ-
ર્યવાન્, કલ્યાણકારક, દેદીપ્ય-
ધ્માન્, સંસાર અને સકલ
ભયોના અંત કરનાર.

મગવઈ ક્ષી (મગવતી) પાંચમું
અંગ, ભગવતીમૂત્ર.

મગવંત } પુ (મગવાન્) ભગ-
મયવંત } વાન્, પૂજ્ય.

મજ્ઞા ક્ષી. (માર્ગ) સ્ત્રી.

મઙ્ગ વિ. (અષ્ટ) બ્રહ્મ, પતિત.

મઙ્ગ પુ. (મટ) લક્ષ્યેયો.

મત્તાર } વિ. (મર્ત્ત) સ્વામી, પતિ,
મત્તુ } ભત્તાર, પોષક.

મત્તિ ક્ષી. (મત્તિ) ભક્તિ, સેવા,
ચાકરી.

મદ્ } વિ (મદ્ર) કલ્યાણ કરનાર,
મદ્ર } સુખી, વહાલુ, આયાળુ.

ન. કલ્યાણ, મંગલ.

મમંત વિ (મમત) ભમતુ

મય ન. (સમ) બીક, ધારતી.

મરહ પુ. (મરત) ભરતક્ષેત્ર.

મવ્વ } વિ (મવ્ય) ભવ્ય જીવ,
મવિચ્ચ } યોગ્ય, સુદૃઢ.

મવ પુ. (સમ) ભવ, સંસાર.

મવિચ્ચ વિ. (મવિક) ભવ્યજીવ,
ભોક્ષાર્થી જીવ, સંસારી.

મસલ } પુ (મસર) ભમર
મમર }

મસ્સ } પુ. (મસ્મન્) રાખ.
મપ્પ }

મસ્સંતયા ક્ષી. (મસ્માન્તતા) રાખ
થઈ જવું, બળીને ભસ્મ થવું.

માણુ પુ (માનુ) સૂર્ય.

માયર } પુ. (પ્રાવ) ભાઈ, બાધુ
માડ }

માર પુ. (સમ) મા, બેઝો.

મરહ પુ. (મરત) શ્રીઋષભનાથ-
ના જ્યેષ્ઠ પુત્ર, ભારતક્ષેત્ર.

મારહ ન. (મારત) ભગ્નક્ષેત્ર.

માલ ન (સમ) લક્ષાટ

માવ પુ (સમ) ભાવ, ભાવના,
અભિપ્રાય, વસ્તુ, પદાર્થ.

માસા ક્ષી (માયા) ભાષા, વાણી,
વચન.

માવિ વિ. (માવિન્) થનાર.

મિક્ષાયરિચ્ચ વિ. (મિલાચરક)
ભિક્ષાયર, ભિક્ષુ

મિક્ષુ પુ. (મિક્ષ) ભિક્ષુક, સાધુ.

મિચ્ચ પુ. (મૃત્ય) નોકર.

મિલ્લ પુ (સમ) ભિલ

મુયગ પુ. (મુજગ) સૂર્ય.

મૂચ પુ. ન. (મૂત) જાતુ, પ્રાણી.

મૂસળ ન. (મૂણ) આબૂપણ

મોઙ્ગ } વિ. (મોગિન્) ભોગાસક્ત,
મોગિ } વિદ્યાસી

મોગ } પુ. ન. (મોગ) મનોર
મોઘ } શબ્દાદિ વિષયો, ખાલું તે
ઉપભોગ.

મોચણ ન. (મોજન) ભોજન.

મ

મહ સ્ત્રી. (મતિ) શુદ્ધિ.

મહઢ પુ. ન. (મુગુટ) મુગુટ.

મંત પુ. ન. (મન્ત્ર) મન્ત્ર, વિચાર,
શુભ વાત.

મંગલ ન. (સમ) શ્રેયઃ, કલ્યાણ,
શુભ.

મંતિ પુ. (મન્ત્રિ) મન્ત્રી.

મંદ વિ. (મન્દ) ધીમું, આલસ્ય,
અલ્પ.

મંદર પુ. (સમ) મેઢપર્વત.

મંદિર (સમ) મંદિર, જનાલય,
ઘર.

મઠ્ઠ પુ. (મર્કટ) માંકડું.

મચ્છિઆ } સ્ત્રી. (મલ્લિકા) માખી
મચ્છિઆ }

મગ્ગ પુ. (માર્ગ) રસ્તો.

મચ્છુ પુ. (મૃત્યુ) મરણ, મોત.

મચ્છર પુ. (મત્સર) ધૃષ્ટી, દ્રેષ.

મજ્ઞ ન. (મથ) મઘ, દારૂ, મદિરા.

મજ્ઞાયા સ્ત્રી. (મર્ચાદા) વ્યવસ્થા,
સીમા, હદ.

મજ્ઞણહ પુ. (મચ્છાહ) દિવસનો

મધ્ય ભાગ.

મજ્ઞ ન. (મધ્ય) વચમાં આંતરે,
અન્દર.

મઢિઆ સ્ત્રી. (મૃત્તિકા) માટી.

મણ પુ. (મનસ્) મન, ચિત્ત.

મણપજ્ઞવ પુ. (મન પર્યવ) ચતુર્થ
જ્ઞાન (બીજાના મનના ભાવોને
જલ્પાવનાર જ્ઞાન)

મણિ પુ. (સમ) મણિ

મણૂસ પુ. (મનુષ્ય) મનુષ્ય.

મણોરહ પુ. (મનોરથ) મનોરથ,
ધૃત્તિ.

મળોજ્ઞ } વિ. (મનોજ્ઞ) સુન્દર.

મળાળ્ળ }

મત્ત વિ. (સમ) મદ્યુક્ત, ઉન્મત્ત.

મત્થય પુ. ન. (મસ્તક) મસ્તક,
માથું.

મન્નુ પુ. (મન્યુ) ક્રોધ.

મય પુ. (મદ) અભિમાન, ગર્વ

મય } વિ. (મૃત) મરી ગયેલ.

મુઝ }

મયણ પુ. (મદન) કામદેવ

મરણ ન. (સમ) મૃત્યુ, મરવું

મહપ્પ પુ. (મહાત્મન) મહાત્મા,

મહાવીર પુ. (સમ) ચોવીસમા
તીર્થંકર.

મહાસર્દ સ્ત્રી. (મહાસતી) ઉત્કૃષ્ટ

શીલવાળી સ્ત્રી

महिवाल पु. (महिपाल) राज.

महिला स्त्री. (सम) स्त्री, नारी.

महु न. (मधु) भध.

महुर वि. (मधुर) मधुर, सुन्दर,
मिष्ट, मीठु.

મહોચ્છવ } પુ (મહોત્સવ) મેટા
 મહોત્સવ } ઉત્સવ
 મહુસ્સવ }
 મહસવ }

महं { वि. (महत) मोक्ष, विशाख.
महत }

महोदय जी. (महोदय) ३५,
औपधि.

માડસિમા } બી. (માતૃવસ) મામી
માડચ્છા } માતાની ખુદન

માણ પુ. (માન) અભિમાન, ગર્વ.

माणि वि. (मानिन्) अभिमानि,
गर्विष्ठ.

मायरा } वी. (मानु) भाता, भा,
माउ } जननी.
माइ }

माया स्त्री. (सम) ३५८, ७३.

माला श्री. (सम) भा. ३।

मास पु. (सम) भडीना, भास

मास } न (मास) भांस
मंस }

माहण्य पु. न (माहात्म्य) महिमा,
भोटाप, प्रभाव

माहण } पु (ब्राह्मण) आत्मसु
वंभण }

मिग } पु (मृग) क्षरण.
मय }

मिश्रक } पु. (मृगाङ्क) २५.
मिश्रक }

मिच्छ पु न. (मित्र) मित्र.

मिस्त्री श्री. (मैत्री) मित्रता, दोस्ती

મોસિઅ વિ. (મિશ્રિત) મિથ્ર ઢરેલુ,
મલેલું.

મુકલ { પુ. (મૂલ) મૂળ, અજાની
મુલકલ }

મુખ્યસ્થિ વિ.(મોહ્યાર્થિન) મોક્ષને।
અર્થાઃ

मुणि पु. (मुनि) भुनि, साधु

मुनिंद्र ५ (मुनीन्द्र) व्यायार्थ.

सुह न. (मुख) मुख, मोह

मुहल-र वि (मुखर) वायाण.

मूग वि. (मूक) भुगे।

મૂઢ વિ (સમ) મૂઢ, મૂખ, અજ્ઞાની

મૂલ ન. (સમ) મૂલ, કારણ, આદિ
કારણ.

मूसावाय } पु (मृगावाद) असत्य
 मुसावाय } भाषण, शुद्ध भोजनं
 मोसावाय }

मेरु पु. (सम) मेरुध्वज.

मेह पु (मिष) मेध.

मोक्ष } पु (मोक्ष) भेद
मुक्त }

मोगर पु. (मुद्गर) भोगर.
 मोण } न. (मौन) भौन, भाभेशी,
 मडण } वाशीनो संयम, मुनिपण्य.
 मोर पु. (मयूर) भोर.

र

रउइ } वि. (रौद्र) दृश्य, भयंक, ,
 रोइ } भीषण.
 रक्खण न. (रक्षण) रक्षय करवुं.
 रक्खस पु. (राक्षस) राक्षस.
 रज्ज न. (राज्य) राज्य.
 रत्त वि. (रक्त) दास, आसक्त,
 पडाइ.

रमणी स्त्री. (रम) स्त्री, सुन्दरी.
 रय वि. (रत) आसक्त, आनंद
 पाभेइ, पुशी थयेइ.

रयण पु न. (रत्न) रत्न.

रयय न (रजत) इपु.

रवि पु. (रम) सुभ.

रहस्स वि. (रहस्य) शुभ, शुभ.

रह पु. (रथ) रथ.

रहिअ वि. (रहित) रहित, वर्जित.

राइ } स्त्री. (रात्रि) रात्रि.

रत्ति }

राहु पु. (राम) ग्रहविशेष.

रिउ } स्त्री. (रुद्र) वसंतादि छ

उउ } ऋतु

रिउ पु. (रिपु) शत्रु.

रिच्छ पु. (रुक्क्ष) रीछ.

रुअ न. (रुत) शब्द.

रुक्क-ग्ग वि. (रुक्क) रोगी.

रुक्ख पु. न. (रुक्ख) आड.

रुप्पिणी स्त्री. (रुक्मिणी) विष्णुनी
 स्त्री.

रुव पु. न. (रुप) देहकान्ति,
 सुन्दरता, आकृति, इप.

रोग पु. (रोग) रोग, व्याधि.

रोस पु. (रोष) रोष, क्रोध.

ल

लक्खण न. (लक्षण) चिह्न, नाभ,
 कारण.

लग्ग वि. (लग्न) सम्बन्ध, दागेइ.

लच्छी स्त्री. (लक्ष्मी) लक्ष्मी.

लडि पु. (यष्टि) दाडडी, दाडी.

ललाइ } न. (ललाट) भास,
 णडाल } कपाल.

ललिय वि. (ललित) सुन्दर,
 मनोहर.

लहु-अ वि. (लघु) दुग्ध, नापु,

लिव पु. (निम्ब) दीपदानु आड.

लुइ वि. (लुब्ध) बोली, बोधप,
 आसक्त.

लेह पु. (लेख) लेख, दभाण.

लोग पु. (लोक) लोक, दुनिया.

लोगवाल पु. (लोगपाल) धन्ने
द्विधा.

लोगन्तिअ पु. (लोकान्तिक) देव
विशेष

लुंठिय वि. (लुण्ठित) गणितकार्थी
धर्म बेवु, धुटी बेवुं.

व

वइर } पु. न. (वज्र) वज्र, धन्ने
वज्ज } शस्त्र

वक्क न. (वाक्य) वाक्य

वक्खण न. (व्याख्यान) व्याख्यान,
विशेष कथन

वग पु. (वर्ग) वर्ग, समूह.

वग्ग पु. (व्याघ्र) व्याघ्र.

वच्छ पु. (वत्स) व्याघ्र, वाघरुडो.

वच्छ पु. (वृक्ष) वृक्ष.

वच्छल वि. (वत्सल) रागी, स्नेही

वच्छल न. (वान्सल्य) वात्सल्यपणु
स्नेहपणुं, अनुराग.

वहत्तण न. (वृद्धत्व) वृद्धपणुं

वणस्सइ } स्त्री (वणस्पति) वन-
वणप्फइ } स्थापति.

वणिक्का } स्त्री (वनिता) स्त्री.
विलया }

वणिह पु. (वहि) अग्नि.

वत्ता स्त्री. (वार्ता) वात, कथा

वत्तार } वि. (वत्तु) वक्ता, भो-
वत्तु } धनार.

वत्थ न. (वत्त) वत्त.

वत्थु न. (वस्तु) पदार्थ. स्त्री.

वम्मह पु. (मन्मथ) कामदेव.

वय पु. न. (व्रत) व्रत, नियम.

वयण न. (वचन) वचन.

वयणिज्ज वि. (वचनीय) वाच्य,
निर्दिष्टा वाक्य.

वर वि. (सम) वर, श्रेष्ठ.

वराय वि. (वराक) गरीब.

वरिस } पु. न. (वर्ष) वृष्टि, सव-
वास } त्सर, साध, भेध, व-
रसाद, वरस.

वरिसा स्त्री. (वर्षा) वर्षा.

ववसाय पु. (व्यवसाय) व्यापार,
कार्य, उद्योग

वसइ } स्त्री. (वसति) वसति,
वसहि } स्थान, आश्रय

वसण न. (व्यसन) कष्ट, दुःख.

वसीह्वन वि. (वसीभूत) वश
थयेव.

वह पु. (वध) वध.

वह् स्त्री. (वधू) वधू, स्त्री.

वागरण } न. (व्याकरण) व्याकरण-
वायरण } रण, शास्त्र, उपदेश,
वारण } उत्तर.

वाणिज्ज न. (वाणिज्य) व्यापार.

वाणी (सम) वाणी, वयन.
 वाम वि. (सम) वाम, प्रतिद्वन्द्व.
 वायणा स्त्री. (वाचना) वाचना.
 वायस पु. (सम) वायस.
 वाया (वाच्-वा) वाणी, वाया,
 वारियर पु. (वारिचर) वारियर.
 भर्त्सादि
 वाचार पु. (व्यापार) व्यापार,
 व्यवसाय.
 वावारि वि. (व्यापारिन्) व्यापारी
 वावी स्त्री. (वापी) वापी.
 वास पु. न. (वर्ष) वरसाद,
 वरस, भारत आदि क्षेत्र
 वासहर पु. (वर्षर) वर्षर
 विशेष.
 वासुदेव पु. (स) वासुदेव,
 अर्धयुद्धती, त्रिभुजधीश.
 वाह पु. (व्याध) शीङ्गरी.
 वाहि पु. (व्याधि) व्याधि, रोग,
 पीडा.
 विद् } न. (वृन्द) समुदाय.
 वृन्द }
 विच्छिन्न } पु. (वृद्धिक) वीथी.
 विच्छिन्न }
 विद्योग पु. (वियोग) वियोग.
 विज्ज पु. (विन्ध्य) विन्ध्याय
 पर्वत.

विज्जतिथि पु. (विद्यार्थिन्) भू-
 नार, विद्यार्थी.
 विज्जा स्त्री. (विद्या) विद्या,
 शास्त्रज्ञान.
 विज्जाहर पु. (विद्याधर) विद्या-
 धर, विद्यावाग्नि.
 विणट्ट वि. (विनष्ट) नाशप्राप्त.
 विणय पु. (विनय) विनय.
 विण्ड पु. (विष्णु) श्रीकृष्ण,
 वासुदेव.
 विणास पु. (विनाश) नाश.
 विणिहिट्ट वि. (विनिर्दिष्ट) विशेषे
 करीने कडेवाये.
 वीणा स्त्री. (सम) वीणा.
 विज्ञाण न. (विज्ञान) सहोपाध,
 ज्ञान, विशिष्ट ज्ञान.
 विम्हय पु. (विस्मय) आश्चर्य.
 विम्भल } वि. (विह्वल) विह्वल,
 विह्वल } भुञ्जये.
 विमाण पु. न. (विमान) विमान
 विक्कण वि. (विक्कण)
 डोशीयार, कुशण.
 वियणा } स्त्री. (वेदना) वेदना,
 वियणा } पीडा, दुःख.
 विचार पु. (विचार) विचार,
 तत्त्वनिर्णय.
 विचार पु. (विकार) विकार,
 विकृति.

वीयराम } पु. वि. (वीतराम)
वियराम } रागरहित, निम्न.
विरल वि. (सम) अल्प, थोड़ा.
विहिस वि. (विरहित) रहित,
शून्य, विरहवाणुं.

विरुद्ध वि. (सम) विपरीत, प्रति-
द्वेष, उद्बुद्ध

विरुद्ध वि (विरुप) उद्बुद्ध,
दुःख.

विरोह पु. (विरोध) विरुद्धता.

विवर्त्ति स्त्री. (विपत्ति) दुःख.

विवरीय } वि (विपरीत) उद्बुद्ध,
विवरिय } प्रतिद्वेष.

विवाय पु (विवाद) यथा,
वाग्बुद्ध

विविह वि (विविध) अनेक
प्रकारे, बहुविध.

विवेग पु. (विवेक) विचार,
वेद्यवृत्ति, भेद.

विस पु न. (विप) विप, अर.

विसय पु (विषय) पात्रेधन्दि-
योना शब्दादि विषयो, विषय

विसाल वि (विशाल) मोड़ा

विसाय पु (विषाद) भेद, शोक.

विसेस पु. न. (विशेष) विशेष,
प्रकार, भेद, असाधारण.

विहव पु. (विभव) समृद्धि,

अश्वयं.

विहवि वि. (विभवित्) समृद्धि-
वाणो.

विहलिय वि. (विहलित) मुग
येव.

विहि पु. (विधि) विधि, अनु-
ष्ठान.

विहीण } वि. (विहीन) वर्जित,
विहण } रहित

विहुर वि. (विधुर) दुःखी,
व्याकुल

वोसाम पु. (विधाम) विश्रान्ति,
विराम.

वोसत्थ वि. (विश्वस्त) विश्वा-
सवाणु.

बुद्धि स्त्री. (बुद्धि) बुद्धि, वरसाद.

बुद्धत्तण न. (बुद्धत्त) बुद्धपणु.

बुद्धि स्त्री. (बुद्धि) बुद्धि, यकती.

बुत्त वि. (वक्त) उद्बुद्ध.

वेज पु. (वैद्य) वैद्य.

वेरुलिय } पु न. (वैदूर्य) वैदूर्य
वेहरिय } रत्न
वेहज्ज }

वेयावच्च } न (वैयावत्त) सेवा,
वेयावद्विध } शुश्रूषा.

वेर } न. (वैर) शत्रुता,
वहर }

वेरग न. (वैरग्य) वैराग्य.

वेसवण } पु. (वैश्रवण) कुभेर,
वेसमण } यक्षराज.
वेसा स्त्री. (वेद्या) वेद्या.

स

सई (सती) सती स्त्री.
सउण पु. (सकुण) पक्षी, न.
डाके दर्शन आदि निमित्त
संकला स्त्री. (सम) सांकल,
जेडी.
संगम पु. (सम) मणवु, प्राप्ति.
संघ पु. (सम) सध, समुदाय,
अभयुद्धि अतुर्विध सध
संजम पु. (संयम) संयम,
चारित्र, हिसादि पापोथी
निवृत्ति.
संजुम वि (संयुत) युक्त, संहित
संजोग पु. (संयोग) सअध,
मेलाप.
संतोस पु. (सन्तोष) सतोष.
संफास पु. (सरपक्ष) स्पर्श.
संवंध पु. (सम्बन्ध) संसर्ग,
सग, जेडाणु, सयु.
संवेग पु. (सम) ससारथी
वैराग्य, मोक्षाभिवाप.
संसग्ग पु. (संसर्ग) सग,
सअध.

संसार पु (सम) संसार.
सइघ } न. (सैन्य) सैन्य,
सिन्न } लश्कर.
सेन्न }

सक पु. (शक) भन्ड.
सगास न. (सकाश) समीप,
पासे.

सग्ग पु. (स्वर्ग) स्वर्ग, देवलोके
सच्च न. (सत्य) सायु, अथार्थ
वचन.

सज्ज वि. (सम) तैयार.

सज्जण पु. (सज्जन) सत्पुरुष.

सज्झाय पु. (स्वाध्याय) सूत्रो
अध्यास, परावर्तन आदि
करु.

सढ वि. (गठ) धुन्धो.

सडिअ वि. (शटित) सडकु.

सइ पु. (शब्द) शब्द.

सइ } पु. (श्रद्ध) श्रद्धा,
सइ } श्रद्धाणु.

सइघा } स्त्री. (श्रद्धा) श्रद्धा,
सइहा } धर्म इति.

सत्त न. (सत्त्व) अद्य, पराक्रम.

सत्ति स्त्री. (शक्ति) सामर्थ्य,
पराक्रम.

सत्तु पु. (शत्रु) शत्रु.

सत्तुञ्जय (शत्रुञ्जय) सिद्धिगिथि.

सत्तुजई (शत्रुञ्जयी) नदीनुं

नाम छे

सत्थ पु. (सार्थ) सार्थ, समुदाय.

सत्थ न. (शत्रु) शत्रु, दुश्मीआर

सत्थ न. (शात्रु) शत्रु, आगम.

सत्ता स्त्री (संज्ञा) ज्येष्ठा, ज्ञान.

सप्प पु. (सर्प) सर्प

सप्पाण वि. (सप्राण) प्राणो
सहित.

सब्भाव पु. (सदभाव) सारे
भाव, अस्तित्व, भावार्थ.

समण पु. (धमण) धमण, साधु.

समणोवासय-ग पु. (धमणोपा-
सक) श्रावक, साधुओनो
उपासक.

समत्त वि. (समस्त) संपूर्ण,
अधु.

समत्थ वि. (समर्थ) समर्थ,
शक्तिवान्.

सम्मत्त न. (सम्यक्त्व) सत्य
तत्त्व उपर श्रद्धा, सम्प्रदर्शन

समय पु. (सम) समय, काल,
वर्षात, अवसर, शत्रु.

समाण वि. (सम) सदृश, तुल्य,
सदृश.

समायरण न. (समाचरण) आच-
रण, आचरण, करण.

समाहि स्त्री. (समाधि) चित्तनी
स्वस्थता, मननी शान्ति.

समिद्धि स्त्री (समृद्धि) समृद्धि
सामिद्धि आयादि, यत्ती.

समीव वि. (समीप) पास, नज्द

समीहिम वि. (समीहित) धृष्ट,
वाञ्छित

समोसरण पु. न. (समवसरण)
समवसरण समोसरण

सयण पु. (स्वजन) कृतंशी,
जातिवर्ग.

सयल वि. (सकल) पूर्ण, सर्व.

सयायार पु. (महाचार) उचित
आचार.

सर पु. (गर) ग्राह्य.

सर पु न. (सरम्) सरोवर

सरम पु. (गरम) शरद ऋतु.

सरण न. (गरण) शरण, आश्रय,
रक्षा

सरणत्त न. (गरणत्व) शरणपात्रं.

सरस्सई स्त्री. (सरस्वती) वाणी
देवी.

सरिच्छा वि. (सदृश) सदृश,
सरिच्छा समान.

सरोय न. (सरोज) कमल.

सरोरुह न. (सरोज) कमल.

सलाहा स्त्री (श्लाघा) वभाष्य,
प्रशंसा.

सवण न. (श्रवण) साभणवुं.
 सव्वण्णु पु. (सर्वज्ञ) सर्वज्ञ भग-
 वान्, सर्व भण्णुनार.
 सव्वविरइ व्री (सर्वविरति) सर्व
 पाप व्यापारनो लागइय यारित्र
 ससा } व्री. (स्वस) वडेन.
 सुसा }
 ससंक पु. (शशाङ्क) यन्त्र.
 सहल } वि. (सफल) कथसहित,
 समल } सक्ष, सार्थक.
 सहा व्री. (समा) सभा.
 सहाव पु. (स्वभाव) प्रकृति.
 सही व्री. (सखी) सहचरी.
 साउ वि. (स्वादु) भक्षुर, स्वाद-
 वाणुं.
 स } पु. (शत्रु) कृतरो
 साण }
 सामि पु. (स्वामिन्) स्वाभी, नाथक.
 सामन्न वि. (सामान्य) साधारण्य.
 सामाइअ न. (सामायिक) साभा-
 यिक, अनुष्ठान विशेष.
 सावग पु (श्रावक) श्रावक.
 साविगा व्री. (श्राविक) श्राविका.
 सार वि. (सम) श्रेष्ठ, उत्तम.
 सारहि पु. (सारथि) सारथी.
 सासन न. (शासन) शासन, शास्त्र,
 आरा, शिक्षण्य.

सासय वि. (शाश्वत) नित्य, अवि-
 नश्यर.
 सासु व्री (शशू) सासु,
 साहम्मिय वि. (साधर्मिक) सभान
 धर्मवाणो.
 साहा व्री. (शाखा) शाखा.
 साहु पु. (साधु) साधु, भोक्षभाग
 साधनार.
 सहिज्ज } न. (साहाय्य) भद्र,
 साहज्ज } सहायता
 सिंघ } पु. (सिंह) सिंह.
 सीह }
 सिद्ध पु. (सम) सिद्ध, सिद्ध
 भगवान्.
 सिद्धि व्री. (सम) सिद्धि, भोक्ष
 सिणेह पु. (स्नेह) स्नेह, प्रेम.
 सिण्य न. (शिल्प) कारीगरी,
 यित्रादि-विज्ञान.
 सिवि(मि)ण } पु. न. (स्वप्न)
 सुवि(मि)ण } स्वप्न
 सिरि व्री (श्री) लक्ष्मी
 सिव न. (शिव) कल्याण्य, भद्र,
 भोक्ष
 सिस्तु पु (शिशु) शिशु.
 सिहर न (शिखर) शिखर.
 सीत वि (शीत) ठंडू, सुस्त,
 आलस्य.
 सीया व्री (मीता) रामनी व्री.

सीयल वि. (शीतल) शीत स्पर्श-
वाणु.

सीयाल पु. (शीतकल) शीयाणा,
सील न. (शील) शीयण, उत्त-
भायार.

सीस पु. (शिष्य) शिष्य.

सीस पु न. (शीर्ष) भस्तक, माथु.

सुम पु. (सुत) पुत्र.

सुक्क वि. (शुक्ल) शुद्ध वस्तुवाणु,
धाणु.

सुण्हा }
सुसा } बी. (सुषा) पुत्रवधु.
ण्डुसा }

सुण्ड }
सण्ड } वि. (सूक्ष्म) सूक्ष्म, आरीक.
सुहुम }

सुत्त न. (सूत्र) सूत्र.

सुत्त वि. (सुप्त) सुतेक्ष.

सुरहि वि. (सुरभि) सुगंधीयुक्ता,
सुगंधी.

सुविज्ज पु. (सुवैद्य) सारो वेद

सुवण्ण न. (सुवर्ण) सुवस्तु.

सुसाण } न. (समगान) भसाणु
मसाण }

सुह न. (सुख) सुभ.

सुह न. (सुम) भंगव, कल्याणु.

सुहा बी. (सुधा) अमृत

सुहि वि. (सुखिन्) सुभी.

सूर पु. (शूर) शूर, पराक्रमी.

सूरि पु (सूरिन्) आचार्य.

सूल पु. न. (शूल) शूल, रोग वि-
शेष, शस्त्र विशेष.

सेणा बी. (सेना) सेना.

सेणावइ पु (सेनापति) सेनानो
स्वामी.

सेत्तुंज पु (शत्रुञ्जय) सिद्धगिरि
पर्वत.

सेत्तुंजी बी (शत्रुञ्जयी) शैत्रुञ्ज
नदी

सेवा बी (सम) सेवा, आकरी,
भक्ति.

सेस वि (शेष) भाषी, शेष.

सोक्ख न (सौख्य) सुभ

सोग-अ पु. (शोक) शोक, द्विध-
गिरी.

सोत्त न (श्रोत्र) कर्ण, कान.

सोम पु (सम) अ-६.

सोहण वि. (शोमन) सुन्दर

सोहा बी (शोमा) शोभा, दीप्ति.

संजोग पु. (संयोग) भगंध, भेदाप

संतिण्ण क भू (सन्तानं) तरी
गयेधा, पार पायेधा.

ह

हत्थ पु. (हस्त) हाथ

હસ્થિનાડર ન. (હસ્તિનાપુર) નગ-
રનું નામ
હસ્થિ પુ (હસ્તિન્) હાથી
હય પુ (સમ) ઘોડો.
હરય પુ (દ્રવ) દહ, મોડું સરો-
વર.
હરણ ન (સમ) હરણું કરવું, લઇ
જવું.

હાલિઅ પુ. (હાલિક) ખેડુત.
હિઅય } ન. (હૃદય) હૃદય, મન,
હિઅ } અન્ત કરણ
હિરી સ્ત્રી. (હી) લગ્ન
હેટ્ટ ન. (અવસ) નીચે.
હેમ ન. (હિમન્) સુવર્ણ.
હેમચંદ્ર પુ (હિમચન્દ્ર) શ્રીહૈમચંદ્ર
સૂરિય.

અવ્યય.

અઓ } (અતઃ) એથી, એ કાર-
અતો } ણને લીધે.
અઈવ (અતીવ) અત્યંત.
અંત } (અન્તર) વચ્ચમાંનું, મધ્યમાં.
અંતો }
અગ્ગઓ (અગ્રતઃ) અગ્રે, પહેલે.
અજ્ઞ (અજ) આજ
અણ (ન) નહીં, અભાવ.
અણંતરં (અનન્તરં) આંતરારહિત,
તુરંત.
અણમણં (અન્યોડન્યમ્) પરસ્પર
એકબીજાને.
અહુવ } (અથવા) વા, અથવા
અહુવા }
અન્નયા (અન્યવા) કાલાન્તરે, બીજી
વખતે
અન્નહ } (અન્યથા) વિપરીત, પરાર્થ
અન્નહા }

અન્નહિ }
અન્નહ } (અન્યત્ર) બીજે ઠેકાણે.
અન્નત્થ }
અપિ }
અવિ } (અપિ) પણ, વા, શકે,
વિ } સત્ય,
વિ }
અમ્મો (હે) આશ્ચર્ય.
અયિ } (અયિ) પ્રશ્ન, સમાધાન,
એ } સાન્વન
અલં (અલમ્) પર્થોમ, પૂર્ણ,
પ્રતિપેધ.
અલાહિ (હે) પર્થોમ, પૂર્ણ, પ્રતિ-
પેધ, અલમ્.
અસહ (અસક્ત) વાર વાર.
અહ (અથ) હવે, અધિકાર, પ્રશ્ન
અહવ } (અથવા) કિવા, વા
અહવા }
અહુણા (અહુના) સંપ્રતિ, હમણું.

અહો (અહો) શોક, ક્રોધ, નિંદા
વિરમ્ય.

ઇમ
ઇદ
તિ
તિ } (ઇતિ) એમ, આ પ્રમાણે
સમાપ્તિ

ઇત્યં (ઇત્યમ્) એવી રીતે

ઇયાણિ
ઇયાણિ
દાણિ
દાણિ } (ઇદાનીમ્) સંપ્રતિ,
હમણા, આ વખતે.

ઇવ
મિવ
પિવ
વિવ
દવ
વ
વિવ } (ઇવ) પેટે, જેમ,
અણે.

ઈસિ
ઈસિ
ઈસી } (ઈપદ્) થોડું, અલ્પ.

ઈહ
ઈહ } (ઈહ) અહીંયાં, આ ઠેકાણે.

ઈહરહા
ઈહરા } (ઈતરયા) અન્યથા, બીજી
રીતે.

ઉ (હ) નિંદા, તિરસ્કાર, આમ-
ન્રણ, વિરમ્ય. મુચન.

ઉમ (દે) જુઓ, દેખો.

ઉવરિ
ઉવરિ
અવરિ
અવરિ } (ઉપરિ) ઉપર, ઉપર.

પક્કસરિયં (ઉ) શીઘ્ર, જલદી,
હમણાં,

પક્કસિ
પક્કસિયં
પક્કસિયા } (પક્કસિ) એક વખતે.

પણિ
પણિ } (પદાનીમ્) હમણાં,
આ વખતે.

પત્ય
અત્ય } (અત્ય) અહિં.

પવ
પવ } (પવમ્) આ પ્રમાણે.

પવ
ણહ
ચેમ
ચિમ } (પવ) અવધાવણ,

ચ
ચ
ચિમ
ચેમ } નહીં.

કપ
કપણ
કપણં } (કપે) વારતે. માટે,

કત્ય
કહ
કહિ
કહિ } (કુવ-ક) ક્યાં.

કયા (કદા) ક્યારે
 કયાઈ } (કદાચિત્) કોઇ વખતે.
 કયાઈ }
 કહ્લં } (કલ્યમ્) આવતી કાલે.
 કહ્લિ }
 કહં } (કથમ્) કેમ, શી રીતે.
 કહ }
 કાસઈ } (કસ્યચિત્) કોઇનું.
 કસ્સઈ }
 કિંતુ (કિન્તુ) પરંતુ, પણ
 કિર }
 ફર } (કિલ) સભાવના, વાર્તા,
 હિર } નિશ્ચય, સત્ય, તિરસ્કાર
 કિલ } દર્શક.
 કુત્તો (કુત) શાથી ? ક્યાંથી ?
 કુઓ }
 કેણઈ (કેનચિત્) કોઇવડે.
 કેવલં (કેવલમ્) કેવલ, ફક્ત, માત્ર
 ક્ષિપ્તં (ક્ષિપ્રમ્) શીઘ્ર, જલદીથી.
 રુ } (સ્વલ્લ) નિશ્ચય, વિતર્ક, સંભા-
 હુ } વના, વિરમય.
 ચ }
 ચ } (ચ) અને.
 અ }
 ચિરં (ચિરમ્) દીર્ઘકાલ સુધી.
 જઈ (યદિ) યદિ, જો
 જઓ }
 જત્તો } (યતઃ) ન્યાંથી, કારણકે.
 જવો }

જં (યત્) કારણ કે, કેમકે.
 જં કિંચિ (યત્કિમ્ચિત્) જે કાંઈ
 જયા (યદા) ન્યારે.
 જહ } (યથા) જે પ્રમાણે, જેમ.
 જહા }
 જહિ }
 જહિં } (યત્ર) ન્યાં.
 જહ }
 જત્થ }
 જહસત્તિ (યથાશક્તિ) શક્તિ
 પ્રમાણે.
 જા } (યાવત્) ન્યાં સુધી.
 જાવ } અવધિ, પરિમાણ, નિશ્ચય.
 જહત્તિ } (જહતિ) જલદી,
 જહિત્તિ } ઉતાવળથી.
 જત્તિ }
 જ } (ન) નકાર, અભાવ, નહીં.
 જાઈ }
 જણ }
 જણો }
 જણા } (ન પુન) ફરી નહીં.
 જણાઈ }
 જાતિય (નાસ્તિ) નથી.
 જમો (જમસ્) નમસ્કાર
 જવર } (દે) કેવલ, ફક્ત,
 જવરં } અનન્તર.
 જવરિ }
 જામ (નામ) સભાવના, આર્મ-
 ન્ત્રણ, અનુસૂત્રી, અનુભતિ.

णिच्चं (नित्यम्) डंभेशा, सदा.
णिच्चसो (नित्यगस्) सदा, निर-
न्तर.

णु (तु) वितर्क, प्रश्न, संशय.

णूणं } (नूनम्) निश्चय, तर्क,
णूण } प्रयोगन, प्रश्न.

णो (नो) निषेध, अभाव, नहीं.

तओ }
तओ }
तए } (तत्तम्) तेथी, ते अ-
तदो } षुथी, ते वार पछी
तो }

तया }
तइ } (तदा) त्पारे, ते
ता } वज्जते.
तो }

तह } (तथा) तेभन, ते प्रभाषे.
तहा }

तहि }
तहि }
तह } (तत्र) त्यां, तेभां.
तरथ }

ता } (तावत्) त्यां मुधी, डं,
ताव } अवधि.

ता (तहिं) तो, ते वज्जते

तु } (तु) समुच्चय, अवधारण,
उ } निश्चय, पादपूरण

थु (दि) निम्नकार.

दिवा } (दिवा) दिवसे.

दिआ }

धि } (विक-धिक) निंदा,
धिद्धि } धिक्कार.

पइ (प्रति) व्याप्ति, व्याभिमुख्य,
विरोध, साभीधे.

पच्छा (पश्चात्) पछी, अनन्तर,
पाछणनु.

पाओ } (प्रायम्) प्राय, धणं
पाण्ण }
पापणं } करीने.

पाओ (प्रातम्) प्रात काक्ष प्रभान.

पायसो (प्रायगम्) प्राय, धणं
करीने.

पुण }
पुणा }
पुणाइ } (पुनर) पाछु, करीथी.
पुणा }
उण }

पुणरुत्तं (ठे) वारंवार.

पुरओ (पुरतम्) आगण.

पुरं (पुरम्) पडेशां. समक्ष.

वहि-हिं }
वहिया }
वाहि } (वहिस) गहान
वाहिर }

वहुसो (बहुगम्) अनेकवार

मणा }
मणयं } (मनाक) अल्प, थोडुं.
मणिअं }

મા } (મા) મા—નહી.
 માઈ }
 મિચ્છા (મિથ્યા) અસત્ય, જુઠું.
 મુસં }
 મુસા } (મૃષા) મિથ્યા, ખોટું.
 મૂસા }
 મૌસા }
 મુહા } (મુધા) વ્યર્થ, ફેકટ.
 મોરડહ્લા }
 વ } (વા) વા અથવા કે.
 વા }
 વિના (વિના) વગર, સિવાય.
 વીસું (વિષ્વક) સમન્તાત્, ચાર
 બાજુ.
 સહ } (સદા) હંમેશા, નિરન્તર.
 સયા }
 સહ } (સકૃત્) એક વાર.
 સહ }
 સંપદ (સમ્પ્રતિ) હાલ, હાલમાં.
 સક્ષં (સાક્ષાત્) પ્રત્યક્ષ, પ્રગટ
 સણિયં (શનૈસ્) ધીમેથી.

સદ્ધિ (સાર્દમ) સાથે.
 સમંતા } (સમન્તાત્) ચારે બાજુ,
 સમંતેજ } સર્વત
 સમ્મં (સમ્યક્) સારી રીતે.
 સયં } (સ્વયમ્) પોતે, પોતાની
 સહ } મેળે.
 સયયં (સતતમ્) નિરન્તર.
 સવ્વથો } (સર્વત્સ) સર્વ પ્રકારે,
 સવ્વતો } ચારે તરફથી.
 સવ્વત્તો }
 સવ્વથ } (સર્વજ્ઞ) સર્વ
 સવ્વદ્ધિ } ઠેકાણે.
 સવ્વહ }
 સવ્વયા (સર્વદા) સદા, હંમેશા.
 સવ્વહા (સર્વથા) સર્વ પ્રકારે.
 સહ (સહ) સાથે.
 સુદ્ધ (સુદ્ધ) સારી રીતે
 સુવે (શ્વસ્) આવતી કાલે.
 હદ્ધિ } (હા ધિક્) ખેડ, પશ્ચાતાપ.
 હદ્ધી }

વાતુઓ

અદ્ધમ્ (અતિ+ક્રમ્) ઉલ્લંઘન
 કરવું.
 અદ્ધ-વાય્ (અતિ+પાત) જીવહિંસા
 કરવી.
 અદ્ધ } (ગમ્) જવું.
 ણી }
 અદ્ધમ્ (આ+ક્રમ્) દયાવડું, આક્ર-

મણુ કરવું.
 અદ્ધ (અર્ધ) આઠર કરવો, સ-
 ન્માન કરવું, કીર્તિત કરવી.
 અદ્ધ (રાજ) શોભવું.
 અદ્ધ (અર્ચ) પૂજવું.
 અદ્ધ (આસ) બેસવું.

અટ્ } (અટ્) અટન કરવું,
અટ્ટ્ } ભટકવું

અણુ-જાણ (અણુ+જા) આરા
આપવી.

અણુ-મઘ્ (અણુ+મ્=મઘ્) અનુ-
ભવ કરવો, જાણવું.

અણુ-યા (અણુ+યા) અનુસરવું,
અણુ-જા } પાછળી જવું.

અણુ-સાસ્ (અણુ+સાસ્) શિખા-
મણુ આપવી, ઉપદેશ આપવો,
આરા આપવી

અર્પ્ (અર્પય) અર્પણ કરવું, ભેટ
કરવું.

અર્પ્ } (અર્પય) અર્પણ કરવું,
પણામ્ } ભેટ કરવું.

અમિનિવ્રજમ્ (અમિ+નિવ્ર+જમ્)
સયમને માટે ઘેરથી નીકળવું.

અમિ-સિન્ (અમિ+મિન્) અ-
ભિપેક્ષ કરવો.

અભ્યસ્ (અભ્યસ્) અભ્યાસ કરવો,
શીખવું

અભ્યુદ્ધર્ (અમિ+ઉદ્+ધર્) ઉદ્ધાર
કરવો.

અરિહ્ (અર્હ) હાથક થવું, યોગ્ય
થવું, પૂર્ણ કરવી.

અહ્લી (આ+હ્લી) આશ્રય કરવો,
આલિંગન કરવું, પ્રવેશ કરવો,

અવ-મન્ (અવ+મન્) અવજા
કરવી, અપમાન કરવું

અવલંઘ્ (અવ+લંઘ્) આશ્રયલેવો.

અવિવ્રજ્ (અવ+વ્રજ્) અપેક્ષા
અવેક્ષ્ } કરવી, ધન્યથવું.

અવે (અવ+ઠ) જાણવું.

અવે (અવ+ઠ) દૂર થવું, પાછા
હસવું.

અસ્ (અમ) હોવું, થવું.

અદિજ્ઞ (અધિ+જ્ઞ) જાણવું, અ-
ભ્યાસ કરવો.

આદ્યક્ષ (આ+અધ્) કહેવું, ઉપ-
દેશ આપવો, સમજાવવું.

આદ્યઘ (આ+ઘ્રા) સુધવું.

આદા } (આ+દ) આદર કરવો,
આદર્ } માનવું.

આ-જો (આ+જો) હાવવું.

આ-દિસ્ (આ+દિશ્) આદેશ
કરવો, દરમાવવું

આ-મોય્ (આ+મોગય્) દેખવું,
જાણવું

આ-રંસ }
આરમ્ } (આ+રમ્) શરૂ કરવું.
આદઘ્ }

આ-રાહ્ (આ+રાઘ્) આરાધના
કરવી, સેવા કરવી

આ-લોય્ (આ+લોક્) દેખવું, ત-
પાસવું

આ-લોચ્ (આમ્લોચ્) આલોચના

કરવી, દેખાડવું, વિચારવું.

આ-સાસ્ (આમ્સાસ્ય) શાન્તિ

આપવી, આશ્વાસન દેવું.

ઇચ્છ (ઇષ્-ઇચ્છ) ધૃત્યવું, ચાહવું.

ઉંઘ (નિમગ્ન) ઉધવું.

ઉજ્જમ્ (ઉદ્+યમ્) ઉદ્ધમ કરવો,

પ્રયત્ન કરવો.

ઉજ્જ્ (ઉજ્જ્) ત્યાગ કરવો, છોડવું.

ઉદ્ધ } (ઉત્+સ્થા) ઉધવું.

ઉદ્ધા }

ઉદ્ધાલ્ } (આમ્છિદ્) છીનવી

અર્ચિછિદ્ } લેવું.

ઉદ્ધે (ઉદ્+ધી) ઉડવું.

ઉદ્ધે (ઉદ્+દ્) ઉદ્ધય પામવું.

ઉદ્ધામ્ } (ઉદ્+નામય) ઉચ્ચ કરવું,

ઉદ્ધાલ્ } ઉપર ફેરવવું.

ઉપ્પજ્જ (ઉત્+પથ) ઉત્પન્ન થવું,

ઉપજવું.

ઉમ્મૂલ્ (ઉદ્+મૂલય) મૂલ્યો ઉ-

ખેડવું.

ઉવજ્જ (ઉત્પથ) ઉત્પન્ન થવું,

ઉપજવું.

ઉવ-દિસ્ (ઉવ+દિસ્) ઉપદેશ

આપવો.

ઉવ-દંસ્ (ઉવ+દર્શય) દેખાડવું.

ઉવ-મુંજ (ઉવ+મુંજ) ભોગવવું,

ઉપભોગ કરવો.

ઉવ-ચર્ (ઉપ+ક) ઉપકાર કરવો.

ઉવ-વજ્જ (ઉપ+પથ) ઉત્પન્ન થવું.

ઉવ-સમ્ (ઉપ+શમ્) શાન્ત થવું.

ઉવિવ્ (ઉદ્+વિજ્) ઉદ્ભવ કરવો,

ખિન્ન થવું.

ઉવે (ઉપ+દ્) પાસે જવું.

પ (ઈ) જવું, પામવું.

પ (આ+દ્) આવવું.

પસ્ (આ+ઇષ્) શોધવું, શુદ્ધ બિ-

ક્ષાની તપાસ કરવી.

ઔષ્ (નિમગ્ન) ઉધવું.

કંચ્ } (કાચ્) ચાહવું, વાંછવું,

મહ્ } ધૃત્યવું.

કંપ્ (કમ્) કંપવું, ધ્રુજવું.

કહ્ (ક્વથ્) ઉકાળવું, તપાવવું.

કળ્પ્ (ક્લપ્) સમર્થ થવું, ક-

લ્પવું, છેદવું

કર્ (ક્ર) કરવું.

કરિસ્ } (ક્રષ્) ખેડવું, કાઢવું,

કહ્ } ખેંચવું

કહ્ (કથ્) કહેવું.

કિન્ (કી) ખરીદવું

કિલમ્ (ક્લમ્) ખિન્ન થવું.

કુજ્જ (કુષ્-કુચ્ચ) ક્રોધ કરવો.

કુળ્ (ક્ર) કરવું,

કુળ્પ્ (કુપ્-કુપ્ચ) ક્રોધ કરવો.

કુન્ન (ક-કુન્) કરવું, બનાવવું
 સ્વં (સળ્) તોડવું, કંકડા
 કરવા.

સ્રળ (સ્ર) ખોદવું.

સ્રમ્ (સ્રમ્) ક્ષમા કરવી, મારી
 માગવી, સહન કરવું.

સ્વલ્ (સ્વલ્) રોકવું, અટકાવવું,
 પડવું, ભૂંડવું, ટપકવું.

સ્રા } (સ્રાદ્) ખાવું, જમવું
 સ્રાય્ }

સ્વિસ્ (સ્વિસ્) નિન્દા કરવી, ગહી
 કરવી.

સ્વિજ્ (સ્વિજ્) ખેદ કરવો, અ-
 હસોસ કરવો.

સ્વિવ્ (સ્વિવ્) કે કરવું.

સ્વુમ્ } (સ્વુમ્) ક્ષોભ પામવો,
 સ્વુમ્ } ગભરાવું.

ગંદ્ } (ગન્) ગુ થવું, બનાવવું.
 ગન્ } રચવું

ગચ્ (ગમ્) ગમન કરવું, જવું

ગણ્ (ગણ્) ગણવું

ગરિહ્ (ગર્હ) નિંદવું

ગલ્ (ગલ્) ગળીજવું, સડવું,
 નાશપામવું, સરવું, સમાપ્ત થવું
 ગવેસ્ (ગવેય્) ગવેપણા કરવી,
 તપાસવું.

ગહ્ (ગ્ર્) ગ્રહણ કરવું

ગા (ગં) ગાવું.

ગિજ્ (ગૃ-ગૃજ્) આમ્રકા થવું,
 લપટ થવું.

ગિળ્ (ગ્રહ) ગ્રહણ કરવું.

ગિલા (ગલ્) ગલાની પામવી,
 ખિન્ન થવું, કરમાવું.

ઘોદ્ (પા) પીવું.

ચક્કમ્ (ચમ્) ભમવું, ભટકવું.

ચક્સ્ (આ+સ્વાદ્) સ્વાદકરવો,
 ચાખવું.

ચહ્ } (આ+રહ) ચઢવું,
 આ-રોહ્ } વધવું, આરંભ થવું.

ચય્ (ત્યન્) લાગ કરવો.

ચય્ } (જક્) શક્તિમાન થવું.
 તર્ }

ચર્ (ચર) ચાલવું, ચઢવું.

ચલ્ } (ચલ્) ચાલવું.
 ચલ્ }

ચવ્ (ચ્ય) ચવવું. પડવું.

ચવ્ (કય્) કહેવું, બોલવું

ચિહ્ચહ્ } (ચિકિન્) ચિકિત્સા
 ચિગિહ્ચહ્ } કરવી, દવા કરવી.

ચિન્ } (ચિન્ત્) ચિન્તન
 પરિ-ચિત્ } કરવું, વિચારકરવો

ચિદ્ (સ્વા-નિષ્ઠ) ઉભા ગમેવું.

ચિણ્ (ચિ) એકં કરવું.

ચુક્ } (ગ્ર્) ગ્રહ થવું, ચુકવું,
 મુલ્ } પડવું, ભૂંડ કરવી.

ચોપ્પડ્ } (ઘ્રક્ષ) ચોપડવું, સિંગ્ધ
મક્ષ્ } કરવું.

ચોર્ (ચોર્ચ) ચોરી કરવી.

છડ્ડ (સુચ્) મુકવું, છોડવું.

છજ્જ (રાજ્) શોભવું.

છિંદ્ (છિન્દ્) છેદવું.

છિવ્ } (સ્પૃશ્) સ્પર્શ કરવો.
છિ }

જંપ્ } (કચ્-જત્ચ) કહેવું,
જમ્પ્ } બોલવું.

જગ્ } (જાગ્) જાગવું.

જાગર્ }

જળ્ (જનચ્) ઉત્પન્ન કરવું, પેદા
કરવું.

જમ્મ્ (જન્) ઉત્પન્ન થવું.

જચ્ (જિ-જચ્) જાય પામવો,
શ્રુતવું.

જય્ (યત્) યત્ન કરવો, મહેનત
કરવી.

જર્ (જૃ) શ્રુત્ થવું, ધરડા થવું.

જવ્ (જપ્) જપવું.

જા (જન્) ઉત્પન્ન થવું.

જા (યા) જવું, ગમન કરવું.

જાણ્ } (જા) જાણવું.

મુણ્ }

જાય્ (યાચ્) પ્રાર્થના કરવી,
માંગવું.

જાવ્ } (યાપચ્) વીતાવવું, શરી-
જવ્ } રતું પાલન કરવું.

જિણ્ (જિ) શ્રુતવું.

જીવ્ } (જીવ્) જીવવું.

જીમ્ }

જીહ્ (લજ્) લગ્ન પામવી.

જુજ્ } (યુજ્-યુજ્ય) બેડવું,

જુજ્જ } યુક્ત કરવું.

જુજ્ઝ (યુચ્-યુચ્ચ) લડવું, યુદ્ધકરવું.

જેમ્ (મુજ્) જમવું, ભોજન-
કરવું.

જોચ્ (દગ્) દેખવું, બેડવું.

ઝદ્ (ગદ્) સડવું, પડવું, ઝપટ
મારવી.

ઝર્ (ઘર્) ઝરવું, ટપકવું.

ઝા (ઘૈ) ધ્યાન કરવું.

ઠવ્ (સ્થાપચ્) સ્થાપન કરવું

ઠા (સ્થા) ઉભા રહેવું.

ઢર્ } (ઞસ) ત્રાસપામવો,

તસ્ } ડરવું.

ઢંસ્ } (દશ્) ડસવું, કરડવું.

ઢસ્ }

ઢહ્ (દહ્) દાઝવું, બળવું,

બાળવું.

ઢે (ઢી) ઉડવું.

ઢક્ક } (છાદચ્) ઢાંકવું, આચ્છા-

છાય્ } દન કરવું.

ઢિક્ક (ગર્જ્) બળદની ગર્જના.

ગજ્ઞ (જ્ઞ) જાણવું.
ગી } (ગમ) જવું, ગમન કરવું.
ગીણ }

ગહ્વ (હ્વ) સંતાડવું.
ગહા (સ્ના) સ્નાન કરવું, નહાવું.
તચ્છ } (તક્ષ) ઊલવું, કાપવું.
છોલ્લ }
તણ } (તન્) પાથરવું,
તદ્દ } વિસ્તાર કરવો.

તર્ (તૃ) તરવું.
તથ્ (તપ્) તપવું.
તાદ્ } (તાઘ્ય) તાડના કરવી,
તાલ્ } મારવું.

તુદ્ } (તુદ્-તુદ્) તૂટવું,
તુદ્દ } ખડિત થવું.

તુવર્ (ત્વર્) ત્વરા કરવી.

ત્સ } (ત્ષ-ત્ષ્ય) સંતોષ
તુસ્સ } પામવો, ખુશી થવું.

થક્ક (સ્થા) ઉભા રહેવું

થુણ (સ્થ) સ્થિતિ કરવી.

દંસ્ (દંશ) ડસવું, કરડવું.
દક્ષ } (દશ) દેખવું, જોવું.
દચ્છ }

દમ્ (સમ) દમવું, નિમ્રહ કરવો.

દરિસ્ (દશ-દર્શ) દેખવું.

દા } (દા) દાન આપવું, દેવું.
દે }

દાવ્ } (દર્શય) દેખાડવું,
દંસ્ }
દક્ષણ } બતાવવું.
દરિસ્ }

દિપ્ (દીપ) દીપવું, પ્રકાશવું.

દુગુચ્છ } (જુગપ્સ) ધૂણાકરવી,
દુગુચ્છ }
જુગુચ્છ } નિદા કરવી.

દુમ્ (દુ-દાવ્ય) દુખ આપવું,
સંતાપ ઉપજાવવો.

દુહ (દુહ) દોહવું.

દૂસ્ } (દુષ્-દુષ્ય) દોષિત કરવું.
દુસ્સ }

દેક્ષ (દશ) દેખવું, જોવું.

ધર્ (ધ) ધારણ કરવું.

ધરિસ્ (ધષ્) સામા થવું, હિમ્મત
કરવી, હોડ બઢવી.

ધા (ધા) ધારણ કરવું.

ધા }
ધાય્ } (ધાવ્) દોડવું.
ધાવ્ }

ધુણ } (ધૂ) ધુળાવવું, હલાવવું.
ધુવ્ }

ધુવ્ (ધાવ્) ધોવું, શુદ્ધ કરવું.

નચ્ચ (ચત્-ચત્ય) નાચવું.

નદદ્ (નદ્) નાચવું.

નજ્ઞ (નજ્ય) બાંધવું.

નમ્ } (નમ્) નમવું, નમસ્કાર
નવ્ } કરવો

નમસ્ (નમસ્ય) નમસ્કાર કરવો.

નસ્સ્ } (નશ્-નશ્ય) નાશ પામવું.
નાસ્ }

નાસવ } (નાશય) નાશ કરવો,
પલાવ }
નાસ્ } ભગાડવું.

નિઞ } (દશ) જોવું.
નિઞચ્છ }

નિદ્ (નિદ્) નિદ્રવું.

નિગિળ્ } (નિ+ગ્રહ) પકડવું,
નિગ્ગહ્ } નિગ્રહ કરવો, શિક્ષા

કરવી, અટકાવવું.

નિજર્ (નિર્+જૃ) ક્ષય કરવો,
નાશ કરવો, કર્મનો ક્ષય કરવો.

નિજ્ઞર્ (જિ) ક્ષય પામવું.

નિમ્માણ્ } (નિર્+મા) બનાવવું,
નિમ્મવ્ } રચવું.

નિદ્દા (નિ+દા) નિદા લેવી,
ઉપવું.

નિળ્લવ્ (નિ+લ્લ) સંતાડવું,
ધ્રુપાવવું, અપલાપ કરવો.

નિપ્પજ્જ (નિપ્પથ) નીપજવું,
સિદ્ધ થવું

નિમજ્જ } (નિ+મજ્જ) કુળવું.
નુમજ્જ }

નિ-વદ્ (નિ+વત્) નીચે પડવું.

નિવદ્દ્ } (નિ+વર્ત) પાછા
નિવદ્દ્ } ફરવું.

નિઘિવજ્જ (નિર્+વિઘ) નિર્વેદ પ
મવો, વિરક્ત થવું

નીસસ્ } (નિ.શ્વસ્) નિશ્વાસ
નિસ્સસ્ }
ઝંઝ્ } લેવો, નીસાસો લેવો

નીસર } (નિર્+સર) નીકળવું.
નિહર્ }

ને (ની) લઈ જવું, દોરવું.

નિપજ્જ (નિપ્પથ) નિષ્પન્ન થવું,

પઠસ્સ્ } (પ્ર+ઠિષ્) દેખ કરવો.
પઠસ્ }

પજ્જુવાસ્ (પર્વુપાસ્) સેવાભક્તિ
કરવી.

પટ્ઠવ } (પ્ર+સ્થાપય) મોકલવું,
પટ્ઠાવ } પ્રસ્થાન કરવું, પ્રારંભ
કરવો.

પદ્ (પત્) પડવું, પતિત થવું.

પઢિક્કમ્ (પ્રતિ+ક્રમ) નિરૂપ
થવું, પાછા હટવું.

પઢિવજ્જ (પ્રતિ+પથ) સ્વીકાર ક
રવો, અંગીકાર કરવો.

પદ્ (પટ્) પઢવું, ભણવું.

પણ્ણવ્ } (પ્ર+જ્ઞાપય) પ્રરૂપણ
પણ્ણવ્ } કરવી, ઉપદેશ આપવો.

પત્તિ } (પ્રતિ+ઇ) વિશ્વાસ ક
પત્તિઞ્ } રવો, આશ્રય કરવો.

પત્તિઆવ્ (પ્રતિ+આયય્) વિશ્વાસ
કરાવવો, પ્રતીતિ કરાવવી.

પત્ય્ } (પ્રત્યર્થય) પ્રાર્થના
પચ્છ } કરવી.
પ-માઙ્ (પ્રતમાવય) પ્રભાવના
કરવી.
પ-મજ્જ્ (પ્રતમૃજ્) પ્રમાર્જના
કરવી, સાદ્ કરવું.
પ-મજ્જ્ (પ્રતમદ્) પ્રમાદ કરવો,
શૂલવું.
પ-માય્ (પ્રતમદ્-માદ્) પ્રમાદ
કરવો, શૂલવું.
પમ્હસ્ (વિતસ્ય) શૂલવું, વિરમ-
રણુ થવું.
પય્ (પદ્) પકાવવું, રાંધવું
પયા (પ્રતજનય) જનમ આપવો,
ઉત્પન્ન કરવું.
પ-યાસ્ (પ્રતજાન્) પ્રકાશવું.
પરિઆલ્ (વેષ્ટય) લપેટવું, વીટવું.
પરિક્ષ્ } (પરિ+ઈષ્) પરીક્ષા
પરિચ્છ્ } કરવી, તપાસવું
પરિચ્ચય્ } (પરિ+ચ્ચય્) પરિ-
પરિચ્ચય્ } ત્યાગ કરવો
પરિ-તપ્પ (પરિ+તપ્) પશ્ચાત્તાપ
કરવો, ગરમ થવું.
પરિ-નિવ્વા (પરિ+નિદ્+વા) શાંત
થવું, સર્વ કર્મરહિત થવું.
પરિ-દેવ્ (પરિ+દેવ્) વિલાપ
કરવો.

પરિવ્ચય્ (પરિ+વ્રજ્) દીક્ષા લેવી
પરિહ્વા (પરિ+વા) પહેરવું, ધારણ
કરવું.
પલાઙ્ (નાભય્) નસાડવું, ભગાડવું.
પલોદ્દટ્ (પ્રતલ્લટ્) લોટવું, આ-
ભોટવું
પલોદ્દટ્ } (પર્ચ્સ) ફેંકવું, પલ-
પલદ્દટ્ } ટવું, વિપરીત થવું.
પલ્હત્ય્ }
પ-ઘજ્જ (પ્રતપઘ) રવીકાર કરવો.
પ-વદ્દટ્ } (પ્રતવર્ત) પ્રવર્તવું,
પ-ચદ્દટ્ } પ્રવૃત્તિ કરવી.
પ-સંસ્ (પ્રતસંસ) પ્રસંસા કરવી.
પ-સમ્ (પ્રતજમય્) શાન્તિ કરવી
પ-સવ્ (પ્રતસ) પ્રસવ કરવો,
જનમ આપવો, ઉત્પન્ન કરવું.
પહુણ્ (પ્રતમ્) સમર્થ થવું.
પા (પા) પીવું, પાન કરવું
પાઙ્મમ્ (પ્રાહુમ્+મ્) પ્રકટ થવું.
પારં-ગચ્છ્ (પારગચ્છ) પાર
પામવું.
પાલ્ (પાલય) પાલન કરવું.
પાઙ્ (પ્રતઆપ) પામવું, મેળવવું.
પાસ્ } (દશ્-પય્) દેખવું, જોવું
પસ્સ }
પિજ્જ્ } (પા-પિવ્) પીવું, પાન
પિવ્ } કરવું

પોઢ્ } (પીઢ્) પીડવું, કુઃખ દેવું,
પીલ્ } કનડવું.

પીળ્ (પ્રીળ્) પ્રેમ ઉપભવવો,
ખુશ કરવું.

પુચ્છ (પુચ્છ) પુછવું.

પૂજ્ } (પૂજ્ય) પૂજા કરવી.
પૂય્ }

પુણ્ (પૂ) પવિત્ર કરવું.

પુલોઘ્ } (દુઃ) જોવું.
પુલઘ્ }

પુર્ (પૂર્ણ) પૂરણ કરવું, ભરવું.

પૂસ્ } (પુષ્+પુણ્ય) પોષણ
પુસ્સ્ } કરવું

પેક્ષ્ }
પિક્ષ્ } (પ્રતર્દક્ષ) જોવું.
પેચ્છ્ }

પાઢ્ } (પાટ્ય) ફાડવું, ચીરવું.

પાલ્ }

પાસ્ } (સ્પર્શ) સ્પર્શ કરવો.
પારિસ્ }

ફુદ્દ્ } (સ્ફુટ-વ્રંશ) વિકસવું,
ફુઢ્ } ફૂટવું, ભાંગવું, ખીલવું.

ફેઢ્ (સ્ફેટ્ય) વિનાશ કરવો,
ફર કરવું.

વંધ્ (વન્ધ્) બાંધન કરવું, બાંધવું.

વઘ્ } (ઘ્રૂ) ખોલવું.

વુઝ્ }

વાઢ્ (વાધ્) પીડવું, કનડવું.

વીઢ્ (મી) ખીવું, ભય પામવું.

વુક્ક (ગર્જ્) ગળના કરવી,
ગાળવું.

વુજ્ઞ (યુઞ્+યુષ્ય) યોધ થવો,
ચાન મેળવવું, જાગવું, સમજવું.

વુઝ્ઢ (મસ્જ્) કુખી જવું.

વુહુક્ષ (વુમુક્ષ) ખાવાની ઇચ્છા
કરવી.

બોલ્લ્ (ક્ષ્) ખોલવું.

બોઢ્ (બોધ્) યોધ થવો, જાણવું.

મંજ્ (મ્રજ્) ભાંગવું, તોડવું

મજ્જ (મ્રજ્) શુંજવું, બાળવું

મળ્ (મળ્) ભણવું.

મમ્ } (મ્રમ્) ભમવું, ભટકવું.
મમ્મ }

મસ્ } (મષ્) ભસવું, શ્વાનવું
વુક્ક } ભુંકવું.

મા (મા) દીપવું, પ્રકાશવું.

માસ્ (માષ્) ખોલવું.

માસ્ } (માસ્) શોભવું, પ્રકાશવું.
મિસ્ }

મિદ્ (મિદ્) ભેદવું, ચીરવું,
ફાડવું.

મુંજ્ (મુન્જ્) જમવું.

મૂસ્ (મૂપ્ય) શોભાવવું, શણું
ગાવું.

મંત્ (મન્ત્ર્ય) વિચાર કરવો.

નિ-મત્ (નિ+મત્) નિમત્તશ્ચ
કરવું, બોલાવવું

મગ્ (મર્ગ) માર્ગવુ, શોધવું.

મજ્જ } (મઠ) મદ કરવો, અ-
મચ્ચ } ભિમાન કરવો

મન્ (મત્-મન્ય) માનવુ, વિ-
ચારવુ.

મઠ્ (મૃ) મરવુ.

મરિસ્ (મૃશ) વિચારવુ.

મરિસ્ (મૃષ) સહન કરવુ, ક્ષમા
કરવી.

માળ (માન) સન્માન કરવો,
આદર કરવો.

મિલા (મ્લે) મ્લાનિ પામવુ, ખિન
થવું, કરમાવુ

મુંચ } (મુચ્-મુચ્) મુકવું,
મુચ્ } ઊડવુ

મુજ્ઞ (મુદ્-મુદ્) મુઝાવું, મોહ
પામવો, ઘેલા થવુ

મેલ્ (મુલ) મુકવુ, ઊડવું

રંજ્ } (રમ્જ) રંજન કરવુ,
રજ્જ } ખુશી કરવુ.

રક્ષ (રક્ષ) રક્ષણ કરવું.

રમ્ (રમ) રમવુ

વિ-રમ્ (વિ+રમ) વિરમવુ, અ-
ટકવુ, વિરામ પામવુ

રય્ (રચ) રચવું ગોઠવવું, ય-
નાવવુ.

રઘ્ (ઠ) શબ્દ કરવો, અવાજ
કરવો.

રાય્ (રાજ) શોભવું

વિ-રાય્ (વિ+રાજ) વિરાજવુ.

રંઘ્ }
રઙ્ઙ્ } (રઘ) રોકવું
રમ્ }

રુચ્ } (રુ) રૂચવુ, પસંદ
રોમ } પડવુ.

રુઘ્ } (રુદ્) રોવુ, રૂઢન કરવું
રોઘ્ }

રુઢ્ } (રુઢ) ઊગવુ, વધવુ
રોઢ્ }

આરોહણ કરવું.

રુસ્ } (રુશ્-રુશ્) ક્રોધ કરવો,
રસ્સ્ } રોષ કરવો

રેઢ્ (રાજ) શોભવુ.

રોમન્થ } (રોમન્થ) વાગોળવું.
વગ્ગોલ }

લજ્જ (લસ્-લજ્જ) લજ્જાપામ-
વી, શરમાવુ.

લઘ્ (લપ્) બોધવું, કહેવું.

લસ } (લસ) ભેળવવુ, પામવુ
લહ્ }

લિપ્ (લિમ્) લીપવુ, ચોપડવું

લિહ્ (લિહ) ચાટવુ.

લિ (લિહ્) લખવુ

લુણ્ (લ) કાપવું.

લુભ્ (લુમ્) લોભ કરવો.

લુહ્ (મૂઝ) ધોવુ સાફ કરવું,
લુહવું.

લંચ્ (લમ્ચ) ઠગવુ, છેતરવુ

લંઙ્ (લાન્ઙ) વાંછવુ, ધમ્છવુ.

લંદ્ (લન્દ) વંદન કરવુ, નમવું.

લક્ષ્યાણ્ (લ્યાસ્યાણ) વ્યાખ્યાન
કરવુ, રખાઈ સમજાવવુ.

લક્ષ્ (લક્ષ) જવુ.

લજ્ઞ (લર્જય) ભાગ કરવો.

લજ્ઞર્ (લજ્) કહેવુ.

લટ્ટ (લુટ-વર્ત) વર્તવુ, હોવુ.

લટ્ટ્ (લુટ્-વર્ષ) વધવુ

લળ્ (લર્ણય) વખાણવું, વર્ણન
લળ્ } કરવું.

લઙ્ (લ-વ) વરવુ, પસદ કરવું.

લરિસ્ (લર્ષ) વરસવુ, વૃષ્ટિ કરવી.

લલગ્ (લા+લ્) ચાલવુ, વળગવુ.

લસ્ (લર્) વસવુ, રહેવું.

લસીકુળ્ (લસીક) વશમાં કરવુ.

લસીકર્ }

લહ્ (લહ) વહેવું, ધર્મ જવું

લાગ્ (લિ+આ+ઙ) કહેવુ, બોધવું
પ્રતિપાદન કરવું.

લાહર્ (લિ+આ+હ) બોધવું, કહેવું,
બોધાવવુ.

લિઠવ્ (લિ+ઠ) બનાવવું, કરવું,
લિઠવવું.

લિક્ષિણ્ (લિ+ક્ષી) વેચવું, બદલો
લિક્ષે } કરવો.

લિજ્ઞ (લિદ્-લિચ) હોવું, થવું.

લિજ્ઞ્ (લ્યિઙ્-લિચ્) વીંધવું,
લિષ્ } વેધ કરવો.

લિઢવ્ (અર્ઙ) ઉપાજ્ઞન કરવું,
મેળવવુ, પેદા કરવું.

લિણાસ્ (લિ+નાશય્) વિનાશ કરવો

લિણાય (લિ+જાપય્) વિનતી
કરવી, પ્રાર્થના કરવી.

લિવાહ્ (લિ+વાહય્) લગ્ન કરવા.

લિ-સીય્ (લિ+સીદ્) ખેદ કરવો

લિ-હે (લિ+યા) કરવું, બનાવવુ

લીસમ્ } (લિ+શમ્) વિશ્રાન્તિ
લિસ્સમ્ } લેવી.

લીસર્ } (લિ+સ્ય) બૂલી જવુ,

લિસ્સર્ } લીસરવું.

લીસસ્ (લિ+શ્વસ્) વિશ્વાસ કરવો,
ભરોસો કરવો.

લુક્ક્ (અષ્) મળવું.

ભસ્ }

લેહ્ (લેપ્) વીંટવુ, લપેટવુ.

લેષ્ (લેપ્) કપવુ.

લોસિર્ (લિ+હત્+સઙ્) ભાગકરવો
છોડવુ.

સં-જમ્ (સં+યમ્) સ યમ લેવો,
પ્રયાન કરવો, બાંધવું.

સં-જય્ (સં+યત્) સારી પ્રવૃત્તિ કરવી.
 સં-જલ્ (સં+જવલ્) જલવુ, ક્રોધ કરવો, આક્રોશ કરવો.
 સંવુજ્ઞ્ (સં+વુજ્ઞ) સમજવુ, બોધ પામવો.
 સં-દિસ્ (સં+દિશ્) સદેશો કહેવો સમાચાર કહેવા.
 સં-ધ્ } (સં+ધા) સાંધવું, જોડવુ,
 સં-ધા } ચાલવુ.
 સં-પજ્ઞ્ (સમ્પન્ન) પ્રાપ્ત કરવુ, પામવું.
 સં-પ-મજ્ઞ્ (સમ્પન્નમજ્ઞ) સાધ કરવું, નિર્માણ કરવું.
 સં-મર્ } (સં+મસ્) સ્મરણ કરવુ,
 સમ્મર્ } યાદ કરવુ.
 સક્ (શક્) સમર્થ થવુ.
 સદ્ (સદ) સડવુ, ખેદ કરવો.
 સદ્દ્ (શ્રદ્ધ+ધા) શ્રદ્ધા કરવી.
 સન્નામ્ (આનંદ) આદર કરવો.
 સમાળ્ } (સમ્+આણ્) સમાપ્ત
 સમાવ્ } કરવુ, પૂર્ણ કરવુ.
 સમાચર્ (સમ્+આ+ચર્) કરવુ, આચરણ કરવું.
 સમારંભ્ (સમાનરંભ) શરૂ કરવું, હિંસા કરવી.
 સર્ (ચ) સરકવું, ખસવું, જવુ.

સર્ સ્થ) સ્મરણ કરવુ, યાદ કરવું.
 સલદ્ (શ્લષ્) પ્રશંસા કરવી.
 સવ્ (શવ્) શાપ દેવો, સોગન દેવા.
 સવ્ (સ) જન્મ આપવો.
 સદ્ (સદ્) સહન કરવું.
 સાદ્ (કચ્) કહેવું.
 સાદ્ (સાશ્) સાધવુ, સિદ્ધ કરવું.
 સિદ્ધ્ (મિદ્-મિદ્ધ્) છાંટવું, ભીનું કરવું.
 સિજ્ઞ્ (તિવ્દ) પરસેવો થવો.
 સિજ્ઞ્ (મિદ્+મિદ્ધ) સિદ્ધ થવું.
 સિદ્ધિલ્ (નિથિલ્) શિથિલ કરવું.
 સિલાદ્ (શ્લાષ્) પ્રશંસા કરવી.
 સિલેસ્ (શિપ્) ભેટવું, આલિંગન કરવુ.
 સિન્ધ્ (સીદ્) સીવવું, સાંધવું.
 સિદ્ (સિદ્ધ) ચાલવુ, ધરણું.
 સીસ્ } (શિષ્) હિંસા કરવી,
 સિસ્સ્ } આક્રી રાખવું વિશેષ કરવું.
 સીસ્ (કચ્) કહેવું.
 સુણ્ } (શ્રુ) સાંભળવુ
 હણ્ }
 સુમર (સ્મ) સ્મરણ કરવું, સંભાળવું.

સુવ્ } (સ્વપ્) ઉધવું, વિશ્રાન્તિ
 સોવ્ } લેવી.
 સુહ્ (સુખ્ય) સુખી કરવું.
 સૂઅ (સૂચ્ય) સૂચના કરવી.
 સૂસ્ } (શૂશ્-શૂષ્ય) સુકાવું,
 સુસ્સ્ } સુકાઈ જવું.
 સેવ્ (સેવ્) સેવા કરવી.
 સોઝ } (શૂઝ-શોઝ) શોક કરવો.
 સોઝ્ }
 સોલ્લ્ (પઝ) પકાવવું, રાંધવું.
 સોહ્ (શોમ્) શાભવું.
 સોહ્ (શોધ્ય) શુદ્ધિ કરવી, ગવે-
 પણા કરવી.
 હવ્ક (નિ+સિધ્) નિષેધ કરવો.

હણ્ (હન) હણવું, મારવું.
 હર્ (હ) હરણ કરવું, લઈ જવું.
 હરિસ્ (હર્-હર્ષ) હર્ષ થવો,
 ખુશી થવું.
 હવ (હ) હોમ કરવો.
 હવ્ }
 મવ્ } (મૂ+મવ્) હોવું, થવું.
 હુવ્ }
 હસ્ (હસ) હસવું.
 હિસ્ (હિસ) હિસા કરવી.
 હીલ્ (હિલ્ય) હીલના કરવી, તિર-
 સ્કાર કરવો, નિદા કરવી.
 હુણ્ (હુ) હોમ કરવો.
 હો (મૂ) હોવું, થવું.

ગુજરાતી-પ્રાકૃત-શબ્દકોષ.

અગ્નિ અગ્નિ પુ. (અગ્નિ)
 અંગ અંગ ન. (સમ)
 અંગન અંગણ ન. (અંગન)
 અણવ અજીવ પુ. (અજીવ)
 અણાની અણાણિ વિ. (અણાણિ)
 અતિશય અદ્વિત્ય પુ. (અતિશય)
 અત્ય ત અત્યંત વિ. (અત્યંત)
 અદત અદત્ત, અદિષ્ણ વિ.
 (અદત્ત)
 અદૃશ દૃશ્વ, દૃશ્વ ન. (દૃશ્વ)
 અધર્મ અધર્મ પુ. (અધર્મ)
 અધ્યાય અધ્યાય પુ. (અધ્યાય)
 અધ્યયન અધ્યયન ન. (અધ્યયન)
 અનર્થ અનર્થ-દ્વ પુ. (અનર્થ)
 અનંતવાર અનંતશ્ચુતો અ.
 (અનંતશ્ચુત)
 અનાજ ઘણ ન. (ઘણ)
 અનુગ્રહ અનુગ્રહ પુ. (અનુગ્રહ)
 અનુગ્રહકરણ અનુગ્રહ, અનુ-
 ગ્રહ (અનુગ્રહ)
 અનુસરવું અણુ-સર (અનુસર)
 અને અ, અ-ય, અ. (અ)
 અધકાર તિમિર ન. (સમ) તમ
 પુ. ન. (તમસ)

૧૯/૧

અન્યથા અન્યથા-હા અ. (અન્યથા)
 અપમાન કરવું અવ-મન્ન (અવ-
 મન્ન)
 અભિમે-નુ અહિમન્નુ, અહિમન્નુ
 -જ્ઞુ પુ. (અભિમે-નુ)
 અભિમાન મય પુ. (મય)
 અભ્યાસ અભ્યાસ પુ. (અભ્યાસ)
 અમર અમર પુ. (સમ)
 અમારાસરના અસ્થારિસ વિ.
 (અસ્થારિસ)
 અમાવાસ્યા અમાવાસ્યા સ્ત્રી.
 (અમાવાસ્યા)
 અમૃત અમય, અમિય ન.
 (અમૃત)
 અરિહંત અરિહંત, અરહંત,
 અરહંત પુ. (અરહંત)
 અલકૃત અલંકૃત વિ. (અલકૃત)
 અશુભ (કર્મ) અસુદ્ધ ન. (અશુભ)
 અસત્ય અસત્ય ન. (અસત્ય)
 મુસાવાય, મુસાવાય, મોસા-
 વાય પુ. (મુસાવાય)
 અસાર અસાર વિ. (સમ)
 અહી અત્ય, પત્ય અ. (અત્ય)
 અહિસા અહિસા સ્ત્રી. (સમ)

आ

आकाश आगास पु. न. (आकाश)

आधु-गधु सयल वि. (सकल)

सर्वं वि (सर्व)

आंभ चक्कु पु. न. (चक्षुष्)

नेत्त पु. न. (नेत्र)

आगम आगम पु. (सम)

आगण अगग न. (अग्र) पुरओ

अ. (पुरतस्)

आचार आधार पु. (आचार)

आचार्य आयरिअ, आहरिअ

.पु. (आचार्य) सूरि पु. (सूरि)

आरा आणा अ. (आना)

आदेश आपस पु. (आदेश)

आधि आहि पु. अ. (आधि)

आनंठ उपमववे पीण (प्रीण)

आधिगे अंध वि. (सम)

आपवुं दा, दे (दा)

आभूषण भूषण न. (भूषण)

आयुष्य आउस, आउ पु.न.

(आयुष्)

आराधवुं आ-राह् (आ+राष्)

आरंभ आरंभ पु. (सम)

आलोचना आलोचणा अ. (आलोचना)

आवतुं आगच्छंत व. इ. (आग-

च्छत)

आवृत्तिकरपी परा-चद्द् (परा-
वर्त्त)

आवेक्षु आगय इ. भू. (आगत)

आशातनी आसायणा अ. -
(आशातना)आशा राभपी अविकल्, अवे-
कल् (अप+ईक्ष)

आश्वर्थ अच्छेर न. (आश्वर्थ)

आश्रय आहार पु. (आधार)

आसक्त आसक्त वि. (आसक्त)
रय वि. (तत्)

आसोभास आसिण पु. (आशिन)

आहार आहार पु. (सम)

छ

छनाम पाहुड न. (प्राशुत)

छन्द इन्द पु. (इन्द्र) सक पु (शक्र)

छिन्न ईसर पु. (ईश्वर)

उ

उग्र उगग वि. (उग्र)

उत्तुं उट्टे (उत्त+नी)

उत्तम उत्तम, उत्तिम वि.
(उत्तम) वर वि. (सम)

उत्कृष्ट उत्कृष्ट वि. (उत्कृष्ट)

उत्साह उत्साह पु. (उत्साह)

उद्धारकरवे उध्वर् (उद्ध+वृ)

उद्यम उज्जोग पु. (उद्योग)

उद्यमकरवे। उज्जम् (उद्यमम्)
 छि-क्षणे। निग्द पु. (ग्रीष्म)
 उपर उवरि, उवरि अ (उपरि)
 उपदेश उवएस पु. (उपदेश)
 उपदेशकरवे। उव-दिस् (उप-
 दिग्)
 उपांग उवग पु. न. (उपाङ्ग)
 उपाय उवाय पु. (उपाय)
 उपाध्याय उवज्झाय, ऊज्झाय,
 ओज्झाय पु. (उपाध्याय)
 उभारडेवुं ठा (स्या)
 उद्यधवुं अइकम् (अति+कम्)
 अदि इदि, रिधि ओ. (ऋदि)
 अपि रिसि पु. (ऋपि)

ओ

ओकम सहसा अ. (सम)
 एक्कसरिअं अ. (टे)
 ओथी अओ अ. (अत)
 ओ प्रभावे ओम त्ति, इइ, इअ
 अ. (इति)

ऊ

ऊं ऊं कंठ पु. (कण्ठ)
 ऊन्या कन्ना, कन्नगा ओ. (कन्या-
 कन्यका)
 ऊंयवुं कंप् (कम्प)
 ऊपाव भाल न. (सम) ललाड,
 गण्डाल न. (ललाट)

ऊमथ पोम्म, पडम न. (पद्म)
 ऊभापुं अज्ज, चिट्ठ (अर्ज्ज)
 ऊरवादायक कायव्व वि (कर्तव्य)
 ऊरुवुं डस, डह् (दग्)
 ऊरुवुं कर, कुण् (कृ)
 ऊरुवुं समायरण न. (समाचरण)
 करण न. (सम)
 ऊर्म कम्म न. (कर्मन्)
 ऊर्मक्षय कम्मक्खय पु. (कर्म-
 क्षय)
 ऊत्ताथ कल्लाण न. (कल्याण)
 ऊसोटी निहस पु. (निकप)
 ऊंयपथु किंपि, किमवि अ.
 (किमपि)
 ऊशुडे वायस पु. (सम)
 ऊपवुं छिद् (छिन्द्)
 ऊभट्टिव मयण पु (मदन)
 काम पु. (सम)
 ऊभ कज्ज न. (कार्य)
 ऊरथु कारण न. (सम) निमित्त
 न. (सम) हेउ पु. (हेतु)
 ऊय कज्ज न. (कार्य)
 ऊण काल पु. (सम) समय पु.
 (सम)
 ऊय कव्व न. (काव्य)
 ऊति जस पु. (यशस्)
 ऊभेर वेसवण, वेसमण पु.
 (वेधमण)

कुभारपण्डुं कुमात्तण न. (कुमा-
रत्न)

कुइप विरुव वि. (विरुप)

कुतरो स, साण पु. (भन)

कुत्थ किच्च न. (कुत्थ)

कुपणु किवण, किविण वि.
(कृष्ण)

कुपा किवा श्री. (कृपा)

कुणु किणह, कणह पु. (कृष्ण)
विण्ह पु. (विष्णु)

कुवक्षान केवलनाण न. (केव-
लज्ञान)

कुवली केवलि पु. (केवलिन)

कुपणु कोवि अ. (कोपि)

कुपणु कासइ अ. (कस्यचित्)

कुपणुपते कया अ. (कदा)

कुप-कुप कोह पु. (कोप) कोव
पु. (कोप)

कुपकरे कुप्प (कुप्य)

कुपेव कडरव पु. (कौरव)

कुपां कत्थ, कह, कहि, कहि
अ. (कुत्र)

कुपांथी कत्तो, कुओ अ. (कुत.)

कुपा खमा श्री (क्षमा) संति
श्री. (क्षान्ति)

कुप करे निज्जइ (निर्+जृ)

कुपे खेत न. (क्षेत्र)

भ

भंड खंड पुन. (खण्ड)

भापुं मुंज (मुञ्ज)

भुशी भयेव मोइअ इ. भू. (मोदित)

तुस्सिअ-तूसिअ इ. भू. (तुष्ट)

भेयपुं करिस् (कृप)

भेइत हालिअ पु (हालिक)

ग

गणधर गणहर पु. (गणधर)

गति गइ श्री. (गति)

गंभीर गंभीर वि. (सम)

गभपुं रुक्, रोय् (रुक्)

गरीय दीण वि. (दीन)

गरुड गरुड पु. (गरुड)

गडो मत्त वि. (सम)

गायन गाण न. (गान)

गिरनार उज्जयंत पु (उज्जयन्त)

गुंथपुं गंध, गंद (ग्रन्थ)

गुणस्थानके गुणद्वारा न. (गुण-
स्थान)

गुरु गुरु, गुरुअ पु (गुरु)

गौतम गोयम पु. (गौतम)

ग्रहणुं अरुं गिण्ह, गइ (ग्रह)

ध

धण्डुं बहु, बहुअ वि (बहु)

अईव अ. (अतीव)

धर घर न. (ग्रह) रोह न. (गिह)

धरेषुं भूसण न. (भूषण)

ची घय न. (घृत)

घोडा आस पु. (अघ)

२

अक्षती चक्रवट्टि पु. (चक्रवर्तिन)

अं मयंक, मयंक पु. (मृगाङ्ग)

चंद, चंद्र पु. (चन्द्र) इंदु
पु. (इन्दु)

अरथु चलण न. (चरण)

अरित्र चरित्त न. (चरित्र)

आरित्र संजम पु. (सयम) चरित्त
न. (चारित्र) चरण न. (चरण)

आहपुं इच्छ (इप्-इच्छ)

अित चित्त न. (वित्त) द्विअय,
द्विअ न. (द्वय)

अिह चिह, चिण्ह न. (चिह)

अैत्यन न चोवंदण न (चैत्यवन्त)

ओभाभुं वरिसा-वासा अी.
(वर्षा)

ओर चोर पु. (चौर)

ओरी चोरिअ न. (चौर्य)

४७

आंटपुं सिच् (सिञ्च)

आया छाही, छाया अी (छाया)

ओनवीक्षेपुं उद्दाल् (आ+छिद्)

ओह्नु चरम, चरिम वि, (चरम)

ओउपुं मुंच् (मुञ्च)

ओक्षरी वाला अी. (सम)

ओक्षरी वाल पु. (सम)

७

अगत जग, जय न. (जगत्)

अंगथ रणण, अरणण न. (अरण्य)

अ-अ जम्म, जम्मण पु न.
(जन्मन्)

अंशुदीप जंवूदीव पु. (जम्बूद्वीप)

अदर अवस्सं अ. (अवस्थम्)

अथ जल न. (सम)

अथुनार णायार, णाड वि. (जात)

अथुपु बोह्, बुज्ज् (बुध्-बुध्य)

अण जाल न (मम)

अतवुं जिण् (वि)

अनगिअ जिणविंव (विनविम्ब)

अनाअय जिणालय न. (जिनालय)

अनेअर जिणेसर, जिणीसर, पु.
(जिनेश्वर)

अभ जिह्मा, जोहा अी. (जिह्वा)

अर्थु स्त्रीण, छीण, झीग वि.
(क्षीण)

अव जीव पु. (सम)

अवद्या जीवद्या अी. (सम)

अवन जीवण, जीविअ न.
(जीवन-जीवित)

अवहिंसा जीवहिंसा अी. (सम)

अव विगेरे जीवाइ पु. (जीवादि)

अवपु जीव्, जिच् (जीव्)

शुवाडनार जीवाड पु. (जीवाड)
 शुवाना जीवण न. (यौवन)
 जेभ इव, विव, व्व, अ. (इव)
 जेधुं जारिस् वि. (यदृश)
 जैन धर्म जइणधम्म पु. (जैन-
 धर्म)

जेधुं पास, परस (पश्य)
 देख् (दृश्)

ज्ञातपुत्र नायपुत्त, नायउत्त पु.
 (ज्ञातपुत्र)

ज्ञान नाण, णाण न. (ज्ञान)
 ज्थां जहिं, जहि, जह, जत्थ अ.
 (यत्र)

ज्यारे जया अ. (यदा)

ॐ

ओड वच्छ पु. (इक्ष) तर पु.
 (सम)

ओरवाणुं विसमीसिअ. वि.
 (विषमिश्रित)

ॐ

ओधुं णिमज्ज, णुमज्ज
 (निमज्ज)

त

तत्त्व तत्त न. (तत्त्व)
 तत्त्वज्ञान तत्तनाण न. (तत्त्वज्ञान)
 तत्त्वधाती तत्तवत्ता अ. (तत्त्व-
 वार्ता)

तथा तह, तहा अ. (तथा)

तप तव पु. (तपस्)

तपास करवी मग्गू (मार्ग्य)

तरइ पइ अ. (प्रति).

तरधुं तर (वृ)

तणाव तलाग तलाय न. (तडाग)

तापस तावस पु. (तापस)

तारनार तारग वि. (तारक)

तारे तारग न. (तारक) तारा
 अ. (सम)

तिथइ तिलग पु. (तिलक)

तीर्थ तित्थ तह न. (तीर्थ)

तीर्थकर तित्थयर पु. (तीर्थकर)

टुटेक्ष तुडिअ क. भू. (श्रुद्धि)

तेन सच्चिय तंचिय अ.

(सएव, तदेव)

तेथी तओ अ. (तत.)

तेधुं तारिस् वि. (तादृश)

तोपथु तहवि अ. (तथापि)

त्यां तहिं, तहि, तह, तत्थ अ.
 (तत्र)

त्याग करधुं चय् (त्यज्)

त्यागी चाइ वि. (त्यागिन)

त्यार पथी तओ अ. (तत.)

त्यारे तथा अ. (तदा)

थ

थोइ थोक, थाव, थेव वि.
 (स्तोक)

६

दक्षिणु दिशानुं दाहिणिल्ल,
दक्खिणिल्ल वि (दाक्षिणात्य)
दंडं करवेो दंड (दण्डयु)
दर्शनं दसण न. (दर्शन)
दडी दहि न (दधि)
दानं दाण न. (दान)
दिवसं दिवस, दिवह पुन.
(दिवस)
दिवसे दिवा, दिआ अ. (दिवा)
दिशां दिसा, ओ (दिशा)
दीक्षां दिक्खणा ओ. (दीक्षा)
दीवा दीव पु. (दीप)
दुग्धं दुह, दुक्ख न (दुग्ध)
दुग्धी दुहि, दुक्खि वि
(दुग्धिन्)
दुर्जनं दुज्जण पु. (दुर्जन)
दुष्कर्मं पावकम्म न. (पापकर्मन्)
दुधं दुध न (दुग्ध)
द्वरं द्वरु अव-णे (अव-नी)
देव देव पु. (सम)
देवलोका देवलोग पु. (देवलोक)
देशं जणाय पु. (जनपद)
देशनां देसणा ओ (देशना)
द्रव्यं दविअ, दव्व न. (द्रव्य) घण
न. (घन) अट्ठ, अत्थ पु (अर्थ)
द्रेप मच्छर पु. (मत्सर)

ध

धनं धण न (धन)
धर्मं धम्म पु. (धर्म)
धर्मिणं धम्मिण पु. (धर्मिण)
धान्यं धान्न न. (धान्य)
धारणं धरु परि-हा, परि-धा
(परि-धा)
धिक्षारं पडा धिच्छी अ. (धिक्ष-
धिक्) धि अ. (धिक्ष)
धीरणं धिह ओ. (धृति)
धीमे धामे सणियं अ. (धनैस्स)
ध्यानं ज्ञाण न (ध्यान)
ध्वजं धम, ज्ञम पु. (ध्वज)
न
नगरं नयर न. (नगर)
नटं नट पु. (नट)
नथुं नणंदा ओ (ननान्द)
नभुं नम, नव् (नम)
नभस्कारं करवेो नमस्स (नमस्स)
नरकं निरय, नरय पु. (नरक)
नडीतरं अल्लह-अल्लहा अ
(अन्यथा)
नाभपुं पक्खिण्व (प्रभक्षिण)
नायपु नच्च (नृत्य)
नाटकं नाटग, नट्ट न (नाटक-
नाटय)
नाव नावा ओ (नी)

नाश नास पु. (नाश)
 नाशपात्रं नस्त्र, नास् (नश्य)
 नित्य सासय वि. (शाश्वत)
 निंद्युं निन्द (निन्द) गरिह् (गर्ह)
 निभित्तिओ नेमिस्तिम वि.
 (नैमित्तिक)
 निथायुं नियाण न. (निदान)
 निर्जरा निज्जरा स्त्री. (निर्जरा)
 निवेदपात्रं निविज्ज (निद+
 विद्य)
 निश्चल निच्चल वि. (निश्चल)
 निक्षयुं निस्सर्, नोद्धर् (निस्सर्)
 नीति नाय पु. (न्याय) नय पु.
 (सम) नीह् ओ (नीति)
 नीतिशास्त्र नीह्स्सत्थ न.
 (नीतिशास्त्र)
 नृत्य नच्च न. (नृत्य)
 नेत्र नेत्त पुन. (नेत्र)
 नेभि (निनेश्वर) नेमि पु. (नेमि)
 न्याय नाय पु. (न्याय)
 न्यायभागं नायमग्ग पु. (न्याय
 मार्ग)

५

पक्षुं पिण्ह (प्रह)
 पक्षी पक्खि पु. (पक्षि)
 पक्षी पच्छा अ. (पश्चात्)
 पित्त अहिण्णु वि. (अभिज्ञ)

पण्डिम पु. (पण्डित) बुद्ध पु.
 (बुद्ध)
 पडेक्षुं पडिम क. भू. (पतित)
 पणु अवि, पि, वि. अ. (अपि)
 किंतु अ (सम)
 पथ्य पच्छ वि. (पथ्य)
 परलोक परल्लोक, परल्लोक पु.
 (परल्लोक)
 परम परम वि. (सम)
 परमो परदारा ओ. (सम)
 परस्पर अण्णोण्ण, अण्णमण्ण
 वि (अन्योऽन्य)
 परीक्षा करी परिक्ख, परिक्ख
 (परिर्दृष्ट)
 परोपकारी परोवयारि वि. (परो-
 पकारि)
 पर्याय पज्जाय पु (पर्याय)
 पलायणं रक्खाव, पालाव त्रे.
 (रक्षय-पालय)
 पवन पवण पु. (पवन) घाट
 पु. (वायु)
 पर्वत पव्वय, गिरि पु. (पर्वत-
 गिरि)
 पर्षद परिस्ता ओ. (परिषद्)
 पशु पसु पु (पशु)
 पश्चात्ताप पच्छायाव पु (पश्चा-
 ताप)

पसं६ प३धुं रुक्च, रोय् (रुक्)
 प्र६र जाम, पहर पु. (याम-प्रहर)
 प६क्षां पुरं-पुरा अ. (पुरस्-पुरा)
 पा६क्षुं पक्क वि. (पक्क)
 पा६शाखा पाढसाला अी. (पाढ-
 शाला)
 पा६शी जल न. (जल) वारि न.
 (सम) उदग-दग न. (उदक)
 पा६ पाव न. (पाप) दुरिअ न.
 (दुरित)
 पा६पी पाव पु (पाप)
 पा६भुं पाव् (प्रभाप)
 पा६र पा६भु पा६रंगद्ध (पा६रङ्गद्ध)
 पा६धु पाल् (पालय)
 पा६धनार पालग वि. (पालक)
 पा६धन करीतु पालिज्जंत कर्भ.
 व. (पाल्यमान)
 पि६ता पि६मर, पि६ पु (पितृ)
 जणअ पु (जनक)
 पी६धुं पील्, पोड् (पीडय)
 पी६धुं पा, पि६ (पापि६धु)
 पु६त्र पुत्त पु. (पुत्र) खूअ पु.
 (सूत)
 पु६३५ पुरिस पु. (पुल्ल) माणव
 पु. (मानव) जण पु. (जन)
 पु६३५ पुप्फ न. (पुष्प)
 पु६स्तक पुत्थय, पोत्थय पुन.

(पुस्तक) गंथ पु. (ग्रन्थ)
 पू६धुं पुच्छ (पृच्छ)
 पू६न अच्चण न. (अर्चन)
 पू६धुं अच्च (अर्च)
 पृ६थी पुढवी, पुहवी अी. (पृथिवी)
 पि६च्छी अी. (पृथ्वी)
 पे६ध करुं अज्ज (अर्ज)
 पो६तानु निअ वि (निज) अण्ण-
 कैर वि (आत्मैव)
 प्र६काश पयास पु (प्रकाश)
 प्र६काशपुं प-यास् (प्रकाश)
 प्र६काशनार पयासग वि. (प्रकाशक)
 प्र६ज पया अी. (प्रजा)
 प्रति६भा पडिमा अी. (प्रतिभा)
 प्रति६भय पडिक्कमण न. (प्रति-
 क्रमण)
 प्र६धुअ पज्जुण्ण पु (प्रधुअ)
 प्र६भाव पहाव पु (प्रभाव)
 प्र६भात पच्चूस-ह पु. (प्रत्युष)
 प्र६भातभां पप अ (प्रगे)
 प्र६धु पडु पु. (प्रधु)
 प्र६भा६ पमाय पु (प्रमाद)
 प्र६योग पयोग पु. (प्रयोग)
 प्र६वृत्ति करी पवह्, पयह् (प्र-
 वर्त)
 प्र६वेश करेवो प-विस् (प्र+विश)
 प्र६श पण्ह पु (प्रश)

પ્રાકૃત વ્યાકરણ પાદ્યચાગરેણ
 ન. (પ્રાકૃતવ્યાકરણ)
 પ્રાણ પાણ પુન. બહુવચનમાં
 (પ્રાણ)
 પ્રાણાન્તે જીવિચંત પુ. (જીવિ-
 તાન્ત)
 પ્રાણી પાણિ પુ. (પ્રાણિન્) જંતુ
 પુ. (જન્તુ)
 પ્રાપ્તિ પત્તિ સ્ત્રી. (પ્રાપ્તિ)
 પ્રિય પ્રિય વિ (પ્રિય)
 પ્રીતિ પીઠ સ્ત્રી. (પ્રીતિ)

૩

ફલ ન. (સમ)
 ફાડવુ ફાડ, ફાલ (પાટવ)
 ફેકવું જિવ (જિવ)
 ફેગટ મુઠા અ (મુઠા) મોરડલ્લા
 અ. (લિ)

૪

બચાવવું રક્ષ (રક્ષ)
 બધું સયલ વિ (સક્લ)
 સવ્વ વિ. (સર્વ)
 બંધન વંછણ ન. (વન્નન)
 બંધુ વંધુ પુ (વંધુ)
 બહાર બાહિ, બાહિરં અ. (બહિસ)
 બહુ બહુ, બહુઅ વિ (બહુ) અર્ધવ
 અ. (અર્ધવ)

બહેન બહિણી ભગિણી સ્ત્રી
 (ભગિણી)
 બહેરો વહિર વિ. (વધિર)
 બાગ હજ્જાણ ન. (હજાન)
 બાળક વાલ પુ. (સમ)
 બાળવું હદ્દ (વહ)
 બારણું દુધાર, દાર, વાર ન.
 (દાર)
 બીજુ અન્ન વિ. (અન્ય)
 બુદ્ધિ બુદ્ધિ સ્ત્રી. (મમ)
 બુદ્ધિશાલી મહમંત વિ. (મતિમત)
 બેસવું ઉવ-વિસ્ (ઉપ+વિશ)
 બોધપામવો બુઝ્ઝ (બુઝ)
 બોધિ વોદ્ધિ સ્ત્રી. (વોધિ)
 બ્રહ્મચર્ય વસ્ત્રચેર, વસ્ત્રચરિય
 વંમચેર ન. (વ્રદાચર્ય)
 બ્રાહ્મણ માહણ, વંમણ પુ. (બ્રા-
 હ્મણ)

૫

ભગવાન ભગવંત, મયવંત પુ.
 (મગવત)
 ભગવતીઅંગ ભગવર્દ-અંગ ન.
 (મગવતી-અંગ)
 ભજવું સેવ (સમ)
 ભણવું મણ, પઠ (મણ, પઠ)
 ભગર ભસલ, ભમર પુ (ભમર)
 ભમવું ભમ (ભમ)

लय मय न. (सम)
 लय पाभुं वीह् (मा)
 लरतक्षेत्र भरहखेत्त न. (भर-
 तक्षेत्र)
 लरु मर (मृ-मर)
 लव्यश्चव भव्वजीव पु (भव्य-
 जीव)
 लसपु मस्, वुक्क (मधु)
 लाध भायर, माउ पु. (भाव)
 भाव भाव पु (सम)
 भिक्षु भिक्खु पु (भिक्षु)
 भूक्ष खल्लिभ न. (स्त्रलिभ)
 भोग भोग पुन. (सम)
 भोगवपुं मुंज् (मुञ्ज)
 भोजन भोयण न. (भोजन)
 भ
 भक्षन पासाअ पु. (प्रसाद) घर
 न. (ग्रह)
 भगल मंगल न. (सम)
 भह् साहज्ज, साहेज्ज न
 (साहाय्य)
 भदिर मंदिर न (सम) चेइअ,
 चइत्त न. (चैत्य)
 भध महु न. (मधु)
 भध्य मज्झ न (मध्य)
 भत्र मंत पुन. (मन्त्र)
 भंत्री मंति पु (मन्त्रिन्)
 भरश्च मरण न. (सम)

भर्यादा मज्जाया श्री. (भर्यादा) -
 भहःत्ता महप्प पु. (महात्मन्).
 भडाभंत्री महामंति पु. महाम-
 न्त्रिन्)
 भहोत्सव महोच्छव, महुसव,
 महोसह पु. (महोत्सव)
 भागपुं जाय् (याच्)
 भाछु मच्छ पु. (मत्स्य)
 भाटे कप, कपण, कपणं अ.
 (कृते)
 भाणुस जण पु. (जन) मणूस्
 पु. (मनुष्य)
 भाता मायरा, माउ, श्री. (भाव)
 भाथु मत्थय (मत्तक) सिर न-
 (सिरस) सोस पुन. (जीर्ण)
 भांहु रुक्क, रुग्ग वि (रुग्ग)
 भान माण पु (मान)
 भानपु मन्न् (मन्य)
 भाया माया श्री. (सम)
 भागु ताइ, ताल. (ताड्य)
 भार्ग मग्ग पु (मार्ग)
 भाणा माला श्री. (सम)
 भांस मास, मंस न (मास)
 भित्र मित्त पुन. (मित्र)
 भित्था मिच्छा अ. (मित्था)
 भुक्ता मुक्क, मुत्त वि (मुक्त)
 भुभ मुह न. (मुख)

मुंशुं मूग, मूथ वि. (मूक)

मुआयेथ विहलित वि.

(विहलित)

मुंआपुं मुज्झ (मुह)

मुनि मुणि पु. (मुनि)

मुसाक्षर पहिथ पु. (पथिक)

मूथं मुक्ख, मुरुक्ख पु. (मूर्ख)

मृत्यु मच्चु पु. (मृत्यु)

मेध मेह पु. (मेघ)

मेणवपु लह् (लम्)

मेह पर्वत मेरु पु. (सम) मंदर
पु. (मन्दर)

मेक्ष मोक्ख, मुक्ख पु. (मोक्ष)

मेक्षपद मोक्खपय न. (मोक्षपद)

मेर मोर पु. (मयूर)

य

यतिधर्म जइधम्म पु. (यतिधर्म)

यत्र जंत न. (यन्त्र)

युद्ध जुद्ध न. (युद्ध)

योगी जोगि पु. (योगिन)

२

रक्षथु ४२पुं रक्ख (रक्ष)

रक्षथु रक्खण न. (रक्षण)

रयपु रय् (रचय)

रण अणुणणा अ. (अनुज्ञा)

रशेता मग्ग पु. (मार्ग)

रहित रहित वि. (रहित)

विरहित वि. (विरहित)

रहेपुं वस् (सम)

राक्षस रक्खस पु. (राक्षस)

राथ भप्प, भस्स पुन. (भस्मन्)

राग राग पु. (सम)

रण नरिंद, नरेंद (नरेन्द्र)

निवह पु. (वृषति)

राज्य रज्ज न. (राज्य)

राथी महिसी अ. (महिषी)

रात्रि राह, रत्ति अ. (रात्रि)

रिंछ रिच्छ, रिक्ख पु. (रक्ष)

रिद्धि रिद्धि, इद्धि अ. (कृद्धि)

समिद्धि, सामिद्धि अ.

(समुद्धि)

इक्षिणी रुप्पणी अ. (रुक्मिणी)

इपुं रयय न. (रजत)

ल

लध लपुं ने (नी)

लक्षथु लक्खण न. (लक्षण)

लक्षभथु लक्खण पु. (लक्ष्मण)

लक्ष्मी लच्छो अ. (लक्ष्मी)

लक्षणपामवी लज्ज (सम)

लज्जैओ मड पु. (मट) वीर पु.

(वीर)

लपुं जुज्झ (शुब्-शुभ्य)

लता लया अ. (लता)

लावपुं ला-णे (आमनी)

धुञ्चो सह (शठ)
 दोभ लेह पु. (लेख)
 दोक लोग, लोभ पु. (लोक)
 जण पु. (जन)
 दोटपुं पलोद्द (प्र+उद्)
 दोभ लोह पु. (लोभ)
 दोशी लोद्धम पु. (लुब्धक)

व

वभत समय पु. (सम) काल पु.
 (काल)
 वयन वयण पुन. (वचन)
 वडील गुरु, गुरुम वि. (गुरु)
 वंदन करपुं वन्द (वन्द)
 वंदाथेय वदिम क. भू. (वन्दित)
 वध करवे हिस् (सम)
 वधपु वद्ध (वर्ध)
 वन रण, अरण्य न. (अरण्य)
 वण न. (वन)
 वनस्पति वणस्पद्, वणप्फद्
 श्री. (वनस्पति)
 वरसपुं वरिस् (वर्ष)
 वरसाह वरिस्, वास पुन. (वर्ष)
 वरपुं वज्ज (वर्ज)
 वर्ष वरिस्, वास पुन. (वर्ष)
 वर्षधर वासहर पु. (वर्षधर)
 वसती वसहि, वसद् श्री.
 (वसति)

वसत ऋतु वसंत पु. वसंतं
 रिउ श्री. (वसन्त-ऋतु)
 वअ वत्थ न. (वज्र)
 वड्ड (वह्) श्री. (वधू)
 वाध वग्घ पु. (व्याघ्र)
 वायाल मुहर वि. (मुखर)
 वाथी वाणी श्री. (सम) वाया
 श्री. (वायु, वाचा)
 वात्सल्य वच्छल्ल न. (वात्सल्य)
 वांद्दरै कवि पु. (कवि)
 वाहण मेह पु. (मेघ)
 वाती वत्ता श्री. (वाता)
 वासुदेव वासुदेव पु. (सम)
 विगेरे आह पु. (आदि)
 विचार करवे मरिस् (मर्श) मंव
 (मन्त्रय)
 विद्याधर विज्ञाहर पु. (विद्याधर)
 विद्यार्थी विज्ञात्थि पु. (विद्यार्थिन)
 विद्वान् विडस वि. (विद्वम्)
 विधाता धायार, धाउ पु.
 (विधाता)
 विधि विहि पु. (विधि)
 विनय विणय पु. (विनय)
 विना विणा अ. (विना)
 विपरीत विवरीम, विवरिअ
 वि. (विपरीत)
 विमान विमाण पुन. (विमान)

વિયોગ વિઓગ પુ. (વિયોગ)
 વિરાજત વિરાજિઅ ઠ બુ.
 (વિરાજિત)
 વિરૂદ્ધ વિરુદ્ધ વિ. (સમ)
 વિવાદ વિવાદ પુ (વિવાદ)
 વિશ્રાન્તિ બેવી વીસમ્, વિસ્સમ્
 (વિ+ધ્રમ્)
 વિશ્વાસ રાખવો વીસસ, વિ-
 સ્સસ (વિ+ધ્રસ)
 વિષ વિસ પુન. (વિષ)
 વિહાર કરવો વિ-હર વિ+હર)
 વિહ્વલ વિભલ, વિહલ વિ.
 (વિહલ)
 વીતરાગ વીયરાગ પુ. (વીતરાગ)
 વીર વીર પુ. (સમ)
 વૃદ્ધપણું વુદ્ધત્તણ ન. (વૃદ્ધત્વ)
 વૃષ્ટિ કરવી વરિસ્ (વર્ષ)
 વેચવું વિક્કિણ, વિક્કે (વિ+ક્કી)
 વેદના વેચણા, વિચણા ઐ.
 (વેદના)
 વેશ્યા વેસા ઐ. (વેશ્યા)
 વૈદ વૈજ પુ. (વૈય)
 વૈયાવચ્ચ વૈઆવચ્ચ ન (વૈયાવચ્ચ)
 વૈરાગ્ય વૈરગ પુ (વૈરાગ્ય)
 વ્યાકરણ વાગરણ, વાયરણ,
 વ્ઞારણ ન. (વ્યાકરણ)
 વ્યાખ્યાન વક્ષણ ન (વ્યાખ્યાન)
 વ્યાધિ વાહિ પુ. (વ્યાધિ)

વ્યાપાર વાવાર પુ. (વ્યાપાર)
 વ્રત વય પુન. (વ્રત)

૨૧

શત્રુ સત્રુ પુ (શત્રુ) રિડ પુ.
 (રિપુ)
 શબ્દ સહ પુ (શબ્દ)
 શયન સજ્જા ઐ. (શય્યા)
 શરણું સરણ ન. (શરણ)
 શરીર સરીર ન. (શરીર) દેહ
 પુન. (દેહ)
 શર કરવું આ-રંમ્, આરમ, આ-
 હવ્ (આ+રમ્)
 શસ્ત્ર સ્ત્રથ ન. (શસ્ત્ર)
 શાન્તિ સંતિ ઐ. (શાન્તિ)
 શાન્તિ (જિન) સંતિ પુ. (શાન્તિ)
 શા માટે કિં (કિમ્)
 શિખર સિહર ન. (શિખર)
 શિયાલ સિગાલ પુ. (શૃગાલ)
 શિષ્ય સીસ પુ. (શિષ્ય)
 શીલ સીલ ન. (શીલ)
 શુભકર્મ સુહ ન. (શુભ)
 શોધવું મગ્ગ (માર્ગય)
 શોભવું સોહ (શોમ્) વિ-રાય
 વિ+રાજ)
 સ્મશાન સુસાણ, મસાણ ન.
 (સ્મશાન)
 શ્રદ્ધા સદ્ધા, સદ્ધા ઐ. (શ્રદ્ધા)

अक्ष राभवी सद्दह् (अक्षवा)
अवधु सवण न (अवण)
आवक्ष सावग पु. (आवक)
अेषः मह्, महंत वि. (महत्)

स

संध सघ पु. (सम)
संयय करवो संचिण् (संचि)
संतोय संतोस पु (सन्तोष)
संयम संजम पु. (संयम)
संसार संसार पु. (सम)
ससारयक्ष ससारचक्र न. (सं-
सारचक्र)
सभी सही श्री. (सबी)
सज्जन सज्जण पु (सज्जन)
सत्य सच्च न (सत्य)
सत्यभार्ग सच्चमग्ग पु.
(सत्यभाग)
सत्यवादी सच्चवय वि. (सत्यवद)
सक्ष सद्ध, समल वि. (सफल)
सभा सहा श्री. (सभा)
समर्थ समत्थ वि. (समर्थ)
समवसरथु समोसरण, समव-
सरण न. (समवसरण)
सभाधि समाहि श्री. (समाधि)
समान समाण वि. (समान) सरिस
वि. (सहस) सरिच्छ, सरिक्ख
वि. (सद्ध)

समुदाय विंद वुंद पु. (वृन्द)
वग्ग पु (वर्ग)
समुद् समुह पु. (समुद्र) सागर
पु. (सम)
सम्भक्षत् सम्मत्त न. (सम्यक्त्व)
दंसण न (दर्शन)
सरस्वती सरस्सई श्री. (सरस्वती)
सरोवर सर पु न. (सरो)
सर्प सप्प पु (सर्प)
सर्वय सव्वण्णु वि. (सर्वज्ञ)
सर्व ईक्षे सव्वत्थ, सव्वद्धि,
सव्वह् अ. (सर्वत्र)
सर्वथी मोडुं जेड्ड, जिड्ड वि.
(ज्येष्ठ)
सद्धन करवुं खम् (क्षम) सह
(सम)
सांभणवुं सुण् (श्रु)
सांभणीने सुणिऊण थं वू (भ्रुत्वा)
साक्षात् पच्चक्ख वि. (प्रत्यक्ष)
सक्खं अ. (साक्षान्)
साथे सह अ. (सह) सद्धि
अ (साधर्म्य)
साधर्मिके साहम्मिय वि (साधर्मि)
साधु साहु पु. (साधु) मिक्खु
पु (मिक्षु) जह् पु. (यति) समण
पु. (धमण)
सारीरीते सुद्धु अ. (सुद्धु) सम्म
अ (सम्यक्)

सारो वैद्य सुविज्ज पु. (सुवैद्य)
 सिद्ध सिंघ, सीह पु. (सिंह)
 सिद्ध सिध्व पु. (सम)
 सिद्धथुं सिज्ज (सिध्य)
 सिध्वराज सिध्वराय पु. (सिद्ध-
 राज)
 सिध्वडेभ सिध्वहेम न. (सिद्धहेम)
 सिद्धायस सेज्ज पु. (सत्रुज्जय)
 सिध्वगिरि पु. (सम)
 सिवाय विणा अ. (विना)
 सुधपुं आ-इग्घ (आ+प्रा)
 सुंहर सोहण वि. (गोमन)
 मणोज्ज मणोण वि. (मनोह)
 सुधपुं सुत्त, सुस्त् (शुष्य)
 सुभ सुह न. (सुख)
 सुभपूर्व सुहेण (सुखेन)
 सुभी सुहि वि. (सुस्मिन्)
 सुत्र सुत्त न. (सूत्र) सुम न.
 (श्रुत) सत्थ न. (शास्त्र)
 सुवर्ण सुवण्ण न. (सुवर्ण)
 सेना सेणा श्री. (सेना)
 सेवा सेवा श्री. (सम)
 सेनी सुवण्णगार पु. (सुवर्णकार)
 सेनुं हेम न. (हिमन्)
 स्तुति शुद्ध श्री. (स्तुति)
 स्तुति करणी थुण् (स्तु)

श्री इत्थी, श्री श्री. (श्री)
 स्तोत्र थोत्त न. (स्तोत्र)
 स्थिर थिर वि. (स्थिर)
 स्नेह नेह, सिणेह पु. (स्नेह)
 स्वप्न सिमिण, सिविण,
 सुमिण, सुविण पुन. (स्वप्न)
 स्वर्ग सग्ग पु. (स्वर्ग)
 स्वाध्याय सज्झाय पु. (स्वाध्याय)
 स्वाभी सामि पु. (स्वामिन्)

ह

हत्थपु हण् (हन्)
 हत्थायेस हय क. भू (हत्त)
 हभत्ता अहुणा अ. (अधुना)
 हभेश सह, सया अ. (सदा)
 हरपुं हरण न. (सम)
 हवत्त लहु, लहुअ वि. (लघु)
 हाथ हत्थ पु. (हस्त)
 हाथी हत्थि पु. (हस्तिन्)
 हार हार पु. (सम)
 हित हिअ वि. (हित)
 हुकमकरयो आ-दिस् (आ+दिश)
 हुदय हिअय, हिअ न. (हृदय)
 हेमयंरसुरी हेमचंदसुरि पु.
 (हिमचन्द्रसूरिन्)
 होंशीयार अहिण्ण वि. (अभिह)
 निउण वि. (निपुण)

॥ श्री पाड्म गज्जपज्जमाला ॥

नमोऽस्तु ते समणस्स भगवओ महावीरवद्धमाणसामिस्स ।

(१)

॥ मंगलं ॥

॥ पंच नमुक्कार महामंतो ॥

नमो अरिहंताणं

नमो सिद्धाणं

नमो आयरियाणं

नमो उवज्झायाणं

नमो लोए सव्वसाहूणं

एसो पंच नमुक्कारो, सव्वपावप्पणासणो, मंगलाणं च
सव्वेसिं पढमं हवइ मंगलं ॥

चत्तारि मंगलं-

अरिहंता मंगलं, सिद्धा मंगलं, साहू मंगलं, केवलपन्नत्तो
धम्मो मंगलं ।

चत्तारि लोगुत्तमा-

अरिहंता लोगुत्तमा, सिद्धा लोगुत्तमा, साहू लोगुत्तमा,
केवलपन्नत्तो धम्मो लोगुत्तमो ।

चत्तारि सरणं पवज्जामि-

अरिहंते सरणं पवज्जामि, सिद्धे सरणं पवज्जामि, साहू सरणं पवज्जामि, केवलपन्नत्तं धम्मं सरणं पवज्जामि ॥

(२)

सीयावण्णणं (शिविकावर्णनम्)

सीया उवणीया जिणवरस्स जरमरणविप्पमुक्कस्स ।
 ओसत्तमल्लदामा जलथलदिव्वकुसुमेहिं ॥१॥
 सिवियाइ मज्झयारे दिव्वं वररयणरूवर्चिंचइयं ।
 सीहासणं महरिहं सपायपीढं जिणवरस्स ॥२॥
 आल्लेइयमालमँउडो भासुरैवुंदी वराभरणधारी ।
 खोमियवत्थनिंयत्थो जस्स य मुल्लं सयसहस्सं ॥३॥
 छंद्रेण उ भत्तेणं अज्झवसाणेण सुंदरेण जिणो ।
 लेसाहिं विसुज्झंतो आरुहई उत्तमं सीयं ॥४॥
 सीहासणे निविट्ठो संकीसाणा य दोहि पासेहिं ।
 'वीयंति चामराहिं मणिरयणविच्चित्तदंढाहिं ॥५॥
 पुव्वि उक्खित्ता माणुसेहिं साहट्ठु रोमकूवेहिं ।
 पच्छा वहंति देवा सुरअसुरा गरुलनागिंदा ॥६॥
 पुरओ सुरा वहंती असुरा पुण दाहिणंमि पासंमि ।
 अवरे वहंति गरुला नागा पुण उत्तरे पासे ॥७॥
 वणखंडं व कुसुमियं पउमसरो वा सरयकाले ।
 सोहइ कुसुमभरेण इय गगणयलं सुरगणेहिं ॥८॥

सिद्धैतथवणं व जहा, कणयारवणं व चंपयवणं वा ।
 सोहइ कुसुमभरेण, इय गगणयलं सुरगणेहिं ॥९॥
 वरपडहमेरिझल्लरिसंखसयसहस्सेहिं तूरेहिं ।
 गयणयले धरणियले तूरनिनाओ परमरम्मो ॥१०॥
 तैतैविततं घणझुसिरं आउजं चउव्विहं बहुविहीयं ।
 वाइंति तत्थ देवा बहूहिं आनडुगसएहिं ॥११॥

आचाराङ्ग—द्वितीयश्रुतस्कन्धे.

(३)

इन्द्रियविसयभावणा (इन्द्रिय विषयभावना)

न सक्का न सोउ सदा, सैतविसयमागया ।
 रागदोसा उ जे जत्थ, ते भिक्खु परिवज्जए ॥१॥
 न सक्का रूवमद्दु, चक्खुविसयमागयं ।
 रागदोसा य जे तत्थ, ते भिक्खु परिवज्जए ॥२॥
 न सक्का गंधमग्धाउं, नासाविसयमागयं ।
 रागदोसा य जे तत्थ, ते भिक्खु परिवज्जए ॥३॥
 न सक्का रसमस्साउं, जीहाविसयमागयं ।
 रागदोसा य जे तत्थ, ते भिक्खु परिवज्जए ॥४॥
 न सक्का फासमवेणुं, फासविसयमागयं ।
 रागदोसा य जे तत्थ, ते भिक्खु परिवज्जए ॥५॥

आचाराङ्ग—द्वितीयश्रुतस्कन्धे.

(४)

निम्ममो भिक्खू चरे-

कयरे धम्मं अक्खाए माहणेण मंतीमता ।
 अंजु धम्मं जेहातच्च जिणाणं तं सुणेह मे ॥१॥
 माहणा खत्तिया वेस्सा चंडाला अंदु बोक्सा ।
 एसिया वेसिया सुहा जे य आरंमणिस्सिया ॥२॥
 परिग्गहनिविट्ठाणं वेरं तेसिं पवड्ढई ।
 आरंमसंभिंया कामा न ते दुक्खविमोयगा ॥३॥
 आघायकिच्चमाहेउं नाइओ विसएसिणो ।
 अब्बे हरंति तं वित्तं कम्मि कम्महिं किच्चती ॥४॥
 माया पिया ण्हुसा भाया, भज्जा पुत्ता य ओरसा ।
 नालं ते तव तीणाय लुप्पंतस्स सकम्मुणा ॥५॥
 एयमट्ठं संपेहाए, परंमट्ठाणुगामियं ।
 निम्ममो निरहंकारो, चरे भिक्खू जिण्णाहियं ॥६॥

सूत्रकृताङ्ग-द्वितीयश्रुतस्कन्धे.

(५)

पुक्खरिणीवण्णणं (पुक्करिणीवर्णनम्)

से जहाणामए पुक्खरिणी सिया बहुउदगा बहुसेया बहु-
 पुक्खला लेंदुट्ठा पुंडरिक्किणी पासादिया दरिसणिया अंभिरूवा
 पंडिरूवा, तीसे णं पुक्खरिणीए तत्थ तत्थ देसे देसे तहिं
 तहिं बहवे पउमवरपोडरीया बुइया, अणुपुव्वुड्डिया असिया

रुइलौ वण्णमंता गंधमंता फासेमंता पासादिया दरिसणिया
अभिरूवा पडिरूवा, तीसे णं पुक्खरिणीए बहुमज्झदेसभाए एगे
महं पउमवरपोंडरीए बुइए, अणुपुव्वुट्ठिए उस्सिए रुइले वन्न-
मंते गंधमंते रसमंते फासमंते पासादीए जाव पडिरूवे ।

सँव्वावंति च णं तीसे पुक्खरिणीए तत्थ तत्थ देसे देसे
तहिं तहिं बहवे पउमवरपोंडरीया बुइया अणुपुव्वुट्ठिया ऊसिया
रुइला जाव पडिरूवा, सँव्वावंति च णं तीसे णं पुक्खरिणीए
बहुमज्झदेसभाए एगं महं पउमवरपोंडरीए बुइए अणुपुव्वुट्ठिए
जाव पडिरूवे ॥१॥

सूत्रकृताङ्ग-द्वितीयश्रुतस्कन्धे.

(६)

नमिपव्वज्जा (नमिप्रव्वज्या)

चइळण देवलोगाओ उव्वच्चो माणुसम्मि लोगम्मि ।

उवसंतमोहणिज्जो सरई पोरणियं जाई ॥१॥

जाई सरित्तु भयवं सयंयुद्धो अणुत्तरे घम्मे ।

पुत्तं ठवेत्तु रज्जे अभिनिक्खमइ नमी राया ॥२॥

से देवलोगसरिसे अन्तेउरवरगओ वरे भोए ।

अंजित्तु नमी राया बुद्धो भोगे परिच्चयई ॥३॥

मिहिलं सपुरजणवयं बलमौरोहं च परियणं सव्वं ।

चिँच्चा अभिनिक्खन्तो ऐगन्तमहिट्ठिओ भयवं ॥४॥

कोलाहलगभूयं आसी मिहिलाए पव्वयन्तम्मि ।

तइया रायरिसिम्मि नमिम्मि अभिणिक्खमन्तम्मि ॥५॥

अब्भुद्धियं रायरिसिं पव्वज्जाठाणमुत्तमं ।

सक्को माहणरूवेण इमं वयणमव्ववी ॥६॥

किण्णु भो अज्ज मिहिलाए कोलाहलगसंकुला ।

सुव्वन्ति दारुणा सदा पासाएसु गिहेसु य ॥७॥

एयमट्ठं निसामित्ता हेउकारणचोइओ ।

तओ नमी रायरिसी देवीन्दं इणमव्ववी ॥८॥

मिहिलाए चेइए वच्छे सैीयच्छाए मणोरमे ।

पत्तपुप्फफलोवेए बहुणं बहुगुणे सया ॥९॥

वाएण हीरमाणम्मि चेइयम्मि मणोरमे ।

दुहिया असरणा अत्ता एए कन्दन्ति भो खगा ॥१०॥

एयमट्ठं निसामित्ता हेउकारणचोइओ ।

तओ नमिं रायरिसिं देविन्दो इणमव्ववी ॥११॥

एस अग्गी य वालु य एयं डज्झइ मन्दिरं ।

भयवं अन्तेउरं तेणं कीस णं नावपेक्खह ॥१२॥

एयमट्ठं निसामित्ता हेउकारणचोइओ ।

तओ नमि रायरिसी देविन्दं इणमव्ववी ॥१३॥

सुहं वसामो जीवामो जेसिं भो नत्थि किं च णं ।

मिहिलाए डज्झमाणीए न मे डज्झइ किं च णं ॥१४॥

चत्तपुत्तकलत्तस्स निव्वावारस्स भिक्खुणो ।

पियं न विज्जइ किंचि अप्पियं पि न विज्जइ ॥१५॥

बहुं खु मुणिणो भइं अणगारस्स भिक्खुणो ।
सव्वओ विप्पमुक्कस्स एगन्तमणुपेस्सओ ॥१६॥

x

x

x

एयमहुं निसामित्ता हेउकारणचोइओ ।
तओ नमिं रायरिसिं देविन्दो इणमव्ववी ॥४५॥
हिरण्णं सुवण्णं मणिमुत्तं कंसं देसं च वाहणं ।
कोसं वड्ढावइत्ताणं तओ गच्छसि खत्तिया ॥४६॥
एयमहुं निसामित्ता हेउकारणचोइओ ।
तओ नमी रायरिसी देवेन्दं इणमव्ववी ॥४७॥

सुवण्ण-रुप्पस्स उ पव्वया भवे,
सिया हु केलाससमा असंखया ।
नरस्स लुद्धस्स न तेहिं किंचि,
इच्छा हु (उ) आगाससमा अणन्तया ॥४८॥

पुढवी साली जवा चेव हिरण्णं पसुभिस्सह ।
पडिपुण्णं नालमेगस्स इइ विज्जा तवं चरे ॥४९॥
एयमहुं निसामित्ता हेउकारणचोइओ ।
तओ नमिं रायरिसिं देविन्दो इणमव्ववी ॥५०॥
अच्छेरगमव्वहुंदए मोए ऋचयसि पत्थिवा ।
असन्ते कामे पत्थेसि संकप्पेण विहम्मसि ॥५१॥
एयमहुं निसामित्ता हेउकारणचोइओ ।

तओ नमी रायरिसी देविन्दं इणमव्ववी ॥५२॥
 सळ्ळं कामा विसं कामा कामा आसीविसोवमा ।
 कामे पत्थेमाणा अकामा जन्ति दोग्गइं ॥५३॥
 अहे वयन्ति कोहेणं माणेणं अहमा गई ।
 मौया गइपडिगघाओ लोभाओ दुहओ भयं ॥५४॥
 अवज्झिऊण माहणरूवं विउन्विऊण इन्दत्तं ।
 वन्दइ अभित्थुणन्तो इमाहि महराहिं वैग्गुहिं ॥५५॥
 अहो ते निज्झिओ कोहो अहो माणो पराज्झिओ ।
 अहो निरैरक्किया माया अहो लोभो वसीक्कओ ॥५६॥
 अहो ते अज्जवं साहु, अहो ते साहु मदवं ।
 अहो ते उत्तमा खंती अहो ते मुत्ति उत्तमा ॥५७॥
 इहं सि उत्तमो भेन्ते पच्छा होहिसि उत्तमो ।
 लोगुत्तमुत्तमं ठाणं सिद्धिं गच्छसि नीरओ ॥५८॥
 एवं अभित्थुणन्तो रायरिसिं उत्तमाए सद्दाए ।
 पयाहिणं करेन्तो पुणो पुणो वन्दई सक्को ॥५९॥
 तो वन्दिऊण पाए चक्कंसलक्खणे मुणिवरस्स ।
 आगासेणुप्पइओ ललियचवलकुंडल^{२३} तिरीडी ॥६०॥
 नमी नमेइ अप्पाणं सक्खं सक्केण चोइओ ।
 चइऊण गेहं च वेदेही^{२३} सामण्णे पेज्जुवट्ठिओ ॥६१॥

उत्तराध्ययनसूत्रे.

(७)

वैयच्छकं (व्रतपदकम्)

तत्थिमं पढमं ठाणं महावीरेण देसिअं ।
 अहिंसा निउणा दिट्ठा सव्वभूएसु संजमो ॥९॥
 जावंति लोए पाणा तसा अदुव थावरा ।
 ते जाणमजाणं वा न हणे णो वि धायए ॥१०॥
 सव्वे जीवा वि इच्छंति जीविउं न मरिज्जिउं ।
 तम्हा पाणिवहं घोरं निग्गंथा वज्जयंति णं ॥११॥
 अप्पणट्ठा परट्ठा वा कोहा वा जइ वा मया ।
 हिंसगं न सुसं वूआ नोवि अन्नं वयावए ॥१२॥
 मुसावाओ य लोगम्मि सव्वसाहूहिं गरिहिओ ।
 अविस्सासो य भूआणं तम्हा मोसं विवज्जए ॥१३॥
 चित्तमंतमचित्तं वा अप्पं वा जइ वा वहुं ।
 दंतसोहणमित्तं पि उग्गहंस्सि अजाइया ॥१४॥
 तं अप्पणा न गिण्हंति नो वि गिण्हावए परं ।
 अन्नं वा गिण्हमाणं वा नाणुजाणंति संजया ॥१५॥
 अवमचरियं घोरं पमायं दुँरहिट्ठियं ।
 नायरंति मुणी लोए भेआयर्यणवज्जिणो ॥१६॥
 मूलमेयमहम्मस्स महादोससमुंसयं ।
 तम्हा मेहुणसंसग्गं निग्गंथा वज्जयंति णं ॥१७॥
 विड्डमुंभेइयं लोणं तिह्लं सप्पि च फाणिअं ।

न ते सैन्निहिमिच्छन्ति नायपुत्तवओरया ॥१८॥
 लोहस्सेस अणुफासे मन्ने अन्नयरामवि ।
 जे सिया सन्निहिं कामे गिही पव्वइए न से ॥१९॥
 जं पि वत्थं च पाँयं वा कंबलं पाँयपुंछणं ।
 तं पि संजमलज्जट्टा, धारंति परिहरंति अ ॥२०॥
 न सो परिग्गहो वुत्तो नायपुत्तेण ताइणा ।
 मुच्छा परिग्गहो वुत्तो इइ वुत्तं महेसिणा ॥२१॥
 संतिमे सुहुमा पाणा तसा अदुव थावरा ।
 जाइ राओ अपासंतो कहमेसैणिअं चरे ॥२४॥
 एअं च दीसं दद्वट्ठणं नायपुत्तेण मासियं ।
 सच्चाहारं न भुंजंति निग्गंथा राइभोयणं ॥२६॥

दशवैकालिकसूत्रे ।

(८)

रावणस्स पच्छायावो (रावणस्य पश्चात्तापः)

दद्वट्ठण जणयतणया, सेन्नं लङ्काहिवस्स अइवहुयं ।
 चिन्तेइ वुण्णहियया, न य जिणइ इमं सुरिन्दो वि ॥२१॥
 सा एव उस्सुयमणा, सीया लङ्काहिवेण तो भणिया ॥
 पावेण मए सुन्दरि, हरिया छम्मेण विलवन्ती ॥२२॥
 गहियं वयं किसोयरि ? अणंतविरियस्स पायमूलम्मि ।
 अपसन्ना परमंहिला, न भुञ्जियच्चा मए निययं ॥२३॥
 सुमरन्तेण वयं तं, न मए रमियां तुमं विसालच्छी ।

रमिहामि पुणो सुन्दरि ? संपद् आलम्बणं छेतुं ॥२४॥
 पुष्पविमाणारूढा, पेच्छसु सयलं सकाणणं पुहं ।
 भुञ्जसु उत्तमसोक्खं, मज्झ पसाएण ससिवयणे ? ॥२५॥
 सुणिरुण इमं सीया, गग्गरकण्ठेण भणद्द दहवयणं ।
 निमुणेहि मज्झ वयणं, जइ मे नेहं समुव्वहसि ॥२६॥
 घणकोववसगएणवि, पउमो मामण्डलो य संगामे ।
 एए न घाइयव्वा, लङ्काहिव ? अहिमुहावडिया ॥२७॥
 ताव य जीवामि अहं, जाव य एयाण पुरिससीहाणं ।
 न मुणेमि मरणसदं, उच्चयणिज्जं अयण्णसुहं ॥२८॥
 सा जंपिळण एवं, पडिया धरणीयले गया मोहं ।
 दिट्ठा य रावणेणं, मरणावत्था पयल्लियंसू ॥२९॥
 मिउमाणसो खणेणं, जाओ परिचिन्तिउं समाढत्तो ।
 कम्मोयएण वद्धो, कोवि सिणेहो अहो गुरुओ ॥३०॥
 धिद्धित्ति गरहणिज्जं, पावेण मए इमं कयं कम्मं ।
 अन्नोन्नपीइयमुहं, विओइयं जेणिमं मिथुणं ॥३१॥
 ससिपुण्डरीयधवलं, निययकुलं उत्तमं कयं मलिणं ।
 परमहिलाए कएणं, वम्महअर्णियत्तचित्तेणं ॥३२॥
 धिद्धी अहो अकज्जं, महिला जं तत्थ पुरिससीहाणं ।
 अवहरिळण वणाओ इहाणिया मयणमूढेण ॥३३॥
 नरयस्स महावीही, कट्ठिणा सग्गगगला अणयभूमी ।
 सरियव्व कुडिलहियया, वज्जेयव्वा हवइ नारी ॥३४॥

जा पढमदिट्टसन्ती, अमएण व. मज्झ फुसइ अङ्गाई ।
 सा। परमसत्तचित्ता, उच्चयणिजा इहं जाया ॥३५॥
 जइ. वि य इच्छेज्ज ममं, संपइ एसा विमुक्कसम्भावा ।
 तह वि य न जायइ धिई, अवमाणसुद्धमियस्स ॥३६॥
 भाया मे आसि जया, विभीसणो निययमेव अणुकूलो ।
 उवएसपरो तइया, न मणो पीईं समल्लीणो ॥३७॥
 बद्धा य महासुहडा, अन्नेवि विवाइया पवरजोहा ।
 अवमाणिओ य रामो, संपइ मे केरिसी पीई ॥३८॥
 जइ वि समप्पेमि. अहं, रामस्स किवाएँ जणयनिवत्तणया ।
 लोओ दुग्गहहियओ, असत्तिमन्तं गणेही मे ॥३९॥
 इह सीहगरुडकेऊ, संगामे रामलक्खणे जिणिउं ।
 परमविभवेण सीया, पच्छा ताणं समप्पे हं ॥४०॥
 नय पोरुसस्स हाणी, एव कए निम्मला य मे कित्ती ।
 होह(हि)इ समत्थलोए, तम्हा ववसामि संगामं ॥४१॥

पउमचरिए.

(९)

दयावीरमेहरहनरिंदो-

अन्नया य मेहरहो उम्मुकभूसणाऽऽहरणो पोसहसालाए
 पोसहजोग्गासणनिसण्णो-

सम्मत्तरयणमूलं, जगजीवहियं सिवालयं फलयं ।

राईणं परिकहेइ, दुक्खविमुक्खं तहिं घम्मं ॥१॥

एयम्मि देसयाले, भीओ पारेवओ थरंथरंतो ।

पोसहसालमङ्गओ, 'रायं ! सरणंति सरणं'ति ॥२॥

'अभओ'त्ति भणइ राया, 'मा भाहि'त्ति भणिण ट्टिओ अह सो ।

तस्स य अणुमङ्गओ पत्तो, मिडिओ सो वि मणुयभासी ॥३॥

नहयलत्थो रायं भणइ-मुयाहि एयं पारेवयं, एस मम भक्खो ।

मेहरहेण भणियं-न एस दायव्वो सरणागतो.

मिडिएण भणियं-नरवर ! जइ न देसि मे तं, खुहिओ कं सरणमुवगच्छामि ! त्ति.

मेहरहेण भणियं-जह जीवियं तुळ्मं पियं निस्संसयं तहा सव्वजीवाणं.

भणियं च-हंतूण परप्पाणे, अप्पाणं जो करेइ सप्पाणं ।

अप्पाणं दिवसाणं, कएण नासेइ अप्पाणं ॥४॥

दुक्खस्स उव्वियंतो, हंतूण परं करेइ पडियारं ।

पाविहिंति पुणो दुक्खं, बहुययरं तन्निमित्तेण ॥५॥

एवं अणुसिद्धो मिडिओ भणइ-

कत्तो मे धम्ममणो मुक्खदुक्खदियस्स !.

मेहरहो भणइ-अणं मंसं अहं तुहं देमि शुक्खपडिघायं,

विसज्जेह पारेवयं, मिडिओ भणइ-नाहं सयं मयं मंसं खामि,

फुरंफुरंतं सत्तं मारेउं मंसं अहं खामि.

मेहरहेण भणियं-

जत्तियं पारावओ तुलइ तत्तियं मंसं मम सरीराओ गेण्हाहि.

'एवं भवउ'त्ति भणइ (मिडिओ) ।

भिडियवयणेण य राया पारेवअं तुलाए चडावेऊण, वीय-
पासे निययं मंसं छेत्तूण चडावेइ.

जह जह छुंमेइ मंसं, तह तह पारावओ बहु तुलेइ ।

इअ जाणिऊण राया, आरुइइ सयं तुलाए उ ॥६॥

हा ? ह ? ति नरवरिदा ?, कीस इमं साहसं ववसियं ?ति ।

उप्पाइयं खु एयं, न तुलइ पारेवओ बहुयं ॥७॥

एयम्मि देसयाले देवो दिव्वरूवधारी दरिसेइ अप्पाणं,
मणइ-रायं ? लामा हु ते सुलद्धा जंसि एवं दयावंतो. पूयं
काउं खमावेत्ता गतो ॥

वसुदेवहिंडीए प्रथमखण्डे द्वितीयभागे

(१०)

महेसरदत्तकहा-

तामलिचीनयरीते महेसरदत्तो सत्थवाहो । तस्स पिया
समुदनामो वित्तसंचयसारक्खणपरिवुड्डिलोभाभिभूओ मओ मा-
याबहुलो महिसो जाओ तम्मि चेव विसए । मायावि से उव-
हिनिंयडिक्कुसला बहुला नाम चोक्खवाइणी पइसोकेण
मया सुणिया जाया तम्मि चेव नयरे ।

महेसरदत्तस्स मारिया गंगिला गुरुजंगविरहिए धरे सच्छंदा
इच्छिएण पुरिसेण सह कयसंकेया पओसे तं उदिकेवमाणी
चिड्डइ । सो य तं पएसं सालहो उवगओ महेसरदत्तस्स चक्खु-
भागे पडिओ । तेण पुरिसेण अत्तसंरक्खणनिमित्तं महेसरदत्तो

तक्किओ विवाडेउं । तेण लहुहत्थयाए गाढप्पहारीकओ नाइदूरं
गंतूण पडिओ । चित्तेइ-अहो ! अणायारस्स फलं पत्तो अहं मंद-
भागो । एवं च अप्पाणं निंदमाणो जायसंवेगो मतो गंगिलाए
उयरे दारगो जाओ । संवच्छरजायओ य महेसरदत्तस्स पिओ
पुत्तो' ति

तम्मि य समए पिउकिच्चे सो महिसो णेण किणेऊण
मारिओ । सिद्धाणि य वंजणाणिं पिउमंसाणि, दत्ताणि जण-
स्स । वितियदिवसे तं मंसं मज्जं च आसाएमाणो पुत्तमुच्छंणे
काऊण तीसे माउसुणिंगाए मंसखंडाणि खिबइ. सा वि ताणि
परितुट्ठा भक्खइ, साहू य मासखवणपारणए तं गिहमणुपत्तिट्ठो,
पस्सइ य महेसरदत्तं परमपीतिसंपउत्तं तदवत्थं च ओहिणा
आभोएऊण चित्तिअमणेणं-अहो- ! अन्नाणयाए एस सत्तुं
उच्छंणेण बहइ, पिउमंसाणि य खायइ सुणिगाए देइ मंसाणि ।
'अकज्जं'ति य वोत्तूण निग्गओ ! । महेसरदत्तेण चित्तियं-
कीस मन्ने साहू अगहिय भिक्खो 'अकज्जं'ति य वोत्तूण
निग्गओ ? । आगओ य साहुं गवेसंतो, विचित्तपएसे दट्ठण,
वंदिऊण पुच्छइ-भयवं ! किं न गहियं भिक्खं मम गेहे ! जं वा
कारणमुदीरियं तं कहेह । साहूणा भणिओ-सावग ! ण ते मंतुं
कायव्वं । पिउरहस्सं कहियं, मज्जारहस्सं सत्तुरहस्सं च सांभि-
ण्णाणं जहावत्तमक्खायं । तं च सोऊण जायसंसारनिव्वेओ
तस्सेव समीवे मुक्कगिहवासो पव्वइओ ॥

वसुदेवहिंटीए प्रथमखण्डे प्रथमभागे.

(११)

गामेयगोदाहरणं—

एगम्मि नगरे एगा महिला, सा भत्तारे मए कट्ठाईणि वि ता विहकीयाणि, धिच्छामोत्ति ता अजीवमाणी खुड्डं पुत्तं घेतुं गामं गया, सो दारओ वड्डंतो मायरं पुच्छइ—कहिं मम पिया ? तीए सिद्धं जहा मओ इति, तओ सो पुणो पुच्छइ—केण पगारेण सो जीविंयाइओ ?, सा मणइ—ओलग्गाए, तो स्वाईं अहंपि ओलग्गामि, सा मणइ—न जाणिहिसि ओलग्गिउं, तओ पुच्छइ कहं ओलग्गिउइ; मणिओ—विणयं करेज्जासि, केरिसो विणओ ?, मणइ—जोकारो कायव्वो, नीयं वक्कमियव्वं छंदाणुवत्तिणा होयव्वं, तओ सो नगरं पहाविओ, अंतरा अणेण वाहा मयाण गहणत्थं निलुक्का दिट्ठा, तओ सो वड्डेणं सदेणं तेसिं जोकारोत्ति मणइ, तेण सदेण मया पलाया, तओ तेहिं रुद्धेहिं सो घेतुं पहओ, संबभांचो अणेण कहिओ, ततो तेहिं मणियं जया एरिसं पेच्छेज्जासि तथा निलुक्कंतेहिं नीयं आगतव्वं, न य उल्लविज्जइ, सणियं वा, तओ अग्गे गच्छंतेण रयगा दिट्ठा, तओ निलुक्कंतो सणियं सणियं एइ तेसिं च रयगाणं पोत्तगा हीरंति, ते ठाणं बंधिउणं रक्खंति, सो निलुक्कंतो एइ, एस चोरोत्ति तेहिं गहिओ बंधिओ पिट्ठिओ य, सम्भावे कहिए मुक्को, तेहिं मणियं—एवं भणिज्जासि—सुद्धं नीरयं निम्मलं च मवतुं ऊसं पडउ, तओ सो नयरसंमुहं एइ,

एगत्थ वीयाणि वाविज्जंति, तेण मणियं-भट्टा ? सुद्धं नीरयं
भवउ, उत्तो य पडउ, तओ तेहिं किमकारणवेरिओ एवं मासइ
त्ति, गहिओ वंधिओ पिट्ठिओ य, सव्भावे कहिए मुक्को, मणि-
तो य-एरिसे कजे एवं भण्णइ-वहुं एरिसं भवतु, भंडं भरेह
एयस्स, तओ पुणो नयरसंमुहं एइ, एगत्थ भंडयं नीणिज्जंतं
ददुं भणइ-वहुं एरिसं भवउ, भंडं भरेह एयस्स, तत्थ वि
गहिओ पिट्ठिओ य, सव्भावे कहिए मुक्को, मणिओ य एरिसे
कजे एवं बुच्चइ एरिसेणं अचंतवियोगो भवउ, अन्नत्थ विवाहे
भणइ-अचंतविओगो भवउ तत्थ वि पिट्ठिओ, सव्भावे कहिए
मुक्को, मणितो य एरिसे कजे एवं भण्णइ-निच्चं एरिसयाणि
पेच्छंतया होह, सासयं च एयं भवउ, ततो गच्छंतो एगत्थ
नियलव्वेदं दंडियं ददुण एवं भणइ-निच्चं एरिसयाणि पेच्छं-
तया होह, सासयं च मे एयं हवउ, तत्थ वि गहिओ पिट्ठिओ
य, सव्भावे कहिए मुक्को, मणितो य-एरिसे कजे एवं भणि-
ज्जासि-एयाओ मे लहुं मुक्खो हवउत्ति, ततो गच्छंतो एगत्थ
केइ मित्ता संघाडयं करिते पिच्छइ, तत्थ भणइ-एयाओ मे
लहुं मोक्खो भवउ, तओ तत्थ वि पिट्ठिओ, सव्भावे कहिए
मुक्को, गओ नयरे, तत्थ एगस्स दंडि(ग)कुलपुत्तस्स अल्ली-
णो, सो सेवंतो अच्छइ, अन्नया दुब्भिक्खे तस्स कुलपुत्तस्स
अंबव्वल्लिया (जवागू) सिद्धिल्लिया तस्स मज्जाए सो भण्णइ-
जाहि महाजणमज्झाओ सदावेहि जेण भुंजइ, सीयला अपाओ-
ग्गा भविस्सइ, तेण गंतुं महायणमज्झे वड्डेणं सदेणं मणिओ-

एहि एहि सीयली किर होइ अंखछिया, सो लजितो, घरं
 गएण अंबाडिओ, भणितो य-एरिसे कजे नीयमांगंतूण कण्णे
 कहिज्झइ, अन्नया घरं पलित्तं तस्स भज्जाए भणितो-लहुं
 सदावेह ठक्कुरंति, ततो सो तत्थ गओ सणियं सणियं आसन्नं
 होऊण कण्णे कहेइ, जाव सो तत्थ गच्चा सणियं सणियं आसन्नं
 होऊण अक्खाउं पयड्ढो, ताव घरं सन्नं झैंमियं, तत्थ वि
 अंबाडिओ, भणियो य-एरिसे कजे न आगम्मइ, नवि अक्खा-
 इज्झइ, किंतु अप्पणा चेव पाणियं वा गोमुत्तं वा आदिं काउं
 गोरसंपि छुम्भइ ताव जाव विज्झाइ, अन्नया तस्स दंडिपुत्तगस्स
 ण्हाइऊण धुवितस्स धूमो निग्गच्छइत्ति गोमुत्तं छुढं गोमूत्ता
 इयं च ॥

आवश्यकसूत्रवृत्तौ-

(१२)

सिसुवाल कहा [शिशुपाल कथा]

वसुदेवसुसाए सुओ दमघोसणराहिवेण मदीए ।
 जाओ चउम्भुओऽब्भुयबलकलिओ कैलहपत्तड्ढो ॥१॥
 ददूण तओ जणणी चउम्भुयं पुत्तमब्भुयमणग्घं ।
 भयहरिसविम्हयमुही पुच्छइ नेमित्तयं सहसा ॥२॥
 नेमित्तएण मुणिऊण साहियं तीइ हड्डहिययाए ।
 जह एस तुम्भ पुत्तो महाबलो दुज्जओ समरे ॥३॥
 एयस्स य जं ददूण होइ साभावियं भुयाजुगलं ।

होही तओ चिय भयं सुतस्स ते नत्थि संदेहो ॥४॥
 सावि भयवेविरंगी पुत्तं दंसेइ जाव कण्हस्स ।
 तावच्चिय तस्स ठियं पैयइत्थं वरभुयाजुगलं ॥५॥
 तो कण्हस्स पिउच्छा पुत्तं पाडेइ पायपीढंमि ।
 अवराहखामणत्थं सोवि सयं से खमिस्सामि ॥६॥
 सिसुवालो वि हु जुव्वणमएण नारायणं असव्वेहिं ।
 वयणेहिं भणइ सो वि हु खमइ खमाए समत्थो वि ॥७॥
 अवराहसए पुण्णे वारिजंतो ण चिट्ठई जाहे ।
 कण्हेण तओ छिन्नं चक्रेण उँत्तमंगं से ॥८॥

सूत्रकृताङ्गसूत्रवृत्तौ.

(१३)

कमलामेला.

वारवईए वलदेवपुत्तस्स निसदस्स पुत्तो सागरचंदो
 नाम कुमारो, रूवेण य उक्किट्ठो सव्वेसिं संवाईणं इट्ठो । तत्थ
 य वारवईए वत्थव्वस्स चेव अण्णस्स रण्णो कमलामेला नाम
 धूआ उक्किट्ठसरीरा । सा य उग्गसेणनत्तुस्स घणदेवस्स वरि-
 छिया । इओ य नारओ सागरचंदस्स कुमारस्स सगासं
 आगओ । अव्वुट्ठिओ । उव्वविट्ठं समाणं पुच्छइ-किंचि भयवं ?
 अच्छेरयं दिट्ठं ? । आमं दिट्ठं । कहिं ! । इहेव वारवईए नय-
 रीए कमलामेला नामं दारिया । कस्सइ दिन्निया ! । आमं ।
 कस्स ! । उग्गसेणनत्तुस्स घणदेवस्स । तओ सो भणइ-कहं

मम ताए समं संजोगो होजा ! । 'न याणासु'त्ति मणिता गओ ।
 सो य सागरचंदो तं सोउं न वि आसणे न वि सयणे धिं
 लहइ । तं दारियं फ़ैलए पासंतो नामं च गिण्हंतो अच्छइ ।
 नारओ वि कमलामेलाए अंतियं गओ । ताए पुच्छिओ-किंचि
 अच्छेरयं दिहुं ! । नारओ भणइ-दुवे दिहुणि, रूवेण सागरचंदो,
 विरूवत्तणेण धणदेवो । तओ सागरचंदे मुच्छिया धणदेवे विरत्ता ।
 नारएण आसासिआ । तेण गंतुं सागरचंदस्स आइक्खियं, जहा
 'इच्छइ'त्ति । ततो य सागरचंदस्स माया अन्ने य कुमारा अद्वैत्ता-
 मरति नूणं सागरचंदो । संबो आगओ जाव पिच्छइ सागरचंदं
 विलवमाणं । ताहे अणेण पच्छओ धाइऊण अच्छीणी दोहि वि
 हत्थेहिं छाइयाणि । सागरचंदेण भणियं कमलामेले ! । संवेण
 भणियं-नाहं कमलामेला, कमलामेलो हं । सागरचंदेण भणियं-
 आमं, तुमं चेव कमलामेलं दारियं मेलेहिसि । ताहे तेहिं कुमारेहिं
 संबो भणिओ-कमलामेलं मेलेहि सागरचंदस्स । न मवइ । तओ
 मज्जं पाएऊण अब्भुगैच्छाविओ । तओ विगयमओ चितइ-
 अहो ! मए आली अब्भुवगओ, किं सका इयाणि निव्वहिउं ?
 ति पज्जुन्नं पन्नत्तिं विज्जं मग्गइ । तेण दिन्ना । तओ जम्मि
 दिवसे धणदेवस्स विवाहो तम्मि दिवसे विजाए पंडिरूवं
 विउव्विऊणं कमलामेला अवहरिया रेवए उज्जाणे नीया । संव-
 प्पमुहा कुमारा उज्जाणं गंतुं नारयस्स रहस्सं भिंदित्ता कमल-
 मेलं सागरचंदं परिणावित्ता तत्थ किहुंता अच्छंति । विजापडि-
 रूवगं पि विवाहे वट्टमाणे अट्टट्टहासं कोऊणं उप्पइयं । तओ

जाओ खोभो । न नजइ 'केणइ हरियत्ति' ? । नारओ पुच्छिओ
भणइ—दिट्ठा रेवइए उज्जाणे केणवि विज्जाहरेण अवहरिया । तओ
सबलवाहणो नारायणो निगगओ । संवो विज्जाहररूवं काऊण
जुज्झिउं संपलग्गो । सब्वे दसंसारइणो पराइया । तओ नारा-
यणेण सद्धिं लग्गो । तओ जाहे णेणं णायं 'रुद्धो ताउ'त्ति तओ
से चलणेसु पडिओ । कण्हेण अंबाडियो । तओ संवेणं भणियं
एसा अम्हेहिं गवक्खेण अप्पाणं मुयंती दिट्ठा । तओ कण्हेण
उगगसेणो अणुगमिओ । पच्छा इमाणि भोगे भुंजमाणाणि
विहरंति । अनया भयवं अरिट्ठनेमिसामी समोसरिओ । तओ
सागरचंदो कमलामेला य सामिसगासे धम्मं सोऊण गहियाणु-
व्वयाणि संवुत्ताणि । तओ सागरचंदो अट्ठमि—चउइसीसुं सुन्नधरे
वा सुसाणे वा एगराइयं पडिमं ठाइ । धणदेवेणं एयं नाऊणं
तंविर्याओ सईओ घडाविआओ । तओ सुन्नधरे पडिमं ठिय-
स्स वीससु वि अंगुलीनहेसु अक्को(क्खो)डियाओ । तओ
सम्ममहियासमाणो वेयणामिभूओ कालगतो देवो जाओ । ततो
विइअदिवसे गवेसितेहिं दिट्ठो । अकंदो जाओ । दिट्ठाओ सईओ ।
गवेसितेहिं तंबैकुट्टगसगासे उवलद्धं—धणदेवेण कारावियाओ ।
रूसिया कुमारो धणदेवं मग्गंति । दुण्हवि बलाणं जुद्धं संप-
लग्गं । तओ सागरचंदो देवो अंतरे ठाऊणं उवसामेइ । पच्छा
कमलामेला भयवओ सगासे पन्वइया ।

(१४)

बुद्धा तरुणा य मंतिणो-

परिणयबुद्धी बुद्धो पावायारे नेय पवत्तइ, अत्थ कहा-
एगस्स रत्नो दुविहा मंतिणो तरुणा बुद्धा य । तरुणा भणंति
एए बुद्धा मइभंसपत्ता न सम्मं मंतित्ति ।

ता अलमेएहिं अम्हे चेव पहाणा । अन्नया तेसिं परिच्छा-
निमित्तं राया भणइ, भो सचिवा ! जो मम सीसे पण्हिर्पंहारं
दलयइ, तस्स को दंडो कीरइ ? । तरुणोहिं भणियं, किमेत्थ
जाणियव्वं । तस्स सरीरं तिलं तिलं कप्पिजइ, सुहुंयहुयासणे
वा छुवैभइ । तओ रत्ना बुद्धा पुच्छिया । तेहिं एगंते गंतूण
मंतियं, आसंघयैप्पहाणा महादेवी चेव एवं करेइ, ता तीए
पूया चेव कीरइ । एयमेयत्थं वत्तव्वंति निच्छिऊण भणियं, जं
माणुसमेरिसं महासाहसमायरइ, तस्स सरीरं ससीसवायं
कंचणरयणालंकारेहिं अलंकिजइ । तुट्टेण भणियं रत्ना, साहु
विन्नायंति, सच्चदंसिणोत्ति रत्ना ते चेव पमाणं कयत्ति “यतो
वृद्धा नाहितेषु प्रवर्तन्ते, ततो वृद्धानुगेन भवितव्यम्, सोऽप्ये-
वमेव पापे न प्रवर्तते केन हेतुना ? इत्याह- साङ्गत्यजनिताः
गुणाः प्राणिनां स्युः । अत एवोक्तम्”

उत्तमजणसंसग्गी स्सीलदरिदंपि कुणइ सीलद्धं ।

जह मेरुगिरिविलगं तणंपि कणयत्तणमुवेइ ॥१॥

धर्मरत्नप्रकरणे ।

(१५)

विणओ सव्वगुणाणं मूलं-

मगहमंडलमंडणभूओ धणधन्नसमिद्धो सालिग्गामो नाम गामो । तत्थ पुप्फसालगाहंवाई (तस्स य) फलसालो नाम पुत्तो अहेसि । पयइभद्दओ पयइविणीओ परलोगभीरू य । तेण धम्मसत्थपाढयाओ सुयं । जो उत्तमेसु विणयं पउंजइ सो जम्मंतरे उत्तमुत्तमो होइ । तओ सो ममेस जणओ उत्तमोत्ति सव्वायरेण तस्स विणए पवत्तो । अन्नया दिट्ठो जणओ गामसामिस्स विणयं पउंजंतो । तओ एत्तो वि इमो उत्तमोत्ति जणयमापुच्छिऊण पवत्तो गामसामिमोलग्गिउं । कयाइ तेण सद्धिं गओ रायगिहं । तत्थ गामाहिंव महंतयस्स पणामाइ कुणमाणमालोइऊण इमाओ वि एस पहाणोत्ति ओलग्गिओ महंतयं । तं पि सेणियस्स विणयपरायणमवल्लोइऊण सेणियमोलग्गिउमारद्धो अन्नया तत्थ भगवं वद्धमाणसामी समोसढो । सेणियो सवलवाहणो वंदिउं निग्गओ । तओ फलसालो भगवंतं समोसरणलच्छीए समाइच्छियं न्निंयच्छंतो पविमिहओ । नूनमेस सच्चुत्तमो जो एवं नरिंदविंददाणविंदेहिं वंदिज्जइ ता अलमन्नेहिं । एयस्स चेव विणयं करेमि । तओ अवसरं पाविऊण खग्गखेडैगकरो चलणेसु निवडिऊण विन्नविउं पवत्तो । भयवं ! अणुजाणह, अहं मे ओलग्गामि । भगवया भणियं, भद्द ! नाहं खग्गफलगत्येहिं ओलग्गिज्जामि, किंतु रओहरणमुहपोत्तिचा-

पाणीहिं, जहा एए अने ओलगांति । तेण भणियं जहा तुम्हे
आणवेह तहेवोलगामि । तओ जोगोत्ति भगवया पव्वाविओ,
सुगई च पाविओ त्ति । एवं विणीओ घम्मारिहो होइत्ति ॥

धर्मरत्नप्रकरणे ।

(१६)

कुमारवालभूवालस्स जीवहिंसाइचाओ-

इय जीवदयारूवं धम्मं सोऊण तुट्टचित्तेण ।
रत्ना भणियं मुणिनाह ? साहिओ सोहणो धम्मो ॥१॥
एसो मे अभिरुइओ एसो चित्तंमि भज्ज विणिविट्ठो ।
एसोच्चिय परमत्थेण घडए जुत्तीहिं न हु सेसो ॥२॥
मन्नंति इमं सव्वे जं उत्तमअसणवसणपमुहेसु ।
दिन्नेसु उत्तमाई इमाई लब्भन्ति परलोए ॥३॥
एवं सुहदुक्खेसु कीरंतेसु परस्स इह लोए ।
ताई चिय परलोए लब्भंति अणंतगुणियाई ॥४॥
जो कुणइ नरो हिंसं परस्स जो जणइ जीवियविणासं ।
विरएइ सोक्खविरहं संपाडेइ संपय्यामंसं ॥५॥
सो एवं कुणमाणो परलोए पावए परेहितो ।
बहुसो जीवियनासं सुहविगमं संपओच्छेयं ॥६॥
जं उट्पइ तं लब्भइ पभूयतरमत्थ नत्थि संदेहो ।
वविएसु कोदवेसु लब्भंति हि कोदका चेव ॥७॥

जो उण न हणइ जीवे तो तेसिं जीवियं सुहं विमवं ।
 न हणइ तत्तो तस्स वि तं न हणइ को वि परलोए ॥८॥
 ता भदेण व नूनं कयाणुकंपा मए वि पुव्वभवे ।
 जं लंघिऊण वसणाइं रज्जलच्छी इमा लद्धा ॥९॥
 ता संपइ जीवदया जावज्जीवं मए विहेयव्वा ।
 मंसं न भक्खियव्वं परिहरियव्वा य पारैद्धी ॥१०॥
 जो देवयाण पुरओ कीरइ आरुग्गसंतिकम्मकए ।
 पसुमहिंसाण विणासो निवारियव्वो मए सो वि ॥११॥
 वालो वि मुणइ एवं जीववहेण लब्भइ न सग्गे ।
 किं पन्नगमुहकुहराओ होइ पीऊँसरसवुद्धी ॥१२॥
 तो गुरुणा वागरियं नरिंद ! तुह धम्मबंधुरावुद्धी ।
 सव्वुत्तमो विवेगो अणुत्तरं तत्तदंसित्तं ॥१३॥
 जं जीवदयारम्मे धम्मे कल्लणजणकयकम्मे ।
 सग्गापवग्गपुरमग्गदंसणे तुह मणं लीणं ॥१४॥

तओ रत्ता रायाएसपेसणेण सव्वगासनगरेसु अमारिघोस-
 णापडहवायणपुव्वं पवत्तिया जीवदया ।
 गुरुणा भणिओ राया ? महाराय ? दुप्पच्चया पाएण मंसगिद्धी ।
 धन्नो तुमं भायणं सकलकल्लणाणं जेण कया मंसनिवित्ती ।

×

×

×

संपयं मज्जवसणदोसे सुणसु-

नच्चइ गायइ पहसइ, पणमइ परिभमइ मुयइ वत्थं पि ।

तूसइ रूसइ निक्कारणं पि मइरामउम्मत्तो ॥१॥

जणणिं पि पिययमं, पिययमंपि जणणिं जणो विभावन्तो ।
 महरामएण मत्तो गम्मागम्मं न याणेइ ॥२॥
 न हु अप्पयरविसेसं वियाणए मज्झपाणमूढमणो ।
 बहु मन्नइ अप्पाणं पहुंपि निब्भत्थए जेण ॥३॥
 वयणे पसारिए साणया विवरब्भमेण मुत्तंति ।
 पहपडियसवस्स व दुरप्पणो मज्झमत्तस्स ॥४॥
 धम्मत्थकामविग्घं विहणियमइकित्तिकंतिमज्जायं ।
 मज्जं सव्वेसिं पि हु भवणं दोसाण किं बहुणा ? ॥५॥
 जं जायवा ससयणा सपरियणा सविहवा सनयरा य ।
 निच्चं सुरापसत्ता खयं गया तं जए पयडं ॥६॥
 एवं नरिंद ? जाओ मज्जाओ जायवाण सव्वखओ ।
 ता रत्ता नियरज्जे मज्झपवित्ती वि पडिसिद्धा ॥७॥

कुमारपालप्रतिबोधे.

(१७)

पाइअ सुभासिअ पज्जाणि-

न वि मुंडिएण समणो, न ओंकारेण बम्भणो ।
 न मुणी रण्णवासेण, कुसचीरेण न तावसो ॥१॥
 समयाए समणो होइ, बम्भचेरेण बंभणो ।
 नाणेण य मुणी होइ, तवेण होइ तावसो ॥२॥
 कम्मुणा बम्भणो होइ, कम्मुणा होइ खत्तिओ ।
 वइसो कम्मुणा होइ, सुद्धो हवइ कम्मुणा ॥३॥

धम्मो-

जत्थ य विसयविरागो, कसायचाओ गुणेषु अणुराओ ।
 किरियासु अप्पमाओ, सो धम्मो सिवसुहोवाओ ॥४॥
 जाएण जीवलोगे, दो चेव नरेण सिक्खियव्वाइं ।
 कम्मेण जेण जीवइ, जेण मओ सुग्गइं जाति ॥५॥
 धम्मेण कुलप्पसइं, धम्मेण य दिव्वरूवसंपत्ती ।
 धम्मेण धणसमिद्धी, धम्मेण सवित्थरा कीत्ती ॥६॥
 मा सुअह जग्गिअव्वे पलाइअव्वंमि कीस वीसमह ।
 तिन्नि जणा अणुलग्गा रोगो अ जरा य मच्चू अ ॥७॥
 सग्गो ताण धरंगणे सहयरा सव्वा सुहा संपया ।
 सोहग्गाइगुणावली विरयए सव्वंगमालिंगणं ॥
 संसारो न दुरुत्तरो सिवसुहं पत्तं करंमोरुहे ।
 जे सम्मं जिणधम्मकम्मकरणे वट्ठंति उद्धारया ॥८॥

दाणं-

नो तेसिं कुवियं व दुक्खमखिलं आलोयए सम्मुहं,
 नो मिच्छेइ धरं कम्मकवडिया दासिच्च तेसिं सिरी ।
 सोहग्गाइगुणा चयंति न गुणाऽऽवद्ध व्व तेसिं तणुं,
 जे दाणंमि समीहियत्थजणणे कुव्वंति जत्तं जणा ॥९॥
 ववसायफलं विहवो, विहवस्स फलं सुपत्तविणिओगो ।
 तयभावे ववसाओ विहवो वि अ दुग्गइनिमित्तं ॥१०॥

लच्छी-

विगुणमवि गुणहं रूवहीणं पि रम्मं,

जडमवि मइमंतं मंदसत्तं पि छरं ।

अकुलमवि कुलीणं तं पर्यपंति लोया,

नवकमलदलच्छी जं पलोएइ लच्छी ॥११॥

जाई रूवं विजा, तिण्णि वि निवडंतु कंदरे विवरे ।

अत्थुच्चिअ परिवड्डु, जेण गुणा पायडा हुंति ॥१२॥

सीलं-

अलसा होइ अकज्जे, पाणिवहे पंगुला सया होइ ।

परतत्तीसु बहिरा, जच्चंधा परकलत्तेसु ॥१३॥

जो वज्जइ परदारं सो सेवइ नो कयाइ परदारं ।

सकलत्ते संतुट्ठो सकलत्तो सो नरो होइ ॥१४॥

वरं अग्गिमि पवेसो, वरं विसुद्धेण कम्मणा मरणं ।

मा गहिअव्वयमंगो, मा जीअं खलिअसीलस्स ॥१५॥

भाचो-

जा दव्वे होइ मई अहवा तरुणीसु रूववंतीसु ।

सा जइ जिणवरधम्मं करयलमज्जे ठिआ सिद्धी ॥१६॥

तक्कविहूणो विज्जो लक्खणहीणो अ पंडिओ लोए ।

भावविहूणो धम्मो तिन्नि वि नूणं हसिज्जंति ॥१७॥

वंज्झं बिंति जहित्थ सत्थपढ्ढं अत्थाववोहं विणा,

सोहग्गेण विणा मडप्पकरणं दाणं विणा संभमं ।

सन्भावेण विणा पुरंधिरमणं नेहं विणा भोयणं,
एवं धम्मसमुज्जमं पि विबुहा सुद्धं विणा भावणं ॥१८॥

दया—

किं तए पढिआए, पयकोडीए पलालभूआए ।
जत्थित्थियं न नायं परस्स पीडा न कायव्वा ॥१९॥
इक्कस्स कए निअजीविअस्स बहुआओ जीवकोडीओ ।
दुक्खे ठवंति जे केइ, ताणं किं सासयं जीअं ॥२०॥
जं आरुग्गामुद्वेगमप्पडिहयं आणेसरत्तं फुडं,
रूवं अप्पडिरूवमुज्जलतरा किच्ची धणं जुव्वणं ।
दीहं आउ अवंचणो परिअणो पुत्ता सुपुण्णासया,
तं सव्वं सचराचरंमि वि जए नूणं दयाए फलं ॥२१॥

सच्चं—

सच्चेण फुरइ किच्ची, सच्चेण जणंमि होइ वीसासो ।
सग्गापवग्गसुहसंपयाउ जायंति सच्चेण ॥२२॥
पलए वि महापुरिसा पडिवन्नं अब्बहा न हु कुणंति ।
गच्छंति न दीणयं कुणंति न पत्थणाभंगं ॥२३॥
जेण परो दूमिज्जइ, पाणिवहो होइ जेण भणिएण ।
अप्पा पडइ अणत्थे न हु तं जंपंति गीअत्था ॥२४॥

पुण्णं—

संगामे गयदुग्गमे हुयवहे जालावलीसंकुले,

कंतारे करिवुग्घसीहविसमे सेले बहूवद्देवे ।

अंबोहिंमि समुल्लसंतलहरीलंधिजमाणंवरे,
सव्वो पुव्वभवज्जिएहिं पुरिसो पुत्तेहिं पालिजए ॥२५॥

ज्ञानादि-

नाणं मोहमहंधयारलहरीसंहारसूरुगमो,
नाणं दिट्ठअदिट्ठइट्ठघडणसंकप्पकप्पहुमो ।
नाणं दुज्जयकम्मकुंजरघडापंचत्तपंचाणणो,
नाणं जीवअजीववत्थुविसरस्सालोयणे लोयणं ॥२६॥
जहा खरो चन्दणभारवाही, भारस्स भागी न हु चंदणस्स ।
एवं खु नाणी चरणेण हीणो, नाणस्स भागी न हु सुग्गईए ॥
सुच्चा जाणइ कल्लाणं, सुच्चा जाणइ पावगं ।
उमयं पि जाणइ सोच्चा, जं सेयं तं समायरे ॥२८॥
तं रूवं जत्थ गुणा, तं मित्तं जं निरंतरं वसणे ।
सो अत्थो जो हत्थे, तं विच्चाणं जहिं धम्मो ॥२९॥

पइन्नग गाहा-

तावच्चिअ होइ सुहं जाव न कीरइ पिओ जणो को वि ।
पिअसंगो जेण कओ दुक्ख्खाण समप्पिओ अप्पा ॥३०॥
न हु होइ सोइअवो जो कालगओ दढं समाहीए ।
सो होइ सोइअवो तवसंजमदुव्वलो जो उ ॥३१॥
जं चिअ विहिणा लिहिअं, तं चिअ परिणमइ सयललोअस्स ।
इअ जाणिऊण धीरा विहुरे वि न कायरा हुंति ॥३२॥

पत्ते वसंतमासे रिद्धिं पावन्ति सयलवणराई ।
 जं न करीरे पत्तं ता किं दोसो वसंतस्स ॥३३॥
 उइअंमि सहस्सकरे सलोयणो पिच्छइ सयललोओ ।
 जं न उल्लओ पिच्छइ सहस्सकिरणस्स को दोसो ॥३४॥
 गयणंमि गहा सयणंमि सुवयणा सउणैया वणग्गेसु ।
 तह वाहरन्ति पुरिसं जह दिट्ठं पुव्वकम्मेहिं ॥३५॥
 कत्थइ जीवो बलवं, कत्थइ कम्माइं हुंति बलिआइं ।
 जीवस्स य कम्मस्स य पुव्वनिवद्धाइं वेराइं ॥३६॥
 देवस्स मत्थए पाडिऊण सव्वं सहन्ति कापुरिसा ।
 देवो वि ताण संकइ, जेसिं तेओ परिप्फुरइ ॥३७॥
 जीअं मरणेण समं, उप्पज्जइ जुव्वणं सह जराए ।
 रिद्धी विणाससहिआ हरिसविसाओ न कायवो ॥३८॥
 अवगणइ दोसलक्खं इकं मंनेइ जं कयं सुकयं ।
 सयणो हंससहावो पिअइ पयं वज्जए नीरं ॥३९॥
 संतगुणकित्तणेण वि पुरिसा लज्जन्ति जे महासत्ता ।
 इअरा अ अपसंसणेणावि हियए न मायन्ति ॥४०॥
 संतेहिं असंतेहिं अ परस्स किं जंपिएहिं दोसेहिं ।
 अच्छो जसो न लब्भइ सो वि अमित्तो कओ होइ ॥४१॥
 विहलं जो अवलंवइ आवइपडिअं च जो समुद्धरइ ।
 सरणागयं च रक्खइ तिसु तेसु अलंकिआ पुहवी ॥४२॥
 सह जागराण सह सुअणाणं सह हरिससोअवंताणं ।
 नयणाणं व घन्नाणं, आजम्मं निच्चलं पिम्मं ॥४३॥

विणए सिस्सपरिक्खा, सुहडपरिक्खा य होइ संगामे ।
 वसणे मित्तपरिक्खा, दाणपरिक्खा य दुक्काले ॥४४॥
 आरंभे नत्थि दया, महिलासंगेण नासए वंभं ।
 संकाए सम्मत्तं, पव्वज्जा अत्थगहणेण ॥४५॥
 दीसइ विविहच्छरिअं, जाणिजइ सुअणदुज्जण विसेसो ।
 अप्पाणं कलिज्जइ, हिंढिज्जइ तेण पुहवीए ॥४६॥
 सैत्थं हिअयपविट्ठं मारइ जणे पसिद्धमिणं ।
 तं पि गुरुणा पउत्तं जीवावइ पिच्छ अच्छरिअं ॥४७॥
 जणणी जम्मुप्पत्ती, पच्छिमनिदा सुभासिआ गुट्ठी ।
 मणइट्ठं माणुस्सं पंचवि दुक्खेहिं मुच्चंति ॥४८॥
 जं अवसरे न हूअं, दाणं विणओ सुभासिअं वयणं ।
 पच्छा गयकालेण अवसररहिण्ण किं तेण ? ॥४९॥
 उवभुंजिउं न याणइ रिद्धिं पत्तोवि पुण्णपरिहीणो ।
 विमले वि जले तिसिओ जीहाए मंडलो लिहइ ॥५०॥
 आकड्डिऊण नीरं रेवा रयणायरस्स अप्पेइ ।
 न हु गच्छेइ मरुदेसे सच्चं भरिआ भरिज्जंति ॥५१॥
 सा साइ तंपि जलं पत्तविसेसेण अंतरं गुरुअं ।
 अहिंमुहि पडिअं गरलं सिर्पेउडे मुच्चियं होइ ॥५२॥
 केसिंचि होइ वित्तं चित्तं अन्नेसिमुभयमन्नेसिं ।
 चित्तं वित्तं पत्तं तिण्णिवि केसिंचि घन्नाणं ॥५३॥
 कत्थवि दलं न गंधो कत्थवि गंधो न मयरंदो ।
 इक्कुसुमंभि महुर ? दो तिण्णि गुणा न दीसंति ॥५४॥

कथं वि जलं न छाया, कथंवि छाया न सीअलं सलीलं ।
 जलछायासंजुतं तं पहिअ ! सरोवरं विरलं ॥५५॥
 कथंवि तवो न तैत्तं कथंवि तत्तं न सुद्धचारित्तं ।
 तवतत्तचरणसहिआ, मुण्णिणोवि अ थोव संमारे ॥५६॥
 दुक्खाण एउ दुक्खं, गुरुअं गुरुआण हिअयमज्झमि ।
 जंपि परो पत्थिज्जइ, जंपि य परपत्थणाभंगो ॥५७॥
 किं किं न कयं को को न पत्थिओ कह कह न नामिअं मीसं ? ।
 दुब्बरउअरस्स कए किं न कयं किं न कायव्वं ॥५८॥
 जीवंति खग्गच्छिन्ना पव्वयपडिआवि केवि जीवंति ।
 जीवंति उदहिपडिआ चैद्धुच्छिन्ना न जीवंति ॥५९॥
 जं अज्झिअं चरित्तं देवूणाए अ पुव्वकोडीए ।
 तंपि कसायमित्तो हारेइ नरो मुहुत्तेण ॥६०॥
 तं नत्थि घरं तं नत्थि राउलं देउलंपि तं नत्थि ।
 जत्थ अकारणकुविआ दो तिन्नि खला न दीसंति ॥६१॥
 अइतज्जणा न कायव्वा पुत्तकलत्तेसु सामिए भिच्चे ।
 दैहिअपि महिज्जंतं छंडेइ देहो न संदेहो ॥६२॥
 वल्ली नरिंदचित्तं वक्खाणं पाणिअं च महिलाओ ।
 तत्थ य वच्चंति सया जत्थ य धुत्तेहिं निज्जंति ॥६३॥
 अवलोअइ गंथंत्थं, अंत्यं गहिऊण पावए मुक्खं ।
 परलोए देइ दिट्ठी, मुणिवरसैरिन्धिया वेसा ॥६४॥
 दो पथेहिं न गम्मइ दोमुहसुई न सीवैए कंथं ।

दुन्नि न हुंति कयावि हु इंदियसुक्खं च सुक्खं च ॥६५॥

वसणे विसायरहिया, संपत्तीए अणुत्तरा न हुंति ।

मरणे वि अणुविग्गा, साहससारा य सप्पुरिसा ॥६६॥

अणुवड्डिअस्स धम्मं मा हु कहिज्जाहि सुदुट्ठ वि पियस्स ।

विच्छेयं होइ मुहं विज्झायगिं धम्मंतस्स ॥६७॥

रयणिं अभिसारिआओ, चोरा परदारिआ य इच्छंति ।

तालायरा सुभिक्षं बहुधन्ना केइ दुब्भिक्षं ॥६८॥

जं किंचि पमाएण न सुदुट्ठ मे वड्डियं मए पुत्तिं ।

तं मे खामेमि अहं निस्सल्लो निक्कसाओ अ ॥६९॥

गुणसुड्डिअस्स वयणं घयपरिसित्तो व्व पावओ भाइ ।

गुणहीणस्स न सोहइ नेहविट्ठणो जह पईवो ॥७०॥

अइबहुयं अइबहुसो अइप्पमाणेण भोयणं भुत्तं ।

हाएज्ज व वामेज्ज व मारेज्ज व तं अजीरंतं ॥७१॥

जंपेज्ज पियं विणयं, करिज्ज वजेज्ज पुत्तिं ? परनिंदं ।

वसणे वि मा विमुंचसु, देहच्छायव्व नियनाहं ॥७२॥

किं लुट्ठं लहिही वरं पिययमं किं तस्स संपज्झिही,

किं लोयं ससुराइयं नियगुणग्गामेण रंजिस्सए ।

किं सीलं परिपालिही पसविही किं पुत्तमेवं धुवं,

चिंता मुत्तिमई पिउण भवणे संवट्ठए कवगा ॥७३॥

धम्मारामखयं खमाकमलिणीसंधायनिग्घायणं,

मज्जायातडिपाडणं सुहमणोहंसस्स निव्वासणं ।

વુઢિં લોહમહૃણવસ્સ સ્વણનં સત્તાણકંપાશ્ચવો,
 સંપાઢેહ પરિગ્ગહો ગિરિનર્દુપુરોન્વ વઢ્ઢંતઓ ॥૭૪॥
 હા કુંદિંદુસૈમ્બજલો કલુસિઓ તાયસ્સ વંસો મણ,
 વંધૂણં મુહપંકણસુ ય હહા દિઓ મસીકુચઓ ।
 હી તેલુક્કમકિત્તિપંસુપસૈરેણુધ્ધૂલિયં સવ્વઓ,
 ધિદ્ધિ ? મીમમવુન્મવાણ મવણં દુક્કલાણ અપ્પા કઓ ॥
 વિવિહસત્થાઓ ।

પ્રાકૃત-ગદ્ય-પદ્યમાલામાં આવેલા કઠિન
 શબ્દોના અર્થ.

(૧)

પવજ્જામિ (પ્રપથે) હુ સ્વીકાર કરૂં છું

(૨)

૧. શિથિકાવર્ણનમાં પ્રબુશ્રીમહાવીરસ્વામીની દીક્ષાના પ્રસંગમાં શિથિકાનું વર્ણન કરેલ છે.

૨. સીયા (શિવિકા) શિથિકા. ૩. ઓસત્તં (અવસત્ત) લાગેલા
 ૪. ંચિચ્ચઇયં (મણ્ડિતમ્) શાબિત. ૫. આલઇયં (આલગિત) ધારણુ
 કરેલાં ૬. ંમડહો (મુકુટ) મુગ્ધ. ૭. ંહુંદી (દેવ) શરીર ૮.
 સ્તોમિયં (ઔમિક) કપાસ કે શણનું અનેકું વસ્ત્ર. ૯. ંનિયત્થો
 (દેવ) પરિહિત=પહેરેલું. ૧૦. છટ્ટેણ ડ મત્તેણ (પટ્ટેણ તુ મક્તેણ)
 એ ઉપવાસ વડે. લેસાહિં (લેસ્યામિ) આત્માના પરિણામે વડે.
 ૧૧. સક્કીસાણા (શક્તિગાનો) શક્તેન્ અને ધશાનેન્. ૧૨ ઘીયંતિ

* આવા ચિન્હવાળા શબ્દો સમાસમાં છે.

(વીજયત) વીઝે છે. ૧૩. સિદ્ધત્થવર્ણ (સિદ્ધાર્થવનમ્) સરસવતું વન. ૧૪. કળયાર૦ (કર્ણિકાર) કણેરનું ઝાડ. ૧૫. તતવિતતં ઘણ૦ (તત-વિતતં ઘન૦) વીણા વગેરે ચારે જાતના વાજીત્રો.

(૩)

૧. ઇન્દ્રિયવિપયભાવનામાં ઇર્ષ્ય, ચક્ષુ, નાસિકા શુદ્ધિ, અને સ્પર્શન આ પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયની ભાવના દેખાડેલ છે.

૨. સક્ષા (જ્ઞકયાત્ર) શક્તિમાન થાય. ૩. સ્રોતવિસયં (શ્રોત્ર વિષયમ્) ઇર્ષ્યેન્દ્રિયના વિષયને. ૪. રાગદ્વેષા (રાગદ્વેષૌ) રાગ અને દ્વેષ. ૫. અગ્રધાતું (અગ્રાતુમ્) નહિ મુંઘવાને. ૬. અસ્તાતું (અસ્તા-દિતુમ્) સ્વાદ નહિ ભેવાને.

(૪)

૧. પૂજ્ય શ્રીમુખમસ્તિવામી ભગવાન્ શ્રીજંબુસ્વામીને ઉદ્દેશીને ઉપદેશ આપે છે કે—“આરંભ-પરિગ્રહાદિમાં આસક્ત બોકોનો સંગ ત્યાગ કરી સાધુઓએ નિર્મમત્વભાવે રહેવું જોઈએ” તે બતાવેલ છે.

૨. મતોમતા (મતિમતા) કેવલજ્ઞાની પ્રભુ શ્રીમહાવીરસ્વામીએ. ૩. અંજુ (જંજુ) ‘ભાયા-અપંચ રહિત’-સરલ. ૪. જહાતચ્ચં (યથાત-થ્યમ્) સત્યાર્થ—“સત્યાર્થને કહેતા એવા મારી પાસે તમે સાંભળો.” ૫. અદુ (દે૦ અથવા) કે. ૬. લોકસા (દે૦) વર્ણશંકર જાતિવિશેષ. ૭. પસિયા (પષિક્) પારંધી વિગેરે શુવહિસકો. ૮. વેસિયા (વૈષિક્) વણિક વિગેરે. ૯. સંમિયા (સમ્મૃતા) પાપારંભોથી પુષ્ટ થયેલાં કામો. ૧૦. આઘાયકિચ્ચમાહેરું (આઘાતક્રત્યમાઘાય) અગ્નિસંસ્કાર-જ્ઞાનજિદાન-પિતૃપિઙ વગેરે મરણ ક્રિયા કરીને. ૧૧. નાદઓ (જ્ઞાતય) સ્વજનો. ૧૨. કમ્મી (કર્મવાન્) પાપારંભવાલો. ૧૩. કિચ્ચતી (કૃત્યતે) છેદાય છે. ૧૪. ઓરસા (ઔરસઃ) સ્વપુત્ર-પોતાનો પુત્ર. ૧૫. તાણાય (ત્રાણાય) રક્ષણ માટે. ૧૬. સંપેદાપ (સમ્પ્રેક્ષ્ય)

જોધને ૧૭. પરમદ્વાણુગામિયં (પરમાર્થાનુગામિકમ્) મોક્ષ અને સંયમમાં સાથે રહેનારા સમ્યગ્દર્શન આદિને જોધને. ૧૮. જિણા-દિયં (જિનાહિતમ્-જિનાસ્ત્વાતમ્) જીનેશ્વરોએ પ્રતિપાદન કરેલા માર્ગમાં.

(૫)

૧ પુષ્કરિણીના વણુનમાં-ધણા કમલોથી વિભૂષિત જલાશયનું વણુન કરેલ છે.

૨ વહુસેયા (વહુસેયા) ધણે કાદવ છે જેમાં. ૩. વહુપુષ્પલલા (વહુપુષ્પલ્લા-વહુસમ્પૂર્ણા) ધણા જલથી ભરેલી. ૪. લઙ્કટ્ટા (લઙ્કાર્થા) સાર્થકતાવાળી ૫ પુંડરિકિણી (સમ.) શ્વેત કમલવાળી. ૬. પાસા-દિયા (પ્રાસાદીયા-પ્રાસાદિતા) પ્રાસાદયુક્ત-પ્રસન્નતાજનક. ૭. અમિરુવા (અમિરુવા) રાજહસાદિ પશ્ચિયુક્ત, સુદર. ૮. પઢિરુવા (પ્રતિરુવા) પ્રતિભિખિત, અતિશય રૂપ સહિત. ૯ વુડ્યા (ઉક્તાનિ) કહેવાં છે. ૧૦. આણુપુવ્વુદિયા (આણુપૂર્વોત્થિતાનિ) વિશિષ્ટ રચનાપૂર્વક રહેલાં. ૧૧. ઝસિયા (ઉચ્છ્રતાનિ) પાણી અને કાદવનો ત્યાગ કરી ઉપર રહેલાં ૧૨. રૂહલા (રુચિલાનિ) ઉત્તમ કાન્તિવાલા. ૧૩. સઘ્વાવંતિ (સર્વસ્થા) સર્વ તે પુષ્કરિણીના તે તે પ્રદેશોમાં.

(૬)

૧. નમિપ્રવ્રજ્યામાં-મિથિલા નગરીનો તેમજ સકલ રાજ્ય-નાદિનો ત્યાગ કરી સ્વયંબુદ્ધ થયેલા નમિરાજર્ષિની સાથે શકેન્દ્રનો સવાહ થતાવેલ છે.

૨. સ્મરર્ક (સ્મરતિ) પૂર્વભવના જન્મને સ્મરણ કરે છે. ૩. ઓરોહં (અવરોધમ્) અન્તપુરને ૪. ચિચ્ચા (ત્યક્ત્વા) ત્યાગ કરીને. ૫. પગન્તં (પગ્નન્તમ્) દ્રવ્યથી એકાન્ત=નિર્જન ઉદ્યાનાદિસ્થાન, ભાવથી એકાન્ત=હુ એકલો જ છુ, માત્ર કોઇ નથી, હું કોઇનો નથી. ૬. સીયચ્છાપ (શીતચ્છાપે) શીતલ છાયાવાળો. ૭. અત્તા (આર્તા) પીડિત થયેલા. ૮. મો (અસ્માકમ્) જે અમારૂં કાંઈ પણ નથી. ૯

અણુપસ્સઓ (અણુપસ્યતઃ) હુ એકશે જ છુ એ પ્રમાણે જ્ઞેનારને.
 ૧૦. મણિમુત્તં (મણિમુક્તમ્) ઇન્દ્રનીક આદિ મણિઓ અને મોતીઓ.
 ૧૧. દૂસં (દૂષ્યમ્) વિવિધ જાતના વસ્ત્રો. ૧૨. વિજ્ઞા (વિદિત્વા)
 જાણીને. ૧૩. અદ્ભુદપ (અદ્ભુતાત્) વિસ્મય કરનારા. ૧૪. આસી-
 વિસં (આગિવિપ) દાઢામાં વિધવાળો સર્પ. ૧૫. માયા (માયયા)
 માયા વડે=“માયાથી સુગતિનો પ્રતિધાત થાય છે.” ૧૬. દુહઓ
 (દ્વિયા) આ ક્ષોક અને પરક્ષોકનો. ૧૭. વગ્ગુહિં (વાગિભઃ) વાણીઓ
 વડે. ૧૮. નિરક્લિયા (નિરાક્રતા) દૂર કરી છે. ૧૯. મન્તે (મદન્ત
 મગવન્) હે પૂજ્ય-હે ભગવન્. ૨૦. નિરઓ (નિરજા.) કર્મરહિત.
 ૨૧. ંતિરીઢી (કિરીટી) મુગુટને ધારણ કરનાર. ૨૨. સક્ષં (સાક્ષાત્)
 પ્રત્યક્ષ. ૨૩. વેદેહી (વૈદેહી) વિદેહ દેશના રાજા. સામણે પજ્જુ
 ૨૪. (ધામાણ્યે પર્યુપસ્થિતઃ) આગિત્રને વિષે ઉદ્ભવવાલા થયા.

(૭)

૧. વ્રતપટકની અંદર પ્રાણાતિપાત-મૃપાવાદ-અદત્તાદાન-
 મૈથુન-પરિગ્રહ અને રાત્રિભોજન એ જના ત્યાગનો ઉપદેશ આપવા-
 પૂર્વક જ વ્રતોનું વર્ણન દેખાડેલ છે.

૨. જાણં (જાણન્) જાણુતો. ૩. ઘાયણ (ઘાતયેત્) હણાવે.
 ૪. અવિસ્સાસો (અવિશ્વાસ્ય) અવિશ્વાસપાત્ર બને છે. ૫. ચિત્તમંતં
 (ચિત્તવન્તમ્) શ્રવણી વસ્તુને. ૬. અગ્ગહંસિ અજાહ્યા (અવગ્રહેડ-
 ચાન્વિત્વા) જેની વસતીમાં રહેલા હોય તેની રજા વિના. ૭. દુરહિદિયં
 (દુરવિષ્ટિતમ્) દુ.સેવં=દુ.પે કરીને સેવી શકાય “જિનવચનને
 જાણનાર ભવ્યશ્રવ અપ્રહાને અનંત સંસારનું કારણ જાણી પ્રાયઃ
 તેમાં પ્રવૃત્તિ કરતો નથી”. ૮. મેયાયયણં (મેદાયતન) સંયમનો
 નાશ કરે એવા સ્થાનને ત્યાગ કરનારા. ૯. સમુસ્સર્યં (સમુચ્છ-
 યમ્) મહોદોષોનું સ્થાન. ૧૦. વિહમુદ્મેહયં (વિહમુદ્મેહમ્)
 વિહમ્=પ્રાસુક=“ગેામુત્ર-અગ્નિ વગેરેથી” શુદ્ધ કરેલ લૂણ. રદ્ધેદમ્=

અપ્રાપ્તક=સમુદ્રાદિકર્તુ' મીઠું. ૧૧. પ્લાણિયં (ક્ષાણિતમ્) ઢીલો-
ગોળ-કાકળ. ૧૨. સન્નિર્ઘિ કામે (મન્નિર્ઘિ ન્મયેત્) મંત્રય=
મંત્રદત્તે દરિયે. ૧૩. પાયં (પાત્રમ્) પાત્ર. ૧૪. પાયપુંછણં (પાદપુચ્છ-
નમ્) રંગેહરણુ. ૧૫. રાઓ (રાત્રી) રાત્રિમાં. ૧૬. પ્લણિયં (પ્લ-
ણીયમ્) શુદ્ધ આહાર=“શુદ્ધ આહારની ગવેપણા શ્રી રીતે કરે.”

(૮)

૧. લુણ્ણં (લે) ત્રસ-લીલ ૨. હુમ્મેણ (હમ્મના) કપટવડે.
૩. ગમ્મરં (ગદ્ગદ્) બનઈ આવેશ-રંધાઈ ગયેશ. ૪. ઉચ્ચય-
ણિજ્જં અયણ્ણસુહં (અન્યજનીયમ્-અર્જણસુહમ્) ત્યાગ કરવા કાયક,
કણ્ણને મુખ ન કાય તેવું. ૫. પયલિયંસુ (પ્રગલિતાશુઃ) અંત છે
આશુ જેને=‘આંશુને પાડતી.’ ૬. ંમ્મણિયત્તં (અનિવૃત્ત) પરાધીન-
‘કામને આધીન થયેશ’ ૭. સમ્મગ્ગલા (સ્વર્ગર્ગલા) દેવકોકને રોક-
વામાં ભોગળ સમાન. ૮. વિવાદ્યા (વિપાદિતા) મગયા.

(૯)

૧. થરથરંતો (ટં) કમ્પમાન-કપતો. ૨. મિદ્ધિઓ (દિં)
થેનપક્ષી-સીંચાણો. ૩. મુક્કલ્લુક્કલ્લદિયસ્સ (લુમ્બાલુ. જાદિતસ્ય)
કુધાના દુઃખથી પીડાયેલા. ૪. ફુરફુરેતં (પોસ્ફુરાયમાણમ્) થર-
થરતાં-બહુ જ કપતાં. ૫. હુમેદ્ધ (લિપતિ) નાંખે છે.

(૧૦)

૧ તામલિત્તીં (તામ્રલિત્તી) એક પ્રાચીન નગરી. ૨. ઉવ-
હિનિયલ્લિકુસલા (ઉપધિનિકૃતિકુસલા) માયા કપટ કરવામાં કુશલ.
૩ ચોક્કલ્લાણી (ચોક્કલ્લણી) શૈય ધર્મવાદિની. ૪. પમોસે
(પ્રદોષે) સન્ધ્યાકાલે. ૫. ઉદ્ધિવ્વમાણી (ઉદ્ધિવ્વમાણા) રાહ બેતી. ૬.
વિવાદેડં (વિપાતિતુમ્) મારી નાંખવાને. ૭. વંજણાણિ (વ્યજ્જનાણિ)
શાક આદિ સ્વાદિષ્ટ વસ્તુ ૮. ઉચ્છંંગે (ઉત્સર્ગે) ખોળામાં. ૯. મા-
ઉસુણિમાય (માતૃશુનિક્રયા.) “માતા મરીને કૂતરી તરીકે ઉત્પન્ન

યથેલી છે તેથી”-કૃતરીપણે ઉત્પન્ન થયેલી માતાને. ૧૦. ઓહિણા આમોપરૂણ (અવધિના-આમોગયિત્વા) અવધિજ્ઞાનવડે જોધને. ૧૧. વિવિચ્છપપસે (વિવિચ્છપ્રવેશે) એકાન્ત પ્રદેશમાં “ઝી-પશુ-નપુંસક સહિત જોવા એકાન્ત સ્થાનમાં રહેલા મુનિને જોધને.” ૧૨. સામિ-પણાણં જહ્વાવત્તં (સામિજ્ઞાનં યથાવત્તમ્) નિશાની સહિત જેવું બન્યું હતું.

(૧૧)

૧. વિદ્વક્ષોયાણિ (વિક્રીતવતી) “લાકડાં વગેરે” વેચતી. ૨. ઘિચ્છામો (ગર્હિતાસ્મઃ) અમે નિન્દાને પાત્ર થયા. ૩. અજીવમાણી (અજીવન્તી) “તેથી તે નગરમાં” આજીવિકા ચલાવવાને નહિ પડ્યું. ૪. જીવિયાહ્યો (જીવિકાયિત) જીવન ચલાવતા હતા. ૫. ઓલ-ગાપ (અવલગનયા) સેવા વડે ‘ખીખની સેવા ચાકરી કરવાથી’. ૬. જ્ઞાદં (દેવ) વાક્ય શોભાર્થક અવ્યય. ૭. જોક્કારો (જયકાર) જય જય એ પ્રમાણે બોલવું તે. ૮. હંદાણુવત્તિણા (હન્દાણુવત્તિના) અનુકૂલ વર્તવા વડે. અંતરા (અન્તરા) વચમાં. ૯. નિલુક્કા (નિલીના) સંતાયેલાં “હરણોને પકડવા માટે ગુપ્ત રહેલાં.” ૧૦. જહેણ (દેવ) જુહતા=મેઠા શબ્દ વડે. ૧૧. પલાયા (પલાયિતા) પલાયન કરી ગયા. ૧૨. સ્વભાવો (સદ્ભાવઃ) સત્યાર્થ. ૧૩. મંડં (માળડમ્) વાસણુ વગેરે. ૧૪. મહયં નીણિજ્જંતં (મૃતકં નીયમાનમ્) લાઇ જવાતા મડકાને. ૧૫. નિયલવહ્દં દંહિયં (નિગલ્લવહ્દં દળિલ્લમ્) બેડીમાં બંધાયેલા ગામના ઠાકોરને. ૧૬. સંઘાહયં (સઘાટકમ્) સંઘટન. ૧૭. અહ્લીણો (અહીનઃ) સમીપે ગયો-આશ્રય કર્યો. ૧૮. અંચિ-ચ્છિયા (અન્ન-ચવાગૂ) રાખ-‘જાસ વગેરેથી બનેલી ખાટી વસ્તુ’. ૧૯. અંવાહિયો (તિરસ્કૃતઃ) તિરસ્કાર કરાયો. ૨૦. જ્ઞામિયં (જ્ઞા-તમ્-પ્રદીપ્તમ્) બળાયુ. ૨૧. ધૂવિતસ્સ (ધૂપવતઃ) ધૂપ કરતા.

(૧૨)

૧. ંસુસાપ્ (સ્વસુ) બહેન ૨ ચ્ચન્નુઓ (ચ્ચન્નુજ્ઞ). ચાર

होथवायो. ३. कलहपत्तडो (कलहप्राप्तार्थः) क्वहभां आसक्त. ४. पयइत्थं (प्रकृतिस्थम्) स्वाभाविक. ५. उत्तमंगं (उत्तमाङ्गम्) भरतक.

(१३)

१ चारवईय (द्वारवल्याम्) क्षारिका नगरीभां. २. संवाईणं (शाम्बादीनाम्) शाभ्य वगेरे कुभारेने. ३. ०नत्तुस्स (नप्तु) पौत्र. ४. फलप (फलके) यित्रपटभां. ५. अहन्ना (दे०) पेइ पाभ्या, व्याकुल था. ६. पच्छओ (पथात्) पाछणथी ७. अब्भुवगच्छा-विओ (अभ्युपगमितः) स्त्रीकार करायु. ८. आलो (आल.) आण, होपारेपणु. ९. पडिरुवं (प्रतिरूपम्) सभान, “विधा वडे कमवा भेश जेवुं ३५ णनावीने”. १०. दसाराहणो (दणार्हराजान.) समुद्र-विजय आदि दश गणयो. ११. अंवाडियो (तिरस्कृत) तिरस्कार करथे १२. तंविआओ (ताम्रिकाः) तांभानी सोथे १३. अक्खो-डियाओ (आजोदिता) भोसाध. १४. तंचकुट्टगं (ताम्रकुट्टकं) तांभाने कुटनार

(१४)

१. पण्हपहारं (पार्णिप्रहारम्) पगनी पानीने प्रहार-वात भारवी. २. सुहुयहुयासणे (सुहुतहुतागने) सारी रीते होभाथेव अग्निभां. ३. हुचमइ (क्षिप्यते) नभाय. ४. आसंधयप्पहाणा (दे० स्नेह प्रधाला) विश्वासपात्र-अति स्नेहवाणी. ५. ससीसचार्यं (सशी-र्षपादम्) भरतक अने पग सुहित. ६. सीलदरिहं (शीलदरिद्रम्) शील-“हितम् आयरणु” रहितने

(१५)

१ गाहावई (दे० गृहपति) शृङ्गरथ. २. पयइमद्दओ (प्रकृति-मद्रक) स्वभावथी सरथ. ३. ओलग्गिउं (अवलगितुम्) सेवाभक्ति करवाने. ४. महंतस्स (महत) नगरने भुभ्य, ‘भ’त्री-श्रेष्ठी वगेरे.’ ५. समाइच्छियं (दे० समागतम्) सन्मान करथेव. ६. नियच्छंतो

(પશ્યન્). જ્ઞેતાં. ૭. હોદ્દગ (હોદક) હાથ. ૮. રજોહરણમુહપોત્તિ-
યાપાળોર્હિં (રજોહરણમુહપોત્તિકાપાણિમિ) રજોહરણ અને મુખવસ્ત્રિકા
હાથમાં રાખવા વડે.

(૧૬)

૧. શ્રીહિમચન્દ્રસુરીધ૨જી મહારાજની પાસેથી ધર્મ સાંભ-
ળ્યા પછી પરમાર્હત શ્રીકૃમારપાલ રાજા જીવહિસા-માંસાહાર-
શીકાર વગેરેના સાગની પ્રતિજ્ઞા કરે છે.

૨. ઘટ્ઠપ જુત્તીર્હિં (ઘટ્ટે યુક્તિમિ.) યુક્તિઓ વડે ખટી શકે
છે. ૩. સંપયામંસં (સમ્પદા-ઝંજમ્) સંપત્તિનો નાશ. ૪. ઉપ્પહ
(ઉપ્યતે) વવાય છે. ૫. પારદ્વી (પરદ્વિં) શીકાર. ૬. પીઝસ
(પીઝૂષ) અમૃત. ૭. દુપ્પચ્ચયા (દુપ્પત્તયા) દુસ્તયજ-દુષ્ટે કરીને
ત્યાગ કરી શકાય.

(૧૭)

૧. તયમાવે (તદમાવે) તેના અભાવમાં, મુપાત્રમાં વિનિયોગ
કર્તા વિના. ૨. સકલત્તો (સકલત્રઃ) સ્ત્રી સહિત અથવા સર્વને રક્ષણ
કરનાર. ૩. મહ્મ્પ્પ (દિ૦) આશૂપણ. ૪. જીર્ઘં (જીવિત્તમ્) જીવતર.
૫. ઉદ્દગં (ઉદ્દગમ્) મનોહર. ૬. ઉલ્લુઓ (ઉલ્લુકઃ) ધ્રુવડ પક્ષી. ૭.
સહજાગ-
રાણ (સહ જાગરતોઃ સહ સ્વપતોઃ સહ હર્ષશોકવતો.) સાથે જાગતા,
સાથે શયન કરતા, સાથે હર્ષ અને શોકવાલાઓને. ૮. અપ્પાણં
કલિજ્ઞહ (આત્મા કલ્યતે) આત્મા જલ્યાય છે, આત્માને કલાવાળો
કરાય છે. ૧૦. સત્ત્વં (શત્રુ-શત્રુ) શત્રુ અને શત્રુ. મંહલો
(મંહલ) કૃતરો. ૧૧. અહિમુહિં (અહિમુહિ) સર્પના મુખમાં. ૧૨.
સિપ્પહ્મ (શુક્તિપુટે) છીપની અંદર. ૧૩. મુત્તિયં (મૌક્તિકમ્) મોતી.
૧૪. તત્ત્વં (તત્ત્વમ્) તત્ત્વજ્ઞાન. ૧૫. ઇત્ત (ઇતદ્) આ. ૧૬. ચદ્દુ
(દિ૦. ચદ્) હિર, પેટ. “પેટ પૂરતો ખોરાક નહિ પામનારા.” ૧૭.

દદિસં (દધિ) દધી. મદ્વિજ્ઞંતં (મચ્ચમાનમ્) મથન કંગાણું. ૧૮. હંહદ્ (મુદ્ધતિ) ત્યાગ કરે છે. ૧૯. ગંથન્યં (ગ્રન્થસ્વં-ગ્રન્થાર્થમ્) ગાંઠમાં રહેલ દોઢન, શ્લોકાર્થને ૨૦. અર્થ્યં (અર્થમ્) ધન-દોઢત, પરમાર્થને-તત્ત્વ-જ્ઞાનને. ૨૧. મુક્ત્વં (મોક્ષમ્) છુટાને પામે છે. “ધનને ગ્રહણ કરીને તેનો ત્યાગ કરે છે” મોક્ષને પામે છે, “તત્ત્વજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરીને પરમ પદને પામે છે”. ૨૨. પરલોષ (પરલોકે) ખીન્નેઓની ઉપર, પર-શ્લોકમાં. ૨૩. ંસારિત્યયા (સદગા) સમાન. ૨૪. પંથેર્હિ (પથિશ્ચામ્) એ માર્ગ વડે. ૨૫. દોમુદ્ધસુર્દે (દ્વિમુલીસૂર્વા) એ મુખવાળી સોપા. ૨૬. સીવિષ કંથં (સીવ્યતિ કન્થામ્) કંથાને સીવે છે. ૨૭. અણુવદ્વિમસ્સ (અણુપત્વિતસ્ય) ધર્મ સાંભળવાને તૈયાર નહી થયેલાને. ૨૮. વિચ્છાયં (વિચ્છાયમ્) કાન્તિરહિત-મધિન. ૨૯. ઘમ્મંતસ્સ (વમત.) ધમતાને-ફકનાને ૩૦. અમિસારિયામો (અમિસારિક્ક) નાપકને મલવાને માટે સંકેતરૂપને જનારી શ્રીઓ. ૩૧. ંમહૂણવસ્સ (મહાર્ગવત્ય) ‘શોભણી’ મોટા સમુદ્રની. ૩૨. કુંદિદું (કુન્દેન્દું) કુંદ=એક શ્વેત સુન્દર પુષ્પ, કુંદુ=અન્ન, તેઓની જેમ અત્યન્ત નિર્મલ. ૩૩. ચ્દ્ધૂલિયં (ચ્દ્ધૂલિનમ્) ધૂલથી વ્યાપ્ત-અકીર્તિરૂપ ધૂલના વિસ્તાર વડે ચારે બાજુથી ત્રૈલોક્ય ભરી દીધું.

પરિશિષ્ટ.

સંધિના નિયમો

સ્વરસંધિ.

- ૧ પ્રાકૃતમાં બિન્ન બિન્ન બે પદોના સ્વરોની સંધિ વિકલ્પે થાય છે. આ બે પદો સામાસિક હોવા જોઈએ. કેઈ કેંકાણે અસામાસિક બે પદોમાં પણ સંધિ થાય છે (પ્રાકૃતમાં જ્યાં સંધિ થાય છે, ત્યાં સંસ્કૃતના નિયમ પ્રમાણે સંધિ કરવી, એટલે કે સંજ્ઞાતીય સ્વર પછી સંજ્ઞાતીય સ્વર આવે તો જ'ને સ્વરો મળી જઈ દીર્ઘ સ્વર થાય છે. તેમજ અ કે આ પછી હ્રસ્વ કે દીર્ઘ હ કે ડ આવે તો બે સ્વરોને બદલે પછીના સ્વરોનો ગુણ થાય છે.)

અ+અ=આ-નયરાદિવો, નયરઅદિવો (નગરાધિપઃ)

અ+આ=આ-વિસમાયવો, વિસમઆયવો (વિપમાતપઃ)

આ+અ=આ-પૂયાવસરો, પૂયાઅવસરો (પૂજાવસરઃ)

આ+આ=આ-ગંગાણર્ણ, ગંગાઆણર્ણ (ગંગાનનમ્)

ઈ+ઈ=ઈ-અરીસૂ, અરિહસૂ (અરીષુ)

ઈ+ઈ=ઈ-મુળીસો, મુળિર્ઈસો (મુળીચ)

ઈ+ઈ=ઈ-પુહવીળો, પુહવીઈળો (પૃથિવીન.)

ઈ+ઈ=ઈ-પુહવીસરો, પુહવીઈસરો (પૃથિવીશ્વરઃ)

ઉ+ઉ=ઉ-માણૂદઓ, માણુડદઓ (માણૂદ્ય.)

ઉ+ઉ=ઉ-ગુરુસાહો, ગુરુઁસાહો (ગુરુત્સાહ.)

ઊ+ઊ=ઊ-સાસૂવયારો, સાસૂઽવયારો (શ્વશૂપકારઃ)

ઊ+ઊ=ઊ-વહસવો, વહૂઁસવો (વધૂત્સવઃ)

અ+હ=પ-વાસેસી, વાસહસી (વ્યાસર્ધિ.)

- અ+ઈ=પ-નરેસો, નરઈસો (નરેઝ)
 આ+ઈ=પ-મહેસી, મહાઈસી (મહર્ષિઃ)
 આ+ઈ=પ-મહેસરો, મહાઈસરો (મહેશ્વર)
 અ+ઊ=ઓ-ગૂઢોઝરં, ગૂઢઝરં (ગુહોઢરમ્)
 અ+ઊ=ઓ-વસંતોસવો, વસન્તઊસવો (વસન્તોત્સવઃ)
 આ+ઊ=ઓ-ગંગોદગં, ગંગાઊદગં (ગંગોદકમ્)
 આ+ઊ=ઓ-મહોસવો, મહાઊસવો (મહોત્સવ)
 અસમાસમાં—ઈહાવેક્ષહ, ઇહ અવેક્ષહ (ઇહાપેક્ષતે)
 તત્થાગઓ, તત્થ આગઓ (તત્રાગત)
 ૨ એકજ પદમાં બે સ્વરો સાથે આવે તો સધિ થતી નથી. જેમ
 હસહ, હસેહત્થા, દેવાઓ. પણ કેટલેક ઠેકાણે એકજ પદમાં
 સંધી થાય છે.
 હોહિહ, હોહી (ભવિષ્યતિ) ઘહિહ, ઘહી (ઘસ્યતિ)
 કાહિહ, કાહી (કરિષ્યતિ) વિહઓ, વીઓ (દ્વિતીય)
 ૩ સમાસમાં સ્વરોનું હ્રસ્વ અને દીર્ઘવિધાન એટલે હ્રસ્વ સ્વરનો
 દીર્ઘ સ્વર અને દીર્ઘ સ્વરનો હ્રસ્વ સ્વર પ્રયોગને અનુસારે
 થાય છે. (કાષ્ઠ ઠેકાણે નિત્ય અને કાષ્ઠ ઠેકાણે વિકલ્પે થાય છે)
 હ્રસ્વનો દીર્ઘ—અંતાવેઈ (અન્તર્વેદિ)
 સત્તાવીસા (સત્તર્વિશતિ)
 પર્ઈહરં, પર્હરં (પતિશ્ચહમ્)
 વારીમર્ઈ, વારિમર્ઈ (વારિમત્તી)
 વેલૂવણં, વેલુવણં (વેણુવળમ્)
 દીર્ઘનો હ્રસ્વ—જર્ણયહ, જર્ણાયહં (યમુનાતટમ્)
 ગોરિહરં, ગોરીહરં (ગૌરીશ્ચહમ્)

૨. ક્વચિદ્ એકપદેઽપિ (કૃતૌ) ૧-૫ ।

૩. દીર્ઘહસ્તૌ મિથો કૃતૌ ॥ ૧-૪ ।

નહસોત્તં, નહ્સોત્તં (નદીપ્રોત.)

વહ્મુહં, વહ્મુહં (વધૂમુહમ્)

- ૪ હ્રસ્વ કે દીર્ઘ ઇ-ઈ કે ઝ-ઝ પછી વિજ્ઞતીય સ્વર આવે તો સંધિ થાય નહીં, તેમજ ષ કે ઝો પછી ક્રોધપણુ સ્વર આવે તો સંધિ થતી નથી.

વંદામિ અજ્ઞવહરં (વન્દામિ-આર્યવૈરમ્)

પદ્માવલિબરુણો (પ્રમાવલ્યરુણ.)

વહ્મઅવગૂહો (વધ્વવગૂહઃ)

નહુલ્લિહણે આવંઘંતીહ (નહોલ્લેહણે-આવઘન્ટ્યાઃ)

જિણે આગચ્છહ (જિણે આગચ્છતિ)

આલક્ષિમો ઇષિંહ (આલક્ષ્યામ ઇદાનીમ્)

અહો અચ્છરિમં (અહો આશ્ચર્યમ્)

- ૫ 'હ'આદિ પુરુષબોધક પ્રલય પછી સ્વર આવે તો સંધિ થાય નહિ.
હોહ્ હહ (ભવતિ-હહ)

- ૬ વ્યંજન સહિત સ્વરમાંથી વ્યંજનનો કોપ થયે છતે શેષ સ્વરની પૂર્વના સ્વર સાથે સંધિ થાય નહિ. ક્રોધ કેકાણે સંધિ દેખવામાં પણ આવે છે.

નિસાશરો (નિશાશ્વરઃ)

રયણિશરો (રજનિશ્વરઃ)

પયાવર્હ (પ્રજાપતિઃ)

કુંભશરો, કુંભારો (કુમ્ભકારઃ)

સુઠરિસો, સુરિસો(સુપુરુષ)

લોહશરો, લોહારો (લોહકારઃ)

૪. ન યુવર્ણસ્યાસ્ત્વે ॥ ૧-૬. એદોતોઃ સ્વરે ॥ ૧-૭ ।

૫. ત્યાઘેઃ ॥ ૧-૯ ।

૬. સ્વરસ્યોદ્વક્તે ॥ ૧-૮ ।

- ૭ સ્વર પર છતાં પૂર્વના સ્વરનો પ્રયોગને અનુસારે પ્રાયઃ લોપ થાય છે.

તિઅસીસો (ત્રિદશેઃ) દ્વિણીસરો (દિનેશ્વર.)

નીસાસુસાસા (નિ.શ્વાસોચ્છવાયૌ) જિર્ણિદો (જિનેન્દ્ર.)

- ૮ 'ત્યદ્' આદિ સર્વનામ અને અવ્યયની પછી આવેલા ત્યદ્ આદિ સર્વનામ કે અવ્યયના આદિસ્વરનો પ્રાય લોપ થાય છે.

અસ્હે+પત્થ=અસ્હેત્થ (વયમત્ર)

સો+હમો=સોમો (સોડયમ્)

જહ+અહં=જહહં (યચહમ્)

અઙ્ગ+પત્થ=અઙ્ગત્થ (અઘાત્ર)

- ૯ અપિ (અવિ) અવ્યય કાષ્ઠપિણ્ પદની પછી આવે તો તેના આદિનો 'અ' નિકલ્પે લોપાય છે.

તં+અપિ=તંપિ, તમવિ (તદપિ)

કિં+અપિ=કિંપિ, કિમવિ (કિમપિ)

કેળ+અવિ=કેળવિ, કેળાવિ (કેનાવિ)

કહં+અપિ=કહંપિ, કહમવિ (કથમપિ)

- ૧૦ પદાન્તમાં સ્વરની પછી 'ઈતિ' ને બદલે 'ત્તિ' યુકાય છે, પણ પદાન્તે સ્વર ન હોય તો 'તિ' યુકાય છે, તેમજ વાક્યની આદિમાં ઈતિ ને બદલે 'ઈઅ' યુકાય છે.

તદ્+ઈતિ=તદ્ત્તિ (તથેતિ)

પિઓ+ઈતિ=પિઓત્તિ, પિઉત્તિ (પ્રિય ઈતિ)

૭. છુક્ ॥ ૧-૧૦ ।

૮. ત્યદાઘવ્યયાત્ તત્સ્વરસ્ય છુક્ ॥ ૧-૪૦ ।

૯. પદાદપેર્વા ॥ ૧-૪૧ ।

૧૦. ઇતેઃ સ્વાત્ તથ દ્વિ ॥ ૧-૪૨. ઇતૌ તૌ વાઙ્મયદૌ ॥ ૧-૪૧

જુત્તં+इति=जुत्तंति (युक्तमिति)

किं+इति=किति (किमिति)

इम विअसिअकुसुमसरो (इति विकसित-कुसुमशरः)

વ્યંજનસંધિ

- ૧૧ અકારથી પર વિસર્ગ આવે તો પૂર્વના સ્વર સહિત 'ઓ' થાય, તેમજ તસ્ પ્રત્યયને સ્થાને 'ત્તો-દો' વિકલ્પે થાય છે.

सन्वओ (सर्वत) पुरओ (पुरतः)

मग्गओ (मार्गत) भवओ (भवतः) संतो (सन्त.)

तओ, तत्तो, तदो (ततः) जओ, जत्तो, जदो (यत)

कओ, कत्तो, कदो (कुत.) अन्नओ, अन्नत्तो, अन्नदो (अन्यत)

- ૧૨ (મ) પદાન્તમાં 'મ્' હોય તો પૂર્વના અક્ષર ઉપર અનુસ્વાર થાય છે. તેમજ તે 'મ્' ની પછી સ્વર આવે તો અનુસ્વાર વિકલ્પે થાય છે. જ્યારે અનુસ્વાર ન થાય ત્યારે 'મ્' માં પછીનો સ્વર મળી જાય છે.

देवं (देवम्)

ज्ञानं (ज्ञानम्)

उसमं अजिअं च वंदे-उसममजिअं च वंदे

(ऋषममजितं च वन्दे)

- (આ) ઠાઈ ઠેઠાણે અન્ત્ય વ્યંજનનો પણ અનુસ્વાર થાય છે.

सक्खं (साक्षात्) जं (यत्) तं (तत्)

वीसुं (विष्वक्) पिहं (पृथक्) समं (सम्यक्)

- ૧૩ શબ્દની અંદર રહેલા ઙ્-ઞ્-ણ્-ન્ નો અનુસ્વાર થાય છે.

ङ्-पंती (पङ्क्तिः)

परंसुहो (पराङ्मुखः)

૧૧. અતો હો વિસર્ગસ્ય ॥ ૧-૩૭. ત્તો હો તસો વા ॥ ૨-૧૬૦ ।

૧૨. મોઽનુસ્વારઃ ॥ ૧-૨૩. વા સ્વરે મથ્થ ॥ ૧-૨૪ ।

૧૩. ઙ્-ઞ્-ણ્-નો વ્યજ્ઞને ॥ ૧-૨૫ ।

જ્-કંચુઓ (કચ્ચુ)	લંછણ (લચ્છનમ્)
ળ્-છંમુદો (પપ્પમુન)	ઉક્કંઠા (ઉત્કળ્)
ન્-સંઘા (સન્ધ્યા)	વિઘ્નો (વિન્ધ્ય)

૧૪ 'વક્ર' આદિ શબ્દોમાં પ્રથમસ્વર-દ્વિતીયસ્વર અને તૃતીયસ્વર ઉપર પ્રયોગાનુસારે (નિત્ય કે વિકલ્પે) અનુસ્વાર થાય છે. પ્રથમસ્વર ઉપર-વંકં (વક્રમ્) અંસુ (અશ્વ) નંસં (જ્યત્મ) વંસણ (વર્ગનમ્) વિઘ્ણિયો (વૃથિક) મંજારો } (માર્જાર) મજારો }

દ્વિતીયસ્વર ઉપર-વયંસો (વયત્વ) મળંસી (મતન્વિન) તૃતીયસ્વર ઉપર-અચરિં (અપરિ) અણિડંતયં } (અનિનુનન્મ) અહમુંતયં } અહમુત્તયં }

૧૫ શબ્દની આદર રહેલા અનુસ્વાનો ગર્ભાય વ્યક્ત થર છતાં તે વર્ગનો અનુનાસિક વિકલ્પે થાય છે.

જ્-પંકો, પહો (પદ)	સંગો, સહ્ઓ (ગહ્નઃ)
અંગણ, અહ્ણણ (અહ્ણન)	લંચણ. લહ્ણણ (લહ્ણન)
જ્-કંચુઓ, કચ્ચુઓ (કચ્ચુ)	લંછણ. લચ્છણ (લચ્છનમ્)
અંજિઅં, અજિઅં (અજિન)	સંઘા, સઘ્ઘા (સન્ધ્ય)
ળ્-કંટઓ, કળટઓ (કળટ)	ઉક્કંઠા, ઉક્કળટા (ઉક્કળટા)
કંઠં, કળઠં (કળઠમ્)	સંઘો. સળ્ઘો (ઘળ્)
ન્-અંતરં, અન્તરં (અન્તરમ્)	પંયો, પન્થો (પાન્થ)
ચંદો, ચન્દો (ચન્દ)	વંદ્રવો, વન્ધવો (વન્ધવ)
મ્-કંપઠ, કળપઠ (કળપઠે)	વંફઠ, વન્ફઠ (વન્ફટિ)
કલંવો, કલન્વો (કલન્વ)	આરંમો, આરન્મો (આરન્મ)

૧૬ વક્રાદ્યન્ત ॥ ૧-૨૬ ॥

૧૭ વર્ગેન્ત્યો વા ॥ ૧-૩૦ ॥

સંસ્કૃત શબ્દો ઉપરથી

પ્રાકૃતમાં થતા સામાન્ય સ્વરોના ફેરફારો.

દીર્ઘસ્વરનો હસ્વસ્વર.

- ૧૬ સંસ્કૃત શબ્દની અંદર સંયુક્ત વ્યંજનની પૂર્વે દીર્ઘસ્વર હોય તો પ્રાકૃતમાં પ્રાયઃ હસ્વ થાય છે. એટલે કે સંયુક્ત વ્યંજનની પૂર્વે 'આ' નો અ, 'ઈ' નો ઇ, 'ઊ' નો ઊ, 'ઘ' નો ઘ, 'ઓ' નો ઊ થાય છે.

આ=અ-અંવં (આમ્) તંવં (તામ્) અસ્સં (આસ્યમ્)

ઈ=ઇ-મુર્ણિદો (મુનોન્ન) તિત્થં (તીર્થમ્)

ઊ=ઉ-ગુરુલાઘો (ગુરુલ્લાપ) ચુણ્ણો (ચૂર્ણઃ)

ઘ=ઘ-નર્ણિદો (નરેન્ન) મિલિચ્છો (મ્લેચ્છ)

ઓ=ઉ-અહરુદ્ધં (અધરોષ્ઠઃ) નીલુપ્પલ (નીલોત્પલમ્)

હસ્વસ્વરનો દીર્ઘસ્વર.

- ૧૭ ચ-ર-વ-શ-ષ-સ એ વ્યંજનો શ-ષ કે સ ની સાથે પૂર્વે કે પછી જોડાયેલાં હોય તો તે વ્યંજનોનો નિયમાનુસારે લોપ થયે હોતે શેષ રહેલા શ-ષ-સ ક્રિત્વ થતાં નથી પરન્તુ તેની પૂર્વેનો સ્વર પ્રાયઃ દીર્ઘ થાય છે.

ચ-આવાસચં (આવચ્યકમ્) પાસહ (પશ્યતિ)

અ-વીસામો (વિશ્રામ.) મીસં (મિશ્રમ્)

શ-સંપાસો (સંસ્પર્શઃ)

શ્વ-આસો (અશ્વઃ) વીસસહ (વિશ્વસિતિ)

શ્શ-મણાસિલા (મનશ્શિલ) દૂસાસણો (દુશ્શાસનઃ)

ષ્ય-સીસો (શિષ્યઃ) મણૂસો (મણુષ્યઃ)

ર્ષ-કાસઓ (કર્ષક.) વાસો (વર્ષઃ)

૧૬. હસ્વઃ સંયોગે ॥ ૧-૮૪ ।

૧૭. હ્રસ્વ-ર-વ-શ-ષ-સાં 'શ-ષ-સાં' દીર્ઘઃ ॥ ૧-૪૩ ।

ખ-વીસું (વિષ્વકું)

બ-નીસિત્તો (નિષ્વિત્તઃ)

સ્ય-સાસં (ગસ્યમ્)

કાસદ (કસ્યચિત્)

સ-વીસંમો (વિસમ્મ)

વીસસા (વિસસા)

સ્વ-ધિકાસરો (વિકસ્વર)

નીસો (નિ સ્વઃ)

સ્સ-નીસહો (નિસ્સહ)

નીસરદ (નિસ્સરદ)

આ નો અ

૧૮ અબ્યથોમાં તેમજ ઉત્ત્રાત આદિ શબ્દોમાં અને ઘજ્ પ્રત્યય નિમિત્તથી વૃદ્ધિ થયેલ જે 'આ' તેના વિકલ્પે 'અ' થાય છે.

અબ્યથોમાં—જહ-જહા (યથા) તહ, તહા (તથા)

અહવ-અહવા (અથવા) વ, વા (વા)

હ, હા (હા)

ઉત્ત્રાતાવિ—

ઉક્ષર્યં-ઉક્ષાર્યં (ઉત્ત્રાતમ્) ચમરો, ચામરો (ચામર.)

ઠવિમો, ઠાવિમો (સ્થાપિતઃ) પયયં, પાયયં (પ્રાકૃતમ્)

હલિમો, હાલિમો (હાલિકઃ) કુમરો, કુમારો (કુમાર)

ઘજ્ પ્રત્યયાન્ત—

પવહો, પવાહો (પ્રવાહ) પહરો, પહારો (પ્રહાર.)

પયરો, પયારો (પ્રચાર) પથ્થવો, પન્થાવો (પ્રસ્તાવઃ)

ઇ નો ઇ

૧૯ સંયુક્તા વ્યંજનની પૂર્વે 'ઈ' હોય તો વિકલ્પે ઇ થાય છે.

પેણ્ઠં, પિણ્ઠં (પિણ્ઠમ્) સેન્દૂરં, સિન્દૂરં (સિન્દૂરમ્)

ધમ્મેલ્લં, ધમ્મિલ્લં (ધમ્મિલ્લમ્) વેણ્ઠ, વિણ્ઠ (વિણ્ઠઃ)

કોઠ ઠેકાણે 'ઇ' થતો નથી ચિન્તા (ચિન્તા)

૧૮. વાઙ્મયોત્ત્રાતાદવદાત. ॥ ૧-૬૭ ઘજ્ઞદેર્વા ॥ ૧-૬૮

૧૯. इत एद्वा ॥ १-८५ ।

ઊ નો ઝ

૨૦ ઉત્સાહ અને ઉત્સન્ન શબ્દને છોડીને જે શબ્દોમાં 'ત્સ-ચ્છ' હોય તેા તેની પૂર્વેના 'ઊ' નો 'ઝ' થાય છે.

ઝસુઓ (ઉત્સુકઃ) ઝસિત્તો (ઉત્સિકઃ)

ઝસવો (ઉત્સવ.)

ઝસસહ (ઉચ્છ્વસિતિ) ઝસાસો (ઉચ્છ્વસાસઃ)

ઝચ્છાહો (ઉત્સહઃ) ઝચ્છન્નો (ઉત્સન્ન)

ઊ નો ઓ

૨૧ સંયુક્ત વ્યંજનની પૂર્વે 'ઊ' હોય તેા 'ઓ' થાય છે.

તોણ્ઠં (તુણ્ઠમ્) લોઢ્ઢઓ (લુઢ્ઢધક.)

મોણ્ઠં (મુણ્ઠમ્) મોગ્ગરો (મુદ્ગર)

પોષ્ણરં (પુષ્કરમ્) પોગ્ગલં (પુદ્ગલમ્)

કોઢ્ઢિમં (કુઢ્ઢિમમ્) કોન્તો (કુન્તઃ)

પોસ્થઓ (પુસ્તકમ્) વોષ્કંતં (વ્યુત્કાન્તમ્)

ઋ નો ઞ-રિ-હ-ડ.

૨૨ (ઞ) શબ્દની આદિમાં (વ્યંજન પછી) 'ઋ' હોયતો 'ઞ' થાય, તેમજ આદિમાં ઢેવલ 'ઋ' હોયતો 'રિ' થાય છે.

ઘયં (ઘુનમ્) કયં (કૃતમ્) મઓ (મૃગઃ)

તળં (તૃળમ્) ઘસહો (ઘૃપમ્) ઘઢો (ઘૃષઃ)

રિઢ્ઢી (ઋઢ્ઢિઃ) રિચ્છો (ઋષઃ)

(ઞા) કૃપ આદિ શબ્દોમાં 'ઋ'નો 'હ' થાય છે.

૨૦. અનુત્સાહોત્સન્ને ત્સચ્છે ॥ ૧-૧૧૪ ॥

૨૧. ઓત્ સંયોગે ॥ ૧-૧૧૬ ॥

૨૨. ઋતોડત્ ॥ ૧-૧૨૬. રિઃ કેવલસ્ય ॥ ૧-૧૪૦. (ઞા) હત્

કૃપાદૌ ॥ ૧-૧૨૮ ॥

કિવા (કુપા)	મિગો (મૃગ.)	કિવાણં (કુપાણમ્)
હિયયં (હૃદયમ્)	મિઙ્ગારો (મૃત્તારઃ)	વિઙ્ગુઓ (વૃથિક)
દિટ્ટં (દૃષ્ટમ્)	સિંગારો (શૃંગાર)	વિત્તં (વૃત્તમ્)
સિટ્ટં (સૃષ્ટમ્)	સિઆલો (શૃંગાલ)	વિત્તી (વૃત્તિઃ)
પિચ્છી (પૃથ્વી)	ધિણા (ધૃણા)	હિઅં (હૃતમ્)
મિઝ (મૃગ)	ધુસિણં (ધુસૃણમ્)	વાહિત્તં (વ્યાહૃતમ્)
સમિદ્ધી (મસૃદિ)	કિચ્છં (કૃચ્છમ્)	ઈસો (ઋષિઃ)
ઈદ્ધી (ઋદિ)	નિવો (નૃપ)	વિઙ્ગહો (વિતૃણ.)
ગિદ્ધી (ગૃદિ.)	કિચ્ચા (કૃત્વા)	છિદ્ધા (સ્પૃહા)
કિસો (કૃચ)	ધિર્ઘે (ધૃતિ)	સઈ (સકૃત)
કિસાણૂ (કૃશાણુ)	કિવિણો (કૃપણ.)	ઝકિટ્ટ (ઝત્કૃષ્ટમ્)
નિસંસો (નૃસસઃ)		

(૬.) 'ઋતુ' આદિ શબ્દોમાં તેમજ સામાસિક શબ્દ અને ગૌણશબ્દમાં 'ઋ'ને 'ઙ' થાય છે.

ઝઋ (ઋતુ)	નિહુઅં (નિમૃતમ્)	બુહી (વૃદિ)
પુટ્ટો (સ્પૃષ્ટઃ)	નિઙઅં (નિવૃતમ્)	ઝસદ્ધા (ઋષભઃ)
પુદ્ધૈ (પૃથિવી)	વિઙઅં (વિવૃતમ્)	મુણાલં (મૃણાલમ્)
પઙત્તો (પ્રવૃત્તિ)	સંબુઅં (સંવૃતમ્)	ઝજ્ઞ (ઋણ)
પાઙસો (પ્રાવૃષ્)	બુત્તન્તો (વૃત્તાન્ત.)	જામાઙઓ (જામાતૃક)
પાઙઓ (પ્રાવૃત)	નિઙ્ગુઅં (નિર્વૃતમ્)	માઙઓ (માતૃક)
મુદ્ધૈ (મૃતિ)	નિઙ્ગુદ્ધૈ (નિર્વૃતિ)	માઙઆ (માતૃકા)
પહુદ્ધી (પ્રમૃતિ)	બુન્દ (વૃન્દમ્)	માઙઓ (પ્રાતૃક)
પાહુઙં (પ્રામૃતમ્)	બુન્દાવણો (બુન્દાવન.)	પિઙઓ (પિતૃક)
પરહુઓ (પરમૃત)	બુહો (વૃદઃ)	પુહુવી (પૃથ્વી)

માઙમંડલં (માતૃમણ્ડલમ્)

માઙહરં-માઙઘરં (માતૃગૃહમ્)

(૬)-૩૬ જન્માદૌ ॥૧-૧૩૧. ગૌણન્યસ્ય ॥ ૧-૧૩૪ ॥

પિઝહરં-પિઝઘરં (પિતૃગૃહમ્)

માઝસિઆ (માતૃપ્તસા)

પિઝસિઆ (પિતૃપ્તસા)

પિઝવળં (પિતૃવનમ્)

પિઝવર્ઘ (પિતૃપતિઃ)

૨૩ 'દૃશ્' ના 'દૃ'નો 'રિ' થાય, તેમજ 'ઋણ-ઋજુ-ઋષભ-
ઋતુ-ઋષિ' આ શબ્દોમાં 'ઋ'નો 'રિ' વિકલ્પે થાય છે.

સરિસો (સદૃશઃ) સરિચ્છો (સદૃક્ષઃ) સરિ (સદૃક્)

પથારિસો (પૃથાદૃશઃ) પથારિચ્છો (પૃથાદૃક્ષઃ) પથારિ (પૃથાદૃક્)

ભવારિસો (ભવાદૃશઃ) ણરિસો (ઈદૃશઃ)

ભવારિચ્છો (ભવાદૃક્ષઃ) ણરિચ્છો (ઈદૃક્ષઃ)

ભવારિ (ભવાદૃક્)

જારિસો (યાદૃશઃ) અન્નારિસો (અન્યાદૃશઃ)

જારિચ્છો (યાદૃક્ષઃ) અન્નારિચ્છો (અન્યાદૃક્ષઃ)

જારિ (યાદૃક્)

તારિસો (તાદૃશઃ) અમ્હારિસો (અસ્માદૃશઃ)

તારિચ્છો (તાદૃક્ષઃ) અમ્હારિચ્છો (અસ્માદૃક્ષઃ)

તારિ (તાદૃક્)

કેરિસો (કીદૃશઃ) તુમ્હારિસો (યુષ્માદૃશઃ)

કેરિચ્છો (કીદૃક્ષઃ) તુમ્હારિચ્છો (યુષ્માદૃક્ષઃ)

કેરિ (કીદૃક્)

સરિરૂવો (સદૃગ્વર્ણઃ) સરિવર્ણો (સદૃગ્વર્ણઃ)

રિણં-અણં (ઋણમ્)

રિજૂ-રિક્ક-રિજ્જૂ-ઝજ્જૂ (ઋજુ)

૨૩. દૃશઃ ક્વિપ્-ટક્-સકઃ ॥૧-૧૪૨. ઋણર્જવૃષમર્ત્વૈશૌ વા ॥ ૧-૧૪૧ ॥

રિસહો-ઝસહો (ક્રપમ.)

રિઝ-ઝઝ (ક્રતુ)

રિસી-હસી (ક્રપિ)

૨૪ 'લ' સ્વરનો 'હલિ' થાય છે.

કિલિત્તો (કલ્લત્ત) કિલિત્તો (કલ્લત્ત.)

ઘે નો પ તથા અહ.

૨૫ શબ્દની અન્દર 'ઘે' નો 'પ' થાય તેમજ 'દૈત્ય' આદિ શબ્દોમાં 'અહ' થાય છે.

સેલા (સૈલા)

કૈલાસો (કૈલાશ)

સેન્ન (સૈન્યમ્)

વેન્નો (વૈદ્ય.)

તેલુક્કં (ત્રૈલોક્યમ્)

કેઢવો (કૈટમ)

પરાવણો (પેરાવણ.)

વેહવ્વ (વૈવચ્ચમ્)

'દૈત્ય' આદિ શબ્દો

વહ્વો (વૈત્યઃ)

વહ્વમ્મો (વૈદર્મ)

સહ્નં (સૈન્યમ્)

વહ્સાણરો (વૈશાનર)

અહ્સરિઝં (એશ્વર્યમ્)

કહ્મવં (કૈતવમ્)

મહ્રવો (મૈરવ.)

વહ્સાહો (વૈશાહ)

વહ્મવં (વૈવતમ્)

વહ્સાલો (વૈશાલ)

વહ્માલોમં (વૈતાલીયમ્)

સહ્રં (સૈરમ્)

વહ્પસો (વૈવેષ)

વહ્તં (વૈત્યમ્)

વહ્પહો (વૈવેહ)

ઔ નો ઓ તથા અઠ.

૨૬. શબ્દની અન્દર 'ઔ' નો 'ઓ' થાય તેમજ 'પોર' આદિ શબ્દોમાં 'અઠ' થાય છે.

૨૪. લુત્ત હલિ કલ્લત્ત-વલ્લન્ને ॥૧-૧૪૫.

૨૫. એત્ત એત્ત ॥ ૧-૧૪૮. અહ્દૈત્યાદો ચ ॥ ૧-૧૫૧.

૨૬. ઔત્ત ઔત્ત ॥ ૧-૧૫૧. અઠઃ પૌરાદૌ ચ ॥ ૧-૧૬૨.

કોમુઈ (કૌમુદી) કોસંવી (કૌશમ્વી)
 જોન્વણ (જૌવનમ્) કૌંચો (કૌન્વ)
 કોત્થુદો (કૌસ્તુમ) કોસિઓ (કૌશિક)
 'પૌર' આદિ શબ્દો.

પડરો (પૌર) ગડડો (ગૌડઃ)
 કડચ્છેઅય (કૌક્ષેયકમ્) મડલી (મૌલિઃ)
 કડરવો (કૌરવઃ) મડળં (મૌનમ્)
 કડસલં (કૌગલમ્) સડરા (સૌરાઃ)
 પડરિસં (પૌરુષમ્) કડલા (કૌલાઃ)
 સડહં (સૌવમ્)

વિશેષ—

સુન્દેરં (સૌન્દર્યમ્) દુવારિઓ (દૌવારિકઃ)
 પુલોમો (પૌલોની) ગારવ ગડરવં (ગૌરવમ્)
 નાથા (નો) વગેરે થાય છે.

પ્રાકૃતમાં થતા સામાન્ય વ્યંજનના રૂપરેખા.

૨૭ સંસ્કૃત શબ્દના અન્ય વ્યંજનનો પ્રાકૃતમાં ભોપ થાય, તેમજ સામાસિક શબ્દોમાં પ્રયોગને અનુસારે નિત્ય કે વિકલ્પે ભોપ થાય છે.

જાવ (યાવત્) તાવ (તાવત્)
 જસો (યશમ્) તમો (તમસ્)
 પુણ (પુનર) જમ્મો (જન્મત્)
 અંતરપ્પા (અંતરાત્મા)
 અંતગય } (અંતર્ગત)
 અંતગય }
 સમિક્કવ્ (સદ્મિક્ષુઃ) સજ્જણો-સજ્જણો (સજ્જનઃ)

પદ્મગુણા (પદ્મગુણાઃ) તદ્મગુણા (તદ્મગુણાઃ)

૨૮ 'વિદ્યુત્' શબ્દ વર્ણને વ્યજનાન્ત ઓડિગમાં અન્ત્ય વ્યંજન ને પ્રદક્ષે 'આ' કે 'ચા' થાય, તેમજ વ્યજનાન્ત ઓડિગમાં અન્ત્ય 'ર' નો 'રા' થાય છે, અને 'શરદ્' આદિ શબ્દોમાં અન્ત્ય વ્યંજનનો 'અ' થાય છે.

સરિઆ, સરિયા (સરિદ્) પાઢિવઆ, પાઢિવયા (પ્રતિપદ્)

સંપઆ, સંપયા (નન્પન્)

ગિરા (ગિદ્) પુરા (પુર) ધુરા (ધુર)

સરઓ (શરદ્) મિસઓ (મિયક્)

વિશેષ—હુદા (હુદ્) દિસા (દિક્)

ઝાહસો-ઝાહ (ઝાહુ.) અચ્છરસા-અચ્છરા (અપ્સરસ્)

કઝહા (કઝમ્) ઘણુહં-ઘણૂ (વજુઃ) થાય છે.

૨૯ શબ્દની અન્તઃ સ્વગ્ની પછી અસંયુક્ત એ "ક-ગ-ચ-જ-ત-દ-પ-ચ-વ" તે વ્યજનોનો પ્રાકૃતમાં પ્રાય શોષ થાય છે પણ અવર્ણથી પર 'પ' આવે તો 'વ' થાય છે તેમજ અવર્ણની પછી અવર્ણ આવે તો 'અ'નો 'ચ' થાય છે. કોઇ કેશણે ક નો ગ થાય છે.

'ક'- લોઓ (લોક) તિથ્યયરો (તીર્થકરઃ)

'ગ'- નથો (નગઃ) નયરં (નગરમ્)

'ચ'- સઈ (અચો) કાયમણો (કચમણિઃ)

'જ'- રયયં (રજતમ્) પયાવઈ (પ્રજાપતિઃ)

'ત'- પાયાલં (પાતાલમ્) જઈ (યતિઃ)

૨૮ ત્રિયમ્-આદ્-અવિદ્યુત. ॥ ૧-૧૫. રો રા ॥ ૧-૧૬. શરદા
દેસ ॥ ૧-૧૮ ॥

૨૯ ક-ગ-ચ-જ-ત-દ-પ-ચ-વા પ્રાગે હુકૂ ॥ ૧-૧૭૭. નાવ-
ર્ણત્ પઃ ॥ ૧-૧૭૯. અવર્ગી યશ્રુતિઃ ॥ ૧-૧૮૦ ॥

‘દ’- મયણો (મદનઃ)	ગયા (ગદા)
‘પ’- રિઝ (રિપુઃ)	સુઝરિસો (સુપુરુષઃ)
‘ય’- વિઓઓ (વિયોગઃ)	પઓગો (પ્રયોગઃ)
‘વ’- લાયણં (લાવણ્યમ્)	કઈ (કવિઃ)
પનો વ-સાવો (શાપઃ)	સવહો (અપયઃ)

પાવો (પાપઃ)

કનો ગ-સાવગો (શ્રાવકઃ) લોગો (લોકઃ)

૩૦ શબ્દની અંદર સ્વરની ૫છી અસંયુક્ત ને ‘ક્-ઘ-ચ-ઘ-મ’
તેનો ‘હ’ થાય, તેમજ ટ નો ઢ, ઠ નો ઢ, ડ નો ઢ, પ નો
વ, ફ નો મ-હ, વ નો વ અને શ-પ નો સ થાય છે.

‘ક્’- મુહં (મુક્તમ્)	સાહા (શાસ્ત્રા)
‘ઘ’- મેહો (મેઘઃ)	માહો (માઘઃ)
‘ચ’- નાહો (નાથ)	કહેઈ (કથયતિ)
‘ઘ’- સાહૂ (સાધુઃ)	વોહઈ (વોધયતિ)
‘મ’- સહા (સમા)	સોહઈ (શોભયે)
‘ટ’- ઘહો (ઘટઃ)	ઘહઈ (ઘટયતિ)
‘ઠ’- મહો (મઠઃ)	પહઈ (પઠયતિ)
‘ડ’- ગહુલો (ગરુડઃ)	પીલેઈ (પીઢયતિ)
‘પ’- ડવમા (રૂપમા)	તવઈ (તપયતિ)
‘ફ’- સમલં } (સપ્તલમ્)	સમરી } (અફરી)
સહલં }	સહરી }
‘વ’- સવલો (શવલઃ)	અલાવૂ (અલાવુઃ)

૩૦. ક્-ઘ-ચ-ઘ-મામ્ ॥ ૧-૧૮૭. ટો ઢ ॥ ૧-૧૧૫. ઠો
ઢ ॥ ૧-૧૧૯. ડો લઃ ॥ ૧-૨૦૨ પો વઃ ॥ ૧-૨૩૧. ફો મ-હૌ ॥
૧-૨૩૬. વો વઃ ॥ ૧-૨૩૭. શ-ષોઃ-સ. ॥ ૧-૨૬૦ ।

શો	સેસો (શેષ)	વિસેસો (વિશેષ)
પ	સહો (શબ્દ)	કસાઓ (કપાય.)

- ૩૧ શબ્દની અંદર ૨૧૨ની પછી અસંયુક્ત 'ન' નો 'ળ' થાય છે.
તેમજ શબ્દની આદિમાં 'ન' હોય તો વિકલ્પે 'ળ' થાય છે.

દાણં (વાનમ્)	નાણ	(જ્ઞાનમ્)	નરો	(નરઃ)
ધણ (ધનમ્)	ળાણં		ળરો	

- ૩૨ શબ્દની આદિમાં 'ચ' હોય તો 'જ' થાય છે, તેમજ ઉપસ-
ર્ગની પછી 'ય' આવે તો કોઈ ઠેકાણે 'જ' થાય છે.

જમો (યમ)	સંજમો (સંયમઃ)
જસો (યજ)	સંજોગો (સંયોગ)
જાહ (યાતિ)	અવજસો (અવયજ)

- ૩૩ અનુસ્વારની પછી 'હ' આવે તો 'ઘ' નો 'ઘ' વિકલ્પે થાય છે.

સિંધો	(સિંહ)	સંઘારો	(સંહાર)
સીંધો		સંઘારો	

- કોઈ ઠેકાણે અનુસ્વાર ન હોય તો પણ 'હ' નો 'ઘ' થાય
છે.

દાઘો (ઘઘઃ)

સંયુક્ત વ્યંજનના ફેરફારો.

- ૩૪ સંયુક્ત વ્યંજનનો પ્રથમ અક્ષર જો 'ક-ગ-ઢ-ટ-થ-દ-પ-
જ-ઘ-સ' અને < ક-) (પ હોય તો લોપ થાય છે.

- ૩૫ લોપ થયા પછી શેષ વ્યંજન, તેમજ સંયુક્ત વ્યંજનને સ્થાને

૩૧ નો ણ ॥ ૧-૨૨૮ વાદો ॥ ૧-૨૨૯ ।

૩૨ ભાદેર્યો જ ॥ ૧-૨૪૫ ।

૩૩ હો ઘોડુસ્વાસત્ ॥ ૧-૨૬૪ ।

૩૪ ક-ગ-ટ-ઢ-ત-દ-પ-સ-ય-સ-< ક-) (પામૂર્ણ હુક્ ॥

૨-૭૭ ।

૩૫ અનાદૌ ગેષાદેગયોદ્વિત્ત્વમ્ ॥ ૨-૮૯ ।

૩૬ જે વ્યંજન બેવડાય છે તે વ્યંજન નો વર્ગનો ખીન્ને ? ચોથા અક્ષર હોય તો કિત્વના પ્રથમ અક્ષરનો અનુક્રમે તે વર્ગના ખીખનો પહેલો અને ચોથાનો ત્રીજો મુકાય છે. એટલે રચ્ચ નો જલ્, ઘઙ નો ગ્ઙ, છ્છ નો જ્ઞ, ઝઞ નો જ્ઞ, ઢઢ નો ઢ્ઢ, થથ નો થ્થ, દધ નો દ્ધ, ફફ નો ફ્ફ, સ્સ નો સ્સ થાય છે.

‘कृ’-	मुक्तं (मुक्तम्)	‘पृ’-	सुतो (पुतः)
‘गृ’-	दुद्ध (दुग्धम्)	‘शृ’-	निच्चलो (निश्चलः)
‘हृ’-	छप्पओ (षट्पदः)	‘पृ’-	निट्ठुरो (निष्ठुर)
‘इ’-	खग्गो (खड्गः)	‘स्’-	नेहो (स्नेहः)
‘वृ’-	उत्पलं (उत्पलम्)	‘क’	दुक्खं (दुःखम्)
‘इ’-	मोग्गो (मुद्गरः)	‘प’	अत्तप्पाओ (अन्तःपातः)

२५५५।६—

दीर्घश्चर-फासो (स्पर्श) अनुस्वारत्-तंसं (ज्येष्ठम्)

ईसरो (ईश्वर)

अंसु (अश्रु)

आणा (आज्ञा)

संज्या (सन्ध्या)

४- सुन्दरं (तैन्दर्यम्)

वंमचेरं (ब्रह्मचरिम्)

੬- ਵਿਛਲੋ (ਵਿਛਲ)

काहावणो (कार्षपिण.)

૩૮ સુભાસમાં દ્રિત્વ વિકલ્પે થાય છે.

३६ द्वितीय-तुर्यशेखरि पूर्व ॥ २-९० ।

३७ न दीर्घानुस्वारात् ॥ २-९२ । र-होः ॥ २-९३ ।

३८ समाप्ते वा ॥ २-१७ ।

દેવત્યુર્ધ-દેવત્યુર્ધ (દેવસ્તુતિઃ)

નદ્ગમો-નદ્ગમો (નદીગ્રામ)

કુસુમપ્પયરો-કુસુમપયરો (કુસુમપ્રકર)

૩૯ સંયુક્ત વ્યંજનને છેડે 'મ-ન-ય-લ-વ-વ-ર' હોય તો તેનો તથા સંયુક્ત વ્યંજનનો પહેલો વ્યંજન 'લ-વ-વ-ર' હોય તો લોપ થાય છે.

ત્યાં બંને વ્યંજનનો લોપ થતો હોય ત્યાં પ્રયોગને અનુસારે બેમાંથી એકનો લોપ કરવો ઉદા.

કવ્વં (કાવ્યમ્) પક્કં (પક્વમ્) સણ્ઠં-લણ્ઠં (શ્લક્ષમ્) દારં-વારં (દારમ્)

'મ'- સરો (સ્મર)

'વ'- પક્કં (પક્વમ્)

'ન'- નગ્ગો (નગ્ગ)

'વ'- સદ્દો (જાદવ)

'ય'- વાહો (વ્યાવ)

'ર'- વક્કં (વક્ત્રમ્)

'લ'- સણ્ઠં } (શ્લક્ષમ્)
લણ્ઠં }

" અક્કો (અર્ક)

" વક્કલં (વક્ત્રમ્)

'ર'- વગ્ગો (વર્ગ)

૪૦ શબ્દની અંદર 'ક્ષ' નો 'ક્ષ્' થાય છે અને ઠાપ ઠેકાણે 'ચ્છ-ક્ષ્' પણ થાય છે તેમજ આદિમાં હોય તો 'ક્ષ-ચ્છ-ક્ષ' થાય છે.

ક્ષઓ (ક્ષય.)

સરિચ્છો (સદક્ષ.)

ક્ષમહ (ક્ષમતે)

લચ્છી (લક્ષ્મી.)

ક્ષીરં } (ક્ષીરમ્)
ક્ષીરં }

ક્ષીણં } (ક્ષીણમ્)
ક્ષીણં }

રિચ્છો } (ક્ષમ્)
રિચ્છો }

ક્ષિજ્જહ (ક્ષીયતે)
વચ્છો (વક્ષ)

૩૯ અગ્રે મ-ન-યામ્ । ૨-૭૮. સર્વત્ર લ-વ-રામવન્દ્રે ॥ ૨-૭૯ ।

૪૦. લઃ લઃ વચ્ચિત્તુ લ-ક્ષી ॥ ૨-૩ ।

૪૧ સંજાવાચક શબ્દની અંદર 'ક્' અને 'સ્ક' નો 'ક્ષ' થાય છે અને આદિમાં હોય તો 'સ્' થાય છે.

'ક્'— પોક્ષરિણી (પુક્ષ્મિણી) 'સ્ક'—અવક્ષદો (અવસ્કન્દ.)
,, નિક્ષં (નિષ્કમ્) ,, સંધો (સ્કન્ધઃ)

૪૨ 'ચૈત્ય' શબ્દ વર્ણને શબ્દની અંદર 'ત્ય' નો 'ચ્' થાય છે અને આદિમાં 'ત્ય' નો 'ચ' થાય છે.

નચ્ચદ્ (ન્યયતિ) ચયદ્ (ન્યજતિ)
સચ્ચં (સત્યમ્) ચાઓ (ત્યાગઃ)
પચ્ચઓ (પ્રત્યઃ) ચદ્તં (ચૈત્યમ્)

૪૩ શબ્દની અંદર પ્રયોગને અનુસારે કોઈ કોઈએ 'ત્વ' નો 'ત્વ', 'શ્વ' નો 'સ્વ', 'ઙ્' નો 'જ્' અને 'ધ્વ' નો 'ઙ્ઙ' થાય છે, તેમજ આદિમાં 'ત્વ' નો 'ત્વ', 'શ્વ' નો 'સ્વ' 'ઙ્' નો 'જ્' અને 'ધ્વ' નો 'ઙ્ઙ' થાય છે.

'ત્વ'— કિચ્ચા (કૃત્વા) 'ઙ્'— વિજ્ઞં (વિજ્ઞાન)
,, સોચ્ચા (કૃત્વા) 'ધ્વ'— વુજ્ઞા (વુષ્વા)
,, નચ્ચા (ગત્વા) ,, સઙ્ઙસં (સાધ્ધસમ્)
'શ્વ'— પિચ્છો (પૃથ્વી) ,, ઙ્ઙઓ (ધ્વજ)

૪૪ હ્રસ્વ સ્વરની પછી 'થ્ય-શ્ચ-ત્સ-પ્સ' આવે તો 'ચ્છ' થાય છે
'થ્ય'— પચ્છં (પથ્યમ્) 'ત્સ'— ડચ્છાહો (ડત્સાહઃ)
,, મિચ્છા (મિથ્યા) ,, સંવચ્છરો (સંવત્સરઃ)
'શ્ચ'— પચ્છા (પચ્ચાત્) 'પ્સ'— ડુચ્છદ્ (ડુચ્છતિ)
,, અચ્છેરં (આશ્ચર્યમ્) ,, અચ્છરા (અપ્સરઃ)

૪૧. ક્-સ્કયોર્નામ્નિ ॥ ૨-૪ ।

૪૨. ત્યોઽચૈત્યે ॥ ૨-૧૩ ।

૪૩. ત્વ-શ્વ-ઙ્-ધ્વાં ચ-સ્વ-જ-ઙ્ઙાઃ ક્વચિત્ ॥ ૨-૧૫ ।

૪૪. હસ્તાત્ થ્ય-શ્ચ-ત્સ-પ્સામનિશ્ચલે ॥ ૨-૨૧ ।

૪૫ શબ્દની અંદર 'દ્ય-ચ્ય-ચ્ચ' હોય તો 'જ્ઞ' થાય છે તેમજ
આદિમાં હોય તો 'જ' થાય છે.

'घ'- मज्जं (मद्यम्) 'य्य'- सज्जा (शय्या)

वेज्ञो (वैद्य.)

॥ अवज्जं (अवद्यम्)

” जुई (द्युति)

‘र्य’- भज्जा (भार्य)

११ पञ्जाओ (पर्याय)

૪૬ શબ્દની અદર 'હ્ય' અને 'હ્' નો ઉદ્ભવ થાય છે અને આદિમાં હોય તો 'હ્' થાય છે તેમજ 'હ્' નો વિકલ્પે રૂઢ પશ્ય થાય છે.

'ल्य'- वृज्झाह (वृध्यति)

॥ सिज्झइ (सिध्यति)

॥ स्थायइ (ध्यायति)

११ ज्ञाणं (ज्ञानम्)

॥ **संध्या (सन्ध्या)**

॥ विष्णो (विन्ध्यः)

‘ह्य’- मज्झाद (सुह्यति)

नज्झाद् (नह्याति)

गुञ्जं (गुह्यम्)

गुग्गु

„ सङ्घो (सह्य)

सम्बन्धो

૪૭ 'ધૂર્ત' આદિ શબ્દ વર્ણને 'ર્ત' નો 'હ' થાય છે.

पयः (प्रवर्तते)

संवद्विअं (रुचर्तितम्)

नटुओ (नर्चक)

केन्द्रो (कैवर्त)

धुत्तो (धूर्त)

किन्तो (कीर्ति)

वृत्ता (वार्ता)

पवत्तणं (प्रवर्तनम्)

૪૮ શબ્દની અદર 'ઘ' નો 'ઙ' થાય છે અને આદિમાં હોય તો 'ઙ' થાય છે.

४५. द-य्य-यां ज. ॥२-२४।

४६. साध्वस-ध्व-ह्या ऋः ॥ २-२६. हो ह्यो २-१२४।

४७. तस्याऽधूतादौ ॥ २-३० ।

૪૮. હસ્યાનુષ્ટેષા-સદષ્ટે ॥ ૨-૩૪ ।

ઊઘ્ઠ-ઈષ્ટા-સન્દષ્ટ આ શબ્દોમાં 'ઘ' નો 'ઠ' થતો નથી.

પુઠ્ઠો (સૃષ્ટ) ઊઠ્ઠો (ઊઘ્ઠઃ)

કઠ્ઠું (કઠ્ઠમ્)

અણિઠું (અણિષ્ટમ્) ઇઠ્ઠા (ઈષ્ટા)

લઠ્ઠી (લઠિઃ) સંદઠ્ઠો (સન્દષ્ટઃ)

૪૬. શબ્દની અંદર 'મ્' અને 'જ્ઞ' નો 'ળ' કે 'જ્ઞ' થાય છે
આદિમાં 'ન' કે 'ળ' થાય છે.

'મ્'— પજ્જુળો } (પ્રથુમ્) 'જ્ઞ'— વિષ્ણાળં } (વિજ્ઞાનમ્)
 પજ્જુજ્ઞો } (પ્રથુમ્) વિજ્ઞાણં }

" નિળળં } (નિમ્નમ્) " નાળં } (જ્ઞાનમ્)
 નિજ્ઞં } (નિમ્નમ્) નાણં }

અપવાદ—'જ્ઞ' (જ્ઞ-જ્ઞ) ના 'જ્ઞ' નો લોપ પશુ વિશ્લેષે થાય છે

પજ્જા } (પ્રજ્ઞા) મળોજ્જં } (મનોહ્રમ્)
પળળા } (પ્રજ્ઞા) મળોળળં } (મનોહ્રમ્)

અજ્જા } (અજ્ઞા) જાળં } (જ્ઞાનમ્)
અળળા } (અજ્ઞા) જાળં } (જ્ઞાનમ્)

૫૦. શબ્દની અંદર 'સ્ત' હોય તો 'ત્થ' થાય છે અને આદિમાં
હોય તો 'થ' થાય છે.

હત્થો (હસ્તઃ) થોત્તં (સ્તોત્રમ્)

નત્થિ (નાસ્તિ) થુર્હં (સ્તુતિઃ)

સત્થિ (સ્વસ્તિ) થવો (સ્તવઃ)

અપવાદ—સમસ્ત અને સ્તમ્ભ શબ્દમાં સ્ત નો 'ત્થ' કે 'થ'
થતો નથી.

સમસ્તો (સમસ્તઃ) સ્તમ્ભો (સ્તમ્ભઃ)

૪૯. મ્ન-જ્ઞોર્ણઃ ॥ ૨-૪૩. જ્ઞો જ ॥ ૨-૮૩ ।

૫૦. સ્તમ્ભ જોડસમસ્ત-સ્તમ્ભે ॥ ૨-૪૫ ।

૫૧ શબ્દની અંદર 'હ્રમ' અને 'ક્મ' નો 'વ્ય' થાય છે અને આદિમાં હોય તો 'વ' થાય છે.

'હ્રમ'— કુપ્પલં (કુહ્મલમ્) 'ક્મ'— રુપિણી (રુક્મિણી)

૫૨ શબ્દની અંદર 'હ્ર' નો 'વમ' વિકરણે થાય છે અને આદિમાં હોય તો 'મ' થાય છે

જિવ્મા, જોહા (જિહ્વા) વિવ્મલો, વિહ્મલો (વિહ્મ)

૫૩ શબ્દની અંદર 'ન્મ' નો 'સ્મ' થાય છે અને 'ગમ' નો 'સ્મ' વિકરણે થાય છે.

'ન્મ'— જન્મો (જન્મ) 'ગમ'— જુસ્મં } (જુગમમ્)
જુગં }

'ન્મ'— વન્મહો (મન્મથ) 'ગમ'— તિસ્મં } (તિગમમ્)
તિગં }

૫૪ શબ્દની અંદર રહેલા 'હ્રમ-વ્ય-સ્મ-હ્ર' નો 'મ્હ' થાય છે. અને પદ્ય શબ્દના 'હ્રમ' નો પણ 'મ્હ' થાય છે. કોઈ કેકાણે 'હ્ર' નો 'સ્મ' પણ થાય છે.

'હ્રમ'— કમ્હારા (કશ્મીરા) કુમ્હાણો (કુશ્માણ)

'વ્ય'— ગિમ્હો (ગ્રીષ્મ) ઉમ્હા (અપ્મા)

'સ્મ'— વિમ્હાઓ (વિસ્મય) અમ્હારિસો (અસ્માદગ)

'હ્ર'— વમ્હા (વ્રહ્મા) વમ્હચેરં } (વ્રહ્મચર્યમ્)
વંમચેરં }

„ વમ્હણો } (વ્રાહ્મણઃ) પમ્હં (પદ્યમ્)
વંમણો }

૫૧. હ્રમ-ક્મોઃ ॥ ૨-૫૨ ।

૫૨. હ્રો મો વા ॥ ૨-૫૩ ।

૫૩. ન્મો મ ॥ ૨-૬૧. ॥ -મ્મો વા ॥ ૨-૬૨ ।

૫૪. પદ્ય-૩મ-વ્ય-સ્મ-હ્રા મ્હ ॥ ૨-૭૪ ।

કોઇ ઠેકાણે 'મ્હ' થતો પણ નથી.

રસ્તી (રશ્મિઃ) સરો (સ્મર)

૫૫ શબ્દની અંદર રહેલા 'શ્ન-ણ-સ્ન-હ-હ-ક્ષ્ણ' નો અને 'સૂક્ષ્મ' શબ્દના 'ક્ષ્મ' નો 'જ્ઞ' થાય છે, તેમજ 'હ' નો 'લ્હ' થાય છે.

'શ્ન'— પળહો (પ્રશ્ન)	સિળહો (શિશ્ન)
'ણ'— વિળહૂ (વિણુ)	કળહો (કૃણા)
'સ્ન'— જોળહા (જોતલા)	જ્ઞહા (જ્ઞાતિ)
'હ'— વળહો (વહ્નિ)	જળહૂ (અહુ)
'ક્ષ્ણ'— સળહું (શ્લક્ષ્ણમ્)	તિળહું (તીક્ષ્ણમ્)
'ક્ષ્મ'— સળહું (સક્ષ્મમ્)	'હ'— આલ્હાઓ (આલ્હાવ)
	પલ્હાઓ (પલ્હાવ)

૫૬ શબ્દની અંદર 'દ્ર' સંયુક્ત વ્યંજન હોય તો 'દ્ર' ના 'ર' નો ભોપ વિકલ્પે થાય છે.

ચન્દ્રો—ચંદ્રો (ચન્દ્રઃ)	મદ્રો—મદ્રો (મદ્રઃ)
વદ્રો—વદ્રો (વદ્રઃ)	સમુદ્રો—સમુદ્રો (સમુદ્રઃ)

૫૭ શબ્દની અંદર 'હ્' નો 'રિહ' થાય છે, તેમજ શ્રી-હ્રી-કૃત્ત્વ-ક્રિયા આ શબ્દોમાં સંયુક્ત અત્યાક્ષરની પૂર્વે 'હ' મુકાય છે.

અરિહંતો (અર્હત)	સિરી (શ્રીઃ)
અરિહૃદ્ (અર્હતિ)	હિરી (હ્રીઃ)
ગરિહા (ગર્હા)	કસિણો (કૃત્ત્વઃ)
વરિહો (વર્હઃ)	કિરિયા (ક્રિયા)

૬૫. સૂક્ષ્મ-શ્ન-ણ-સ્ન-હ-હ-ક્ષ્ણાં જ્ઞઃ ॥ ૨-૭૫. હો લ્હઃ ॥

-૭૬.

૬૬. દ્રે રો ન વા ॥ ૨-૮૦ ॥

૫૭. હ્-શ્રી-હ્રી-કૃત્ત્વ-ક્રિયા-દિષ્ટવાસ્તવ ॥ ૨-૧૦૪ ॥

૫૮ શબ્દની અંદર 'ર્શ' કે 'ર્વ' નો 'રિસ' વિકલ્પે થાય છે અને તત્ત-વજ્ર શબ્દમાં પણ સંયુક્ત અન્ત્ય અક્ષરની પૂર્વે 'ઈ' આગમ વિકલ્પે મુકાય છે.

ર્શ-આયરિસો } (આદર્શઃ) તવિર્ઞ } (તત્તમ્)
આયસો } તત્ત } (તત્તમ્)

વરિસણ } (દર્શનમ્) વહરં } (વજ્રમ્)
દંસણ } વલ્લં }

ર્વ-વરિસા } (વર્ષા)
વાસા }
વરિસહ } (વર્ષતિ)
વાસેહ }

૫૯ શબ્દની અંદર સંયુક્ત વ્યંજનનો અન્ત્યાક્ષર 'લ' હોય તો તેની પૂર્વે 'ઈ' મુકાય છે.

કિલિજો (ક્લિન્ન) ગિલાહ } (ગ્લાયતિ)
સિલિટું (સ્લિટ્) ગિલાયહ }
સિલોગો (સ્લોઃ) મિલાહ } (સ્લાયતિ)
કિલેસો (ફલેગ.) મિલાયહ }

કર્ષ ટેકાણે 'ઈ' આગમ આવતો નથી.

કમો (ક્લમ) વિષ્પવો (વિષ્લવઃ)
સુકપવસો (સુક્લપવઃ)

૬૦ સ્યાદ્-મઘ્ય-ત્રૈત્ય તેમજ ચૌર્ય અને તેના જેવા સમાન શબ્દોમાં સંયુક્ત જે વ્યંજન તેના અન્ત્યાક્ષરની પૂર્વે 'ઈ' મુકાય છે.

૫૮. ઈ-ર્વ-તત્ત-વજ્રે વા ॥ ૨-૧૦૫ ।

૫૯. લાત્ ॥ ૨-૧૦૬ ।

૬૦. સ્યાદ્-મઘ્ય-ત્રૈત્ય-ચૌર્યમ્પ્રેષુ વાત્ ॥ ૨-૧૦૭ ।

સિયા (સ્યાત)	ચૈ-મારિઆ (માર્ચા)
સિઆવાઓ (સ્યાદવાદ)	ચીરિઅં (ચૈર્યમ્)
મવિઓ (મવ્યઃ)	થેરિઅં (થૈર્યમ્)
ચેહ્યં (ચૈત્યમ્)	ગંમીરિઅં (ગામ્મીર્યમ્)
ચૈ-ચોરિઅં (ચૌર્યમ્)	સૂરિઓ (સૂર્યઃ)
આચરિઓ (આચાર્યઃ)	સોરિઅં (સૌર્યમ્)
વમ્હચરિઅં (બ્રહ્મચર્યમ્)	સુંદરિઅં (સૌન્દર્યમ્)
૬૧ અન્તે 'ચી' સંપુક્ત વ્યંજન હોય એવા બીજિગ નામોમાં 'ચી' ની પૂર્વે 'ડ' મુકાય છે.	

તળુવી (તન્વી)	પુહુવી (પૃથ્વી)
લહુવી (લઘ્વી)	મડવી (મૃદ્વી)
ગુરુવી (ગુર્વી)	વહુવી (વહ્વી)

લિંગાનુશાસન

૬૨ પ્રાવૃટ્-શરદ્-તરણિ એ શબ્દો પુલ્લિગમાં વપરાય છે.	
પાડસો (પ્રાવૃટ્)	સરઓ (શરદ્)
તરણી (તરણિઃ)	
૬૩ દામન્-શિરસ્-નમસ્ એ શબ્દો વિના 'સ'કારાન્ત અને 'ન' કારાન્ત નામો પુલ્લિગમાં વપરાય છે.	
સાન્ત-જસો (યજઃ)	નાન્ત-જમ્મો (જન્મ)
પઓ (પયઃ)	નમ્મો (નર્મ)
તમો (તમઃ)	મમ્મો (મર્મ)
ઝરો (ઝરઃ)	
તેઆ (તેજઃ)	

૬૧. તન્વીસુત્રયેષુ ॥ ૨-૧૧૩ ॥

૬૨. પ્રાવૃટ્-શરત્તણ્ય. પુંલિ ॥ ૧-૩૧.

૬૩. સ્તમદામ-શિરો-નમઃ ॥ ૧-૩૨ ॥

દામં (દામ) સિરં (સિર) નહં (નર્મઃ)
નીચેના શબ્દોનો કોઈ કોણે નપુસકલિંગમાં પણ પ્રયોગ
દેખાય છે

સેયં (શ્રેયઃ) વયં (વય) સુમણં (સુમનઃ)
સસ્મં (ઝર્મ) ચ્સમં (ચર્મ) કસ્મં (કર્મ)

૬૪ અક્ષિ (વેત્ર) વાયક શબ્દો અને વચન આદિ શબ્દો પુલિંગમાં
વિકલ્પે વપરાય છે, તેમજ ગુણ વગેરે શબ્દો નપુસકલિંગમાં
વિકલ્પે વપરાય છે.

અચ્છી } (અક્ષિ)	વચના } (વચનાનિ)
અચ્છિ } (અચ્છિ)	વચનાઈ } (વચનાનિ)
ચક્ષુ } (ચક્ષુષિ)	વિજ્ઞુણા } (વિજ્ઞાતા)
ચક્ષુઃ } (ચક્ષુષિ)	વિજ્ઞુણ } (વિજ્ઞાતા)
નયના } (નયનાનિ)	માહૃપ્પો } (માહાત્મ્યમ્)
નયનાઈ } (નયનાનિ)	માહૃપ્પે } (માહાત્મ્યમ્)
લોઅણા } (લોચનાનિ)	દુક્ષ્વા } (દુક્ષ્વાનિ)
લોઅણાઈ } (લોચનાનિ)	દુક્ષ્વાઈ } (દુક્ષ્વાનિ)

ગુણ આદિ શબ્દો—

ગુણાઈ } (ગુણઃ)	દેવાણિ } (દેવાઃ)
ગુણા } (ગુણઃ)	દેવા } (દેવાઃ)
ચિન્દુઃ } (ચિન્દ્ર)	સ્વર્ગા } (સ્વર્ગ)
ચિન્દુણો } (ચિન્દ્ર)	સ્વર્ગો } (સ્વર્ગ)
કરુહં } (કરુહ)	સ્વસ્ત્રાઈ } (સ્વસ્ત્રા)
કરુહો } (કરુહ)	સ્વસ્ત્રા } (સ્વસ્ત્રા)

૬૫ 'કમન્' છેડે કોય એવા શબ્દો તેમજ 'અઙ્ગલિ' વગેરે
શબ્દો સ્ત્રિલિંગમાં વિકલ્પે વપરાય છે.

૬૬ વાડક્યર્થ-વચનાદ્યાઃ ॥ ૧-૩૩. ગુણાદ્યાઃ કલીવે વા ॥ ૧-૩૪ ।

૬૫ વૈમાઙ્ગલ્યાદ્યાઃ કિયામ્ ॥ ૧-૩૫ ।

યસા મહિમા } (એપ મહિમા) યસા ગરિમા } (એવ ગરિમા)
 યસ મહિમા } યસ ગરિમા }
 યસા અઙ્ગલી } (એષ: અઙ્ગલિ.)
 યસ અઙ્ગલી }
 અચ્છી } (અક્ષિ) યણ્ઘા } (અન્ન:) ચોરિમા } (ચૌર્યમ)
 અચ્છિ } યણ્ઘો } ચોરિઅં }
 પિટ્ટી } (પ્રષ્ટમ)
 પિટ્ઠ }

કારક-વિભક્ત્યર્થ.

જેમ સંસ્કૃતમાં છ કારક છે તેમ અહીં પ્રાકૃતમાં પણ સર્વ
 વ્યવસ્થાઓ સંસ્કૃતને અનુસારે જાણવી, તેમાં વિશેષતા નીચે પ્રમાણે છે.
 ૬૬ પ્રાકૃતમાં દ્વિવચનને સ્થાને બહુવચન થાય છે, દ્વિવ અર્થ
 જણાવવાને માટે બહુવચનાંત નામની સાથે વિભક્ત્યંત 'દ્વિ'
 શબ્દનો પ્રયોગ થાય છે.

દોષિણ કુણન્તિ-દુવે કુણન્તિ (દ્વૌ કુણત)

દુષિણ નરા લોહિન્તિ (દ્વૌ નૌ કયયત)

હૃત્થા (હસ્તૌ) પાયા (પાદૌ) નયણા (નયને)

૬૭ ચતુર્થી વિભક્તિને સ્થાને ષષ્ઠી વિભક્તિ થાય છે, પણ તાદ-
 થ્યર્થમાં ચતુર્થી એકવચનને સ્થાને છઠ્ઠી વિભક્તિ વિકલ્પે થાય
 છે, તેમજ તાદર્થ્યમાં ચતુર્થીનું એકવચનરૂપ સંસ્કૃતને
 જેમજ થાય છે.

મુણિસ્સ મુણોણં વા દેહ (મુનયે મુનિભ્યો વા દદાતિ)

નમો દેવસ્સ દેવાણં વા (નમો દેવાય દેવેભ્યો વા)

નમો નાણસ્સ (નમો જ્ઞાનય) નમો શુરુસ્સ (નમો શુરવે)

તાદર્થ્યમાં-દેવસ્સ-દેવાય (દેવાય=દેવાર્થમ્)

૬૬. દ્વિવચનસ્ય વહુવચનમ્ ॥ ૩-૧૩૦ ।

૬૭. ચતુર્થ્યાઃ ષષ્ઠી ॥ ૩-૧૩૧. તાદર્થ્યદેર્વા ॥ ૩-૧૩૨ ।

૧૮ દ્વિતીયા-તૃતીયા-પંચમી અને સપ્તમીને સ્થાને કોઇ ઠેકાણે છટ્ટી વિભક્તિ પણ વપરાય છે.

દ્વિતીયાને સ્થાને—સ્રીમાધરસ્સ ચન્દે (ત્રીમાધરં ચન્દે)

તૃતીયાને સ્થાને—ધ્રણસ્સ લુઙ્ગો (ધ્રણેન લુઙ્ગ)

” તેર્લિ ષઞ્મનાદ્ગણં (તૈરેનદનાચીર્ગમ્)

પંચમીને સ્થાને—ચોરક્ક વીહટ્ટ (ચોગલ્ વિમેતિ)

સપ્તમીને સ્થાને—પિટ્ટીય કેસમારો (પૃલ્લે કેસમાર્)

૧૯ કોઈ ઠેકાણે દ્વિતીયા અને તૃતીયાને સ્થાને સપ્તમી વિભક્તિ થાય છે, તેમજ પંચમીને સ્થાને કોઇ ઠેકાણે તૃતીયા અને સપ્તમી પણ થાય છે.

દ્વિતીયાને સ્થાને સપ્તમી—ગામે વસામિ (ગ્રામં વસમિ)

” નયરે ન જામિ (નગર ન યામિ)

તૃતીયાને સ્થાને સપ્તમી—તેસુ અલંકિમા પુહવી (તૈરલદ્ધતા પ્રયિવી)

પંચમીને સ્થાને તૃતીયા—ચોરેણ વીહટ્ટ (ચોરાલ્ વિમેતિ)

” સપ્તમી—અંતેડરે રમિડં આનથો રાયા
(અન્ન પુરાદ રન્ત્વાડ્ગતો રાજા)

૨૦ સપ્તમીને સ્થાને કોઈ ઠેકાણે દ્વિતીયા થાય છે.

ચિજ્જુલ્લોયં ખરદ્ધ રત્તિં (ચિજ્જુલ્લોયે સ્મરતિ રાત્રિમ્)

આર્પમાં તૃતીયા પણ થાય છે.

તેણં કાલેણં તેણં સમણં (તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમણે)

૬૮. વવચિદ્ દ્વિતીયાદે ॥ ૩-૧૩૪ ।

૬૯. દ્વિતીયા-તૃતીયયો. સપ્તમી ॥ ૩-૧૩૫. પઞ્ચમ્યાસ્તૃતીયા

વ ॥ ૩-૧૩૬ ।

૭૦. સપ્તમ્યા દ્વિતીયા ॥ ૩-૧૩૭ ।

पसर्त्थी

पणमिअ थंभणपासं जिणीसरं भत्तचित्तवंछिययं ।
 जगगुरुनेमिसुरिंदं जास पसाया इमा रइआ ॥१॥
 सगुरुं विन्नाणसूरिं संतप्पं भविअवोहयं वंदे ।
 भवकूवाउ असरणो जेण जडो हं समुद्धरिओ ॥२॥
 पन्नासकत्थुरविजय-गणिणा रइया य पाढमालेयं ।
 बाणनिहिंदचंदे वासे महुमाससुहपक्खे ॥३॥
 जाव जिणसासणमिणं जाव य धम्मो जयम्मि विप्फुरइ ।
 पाइअविज्जत्थीहिं ताव सुहं भणिज्जउ एसा ॥४॥

इति श्रीशासनसम्राट्-तपोगच्छाधिपति-सूरिचक्रचक्रवर्ति-जगद्गुरु-
 कदम्बगिरिप्रमुखानेक तीर्थोद्धारक-महाराकाचार्य श्रीमद्
 विजयनेमिसूरीश्वर-पट्टालङ्कार-पूज्यपाद-महारा-
 काचार्यदेव श्रीमद्विजयविज्ञानसूरीश-
 चरणारविन्दचञ्चरीकायमाण-पंन्यास
 कस्तूरविजयगणिना विरचिता
 श्री प्राकृतविज्ञान-पाठमाला
 परिपूर्णतामगात् ॥

૫૦ ૮૦ ભૂતકાલમાં રંસુ (અંસુ) પ્રત્યય જે આપેલો છે તેનો પ્રયોગ કવચિત્ એકપદ્યનમાં પણ દેખાય છે, તેમજ આ પ્રત્યય લગાડતાં ધાતુની પહેલાં 'અ' આગમપણ દેખે છે એવામાં આવે છે. ઉદા—

અકર્દિસુ જિણો જયંતીપ.

ફિં અરહંતા ગણહરદેવા વા સકયસિદ્ધંતકરણે અસમત્યા અમર્ધિસુ ?

પાદઅમાસાપ સિદ્ધંતં અકર્સિ.

સમ્યક્ત્વસપ્તતિકાવૃત્તૌ ॥

शुद्धिपत्रम्.

अशुद्ध.	शुद्ध.	पृष्ठ.	पंक्ति.	जिणांदाणं	जिणंदाणं	॥	१६
हृ	वङ्ग	२	९	० संशोधनना ओङ्कवयन—			
दशान्वुं	दशान्वुं	२	१४	भां भूतदप पणु थाय छे.			
चाल्लेम	बोल्लेम	३	९	हे जिण !	५१	६	
तुमं	तुमं	१०	६	देवं, देवे.	देवं.	५२	६
संज्ञा	संज्ञा	११	१८	अवखंदो	अवक्खंदो	५५	१८
ज्ञाओ (ध्वजेः)	विज्ञो—	११	१९	सारिच्छ	सारिच्छ	५७	१६
	(विन्ध्यः)			सारिक्ख	सारिक्ख		
संस्कृत नि	प्राकृत नि	१२	१८	सद्धि	सद्धि	६५	११
होज्जा	होज्जा	१८	१७	वीस्सर	विस्सर	॥	१७
अग्घ	अग्घ	२१	१०	सिसाणं	सीसाणं	६६	८
नीसरइ	नीसरइ	२५	१७	सुत्तस्स	सुत्तस्स	६६	८
०लस्सेज्जा	०लसेज्जा	२७	१	मूणी	मुणी	॥	१९
अन्य	अन्न	३१	११	दित्तेण	दित्तेण	॥	२३
(वर्षति)	वरिसइ	३२	२२	नम्मोक्कार	नमोक्कार	६९	६६
	(वर्षति)			नम्मुक्कार	नमुक्कार		
अग्घ (अर्ध)	अग्घ	४०	८	'हल'—ण्हाइ	'स्न'—ण्हाइ	॥	२६
	(अर्ध)			गुरुणं च	गुरुण च	७१	१८
जा	जो	४१	२	सुत्तरम	सुत्तरम	७२	३
सवत्थ	सव्वत्थ	४१	१०	महोस्सवं	महोसवं	७७	२१
नाणत्ता	नाणत्तो	४४	९	प्रयोगी	प्रयोग	८०	१२
ऋ	ऋ	४४	१९	सेणिआ	सेणिओ	॥	२३
(पश्चात्ताप)	(पश्चात्ताप)	४५	४	विस्सम	विम्साम	८२	१४
धिद्धि	धिद्धी	४८	९	ते पापभांथी	ते पापभांथी	८५	१९
निश्चलो	निच्चलो	४९	४	(कैवर्त्तः)	(कैवर्त्तः)	९२	२४

सेइण	जइणं	९३	३
सेयउ	जयउ	,,	,,
• बुद्धि	(बुद्धि)	९७	१
क्रीजा	क्रीआ	१०१	५
रुपिणी	रुपिणी	१०३	१
पायसा	पायसो	१०५	२१
गिज्ज	गिज्ज	१०६	१४
(सर्वदा)	(सर्वत.)	१०६	२५
सखं	सखं	१०७	१८
य०	ए०	११२	१
‘हस’नी	‘हस’नी नेभ	११२	१८
पुणिमा	पुणिमा	११३	२५
कुंडुवि	कुंडुवि	११४	२६
कुंडुवि०	कुंडुवि०	११७	१५
अधुपु	अधुपु	११८	८
पिअराहिन्ता	पिअराहिन्तो,	१२३	२१
कत्तु	कत्तु	१२४	२१
ससाहि-हि-	ससाहि-		
हि	ि-हि	१२८	२
चीवदण	चीवदण	१२८	१३
अशोग०	अशोग०	१२८	१३
(मातृ)मामी	(मातृ)	१२९	१७
(अनुज्जयी)	(अनुज्जयी)	१३०	३
सरोरुह	सरोरुह	१३०	१०
छच्छं	छेच्छ	१३१	१०
सवण्णू	सवण्णू	,,	१८
होईत्या	होईइत्या	१३८	४

०	मणोज्ज-ज्जा	१४१	८
असन्म पि. असन्म वि		१४२	१२
सट्ठा	सट्ठा	१४३	१३
धिप्पन्ति	धिप्पन्ति	१४५	२०
सक्कम्मेहि	सक्कम्मेहि	१४६	२
धातुने	धातुनाअंगने	१५३	११
दायआ	दायओ	१५४	१६
।ते	ते।	१५५	२६
वत्थु च.	वत्थु न.	१५७	१
३.भ	हुंभ	"	८
घोषणा	घोसणा	"	२६
नूण-नूणं	नूण-नूणं	"	२६
वंदिता	वंदिता	१५९	२
गुरुणा	गुरुणा	"	४
घोषणा	घोसणा	"	६
रायाणा	रायाणो	१६७	४
अभाइ	तभाइ	१७३	१५
तभाइ	अभाइ	"	१६
वडुयर	वडुयर	१७५	५
(त्रट्)	(त्रट्)	१७७	५
इम्माइ	कम्माइ	१७७	१६
दीणत्तणे	दीणत्तणे	१७८	७
उवरयेइ	उवरयेइ	"	"
अणुत्वं	अणुत्वं	१७९	५
वाहवि.	बोहवि.	१८२	१०
होअविन्ता,	होअविन्तो,	१८९	१४
पडावेन्ता	पडावेन्तो	"	२१

कारमागो	कारमागो	१९१	२	(द्रव)	(द्रव)	२८८	५
कारमागो	कारमागो	"	३	णाइ	णाई	२९०	१८
कारऊण	कारऊण	"	४	विद्धि	विद्धी	२९१	३
हसाविमाणा	हसाविमाणो	१९६	२	छि	छिइ	२९६	८
कगविन्ता	कगविन्तो	१९७	२	थल	थलय	२	१७
होइज्जक	होइज्जक	"	१६	इंदिय०	इंदिय०	३	९
कुमारपाल	कुमारवाल	२००	२३	सोउ	सोउं	३	१०
अहा	अहो	२०४	९	अहट्ठु	अहट्ठुं	३	१२
मणव०	मणव०	"	"	अणुपु०	अणुपु०	४	२१
माक्खाय	मोक्खाय	२०९	२	अम्भुग०	अम्भुग०	२०	१५
विशेषण ३	विशेष ३	२१२	१	वुड्डी	वुड्डी	२५	१०
ढीलु करुं	ढीलु करुं	२१७	२२	घडण	घडणे	३०	५
रुवगु०	रुवगु०	२१८	२५	सलील	सलिलं	३३	१
स	सो	२१९	१	देहो	देहं	३३	१६
विहुणो	विहुणो	"	२	सुई	सुई	३३	२१
त्ता,	ता,	२२४	६	अणुवि०	अणुवि०	३४	३
काहिन्ता	काहिन्तो	२२७	१९	धम्मंत	धर्मंत	३४	५
एइत्तो	एइत्तो	२२९	४	पिउण	पिऊग	३४	१९
लुहांस	लुहांसि	२३३	२४	पुरोव्व	पूरोव्व	३५	२
कणमु	कुणमु	२३६	२०	गुढाअर	गुढोअरं	४५	४
पच्चुइ	पच्चुइ	२३७	२	गुढअरं	गुढअरं	"	"
नवहि	नवहि	२४२	२३	(जिने	(जिन	४६	१०
पांडवा	पंडवा	२५४	२२	सज्जणा	सज्जणो	५६	२५
दीसत्ति	दीसन्ति	२५५	३	नेहा	नेहो	६०	१२
तीसला	तिसला	२५५	६	संज्झा	संज्झा	६०	२०
छेयगंथा	छेयगंथा	२५५	१७	सज्झो	सज्झो	६३	१४
एरोवणो	एरावगो	२५५	२५	तेआ	तेओ	६८	२३
कोडी	कोडि	२५६	१८				

पं० श्री सर्वविजयगणिविरचितं
श्री वर्द्धमानजिनस्तवनम् ।

सिरिवद्धमाण सिरिवद्धमाण सिरिवद्धमाणजिणचंद ! ।
परमाणव परमाणव परमाणवणं सिवं दिज्जा ॥१॥
सुहसायर सुहसायर सुहसायर भवसमूहनिम्महण ! ।
जयणायग जयणायग जयणायगहं निवारिज्जा ॥२॥
रयणायर रयणायर रयणायर नाणदंसणसिरीणं ।
सुरमोहण सुरमोहण सुरमोहणयं पयं कुज्जा ॥३॥
सरणागय सरणागय सरणागयवज्जपंजरपइड्ड ! ।
कमलासण कमलासण कमलासणसरिस मह हुज्जा ॥४॥
सव्वविजय सव्वविजय सव्वविजयथुणिय गुणगरिड्ड ! पहो ! ।
महसययं महसययं महसययं सिवपयं नयसु ॥५॥

પ્રથમથી ગ્રાહકો થયેલાના નામો

નકસલ	નામ	ગોમતું નામ
૨૫	શા. વાડીભાઈ ત્રીકમલાલ	ધનાસુતારની પોળ અમદાવાદ
૨૫	શેઠ સૂલચંદભાઈ બુલાખીદાસ ખંભાત
૨૫	શેઠ હગલશીભાઈ અમરચંદના ધર્મપત્ની મણીબહેન	”
૧૫	સાગરગંગા તરફથી હસ્તે શા. છોટાલાલ પોપટલાલ	”
૧૫	શા. મોહનલાલ મયાચંદ	બલોલવાળા
૧૫	શેઠ જીશીગભાઈ ઉગરચંદ	હુણસાવાડો અમદાવાદ
૧૧	શા. વાડીભાઈ હગનલાલ શેરદલાલ ઝવેરીવાડો	”
૧૧	પરીખ અમથલાલ ઝુમખરામ પેથાપુર
૧૦	શેઠ ચીમનભાઈ પરસોત્તમદાસના ધર્મપત્ની ભસુબહેન	ખંભાત
૧૦	શા. ડાલાભાઈ સાંકળચંદ	શાહપુર અમદાવાદ
૧૦	શા. ચંદુભાઈ હગનલાલ	કાળુશાની પોળ
૧૦	વતરાવાળા શા સાંકળચંદભાઈની સુપુત્રી મોતીબહેન	ખંભાત
૮	શા. મનસુખરામ બહેચરદાસની સુપુત્રી બહેન ગંગા	ધનાસુતારની પોળ અમદાવાદ
૮	શા. બહેચરદાસ રાયચંદની સુપુત્રી બહેન ઉજમ	ધનાસુતારની પોળ અમદાવાદ
૮	શા. કાન્તિલાલ સોમચંદ	કામેસરની પોળ
૬	ઝવેરી દીપચંદ બુલાચંદ ખંભાત
૫	શા. સારાભાઈ શેલાભાઈ	ઝાંપડાની પોળ અમદાવાદ
૫	શા. વાડીભાઈ સાંકરચંદ	જીનો મહાજનવાડો
૫	શા. નાગરદાસભાઈ	”
૫	શા. ચીમનલાલ જમનાદાસ કોવસાવાળા દેવશાનોપાડો	”
૫	શા. સાંકરચંદ ત્રીભોવનદાસ	ખંભાત

નકલ	નામ	ગામનું નામ
૫	ભાસ્તર ઉમેદચંદ રાયચંદ. હસ્તે ચંદુભાઈ ઉમેદચંદ	„
૫	શા. સોમચંદ હીરાચંદ ગાંધી	બોરસદ
૪	શા. ગીરધરલાલ મનચુખરામ	ધનાસુતારની પોળ અમદાવાદ
૨	શા. જીવાભાઈ સાંકળચંદ	ખંભાત
૨	શા. ચુનીલાલ સુરચંદ કોઠીયા	કસોલ
૨	શા. રમણીકલાલ કેશવલાલ	ખેતરપાળની પોળ અમદાવાદ

